
BIBLIOTECA NAZIONALE VITT. EMANUELE
14
31 1
6

MEDVLLA
THEOLOGICA
EX SACRIS SCRIPTVRIS,
Conciliorum Pontificumque Decretis,
ET SANCTORVM PATRVM
ac Doctorum placitis expressa.

IN QVA QVIDQVID, TVM AD FIDEI MYSTERIA sanè ac rectè intelligenda, & ab erroribus quibusuis secernenda, tum ad Sacramenta debitè conficienda & ministranda, tum ad actiones humanas iuxta diuinæ legis normam dirigendas, spectare potest, facili ac compendiaria methodo explicatur.

AVTHORE
LVDOVICO ABELLY
Episcopo Ruthenensi.

Editio nona, & postrema, ab ipso authore emendata, & quamplurimis Capitibus & Sectionibus aucta: adiectis etiam varijs Indicibus, nec non Methodica catechesi, ex ipsius Medullæ Theologicæ effatis concinnata.

PARS SECVNDA.

Complectens ea quæ ad Sacramenta & mores pertinent.

VENETIIS, MDCLXXX.

Sumptibus Combi & LaNouij.
SVPERIORVM PERMISSV, AC PRIVILEGIO.

PRÆFATIO

In posteriorem Medullæ Theologicæ partem.

POST explicatas in priori huius operis parte, veritates illas, quæ mysteriorum fidei notitiam præsertim spectant, reliqua Theologicæ doctrinæ capita, quæ magis ad praxim accedunt, hac posteriori exhibentur: atque in primis, ea quæ ad Sacramentorum rationem ac disciplinam pertinent; quæ cùm sint media quædam ad Christi Domini gratiam in nos vberrimè deriuandam diuinitùs instituta, conuenienter post ipsius gratiæ doctrinam vltimo prioris Partis tractatu traditum, subiungitur Theologiæ Sacramentalis explicatio, in qua de ipsis Sacramentis tum generatim, tum speciatim, differitur: vt nouerint illi, quibus mysteriorum tantorum dispensatio credita est, quomodo se in sacra illa œconomia gerere debeant, & qua ratione populus fidelis dignè ijsdem participare, pleniorésque ac vberiores illorum fructus in se percipere possit.

Quoniam verò terra ſuper ſe venientem bibens imbrem, proferens autem ſpinas ac tribulos, maledicto proxima eſt, (vt teſtatur Apoſtolus) qui præterea monet, ne in vacuum gratiam Dei recipiamus, hortaturque, vt exhibeamus nos, ſicut Dei miniſtros in omni opere bono fructificantes; idcircò in ſecundo poſterioris huius Partis tractatu, agitur de ipſis actibus humanis, quibus vnuſquiſque Deo vel morti fructificare poteſt (vt loquitur idem Apoſtolus) inueſtigaturque, ex quibus fontibus bonitas eorum vel malitia profluat, ac præſertim prima & præcipua illorum actuum regula, lex ſcilicet diuina, Decalogi præceptis contenta, paulo attentius conſideratur: cui ſubiungitur notitia Eccleſiaſticarum legum ac cenſurarum; ac demum pro totius operis veluti coronide apponitur breuis quædam Appendix eorum, quę ad ſtatum Clericalem & Eccleſiaſticæ Hierarchiæ diſciplinam ſpectant, quæ in alijs tractatibus explicari commodè non potuerunt.

Cùm autem vniuerſa hæc Theologia Moralis & practica, duobus præſertim fundamentis innitatur, ratione ſcilicet ac authori-

tate

tate, rationem quidem, optimam ducem, author huius operis arbitratus est, sed in tāta rerum caligine, quæ nos vndique circumdat, solam haud satis tutam; ideòque authoritatem tanquam certiorem, & fidei amicam illi adiunxit; imò plerumque solam sequutus est; ac in primis diuinam sacræ Scripturæ facem vbicumque Deus illam allucere voluit tanquam certum & infallibile medium ad dignoscendum verum à falso, & prauum à recto, in ijs quæ ad Sacramenta & mores pertinent, adhibuit iuxta Propheticum dictum, *Lucerna pedibus meis verbum tuum, & lumen semitis meis*. Exinde Conciliorum, summorumque Pontificum decreta, nec non Sanctorum Patrum effata, tum in proprijs fontibus, tum in ipso iure canonico solerter inquisiuit, denique Doctorum maximè probatorum responsa consuluit, ac præ cæteris ipsum Sanctum Theologiæ totius apicem obseruauit, eiusque doctrinæ sēper adhæsit.

Et in ijs quidem, quæ nullam aut perexiguam difficultatem recipiunt, vnius tantum aut alterius probati Doctoris calculum adiecit: in grauioribus verò difficultatibus

maximorum & nominatissimorum Theologorum sensa euoluit, eorumque authoritate stabiliuit ea, quæ probabilissima & quoad praxim tutissima ipsi visa sunt: hæcque omnia quanta potuit breuitate, facilitate, ac perspicuitate præstitit, aut certè præstare voluit.

Cæterùm si quid in hac Theologiæ moralis & practicæ Synopsi, lectori minus arrideat, hoc ab illo suppliciter postulatur, vt apud se perpendat, difficillimum esse, imò vix possibile vniuscuiusq; mentem assequi, aut votis obsecundare, in tanta rerum adeò implexarum & arduarum varietate ac multitudine, quæ in hoc opusculo tractari debuerunt, eiusque angustis limitibus arctari: præterea consideret authorem nihil ex proprio ingenio, cui maximè diffidere debuit, sed omnia & singula vel ex Scripturis sanctis, vel ex ipso iure canonico, vel ex probatissimis authoribus protulisse, eaque insuper non nisi doctissimorum virorum iudicio examinata & probata in lucem edidisse, ac demum sanctæ Catholicæ, Apostolicæ ac Romanæ Ecclesiæ arbitrio & censuræ, quanta potest animi demissione, submittere.

INDEX

TRACTATVVM, CAPITVM, & Sanctionum huius posterioris Partis.

TRACTATVS I.

De Sacramentis.

CAVTP I.

De Sacramentis in genere.

CAPVT II.

De Sacramento Baptismi.

a 4 IV. Qua-

CAPVT III.

De Sacramento Confirmationis.

CAPVT IV.

De Sanctissimo Eucharistiæ Sacramento.

§. III.

CAPVT V.

De Sacramento Pœnitentiæ.

APPENDIX.

De Indulgentijs & Purgatorio.

CA-

CAPVT VI.

De Sacramento Extremæ vnctionis.

CAPVT VII.

De Sacramento Ordinis.

CAPVT VIII.

De Sacramento Matrimonij.

TRACTATVS II.

De actibus humanis iuxta diuinæ legis normam dirigendis.

CAPVT I.

De actibus humanis in genere.

III.

CAPVT II.

De peccatis.

CAPVT III.

De Legibus.

III.

INDEX.

CAPVT IV.

De Legis diuinę ſeu Decalogi pręceptis.

§. VI.

De

De præceptis Ecclesiæ.

SECTIO VNICA.

Explicatur tertium præceptum, quod est de ieiunio.

CAPVT VI.

De censuris Ecclesiasticis & Irregularitate.

INDEX.

APPENDIX.

De statu Clericali, & Ecclesiasticæ disciplinæ Hierarchia.

APPROBATIO DOCTORVM.

NOS in Sacra Theologiæ Facultate Parisiensi Doctores Sorbonici, fidem facimus lectum esse, examinatumque à nobis librum, cui titulus est, *Medulla Theologica, &c. pars altera, Authore Magistro* LVDOVICO ABELLY, *Doctore Theologo, & Sancti Iudoci Parisijs Rectore*, nihilque repertum in eo, quod sit Catholicæ, Apostolicæ & Romanæ Fidei, ac Doctrinæ, bonisque moribus contrarium. Datum Parisijs die trigesima Septembris, anno Domini 1651.

M. GRANDIN.

R. DV VAL.

ME-

MEDVLLA THEOLOGICA

PARS POSTERIOR,

Complectens ea quæ ad Sacramenta & mores pertinent.

TRACTATVS PRIMVS,

DE SACRAMENTIS.

VOD olim per Prophetam pollicitus fuerat Deus Ezech. 36. effusurum se super seruos suos & ancillas suas aquam mundam, qua emundarentur ab omnibus inquinamentis suis, hoc præsertim in Sacramentis à Christo Domino postmodum institutis adimpleuit: hæc si quidem sunt veluti vasa quædam sacra, quæ vt declarat Concilium Tridentinum sess. 7. can. 6. diuinum illum gratię sanantis & sanctificantis liquorem in se continent, & ex se diffundunt: hi sunt fontes illi Saluatoris, ex quibus haurire possumus in gaudio aquam viuam, quæ fiat in nobis fons aquæ salientis in vitamæternam. Certè si bonorum illorum, quæ desursum sunt, quæque à Patre luminum descendunt, iusti sumus æstimatores, inter alia innumera nobis cælitùs collata, Sacramentorum illorum institutionem, & in ipsis Sacramentis diuinæ charitatis exuberantiam, religioso inprimis cultu suspicere, & grato quantùm possumus animo suscipere debemus, nec non peculiari studio, diligentia & affectu perdiscendæ huic cælesti de Sacramentis doctrinæ incumbere decet, quos ministros suos, ac mysteriorum dispensatores Christus Dominus constituere voluit, & a quibus dispensationis illius rationem se aliquando exacturum esse contestatus est.

De ipsis igitur Sacramentis primùm in genere: tùm posteà in particulari, secundùm ordinem à S. Doctore præscriptum, nobis de inceps agendum est.

CAPVT PRIMVM

De Sacramentis in genere.

SECTIO I.

Quid sit Sacramentum.

NOMEN Sacramenti duobus præsertim modis apud sacros scriptores acceptum reperitur. 1. pro re occulta & latente; quo sensu Ephes. 2. dicitur, *Vt notum nobis faceret Sacramentum voluntatis suæ.* Et Sap. 2. *Nescierunt Sacramenta Dei.* 2. pro ipsius rei latentis & occultæ signo, vt Eph. 5. *Sacramentum hoc magnum est: Ego autem dico in Christo & in Ecclesia:* vbi matrimoniũ ab Apostolo Sacramentũ magnũ appellatur, quia est signũ magũ alicuius rei latentis & occultæ, nempè coniũctionis Christi cũ Ecclesia.

In hac autem posteriori acceptione nomen Sacramenti communiter à SS. Patribus & ab ipsa Ecclesia vsurpatum est, ad exprimendas sacras quasdam ceremonias ad nostram sanctificationem diuinitùs institutas; vt ex infrà dicendis patebit.

Hoc igitur sensu Sacramentum in Catechismo Conc. Trid. Part. 2. c. 10. definitur: *Res sensibus subiecta, quę ex Dei institutione sanctitatis & iustitię tum significandę, tum efficiendę vim habet.*

Dicitur 1. *Res sensibus subiecta,* seu, vt loquitur S. Doctor. q. 6. art. 2. ad 4. *signum sensibile*: quia ad suauem Dei prouidentiam pertinuit, vt per res exteriores, & signa quædam sensibilia ad cognitionem & perceptionem rerum spiritualium & diuinarum veluti manu duceremur: *Si enim incorporeus esses* (vt ait Crysostomus Hom. 38. in sanct. Matth. *nudè ipsa dona incorporea tibi tradidisset: sed quia corpori coniuncta est anima tua, ideò rebus sensibilibus tibi intelligenda traduntur*

Dicitur 2. *Ex Dei institutione*: Sacramentum enim non est signum naturale aut physicum, sed ex sola Dei voluntate & institutione, cuius solius est instituere signa illa; quæ iustitiam & sanctitatem significare & conferre possint, sicut illius solius est sanctitatem ipsam & iustitiam efficere, vt docet S. Th. quod tamen non obstat, quin (vt idem S. Doctor asserit p. 3. q. 64. a. 2. a. 3.) Christus Dominus etiam in quantum homo fuerit causa ministerialis & principalis ipsorum Sacramentorum ad eorumque interiores effectus non solum meritoriè, sed etiam efficienter in ratione causæ instrumentalis operetur.

Dici-

Dicitur denique, *Sanctitatis & iustitiæ tum significandæ, tum efficiendæ vim habere*, quibus verbis indicatur Sacramentum esse signum quoddam practicum, cuius vsu seu applicatione fideles interius ex opere operato sanctificentur, & exterius veluti Symbolo, seu nota quadam ab aliis Gentibus discernantur: quæ omnia ex dicendis plenius & facilius poterunt intelligi.

2 Est autem obseruandum hac vltima definitionis particula, Sacramenta legis gratiæ presertim distingui a Sacramentis legis naturæ & Mosaicæ: quamuis enim essent signa quædam sensibilia ad sanctitatem & iustitiam significandam diuinitùs instituta, vnde Apostolus dicit Rom. 4. Circumcisionem fuisse *Signaculum iustitiæ fidei*: non tamen illius efficiendæ, & ex opere operato conferendæ vim habebant, vt docet S. Th. q. 62. a. 6. vnde idem Apostolus *Gal.* 4. illa vocat *infima & egena elementa*; & S. Aug. lib. 19. contra Faust. cap. 18. *Vetera* (inquit) *Sacramenta promittebant gratiam, nostra verò eam exhibent*.

* Porrò vt rectè obseruat Layman. lib. 5. tract. 1. cap. 2. Mæratius tr. de Sacram. disp. 1. sect. 1. & alij, ad rationem quoque Sacramenti propriè dicti requiritur, vt perpetuam seu stabilem institutionem ac vsum habeat pro statu durantis Ecclesiæ. Ea de causa linguæ igneæ, quæ in die Pentecostes apparuerunt, item insufflatio Christi in Apostolos Ioan. 20. licet signa fuerint gratiæ inuisibilis ad hominis sanctificationem, tamen propriè Sacramenta censeri non debent.

SECTIO II.

Vtrùm Sacramenta nouæ legis constent rebus & verbis tanquam materia & forma.

1 ADIVVANDAM humanæ mentis imbecillitatem in percipiendis iis quæ ad Sacramentorum rationem spectant, Ecclesia diuinitùs inspirata certos loquendi modos adinuenit, & ex rerum naturalium similitudine deduxit, per quos ideam quandam, licet aliquatenùs imperfectam, veram tamen & certam mysteriorum illorum supernaturalium conciperemus. Sicut igitur cernimus substantias omnes corporeas constare duobus principijs componentibus, materia scilicet & forma; sic ad percipiendam naturam Sacramentorum, duas veluti partes in vnoquoque illorum distinguendas esse docuit: vnam quæ materiæ: alteram quæ formæ rationem obtineret. Ita expressè declaratur in Conc. Flor. in Decreto Eugenii Papæ, vbi post enumerationem septem Sacramentorum nouæ legis, hæc verba subiunguntur: *Hæc omnia Sacramenta tribus perficiuntur,*

videlicet rebus tanquam materia, verbis tamquàm forma, & persona ministri.

Est autem obseruandum nomine rerum, qui dicuntur esse instar materiæ, intelligi id omne quod in Sacramentis indeterminatam habet significationem; nomine verò verborum id, per quod illud determinatur: e. g. in Baptismo aqua naturalis se habet instar materiæ: quia (vt docet S. Th. qu. 60. art. 6.) *Significare potest & ablutionem propter suam humiditatem, & refrigerium propter suam frigiditatem: sed cùm dicitur (ego te baptizo) manifestatur, quòd aqua vtimur in Baptismo ad significandam emundationem spiritualem.*

2 Quæres an materia formæ coniungi debeat, & simul tempore cum illa existere, vt Sacramentum validè conficiatur? Respondetur id ex cuiusque Sacramenti natura esse dignoscendum. Nam in confectione Sacramenti Eucharistiæ requiritur: vt eo ipso tempore, quo verba formæ proferuntur, materia præsens sit, hanc enim vt præsentē significat pronomen demonstratiuum (*hoc vel hic*) quod in forma ponitur. In Sacramento autem Pœnitentiæ, cum forma non significet applicationem materiæ, sed proferatur per modum iudicii, nec in iudicio requiratur vt sententia iudicis cum rei accusatione tempore coniuncta sit; hinc fit vt in hoc Sacramento non requiratur, vt absolutionis forma cum confessione & aliis actibus pænitentis, qui materiæ locum tenent, tempore coniungatur. In alijs verò Sacramentis quæ in actione aliqua transeunte consistunt, & quorum forma applicationem ipsius materiæ significat: quamuis aliqui Doctores arbitrentur ad illorum validitatem satis esse, vt moralis aliqua coniunctio inter materiam & formam reperiatur, ideoque validum, v. g. fore baptismum, si statim post ablutionem verba formæ proferantur, aut post formæ prolationem ablutio sequatur; certior tamen & tutior in praxi est aliorum omnium Doctorum sententia, qui asserunt materiam ac formam simul reipsa debere coniungi, itaut simul tempore, materia Sacramenti applicetur & verba formæ proferantur; aut saltem priusquam materiæ applicatio finiatur, formæ prolatio inchoetur, vel vice versa. Ita glossa in cap. (*detrahet*) causa 1. q. 1. Ioan. Maior, Richardus, Scotus, Paludanus, Syluester, Nauarrus, & alii, quos citat & quibus subscribit Vualdus in Candelabro aureo 1. part. tit. 1. num. 15.

3 Cæterùm ad faciliorem intelligentiam eorum, quæ de vnoquoque Sacramento in particulari dicenda sunt, Theologi communiter duplicem distinguere solent materiam in Sacramentis, saltem in iis quæ in vsu seu in actione transeunte consistunt (qualia sunt omnia nouæ legis Sacramenta, præter sanctissimam Eucharistiam, vt suo loco explicabitur) remotam scilicet & propinquam. Materia remota dicitur res illa, circa quam actio Sacramenti exercetur, vt aqua naturalis

calis in Baptiſmo, oleum balſamo mixtum in Confirmatione, &c. Materia verò propinqua dicitur ipſe actus, ſeu vſus illius rei ſenſibilis, puta ablutio.

SECTIO III.

Vtrùm ad conficienda Sacramenta determinata res ac determinata verba requirantur.

1 AD propoſitam quæſtionem communis Theologorum reſponſio eſt affirmatiua, nimirum, ſuppoſita inſtitutione Sacramentorum nouæ legis diuinitùs facta, ad validam illorum confectionem, res eaſdem & eadem verba requiri determinatè, ſecundùm ipſius Chriſti Domini inſtituentis voluntatem. Ratio eſt; quia cùm Sacramentum confici nequeat, niſi rebus illis & verbis quæ ex inſtituto Dei gratiam ſanctificantem ſignificare ac efficere poſſunt (vt conſtat ex dictis ſectione prima) ſi Deus ſignificationem illam & efficaciam certis tantùm & determinatis rebus, certis item & determinatis verbis impoſuit, ſequitur quod nonniſi rebus & verbis illis à Deo determinatis Sacramentum confici poſſit. Ita argumentatur S. Doctor q.60.art.5. & 7.

Quod confirmari poteſt ex eo quod Concil. Trid ſeſſ.21.c.2. declarat Eccleſiam poſſe circa Sacramentorum diſpenſationem ſtatuere vel mutare ea quæ ſuſcipientium vtilitati & ipſorum Sacramentorum venerationi, pro rerum, temporum ac locorum varietate magis expedire iudicauerit, *Salua tamen illorum ſubſtantia*. Quibus verbis ſignificat non eſſe in Eccleſia poteſtatem immutandi ea, quæ ad Sacramentorum ſubſtantiā pertinent; ſed eſſe prorsùs neceſſarium retinere omnia illa, quæ ex diuina inſtitutione determinata ſunt: vnde etiam S. Auguſt. lib. 8. cont. Don. capite 15. *Certa ſunt*, inquit, *Verba Euangelica, ſine quibus non poteſt Baptiſmus conſecrari.* & li. 20. cont. Fauſt. capite 13. *Noſter calix & panis certa conſecratione myſticus, fit nobis corpus Chriſti.*

2 Eſt autem obſeruandum, determinationem illam materiæ & formæ, ſeu rerum & verborum, non eſſe æqualem & eiuſdem rationis in omnibus Sacramentis nouæ legis. Quod enim ſpectat ad materiam, determinatio illius petenda eſt præſertim ex aptitudine ad vſum ipſius Sacramenti ſecundùm inſtitutionem diuinam; vnde fit vt aqua congelata, quamuis eiuſdem ſpeciei ſit cum liquida, non eſt tamen materia Baptiſmi ſufficiens; quia non eſt apta ad corporalem ablutionem. E contrariò in Sacramento Pœnitentiæ quilibet dolor de peccatis ex ſupernaturali aliquo motiuo elicitus, licet non eiuſdem ſpeciei, ſufficit ad illius Sacramenti validitatem: quia

scilicet dolor ille quocunque in motiuo supernali elicitus: ac proinde cuiuscumque sit speciei, est dispositio sufficiens ex parte pœnitentis confitentis ad absolutionem peccatorum recipiendam, vt infrà suo loco explicabitur.

Quod verò spectat ad formam; cùm in reliquis sex Sacramentis certa quædam & determinata verba ore prolata requirantur, in Matrimonio signa vel nutus ad consensum de præsenti exprimendum verborum loco substitui possunt, vt suo loco dicetur.

In alijs etiam Sacramentis, quæ certa verba ore prolata requirunt, determinatio verborum illorum desumenda non ex ex qualitate soni syllabarumque quibus illa constant, sed ex significatione; ita vt eadem determinatè verba censeantur, quorum eadem est significatio, vt docet S. Thom. citato art. 7. in resp. ad 1.

3 Quæres 1. Vndenam scire possimus quænam sint illæ res determinatæ; verba item determinata, quæ ad validam Sacramentorum confectionem ex diuina institutione necessario requiruntur? Respondetur id constare partim ex sacris Scripturis, partim ex traditione diuina, quam ex ipsius Ecclesiæ vel expressa declaratione, vel continua praxi discimus; vnde S. Dionysius lib. de Eccle. Hier. capite. 1. sic loquitur: *Primi duces Sacerdotalis muneris visibilibus signis cœlestia sacramenta texuerunt, & partim scriptis, partim non scriptis institutionibus nobis tradiderunt.* Quid autem Scriptura vel traditio de propria ipsorum Sacramentorum materia & forma doceat explicabitur, cum de vnoquoque illorum in particulari agetur.

Quæres 2. quænam mutatio in rebus illis & verbis diuinitùs determinatis Sacramentorum validitatem impediat. Respondetur mutationem quamcumque in rebus illis, aut verbis, seu in materia aut forma, si substantialis sit, Sacramentum irritum & inualidum reddere; sin verò tantùm accidentalis, validè quidem, sed tamen illicitè confici Sacramentum, nisi necessitas aut alia legitima causa excuset. Ita S. Thom. citata q. 6. art. 8. & communiter alii.

Tunc autem materiæ Sacramentorum mutatio substantialis censetur, quando tanta est, vt secundùm communem vsum & æstimationem hominum, differat ratione & appellatione à materia, quam Christus præscripsit, & Ecclesia vsurpat; siue differentia illa sit specifica, siue non sit, vt rectè docet Suarez disp. 2. de Sacra. sec. 4. exempli gratia, farinacea massa nondum pista & igne cocta, non est apta materia ad conficiendum Eucharistiæ Sacramentum; quia secundùm communem vsum & æstimationem hominum, non est panis; siue eandem speciæ formam physicam cum ipso pane habeat, siue non.

4 Contraria ratione, mutatio illa materiæ censetur accidentalis, si materia secundùm communem vsum & æstimationem eadem sit,

lic et

licet qualitas fortasse aliqua illi desit, quæ ex præcepti Ecclesiastici necessitate aliàs requiratur, puta si panis ille sit ater fermentatus, &c.

Similiter formæ Sacramentorum mutatio illa substantialis censeri debet, cum tanta est, vt communi hominum iudicio non retineat eum sensum, quem habet forma à Christo præscripta; quòd si sensum illum retineat, qualiscumque mutatio fiat, accidentalis tantùm est. Ita S. Thom. citato art. 8.

Ex quo intelligitur mutationem formæ fore tantùm accidentalem: exempli gratia, si sit solius idiomatis, vt si quis baptizet vel consecret lingua vulgari vel græca: Si fiat aliqua verborum transpositio, oratione eundem sensum retinente: si vox aliqua detrahatur, quæ non pertineat ad sustantiam formæ: Aut si verbum aliquod addatur, quod tamen illius sensum non euertat: Item si consueta formæ verba mutentur in alia synonyma, dicuntur autem synonyma, quæ idem non quomodocunq; sed eodem modo, idque tam explicitè & distinctè significant: si denique verba formæ corruptè proferantur, ita nihilominùs vt tota illa oratio corruptis dictionibus constans habita ratione materiæ, cui applicatur, & aliarum circunstantiarum iuxta communē hominum concipiendi modum, eundem audientium animis sensum generet. In his omnibus & similibus casibus mutatio formæ censetur esse tantummodo accidentalis, vt docet S. Thom. quæst. 60. art. 7. ad 3. & post illum Paludanus, Scotus, & alii, quos citat & sequitur Laymanus & tractat. 1. de Sacram. in communi cap. 4. Hæc autem mutatio accidentalis, quamuis si aduertenter, & sine vlla rationabili causa fiat, ministrum peccati rerum efficiat, ipsius tamen Sacramenti validitatem non impedit.

SECTIO IV.

Vtrum, & qua ratione Sacramenta noua legis gratiam conferant.

1 QVOD spectat ad primam quæstionis propositæ partem, certum est ex fide nouæ legis Sacramenta gratiam conferre, quocunque modo illam conferant. Huic veritati oppositus olim fuit error Massalianorum, qui teste S. Epiphanio hæres. 80. & S. Aug. lib. de hær. ca. 57. vim sanctificandi non tribuebant Sacramentis, sed solis precibus: à quo errore non longè absunt nostri temporis hæretici, qui (vt obseruat Bellarminus com. 3. lib. 2. cap. 1.) gratiam, quæ in Sacramentorum susceptione recipitur, non eorum efficaciæ aut virtuti, sed soli suscipientium fidei ascribunt.

Refellitur hîc error, & veritas nostræ fidei probatur 1. ex Scriptura, cuius testimoniis variis expressè constat Baptismum, Pœnitentiam, Eucharistiam, Ordinem, & Extremam-Vnctionem gratiam conferre: Vnde sequitur & alia Sacramenta eundem effectum habere, cùm horum & illorum sit par ratio.

De Baptismo constat ex his verbis sancti Ioan. 3. *Nisi quis renatus fuerit ex aqua & Spiritusancto, &c.* Quibus regeneratio spiritualis, quæ per gratiam fit, aquæ Baptismali tanquam causæ tribuitur.

De Pœnitentia S. Ioan. 20. *quorum remiseritis peccata, remittuntur eis:* quibus significatur (vt declarat Concil. Trident. sess. 14. cap. 3. & 9.) Sacerdotes in Sacramento Pœnitentiæ per absolutionem verè peccata remittere, ac proinde gratiam conferre.

De Eucharistia S. Ioan. 6. *Qui manducat me, & ipse viuet propter me,* vita scilicet gratiæ.

De Ordine 2. ad Timoth. 1. *Admoneo te vt resuscites gratiam, quæ est in te, per impositionem manuum mearum.*

De Extrema-Vnctione deniq; S. Iacob. 5. *Vngentes eum oleo in nomine Domini, &c: si in peccatis sit, remittentur ei:* Vbi declaratur vis huius Sacramenti ad peccata remittenda, proindeque ad gratiam conferendam.

2 Probatur 2. ex Concil. Florent. in decreto Eugenii, & Tridentino sess. 7. cap. 6. vbi expressè definitur *Gratiam conferri per noua legis Sacramenta semper & omnibus: quantum est ex parte Dei, si ritè ea suscipiant.*

Probatur 3. ex S. August. in Psal. 37. expressè asserente *Sacramenta noui testamenti dare salutem.* Et S. Chrys. dicente hom. 60. ad pop. *Deum per visibilia signa* (Sacramenta scilicet) *inuisibilem largiri virtutem.*

Quod spectat ad secundam partem propositæ quæstionis, certum est etiam ex fide Sacramenta nouæ legis gratiam producere & conferre, non solùm in quantum suscipientes ad aliquem actum fidei, aut alium pium affectum obiectiuè excitant, vt dicunt hæretici; sed propria virtute & efficacia; non quidem principaliter (quod solius Dei proprium est) sed instrumentaliter, & (vt loquuntur Doctores) ex opere operato.

Vt hæc veritas faciliùs intelligatur, obseruandum est gratiam conferri ex opere operantis in aliquo Sacramento idem esse, atque conferri intuitu meriti ipsius operantis, seu illius qui est conficiens, vel administrans Sacramentum, aut illud suscipiens. Ex opere autem operato gratiam conferri idem esse, ac conferri gratiam præcisè vi ipsius operis operati, id est facti, prout iuxta diuinam institutionem faciendum est.

His

His obseruatis, veritas nostræ assertionis probatur, & error oppositus refellitur 1 authoritate scripturarum, quæ suprà relatæ sunt, ex quibus satis apertè colligitur Sacramenta efficacia aliqua & virtute sibi propria, proindeque ex opere operato remissionem peccatorum & gratiam conferre.

Probatur 2. authoritate Concil. Trident. sess. 7. cap. 8. *Si quis dixerit per noua leigs Sacramentum non conferri gratiã ex opere operato, anathema sit.*

Probatur 3 authoritate S. August. l. 19. cont. Faust. c. 11. vbi dicit vim Sacramentorum esse *inenarrabilem*, & cap. 16. *Sacramenta noua legis plurimum à legalibus distare, & esse virtute maiora, vtilitate potiora.* Atqui virtus Sacramentorum nouæ legis nec esset inenarrabilis, nec maior aut potior virtute Sacramentorum antiquæ legis, si eo tantùm modo gratiam conferrent quo asserunt hæretici. Item S. Cypriani serm. de Cœna Dom. vbi dicit *Sacramentis inesse æterna vitæ effectum*. Et Bernardi in ser. de eadem Cœna Dom. *Si quis vestrum* (inquit) *non tam sæpè modo, nec tam acerbos sentit iracundiæ motus, inuidiæ, luxuriæ, aut cæterorũ huiusmodi; gratias agat corpori & sanguini Domini, quoniã virtus Sacramẽti operatur in eo.*

Addimus Innocentium III. summum Pontificem, qui lib. 3. de mysteriis Missæ c. 5. dicit *Missæ sacrificium conferre gratiam, licet per malos ministros; quia etiamsi opus operans fortasse sit immundum ex parte ministri, attamen opus operatũ est semper mundũ respectũ Dei.*

4 Quærunt Theologi, verùm Sacramenta nouæ legis moraliter tantùm, an etiam physicè gratiam producant?

Respondetur 1. certum esse Sacramenta nouæ legis semper esse causas morales gratiæ, quæ ex opere operato confertur dignè suscipientibus; siquidem ad gratiam illam producendam & suscipientibus largiendam mouent ipsum Deum gratiæ omnis authorem & largitorem; qui ideò gratiam illam tunc vult conferre, quia Sacramentum rectè perfectum & debitè susceptum est. Sunt autem causæ morales non quidem principales, sed tantùm instrumentales; tùm quia sic vocantur à Concil. Trid. sess. 6. c. 7. tùm quia causa moralis principalis ipsius gratiæ est Passio Christi Domini (vt ibidem dicitur) in cuius solummodò virtute Sacramenta hunc suum effectũ attingunt.

Respondetur 2. probabilissimum esse Sacramenta nouæ legis non tantùm moraliter, sed etiam physicè gratiam producere. Ita Caietanus, Alanus Cardinalis, & plures alii, quos citat & sequitur Suarez disp. 9. de Sacram. sect. 2. Quibus etiam fauere videtur S. Doctor, quæst. 61. art. 1. 2. & 3. Et SS. Patres id satis apertè innuere videntur, cùm modum illum, quo Sacramenta gratiam producunt, admirabilem aut inexplicabilem esse dicunt; vt S. Cyrill. Alexand. lib. 4. in S. Ioan. vbi de Sacramentorum effectu loquens: *Quomodo*

do autem (inquit) *id fiat, nec mente intelligere, nec lingua dicere possumus, sed silentio atque firma fide suscipimus:* Et S. Aug. tract. 80. in S. Ioan. *Vnde (inquit) tanta virtus aquæ, vt corpus tangat, & cor abluat?* Atqui virtus illa Sacramentorum nec tanta esset, nec ineffabilis, aut incóprehensibilis dici deberet, si moraliter tantam gratiam produceret, cùm hæc moralis efficientia facile intelligi & explicari posset. S. item Leo Papa serm. 5. de Natiuit. asserit: *Virtutem Altissimi, quæ fecit vt Maria pareret Saluatorem, facere quoque vt regeneret vnda credentem.* Atqui Beatissima Virgo non solum moraliter, sed etiam physicè ad Incarnationem Christi Domini concurrit. Ergo, &c.

Hinc obiter colliges quanta sit Sacramentorum nouæ legis excellentia & dignitas, quanta virtus & efficacia illis insit; proindeque quanti à nobis illa æstimari, qua reuerentia tractari & suscipi oporteat, & quantæ Deo optimo maximo, illorum authori & largitori gratiæ debeantur.

SECTIO V.

Quam gratiam Sacramenta noua legis conferant.

1 DICENDVM 1. certum esse, vt ex antedictis patet Sacramenta omnia nouæ legis conferre gratiam sanctificantem, siue primam, vt Baptismus & Pœnitentia, siue illius augmentum, vt reliqua Sacramenta: de quibus suis locis fusius agetur.

2 Dicendum 2. Sacramenta nouæ legis præter gratiam sanctificantem, conferre quoque virtutum supernaturalium habitus & dona Spiritus sancti, siue illorum habituum & donorum augmentum. Id constat tùm ex Concil. Trident. sess. 6. cap. 7. asserente iustificationem non esse solùm peccatorum remissionem, sed sanctificationem & renouationem interioris hominis per susceptionem gratiæ & donorum; & in ipsa iustificatione cum remissione peccatorum simul infundi fidem, spem & charitatem, cuius quidem iustificationis causam instrumentalem dicit esse Baptismi Sacramentum: tùm etiam ex eo quòd iuxta communem & certam Theologorum doctrinam, gratiæ sanctificantis infusionem perpetuò comitatur habituum illorum & donorum infusio, vt in priori huius operis parte, tractatu de gratia explicatum est.

Dicendum 3. præter gratiam sanctificantem, dona, & virtutes, Sacramenta nouæ legis conferre quædam actualis gratiæ auxilia, conducentia ad consequendos proprios fines, ob quos ipsa Sacramenta instituta sunt. Ita S. Thom. quæst. 62. art. 2. vbi expressis verbis dicit: *Gratiam Sacramentalem addere supra gratiam communiter dictam,*

ctam, & super virtutes & dona,quoddam diuinum auxilium ad consequendum Sacramenti finem.

Et certè nisi hoc verum esset, frustra tot Sacramenta instituta forent, eundem siquidem effectum haberent, ad quem vnum illorum abundè sufficeret.

1 Quæres 1. quænam sint illa specialia gratiæ auxilia, quæ à Sacramentis nouæ legis conferuntur.

Respondetur illa esse, quæ in Concilio Flor. sess. 7. can. 7. in decreto Eugenij Papæ enumerantur his verbis: *Per Baptismum spiritualiter renascimur: Per Confirmationem augemur in gratia, & roboramur in fide: renati autem & roborati nutrimur diuina Eucharistiæ alimonia: Quòd si per peccatum ægritudinem incurrimus animæ, per Pænitentiam spiritualiter sanamur, spiritualiter & corporaliter, prout animæ expedit per extremam Vnctionem: per Ordinem verò Ecclesia gubernatur & multiplicatur spiritualiter; per Matrimonium augetur.* Quæ quidem omnia distinctiùs & faciliùs intelligentur ex iis, quæ infrà de vnoquoque Sacramento in particulari dicenda sunt.

2 Quæres 2. vtrùm Sacramenta gratiam sanctificantem & prædicta auxilia conferant omnibus suscipientibus.

Respondetur certum esse ex fide ac in Concilio Tridentino definitum, sess. 7. can. 7. gratiam sanctificantem per Sacramenta nouæ legis, quantùm ex parte Dei, semper & omnibus ea dignè suscipientibus conferri. Quod autem spectat ad illa specialia auxilia, dicendum est illa tribui omnibus, qui gratiam ipsam sanctificantem ex Sacramentis dignè susceptis recipiunt: dispositio enim illa quæ sufficit ad recipiendum primarium Sacramenti effectum, qui est gratia ipsa sanctificans, sufficit etiam ad secundarium, qui in istis actualibus auxiliis consistit. Tribuuntur autem specialia illa auxilia non statim atque Sacramentum recipitur, sed iis temporibus & occasionibus quibus aptum & conueniens videtur illi, qui est (vt ait Propheta) Psalm. 9. *Adiutor in opportunitatibus in tribulatione*, vt fusiùs explicat Gammachæus ad quæst. 62. cap. 2. Ex qua doctrina sequitur (quod valdè notandum est) nulla eiusmodi auxilia ex opere operato vnquam illis tribui, qui ob defectum dispositionis ex Sacramento indignè suscepto gratiam sanctificantem nunquam recipiunt: cum gratia illa sit primarius Sacramenti effectus, in quo reliqui veluti radicantur.

3 Quæres 3. vtrùm Sacramenta nouæ legis æqualem semper gratiam conferant.

Respondetur quæstionem illam in duplici sensu accipi posse: 1. an diuersa Sacramenta, verbi gratia Baptismus & Eucharistia, æqualem conferant gratiam: & dicendum est conferre inæqualem, cùm

pro-

probabilissimum sit Deum voluisse per Sacramenta perfectiora & digniora cæterisparibus, maiorem & vberiorem gratiam conferre: est autem de fide, & in Concilio Tridentino definitum, sess. 7. can. 7. Sacramenta omnia non esse inter se æqualia, sed alia aliis digniora esse & excellentiora; Vnde infertur Sanctissimæ Eucharistiæ Sacramentum maiorem & vberiorem præ aliis Sacramentis conferre gratiam: cùm omnium dignissimum & præstantissimum sit vt satis indicat Concilium Tridentinum, sess. 13. capite 1. & seq. & multiplici ratione probat Sanctus Doctor quæst. 65. art. 3. Vbi etiam secundum dignitatis locum tribuit Ordini, tertium Confirmationi, quartum Baptismo, quintum Extremæ Vnctioni, sextum Pœnitentiæ, & septimum Matrimonio.

2 Proposita quæstio intelligi potest, vtrùm vnum & idem Sacramentum æqualem omnibus illud suscipientibus conferat gratiam: Et dicendum est eò maiorem conferre, non modò ex opere operantis, sed etiam ex opere operato, quo perfectiùs ad illud disponuntur. Quòd constat tùm ex Conc. Trident. sess. 6. c. 7. Vbi loquens de adultorum iustificatione, cuius instrumentalem causam dicit esse Baptismum, expressè asserit illos iustitiam recipere, *Secundùm propriam cuiusq; dispositionem & cooperationem*. Tum ex authoritate S. Doctoris, ad quæst. 62. ca. 2. Sanct. Bonauenturæ, & aliorum, quos citat & quibus subscribit Gammachæus: Tum etiam ex eo quòd ad suauem Dei prouidentiam pertinere videatur, vt meliùs & perfectiùs dispositis maiora & vberiora gratiæ suæ munera largiatur.

4 Hæc autem melior & perfectior dispositio consistit præsertim in maiori perfectione, intensione, continuatione, & multiplicatione actuum fidei, spei, charitatis, religionis, &c. qui in ordine ad Sacramenti susceptionem eliciuntur, siue tunc eliciantur cùm Sacramentum suscipitur, siue anteà in ordine ad illud eliciti fuerint. Ex quibus tamen videntur cæteris paribus meliùs disponere actus illi, qui eo tempore exercentur, quo Sacramentum actu suscipitur.

Dices inde sequi gratiam illam vberiorem quæ meliùs dispositis tribuitur, fore ex opere operantis, cùm detur intuitu meriti ipsius suscipientis.

Respondetur actus illos, per quos homo ad Sacramentum aliquod suscipiendum disponitur, spectari posse duobus modis. 1 prout sunt ex se alicuius gratiæ meritorii: 2. prout passiuè disponunt subiectum suum, & magis aptum reddunt ad effectum Sacramenti recipiendum. Et sic duplex illis respondet gratia: si spectentur priori modo, gratiam merentur ex opere operantis; si posteriori, reddunt hominem aptum ad maiorem gratiam Sacramentalem ex opere operato recipiendam.

Instabis, Sacramenta agere necessariò, ergo æqualiter.

Re-

Respondetur verum esse, si subiecta sint æqualiter disposita; falsum verò, si inæqualiter: sicut sol æqualiter vndequaque lumen suum diffundit, quod tamen maximè inæqualiter in corporibus inferioribus recipitur; aliter siquidem in diaphano, aliter in opaco, aliter in stellis, aliter in luto & lapidibus impolitis.

SECTIO VI.

Verùm per aliqua Sacramenta imprimatur character.

1 NOMINE characteris intelligitur signum quoddam spirituale, quod animæ per quædam Sacramenta imprimitur, de quo

Dicendum 1. eiusmodi characterem verè imprimi animæ per susceptionem quorumdam Sacramentorum. Ita sanctus Thomas & communiter omnes, estque de fide, ac in Concil. Florent. & Trident. definitum, vt infrà dicetur.

Probatur 1. ex cap. 1. ad Ephes. *In quo & credentes signati estis*, vbi Apostolus loquitur de signaculo spirituali quod accipitur. In Baptismo, prout hunc locum exponunt SS. Chrysost. Hieron. & alii apud Bellarminum tom. 3. lib. 2. cap. 20. Item 2. Corinth. 1. vbi Apostolus de Confirmationis Sacramento loquens, Vnctioni illi signaculum coniungit: *Vnxit nos Deus, & signauit nos.*

Probatur 2. ex sancto Ambros. lib. 1. de Spiritu sancto: *Spiritu signamur*, inquit, *vt splendorem atque imaginem eius tenere possimus, quod est vtique spirituale signaculum*: Et sanctus August. serm. de gestis cum Emerito cap. 6. vbi loquens de Baptismo: *Iste*, inquit, *est character Imperatoris mei: de isto charactere militibus suis, vel potiùs comitibus suis, vt hunc imprimerent eis, quos congregabant castris eius, præcepit dicens: Ite, baptizate omnes in nomine Patris &c.*

2 Dicendum 2. Characterem illum esse indelebilem, nec vllis peccatis posse obliterari; ac proinde Sacramenta quæ illum imprimunt, iterari non posse. Ita sanctus Thom. art. 5. Et expressè definitum est in Concil. Florent. in decreto Eugenij, & in Trident. sess. 7. can. 9. Et antè præfata Concilia id ipsum docuerunt SS. Patres, vt S. Cyril. Hierosol. præfat. in catecheses, vbi Baptismi Sacramentum per effectus definiens dicit esse *signaculum sanctum & indelebile*, & S. August. lib. 2. cap. 13. cont. Epist. Parmeniani, loquens de Baptismo & Ordine, dicit Sacramenta illa non minùs inhærere apostatis, quàm corporalem notam Imperatoris militibus fugitiuis: ideoq; illa non esse iteranda, dum Apostatæ redeunt ad Ecclesiam.

Docet autem S. Thom. in resp. 3. characterem illum manere etiam post hanc vitam, non solùm in animabus beatorum, sed etiam

dam-

damnatorum, in illis quidem ad maiorem ornatum & splendorem, in istis verò ad maiorem ignominiam & confusionem.

Dicendum 3. tria tantùm Sacramenta imprimere characterem, Baptismum scilicet, Confirmationem, & Ordinem. Ita S. Doctor, & constat ex Concilio Florent. in citato decreto Eug. & Trident. sess. 7. can. 9. & etiam ex praxi continua totius Ecclesiæ, quæ tria illa Sacramenta iterari non posse, alia verò quatuor iterari posse apertè demonstrat; cuius quidem discriminis alia sufficiens causa afferri non potest, nisi quod tria illa imprimant characterem, reliqua verò non imprimant, vt fusè explicat Bellarminus lib. 2. de Sacram. cap. 22.

Quærunt Theologi, quid sit propriè character ille Sacramentalis? Omissis varijs super hac re Doctorum sententiis, omnium probabilissimè loquuntur illi, qui iuxta doctrinam S. Thomæ quæst. 63. a. 2. & 3. asserunt characterem illum esse qualitatem quandam spiritualem supernaturalem; quæ tria præsertim efficit in anima, cui imprimitur. Primum est, quod conferat quandam potestatem spiritualem ad ea peragenda quæ ad cultum diuinum spectant: quæ quidem potestas est vel passiua vt in Baptismo, per cuius characterem redditur homo idoneus ad alia sacramenta licitè & valide suscipienda; vel actiua, vt in Ordine & Confirmatione: per Ordinem enim efficitur homo idoneus ad Sacramenta aliis ministranda, per Confirmationem verò ad fidem profitendam. Secundum est, quòd hominem Christo Domino configuret, à quo tanquam summo sacerdote deriuatur omnis potestas spiritualis, & ideò, qui charactere aliquo Sacramentali insigniti sunt, Christo Domino similiores efficiuntur præ aliis, qui simili charactere non sunt insigniti. Tertium denique est, quod consignet hominem, eumque ab aliis secernat, qui eiusmodi characterem non receperunt; ita vt (verbi gratia) illi qui charactere sacerdotali præditi sunt, quouis in loco vel statu reperiantur, per totam æternitatem vt tales agnosci poterunt & ab aliis distingui, quæ omnia fusiùs explicata apud eundem Bellarminum ca. 19. videri possunt.

SECTIO VII.

Quis sit numerus, & quæ necessitas Sacramentorum nouæ legis.

1 CERTVM est ex fide septem esse Sacramenta nouæ legis, nec plura, nec pauciora: scilicet Baptismum, Confirmationem, Eucharistiam, Pœnitentiam, Extremam Vnctionem, Ordinem, & Matrimonium. Ita expressè definitum habetur in Concilio Florent. in decret. Eug. & in Conc. Trident. 7. sess. can. 1.

Plura

Plura nullus vnquam hæreticus agnouit, pauciora multi, præsertim recentiores, qui cùm in eo solummodo inter se conueniant, quod veritati aduersentur, circa ipsorum tamen Sacramentorum numerum maximè ab inuicem discrepant, & distrahuntur in varios & multiplices errores: Alii siquidem vnum tantummodo Sacramentum esse contendunt: alii duo, alii tria recipiunt: nec tamen eodem modo: Quidam enim Baptismum, Eucharistiam, & Pœnitentiam inter Sacramenta solummodo numerant. Alii Pœnitentiæ loco Matrimonium; alij Ordinationem substituunt: quæ omnia fusiùs apud Bellarminum lib. 2. de Sacr. cap. 23. explicata reperiuntur. Verùm falsitas istorum dogmatum hæreticorum, & nostræ fidei veritas constat ex supradictorum Conciliorum, adeoque totius Ecclesiæ authoritate, quæ hunc septenarium Sacramentorum numerum definiuit, erroresque omnes oppositos proscripsit: & pleniùs adhuc constabit ex iis quæ dicenda sunt, cùm de vnoquoque Sacramento in particulari agetur.

2 Quod spectat ad necessitatem Sacramentorum nouæ legis, certum est absolutè loquendo, illorum institutionem ad salutem hominum non fuisse necessariam, cùm Deus sine vllis Sacramentis, siue in statu naturæ lapsæ, siue in quocunque alio potuerit per alia media homines ad salutem consequendam efficaciter iuuare. At verò supposita institutione Sacramentorum in statu naturæ lapsæ diuinitùs facta, dicendum est quædam Sacramenta necessaria esse necessitate medii: quædam solummodo necessitate præcepti, in quibus neutram reperiri necessitatem, in aliis vtramque.

In primis enim Baptismi Sacramentum respectu infantium sola necessitate medii necessarium est, cùm nullum aliud ad salutem consequendam medium ipsis suppetat: Idem etiam Baptismi sicut & Pœnitentiæ Sacramentum in re vel in voto susceptum, necessitate tum medii, tum præcepti necessarium est respectu adultorum, qui vel peccatum originale contraxerunt, vel post illud in Baptismo remissum, mortale aliquod actuale peccatum commiserunt.

Eucharistia quoad realem susceptionem, solius præcepti necessitate necessaria est. Ordo & Matrimonium quamuis ad bonum commune totius Ecclesiæ maximè requirantur, ad salutem tamen vniuscuiusque fidelium nullam, neque medii, neque præcepti necessitatum inferunt.

Quomodo autem ista intelligi debeant, & quæ sit etiam Confirmationis & Extremæ Vnctionis necessitas, infra suis locis explicabitur.

SE-

SECTIO VIII.

Qui sit minister Sacramentorum nouæ legis, & quæ in illo requirantur ad validam illorum administrationem.

1 SVPPONIMVS ex S. Doctore quæst. 64. art. 3. Christum Dominum in Sacramentis dupliciter operari: 1. quatenùs Deus est, per potestatem supremæ & omnimodæ authoritatis. 2. quatenùs homo est, per potestatem ministerij principalis, ratione cuius Sacramenta ipsa instituit, & ad eorum effectus concurrit, tùm vt causa moralis meritoria principalis, tùm vt causa instrumentalis diuinitati per vnionem hypostaticam coniuncta: sicque primarius & præcipuus cuiusque Sacramenti minister est ipse Christus Dominus; vnde sancti Joannis c. 1. de illo dicitur, *Hic est qui baptizat*. Hoc præsupposito,

Dicendum 1. Christum Dominum alios sub se Sacramentorum suorum ministros instituisse, qui quidem secundùm legem ordinariam debent esse homines viatores. Ita S. Thom. art. 7. Et constat ex varijs Scripturæ testimonijs 1. Corinth 4. *Sic nos existimet homo vt ministros Christi, & dispensatores mysteriorum, &c.* Ephes. 4. *Ipse dedit quosdam quidem Apostolos. quosdam autem Prophetas, quosdam Pastores & Doctores.* Hebræor. 10. *Omnis Pontifex ex hominibus assumptus pro hominibus constituitur in ijs quæ sunt ad Deum, &c. qui condolere possit ijs, qui ignorant & errant; quoniam & ipse circumdatus est infirmitate.*

Diximus secundùm legem ordinariam: fatemur enim cum S. Doctore supra, Angelos posse extraordinariè Sacramenta ministrare: Vnde S. Augustinus lib. 2. contra Parmenianum: cap. 15. *Quod attinet*, inquit, *ad Baptismum, adest Deus qui dat, siue per seipsum, siue per hominem, siue per Angelum.*

2 Dicendum 2. in ministro, ad hoc vt validè Sacramentum aliquod administret, duo præsertim requiri.

Primum est sufficiens & legitima potestas; cùm enim Sacramenta nonnisi supernaturali modo agant, nec validè confici possint, nisi iuxta præscriptum diuinæ institutionis, hinc apertè constat neminem ad illa conficienda esse idoneum, qui secundùm rationem institutionis cuiusque Sacramenti, sufficientem à Deo non acceperit potestatem.

Hæc autem potestas respectu Baptismi, secundùm diuinam institutionem, in omnibus quibuscumque viatoribus etiam infidelibus sufficiens reperitur; respectu Matrimonij, in omnibus fidelibus baptizatis nullo impedimento canonico obstrictis; respectu aliorum quin-

que Sacramentorum, in iis solummodo qui sacerdotali, aut Episcopali charactere sunt præditi: quæ omnia suis locis fusius explicabuntur.

Secundum est intentio conficiendi Sacramentum, & ad eius effectum cooperandi, vel saltem in genere faciendi id, quod Christus faciendum instituit, vel quod ipsa Ecclesia facit. Ita S.Thomas q. 64. art. 8. & expresse definitum habetur in Concil. Florent. in decret. Eug. & in Trident. sess. 7. can. 11. Vbi anathema profertur in eum qui dixerit, *in ministro dum Sacramentum conficit, non requiri intentionem faciendi quod facit Ecclesia*. Ratio peti debet ex institutione ipsius Christi, qui ministros Sacramentorum suorum humano & rationabili modo ea conficere & ministrare voluit; Vnde & Apostolus vocat illos dispensatores, vt significet considerate & cum certa intentione illos operari debere: aliàs dissipatores potius dicendi essent.

3 Est autem obseruandum intentionem illam triplicem esse posse, habitualem scilicet, actualem, & virtualem. Habitualis intentio nihil aliud est quam propensio & facilitas concipiendi aliquam actualem intentionem, quæ quidem propensio & facilitas ex iterata sæpius Sacramentorum administratione oritur: Et hæc habitualis intentio est insufficiens ad Sacramentum validè conficiendum, vt docent Scotus, Gabriel, Richardus, & alij apud Suarez disp. 13. sect. 2. estque communis Doctorum sententia, & in praxi tenenda.

Actualis intentio ea est, qua aliquis Sacramentum conficiens, actu & de facto intendit conficere, seu facere quod facit Ecclesia; estque optima, & ad Sacramenti validitatem sufficientissima, non tamen absolutè necessaria: quia sufficere potest virtualis, ea scilicet, quæ cum paulò ante actu extiterit, nec reuocata fuerit, ex illius vi minister actionem Sacramenti perficit: exempli gratia, cùm quis ex intentione actuali celebrandi Missam & conficiendi Sacramentum Eucharistiæ, sumit vestes sacras, & ad altare accedit: quod si posteà in ipso consecrationis actu ex humana fragilitate distrahatur, dummodo verba consecrationis super materiam aptam debitè proferat, nec primam illam intentionem reuocet, validè conficit Sacramentum: quia id facere censetur vi actualis illius intentionis quæ præcessit, & quæ causa extitit, cur sumpserit vestes sacras, ad altare accesserit, & alia egerit, cum quibus consecratio habuit connexionem. Ita expresse Sanctus Doctor art. 8. in resp. ad 3. vbi dicit quod *si in ipso exercitio actus, cogitatio ministri ad alia rapiatur, virtute primæ intentionis perficitur Sacramentum*: cui subscribunt Scotus, Durandus, Paludanus, Gabriel, & alii communiter omnes apud eundem Suarez suprà sect. 3.

Obseruat autem rectè Gammachæus ad quæst. 64. capite 5. non

requiri in ministro necessitate absoluta explicitam & formalem intentionem faciendi, quod Christus instituit, vel quod facit Ecclesia; sed sufficere quamcunque aliam æquiualentem: exempli gratia, vt minister apud se velit hic & nunc fungi officio suo, vel id facere quod solent alii sacerdotes, & quod aliquis ab illo petit, scilicet vt Sacramentaliter absoluat, &c. omnia enim ista & alia similia æquipollenter includunt intentionem Christi & Ecclesiæ, vt per se liquet.

Dices, si Sacramentorum validitas pendet ab intentione ministri, inde consequens fore, vt nullus securo & tranquillo animo esse possit, nec certò scire vtrum vere absolutionem Sacramentalem receperit, vel Baptismi Sacramento fuerit initiatus; cùm certò sciri non possit, an minister sufficientem intentionem habuerit. Respondetur ad securitatem illam & tranquillitatem animi sufficere debere, quod spectatis omnibus circumstantiis, nulla occurrat rationabilis causa dubitandi de Sacramenti suscepti validitate: imò rectè monet Gammachæus suprà, quod, sicut ex precepto charitatis vnusquisque iudicia omnia temeraria & suspiciones contra proximum, ac proinde contra quemcunque Sacramentorum ministrum abiicere debet; sic etiam dubitationes omnes, quæ de illius legitima & sufficienti intentione suboriri possent, repudiare tenetur: Vbi etiam subiungit probabilem esse Alexandri Alensis, Durãdi, Gabrielis, & aliorum Doctor. sententiam, qui existimant in eo casu, in quo ex malitia vel ignorantia aut inaduertentia ministri, intentio sufficiens in collatione sacramenti alicuius non esset adhibita, Christum Dominum tanquam summum sacerdotem, & præcipuum, ac primarium ministrum, qui nusquam deest in necessariis, defectum illius Sacramenti suppleturum esse eo modo, qui infinitæ eius in nos charitati magis congruit; quod etiam docet S. Thom. art. 8. in resp ad 2.

5 * Est autem hic obseruandum priuatum ministri errorem non obstare validitati Sacramenti, dummodo veram materiam adhibeat, & substantialem verborum formam debitè proferat, cum intentione faciendi quod facit Ecclesia, vt supr. explicatum est, etiamsi error in quo versatur, & cui pertinaciter adhæret, sit contra veritatem ipsius Sacramenti. Ita docet S. August. lib. 4. de baptismo contra Donatist. cap. 15. & refertur cap. 48. dist. 4. de consecrat. vbi sic loquitur: *Satis ostendimus ad Baptismum, qui verbis Euangelicis consecratur, non pertinere cuiusque vel dantis vel accipientis errorem, siue de Patre, siue de Filio, siue de Spiritu sancto aliter sentiat quàm cælestis doctrina insinuat.* Vnde etiam Baptizati ab Arrianis, qui in fide circa mysterium SS. Trinitatis maximè errabant, cùm ad Ecclesiam redibant non rebaptizabantur, vt in Concilio Arelatensi primo, can. 8. edicitur; *Si ad Ecclesiam aliqui de hæresi (Ariana) venerint, interrogent eos nostræ fidei Sacerdotes Symbolum: & si peruiderint*

in Pa-

in Patre & Filio & Spiritu sancto eos baptizatos, manus tantum eis imponant vt accipiant Spiritum sanctum.

Si tamen minister errorem suum contra veritatem Sacramenti in forma exprimeret, vel in intentione sua ita conciperet, vt nollet Sacramentum conficere aut ministrare, nisi cum suppositione illius erroris, v.g. si Arianus nollet baptismum cum inuocatione Patris & Filii & Spiritus sancti valere, nisi supposito quod Pater sit maior Filio, aut quod Filius non sit illi consubstantialis, tunc Sacramentum irritum esset, ob defectum formæ vel intentionis, vt ex antedictis manifestum est.

6 Quæres vtrum in ministro præter legitimam potestatem & sufficientem intentionem, requiratur insuper fides & gratia sanctificãs.

Respondetur 1 neutram requiri ad Sacramenti validitatem, vt expressè definitum est in Conc.Trid.sess.7.can.11.de Sacramentis in genere, & can.4.de Baptismo, & olim definitum fuerat in Concil. Nicæn.1.canon.19.Carthagin.1.can.1. & à summis Pontificib. Leone Magno Ep.77.ad Nicetam, & Gregor.Magno lib.9. registri Ep.61.

Respondetur 2.ad hoc vt Minister non modo validè, sed etiam licite Sacramentum conficiat, fidem & gratiæ sanctificantis statum in eo requiri. Ita S.Doctor, & constat ex S.Dionysio cap. 1. de Eccles. Hierarch. vbi dicit quod *Malis non est fas tangere Symbola*, id est Sacramenta: & ex S.August.lib.2.cap.10.contra Parmenianum, *Omnia Sacramenta, cùm obsint indignè tractantibus, prosunt tamen per eos dignè sumentibus.*

Idipsum confirmat S. Doctor ex sanctitate Christi Domini principalis Sacramentorum Ministri, cui in actione Sacramentali, sicut inferiores Ministri per cooperationem suam coniunguntur, sic & per sanctitatem conformari debent, iuxta illud Leuit. 19. *Sancti eritis, quoniam ego sanctus sum.*

Ex dictis colliges, quotiescunque aliquod Sacramentum conficiendum est, illius Ministrum antè omnia inspicere debere, an peccati alicuius mortalis sibi conscius sit, & si ita esse deprehendat, vel dubitet, illud priùs Sacramentali confessione, si fieri possit, sin minùs saltem perfectæ contritionis actu expiare, aliàs graue sacrilegium committeret, si lethalis alicuius culpæ reus sacra illa Mysteria tractaret.

7 Excipitur tamen casus necessitatis vrgentis, verbi gratia Baptismi puero moribundo conferendi; tunc enim quamprimum illius saluti, omissis quibuscunque aliis consulendum est; nec peccaret qui Baptismum tunc, licet in peccato mortali, ministraret, si contritionis eliciendæ tempus non suppeteret, vt docet S. Tho. quæst.64. art.6.ad 3.& post illum Isambertus ad quæst. 64. disp. 14.art.7. Vbi etiam addit non esse peccatum mortale ex se & ex genere suo, si

quis in statu peccati mortalis Eucharistiam alteri sumendam porrigat; sicut nec si parochus, vel alius sacerdos ab eo delegatus in tali statu adsistat celebrationi Matrimonij: in illa siquidem actione non ministri, sed testis honorarij personam sustinet, vt infrà suo loco dicetur: nec etiam si Diaconus vel Subdiaconus in statu peccati mortalis solemniter ministrent: quod etiam ante illum docuit Sotus, Valentia, Suarez, Henriquez, Vasquez, & alij apud Laymanum cap. 5. de Sacram. Angelus tamen Syluester, Victoria, Nauarrus & alij apud eundem existimant Diaconum & Subdiaconum tunc mortaliter peccare quod confirmari posse videtur ex eo quod dixit S. Doctor. in 4. dist. 5. q. 2. art. 2. quod *quicunque in peccato mortali existens exhibet se ministrum Ecclesiæ in quocunque spirituali, peccat*. Quamuis autem prior sententia sit maximè probabilissima praxi tamen tutiùs est, vt antè quamlibet functionem solemnem cuiuscunque ordinis sacri, minister, si noxæ alicuius lethalis conscius sibi sit, actum perfectæ contritionis semper præmittat.

8 Quæres vtrùm à malis ministris liceat Sacramenta recipere. Respondetur cum distinctione: vel enim ministri illi sunt ii, quibus incumbit ex officio Sacramenta ministrare, vt Parochus, Episcopus, aut ii, quibus id non ex officio, sed ex delegatione tantùm incumbit. Rursus hi vel sunt expositi ad Sacramenta ministranda, vt quando confessarius aliquis sedet in loco vbi audire solet confessiones: vel non sunt expositi. Hac distinctione supposita, Dicimus 1. nullum Sacramentum, solo baptismo excepto, licitè recipi posse ab iis ministris, qui ab Ecclesia non tolerantur, quales sunt nominatim excommunicati, degradati, &c. dicunt tamen aliqui in articulo mortis absolutionem Sacramentalem licitè recipi posse à Sacerdotibus etiam non toleratis. Ita Canus in relect. de Pœnit. part. 5. Azor. instit. moral. part. 1. lib. 8. cap. 11. quæst. 12. & habetur in declaratione Cardinalium ex collect. Ioann. Galemat. in cap. 7. sess. 14. Concil. Trident.

Dicimus 2. ab ijs, quibus ex officio Sacramenta administrare incumbit, quamuis mali sint, quandiu tamen ab Ecclesia tolerantur, licitum esse, etiam nulla vrgente necessitate, Sacramenta petere ac recipere: neque enim subditus, qui tale ius habet, ob Superioris malitiam illud amittere censetur.

Dicimus 3. ab iis quibus ex officio Sacramenta ministrare non incumbit, si sint expositi & ab Ecclesia tolerentur, licitum esse Sacramenta recipere, & ipsi administrantes illa sibi solis nocent, vt habetur can. *sciscitantibus*, 15. quæst. 8.

Dicimus 4. à malis ministris, qui nec expositi sunt nec Sacramenta ex officio ministrare tenentur, non licere illa petere, si nulla vrgeat necessitas, nomine autem malorum ministrorum intelliguntur illi,

illi, qui notoriè in peccato aliquo mortali exiſtunt, verbi gratia concubinarii publici: de peccatis enim occultis nemo iudicare debet. Ratio huius dicti eſt, quia hoc eſſet verè ad peccandum eos inducere. Videri poteſt Toletus lib. 1. cap. 92.

CAPVT SECVNDVM.

De Sacramento Baptiſmi.

SECTIO I.

Quid ſit Baptiſmus, & quæ eius neceſſitas.

1 BAPTISMI nomen, quod à græca voce deriuatum eſt ſignificatque ablutionem, ſeu immerſionem, ex Chriſti Domini inſtituto, ab Apoſtolis, & deinceps ab vniuerſa Eccleſia vſurpatum eſt (vt declarat Catechiſmus Concil. Trident. part. 2. c. 11.) ad ſignificandum illud Sacramentum, in quo per exteriorem corporis ablutionem aqua naturali factam, ſub præſcripta verborum forma, confertur gratia.

Docet autem S. Thom. quæſt. 66. art. 32. inſtitutum fuiſſe hoc Sacramentum à Chriſto Domino, eo tempore, quo à S. Ioanne in Iordane baptizatus eſt: quod etiam docet S. Ambr. lib. 2. in Luc. *Baptizatus*, inquit, *Dominus, non mundari volens, ſed mundare aquas; vt ablutæ per Chriſti carnem, quæ peccatum non cognouit, Baptiſmatis ius haberent.*

Eſt autem hìc obiter obſeruandum Baptiſmum illum à S. Ioanne collatum, à Sacramento Baptiſmi longè diuerſum eſſe, vt expreſsè definitum eſt in Concil. Trident. ſeſſ. 7. can. 1. quod vel ex ipſius S. Ioannis verbis ſatis liquet: S. Matth. 3. *Ego baptizo vos in aqua in pœnitentiam; qui autem poſt me venturus eſt, ipſe vos baptizabit in Spiritu ſancto*: Vbi manifeſtam exprimit differentiam inter ſuum & Chriſti Baptiſmum quod ipſe in aqua ſolùm, id eſt in cæremonia quadam externa ad pœnitentiã exteriùs diſponente; Chriſtus vero in Spiritu ſancto baptizaret; id eſt quod per exteriorem ablutionem quam inſtituit, Spiritum ſanctum ſeu gratiam ſanctificantem conferret. Huic veritati ſubſcribunt vnanimiter ſancti Patres, quos fuſè refert Coccius tom. 2. Theſauri Catholic. lib. 5. de Baptiſmo art. 5.

Iam quod ſpectat ad ipſius baptiſmi neceſſitatem, certum eſt ex fide, Sacramentum baptiſmi omnibus cuiuſcumque ætatis, ſexus &

conditionis hominibus, non tantùm præcepti, sed etiam medii necessitate necessarium esse.

Probatur 1. ex Christi Domini verbis S. Ioan. 3. *Nisi quis renatus fuerit ex aqua & Spiritu sancto, non potest introire in regnum Dei*, quæ verba Sanctus Ambrosius explicans lib. 2. de Ap. cap. vlt. *Vtique*, inquit, *nullam excepit, non infantem, non aliqua prauentum necessitate, &c.*

Probatur 2. authoritate Conciliorum Carthag. & Mileuit. apud S. August. Epist. 90. & 92. in quibus proscriptus est error Pelagianorum, qui censebant paruulos sine baptismo salutem posse consequi, & Concilii Constantiensis; vbi denuo condemnatus est idem error à Vvicleffo renouatus, & denique Trident. sess. 7. can. 5. de bapt. vbi anathema profertur in eum, qui dixerit baptismum ad salutem necessarium non esse.

Probatur 1. ex S. August. lib. 3. de orig. animæ, cap. 9. & lib. 1. de peccat. meritis & remiss. cap. 18. & ex S. Hieronym. lib. 3. contra Pelag. & aliis SS. Patribus à Bellarmino fusè relatis lib. 1. de bapt. cap. 4. ex quibus constat baptismum ita esse omnibus siue paruulis, siue adultis necessarium, vt sine illo nullus ab originali peccato mundari, æternamque salutem consequi possit.

Hæc est autem differentia inter paruulos & adultos: quod illis ad salutem necessarius sit baptismus reipsa susceptus; his verò vel in re, vel in voto: quod expressè declarauit Concil. Trid. sess. 6. cap. 4. vbi dicit iustificationem à peccatis, *post Euangelium promulgatum sine lauacro regenerationis, aut eius voto fieri non posse*.

3 Per votum autem Baptismi intelligitur illius suscipiendi desiderium & propositum, non nudum aut simplex, sed fidei & perfectæ contritioni coniunctum; quia sine illis virtutibus nullus adultus extra Sacramentum iustificari potest, vt constat ex ijs, quæ in priori huius operis parte diximus. Quod confirmari potest ex eo quod dixit S. August. lib. 4. contra Donat. cap. 22. *fidem, conuersionemq; cordis, id quod ex baptismo deerit, posse supplere: si fortè ad celebrandum Mysterium baptismi in angustijs temporum succurri non potest*: quod ostendit exemplo Cornelii centurionis ante realem baptismi susceptionem; iustificati.

Neque dicas superfluam fore posteà realem Baptismi susceptionem. Vt enim idem S. Pater cap. 21. de eodem Cornelio dixerat (quod & de quolibet alio dici potest) *Si etiam Spiritu sancto iam accepto baptizari noluisset, contepti tanti Sacramenti reus extitisset.*

Docet etiam S. Thomas quæst. 66. art. 11. & 12. Martyrium pro Christo perpessum posse vicem baptismi supplere; & ad salutem consequendam sufficere, quod etiam constat ex eo quod Christus Dominus dixit S. Matth. 16. *Qui perdiderit animam suam propter me,*

me, inueniet eam, quibus verbis S.August. asserit lib.2. de orig. an. cap.12. *Martyres, quibus contigerit ante pro Christi nomine occidi, quàm Christi baptismate dilui, exceptos esse ab hac sententia: nisi quis renatus fuerit ex aqua & Spiritu sancto, &c.* & lib 3. de Symb. ad Catechumenos cap.4, dicit sanctos Innocentes, *Ab originali peccato fuisse dilutos*: Vnde sequitur secundùm eius mentem (quod & plurimi Theologi asserunt) martyrium singulari Dei dispensatione, non modo ex opere operantis, sed etiam ex opere operato gratiam conferre.

Ex his facile est intelligere quid S. Doctor art.11. & cum eo communiter Theologi significare velint, cùm triplicem baptismum, fluminis, flaminis, & sanguinis distinguũt: baptismus enim fluminis est baptismus in re susceptus: baptismus flaminis est baptismus in voto: baptismus denique sanguinis est martyrium, quod morte pro Christo perpessa consummatum est.

SECTIO II.

Quæ sit materia baptismi.

1 DICENDVM 1. aquam naturalem esse remotam baptismi materiam. Id constat ex his Christi Domini verbis S. Ioan. 3. *Nisi quis renatus fuerit ex aqua, &c.* quæ de Sacramento baptismi per aquam naturalem conferendo intelligenda esse declarauit Concil. Trident. sess. 7. can.2. de bapt. Vbi & aquam naturalem materiam baptismi esse definiuit: quod & in Concilio Florent. in decret. Eug. & in Concil. Lateran. cap. *Firmiter* de summa Trinitate anteà definitum fuerat. Nomine autem aquæ naturalis intelligitur illa, quæ est elementaris & simplex, siue sit ex mari, siue ex flumine, aut fonte, aut palude, aut etiam ex pluuia, vt docet S. Thom. quæst.66. art.3. & 4. in quo singularis prorsùs elucet diuinæ in homines misericordiæ benignitas, quod ad Sacramentum tantæ necessitatis & vtilitatis conficiendum, vt obseruat Catech. Trid. p.2. cap.2. materiam illam delegit, quæ semper præstò est, atque ab omnibus vbique facilè parari potest.

Hinc colliges aquas omnes artificiales & alios humores mixtos, e.g. aquam quæ ex rosis, aut aliis floribus vel herbis elicitur, item quæ ex sale resoluitur, lacrymas etiam, saliuam, & similes liquores qui ab aqua naturali specie differunt, non esse idoneam & sufficientem baptismi materiam: è contra vero baptismum validè confici posse ex quacumq; aqua naturali, quamuis accidentaliter immutata, dummodò veram aquæ naturalis formam, secundũ cõmunẽ hominũ æstimationẽ retineat; nihilq; proinde ad huius Sacramenti validitatẽ conferre,

ferre, si aqua calida sit aut frigida, pura, vel impura, vel ex glacie, niue, grandine expressa, aut aliquo liquore alieno in modica quantitate permixta; omni enim eiusmodi aqua, communis est Theologorum sensus, & expressa S. Thomæ doctrina art. 4. posse Baptismi Sacramentum validè confici: validè inquam; nam vt licitè administretur, aqua pura, quantum fieri poterit, adhibenda est.

2 Dicendum 2. materiam proximam baptismi esse ablutionem ex aqua naturali, vt constat ex illis Christi Domini verbis *S. Mat. vlt. Baptizantes eos in nomine Patris, &c.* & ex communi doctrina & praxi totius Ecclesiæ: cùm enim aqua sit materia remota baptismi, oportet materiam eiusdem proximam in applicatione ipsius materiæ remotæ, quæ per ablutionem fit, consistere, vt constat ex dictis capite præcedenti: Vnde S. Doctor quæst. 66. art. 1. ad 3. dicit fieri Sacramentorum, non ipso elemento, sed in homine cui adhibetur elementum per vsum ablutionis.

Quæres 1. qualis ablutio ad baptismum requiratur. Respondetur quod quamuis olim baptismus vtplurimùm fieret per immersionem, certum est tamen per effusionem quoque aut aspersionem aquæ validè conferri posse, vt docet S. Thom. art. 7. & vsus communis Ecclesiæ declarat, qui & ab ipsis Apostolis incœpit; Act. 2. & 4. Vbi dicuntur vno die tria hominum millia baptizasse quod non nisi per aspersionem factum fuisse probat Isamber. ad cit. q. disp. 2. a. 1.

Cæterùm nihil ad validitatem Sacramenti refert, vtrùm vnica vel trina ablutio aut immersio fiat, vt obseruat Catech. Rom. & olim declarauit S. Gregor. lib. 2. Epist. 41. ad Leandrum: retinendus est tamen vsus, qui in vnaquaque Ecclesia particulari receptus est, sicut monet idem Catechismus p. 2. cap. 2.

3 Quæres quanta ablutio sit ad baptismum necessaria. Respondetur tantam requiri, quæ secúdùm communem loquendi morem verè ablutio dici possit, ad quod vnica gutta sufficere non censetur; sed ea quantitate aquæ opus est, vt is qui baptizatur, verè dicatur ablui. Ita docent Sotus, Suarez & alii apud Layman. cap. 3. de baptismo. Obseruat tamen Isambertus ad baptismi validitatem sufficere posse guttas aliquot, quæ corpus cum aliqua sua diuisione & Partium successione, quod ad scrupulos tantùm amouendos hìc adnotamus, non vero vt ex aliquo humano respectu Sacramenti huius Minister, in illius collatione aliquot tantùm guttas adhibeat, ne verbi gratia infantuli alicuius nobilis corpus ex aquæ frigore tantillum lædatur, cum in Sacramento tantæ necessitatis ea semper aquæ quantitas adhibenda sit, quæ ad eius validitatem citra quodcunque dubium sufficere possit.

Quæres 3. quænam corporis pars ablui debeat, vt validus sit baptismus.

ptismus. Respondetur baptismum haud dubiè validum fore, si caput hominis abluatur: quod docet S. Thom. qu. 65. art. 11. ad 4. & Ecclesiæ præcepto faciendum esse constat ex cap. *postquam vos*, de consecrat. dist. 4. & ex Catech. Rom. p. 2. cap. 2. Validum quoque fore existimant Sotus, Suarez & alii apud Laymannum citat. cap. 3. & etiam Isambertus ad quæst. 66. disp. 3. art. vlt. Si scapulæ, pectus, aut alia eiusmodi notabilis pars abluatur.

2 Cæterùm si alia pars minùs notabilis verbi gratia manus, pes, &c. tantummodo ablueretur: vt si infans in egressu ex vtero materno manum vel pedem proferret: tunc si immineat aliquod vitæ periculum, baptizandus quidem esset; sed cùm dissentiant inter se Doctores, vtrùm valeat eiusmodi Baptismus, docet S. Th. loco citato & post illum Alexander Alensis p. 4. quæst. 17. memb. 1. & alii communiter, remoto posteà infantis periculo baptismum esse sub conditione repetendum. Addit Laymannus suprà, sentiendum idem esse, si infans pelle ad huc illa, quam vocant secundinam, circumdatus propter periculum baptizetur; cùm à quibusdam dubitetur an sit pars infantis; quod etiam similiter dici debet, si soli capilli aqua perfunderentur: quamuis enim Sotus, Henriquez, Toletus, Vasquez, & alii apud eundem Layman. suprà existiment ad baptismi validitatem id sufficere: quia tamen id certum non est, & alii Doctores contrarium sentiunt, idcirco tutius est in re tanti momenti, baptismum sub conditione repetere: cùm numquam satis tuto æternæ animarum saluti, quæ ex hoc Sacramento pendet, consuli possit.

SECTIO III.

Quæ sit forma Baptismi.

4 BAPTISMI forma hæc est: *Ego te baptizo in nomine Patris, & Filij, & Spiritus sancti.* Quod constat ex Conciliis Lateranensi cap. *firmiter* de summa Trinit. Florentino in decret. Eugen. & Tridentino sess. 7. can. 4. de baptismo; additurque in Romano Catechismo parte 2. cap. 2. formam illam à Christo Domino Apostolis ac toti Ecclesiæ traditam fuisse Matth. 28. his verbis *Euntes docete omnes gentes, baptizantes eos in nomine Patris, & Filii, & Spiritus sancti.*

In qua quidem forma exprimi debet primo actio ipsius ministri, vt docet S. Thom. quæst. 66. art 5. Vnde Alexander tertius cap. 1. de Baptismo & eius effectu dicit, quod, *Si quis puerum ter in aquam immerserit in nomine Patris, & Filii, & Spiritus sancti, & non dixerit (Ego te baptizo) non est puer baptizatus.* Et in decreto sæpiùs citato Eugenij post relatā formā, qua Græci in Baptismi collatione

vtun-

vtuntur, quæ est eiusmodi; *Baptizetur vel Baptizatur seruus Christi N. in nomine Patris, & Filii, & Spiritus sancti.* Dicitur Baptismũ sub tali forma collatũ esse validũ; quoniã in illa *exprimitur actus qui per ipsum exercetur ministrum, cum inuocatione Sanctæ Trinitatis*

Exprimi 2. debet persona baptizanda, vt significat idem S. Doctor supra: & constat tùm ex citato cap. *si quis*, tum ex præfato Catechismo Romano, & etiam ex ipso vsu & praxi totius Ecclesiæ, quæ in forma Baptismi personam baptizandam semper exprimere solet: tùm denique vt ostendatur inter baptizantem & baptizatum esse debere distinctionem, aliumque esse qui baptizatur, & alium qui baptizat, vt habetur cap. *Debitum* extra de Bapt. & eius effectu: proindeque neminem posse seipsum baptizare.

Exprimi 3. debet vnitas diuinitatis, vt asserit S. Doctor suprà; in resp. ad 6. Vnde S. Hieronymus super cap. 4. ad Ephes. *Non baptizamus*, inquit, *in nominibus Patris, &c. sed in vno nomine quo Deus*, & S. Augustinus lib. 3. contra Max. Art. cap. 32. dicit conferri Baptismum, *in nomine, non in nominibus quia hi tres vnum sunt*.

Exprimi denique debet explicita & distincta prolatio, & inuocatio trium personarum sanctissimæ Trinitatis, Patris, & Filij, & Spritus sancti, vt docet S. Thom. Et constat tùm ex citatis Christi Domini verbis, *Baptizantes eos in nomine Patris, & Filii, & Spiritus sancti*: tùm ex Concilio Lateranensi cap. *firmiter* tùm ex epistola Zachariæ ad Bonifacium Episcopum quæ refertur c. *in Synodo* de consecr. dist. 4. vbi dicitur quod *si locus in fonte Baptismatis quis fuerit, sine inuocatione Trininatis, perfectus Christianus non est, nisi in nomine Patris, & Filii, & Spiritus sancti baptizatus*. Quod similiter ante illum docuerant sanctus Cyprianus Epist. 63. ad Iubaianum, sanctus Leo Epist. 4. sanctus Augustinus loco proximè citato contra Maximinum, & plures alii.

Obseruat autem S. Doctor art. 5. ad 7. expressam Patris, & Filii, & Spiritus sancti mentionem & inuocationem in forma Baptismi esse ita necessariam, vt si quis alias voces quamuis idem significantes adhiberet, vt si diceret in nomine Genitoris, & Geniti, & ab vtroque procedentis, Baptismum tamen minimè perficeret: quod etiam post illum docent plures alij quos citat Suarez disp. 21. sect. 4.

Dices Act. 8. referri quod in nomine Christi baptizabantur viri ac mulieres, non ergo in nomine Patris & Filij, & Spiritus sancti.

Respondentur 1. probabile esse, quod docet S. Thomas art. 6. ad 1. Apostolos id ex speciali reuelatione & dispensatione initio nascentis Ecclesiæ aliquando fecisse, vt nomen Christi, quod erat odiosum Iudæis atque Gentilibus, honorabile redderetur.

4 Res-

4 Respondetur 2. probabiliùs ad huc videri Apostolos nunquam in solius Christi nomine baptizasse, cùm nullus antiquorum Patrum (vt obseruat Vasquez disp. 143. cap. 2.) qui Apostolis aut eorum discipulis contemporanei fuerunt, illius reuelationis aut dispensationis mentionem fecerit: imo S. Clemens lib. 2. const. Apost. cap. 23. S. Dionysius cap. 3. Eccles. Hierarch S. Iustinus apolog. 2. pro forma Baptismi, trium personarum Sanctissimæ Trinitatis expressionem diuino præcepto seruandam esse declarant: quod etiam in can. 48. & 49. Apostolorum præscribitur.

Quare quod dicitur Apostolos baptizasse in nomine Christi, intelligendum est baptizasse authoritate ac potestate ipsius Christi, quo sensu de credentibus in se dixit idem Christus: *In nomine meo Dæmonia eiicient. Matth. vlt. cap.* Vel baptizasse in nomine Christi: quia baptizantes exprimebant nomen Filii simul cum nomine Patris & Spiritus sancti, vt intelligit S. Cyprian. Epist. 73. vbi explicans S. Petri verba Actor. 2. *Baptizetur vnusquisque vestrum in nomine Iesu;* sic ait: *Iesu Christi mentionem facit Petrus, non quasi Pater omitteretur, sed vt Patri quoque Filius adiungeretur.*

SECTIO IV.

Quis possit Baptismum conferre.

1 DICENDVM 1. quemlibet hominem viatorem, siue virum siue mulierem, siue fidelem, siue infidelem posse validè baptismum conferre. Id constat ex Conciliis Lateranensi & Florentino sect. præced. citatis, & etiam ex cap. *Ad limina* 30. q. 2. & cap. *Romanus* de consecrat. dist. 4. idque ita institutum à Christo Domino fuisse docet S. Thom. quæst. 67. art. 3. vt Sacramentum ad salutem necessarium à quocunque homine in casu necessitatis validè conferri posset.

Dicendum 2. quemlibet hominem non modo validè, sed etiam licitè baptismum absque solemnitate (in solo tamen casu necessitatis) conferre posse. Id constat tùm ex Conciliis & canonibus suprà citatis, tùm ex antiquis Patribus qui id expressè docent; vt Tertullianus lib. de baptism. cap. 16. Vbi dicit in casu necessitatis *Laicis esse ius baptizandi:* quod etiam docet sanctus Hieron. dialog. contra Luciferianos paulo antè medium, idque affirmat suo tempore vbique receptum & visitatum fuisse. Diximus (absque solemnitate) id est absque ceremoniis illis quæ in collatione baptismi ex Ecclesiæ præcepto adhib ntur, nam si laicus cæremonias illas vsurparet, peccaret moraliter, fieret que irregularis, vt habetur cap. *si quis*, extra de non ordinato ministrante.

2 Obseruat autem S. Doctor. quæst. 67. art. 4. & post illum Paludanus,

danus, Sotus, Syluester, Nauarrus, & alii apud Laymannum cap. 7. de bapt. in casu necessitatis hunc ordinem esse seruandum, vt præsente proprio Pastore, non baptizet Diaconus, præsente item Diacono, non baptizet Clericus inferior aut laicus, imo etiam præsente Clerico non esse conueniens laicum baptizare, sicut nec præsente viro, mulierem: Additque idem Author fore peccatum mortale, si præsente Sacerdote, laicus aut inferior Clericus baptizare præsumeret, veniale vero solummodo, si inter alios Clericos inferiores & laicos, vel inter virum ac mulierem præfatus ordo inuertatur; imo nullam fore culpam, si ordinis illius inuertendi causa aliqua subsit, vt quia obstetrix melius & certius nouit modum baptizandi; vel quia virum non decet accedere ad baptizandum puerum nondum omninò ex vtero matris editum.

3 Dicendum 3. Episcopum in Diœcesi, Presbyterum curatum in parœcia sua, esse ordinarium baptismi Ministrum. De Episcopo apertè constat, cùm sit in Diœcesi sua primus & ordinarius Pastor: Vnde Tertulianus lib. de Bapt. *Dandi baptismum*, inquit, *habet ius summus Sacerdos qui est Episcopus, dehinc Presbyteri, &c.*

De Sacerdote curato etiam similiter constat ex vsu & praxi totius Ecclesiæ, & ex Rituali Romano tit. de Bapt. vbi dicitur quòd *Legitimus baptismi minister est Parochus, vel alius Sacerdos à Parocho vel ab Ordinario loci delegatus*; Vnde etiam (vt obseruat Ioan. Filsacus Opusc. de Parœc. & Parœc. orig. cap. 7.) Ecclesiæ Parœciales olim vocabantur *Ecclesiæ baptismales*.

4 Id prætereà confirmat Isambertus ad quæst. 67. disp. 1. art. 5. ex eo quod actus baptizandi solemniter (vt ibidem probat) sit actus Pastoris ordinarii proprius: Vbi etiam addit Parœcum præsente Episcopo suo, citra illius consensum, quem honoris & reuerentiæ causa postulare debet, licitè baptizare non posse: quod colligit ex Epist. 80. S. Leonis ad Episcopos Galliæ.

Dicendum 4. quemlibet alium Sacerdotem, qui nec Episcopus est, nec Parœcus, non nisi ex eius vel illius delegatione seu licentia Sacramentum baptismi posse licitè administrare. Ita S. Thomas quæst. 67. art. 4. ad 2. cui subscribunt Suarez disp. 3. sect. 4. Vasquez, Valentia, Henriquez, & alii apud Laymannum cap. 7. de bapt. Vndè sequitur sacerdotem illum peccaturum mortaliter, qui absque proprii Sacerdotis licentia expressa, aut saltem rationabiliter præsumpta, solemniter baptizaret: quod etiam docet Gammachæus ad citatam quæst. 67. cap. 1. & Isambertus ad eandem qu. disp. 1. art. 5.

Est autem obseruandum non modo Sacerdotes, sed etiam Diaconos ex Episcopi vel Parœci commissione posse solemniter baptizare, vt Doctores suprà citati asserunt; cum hac tamen differentia, quod Sacerdoti tanquam legitimo ministro committi possit

pro

prohibito proprii sacerdotis; Diacono verò non nisi vrgente aliqua necessitate: & prætereà Diaconus absque Ordinarii licentia solemniter baptizans non modò peccet mortaliter, sed etiam fiat irregularis, vt habetur cap. *Si quis*, extra de non ordinato ministrante. Sacerdos verò idem faciens peccat quidem, sed nullam irregularitatem contrahit.

SECTIO V.

Quis Baptismum suscipere possit; & quæ dispositiones ad id requirantur.

1 CERTVM est quemlibet hominem in statu viæ capacem esse baptismi percipiendi, cùm Christus Dominus dixerit S. Matth. vlt. *Euntes docete omnes gentes baptizantes eos &c.* Et de adultis quidem nulla est difficultas; cùm sicut ad doctrinam Euangelicam audiendam, sic etiam percipiendum baptismum sint idonei: De infantibus verò rationis vsum nondum assecutis negant huius temporis Anabaptistæ, qui (vt refert Bellarminus) lib. 1. de bapt. c. 8. contendunt non nisi adultis conferendum esse baptismum; ideoque infantes iam baptizatos, cùm ad ætatem adultam peruenerunt; iterum rebaptizant; Vnde & Anabaptistarum nomen sortiti sunt: contra quos fides Catholica docet paruulos etiam nondum rationis vsum assecutos, siue à parentibus Catholicis: siue ab hæreticis aut infidelibus prognati sint, baptismi suscipiendi esse capaces.

Probatur hæc veritas & error oppositus refellitur, tum ex his Christi Domini verbis, *Matth.* 19. *Sinite paruulos venire ad me, talium est enim regnum cælorum*: tum ex Concil. Mileuitano can. 2. vbi hæc habentur: *Placuit, vt quicumq; paruulos recentes ab vteris matrum, baptizandos negat, anathema sit*: tùm etiam ex Concil. Viennensi sub Clement. V. Clementina I. de sum. Trinit. & fide Cathol. & Concil. Trident. sess. 5. can. 4. vbi eadem veritas definita est: denique ex S. Augustino qui lib. 10. de Gen. ad litter. cap. 23 dicit hanc baptizandorum puerorum in Ecclesia consuetudinem esse traditionem Apostolicam.

Cùm igitur hoc certum sit ex fide, quæritur an infantes illi sint inuitis parentibus baptizandi.

Respondetur 1. infantes infidelium nondum rationis vsum assecutos, inuitis eorum parentibus, non esse baptizandos, si sub illorum cura & potestate remaneant, aut periculum sit, ne ad eorum curam & potestatem redeant, aut ab illis peruertantur: Si autem ab illorum cura & potestate iustè abstrahi possint, ita vt nullum sit periculum ne ad illos redeant, aut ab illis peruertantur, tunc licet

licet infantes illos, etiam inuitis parentibus, baptizare, quod similiter licitum est, in præsenti periculo mortis ipsorum infantium: imò etiam inuitis eorum parentibus fieri debet: quæ omnia fusè explicat & probat Gregorius à Valentia disp.4.quæst. de bapt.p.3.

Respondetur 2. licitum esse inuitis parentibus hæreticis, filios illorum, secundùm ritum Ecclesiæ baptizare. Ita habetur. *In c. Iudæis* dist.45. cùm enim hæretici, vtpotè & ipsi baptizati, Ecclesiæ sint subditi, iustè ab illa compelli possunt, vt filios suos baptismi Sacramento secundùm ritum Catholicum initiandos & in vera fide ac religione instruendos deferant, & si præstare id recusant, etiam inuitis illis id fieri potest.

Iam quod spectat ad dispositiones in suscipientibus baptismum necessarias, de adultis solùm quæstio intelligenda est; in paruulis enim fidem, intentionem, aut aliam similem dispositionem requirere, aliud non est (vt dicit S. August. Epist.57. ad Dard.) quàm ipsis sensibus & euidentissimæ veritati velle contradicere.

3 Prima igitur dispositio ad baptismum in adulto requisita, est eius consensus, Ita S. Doctor quæst.68. art.7. & constat ex cap. *Maiores* extra de baptismo dist.4. & eius effectu & cap. *ægrotantes*; de consecrat. dist. 4. & etiam ex ipso vsu & praxi Ecclesiæ, quæ ante ipsius baptismi collationem interrogat baptizandum, vtrùm velit baptizari. Non requiritur autem consensus actualis expressus, sed sufficit, virtualis aut interpretatiuus, seu vt adultus actualem suscipiendi baptismi aliquando habuerit voluntatem, eamque minimè retractauerit.

Secunda dispositio ad suscipiendum baptismum necessaria, est fides sufficiensque doctrinæ Catholicæ notitia. Id constat tùm ex Script. S. Marc. vlt. *Qui crediderit & baptizatus fuerit, salus erit*. Et Act.8. Eunucho Baptismum postulanti S. Philippus respondit: *Si credis ex toto corde, licet*: Vnde Ecclesia baptizandum super præcipuis fidei nostræ articulis interrogat, illiusque publicam professionem ab eo exigit.

Tertia dispositio est dolor de peccatis cum proposito seruandæ legis diuinæ. Id etiam constat ex his S. Petri verbis Act.2. *Pœnitentiam agite, & baptizetur vnusquisque vestrum* & ex Concilio Trident. sess. 6. capite 6.

4 Qualis verò esse debeat ille dolor, & ex quo motiuo elicitus, quale item seruandæ legis propositum, pleniùs constabit ex iis quæ dicentur infra cap.5. de Sacramento Pœnitentiæ: vt enim docet & probat Isambertus ad q.68. disp.6. art.4. dolor qui ad Sacramentum Pœnitentiæ sufficit, ad Sacramentum etiam Baptismi sufficiens esse censetur.

Porrò cùm hæ tres dispositiones ad Baptismum fructuosè recipien-

piendum in adulto requiratur,ad illius tamen validitatem solummodò prima necessaria est,vt constat ex cap. *Maiores* & can. *de Iudæis* dist.54. & ex S.August.lib.2. contra Petilian. cap. 35. & lib. de Catechiz.rud.cap.7. vnde,quando quis seriò vult Baptismum percipere, quamuis neque fidem, neque de peccatis dolorem habeat, verè ipsius Baptismi characterem recipit; non tamen gratiam sanctificantem, neque alios effectus qui ab ipsa pendent, de quibus agetur sect. seq.

Quæres 1.vtrùm infans in vtero materno baptizari possit. Respondet S Doctor ibid. a.11. non posse, cùm eius corpus in eo statu aqua tingi & ablui non possit; proindeque (vt ibidem docet) ad Baptismum conferendum expectanda est totalis egressio pueri ex vtero: si tamen periculum aliquod immineat, caputque primò egrediatur, in eo baptizari debet; nec est postea rebaptizandus, si eum perfectè nasci contigerit: quod si manum, vel pedem, aut aliam similem partem exerat, in illa similiter, periculo imminente, debet baptizari: quia tamen incertum est, an eiusmodi Baptismus validus sit, erit posteà sub conditione iterum baptizandus.

5 Quæres 2. vtrùm monstra baptizari debeant. Respondetur monstra illa, de quibus dubitatur vtrum animam rationalem habeant, nihil certi dignosci possit, immineatque mortis periculum, sub hac conditione baptizari debere: *Si tu es capax Baptismi, ego te baptizo, &c.* Si verò nullum sit in mora periculum, consuli poterunt medici & alii experti; imo tutius erit rem ad Episcopum deferre, ordinemque ab illo præscriptum sequi, vt declaratur in Rituali Romano, titulo de Baptismo.

Quod si monstrum tale sit de quo dubitetur an sit vnus homo vel plures, baptizari non debet donec id discernatur: discerni autem poterit, si vnum vel plura capita, vnum vel plura pectora in eo sint; tunc enim totidem erunt corda & animæ, hominesque distincti, & in eo casu seorsim singuli erunt baptizandi: si verò distinctio illa personarum non possit certò deprehendi, vt si duo quidem capita, non vero duo pectora habeat; tunc in vno absolutè baptizari debet, in altero sub conditione, vt in eodem Rituali præscribitur.

Quæres 3. an adulti amentes sint baptizandi. Respondetur cum distinctione: vel enim fuerunt perpetuò amentes, nec speratur eos rationis compotes aliquando futuros esse; & talibus Baptismus conferri debet, sicut & aliis infantibus: vel aliquando vsum rationis habuerunt, & postea in amentiam lapsi sunt; & siquidem constet illos, dum mentis compotes essent, Baptismum petiisse aut exoptasse, nec voluntatem illam mutasse, Baptismus illis erit conferendus; si verò id non constet, à Baptismi administratione abstinendum est.

Ita

Ita habetur in Catechiſmo Trid. part. 2. cap. 2.

Dices videri tutius eſſe illos baptizare, cum in illis interpretatiua Baptiſmi ſuſcipiendi voluntas præſumi poſſit: id eſt illos eſſe ita diſpoſitos, vt ſi ſtatum ſuum agnoſcerent, & Baptiſmi neceſſitatem ſcirent, haud dubiè illud ſuſcipere vellent.

Reſpondetur voluntatem illam interpretatiuam ad baptiſmum minimè ſufficere, vt docet & probat Iſambertus ad citatam q. 68 diſp. 6. art. 2. additque art. 3. quod ſi quis Baptiſmum adulto conferret, in quo diſpoſitiones ad Baptiſmum neceſſariò requiſitas non deprehenderet, peccati mortalis reatum incurreret.

SECTIO IV.

Quinam ſint effectus Baptiſmi.

1 QVINQVE ſunt præcipui hujus Sacramenti effectus. Primus eſt remiſſio quo ad culpam peccati originalis, & peccatorum omnium actualium, ſi quæ ante Baptiſmi ſuſceptionem commiſſa ſunt. Ita S. Doctor quæſt. 66. art. 1. & expreſſè definitum habetur in Concil. Florent. in decret. Eug. & in Trident. ſeſſ. 5. can 5. & longe anteà in Concil. Carthag. 4. can. 1. inter præcipua fidei dogmata, quæ Epiſcopus conſecrandus profiteri debeat, reponitur illud de remiſſione peccatorum per Baptiſmum: & S. Greg. Epiſt. 39. infideles illos vocat, *Qui dicunt peccata in Baptiſmate non verè ſed ſuperficie tenus dimitti.*

Secundus effectus, eſt remiſſio totius pœnæ peccatis debitæ. Ita S. Doctor art. 2. & conſtat ex eodem Eugenij decreto, & ex Concil. Trident. ſeſſ. 6. cap. 14. Vbi dicitur in Sacramento Pœnitentiæ temporalem pœnam non totam ſemper, *vt in Baptiſmo fit*, dimitti.

Id etiam confirmari poteſt ex vniuerſali Eccleſiæ praxi; quæ nulla vnquam ſatisfactionis opera imponere ſolet baptizatis, ſicut imponit ſacramentaliter confeſſis: imo Catechiſmus Rom. ſuprà docet, *Id ſine maxima Sacramenti iniuria fieri non poſſe.*

Tertius effectus eſt gratia ſanctificans ſimul cum donis & virtutibus infuſis quæ illam comitantur; *Huius ſiquidem Sacramenti virtute* (vt loquitur Catech. Rom. ſuprà) *non ſolùm à malis, quæ verè mala dicenda ſunt, liberamur; verum etiam eximijs donis & muneribus augemur, animus enim noſter diuina gratia repletur, qua iuſti & filij Dei effecti æternæ quoque ſalutis hæredes inſtituimur, &c. eſt autem gratia non ſolùm per quam peccatorum fit remiſſio, ſed diuina qualitas in anima inhærens, ac veluti ſplendor quidã & lux, quæ animas noſtras pulchriores & ſplendidiores reddit: huic verò gratiæ additur nobiliſſimus virtutum comitatus quæ in animam cum gratia diuinitus infunduntur.*

2 Quar-

2 Quartus, est ipsa gratia Sacramentalis Baptismi quæ quidem (vt docet idem Catechismus) procedit ex arctissima illa vnione, qua per Baptismum Christo Domino baptizati, tanquam capiti suo membra copulantur & connectuntur; quæque illos speciali modo ad seruandam diuinam legem, Sacramenta dignè suscipienda, aliaque religionis & pietatis officia debitè exequenda habiles reddit.

Quintus denique, est character qui per Baptismum indelebiliter animæ imprimitur, vt definitum est in Concil. Trident. sess. 7. can. 9. vnde (vt ibidem declarat) hoc Sacramentum iterari non potest.

Ex his & alijs Baptismi effectibus, quos Sanctus Doctor quæst. 69. & alij SS. Patres passim enumerant, colligi potest quanta sit huius Sacramenti excellentia & dignitas, quanta etiam eiusdem vtilitas & necessitas, ac proinde quam iusta ratione præceperit Ecclesia in Ritual. Rom. tit. de Bapt. vt paruuli recenter nati quàm primùm ad Ecclesiam Baptismi suscipiendi causa deferantur, & quàm grauiter peccent parentes, qui ob inanes causas & vanos quosdam respectus plures dies huius Sacramenti subsidio infantes priuant, eosque beatitudinis æternæ amittendæ periculo exponunt.

Est autem obseruandum quod quamuis adultus, qui fictè Baptismum recipit, id est sine fide aut sine vllo dolore de peccatis, characterem quidem illius, non vero gratiam recipiat; si tamen posteà fictionem illam per pœnitentiam remoueat, tunc Baptismus omnem effectum suum consequetur, vt docet S Thom. art. 9. & 10. & ante illum docuit S. Cyprianus serm. de Pass. Dom. paulo ante finem, & Sanct. Augustinus lib. 1. de bapt. cont. Donat. cap. 12.

2 Quærunt hic Theologi an Circumcisio, quæ olim apud populum Iudaicum diuinitus instituta fuerat, peccatorum remissionem & gratiam sanctificantem ex opere operato contulerit.

Respondetur negatiuè cum Sancto Doctore quæst. 70. art. 4. Et constat ex Concil. Florent. in decreto Eugenij, vbi dicitur, *Sacramenta legis antiquæ non causasse gratiam, sed eam solum per Passionem Christi dandam figurasse.*

Quamuis autem per Circumcisionem non conferretur ex opere operato gratia & remissio peccatorum; conferebatur tamen ex opere operantis; in adultis quidem per actum perfectæ contritionis, quo solo iustificari posse peccatores extrà Sacramenta nouæ legis supponimus ex dicendis infrà cap. 5. In paruulis autem per applicationem fidei parentum vel aliorum cuius quidem fidei signum erat Circumcisio; idque in virtute futuræ Passionis ipsius Christi Domini. At verò ante institutionem Circumcisionis docet idem S. Thomas in resp. ad 2. *Probabile esse, quod parentes fideles pro paruulis natis & maximè in periculo existentibus, aliquas preces Deo funderent, vel aliquā benedictionē eis adhiberent* (*quod erat quoddā signaculū*

fides) *sicut adulti pro seipsis preces & Sacrificia offerebant*: qua ratione speciali Dei misericordia virtus Passionis Christi ipsis paruulis applicabatur, sicque à peccato originali emundabantur: Quod & similiter post Circumcisionem institutam, & de fœminis quæ illius capaces non erant, & de maribus ante octauum diem (quo tantùm eos circumcidere licitum erat) decedentibus dici debet.

SECTIO VII.

Quanam sint ceremonia in collatione Baptismi seruanda.

1 CERTVM est ceremonias quasdam religiosas ab Ecclesia in solemni Sacramentorum administratione ad maiorem Christiani populi deuotionem excitandam, salua illorum substantia, institui potuisse, & de facto piè ac sanctè institutas esse: proindeque sine peccato contemni, aut ab ipsorum Sacramentorum ministris omitti pro libito non posse, vt expressè definitum est in Conc. Trid. sess. 7. can. 13.

Quod igitur spectat ad ipsius Baptismi ceremonias, docet Catechismus Romanus eas ad tria capita reuocari posse: quædam enim Baptismi collationem antecedunt; quædam comitantur: quædam subsequuntur. Præcipuas hìc eo ordine, quo ab Ecclesia adhibentur, discutiemus.

Ac in primis ante Baptismi collationem aqua præparari debet, qua sola in illius administratione vti licitum est. Consecratur autem baptismalis fons variis precibus & exorcismis ab Ecclesia institutis, addito Catechumenorum oleo & sacro Chrismate iuxta priscum Ecclesiæ morem, cuius testis est S. Cyprianus Epist. 70. & S. Basilius lib. de Spiritu sancto cap. 27. quam benedictionem seù consecrationē aquæ baptismalis in vigilijs duntaxat Paschæ ac Pentecostes, faciendam esse docet Catechismus Rom. & habetur cap. *in Sabbato* de consecr. dist. 4.

Hac benedictione aquæ supposita, qui Baptismo initiandi sunt, adducuntur ad Ecclesiæ fores, atque ab eius introitu tamquam indigni vtpotè qui adhuc potestati dæmonis per peccatum mancipati sunt, excluduntur.

2 Et primò sacerdos trinam insufflationem & varios exorcismos adhibet ad expellendum dęmonem, eoque ritu (qui in Ecclesia antiquissimus est) *Non exorcizatur aut exsufflatur creatura Dei in infantibus* (vt ait sanctus Augustinus lib. 1. de Symb. ad Catech. cap. 1.) *sed ille, sub quo sunt omnes qui cum peccato nascuntur.*

Eadem etiam ratione signum crucis efformatur in baptizandi fronte alijsque partibus, vt per illud dæmon compescatur, omnesque eius

eius machinæ dissoluantur: quod obseruat S. Augustinus lib. de Catech. rud. cap. 20. & S. Athanasius lib. de Incarn.

Fit præterea impositio manus à sacerdote; variæque super baptizandum orationes ab ipso proferuntur: huius ceremoniæ meminit Concil. Carthag. 5. can. 83. & S. August. lib. de pecc. merit. & remiss. cap. 2. 6. *Catechumenos*, inquit, *secundùm quendam modum per signum Christi, & orationem manus impositionis puto sanctificari.*

Exinde sacerdos salem priùs à se benedictum in os baptizandi imponit, ad significandum Baptismi gratiam, per quam homo à peccatorum putredine liberatur, & cælesti quadam ac supernaturali prudentia donatur. Huius ceremoniæ mentio fit in Conc. Carthag. 3. can. 11. & apud Sanctum Augustinum li. 1. Confess. cap. 11.

Posteà idem sacerdos saliua aures & nares baptizandi tingit; aures quidem, vt eas ad Christi sermones percipiendos aperiat: nares vero, vt virtutis ac pietatis bonum odorem hauriat, vt explicatur cap. *posteà*, de consecr. dist. 4. & docet etiam S. Ambrosius lib. de Sacram. cap. 1.

3 Sequitur abrenunciatio, qua ad interrogationem sacerdotis baptizandus diabolo & omnibus operibus & pompis eius abrenuntiat: cuius ceremoniæ mentionem facit S. Dionysius lib. de Eccles. Hier. cap. 2. & S. Ambros. lib. 1. de Sacrament. cap. 2. vbi hunc ritum expendens sic loquitur: *Quando te Sacerdos interrogauit: abrenuncias diabolo & pompis eius? quid respondisti? abrenuntio. Abrenuncias seculo, & voluptatibus eius? quid respondisti? abrenuncio. Memor esto sermonis tui, & nunquam tibi excidat series cautionis tua, &c. Chirographum tuum tenetur non in terra, sed in cælo, &c.*

Per illam abrenunciationem bello veluti demonibus indicto baptizandus in scapulis & in pectore inungitur, *Quasi athleta Christi* (inquit S. Ambrosius suprà) *quasi luctamen huius saculi luctaturus*, & (loquitur S. Chrysost. homil. 6. in Epist. ad Colossenses) *stadium iamiam ingressurus.*

Post primam illam vnctionem baptizandus iterum à Sacerdote interrogatus super præcipuis fidei articulis, illius publicam professionem emittit: & de hac fidei professione loquitur Sanctus Ambrosius libro de Sacramentis, capite vltimo: & Sanctus Augustinus libro 8. Confessionum, cap. 2. vbi dicit hanc fidei professionem: *Verbis certis conceptis, retentisque memoriter de loco eminentiore in conspectu populi fidelis reddi solere ab ijs qui ad gratiam Baptismi accessuri sunt.* Hæc autem professio fidei supponebat ipsius baptizandi instructionem per Catechismum iam factam; vnde adulti qui Baptismum olim petebant, priusquam ad illum admitterentur, notabili aliquo temporis spatio recensebantur inter Catechumenos: de quorum instructione per Cathechismum frequens habetur mentio apud

Sanctos Patres; præsertim apud S. August. lib. de fide & operibus cap. 8. & alibi passim.

4 Tandem iterum elicito libero & publico baptizandi consensu, confertur illi Baptismus, siue per immersionem, siue per aquæ infusionem trinam vel vnam; in quo Ecclesiæ cuiusque approbata consuetudo seruanda est.

Posteà baptizatus in vertice capitis sacro Chrismate vngitur, vt habetur capite *Si quis de alio*, de consecrat. distinct. 4. vbi dicitur Chrisma recens esse oportere, id est eodem anno in die Cœnæ Domini ab Episcopo consecratum. Quamuis autem primis Ecclesiæ sæculis omnis Vnctio Chrismatis à solis Episcopis fieri soleret; posteà tamen concessum fuit, vt hæc Baptismalis vnctio in vertice à Presbyteris fieri posset, vt constat ex Concil. Carthaginens. 4. can. 36. & Tolet. in can. 20. Quæ autem in fronte fit & propria est Sacramenti Confirmationis, solis Episcopis semper reseruata fuit, vt suo loco dicetur. Significat autem hæc Chrismatio baptismalis in vertice Baptizati, illum *ab eodem Christo capiti* (vt loquitur Catechismus Rom. suprà) *tanquam membrum coniunctum esse, atque eius corpori insitum; & ea re Christianum à Christo, Christum verò a Chrismate appellari.*

Vestis deinde candida, seu album sudariolum profertur; & baptizato imponitur, tùm in Symbolum innocentiæ per Baptismum restitutæ, & per totam vitam seruandæ, tùm etiam in signum futuræ resurrectionis & gloriæ, ad cuius spem baptizatus renascitur, vt explicat Catech. Roman. suprà. De hac veste candida baptizatis imponi solita loquitur Sanctus Ambrosius libro de initiandis cap. 7. & Sanct. August. sermone 157. de Temp.

5 Demum traditur Baptizato cereus accensus: vt ostendatur illum translatum esse à potestate tenebrarum in lucem & sortem Sanctorum, fidemque illam charitate ardentem, quam per Baptismum accepit, vsque ad finem vitæ seruandam esse, ac studio bonorum operum augendam; vt in eodem Catech. Roman. dicitur. Meminit huius cæremoniæ S. Greg. Nazianz. orat. 40. in Sanctum lauacrum; & S. Augustin. enarrat. in Psal. 65.

Præter supradictas cæremonias duo sunt adhuc ritus in Baptismo seruandi. Primus est vt hoc Sacramentum extra casum necessitatis non in domibus vel in locis priuatis, sed in Ecclesia, in qua sacri Fontes huic ministerio destinati sunt, conferatur, vt habetur Clementina vnica de Baptismo: vbi ab hac lege tantummodo excipiuntur Regum & Principum filii, qui tamen non in loco prophano, sed in Oratorio aut Sacello baptizari debent.

Secundus, vt patrinus vnus pro puero è sacro Fonte suscipiendo, & matrina vna pro puella, aut ad summum vnus & vna pro

hac

hac vel illo adhibeantur. Ita constitutum est capite *Non plures*, de consecrat. dist. 4. & cap. *quamuis*, de cognatione spirit. in 6. & nouissimè in Concilio Trident. sess. 24. cap. 2. De reform. Matrimon. inter quos & baptizantem ex vna parte, & baptizatum, patrèmque ac matrem illius ex altera, contrahitur cognatio spiritualis, non solùm matrimonium contrahendum impediens, sed & contractum dirimens 3. vt suo loco dicetur.

Quando autem Baptismus confertur sine solemnitate in casu necessitatis, obseruat Laymannus cap. 9. de bapt. post Sotum, Suarez & alios quos citat, nullum extare præceptum Ecclesiæ, vt in tali casu patrinus vel matrina adhibeatur.

Qualis verò sit obligatio Patrini & Matrinæ erga infantem, quem de sacro Fonte susceperunt, declaratur capite *Vos autem*, de consecrat. distinctione quarta, vbi dicitur eos esse fideiussores apud Deum pro illis, quos proinde monere tenentur, vt promissiones suo nomine factas seruent, & ad hunc finem obligantur Symbolum, Orationemque Dominicam & Decalogum, aliaque Christianæ fidei rudimenta eos docere aut doceri curare; à qua tamen obligatione S. Doctor quæst. 67. art. 8. docet patrinum & matrinam vt plurimùm liberari, quando illi, quos de Fonte susceperunt, inter fideles educantur, in iis præsertim locis in quibus Pastores de instructione animarum sibi commissarum sunt solliciti.

Porrò ex praxi Ecclesiæ constat, quando aliquis in casu necessitatis Baptismum suscepit sine solemnitate, cæremonias illius esse supplendas eo modo qui præscribitur in Rituali. Excipitur tamen quando aliquis adultus ab hæreticis in infantia baptizatus, ad fidem Catholicam reuertitur; in illo enim casu (vt obseruat Layman. loc. cit.) plurimis in locis & præsertim in Gallia, & Germania, non solent Baptismi cæremoniæ suppleri (nisi ex deuotione ij qui ab hæreticis baptizati sunt, id postulent) fortasse ne rudis populus opinetur nos Baptismum Hæreticorum improbare, & ab illis baptizatos iterùm baptizare.

CAPVT TERTIVM.

De Sacramento Confirmationis.

SECTIO I.

Vtrùm Confirmatio sit Sacramentum.

1 CONFIRMATIONIS nomine intelligitur ritus ille, quo Episcopus baptizati frontem sub certa verborum forma sacro Chrismate vngit: qui ritus à S. Clemente Epist. 4. vocatur *Consignatio*; à S. Cypriano Epist. 73. ad Iubaianum, *Signaculum Dominicum*; à S. August. lib. 2. contra Petilianum cap. 104. *Sacramentum Chrismatis*; & aliter ab aliis: communi tamen nomine & magis vsitato in Ecclesia vocari solet *Confirmatio*; quod nomen ante 1200. annos vsurpatum reperitur à S. Melchiade Pontifice in Epist. sua decret. ad Episcopos Hispaniæ, vbi ait quod *Confirmatio armat & instruit nos ad agonem vitæ istius*.

Verùm quidquid sit de nomine, certum est Confirmationem esse Sacramentum nouæ legis à Christo Domino institutum. Hanc veritatem quæ de fide est, negant hæretici huius temporis, & olim negauit etiam Nouatus, vt refert Euseb. lib.6.cap.35. Contra quos

Probamus illam primò ex Script. Act. 8. vbi dicitur Samaritanos quosdam post Baptismum susceptum accepisse Spiritum sanctum, per manuum impositionem Sanctorum Petri & Ioannis: ex quo quidem loco constat Spiritum sanctum, id est gratiam, collatam fuisse per ritum quendam externum, *qui* (vt dicitur in Concil. Senon. decret. 10. *tunc impositionis manuū, nunc Confirmationis appellatum est Sacramentum*: & eodem sensu hunc locum explicat S. Cyprian. Ep. 73. ad Iubaianum., & Sanct. Hieron. in Dialog. aduersùs Luciferian.

Probatur 2. ex Concil. Constantinop. 1. can. 7. vbi dicitur eos qui ab Hereticis baptizati ad Ecclesiam veniunt, *Signandos esse signacula Spiritus sancti* & ex Concil. Florent. in decret. Eug. & Trid. sess. 7. can. 1. de Confirm. in quibus definitum est Confimationem esse verum nouæ legis Sacrmentum,

Probatur 3. ex S. Dionys. cap. 4. de Eccl. Hier. vbi dicit quod *illi qui diuina regeneratione Sacramēto initiatus est diuini Spiritus aduentum largitur vnguenti consummatrix vnctio*: & S. August. lib. 2. cont. lit. Petil. cap. 104. *Sacramentum Chrismatis in genere visibilium signacu'orum sacrosanctum est, sicut ipse Baptismus.*

Que-

Queres quo tempore Hoc Sacramentum a Christo Domino fuit institutum. Respondetur probabilissimum esse (sicut docet Suar. disp. 12. sect. 2.) præcipuè & perfectè fuisse institutum post Christi Domini resurrectionem; cum Apostolis plenitudinem Episcopalis potestatis in corpus mysticum Ecclesiæ suæ contulit, dicens illis S. *Ioan. 6. Sicut misit me pater & ego mitto vos*: quod tamen non obstat quin verum sit quod S. Fabianus Papa Epist. 2. dixit ipsum Christum in vltima Cœna Discipulos suos Crismatis conficiendi rationem docuisse; vnde promanauit consuetudo sacrum Chrisma conficiendi in die Cœnæ Domini: quæ quidem semper in Ecclesia seruata est, & adhuc seruatur.

SECTIO II.

Quanam sit materia & forma Sacramenti Confirmationis.

MATERIA remota huius Sacramenti est Chrisma ex oleo oliuarum & balsamo confectum, & ab Episcopo benedictum: proxima vero est ipsius Chrismatis vnctio in fronte suscipientis ab Episcopo in crucis figuram facta. Forma autem consistit in his verbis, quæ ab Episcopo proferuntur: *Signo te signo crucis; & confirmo te Chrismate salutis, in nomine Patris, & Filij, & Spiritus sancti*. Ita S. Doctor. q. 72. a 2. & 4. & constat tùm ex Conc. Flor. in decret. Eug. tùm ex Catechismo Rom. p. 2. c. 3. tùm etiam ex ipso vsu & praxi Ecclesiæ.

Sunt autem quædam hic obseruanda ad clariorem, & certiorem huius veritatis intelligentiam.

Primum est, ad substantiam huius Sacramenti necessariò requiri Chrisma compositum ex oleo oliuarum & balsamo. Ita docet S. Tomas suprà, nec satis probabilis videtur sententia Caietani & quorundam aliorum, qui dixerunt ad validitatem Confirmationis solum oleum posse sufficere, nec mixtionem balsami requiri, ex Ecclesiæ præcepto: cùm (vt habetur in Catech. Rom. suprà) Concilia & Patres perpetuo docuerint hoc Sacramentum per Chrisma seu vnguentum ex oleo & balsamo confici oportere, quod expressis verbis declarauit Conc. Flor.

Secundum est, ad substantiam quoque huius Sacramenti requiri, vt Chrisma sit ab Episcopo benedictum, vt docet S. Th. a. 3. & constat tum ex cit. decret. Eug. tum ex Innocentio I. Epist. 29. ad Decentium, tum etiam ex vniuersali & perpetua Ecclesiæ praxi.

Ratio autem, cur materia huius Sacramenti sicut & Extremæ Vnctionis debeat necessariò esse benedicta, vt Sacramentum validè conficiatur, cùm ad validitatem Baptismi quæuis aqua naturalis

sufficiat; est quia (vt docet S. Thom. sup.) Sacramentorum illorum, quibus Christus Dominus vsus est, vt Baptismi & Eucharistiæ materia per ipsummet Christi vsum accepit aptitudinem ad perfectionem Sacramenti; vnde dicitur cap. *nunquam*, de consecr. dist. 4. *Quod aqua Baptismi purgare credentium peccata nunquam possent, nisi tactu Dominici corporis sanctificata fuissent*: quare non est de illorum Sacramentorum necessitate, vt illorum materia benedicatur; & si quæ benedictio ex Ecclesiæ institutione adhibetur, non ad necessitatem, sed ad maiorem reuerentiam Sacramenti pertinet: cùm verò neque ex Script. neque ex Traditione constet Christum Dominum vnctionibus visibilibus, quæ in Sacramento Confirmationis & Extremæ Vnctionis adhibentur, aliquando vsum fuisse; ea de causa benedictio Episcopi, qui Christum in Ecclesia sua perfectissimè repræsentat necessariò requiritur, vt materia illa idonea & apta efficiatur.

Obseruat autem Isambertus ad quæst. 72. disp. 2. a. 5. nullam certam benedictionis formulam à Christo Domino fuisse determinatam, illumque solummodo decreuisse vt Chrisma benediceretur, modum verò benedicendi Ecclesiæ arbitrio reliquisse: vnde quælibet ipsius Chrismatis benedictio ab Episcopo facta cum debita intentione & inuocatione Spiritus sancti, ad validitatem Confirmationis sufficere potest; quamuis graue alioquin esset peccatum formam benedictionis ab Ecclesia præscriptam omittere aut immutare.

3 Tertium est, vnctionem Chrismatis in fronte confirmandi esse faciendam in Crucis figura, vt constat ex Conc. Hispal. 2. can. 7. & ex decret. Eug. vbi dicitur: *Confirmandum ideò in fronte, vbi verecundiæ sedes est, inungi; ne Christi nomen confiteri erubescat, & præcipuè crucem eius, quæ Iudæis est scandalum, gentibus autem stultitia, propter quod signo crucis signatur*: Vnde S. Ambrosius lib. 7. de Sacram. c. 2. sup. a. 6. de ipsius Confirmationis Sacramento sic loquitur: *Vnxit te Deus, signauit te Christus. Quomodo? Quia Crucis ipsius signatus es forma*.

Docet autem Isambertus de necessitate huius Sacramenti esse, quòd vnctio Chrismatis manu seu digito Episcopi, non verò mediante vllo alio instrumento fiat: quod verò fiat pollice dexteræ manus, id non nisi ex præcepto Ecclesiæ esse ad maiorem decentiam & commoditatem.

Quartum denique est, formam huius Sacramenti à Christo Domino, sicut & materiam eius institutam esse: quod tamen non aliunde quàm ex traditione, & perpetua totius Ecclesiæ praxi probari potest.

Nec obstat quòd apud quosdam antiquos authores eadem verba non reperiantur, satis est enim, vt ait Bellarm. lib. 2. c. 10 quod habea-

habeatur idem sensus: cum vis formæ sacramentalis posita sit non in sono, aut numero syllabarum, sed in verborum sensu: vbi etiam rectè monet nemini mirum videri debere, quod apud SS. Patres neque huius, neque aliorum Sacramentorum formas expressas legamus; quia scilicet nostræ Religionis Mysteria infidelibus patefacere nolebant, ne illis blasphemiæ alicuius aut impietatis occasionem præberent: vnde Innocent. I. de hoc Confirmationis Sacramento loquens Epist. 1. ad Decentium. *Verba*, inquit, *dicere non possum, ne magis prodere videar, quàm ad consultationem respondere*.

Obiiciet aliquis Apostolos Act. 8. hoc Sacramentum administrantes neque Chrismate, neque vnctione vsos fuisse, sed tantummodo manus imposuisse: vnde sequitur neque Chrisma, neque vnctionem ad Sacramenti huius rationem pertinere. Respondet S. Doctor suprà, Apostolos ex singulari Christi priuilegio sola manuum impositione Sacramentum hoc extraordinariè aliquando administrasse, Spiritu sancto tunc visibilibus & miraculosis quibusdam signis super fideles descendente, & plenitudinem gratiæ conferente; communiter tamen in exhibitione huius Sacramenti Chrismate vsos fuisse.

Aliam affert responsionem Bellarm. lib. 2. de Confirm. cap. 9. ex Th. Valdensi. Hugone & aliis, qui dicunt impositionem manuum, cuius in Actis Apostolorum mentio fit, aliam non fuisse quàm vnctionem Chrismalem, cum Apostoli non vngerent nisi imponendo manus: & S. Lucam (vt sæpè fit in aliis Script. locis) ex parte vna rem totam significare voluisse; quod etiam frequens est apud SS. Patres, quoties de hoc Sacramento loquuntur, vt apud S. Cyprian. qui Epist. vlt. lib. 1. solius vnctionis meminit: & Epist. 1. lib. 2. solius manuum impositionis: & Epist. 73 ad Iubaianum, impositionis manuum simul & signaculi Dominici in fronte mentionem facit.

SECTIO III.

Quinam sint huius Sacramenti effectus.

1 TRES sunt Confirmationis effectus: Primus illi cum aliis Sacramentis communis est, nempè augmentum gratiæ sanctificantis: quod satis constat ex iis quæ cap. 1. dicta sunt.

Secundus effectus huius Sacramenti proprius & peculiaris, est complementum & perfectio gratiæ baptismalis, & auxilium quoddam speciale actualis gratiæ tempore opportuno conferendum, ad Christi fidem interius fideliter contra quaslibet tentationes retinendam, & exteriùs in quibusuis casibus etiam cum discrimine vitæ, (si ita necessarium sit) fortiter profitendam. Ita Sanctus Thomas

art. 1.

art. 1. & 7. & constat tùm ex decreto Eugen. tùm ex Catechismo Rom. suprà quod etiam explicauit S. Melchiades Papa in Epist. suprà cit. ad Episc. Hispaniæ, vbi sic loquitur: *Spiritus sanctus super aquas Baptismi salutifero descendit illapsu: in Fronte plenitudinem tribuit ad innocentiam: in Confirmatione augmentum præstat ad gratiam: & quia in hoc mundo ætate tota victuri inter hostes & pericula gradiendum est, in Baptismo regeneramur ad vitam, post Baptismum confirmamur ad pugnam, in Baptismo abluimur, post Baptismum roboramur.*

Est autem obseruatione dignum id quod habetur in Epist. S. Cornelii Papæ ad Fabium Episcopum Antiochenum, quæ extat apud Euseb. lib. 6. hist. Eccl. cap. 35. vbi S. ille Pontifex ideò Nouatum in hæresim lapsum esse dicit, *quia post Baptismum sigillo Domini ab Episcopo obsignatus non fuit.*

2 Tertius denique effectus, est character spiritualis, qui per hoc Sacramentum indelebiliter animæ imprimitur, vt expresse definitum est in decret. Eug. & in Concil. Trident. sess. 7. can. 6. & anteà definitum fuerat in Concil. Tolet. 8. & canon. 7. in quo habetur *Sanctum Chrisma collatum & altaris honorem euelli non posse*; id est Confirmationis & Ordinis characterem non posse deleri: ex quo sequitur Sacramentum hoc semel susceptum nunquam posse iterari, vt in iisdem Conciliis declaratur, & etiam in Concilio Cabilonensi 2. can. 27.

Hinc colligitur quanta reuerentia, & animi deuotione Sacramentum istud recipi debeat, & quæ cura sit adhibenda, ne præparationis defectu obex aliquis ponatur eius gratiæ, inter tot pericula & hostes adeò necessariæ, quæ tamen nunquam fortassis recuperari poterit. Certè Dominicus Sotus in 4. dist. 6. quæst. 1. art. 8. & post illum Vasquez disp. 161. cap. 2. & plures alii Theologi docent solius Baptismi id proprium esse, vt fictè id est indignè susceptus, sublata posteà per veram pœnitentiam fictione, Sacramentalem nihilominùs gratiam conferre possit; de aliis verò Sacramentis id negant: neque vlla authoritate aut ratione euinci potest, Sacramentum Confirmationis aut quodcumque aliud (solo baptismo excepto) indignè receptum vllam vnquam gratiam ex opere operato producere in eo qui indignè recepit, quantumcumque de indigna illa receptione pœniteat.

SE-

SECTIO VI.

Quænam dispositiones necessariæ sint ad Sacramentum Confirmationis valide & fructuosè recipiendum, & quæ sit illius recipiendi obligatio.

CERTVM est in primis Confirmationis Sacramentum solis baptizatis valide conferri posse. Ita S. Thom. quæst. 72. art. 6. qui dicit characterem Confirmationis ita supponere baptismi characterem: vt si quis non baptizatus confirmaretur, nihil reciperet; & hæc est communissima & indubitata Theologorum omnium doctrina, non modo Confirmationem; sed & alia nouæ legis Sacramenta solis baptizatis validè conferri posse.

Certum est præterea omnibus baptizatis Confirmationem validè conferri posse. Ita S. Doctor supra: & constat ex praxi Ecclesiæ primitiuæ, in qua etiam infantibus simul cum Baptismo conferebatur, vt habetur ex S. Dionysio c. 2. Ecclesi. Hierarch. ex S. August. tract. 5. in Epist. 1. S. Ioann. & ex lib. de Ecclesi. dogm. capite 52. Quod quamuis verum sit, monet tamen Catechismus Rom. part 2. cap. 3. *Minus expedire vt hoc fiat, antequam pueri vsum rationis habeant; quare si duodecimus annus expectandus non videtur, vsque ad septimum certe hoc Sacramentum differre maximè conuenit: neque enim Confirmatio ad salutis necessitatem instituta est, sed vt eius virtute optime instructi & parati inueniremur, cum nobis pro Christi fide pugnandum esset: ad quod sane pugnæ genus pueros, qui adhuc vsu rationis carent, nemo aptos iudicabit.*

Cum hæc certa sint, quæritur quænam dispositiones in adultis baptizatis necessariæ sint, vt Confirmationis Sacramentum digne ac fructuose recipiant. Respondetur duas præsertim requiri, fidem scilicet & charitatem, seu gratiæ sanctificantis statum. Ita S. Doctor art. 7. ad 2. & constat ex Catechismo Rom. suprà, vbi dicitur, *Debere adultos, qui huius Sacramenti gratiam & dona consequi cupiunt, non solum fidem & pietatem afferre: sed etiam grauiora peccata quæ admiserunt ex animo delere, imò elaborandum esse vt peccata confiteantur, & Pastorum cohortatione ad ieiunia & alia pietatis opera suscipienda incitentur, admoneanturque laudabilem illam antiquæ Ecclesiæ consuetudinem renouandam esse, vt non nisi ieiuni hoc Sacramentum suscipiant*: quod & similiter edicitur in Concil. Aurelian. cap. *vt ieiuni*, de consecr. dist. 5.

Monet autem Isambertus disp. 5. art. 2. illi, qui peccati alicuius mortalis sibi conscius esset, ad Sacramentum hoc dignè suscipiendum præmittendam esse confessionem Sacramentalem, aut saltem perfe-

perfectam de tali peccato contritionem esse concipiendam, nec attritionem, aut quemuis alium dolorem charitate minimè informatum sufficere.

2 Quod spectat ad obligationem huius Sacramenti suscipiendi certum est (sicut docet S. Thom. art. 8. ad 4. grauissimum fore peccatum, si quis ex contemptu illud recipere nollet: imò Tolet. lib. 2. cap. 24. Syluester verbo (Confirmatio) & alii quos citat Layman. cap. 5. de Confirm. existimant proximè ad contemptum accedere, si quis non curaret suscipere hoc Sacramentum, oblata illius suscipiendi opportunitate; quam in posterum non adfuturam præuideret: equidem Hugo de sancto Victore lib. 2. de Sacram. part. 7. cap. 3. dicit omnino periculosum esse, si quem ab hac vita migrare contingat, Sacramento Confirmationis minimè suscepto, quod culpabiliter suscipere neglexit: & Isambertus disp. 7. art. 1. asserit in iis locis, vbi vrget aut imminet persecutio contra Ecclesiam, teneri quemlibet adultum, si Episcopum commodè adire possit, hoc Sacramentum suscipere, vt ex illo robur & vires ad fidem constanter profitendam hauriat; sicut & illum, qui graues contra fidem experiretur tentationes, quas per huius Sacramenti virtutem se posse tantummodo superare existimaret.

Optimè Catechismus Roman. suprà monet, *In hoc Sacramento suscipiendo neque præpropera festinatione, neque dissoluta negligentia & cunctatione vtendum esse, &c. & quamuis eiusmodi necessitatem non habeat, vt sine eo saluus quis esse non possit, illud tamen à nemine prætermitti debere: sed potius maximè cauendum esse, ne in re sanctitatis plena, per quam nobis diuina munera tam largè impertiuntur, aliqua negligentia committatur: quod enim omnibus communiter ad sanctificationem Deus proposuit, ab omnibus etiam summo studio expetendum est.*

SECTIO V.

Quis Sacramentum Confirmationis ministrare possit, & quo ritu ministrari debeat.

1 CERTVM est ex fide ordinarium Cõfirmationis Ministrum esse solum Episc. Ita expressè definitum est in decret. Eug. & in Conc. Trid. sess. 7. can. 1. de Confirmatione; & iam anteà in Conc. Constantiensi sess. 8. error huic veritati oppositus inter Vviclefi articulos damnatus est: & confirmari potest ex c. 8. Act. vbi dicitur sanctos Petrũ & Ioannem Samariam venisse, vt baptizatis manus imponerent: quo ex loco Innocentius I. Ep. 29. ad Decentiũ infert non ab alio quam ab Episcopo Confirmationis Sacramentũ esse conferendũ.

Do-

Docet tamen S. Thom. a. 11. ad 1. ex commissione seu delegatione summi Pontificis, Confirmationis Sacramentum posse à simplici sacerdote ministrari; quod etiam probat ex facto S. Gregorii magni, qui cum accepisset Sardiniæ Presbyteros solere baptizatis dare Confirmationem, id eos in posterum facere prohibuit, vt habetur lib. 3. registri, Epist. 9. at cùm ex hac prohibitione sua comperisset scandalum aliquod in populo exortum fuisse; vt id facerent postea concessit, vt constat ex Epist. 27. eiusdem libri: & in decret. Eug. expressè dicitur; *Per Apostolicæ sedis dispensationem ex rationabili & vrgenti admodum causa simplicem sacerdotem chrismate per Episcopum confecto hoc Sacramentum Confirmationis aliquando ministrasse:*

Ex quibus Concilii verbis colligitur, quod quamuis simplex sacerdos ex dispensatione summi Pontificis possit, extraordinariè Confirmationis Sacramentum conferre; non potest tamen sacrum Chrisma conficere, sed hoc semper ex perpetua Ecclesiæ praxi Episcopo soli reseruatum fuit, vt docet & probat Isambertus dis. 2. a. 6.

2 Quod spectat ad ritum huius Sacramenti; præter ea quæ illi ex institutione diuina essentialia sunt; Ecclesia ad maiorem suscipientium deuotionem excitandam quasdam præscripsit cæremonias in eius administratione ac susceptione obseruandas,

Prima est: vt adsit susceptor seu patrinus, qui confirmandum offerat Episcopo; ratione cuius susceptionis contrahitur spiritualis affinitas similis illi, de qua in baptismo dictum est. Est autem hæc cæremonia antiquissima, vt constat ex variis Conciliorum Pontificumque decretis quæ citantur à Gratiano, ac præsertim ex can. *Si quis*, dist. 30. quæst. 1. in quo præcipitur vt viri, qui filios proprios in Confirmatione tenuerint, quoad vsum thori, separentur ab vxoribus propter affinitatem scilicet spiritualem, quam contraxerunt: & diuersa ratione can. *Dictum est* ibi. quibusdam fœminis quæ fraudulenter filios proprios in Confirmatione tenuerant; vt eo prætextu à viris separentur, iniungitur quidem pœnitentia: prohibetur tamen ne à viris separentur.

Secunda cæremonia est; vt preces quædam solemnes ab Episcopo super confirmandis recitentur, idque vt diuinum auxilium in actione tanti momenti tùm pro se, tùm pro illis inuocet, eosque ad mentem in Deum eleuandam, pietatisque ac deuotionis sensum aliquem concipiendum excitet.

3 Tertia est, vt Episcopus genam cuiusque confirmati percutiat, eique alapam leuiter infligat; vt is intelligat se ad probra, verbera & quæcumque alia pro Christo patienter perferenda, paratum esse debere, & ad hoc specialem gratiam vi & efficacia huius Sacramenti accepisse.

Quar-

Quarta in eo consistit, quod Confirmato pax ab Episcopo detur: vt agnoscat hunc esse Christianæ patientiæ fructum; & post fidem in bellis ac certaminibus huius vitæ seruatam, æternam illi ac beatam pacem in cœlo esse repositam.

Quinta denique in eo consistit, vt Confirmati frons fascia ligetur; tùm ne sacrum Chrisma casu aliquo profanetur, tùm etiam vt significetur gratiam in Confirmatione acceptam sollicitè ac sedulò affectu esse custodiendam.

4 Monet autem Bellarminus lib.2. de Confirm. c. 13. morem cuiusque Ecclesiæ in hac cæremonia seruandum esse, quibusdam enim in locis ad septem dies fascia illa in fronte retinetur; in aliis ad tres tantum, aliquando etiam frons confirmati confestim post susceptam Confirmationem à sacerdotibus extergitur.

Obseruat etiam Gammachæus capite 10. de Confirm. quod, si quis nomen prophanum aut ridiculum gerat, possit illud mutare in Confirmatione, quæ scilicet est complementū & perfectio baptismi. Addit etiam Episcopos non debere alienis diœcesanis absque proprij Episcopi consensu, Confirmationis Sacramentum administrare: nisi fortè inualuerit contraria consuetudo, de qua nullus Episcopus conqueratur.

CAPVT QVARTVM.

De SS. Eucharistiæ Sacramento.

SECTIO I.

Quo nomine sanctissimum hoc Sacramentum nuncupetur.

1 CVM in sanctissimo hoc Sacramento mirabilium suorum memoriam fecerit Dominus (vt olim pronunciauit Propheta regius Psalm. 110.) illicque non modo sapientiæ ac scientiæ, sed & potestatis, misericordiæ, charitatis, ac reliquarum diuinarum perfectionum thesauros omnes recondiderit; minimè mirum est, si nullum singulare nomen excogitare potuit, quod excellentiam illius infinitam exprimeret: sed varia & diuersa vocabula passim à SS. Patribus adhibita repeperiantur, quibus tanti mysterij dignitas vtcunque adumbraretur.

Aliquando enim vocatur *Sacramentum corporis & sanguinis Christi* ex S. August. lib. de Trinit. cap. 4. ab ipsa re quam in se continet: ali-

aliquando *Sacramentum altaris*, à loco in quo conficitur *ex eodem* S. Augustino Epistol. 30. Aliquando *Sacramentum fidelium*, ab ijs quorum gratia institutum est, ex sancto Augustino serm. 2. de verb. Apostoli cap. 1. Aliquando *Panis supersubstantialis*, ex S. Cypr. lib. de Cœna Domini; *Panis*, ob accidentia exteriora quibus tegitur, *supersubstantialis*, propter Diuinam viuificamque virtutem quæ ipsi inest. Aliquando *Communio*, propter vnionem perfectam & ineffabilem, quam inter Christum Dominum vt caput, & Ecclesiæ fideles, vt eius membra, efficit ex S. Damasc. lib. 4. Orthod. fidei c. 14. Aliquando *Sacra Synaxis*, propter religiosum fidelium conuentum in solemni huius Sacramenti celebratione fieri solitum, *ex eodem* S. Damasc. ibid. Aliquando *viaticum*, eo quod illius virtute in huius vitæ peregrinatione, & præsertim in vltimo ad æternitatem transitu sustentamur, vt in Concil. Nicæn. 1. can. 13.

2 Sed præ cæteris usitatissimum in Ecclesia est nomen *Eucharistiæ*, quod significat bonam gratiam, vel gratiarum actionem, idque aptissimum ad designandum nos in hoc Sacramento gratias vberrimas, imò ipsum gratiarum fontem in nobis recipere, & per idem Sacramentum acceptissimas Deo gratias posse referre, vt dicitur in Catechismo Rom. part. 2. cap. 4.

Siue igitur Eucharistia, siue quouis alio nomine ex iis quæ suprà explicata sunt, appelletur, intelligitur Sacramentum illud, quod à Christo Domino in cœna vltima institutum est, in quo sub speciebus panis & vini verè, realiter, ac substantialiter eiusdem Christi corpus & sanguinis continetur, vt in Concil. Trident. sess. 13. cap. 1. & 2. expresè definitum est, quod pleniùs constabit ex iis quæ sect. seqq. dicenda sunt.

SECTIO II.

In quo propriè consistat Eucharistiæ Sacramentum.

1 SVPPONIMVS tanquam certum ex fide, Eucharistiam esse vere & propriè dictum Sacramentū à Christo Domino institutum: quod nullus negauit hæreticorum, qui Sacramenta aliqua nouæ legis agnouerunt. Et hæc veritas non modò in Concil. Trident. sup. sed etiam in Concil. Carthag. 3. can. 29. in Concil. Lateran. cap. *firmiter* de Sum. Trinit. & in Concil. Florent. in decret. Eug. definita est.

Hoc præsupposito, quæritur in quo propriè consistat hoc Eucharistiæ Sacramentum? Cùm verò quatuor præsertim in illo spectari possint: scilicet consecratio, corpus & sanguis Christi, species consecratæ, & vsus, siue sumptio Sacramenti, ex quibus primum, & quar-

quartum in actione aliqua transeunte consistunt; secundum verò & tertium in re permanente: hæretici huius temporis contendunt hoc Sacramentum non in re permanente, sed in actione transeunte cõsistere; Caluinus quidem in solo illius vsu & sumptione, Kemnitius autem tùm in sumptione, tùm etiam in consecratione ipsius, vt videri potest apud Bellarminum. lib. 4. de Euch.

Huic errori opposita est Catholicæ fidei veritas, quæ docet Sanctissimũ Eucharistiæ Sacramentum in re aliqua permanẽte consistere, & sic corpus Christi Domini post verba consecrationis prolata realiter existens sub speciebus panis, esse vere & propriè Sacramentum, siue sumatur, siue in sacrario seruetur; siue ad ægros, aut alia de causa publicè deferatur. Ita expressè definitum est in Concil. Trident. sess. 13. cap. 5. & 9. & can. 4. & 7. probatur fusè à Bellarmino lib. 4. de Euch. cap. 4. ex antiquissimo ritu seruandi Sacram Eucharistiam, eamq; cum honore & reuerentia ad ægrotos deferendi, qui semper in Ecclesia fuit religiosissimè obseruatus.

Cùm igitur ex fide constet Sacramentum hoc in re permanẽti consistere; dubitatur inter Doctores, num in solo Christi corpore sub speciebus contento, num in solis speciebus, num in vtroque simul Sacramenti huius ratio propriè consistat.

2 Vera & ab omnibus communiter recepta est illorum sententia, qui dicunt consistere, tam in speciebus consecratis, quam in Christi corpore sub iis existente; proindèque Sacramentum Eucharistiæ esse veluti quid compositum ex speciebus consecratis, & corpore ac sanguine Christi Domini. Ita S. Doctor in 4. dist. 8. qu. 1. art. 1. cui communiter alii Theologi subscribunt: & probatur ex cap. *Hoc est*, de consecrat. dist. 2. vbi dicitur hoc Sacramentum *constare duobus; visibili elementorum specie, & inuisibili Christi carne & sanguine; veluti persona Christi constat ex Deo & homine.* Deinde ex eo quod Concil. Trident. sess. 13. cap. 1. dicit in Eucharistiæ Sacramento verè contineri Corpus & sanguinem Christi: Vnde infertur aliquid aliud ab ipso Christi corpore & sanguine ad rationem Sacramenti pertinere, nimirum species & accidentia sub quibus continetur.

Ex dictis colligitur Sacramentũ Eucharistiæ ab alijs sex Sacramentis in eo præsertim differre; quod alia Sacramenta in actione aliqua transeunte cõsistant, scilicet in applicatione formæ ad materiam; nec proinde existant, nisi cum actu conferuntur & suscipiuntur: at verò Sacramentum Eucharistiæ in re aliqua permanenti consistit, vt explicatum est.

Sunt & aliæ inter Eucharistiam & alia Sacramenta differentiæ, quæ ex infrà dicendis facilius intelligentur, inter quas hæc minimè prætermittenda est, quod Eucharistiæ Sacramentum sit omnium alio-

aliorum Sacramentorum nobilissimum & excellentissimum; Vnde sanctus Dionysius cap.3. de Eccl.Hier.dicit, *Ad hoc Sacramentum tanquam ad suum finem Sacramenta alia omnia ordinari*: & in Catech.Rom. asseritur. *Hoc Sacramentum quantùm ad bonorum affluentiam, se habere ad reliqua, sicut se habet fons ad riuulos.*

SECTIO III.

Quænam sit materia Eucharistiæ conficiendæ.

1 NOMINE materiæ in Sacramento Eucaristiæ intelligitur id ex quo secundùm Christi Domini institutionem conficitur ipsum Sacramentum; seu res illa, quæ per verba consecrationis in ipsius Christi Domini corpus conuertenda est.

Est autem certum ex fide, solum verum panem, & solum verum vinum ex vite, esse aptam & idoneam huius Sacramenti materiam. Id constat ex sanctis Euãgelistis S.Matth.26.Marc.14.S.Luc. 22.qui vnanimiter dicunt Christum Dominum, in instituendo hoc Sacramento, verum panem & verum vinum adhibuisse, & posteà præcepisse discipulis suis vt hoc facerent quod ipse fecerat, proinde vt verum panem & verum vinum de vite ad Sacramentum hoc conficiendum assumerent. Id prętereà definitum habetur in Conc.Later. cap.*firmiter*. in Concil.Flor.in decr Eug.& in pluribus alijs Concilijs, quorum canones fusè citantur à Gratiano dist.2.de consecr.

Cùm igitur id certum sit; ad maiorem tamen huius veritatis elucidationem obseruationes hìc aliquæ faciendæ sunt.

2 Prima est, solum panem ex frumento seu tritico confectum esse sufficientem & aptam huius Sacramenti materiam. Ita S. Doctor quæst.74.art.3.& constat ex decr. Eug. in quo expressis verbis habetur, *Eucharistiæ materiam esse panem triticeum, & vinum de vite*: Ex quo sequitur panem ex hordeo, auena, aut alijs similibus granis à tritico specie diuersis, non esse idoneam huius Sacramenti materiam: imo rectè monet Isambertus ad quæst.74.disp.1.art.4. panem ex siligine confectum (vulgo *pain de seigle*) non esse adhibendum ad conficiendam Eucharistiam; quamuis enim aliqui existiment siliginem specie non differre à tritico, quia tamen alij contrarium sentiunt, aut saltem de ea re dubitant, rectè docet pro confectione huius Sacramenti assumendam non esse materiam dubiam, sed tantùm certam, qualis est panis purè triticeus.

Quod si panis fiat partim ex tritico partim ex siligine, hordeo, vel alijs eiusmodi granis, tunc videndum erit an grana illa specie à tritico diuersa in tam modica quantitate adhibita sint, vt panis secundùm communem æstimationem triticeus censeri possit; vel in tam

magna, vt talis minimè censeatur, in primo casu erit materia sufficiens consecrationis, in secundo non erit, est tamen semper optimum & reuerentiæ huic Sacramento debitæ conuenientissimum, vt panis consecrandus ex puro tritico, sine vlla granorum quorum vis admixtione, conficiatur.

3 Secunda est, ad consecrationis validitatem requiri, vt panis ille triticeus sit coagmentatus ex aqua elementari, & calore ignis concoctus, non verò frixus aut lixus: Vnde neque massa farinæ nondum igne cocta, neque panis ille qui ex melle aut butyro esset coagmentatus, aut frixus vel elixus (qui non iam panis, sed potiùs placenta dici deberet) sufficiens huius Sacramenti materia esse censetur, vt pluribus probat Isambertus art. 6.

Tertia est, panem fermentatum ad validitatem huius Sacramenti sufficere: in decreto tamen Eugenii constitutum fuisse, vt quilibet sacerdos Eucharistiam in pane siue fermentato, siue azymo conficiat, iuxta consuetudinem Ecclesiæ suæ: vnde sequitur sacerdotem Græcum in Græca Ecclesia pane fermentato, Latinum verò in Ecclesia Latina, non nisi azymo vti debere: quod quidem præceptum de pane azymo tantummodò ad conficiendam Eucharistiam in tota Ecclesia Latina adhibendo adeò strictè obligare asserit idem Isambertus a. 5. vt ne quidem in casu necessitatis existimet sacerdotem Latinum in pane fermentato consecrare licitè posse, quod probat ex capite *finali* extra de celebrat. Missarum, vbi sacerdos qui in pane fermentato consecrauerat, punitur officii depositione & amissione beneficii, quamuis excusationem necessitatis prætexeret.

4 Quarta est in vino adhuc contento in vuis aut in vino seu liquore ex vuis nondum maturis expresso (quod agresta seu omphacium vocatur) consecrationem Dominici sanguinis validè fieri non posse, sicut nec in aceto, aut vino decocto quod defrutum dicitur. Ita S. Thom. art. 5. ad 2. & 3. & ratio est, quia hæc omnia propriam vini rationem non habent, vt per se patet, & expresè declaratur in rubricis Missalis: vbi etiam dicitur quod, quamuis consecratio validè fiat in musto seu vino recenter ex vuis cum fæcibus expresso, aut in vino acescente non tamen penitùs acido; id tamen reuerentię Sanctissimo huic Sacramento debitæ repugnare, proindeque sine graui peccato fieri non posse, quod etiam affirmat S. Doctor loco citato.

De vino autem congelato quamuis quidam Theologi exstiment, quandiu congelatum remanet, non esse idoneam consecrationis materiam; Syluester tamen, Sotus & alii, quos citat & sequitur Suarez disp. 25. sect. 1. affirmant eiusmodi vinum congelatum validè consecrari posse; quamuis ad maiorem decentiam & scrupulos euitandos sit consultius (vt ibidem monet Suarez) vel aliud vinum adhibere, vel vinum congelatum adhibitis pannis calidis, aut admoto

igne

igne liquefacere, vt sic conuenientiùs possit consecrari; quod quidem rubricæ Missalis faciendum esse præscribunt, si post consecrationem vinum congeletur, vt à sacerdote celebrante sumi possit.

Quinta est, aquam vino permiscendam esse ante consecrationem; quod semper in Ecclesia obseruatum fuisse testantur SS. Patres, qui fusè à Gratiano citantur dist. 2. de consecrat. idque ex professo probat S. Cypr. Epist. 63. ad Cæcilium: & prætereà definitum habetur in decret. Eugen. & in Concil. Trident. sess. 22. can. 9.

Monet autem S. Doctor art. 8. aquam illam in modica quantitate vino permiscendam esse ita vt species vini non soluatur, sed potiùs vt ipsa aqua in vinum conuertatur, & sic in vinum conuersa consecretur.

5 Quæres an hæc permixtio aquæ sit de essentia consecrationis. Respondetur non esse, sicut docet expressè Catechismus, Rom. cap. 4. vbi dicit sine tali permixtione Sacramentum constare posse: & in Concil. Trident. sess. 22. cap. 7. dicitur id ab Ecclesia præceptum esse sacerdotibus; vnde sequitur non esse ex institutione diuina necessarium.

Sexta denique est materiam illam siue panis, siue vini sacerdoti celebranti moraliter debere esse præsentem, ita vt aliquo sensu, puta visu vel tactu deprehendi possit, vt valide ab ipso consecretur. Ita ex communi Theologorum consensu Isambertus ad quæst. 74. disp. 5. art. 1. & constat ex verbis ipsius consecrationis, quæ materiam illam sacerdoti consecranti præsentem esse significant, vt ex dicendis sequenti sectione faciliùs intelligetur.

Hinc sequitur (vt idem Isambertus obseruat) quod, quando cumulus aliquis formularum seu hostiarum coram sacerdote in altari exponitur, possint omnes ab illo validè consecrari; quamuis nec videat, nec tangat singulas: quia singulæ censentur illi moraliter præsentes eo ipso, quo continentur in cumulo illo quem videt aut tangit: & similiter dicendum, si formulæ illæ consecrandæ, sint quidem sacerdoti proximæ, sed velo aliquo coopertæ, aut pyxide inclusæ quia ratione sui continentis moraliter censentur esse præsentes.

9 Requiritur prætereà vt materia non solum sit moraliter præsens, sed etiam vt per intentionem consecrantis sit determinata, id est vt formam consecrationis proferendo, intendat facere quod facit Ecclesia circa hanc determinatam materiam. Ita ex communi Doctorum consensu docet Isambertus art. 2. ex quo sequitur vt si sacerdos coram se centum formulas habens, intendat solùm consecrare quinquaginta, eas nullatenus designando aut determinando, tunc nullam illarum consecrare censeatur; secùs est si putans solummodò esse quinquaginta super cumulum illarum verba consecrationis proferat; tunc enim cùm nullas excludat, censetur omnes velle conse-

trare: & quamuis in æstimatione numeri decipiatur, non tamen in intentione quæ (vt supponimus) super cumulum illum sibi præsentem fertur.

Quare ad scrupulos deuitandos tutius est, vt semper sacerdos consecrare intendat formulas omnes sibi appositas, quamuis earum numerum nesciat; illius enim primæ intentionis virtute consecrantur omnes, etiamsi quando ipsius formæ verba profert, de illis actu non cogitet; sed ad eam quam præ manibus habet solummodo attendat, monet idem Isambertus suprà.

SECTIO IV.

Quæ sit forma ad consecrandam Eucharistiam requisita, & quis verus & proprius verborum illius sensus.

1 DOCET S.Thomas q.78.a.1.formam ad Sacramentum hoc conficiendum requisitam in eo consistere, vt sacerdos eadem verba super materia panis ac vini proferat, quæ à Christo Domino illud instituente, panemque in corpus suum ac vinum in sanguinem conuertente prolata sunt; nimirum super pane: *Hoc est corpus meum*, & super vino *Hic est calix sanguinis mei, &c.* Quibus verbis, ex Ecclesiæ Romanæ consuetudine à S. Petro Apostolo deriuata (vt obseruat idem S.Doctor a.2.ad 5.) interseritur hæc coniunctio *enim*, quę non est de formæ huius necessitate, sed tantũ vt verba ipsius consecrationis faciliori sensu cum antecedentibus cohæreant.

Hæc autem doctrina expressis verbis traditur in decr. Eug. & in Catechismo Rom. part. 2.cap.4. & huic etiam subscripserunt vnanimiter SS.Patres, vt S.Greg.Nissen.orat.catech.capite 37. vbi dicit quod *Panis sanctificatur à verbo (sicut dictum est) transmutatus nempe ab isto, hoc est corpus meum:* Tertul.libro 4. contra Marcionem, *Panem*, inquit; *acceptum Christus fecit corpus suum, dicendo; hoc est corpus meum*: Et S. Ambrosius lib.4. de Sacrament. capite 4. *Consecratio*, inquit, *fit verbis Domini: & vbi ventum est vt conficiatur venerabile Sacramentum, iam non suis sermonibus sacerdos, sed Christi sermonibus vtitur.*

2 Confirmari potest eadem doctrina ex antiquà vniuersali Ecclesię praxi, quæ statim post prolationem supradictorum verborum ostendit venerabile Sacramentum populo adorandum, vt videre est in Canone Missæ, quem multis ante sæculis ab ipsa Ecclesia institutum esse declarat Concil. Tridentinum sess. 22.cap.4. Vnde sequi docet Gamachæus ad quæst. 78. capite 1. hanc doctrinam esse de fide, nec sine hæresi negari posse; qui etiam cap. 2. obseruat non omnia verba, quæ in consecratione sanguinis proferri solent, ad

for-

formæ substantiam pertinere, sed tantummodo ista: *Hic est calix sanguinis mei*; alia verò quæ sequuntur, esse tantùm de necessitate præcepti: proindèque absque graui peccato omitti non posse: quamuis si omitterentur, nihilominùs consecratio ipsius sanguinis validè conficeretur: quod etiam ante illum docuerunt Magister sent. S. Bonauent. Albertus, Alensis, Ioannes Maior, & alii quos ibidem citat.

2 Quod spectat ad verum & proprium illorum consecrationis verborum sensum, Quæres 1. an debeant intelligi recitatiuè tantùm seu materialiter, an verò significatiuè seu formaliter, seu an Sacerdos verba illa proferat animo solùm referendi verba ab ipso Christo in huius Sacramenti institutione vsurpata: an etiam animo exercendi significationem illorum, & consecrandi, seu conuertendi panem & vinum in corpus & sanguinem eiusdem Christi.

Respondetur cum S. Doctore vtroque modo proferri: recitatiuè quidem, vt constat ex his verbis canonis: *Qui pridie quàm pateretur accepit, &c.* quibus Sacerdos narrat quid Christus Dominus in huius Sacramenti institutione fecerit & dixerit: Proferri verò etiam significatiuè præter Sanctum Thomam docent Alensis, S. Bonauent. Sotus & alii apud Suarez disp. 58. sect. 4. & colligitur ex eo quod in decret. Eug. declaratur Sacerdotem in persona Christi loquentem hoc conficere Sacramentum; non loqueretur autem in persona Christi, si tantùm narraret, & recitaret id quod dixit Christus.

3 Quæres 2. quid in illis verbis consecrationis propriè significet pronomen *Hoc* & *hic*.

Longum & superfluum esset referre omnes Hæreticorum opiniones, de significatione pronominis illius: nam, vt obseruat Greg. à Valentia, octoginta & ampliùs interpretationes absurdissimæ & falsissimæ in eorum libris reperiuntur: Variæ quoque sunt Doctorum Catholicorum explicationes, qui tamen in eo ab Hæreticis differunt, quòd hi licet inter se diuisi & malè cohærentes, conueniãt nihilominùs in reiicienda & denegãda transsubstantiatione panis & vini in Christi corpus & sanguinem; illi verò eam constanter asserant, imò tanquam fide credendam supponant. Omissis igitur etiam variis illis Catholicorum interpretationibus, omnium certissima videtur esse illa quam affert S. Doctor, nimirùm per pronomen, *Hoc* vel *hic*, nihil demonstrari quod sit eo tempore quo profertur, sed id quod est in fine prolationis ipsius formæ, *prædictamque locutionem intelligendam esse secundũ vltimũ instans prolationis verborũ.*

Hæc autem S. Doctoris explicatio duplici modo intelligi potest: prior est, vt pronomen illud accipiatur substantiuè saltem in forma consecrationis panis, & per illud significetur substantia corporis Christi (quæ erit sub speciebus panis in fine prolationis formæ) con-

 fusè

fusè tamen eo pronomine designata;& per prædicatum huius enunciationis distinctiùs expressa. Posterior modus quem tuentur Ioannes Maior in 4.dist.8.quæst.vnic.& Maldonat.in cap.26.S.Matth.est, vt prædictum pronomen sumatur adiectiuè, ac proinde vt eodem modo hæc Christi verba intelligantur: *Hoc est corpus meum*; atque si quis diceret: *Hic est thesaurus meus*: & sicut etiam Pater cœlestis de eodē Christo Domino dixit, *Hic est Filius meus dilectus*: quo posteriori sensu præsertim intelligi debet forma consecrationis sanguinis, cuius verba transtulit Interpres noster per nomen adiectiuum demonstratiuum: *Hic est calix sanguinis mei*.

4 Quæres 3. quo sensu in verbis illis consecrationis accipienda sit copula, *est*: Hæretici enim contendunt eo loco accipiendam esse pro *significat*: quam ad rem varia ex Scripturis exempla proferunt, in quibus eo sensu accipi videtur, vt 1.Cor.10. *Petra erat Christus*, id est (vt inquiunt) petra significabat Christum.

Respondetur 1. quamuis verum esset aliquando in scripturis verbum substantiuum sic accipi: inde tamen nullomodo sequi illud in verbis consecrationis eo sensu esse accipiendum: cùm neque a SS. Patribus, neque ab Ecclesia vniuersa vnquam sic acceptum fuerit, vt constabit ex iis quæ sectione sequenti dicentur.

Respondetur 2. falsum esse, illud verbum substantiuum, *est*, in sacris aut etiam prophanis litteris vnquam accipi pro verbo *significat*: in omnibus enim allegoricis aut metaphoricis locutionibus quę afferri possunt, vt rectè obseruat & probat Maldonatus suprà, si quæ figura est, nō hæret in verbo, *est*, sed vel in subiecto enunciationis, vel in prædicato; verbum enim *est*, semper aut substantiam, aut solam extremorum vnionem significat, vt docuit Aristoteles lib.de interpret.cap.3.

5 Quæres 4. quomodò hæc consecrationis forma vera esse possit; prius enim requiritur rem aliquam esse, quàm veram esse propositionem quæ affirmat illam esse; forma autem consecrationis, cum efficiat illam rem quam enunciat, est illa prior, & ex consequenti falsa; cum significet id esse quod nondum est.

Respondetur ex S. Doctore hanc esse differentiam locutionum, quæ vim significatiuam solummodo habent, & earum quæ habent vim effectiuam; quod illæ supponant rem quam enuntiant iam esse: hæ verò illam efficiant: vnde ad veritatem formæ consecrationis, per quam verbi gratia corpus Christi ponitur sub speciebus panis, sufficit quod eadem duratione reali quâ significatio eius completur, res per eam significata & enunciata talis à parte rei fit, qualis esse significatur & enunciatur: quod cum in forma illa reperiatur, vt constabit ex dicendis sectione sequenti, hinc sequitur illam veram esse.

Quæ-

Quæres 5. & vltimo quo sensu intelligi debeant verba, quæ ad consecrationem sanguinis Christi Domini adhibentur: *Hic est calix sanguinis mei noui & æterni testamenti, Mysterium fidei, qui pro vobis & pro multis effundetur in remissionem peccatorum.*

6 Iam diximus non omnia illa verba esse de essentia consecrationis, sed hæc tantùm, *Hic est calix sanguinis mei:* ea vero quæ sequuntur, per traditionem a S. Petro Apost. qui Romanæ liturgiæ author fuit, accepta esse docet Leo IX. in Epist. ad Michaelem Imperatorem cap. 9. & S. Thom. art. 3. fuisseque addita verbis essentialibus formæ ad expressius significandam virtutem ipsius sanguinis Christi, qui quidem, vt explicat S. Doctor, pro nobis effusus est, primò ad conferendum nobis ius hæreditatis, iuxta illud Hebr. 10. *Habentes fiduciam in introitu Sanctorum in sanguine Christi*; & ad hoc exprimendum, dicitur *noui, & æterni testamenti*: Ius enim ad hæreditatem per testamentum acquiritur. Secundò ad iustificationem, & sanctitatem conferendam, cuius initium, fundamentum, & radix est fides, vt loquitur Concil. Trid. sess. 6 cap. 8. & ideo subditur: *Mysterium fidei*. Tertiò ad amouenda ipsius gloriæ & iustificationis impedimenta, scilicet peccata, iuxta illud Hebr. 9. *Sanguis Christi emundabit conscientiam nostram ab operibus mortuis*: & quantum ad hoc subiūgitur: *qui pro vobis, & pro multis effundetur in remissionem peccatorum: Pro multis*, id est pro omnibus, quantùm est ex parte ipsius Christi, vt explicant Euthymius & Theophylactus apud Maldonatum suprà; vel, *Pro multis* id est pro solis prædestinatis quantùm ad fructum & efficaciam, provt à nobis explicatum est priori huius operis parte tract. 5. cap. 1. sect. 6. *Effūdetur*, vox Græca, in tribus Euangelistis Matthæo, Luca, & Marco est præsentis temporis, significatque effundi sanguinem; id est, offerri seu libari in ipso Missæ Sacrificio; versio tamen communis quæ est futuri temporis, refertur ad effusionem illam sanguinis quæ in cruce futura erat, quando hæc verba Christus protulit, & hæc Ecclesia retinuit, vt significaret Sacrificium istud quod in Altari offertur, & illud quod in Cruce oblatum est, vnum & idem esse, *Sola*, vt loquitur Concil. Trident. sess. 22. cap. 2. *offerendi ratione diuersa*.

SECTIO V.

Quid in hoc Sacramento per verba consecrationis efficiatur.

1 TRIA sunt præsertim, eaque maximè admiranda atque suspicienda, vt loquitur Catechismus Rom. part. 2. cap. 4. quæ per verba consecrationis efficiuntur. Primum est, quod verum & proprium Christi Domini corpus, & illud idem quod ex sanctissima

sima Virgine natum ad dexteram Patris sedet, & verus ac proprius eiusdem sanguis qui pro nobis effusus est, in hoc Sacramento realiter & substantialiter continetur.

Secundum est, quod nulla in Sacramento illo remanet panis aut vini substantia, quantumuis id à sensibus maximè alienum videatur, sed tota ipsius panis & vini substantia conuertitur in substantiam corporis, ac sanguinis Christi Domini.

Tertium denique est, quod in eo Sacramento accidentia panis ac vini, quæ oculis alijsque sensibus percipiuntur, sine vllo subiecto mirabili quadam atque inexplicabili ratione remanent & operantur: de quibus in Paragraphis sequentibus agendum erit.

§. I.

De vera & reali præsentia corporis & sanguinis Christi Domini in Sacramento Eucharistia.

NON hoc tempore solùm, sed iam olim à primis Ecclesiæ sæculis hæc veritas (nimirum Christi Domini corpus & sanguinem verè ac realiter in Eucharistiæ Sacramento adesse) quæ inter reliqua fidei Catholicæ dogmata quasi principem locum obtinet, ab Hæreticis impugnata est, quorum antesignanus fuit Iudas Iscariotes, qui primus huic veritati incredulus fuit, vt habetur S. Ioan. 6. quem posteà secuti sunt Simoniani & Menandriani, vt refert Bellarminus libro 1. de Sacram. Euchar. capite 1. qui realem corporis Christi Domini præsentiam in Eucharistia negauerunt. Post illos Iconomachi, vt constat ex 6. Synodo generali act. 6. dixerunt Eucharistiam esse tantum figuram seu imaginem corporis Christi. Secutus est deinde Berengarius, qui eandem veritatem circa annum 1050. impugnauit, quam tamen contumacia omni deposita in Conc. Rom. sub Greg. 7. posteà professus est. Exorti sunt postmodum Albigenses, qui (vt testatur S. Antoninus part. 4. tit. 11. cap. 7. §. 5.) in Sacramento Eucharistiæ Christi Domini corpus verè & realiter esse negauerunt: quibus aliquot post annis subscripserunt Hæretici illi qui Flagellantes dicti sunt, vt refert Bernardus Luxemburgensis in catalogo Hæreticorum. Demum Ioannes Zuinglius, Oecolampadius, Bullingerus, aliique recentiores Sectarij, quorum agmen clausit Caluinus, cum suis asseclis; qui omnes licet inter se discordes, in eo tamen conueniunt, quod Christi Domini corpus realiter in Eucharistiæ Sacramento esse negent.

2 Probatur igitur nostræ fidei veritas, & simul errores oppositi refelluntur 1. authoritate script. S. Ioan. 6. vbi Christus Dominus de institutione huius Sacramenti à se facienda sic loquitur: *Panis quem*

ego

ego dabo, caro mea est pro mundi vita: Deinde SS. Mat. 26. Marc. 14. & Luc. 22. Christus Dominus hoc Sacramentum instituens, apertis & expressis verbis dixit: *Hoc est corpus meum: hic est sanguis meus*: Vnde sic argumentari possumus: Christus Dominus Eucharistiæ Sacramentum instituens, dedit in cibum id quod se daturum antè promiserat: atqui in citato S. Ioannis loco promiserat se daturum in cibum, non figuram corporis sui, sed ipsummet corpus: Ergo dicendum est verè corpus suum dedisse, proindeque ipsum Christi Domini corpus verè & realiter in Sacramento Eucharistiæ existere. Quod autem verba illa ex S. Ioan. relata de corpore Christi non figuratè, sed verè ac realiter in cibum dando intelligenda sint, constat ex vnanimi SS. Patrum consensu: ita enim hunc locum de vera & reali corporis Christi Domini sumptione in Sacramento Eucharistiæ interpretati sunt SS. Basilius, Gregorius Nyssen. Chrysostomus, Cyrillus, Epiphanius, Cyprianus, Hilarius, Ambrosius, Hieronymus, Augustinus, Prosper, Leo, Damascenus, Bernardus, & alij quorum testimonia fusè refert Maldonatus in cap. 6. S. Ioannis.

Probatur 2. Auth. duorum Conciliorum generalium, primi scilicet & vltimi, scilicet Nicæni & Trident. in illius siquidem actis (vt refert Bellarmin. lib. 2. de Eucharist. cap. 10.) hæc habentur: *Fide intelligamus situm in sacra illa mensa agnum illum Dei tollentem peccata mundi, incruentè à Sacerdotibus immolatum; & pretiosum ipsius corpus & sanguinem vere nos sumentes, credere hac esse nostra resurrectionis symbola.* In Tridentino autem sess. 13. cap. 1. *Docet sancta Synodus & aperte ac simpliciter profitetur, in almo Sancta Eucharistia Sacramento, post panis & vini consecrationem, Dominum nostrum Iesum Christum verum Deum atque hominem, vere, realiter ac substantialiter sub specie illarum rerum sensibilium contineri: nec enim hac inter se pugnant, vt ipse Saluator noster semper ad dexteram Patris in cœlis assideat, iuxta modum existendi naturalem, & vt multis nihilominus alijs in locis sacramentaliter præsens, sua substantia nobis adsit ea existendi ratione, quam etsi verbis exprimere vix possumus, possibilem tamen esse Deo, cogitatione per fidem illustrata, assequi possumus, & constantissime credere debemus.*

3 Probatur 3. ex SS. Patribus qui fusè citantur à Bellarmino toto lib. 2. de Euchar. vbi consentientem illorum per omnes Ecclesiæ ætates doctrinam ostendit: illustriora aliquot testimonia hic proferemus.

S. Cyprian. serm. de Cœna Dom. *Panis iste*, inquit, *non effigie, sed natura mutatus, omnipotentia verbi, factus est caro.*

S. Hilarius lib. 8. de Trinit. *De veritate*, inquit, *carnis & sanguinis nō est relictus ambigēdi locus: nūc enim & ipsius Domini professione, & fide*

& fide nostra vere caro est & vere sanguis est, &c. an hoc veritas non est, contingat plane his verum non esse, qui Christum Iesum verum esse Deum negant.

S. Ambros. lib. 4. de Sacram. *Panis iste*, inquit, *panis est ante verba Sacramentorum; vbi accesserit consecratio, de pane fit caro Christi.*

Probatur 4. ex antiqua & perpetua Ecclesiæ praxi adorãdi hoc Sacramentum, quod testatur S. Ambros. lib. 3. de Spiritu sancto cap. 12. *Per terram*, inquit, *intelligitur caro Christi, quam hodie quoque in mysteriis adoramus*. & S. Aug. in Psal. 98. *Nemo*, inquit, *carnem Christi manducat, quin prius adoret*: adorari autem in hoc Sacramento Christi caro non posset; si in eo verè ac realiter non existeret.

4 Obiiciunt Hæretici 1. hæc Christi Domini verba S. Ioann. 6. *Spiritus est qui viuificat, caro non prodest quidquam.* Vnde inferunt carnem Christi realiter in sumptione Eucharistiæ non comedi, cum ex se nihil profutura sit.

Respondet S. Augustinus tract. 27. in Ioann. *Caro non prodest quidquam: sed quomodo illi* (Carphanaitæ scilicet) *intellexerunt, carnem, quippe sic intellexerunt quomodò in cadauere dilaniatur, aut in macello venditur:* Vnde S. Chrysost. hom. 46. in Ioan. Cyrillus Catechesi 4. Mystag. & alii SS. Patres per hæc Christi Domini verba & alia subsequentia dicunt admoneri fideles, vt huius Sacramenti veritatem non carnaliter, id est secundùm sensum humanum, qui nihil prodest, imo in percipiendis Mysteriis diuinis multum obest: sed spiritualiter, id est secundum veræ fidei spiritum intelligant, secundum quem caro Christi Domini in hoc Sacramento non vt simplex & nuda caro consideratur, qua ratione nihil prodest, sed vt caro diuino spiritu plena & diuino Verbo personaliter vnita; quo pacto viuificare & maximè prodesse potest.

Obiiciunt 2. S. Augustinum lib. cont. Adimantium cap. 12. sic loquentem: *Non dubitauit Christus dicere: Hoc est corpus meum, dum signum daret corporis sui:* Vnde inferunt hoc Sacramentum non continere corpus Christi realiter, cum illius signum sit. Item tract. 25. in S. Ioan. *Vt quid paras ventrem & dentes? crede & manducasti*: Vnde sequitur non ore, sed fide percipi corpus Christi, proindeque in hoc Sacramento realiter non existere.

Respondetur ad primum locum, falsò ab Hæreticis inferri corpus Christi realiter in hoc Sacramento non existere, ex eo quod dicatur esse signum corporis Christi; sicut ex eo quod idem Christus vocatur ab Apostolo Heb. 1. figura substantiæ Patris, falsa inferretur substantiam Patris in illo realiter non esse: quare dicendum est ideò Eucharistiam vocari signum corporis Christi, non quod Christi corpus ibi rea-

realiter non sit; sed quia ibi modo quodam inuisibili sub speciebus tamen sensibilibus panis tanquam sub signo visibili existit.

Ad 2. respondetur S. Augustinum verbis in obiectione citatis metaphoricè loqui de manducatione spirituali doctrinæ diuinæ, quæ fit per fidem, vt ex toto eius contextu facilè colligi potest: vel si de eius Sacramenti manducatione loquatur: docere tantum illum voluisse realem corporis Christi in hoc Sacramento manducationem tunc solummodo esse fructuosam, quando spiritali per fidem manducationi coniuncta est.

Obiiciunt 3. possibile non esse Christum totum in tam parua hostia, imò in illius minutissima particula realiter contineri: simul in cælo & in tot locis super terram realiter adesse; eius maiestatem dedecere dentibus manducantium frangi & conteri, imo à bestiis posse deuorari, ab igne comburi, pedibus conculcari, &c.

Ad hæc & similia argumenta breuiter respondetur, ista videri posse impossibilia & indecentia iis qui Dei potestatem incomprehensibilem, & inexhaustam bonitatem, ac (vt Apostoli verbis vtamur Ephes. 2.) *nimiam charitatem* ignorant: Fideles verò, qui firmiter credunt S. Luc. *non esse impossibile apud Deum omne verbum*, vt testatus est Angelus, firmissimè etiam sibi persuadent realem illam Christi præsentiam in hoc Sacramento tam expressis diuinæ veritatis testimoniis assertam, Deo possibilem esse, licet possibilitatis illius modum ignorent: Credunt etiam nihil in illo Sacramento infinitam eius bonitatem dedecere, neque manducatione aut quauis alia huius Sacramenti attrectatione corpus Christi gloriosum dehonestari; sicut nec Solis radius inficitur ex cœno in quod illabitur, nec ex speculi aut cristalli ab eo illustrati fractione violatur.

6 Porrò ad has similes Hæreticorum obiectiones soluendas, obseruandum est huius Sacramenti veritatem, non ratione humana, sed sola Dei authoritate inniti: proindeque vt certo cognoscatur non ratiocinium humanum, sed diuinum oraculum esse tantummodo consulendum: videndum quid afferat sacra Scriptura, non vt ab hæreticis in contrarias falsas interpretationes distorquetur, sed vt ab Ecclesia vniuersa & à SS. Patrib. vnanimi consensu intelligitur. Prætereà notandũ est SS. Patres aliquando non apertè & clarè, sed ambiguè & obscurè de hoc Sacraměto locutos fuisse, ac religiosa quadã præcautione illius notitiã occultare voluisse tùm Catechumenis, ne ex ea scandalum aliquod paterentur; tùm infidelibus inter quos degebant, ne tam pretiosã margaritã ante porcos proijcerent; præsertim cùm inter fideles nulla tunc circa huius Mysterii veritatẽ difficultas aut dubitatio suborta esset: vnde S. Athanas. in 1. Apol. de fuga sua: *Non est, inquit fas mysteria non initiatis prodere, ne Ethnici nõ intelligentes derideant, aut Catechumeni curiosiores facti scandalizentur.*

§. II.

§. II.

De Transsubstantiatione, seu conuersione totius substantiæ panis & vini substantiam corporis & sanguinis Christi Domini.

1 FIDES Catholica docet non modò corpus & sanguinem Christi Domini realiter in Sacramento Eucharistiæ sub speciebus panis aut vini existere, vt suprà probatum est, sed prætereà nihil substantiæ panis aut vini in eo remanere, totamque panis ac vini substantiam transmutari & conuerti in substantiam corporis & sanguinis Christi Domini: quod Conc. Trid. explicauit simul & definiuit his verbis: *Persuasum semper in Ecclesia Dei fuit, idque nunc denuò sancta hac Synodus declarat, per consecrationem panis & vini, conuersionem fieri totius substantiæ panis in substantiam corporis Christi Domini nostri, & totius substantiæ vini in substantiam sanguinis eius, quæ conuersio conuenientes & propriè à S. Catholica Ecclesia Transsubstantiatio est appellata.*

Huic veritati multiplices opponuntur errores, quos hic breuiter recensere non erit inutile, vt euidentiùs fiat, quid in hoc Mysterio credi, quidve repudiari debeat.

Quidam igitur, vt refert Bellarmin. lib. 3. de Euchar. cap. 11. attendentes ad modum transmutationum substantialium quę naturaliter fiunt, in quibus vna tantùm pars substantialis compositi, nempè forma trãsmutatur, materia prima immutabili permanente; similiter opinati sunt in hoc Sacramento solam panis substantialem formam per consecrationis verba mutari; materiam verò panis remanere, & ab anima Christi informari. Alii è contrario existimauerunt solam panis materiam mutari in corpus Christi, remanente forma substantiali eiusdem panis. Alii arbitrati sunt panem in Eucharistia hypostaticè assumi à Verbo diuino eodem prorsùs modo, quo natura humana ab illo assumpta est. Alii censuerunt substantiam corporis Christi & substantiam panis simul in Eucharistia commisceri. Luther. denique libr. de captiuit. Babyl. cap. de Eucharistia, docuit non esse articulum fidei, quod substantia panis maneat, vel non maneat simul cum Christi corpore in Eucharistia, ac vtrumque sine hæresis periculo posse defendi; sibi tamen videri probabilius & Scripturis conformius, quod in hoc Sacramento panis substantia maneat simul cum ipso Christi corpore.

2 Refelluntur hi errores, & Catholicæ fidei veritas de trãssubstantiatione panis & vini in Christi Domini corpus & sanguinem. Probatur 1. ex authoritate Ecclesiæ; quæ id expressè & apertè declarauit

nit tùm in Concil. Trident. suprà relato, tùm etiam anteà in Conc. Later. sub Innoc. III. cap. *firmiter*, de Sum. Trin. vbi definitum habetur: *In Sacramento altaris corpus & sanguinem Christi sub speciebus panis & vini veraciter contineri, transsubstantiatis pane & vino in corpus & sanguinem*: Et in Conc. Rom. sub Nicolao II. vbi Berengarius iterùm hæresim suam abiurans, profitensque fidem Catholicam, sic loquitur: *Corde credo & ore confiteor panem & vinum, &c. substantialiter conuerti in veram ac propriam & viuificatricem carnem & sanguinem Christi Domini*.

Probatur 2. ex SS Patribus qui id vnanimi consensu asserunt: vt S. Gregor. Nissen. orat. Catech. cap. 17. *Dei verbo*, inquit, *sanctificatum panem in Dei verbi corpus credo transmutari*: ibidemque subdit naturam panis & vini *transelementari in corpus & sanguinem Christi*. S. Cyril. Alexand. Epist. ad Calosyrium dicit panem in altari oblatum, *in veritatem propriæ carnis à Christo conuerti*. S. Damasc. lib. 4. de Fide cap. 14. asserit in hoc Sacramento panem & vinum *modo mirabili in Christi corpus & sanguinem conuerti*. S. denique Ambr. lib. de initiandis cap. 9. ipsam panis & vini transmutationem in corpus & sanguinẽ Christi Domini fusè explicat, & varijs tùm rationibus, tùm exemplis probat, quæ apud illum vtiliter legi possunt.

Obiiciunt 1. hæretici Eucharistiam vocari in Scripturis panem, vt 1. Cor. 10. vnde inferunt panis substantiam simul cum Christi corpore in Eucharistia remanere, aliàs falsò panis diceretur.

Respondetur vocari panem, vel quia exteriorem figuram & alia panis accidentia retinet, sicut Gen. 18. Angeli vocantur viri, quia exteriùs tales esse videbantur, licet realiter tales non essent; vel quia ante consecrationem verè panis fuit; ideoque panis dicitur, quamuis ampliùs non sit; sicut in Scripturis res quædam post mutationem in ipsis factam eodem plerumque nomine vocantur, quo anteà vocabantur, vt Exod. 7. virga Moysis in serpentem substantialiter mutata, adhuc tamen appellatur virga.

Obiiciunt 2. verbum (transsubstantiationis) non reperiri in Scriptura.

Respondetur neque etiam in illa reperiri verbum *Consubstantialis*, quod Concilium Nicæn. 1. ad Christi Domini naturam diuinam explicandam vsurpauit: neque vllum tamen Catholicum de veritate per verbum illud significata dubitare: si igitur Ecclesia in Concilio illo sanctissimè ac summa cum ratione id fecit, cur eadem Ecclesia in Concilio Later. Florent. & Trident. ad Eucharistiæ veritatem expressiùs significandam, ab erroribus vindicandam, idem præstare non potuit?

§. III.

§. III.

Explicantur quædam difficultates circa transsubstantiationem panis & vini in Christi Domini corpus & sanguinem.

1 PRIMA est, quid sit propriè illa transsubstantiatio, & quomodò intelligi debeat. Omissis variis & prolixis super hac difficultate Theologorum disputationibus, breuiter dicimus transsubstantiationem panis in corpus Christi, non esse ipsius corporis Christi substantialem productionem aut mutationem, id est, Christi Domini corpus per illam transsubstantiationem de nouo non produci, nec substantialiter mutari, aut localiter moueri; sed per vim & efficaciam consecrationis fieri, vt desinente tota panis substantia, corpus Christi, quod est in Cœlo, sine vllo motu locali, aut mutatione sui substantiali, iam esse incipiat sub speciebus ipsius panis; neque solum sub illis sit per simplicem præsentiam siue coexistentiam, sed etiam per vnionem quandam, qualis erat inter substantiam panis & accidentia eiusdem panis, sublata tamen inhærentia.

Quod si cui explicatio ista minimè satisfaciat, meminerit SS. Patres (vt testatur Catechismus Rom. cap. 4. part. 2.) sæpè admonere fideles *ne curiosiùs inquirant, quo pacto ea mutatio fieri possit*: nec enim à nobis percipi potest, nec in naturalibus mutationibus, aut in ipsa rerum creatione huius rei exemplum aliquod habemus, verùm quod sola fide percipi debet, id quomodo fiat, non est curiosius inquirendum.

2 Secunda difficultas est, quid in illa transsubstantiatione ponatur sub speciebus panis & vini tam vi verborum consecrationis, quàm per naturalem concomitantiam. Nihil aptius ad huius difficultatis solutionem afferri potest, quàm id quod habetur in Concil. Trident. sess. 13. cap. 3. vbi dicitur, *Verum Christi corpus verumque eius sanguinem sub panis & vini specie, vnà cum ipsius anima & diuinitate existere, sed corpus quidem sub specie panis & sanguinem sub specie vini ex vi verborum: ipsum autem corpus sub specie vini, & sanguinem sub specie panis, animamque sub vtraque vi naturalis illius connexionis & concomitantiæ, qua partes Christi Domini qui iam ex mortuis resurrexit non ampliùs moriturus, inter se copulantur, diuinitatem quoque propter admirabilem illam eius cum corpore & anima hypostaticam vnionem: quapropter verissimum est tantumdem sub alterutra specie, atque sub vtraque contineri; totus enim & integer Christus sub panis specie, & sub quauis eius speciei parte; totus item sub vini specie, & sub eius partibus existit.*

Ex

Ex quibus Concilij verbis colligitur 1. quod, sicut sub specie panis totum corpus, sic etiam sub specie vini totus Christi Domini sanguis, vi verborum ponitur, cum nulla sit ratio cur vna eius pars præ altera ponatur, sicque totus ille diuinus sanguis, ne vnica quidem guttula excepta, vi verborum consecrationis in sanctissimo Missæ sacrificio (quòd maxime perpendi debet) pro vnoquoque nostrum quotidie effunditur.

Colligitur 2. ea omnia, quæ Christo Domino extra Sacramentum nunc in cælo existenti sunt intrinseca, per concomitantiam quoque poni sub speciebus consecratis, & sic corporis eius gloriosi dotes, qualitates item naturales ac supernaturales eius animæ inexistentens omnes denique diuinitatis eius perfectiones in illo Sacramento contineri: ita vt aliqua ratione de vnoquoque fidelium dignè Sacramentum hoc percipiente dici possit, quòd tunc cum illud percepit, in eo sint omnes Thesauri sapientiæ & scientiæ Dei. Per eandem quoque concomitantiam persona Patris & persona Spiritus sancti, propter identitatem naturæ cū ipsius Filii persona, sub illis panis ac vini speciebus ita simul adsunt, vt si per immensitatem suam ibique non essent, ratione tamen illius identitatis in illo Sacramento adessent.

3 Tertia pars difficultatis, an Christi Domini corpus, quod in Eucharistiæ Sacramento inextensè & indiuisibiliter existit (vt constat ex suprà relatis Concil. Trident. verbis) retineat in eodem Sacramento propriam quantitatem. Respondetur affirmatiuè cum S. Doctore qu. 76. a. 6. ratio est, quia omnia quæ naturalem plusquam localem connexionem habent cum substantia corporis Christi, ponuntur per concomitantiam in hoc Sacramento, vt ex antè dictis patet; vnde sequitur, vt quantitas, quæ corpori glorioso Christi naturaliter connexa est, sub huius Sacramenti speciebus reperiri debeat: quæ quidem doctrina ita certa est, vt quamuis ab Ecclesia expresè definita non sit tanquam de fide: contrarium tamen sentire erroneum existimet Alexander Alensis p. 1. q. 40. mem. 3. a. 4.

Dicet aliquis, si corpus Christi retineret propriam quantitatem in Eucharistia, deberet esse extensum & diuisibile, & figuram etiam aliquam habere, cùm figura sit intrinsecus terminus quantitatis.

Respondetur duplicem esse quantitatis extensionem, seu corpus quantum duplici modo esse extensum; primò in ordine ad se, secundò in ordine ad locum. Prior extensio est de essentia ipsius quantitatis: posterior vero est tantùm proprietas virtute diuina ab ea separabilis: vnde fit vt quantitas hac extensione locali destituta, quantæcumque sit magnitudinis in ordine ad se, possit tamen per diuinam Omnipotentiam intra spatium quantumvis exiguum concludi.

cludi. Similiter duplex est figura, vna organica, quæ pendet ab extensione quantitatis in ordine ad se; altera localis seu (vt ità loquamur) situalis, quæ ab extensione locali ipsius quantitatis pendet: cum igitur corpus Christi Domini in Euchar istiæ Sacramento sit solummodo extensum in ordine ad se, non verò in ordine ad locum, habet tantùm figuram organicam, non verè localem: vnde intelligitur qua ratione fieri possit vt retinens propriam quantitatem & figuram, in quantumuis exiguo spatio & sub quantalibet specierum Sacramentalium particula totum contineri possit.

3 Quarta difficultas est; quid de speciebus panis & vini in hoc Sacramento remanentibus sentiendum sit. Respondetur species illas seu accidentia panis & vini, puta figuram, colorem, saporem, &c. post consecrationem manere sine vllo subiecto. Ita definitum est in Concilio Trident. sess. 13. can. 2. & hæc Vvicleffi propositio tanquam falsa & hæretica damnata est in Concil. Constant. sess. 8. *Accidentia panis non manent sine subiecto in Sacramento, &c.*) Id tamen de omnibus accidentibus coniunctim sumptis est intelligendum: vera siquidem est S. Thomæ doctrina quæst. 77. art. 1. & 2. asserentis quantitatem panis & vini ab omni subiecto separatam diuina virtute in hoc Sacramento existere; reliqua verò accidentia esse in ipsa quantitate tanquam in subiecto. Qui etiam a. 3. docet, species illas panis & vini posse sic separatas agere, quidquid poterant, dùm ipsius panis & vini substantiæ tanquam proprio subiecto inhærebant; cùm semper eandem essentiam, & agendi virtutem retineant. Et a. 4. species illas posse corrumpi, vt experientia satis compertum est. Art. item 6. ex speciebus illis fieri posse nutritionem substantialem: siue nutritio illa ex sola specierum quantitate diuina virtute fiat, siue (quod probabilius est) ex materia quæ à Deo creatur eo instanti quo species illæ Sacrament. ita alterantur, vt ipsa substantia panis, si adesset, sub illis esse naturaliter desineret. Denique q. 76. art. 6. ad 3. tradit Christi Domini corpus & sanguinem desinere esse sub illis panis ac vini speciebus, quando ita mutantur aut alterantur, vt hæc mutato seu alteratio ad desitionem substantiæ panis ac vini sufficeret; remanere verò sub illis Christi corpus ac sanguinem, quamdiù mutatio illa seu alteratio tanta non est, vt ad desitionem substantiæ panis aut vini satis esset: quod ex ipsius etiam Ecclesiæ praxi satis constat, quæ tandiù adorat in hoc Christum Sacramento, quandiù in illo species panis ac vini remanere cognoscit.

Quinta difficultas est, an Christi corpus sub speciebus sacramentalibus existens videri possit ab oculo corporeo, vel ab intellectu creato cognosci.

Respon-

Respondet S. Doctor quæst. 76. art. 7. nullum corporeum oculum pertingere posse ad visionem corporis Christi, prout est in hoc Sacramento; cùm in illo sit per modum substantiæ, quæ per se non est visibilis: ab intellectu autem creato posse clarè cognosci, dummodo lumine gloriæ illustretur, quo deficiente nonnisi obscurè, ac per fidem percipi posse Christi existentiam sacramentalem: vnde (vt ait idem S. Doctor) nequidem ipsi dæmones Christum in hoc Sacramento existentem cognoscere possunt, nisi per fidem, cui non assentiuntur voluntariè; sed ad eam euidentia signorum conuincuntur, pro vt dicitur S. Iacob. 2. quòd *dæmones credunt, & contremiscunt*.

6 Sexta denique difficultas est, quid de miraculosis apparitionibus sentiendum sit, quæ aliquando in hoc Sacramento contigerunt, & adhuc contingere Deo ita volente possunt; vt quando puer, vel caro in manibus Sacerdotis aut super altari, vel sanguis in calice cernitur. Respondet S. Doctor art. 8. Christum tunc semper manere in hoc Sacramento; nec carnem illam aut sanguinem miraculosè apparentem esse carnem vel sanguinem ipsius Christi, sed esse aliquid miraculosè productum, quo tùm caro & sanguis ipsius Christi, tùm etiam sacramentales species teguntur. Monet autem rectè idem S. Doctor in 4. dist. 10. q. 4. a. 1. q. 3. non licere eiusmodi carnem aut sanguinem miraculosè sic apparentem ore sumere: quia hæc signa miraculosa non habent modum conuenientem, quo possint pro ratione huius Sacramenti comedi ac bibi: quare in illo casu deberet Sacerdos (vt docet Valentia disp. 6. quæst. 4. de Euch. part. 1.) alium panem & vinum consecrare, & sumere vt sacrificium ea ratione perficeretur.

SECTIO VI.

Quinam sint effectus Sacramenti Eucharistiæ.

1 VARII sunt iique saluberrimi huius diuini Sacramenti effectus, de quo vere dici potest, quod olim de manna dictum est, omnem in illo reperiri saporis suauitatem: præcipuos hic & obseruatione maxime dignos adnotabimus.

Atque in primis certum est hoc Sacramentum ritè dispositis gratiæ sanctificantis augmentum conferre, vt in Decr. Eug. expresse definitum habetur, & satis constat ex iis quæ cap. 1. de Sacram. in genere dicta sunt. Quod quidem gratiæ augmentum cæteris paribus longe vberiùs & pleniùs in isto Sacramento, quàm in aliis percipitur; cùm in eo fons ipse gratiarum, & omnium charismatum, ac donorum cœlestium contineatur, vt dicit Catechismus Romanus. Do-

cet autem S. Thom. q 80. art. 8. ad 6 effectum illum in ipsa Sacramenti sumptione percipi, ideóque præcipuam tunc & maximam in suscipiente requiri deuotionem.

Quærunt Theologi an Sacramentum hoc conferat etiam aliquando primam gratiam à peccatis iustificantem. Respondetur certum esse (sicut docet S. Thom. q. 79. a. 3.) Sacramentum hoc nullomodo profuturum, sed potius maxime obfuturum ei, qui cum affectu vel conscientia peccati mortalis illud susciperet, quod verò spectat ad illum qui in peccato mort. existens, illius tamen nec affectum, nec conscientiam haberet, si bona fide ad hoc Sacramentum accedat, quidam Theologi, vt Ricardus, Scotus, & alii quos citat & sequitur Suarez. disp. 63. sect. 1. existimant in illo casu Sacramentum Eucharistię ex opere operato iustificare, ac primam gratiam conferre: Meliùs tamen S. Bonauentura, Gabriel, Maior, & alii, quibus subscribit Vasquez disp. 205. cap. 4. negant: cùm hoc Sacramentum per se ad remissionem peccati mortalis non sit institutum: *Constat enim* (vt loquitur Catechismus Rom. sup. c. 4.) *quemadmodum mortuis corporibus naturale alimentum nihil prodest, ita etiam animæ, quæ spiritu non viuit, sacra mysteria non prodesse: ac proptereà panis & vini speciem habent, vt significetur non quidem reuocandæ ad vitam animæ, sed in vita conseruandæ causa instituta esse.* Docet tamen S. Thom. sup. illum, qui bona fide ignorans se in peccato mortali esse, deuotè ac reuerenter hoc Sacramentum perciperet, ex Dei bonitate per illud gratiam aliquam actualem consecuturum, qua excitabitur ad actum charitatis seu perfectæ contritionis eliciendum, & sic ab ipso peccato mortali illum liberari posse.

2 Secundus huius Sacramenti effectus complectitur quædam specialia gratiæ actualis auxilia oportuno tempore, vi huius Sacramenti digne suscepti conferenda, per quæ charitas conseruatur, roboratur, perficitur, idque spiritualiter animæ confertur, quod panis & vinum corpori cōferre solent, vt expressè declaratur in Decr. Eug. vbi dicitur, *Omnem effectum, quem cibus & potus materialis quoad vitam operantur corporalem, substentando, augendo, reparando, & delectando; Sacramentum hoc quoad vitam operari spiritualem*; In quo (vt explicat S. Chrysost. hom. 6. ad pop. Antioch. Christus Dominus maximam erga nos charitatem euidentissimè testatur: cùm enim sæpenumerò parentes liberos suos aliis nutriendos tradant, ipse nos alere propria sua substantia voluit, carnemque suam à nobis tangi, manducari illique dentes nostras infigi permisit.

Tertius effectus consistit in eo, quod Christus Dominus se in hoc Sacramento sumendum nobis exhibet, non modò tanquam cibum, quo nutriamur, sed etiam tanquam salutare medicamentum, quo naturæ nostræ infirmitates, id est prauæ inclinationes, immoderati affectus,

affectus, &c. curentur. Id passim docuerunt SS. Patres. S. Gregor. Nyssenus Orat Catech. cap. 37. dicit Eucharistiam esse *Salutare meditamentum, veneni damnum quod corpori fuerit inditum, per contrariam repellens affectionem*. Sanctus Cyrillus lib. 4. in S. Ioan. cap. 17. *Sedat, cum in nobis manet Christus, sauientem membrorum nostrorum legem, pietatem corroborat, perturbationes animi extinguit, ægrotos curat, collisos redintegrat, &c.* S. Ambr. lib. 5. de Sacram. c. 4. *Iste panis quotidianus sumitur in remedium quotidianæ infirmitatis.* S. denique Bernardus in Serm. de Cœna Domini postquam dixit Sacramentum Dominici corporis & sanguinis efferatis motibus & pruritibus concupiscentiæ mederi, subiungit: *Si quis vestrum non tam sæpe modò, nec tam acerbos sentit iracundiæ motus, inuidiæ, luxuriæ, aut cæterorum huiusmodi, gratias agat corpori & sanguini Domini: quoniam virtus Sacramenti operatur in eo, & gaudeat quòd pessimum vlcus accedat ad sanitatem.*

Quartus effectus est remissio peccatorum venialium vt docet S. Doctor art. 4. & ante illum docuerat S. Ambrosius lib. 4. de Sacram. cap. 6. & lib. 5. cap. 4. & habetur cap. *Litterarum* de Consecr. dist. 2. cap. 110. ibid. Remittuntur autem peccata venialia in hoc Sacramento, siue per infusionem gratiæ sanctificantis, præsupposita de illis attritione, siue per charitatis & perfectæ contritionis feruorem quem hoc Sacramentum excitat, vt ex mente S. Doctoris explicat Isambertus ad q. 79. 1. q. 1. a. 6.

3 Quintus effectus est præseruatio à peccatis mortalibus, vt docet S. Th. art. 6. & S. Bernardus Serm. de Cœna Domini, vbi dicit; *Duo in nobis hoc Sacramentum operari, vt & sensum minuat in minimis; & in grauioribus tollat omnino consensum.* Hunc autem effectum præstat tribus præsertim modis, vt docet Isambertus suprà; primò suggerendo vires, & robur addendo, per augmentum scilicet habituum supernaturalium quod efficit: secundò amouendo peccandi occasiones, iuxta illud Psalm. 22. *Parasti in conspectu meo mensam aduersus eos qui tribulant me:* Tertiò denique protegendo nos à dæmonum impugnationibus, ipsosque dæmones arcendo; Vnde S. Ignatius Epist. ad Ephes. dicit per huius Sacramenti frequentem & dignam susceptionem: *Expelli potestates Satanæ, &c. panemq; illum esse antidotum non moriendi*: & S. Chrysost. Homil. 61. ad pop. Antioch. *Tanquam leones,* inquit, *ignem spirantes ab illa mensa recedamus, facti diabolo terribiles.*

Sextus effectus, est animæ gloria seu vita æterna. Ita S. Thom. a. 2. & constat ex his Christi Domini verbis S. Ioan. 6. *Qui manducat hunc panem, viuet in æternum.* Confert autem hunc effectum Eucharistia, non tantùm quia tribuit gratiam sanctificantem, in qua fundatur ius & dignitas ad ipsius vitæ æternæ consecutionem; quod

& reliqua Sacramenta præstant: sed etiam quia speciali modo confert dignè suscipientibus finalem perseuerantiam, in quantùm per specialia gratiæ auxilia charitatem roborat ac perficit, & à peccatis mortalibus præseruat, vt suprà dictum est.

4 Septimus effectus, est corporis resurrectio & glorificatio, quæ speciali modo tribuitur participationi huius Sacramenti, quod Christus declarauit his verbis S. Ioan 6. *Qui manducat meam carnem & bibit meum sanguinem, habet vitam æternam, & ego resuscitabo eum in nouissimo die:* quod fusè explicat & probat Sanctus Cyrillus Alexandrin. libro 4. in Sanct. Ioan. cap 14. vbi obseruat quòd Christus Dominus, *in exsuscitandis mortuis non solum verbo & imperio, vt Deus vtebatur, verum etiam carnem suam quasi cooperatricem nonnunquam adhibebat, vt reipsa ostenderet carnem quoque suam, quoniam sibi coniuncta est, viuificam esse: nam quando principis filiolam suscitauit, manum eius apprehendit, &c.* Vnde concludit quòd, *reformabit omninò ad immortalitatem participes sui.*

Octauus denique, est singularis quædam & inexplicabilis vnio Christi Domini cum eo qui Sacramentum istud dignè suscipit: iuxta quod ipse Dominus Christus dixit. S. Ioan. 6. *Qui manducat meam carnem, & bibit meum sanguinem, in me manet, & ego in eo:* & de hac mirabili vnione sæpè cum pietatis sensu loquuntur SS. Patres, ac præ cæteris sanctus Chrysostomus hom. 61. ad pop. Antioch. vbi postquam dixit nos per huius Sacramenti participationem vnum corpus cum Christo fieri, subiungit, *vt itaque non tantum per charitatem hoc fiamus, verum & ipsa re in illam misceamur carnem, hoc per escam efficitur, quam largitus est nobis, volens ostendere desiderium, quod erga nos habet: propterea semetipsum nobis immiscuit, & corpus suum in nos contemperauit, vt vnum quid efficiamur tanquam corpus capiti coagmentatum: ardenter enim amantium hoc est.* Et Sanct. Cyrillus Alexandrinus to. in Sanctum Ioan. cap. 13. supra relata Christi Domini verba explicans: *Sicut*, inquit, *si quis ceram igne liquefactam alteri ceræ similiter liquefactæ ita miscuerit, vt vnum quid ex vtrisque factum videatur: sic communicatione corporis & sanguinis Christi ipse in nobis est, & nos in ipso.*

Hos omnes effectus, paucis, sed efficacibus verbis declarauit Concilium Trident. sess. 13. cap. 2. vbi dixit Christum Dominum hoc Sacramentum à fidelibus sumi voluisse, *tanquam spiritualem animarum cibum, quo alantur & confortentur viuentes vita illius qui dixit: qui manducat me, & ipse viuet propter me: & tanquam antidotum quo liberemur à culpis quotidianis, & à peccatis mortalibus præseruemur: pignus præterea id esse voluit futuræ nostræ gloriæ & perpetuæ fælicitatis, adeoque Symbolum vnius illius corporis, cuius ipse caput existet, cuique nos tanquam membra arctissima fidei, spei, & cha-*

& charitatis connexione astrictos esse voluit.

Monet autem sapienter Isambertus ad quæst. 79. disp. 1. art. 1. ad hos effectus per totam vitam obtinendos, Sacramenti illius participationem sæpè repetendam esse, adeò vt existimet vix fieri posse, vt quis propria sponte ac deliberatè ab hoc Sacramento per longum tempus abstineat, quin in nouum aliquod mortale peccatū dilabatur.

Porrò circa hanc frequentem Eucharistiæ perceptionem, obseruanda est Doctrina sancti Thomæ & in 4. dist. 12. quæst. 4. art. 3. vbi dicit: *In perceptione huius Sacramenti duo requiri: desiderium coniunctionis ad Christum, & reuerentiam Sacramenti: quorum primum inclinat ad sumendum, secundum ad abstinendum: sed quia amor timori præponderat, cæteris paribus laudabilius est sumere, quàm abstinere: dum tamen ex frequenti sumptione amor intendatur, & reuerentia non minuatur.*

6 Addimus prętereà ex libello verè aureo Introductionis ad vitam deuotam, Diui Francisci Salesii Episcopi Gebnnensis part. 2. cap. 22. super hoc fræquenti communionis vsu iudicium communi Ecclesiæ consensu & praxi approbatum: *Duo*, inquit, *genera hominum frequenti huius Sacramenti participatione indigent: perfecti quidem, cum enim sint optimè dispositi, vituperio ipsis verteretur, si ad perfectionis fontem non accederent: imperfecti autem, vt ad perfectionem possint aliquando pertingere: fortes, ne debilitentur, debiles, vt roborentur: infirmi, vt sanitatem recuperent; sani ne in morbum incidant.* Subiungit posteà, *eos qui multis sæcularibus negotijs sunt impliciti, sacram Eucharistiam frequenter percipere debere, eo quod eius virtute ac præsidio indigeant: sicut illi qui plurimis laboribus exterioribus attenuantur, vires solidis cibis crebro reficere opus habent: denique sanctissimum hoc Sacramentum sæpè percipiendum esse; vt quomodo dignè percipi debeat, experientia ipsa discatur: minus si quidem rectè illud fit quod raro fit.*

Hæc autem & similia, quæ de frequenti communionis vsu apud SS. Patres & alios probatos authores dicta reperiuntur, semper intelligi debent cum hac conditione, vt scilicet quoties hoc Sacramentum sumitur, dignè & cum debitis dispositionibus sumatur, de quibus dispositionibus nunc agendum nobis est.

SECTIO VII.

De dispositionibus ad huius Sacramenti dignam perceptionem necessarijs.

DE dispositionibus ad dignum Eucharistiæ perceptionem ex præcepto aliquo seu diuino, seu Ecclesiastico necessariis

agendum nobis est, & inquirendum, quænam dispositiones ad Sacramentum hoc sumendum ita prærequirantur, vt si vel vnica ex iis desit, in illius perceptione, peccati alicuius reatus incurratur.

§. I.

Quanam dispositiones requirantur ex parte anima.

1 PRIMA dispositio ad dignam Eucharistiæ sumptionem necessaria, est sana & recta de illius veritate fides; *impossibile enim est* (vt ait Apost. Hebr. 10. *sine fide placere Deo, accedentem quippe ad Deũ credere oportet*: & ideò, vt rectè obseruauit S. Doctor, q. 77. a. 3. & ante illum Yuo Carnotensis Epist. 264. ex peculiari Ecclesiæ instituto, formæ huius Sacramenti consecratoriæ, interposita sunt verba illa: *Mysteriũ fidei*; vt accedentes ad illud monerētur, fidè præsertim ipsis esse necessariam. Quod & confirmari potest ex antiqua Ecclesiæ praxi, in illius administratione olim seruari solita, teste Sanct. Ambr. lib. 4. de Sacram. c. 4. vbi refert moris suo tempore fuisse, vt Sacerdos Eucharistiam sumendam porrigens clara voce diceret; *Corpus Christi*, cui suscipiens respondebat, *Amen*; hac voce, suæ erga huius Sacramenti veritatem fidei veluti professionem emittens.

Secunda dispositio est ab omni peccati mortalis macula munditіes, & gratiæ sanctificantis in suscipiente status: cùm enim, vt docet sanctus Thomas quæst. 79. art. 2. hoc Sacramentum se habeat instar spiritualis cuiusdam alimenti; vitam necessariò supponere debet in suscipiente: & quæst. 80. art 5. dicit eos qui cum conscientia peccati mortalis corpus Christi Domini sumunt, grauissimum haud dubiè peccatum committere; quod quidem peccatum indignè communicantium sanctus August. tract. 62. in S. Ioan. cum peccato Iudæ proditoris comparat; S vero Chrysostomus hom. 6. ad pop. Antioch. cum peccato eorum qui ipsum Christum Dominum occiderunt. Certè Apostolus 1. Cor. 1. apertè declarat indignè manducantem & bibentem *Reum esse corporis & sanguinis Christi*: quare, vt monet Concil. Trid. sess. 13. cap. 7. *communicare volenti reuocandum est in memoriam Apostoli praceptum: probet seipsum homo; Ecclesiastica autem consuetudo declarat eam probationem necessariam esse, vt nullus sibi conscius peccati mortalis, quantumuis sibi contritus videatur, absque pramissa confessione sacramentali ad sacram Eucharistiam accedere debeat: quod à Christianis omnibus, etiam ab ijs Sacerdotibus quibus ex officio incumbit celebrare, hac Sancta Synodus perpetuò seruandum esse decreuit, modò non desit illis copia*

Con-

Confessoris: quod si necessitate urgente, Sacerdos absque prauia confessione celebrauerit, quam primum confiteatur.

2 Ex qua Concilii doctrina obiter colligitur, quàm periculosa sit quorumdam Theologorum sententia, qui asserunt olim iis, quibus ob peccata mortalia imposita fuerat pœnitentia publica, concessam nihilominùs ab Ecclesia interdùm fuisse Eucharistiæ participationem, quamuis sacramentalem peccatorum absolutionem mondum recepissent: eandem etiam Eucharistiam ab Ecclesia non fuisse denegatam ob peccata quædam mortalia non ita grauia, licet nulla sacramentali pœnitentia expiata forent.

Hæc enim manifestè pugnant cum iis quæ à Tridētino Concilio, ex praxi & consuetud ne totius Ecclesiæ; ad dignam Eucharistiæ perceptionem facienda esse præscribuntur, imo quæ ex ipsiusmet Apostoli verbis in vero & proprio sensu ab ipsa Ecclesia explicatis tanquam absolutè necessaria declarantur.

Diximus ad dignam sacræ Eucharistiæ perceptionem requiri munditiem à quouis peccato mortali, non vero à peccato veniali: cum per illud sanctificantis gratiæ status non destruatur, vt ex fide certum est; quamquam si quis ita erga venialia aliqua peccata praue affectus esset, vt iis expressa & deliberata voluntate inhærere vellet, maxima esset ratio dubitandi, vt nihil hìc temerè definiamus, an is ad sumendā Eucharistiam sufficiēter esset dispositus; cum enim Eucharistia sit ex diuina institutione *Antidotum, quo liberamur à culpis quotidianis*, vt ex Concil. Trid. suprà relatum est, qui fieri posset vt is dignè illam reciperet, qui peccata illa quotidiana seu venialia deliberatè in animo fouere vellet?

3 Tertia dispositio est, vt nulla Ecclesiæ prohibitio huius Sacramenti perceptionem impediat: quantumvis enim quis iustus & sanctus existat, si tamen Ecclesia Sacramenti huius sumptioni conditionem aliquam apponat, qua deficiente illud sumi prohibeat, parendum necessariò; nec contempto aut neglecto illius præcepto dignè potest quis ad sacram illam mensam accedere. Exemplum hoc affert S. Doctor quæst. 80. art. 8. si quis à media nocte aliquid cibi vel potus sumpserit; cùm secundùm Ecclesiæ leges non nisi à ieiunis Sacramentum hoc extra morbum periculosum sumi debeat. Item si quis excommunicationis alicuius sententia fuerit Superioris authoritate perculsus; quantumuis alias coram Deo innocens, & ab omni crimine immunis existat, nihilominus ab Eucharistiæ perceptione abstinere tenetur, donec vel innocentiam suam superiori probauerit, vel absolutionem ab excōmunicatione acceperit: vt enim rectè monet S. Greg. hom. 26. in Euang. *Pastoris sententia iusta vel iniusta semper gregi timenda est, &c. & is qui sub manu Pastoris est, timeat ligari, vel iniuste, nec Pastoris sui iudicium temerè reprehendat; ne si iniu-*

ste ligatus est, ex ipsa tumida reprehensionis superbia, culpa, qua non erat fiat.

4 Quarta denique dispositio ad dignam Eucharistiæ perceptionem necessaria, in illis qui sunt rationis compotes, est pius aliquis reuerentiæ ac deuotionis affectus. Quod satis expresse declarat Concil. Trid. sess. 13. cap. 7. vbi dicit cuique fidelium cauendum esse, *Ne absque magna reuerentia & sanctitate ad hoc Sacramentum percipiendum accedat*: & cap. 8. explicans qua ratione spiritualiter sumatur, dicit id fieri, *Fide viua qua per dilectionem operatur*; id est per actus aliquos fidei & charitatis, quibus Christo Domino quilibet fidelis spiritualiter vnitur; atqui frustrà quis Christum sacramentaliter tantùm in Eucharistia sumeret, nisi eidem spiritualiter coniungeretur; quod tamen sine aliquibus piis & religiosis affectibus fieri non posse, ex relatis Concilii verbis apertè constat.

Et certè quis non merito reprehensibilem iudicaret & peccati damnaret illum, qui licet à peccato mortali per absolutionem sacramentalem factus immunis, sine vllo tamen reuerentiæ aut pietatis sensu, animoque deliberatè vanis cogitationibus distracto, ad tremendam hanc mensam accederet? Piorum equidem omnium sensus est, vt si in Sacramenti huius perceptione minus afferant deuotionis ac reuerentiæ quàm par esse arbitrentur, de illo defectu tanquam de peccato sese in confessione sacramentali accusent, vnde patet eos tanquam indubitatum tenere; diuinum hoc Sacramentum nonnisi cum singulari religionis ac pietatis affectu esse suscipiendum.

§. II.

Quænam dispositiones requirantur ex parte corporis.

1 DVæ presertim ad hoc Sacramentum suscipiendum dispositiones ex parte corporis requiruntur. Prima est, vt qui Eucharistiam cupit percipere, sit ieiunus; id est vt nihil cibi vel potus à media nocte sumpserit. Ita S. Doctor quæst. 10. art. 8. idque in variis Conciliis decretum est vt in Carthagin. 3. cap. 29. & Tolet. 7. can. 2. *vt in honorem tanti Sacramenti*: quod dixit S. Aug. Epist. 118. *prius in os Christiani corpus Dominicum intraret quàm reliqui cibi*: ex quibus verbis intelligitur quale debeat esse illud ieiunium, perfectum scilicet ac naturale; ita vt omnem prorsus cibi, potus, medicinæ, aut cuiusvis alterius rei in quantumlibet parua quantitate sumptionem excludat, vt etiam docet S. Thomas cit. art. 8. ad 4. & cum illo communiter omnes.

2 Cæterum si quis sanguinem, aliúmve humorem ex capite defluentem, aut os eluendo, aquæ guttulas cum saliua mixtas, aut cibi re-

reliquias dentibus adhærentes casualiter transglutiat: non censetur violare ieiunium, nec ob id a communione abstinere tenetur, vt explicat idem S. Doctor loco citato.

2 Sunt tamen aliqui casus, in quibus, secundùm communem Doctorum sententiam & Ecclesiæ praxim, etiam à non ieiunis Eucharistia sumi potest. Primus est, quando in periculo mortis per modum viatici sumenda est, vt docet idem S. Thomas suprà. Secundus, quādo, nisi statim sumatur Eucharistia, vel incendio absumenda est, vel infidelium aut impiorum manibus profananda: tunc enim à Sacerdote, vel à quouis alio etiam non ieiuno cum reuerentia sumi debet. Tertius, quando Sacrificii perficiendi necessitas incumbit, vt si Sacerdos celebrans, post consecrationem, sed antè Sacramenti sumptionem moriatur; tunc enim debet alius etiam non ieiunus, Sacrificium inchoatum perficere. Item si quis post consecrationem & corporis Christi sumptionem animaduertat aquam pro vino fuisse in calice appositam: tunc enim licet illam hauserit, debet tamen (prout in rubricis Missalis annotatur) panem & vinum de nouo offerre & consecrare, incipiendo ab illis verbis; *qui pridie quàm pateretur, &c.* ac postea sumere. Monet tamen rectè Laimannus cap. 7. de Sacrificio Missæ, nullum ibi præceptum imponi, adeòque Sacerdotem, præsertim si publicè celebret, sequi posse sententiam Scoti, Gabrielis Adriani, Nauarri & aliorum, quos ibidem citat, quibus etiam subscribit Toletus lib. 2. cap. 9. qui omnes docent in eo casu satius esse ad euitandum scandalum, vt solummodo sacerdos aliud in calice vinum cum pauxillo aquæ infundat, & tacitè offerat, atque consecret, incipiendo ab illis verbis *Simili modo postquam, &c.* Quartus denique casus est, quando post sumptam ablutionem animaduerit sacerdos superesse aliquas hostias ā se cōsecratarum particulas; illas enim tunc licitè absumere poterit, vt docent Scotus, Nauarrus, Suarez, & alii apud eundem Laymannum suprà: vbi etiam monet id intelligendum esse, non tantùm de particulis minutis in patena vel corporali hærentibus, sed etiam de grandioribus, si facile asseruari non possint; dummodo tamen sacerdos nondum ab Altari recesserit, aut vestes sacras exuerit.

3 Secunda dispositio ex parte corporis, est mundities, seu ab omni immunditia corporali puritas: ad reuerentiam quippe huic diuino Sacramento debitam pertinet, vt si quis immunditiei alicui seu pollutioni causam culpabilem dederit, quamuis peccatum in Pœnitentiæ Sacramento expiauerit, à perceptione tamen Eucharistiæ abstineat illo die, vt fusè declarat Sanctus Thomas articulo 7. vbi S. Gregorium tanquam illius doctrinæ assertorem citat in Epist. ad Augustinum Anglorum Episcopum, responsione 10. & 11. additque, quod quamuis nulla culpabilis causa intercederet, ex quadam con-

congruitate tamen & decentia consultiùs videretur illo die abstinere; quod tamen liberum cuique est, imo si necessitas aliqua vrgeat, aut diaboli fraus timeatur; tunc S. Doctor communionem censet non ideo esse relinquendam.

Quod autem de hac peccati specie, & de plerisque alijs grauioribus dicendum videtur; quis enim asserere audeat hominem, qui immane aliquod flagitium, puta homicidium aut adulterium recenter perpetrauerit, eodem die mente adhuc commota, & turbata conscientia, quamuis peccatum cum ingenti cordis dolore confessus sit, illiusque remissionem fuerit consecutus, posse tamen cum debita reuerentia huic Sacramento participare, imò quis non iudicet eiusmodi hominem saltem illo die à sacra Communione abstinere debere, eique Confessarium hoc præcipere posse? Excipitur tamen casus necessitatis, aut alterius causæ rationabilis, quæ Confessarij iudicio discutienda relinquitur.

Cùm igitur de supradictarum dispositionum ad dignam Eucharistiæ perceptionem necessitate omnes conueniant, de duabus alijs aliqua est hodie inter Theologos difficultas, quæ duobus Paragraphis sequentibus explanabitur.

§. III.

An sit ex præcepto aliquo necessarium, vt quis pœnitentiam seu satisfactionem sibi à Sacerdote iniunctam ante sumptionem Eucharistiæ impleat.

1 QVÆSTIO proposita intelligenda est de satisfactione seu pœnitentia secreta, id est secretò in confessione sacramentali imposita, & secretò à pœnitente implenda, non vero de publica & canonica pœnitentia, quæ ob peccata quædam grauiora & publica olim imponebatur; est enim in confesso apud omnes secundùm antiquam Ecclesiæ praxim, publicos pœnitentes fuisse à sacra communione exclusos, ipsamque à corpore Christi separationem publicæ illius pœnitentiæ partem fuisse; nec proinde nisi peracta illa pœnitentia ad sacram Mensam licitè accedere potuisse; quanquam verum sit etiam aliquando ante perfectam publicam illam pœnitentiam, ipsos pœnitentes priùs secretò & sacramentaliter à peccatorum reatu absolutos, ad sacram Synaxim in quibusdam casibus admissos fuisse; vt fusè & eruditè explicat & probat Ioannes Bagotius è Societate Iesu in dissertationibus Theologicis de Pœnitentia dissert. 2. c. 8. sect. 2. & seq.

Quærimus igitur hìc an pœnitens, sacramentaliter confessus & absolutus, impositam sibi a Confessario satisfactionem priùs implere tenea-

teneatur, quàm Euchariſtiam percipiat. Et reſpondendum eſt nullo præcepto neque diuino, neque Eccleſiaſtico ad id teneri. Quod vt faciliùs probari poſſit, præſupponimus ex doctrina Concilij Tridentini & cõmuni Eccleſiæ praxi, abſolutionem ſacramentalem poſſe validè ac fructuosè conferri pœnitenti etiam peccata mortalia confitenti, antequam impleuerit impoſitam ſibi à Sacerdote ſatisfactionem; imo, cùm ipſa ſatisfactio, ſiue conſideretur quatenùs exoluitur pro pœnis, quæ vt plurimum peccato quoad culpam remiſſo luendæ ſuperſunt, ſiue ſub quauis alia ratione, non poſſit eſſe Deo grata & accepta, niſi ab eo impleatur qui iuſtus ſit & Deo gratus: hinc ſequitur ſatisfactionem illam longè meliùs ac perfectiùs effectum ſuum ſortiri, ſi priùs pœnitens per abſolutionem ſacramentalem Deo reconcilietur.

Hoc igitur præſuppoſito, dicimus nullum extare præceptum diuinum aut Eccleſiaſticum, quo homo per ſacramentalem abſolutionem iuſtificatus ad implendam ſatisfactionem ſibi à Sacerdote impoſitam obligetur, antequam ad ſacram Communionem accedat: neque enim diuinę aut Eccleſiaſticæ leges quidquam aliud requirunt in eo qui cõmunicaturus eſt, niſi vt ſit in gratiæ ſanctificantis ſtatu, eaſque habeat diſpoſitiones, quas paragrapho præcedenti explicauimus; poteſt autem illas habere, quamuis ſatisfactionem nondum impleuerit. Certè Concil. Trident. ſeſſ. 1. cap. 7. ex profeſſo declarans, quænam præparatio ad hoc Sacramentum dignè ſuſcipiendum requiratur, nihil de illa ſatisfactionis adimpletione dicit, ſed tantummodo proponit probationem illam quæ ab Apoſtolo præſcribitur, ratione cuius is, qui peccati alicuius mortalis ſibi conſcius eſt, ad ſacram Communionem nonniſi præmiſſa Confeſſione ſacramentali perceptaque abſolutione, accedere debet.

Cui Concilij doctrinæ ſuffragatur S. Greg. Exp. in lib. reg. 2. cap. 11. *Quid eſt*, inquit, *hoc loco probare, niſi euacuata peccatorum nequitia ſe probatum ad dominicam menſam & purum exhibere?*

Quod confirmari poteſt ex eo quod S. Thomas art. 2. dicit, quod quilibet in gratia ſanctificante exiſtens, eſt membrum viuum corporis Chriſti, proindeque filius Dei adoptiuus ac hæres; atqui membrum viuum debet ſuſtentari de alimento ipſius corporis, & is, qui diuina illa eſca in cæleſtis gloriæ fruitione reuelata facie paſci ac repleri dignus eſt, eandem ſub velo Sacramenti dignè recipere poteſt.

Dices ſaltem poſſe Sacerdotem pro arbitrio pœnitentem obligare, vt adimpleat ſatisfactionem à ſe impoſitam, priuſquam corporis Chriſti particeps fiat.

Reſpondetur poſſe quidem, ſed non pro arbitrio; neque enim cæleſtis illius theſauri dominus eſt, ſed tantùm diſpenſator, proindeque ſicut Margaritam illam diuinam proijcere non debet ante porcos,

eos, sic nec iustis & filiis panē vitæ sine maxima & grauissima causa denegare: imo SS. Patres nimiū illum rigorem quorundā sacerdotū prorsus improbant. Vnde S. Leo Papa Epist. 80. in fin. *Nulli Christianorum*, inquit, *facile communio denegetur, nec ad indignantis arbitrium Sacerdotis hoc fiat*: & paucis interiectis, conqueritur leuibus de causis *quosdam à gratia communionis exclusos & animam, pro qua Christi sanguis effusus est, irrogatione tam saui supplicij sauciatam, & inermem quodammodò exutamque omni munimine, diabolicis incursibus, vt facilè capiatur obiectam*.

§. IV.

An ad dignam Eucharistiæ perceptionem requiratur excellens aliquis puritatis ac sanctitatis gradus.

1 SEnsus quæstionis est, an ad dignam corporis Christi participationem minimè sufficiat, vt quis per confessionem & absolutionem sacramentalē à peccatis mortalibus mundatus sit; sed requiratur insuper, vt per diuturna pœnitentiæ bonorumqne operum exercitia gradum aliquem excellentiorem puritatis ac sanctitatis acquisierit; ita vt, si quis recens à peccatis mortalibus per Sacramentum Pœnitentiæ purgatus, in se nihilominus adhuc experiatur vitiosos aliquos motus, prauas inclinationes, infirmam & languidam voluntatem, & alias eiusmodi peccatorum reliquias, is sufficienter dispositus ad Eucharistiam dignè percipiendam non censeatur, nisi priùs in persanandis illis animi ægritudinibus, & eiusmodi peccatorum veluti radicibus penitùs extirpandis, ac virtutum oppositarum acquirendis habitibus sedulo ac diu laborauerit. Pro cuius resolutione,

2 Dicendum, quod quamuis nulla creaturæ puritas aut sanctitas, quantacumque sit, infinitæ huius diuini Sacramenti excellentiæ ac dignitati pro merito respondere valeat; ea tamen fuit diuinæ in nos clementiæ benignitas, vt nullum certum puritatis aut sanctitatis gradum ad dignam illius participationē præscripserit; sed id vniuscuiusque liberæ voluntati permiserit; ita vt, dummodo quis verè à peccato mortali emundatus & per gratiam sanctificatus existat, quascumque animæ ægritudines aut prauos affectus in se persentiat, modo iis non consentiat, licitè ac fructuosè ad sacram Eucharistiam possit accedere.

Id satis apertè colligitur ex his Christi Domini verbis S. Matth. 11. & 9. *Venite ad me omnes qui laboratis & onerati estis, & ego reficiam vos*: *& non est opus valentibus Medicus, sed male habentibus*: Item ex eo quod vniuersa Ecclesia in publicis Collectis profi-

profitetur ac postulat, *vt hoc diuinum Sacramentum sit ablutio scelerum, sit fortitudo fragilium, &c.*

Idipsum etiam afferunt SS. Patres, cùm docent vnum ex huius Sacramenti effectibus esse, animæ ægritudines sanare, prauorum affectuum motus sedare, peccati fomitem comprimere, & alia similia in nobis operari, vt ex eorum testimonijs suprà relatis sect. 6. constat, quibus tria adhuc subiungimus.

Primum est sancti Thomæ in opusc. 58. cap. 1. de Sacramento Altaris, vbi docet corpus Christi in Eucharistia instar medicinæ nobis exhiberi; illudque comparat massæ ficuum, qua Isaias Ezechiæ Regis vlcus sanauit, dicitque huius Sacramenti perceptione vlcus concupiscentiæ sanari.

Secundum est S. Bonauenturæ in compendio Theologicæ veritatis libro 5. cap. 16. vbi dicit corpus Christi in Eucharistia esse, *Ægris medicinam, peregrinantibus viam, debiles confortare, valentes delectare, languorem sanare, &c.*

Tertium est insignis Ecclesiæ Parisiensis Cancellarij Ioannis Gersonis, qui tractat. 9. super *Magnificat*, postquam hortatus est animam Christianam vt frequenter ad sacram Eucharistiam accedat: *Audio,* inquit, *quid respondeas: frigida sum, dispersa sum, carnalis sum, exagitor curis, scrupulis inquietor, mordeor concupiscētijs, fides imbecillis est, nutat spes, charitas refriguit: quæ mihi conuentio cum Hospite tanto? Si te sanam iudicares, opus Medico non haberes, iure à te illum repelleres. Exemplum Petri non approbamus in hac parte: stupuit ad capturam piscium, subintulit tremens; exi à me Domine, quia peccator ego sum: tantò magis ò Petre, si peccator es, retinendus est Medicus sanctificans & peccata tollens à te: quantò sapientiùs peccator Zachæus, qui festinus & gaudens suscepit Iesum ad se: denique quàm prudenter hoc fecerit, data salus ostendit.*

Cæterùm quantò propensior erga nos Christi clementia & benignitas in hoc Sacramento effulget, tantò maiorem haud dubiè reuerentiam ac deuotionem à nobis exigit: tantumque abest, vt inde quis occasionem neglectus aut torporis accipiat, quin potiùs, quo sæpiùs accedit ad hanc diuinam mensam, quod tamen sine sapientis viri consilio facere periculosum est, eo attentiùs sibi ipsi inuigilare debet, ne tot cælestibus gratiis tam frequenter irroratus, vitiorum tribulos, aut labruscas, sed potius vberes virtutum fructus referat: Hebr. 6. *Terra enim super se venientem bibens imbrem, proferens autem spinas ac tribulos, reproba est, & maledicto proxima, cuius consummatio in combustionem.*

SE-

SECTIO VIII.

Quæ sit huius Sacramenti percipiendi necessitas.

1 DE duplici necessitate medij vel præcepti, quæstio intelligi potest, de qua in priori sensu.

Dicendum 1. Sacramentum Eucharistiæ in re susceptum, nec adultis nec paruulis ad salutem necessarium esse necessitate medij. Ita S. Doctor quæst. 73. art. 3. Et de adultis quidem constat, tùm ex communi Ecclesiæ consensu, tùm ex illis Christi Domini verbis sanct. Marc. vlt. *Qui crediderit, & baptizatus fuerit, saluus erit*: Vbi æterna salus adultorum (de quibus loquitur) fidei ac baptismo solum adscribitur, nulla Eucharistiæ facta mentione. De paruulis vero vsu rationis carentibus; Concilium Trident. sess. 21. cap. 4. expressè declarauit illos *Nulla obligari necessitate ad Sacramentalem Eucharistiæ communionem, siquidem per Baptismi lauacrum regenerati, Christo Domino incorporati, adeptam iam filiorum Dei gratiam in illa ætate amittere non possunt.*

Dicet aliquis SS. Patres Eucharistiam paruulis baptizatis administrasse, vt constat ex S. Cypriano serm. de lapsis, S. Augustino Epist. 170. ad Vitalem: & alijs. Vnde sequitur illos existimasse, Eucharistiam esse necessitate medij necessariam.

Respondetur morem illum communicandi paruulos aliquibus tantum in locis fuisse seruatum: neque SS. Patres vnquam censuisse realem Eucharistiæ susceptionem necessitate medij esse paruulis necessariam; cum S. Melchiades Papa, qui circa annum 312. rexit Ecclesiam, in Epist. Decret. ad Episcopos Hispaniæ dicat, *Regenerationem* (Baptismi scilicet) *per se saluare nos in pace beati sæculi recipiendos*: Vnde Concilium Tridentinum docet: *Non esse damnandam antiquitatem, si eum morem in aliquibus locis aliquando seruauit: vt enim sanctissimi illi Patres sui probabilem causam facti pro illius temporis ratione habuerunt, ita certè eos nulla salutis necessitate id fecisse sine controuersia credendum est.*

Dicendum 2. Sacramentum Eucharistiæ in voto susceptum; eatenus tam adultis, quàm paruulis esse ad salutem necessarium necessitate medij, quatenùs votum illud in baptismi susceptione continetur, tùm ratione gratiæ baptismalis, quæ baptizatum ad Eucharistiæ perceptionem idoneum efficit; tùm etiam ratione propensionis, quam is qui vitam spiritualem gratiæ per baptismum accepit, censetur habere ad vitam illam per alimentum Eucharistiæ conseruandam, vt docet S. Thomas suprà, & post illum communiter alij Theo-

Theologi, vt videre est apud Valentiam disp.6. quæst.1.de Eucharist.punct.5.

Ex qua doctrina sic explicata intelligi potest, quo sensu dixerit sanct. Augustinus lib.1. contra duas Epist. Pelag. *eos vitam habere non posse, qui fuerint expertes corporis & sanguinis Christi*: Id enim intelligendum est de sumptione corporis Christi quæ censetur fieri in voto, cum baptismus suscipitur: quod idem S. Pater declarauit, vt refertur cap. *Nulli* de consec. dist.4. vbi dicit: *Vnumquemque fidelium tunc corporis & sanguinis Domini participem fieri, quando in Baptismo membrum corporis Christi efficitur.*

Quod si de necessitate præcepti quæstio intelligatur,

2 Dicēdum 3. varia olim de hac re extitisse Ecclesiæ præcepta: Initio siquidem nascentis Ecclesiæ fideles sæpissimè imo ferè quotidie Sacramentum hoc sumebant: quæ consuetudo cum paulatim intermitti videretur, sanè sanctus Anacletus aliqua ex parte renouauit, Epist. 2. præcipiens vt saltem ministri qui Missæ sacrificio inseruirent, Eucharistiæ participarent. Charitate postmodum refrigescente, sanctus Fabianus Papa Epist. 1. quæ refertur cap. *etsi* de consecrat. dist.2. edixit vt ter saltem quot annis, scilicet in festis Natalis Domini, Resurrectionis, ac Pentecostes, omnes Christi fideles Eucharistiam sumerent: Quod postea in pluribus Concilijs similiter decretum est, ac præsertim Agathensi. Demum cum sancta illa & salubris præceptio in desuetudinem abijsset, & maximo animarum damno in plures etiam annos corporis Christi communio differretur, constitutum est in Concilio Lateranensi sub Innocentio III. capite *omnis vtriusque sexus*, vt singuli fideles, cum ad annos discretionis peruenerint, Sacramentum hoc saltem semel in anno tempore Paschatis percipiant, nisi ex licentia proprij sacerdotis, in plures aliquot dies ex causa aliqua rationabili differendum esse censeatur.

3 Sunt autem quædam hic obseruanda circa Ecclesiasticum illud de sumenda Eucharistia præceptum.

Primum est, tempore Paschatis intelligi totum illud tempus, quod effluit à Dominica Palmarum vsque ad Dominicam in Albis inclusiuè, vt ab Eugenio IV. declaratum fuisse refert Nauarrus c.21. n 45 imo, vbi consuetudo legitimè præscripta vrget de satisfaciendo huic præcepto per communionem quolibet Quadragesimæ die factam, idem Nauarrus docet satis esse ad transgressionem præcepti euitandam, vt quis eiusmodi consuetudini se conformet.

Secundum est ex probabilissima & in praxi magis recepta sententia, illum, qui tempore Paschatis ex causa aliqua iusta vel iniusta sacram Eucharistiam accipere intermisit, postea quamprimùm commodè potest, ad sumendam illam obligari. Ita docent

Na-

Nauarrus, Azor, Suarez, & alii apud Laymannum cap. 5. de Euchar. quibus subscribit Isambertus ad quæst. 80. disput. 6. art. 2. vbi etiam addit illum, qui præuidet defuturam sibi tempore Paschatis communicandi occasionem, ad præueniendum illud tempus obligari: quod tamen aliqui rectè limitant, si intra eum annum iam semel non communicauerit; aut si præuideat quod intra eundem annum communicare non possit; quia Ecclesiæ intentio præcipua est, vt communio vltrà annum non differatur, sicut rectè obseruat & probat Laymannus suprà.

Tertium est, pœnam illam in supradicto decreto Concilii Lateran. contra huius præcepti transgressores constitutam; scilicet vt viuentes ab Ecclesia arceantur, & mortui Ecclesiastica sepultura priuentur; non esse latæ sententiæ, sed ferendæ, vt ipsius decreti verba indicant: quapropter parochi, aliique sacerdotes qui iurisdictionem in foro exteriori non obtinent, pœnam illam non nisi consulto ac iubente Ordinario inferre non debent, nisi specialibus Diœceseon constitutionibus, aut consuetudinibus aliquid expressius declararetur.

4 Dicendum 4. non modò Ecclesiasticum, sed etiam diuinum de sumenda Eucharistia extare præceptum: Ita S. Thom. qu. 8 art. 11. & constat tum ex his Christi Domini verbis S. Ioan. 6. *Nisi manducaueritis carnem filij hominis, non habebitis vitam in vobis*; tum etiam ex Concil. Trident. sess. 13. cap. 2. vbi sic loquitur: *Saluator noster discessurus ex hoc mundo ad Patrem, Sacramentum hoc instituit; & in illius sumptione colere nos sui memoriam præcepit, &c.*

Quæres quo tempore diuinum illud præceptum obliget? Respondetur 1. obligare saltem in articulo mortis, vt docet & pluribus probat Suarez disput. 69. sect. 3. & Valentia disp. 6. quæst. 8. de Eucharist. punct. 4. colligiturque ex perpetua Ecclesiæ praxi, quæ peculiari cura semper cauit, ne infirmi sine illius sumptione ex hac vita decederent: Vnde in Concilio Nicæno 1. can. 13. Eucharistia in fine vitæ sumenda vocatur *viaticum necessarium*: idem habetur in Concilio Carthagin. 4. can. 77. & in aliis Conciliis quæ referuntur in Decreto, causa 27. quæst. 1. & 9.

Respondetur 2. valdè probabilem esse sententiam Soti lect. 9. de Euch. Ægidii Coninck. quæst. 68. art. . . . & aliorum Doctorum, qui asserunt ex præcepto diuino vnumquemque fidelem adultum, etiam citra mortis periculum ad sumendum aliquoties in vita Eucharistiam obligari, Christumque Dominum nullum tempus certum præscribere voluisse, sed Ecclesiæ suæ reliquisse determinandum.

Est autem obseruandum, quando Eucharistia in periculo mortis per modum viatici sumitur, etiam à non ieiunis illam sumi posse, quando sine graui damno aut periculo ieiuniũ ab illis vsque ad tē-

pus

pus huius Sacramenti suscipiendi seruari non potest, vt ex communi Doctorum consensu docet Toletus lib.4.cap.15. & habetur in Rituali Romano, titulo de communione infirmorum: si tamen nullum probabile mortis periculum immineret, & ex deuotione sola communicare vellet infirmus (quod illi haud dubiè saluberrimum est, ideoque consulendum) tunc non nisi ieiunus Eucharistiam suscipere deberet: quod si infirmus in mortis periculo diutiùs versetur, poterit iterum & sæpius Eucharistiam per modum viatici etiam non ieiunus sumere, vt docet idem Toletus suprà; dummodo tempus aliquod ab vltima viatici sumptione intercesserit. quod quidem tempus in Rituali tit. de comm. infir. decem dierum spatio præfinitur.

Quærunt aliqui, an is, qui paulò antequam incideret in periculum mortis, communicauit, teneatur iterùm periculo illo adueniente Eucharistiam recipere. Quidam Theologi, vt Sotus, Paludanus, & alij quos citat & sequitur Laymānus c.5. de Euchar. existimant illum qui Eucharistiam recipit octo vel decem diebus antequam in periculum mortis incideret, non teneri sub peccato iterùm communicare; quorum sententia quamuis probabilis videatur, verior tamen & in praxi tenenda est ea, quæ asserit, talem ex præcepto diuino iterum obligari ad communicandum, etiam si pridie quàm incideret in mortis periculum, iam communicasset. Ita Isambertus ad quæst. 80. disput.5. art.2. vbi etiam contendit illum qui nihil de periculo mortis cogitans communicasset aut celebrasset; si eodem die in tale periculum incidat, iterùm ad Eucharistiam sumendam per modum viatici obligari: cui tamen sententiæ ne subscribamus, obstat Ecclesiæ lex & consuetudo prohibens ne quis eodem die bis communicet, exceptis aliquot casibus in iure expressis, vt Natalis Domini; Parochi duas aut plures Ecclesias Paroc[h]iales distinctas legitimè possidentes, &c. inter quos tamen propositus hic casus nusquam reperitur.

Optimum super hac re consilium esset id præstare quod à sanctissimis viris, & nuper etiam ab eminentissimo & de vniuersa Ecclesia optimè merito Cardinali Baronio aliquot annis ante mortem factum legimus, qui quoties communicabant, aut Missæ sacrificium celebrabant, toties sacram Eucharistiam per modum viatici ex peculiari intentione sumebant, ea scilicet mente, vt si mors ex improuiso accideret, diuino præcepto de Eucharistia in tali casu sumenda ab ipsis satisfactum esset.

SECTIO IX.

Soluuntur quædam dubia circa doctrinam præcedenti sectione traditam.

1 PRIMVM est, vtrùm amentibus baptizatis administranda sit Eucharistia. Respondet S. Doctor q. 80. art. 9. cum distinctione: vel enim semper caruerunt vsu rationis, & talibus dicit Sacramentum hoc non esse administrandum; vel non semper caruerunt, & tunc si priùs cùm essent rationis compotes, apparuit in eis Sacramenti huius aliqua deuotio, debet ipsis in articulo mortis exhiberi (vt ibidem docet confirmatque authoritate Concilij 4. Carthagin. can. 76. nisi fortè timeatur periculum vomitus vel expulsionis. is autem qui nō omninò amentes sunt, sed debilem tantùm habent rationis vsum, non est hoc Sacramentum omnino denegandum, sed pro ratione dispositionis & deuotionis administrandum.

Secundum est, qua ætate pueris Sacramentum hoc administrari debeat? Respondetur, nihil super hac re generatim posse definiri, sed cuiusque pueri indolem esse considerandam, in alijs siquidem tardiùs, in alijs citius rationis vsus exoritur: neque tamen requiritur vt puer pleno ac perfecto iudicio polleat, sed satis est, secundùm mentem S. Doctoris sup. in resp. ad 3. vt talem vsum rationis habere incipiat, quo possit actum fidei circa hoc Sacramentum elicere, & deuotum aliquem affectum circa illud concipere.

Vnde grauiter aliquando peccant parentes, pastores, & Confessarij, qui ex incuria primam puerorum communionem nimis diu differunt, quos Sanctus Franciscus Salesius Episcopus Geneuensis in ipso rationis crepusculo ad Christum Dominum volebat in huius Sacramenti participatione adduci, vt illius gratijs irrorati tanquam nouellæ oliuarum in circuitu mensæ Domini adolescerent, eoque confortante, baptismalem innocentiam facilius & constantius custodirent.

Tertium est, vtrùm reis ad mortem damnatis Eucharistia licitè denegari possit? Respondetur cum Isamberto ad quæst. 80. disp. 4. Ecclesiam posse speciali aliquo decreto, vel ratione alicuius consuetudinis, eiusmodi reos ad mortem damnatos Sacramentali Eucharistiæ perceptione priuare: quod præsertim probat ex eo quod Ecclesia olim in quibusdam Concilijs ac nominatim in Concilio Eliberitano, quosdam peccatores publicos, licet pœnitentes & sacramentaliter absolutos, sacrâ viatici sumptione etiam in articulo mortis priuauit: ergo idem etiam nunc in similibus casibus ad horrorem quorumdam criminum altius animis imprimendum facere

I po-

poterit: cùm in dispensatione sacramentorum salua illorum substantia plenariam à Christo Domino potestatem accepit.

4 Quartum est, vtrùm sicut sacerdotes celebrantes, sic etiam laici communicantes Sacramentum hoc sub vtraqne specie sumere debeant? Respondetur iuxta definitionem Concil. Trid. sess. 21. cap. 1. *Laicos & Clericos non conficientes, nullo præcepto diuino ad Eucharistiæ Sacramentum sub vtraque specie sumendum obligari, neque vllo pacto salua fide dubitari posse, quin illis alterius speciei communio ad salutem sufficiat.* Et postea subdit cap. 2. quod *licet ab initio Christianæ Religionis non infrequens vtriusque speciei vsus fuisset, tamen progressu temporis iam mutata illa consuetudine, sancta mater Ecclesia grauibus* & *iustis de causis adducta, hanc consuetudinem sub altera specie communicandi approbauit, & pro lege habendam decreuit; quam reprobare aut sine ipsius Ecclesiæ authoritate pro libito mutare non licet.* Addit denique cap. 3. *fatendum esse etiã sub altera tantùm specie totum atque integrum Christum sumi, ac propterea, quod ad fructum attinet nulla gratia necessaria ad salutem eos defraudari, qui vnam speciẽ solùm recipiunt.* Certè in Scripturis Actor. 2. 20. & 22. fit mentio solius fractionis panis, in cujus communicatione dicuntur fideles fuisse perseuerantes: & olim in Ecclesia Sacramentum hoc sub sola specie panis ad communionem infirmorum asseruatum, ipsisque infirmis ministratum fuisse constat ex Concilio Nicæno can. 12. & 14. & ex Eusebio lib. Histor. Ecclesi. cap. 35. & etiam ex S. Gregorio Nazianz. in orat. de Gorgonia sorore, ex quibus patet, quantum a veritate alienum sit, quod hæretici dicunt vnumquemque fidelium præcepto diuino ad communionem sub vtraque specie sumendum obligari.

SECTIO X.

Quis sit legitimus huius Sacramenti minister.

1 QVAESTIO proposita dupliciter intelligi potest: primò quis hoc Sacramentum conficere, secundo, quis illud legitime dispensare, & administrare possit. Pro illius in vtroque sensu resolutione,

Dicendum 1. solum nouæ legis sacerdotem, ritè ordinatum, esse proprium & legitimum Eucharistiæ conficiendæ ministrum. Hæc veritas, quæ de fide est, constat tum ex his Christi Domini verbis S. Matth. 26. & S. Luc. 22. *Hoc facite, &c.* quibus solis Apostolis eorumque in sacerdotio successoribus hanc Eucharistiæ conficiendæ potestatem concessit, quo sensu verba illa intelligenda esse docet S. Thomas quest. 82. art. 1. & constat ex Concilio Lateran. sub

Innocentio III. cap. *firmiter*, in quo statuitur *neminem nisi sacerdotem rite secundùm claues Ecclesiæ ordinatum Sacramentum hoc posse conficere*: quod etiam expresse definitum est in Conc. Trid. sess.2.cap.1. Huic quoq; veritati subscripserunt SS.Patres vt S.Chrysostomus passim in libris de sacerdotio, præsertimque lib.3. cap.3. & S.Hieronymus dialogo cont.Luciferianos post medium, vbi contendit Hilarium quendam Schismaticum non potuisse Eucharistiam conficere, eo quod fuisset tantum in Diaconum ordinatus.

2 Dicendum 2.solum sacerdotem esse ordinarium dispensationis & administrationis huius Sacramenti ministrum. Ita S.Th.q.82.art. 3.& constat ex cap.*peruenit*, de consec.dist.2.in quo reprehenduntur sacerdotes, qui laicis Eucharistiam dabant ad infirmos deferendam: & in Conc.Trid.sess.13.c.8.dicitur: *Hunc semper in Ecclesia morem fuisse, vt laici à sacerdotibus communionem acciperent.*

Diximus(ordinarium)primis enim Ecclesiæ temporibus ob penuriam sacerdotum extraordinarie hanc Eucharistiæ dispensationem Diaconis commissam fuisse constat ex S.Iustino Apolog.2. in fine, & ex S.Ambrosio lib.1.Offic.cap.41. quod tamen tempore consequenti ad solum casum necessitatis redactum fuit, vt declaratur in Concilio Carthag.4.can.38 ad demum prorsus exoleuit.

3 Quanquam Suarez disp.72. sect.1. & alij Doctores quos ibidem citat, existiment etiam nunc in casu necessitatis (vt si infirmus in mortis articulo postularet viaticum, nec adesset sacerdos) posse Diaconum illi administrare: quod similiter docet Toletus lib.2. cap. 8.Imo idem Suarez, Valentia, Koninck, & alij apud Bonacinam disp. 4.q.5 pũct. 1.asserũt in extremæ necessitatis casu, vt in articulo mortis, si nullus adsit Sacerdos aut Diaconus, laicum posse Eucharistiam per se ipsum sumere, aut alteri sumendam præbere; quod tamen intelligendum est secluso quouis scandalo: quamuis autem Bonacina hanc sententiam minùs probabilem existimet; alijs attamen non improbanda videtur: cùm olim vsitatum fuerit, vt constat ex Eusebio lib.6.cap.36.& nuper etiam in Maria Scotiæ Regina factum laudatur.

Dicendum 3.nullum sacerdotem posse licitè alteri Eucharistiam administrare, nisi sit eius proprius Pastor, vel ex proprij Pastoris, id est summi Pontificis, Episcopi, vel Parochi commissione seu licentia expressa vel rationabiliter præsumpta id faciat. Ita Suarez suprà sect.2. Vasquez disp.219.cap.2. Laymannus lib.5. tractat.4. cap.7. de Euchar. qui hanc affert rationem; quod dispensatio Sacramentorum, ac præsertim huius quo fideles spiritualiter pascuntur, sit proprium munus Pastoris, quod proinde nemo alius vsurpare debet.

SE-

SECTIO XI.

De sanctissimo Missæ sacrificio.

§. I.

Vtrùm in Missa verum & propriè dictum sacrificium offeratur.

1 MISSAE nomen plurimi ab Hebraica voce, quę oblationem spontaneam significat, deriuare contendunt: alij tamen probabiliùs (vt Bellarmino videtur lib. 1. de Miss. c. 1.) dictionem esse Latinam existimant à mittendo deriuatam; quia per illam oblationes & preces ad Deum mittuntur: vel quia in illius fine Diaconi vel sacerdotis voce fit remissio seu dimissio populi: Patres siquidem Græci nusquam nomen Missæ, se λειτουργίας vsurpasse reperiuntur, quos tamen aliàs voces Hebraicas, vt *Pascha, Sabbatum, Alleluia, &c.* passim retinuisse videmus.

Quidquid sit de illius nominis deriuatione, certum est illud in Ecclesia antiquissimũ & vsitatissimum fuisse, vt satis demonstrat eius frequens mentio tum in Concilijs antiquis, tum apud SS. Patres quos fusè refert Bellarminus loco proximè citato. Et eo nomine, secundum communissimam ac vsitatissimam illius acceptionem, significatur actio illa Religiosa diuinitus instituta, per quam Christi Domini corpus & sanguis cum sacris quibusdam ritibus ab Ecclesia præscriptis consecratur, offertur, ac sumitur. Et de Missa eo sensu intellecta quæritur an sit verum & propriè dictum sacrificium: pro cuius quæstionis faciliori resolutione,

Supponimus ex Doctrina S. Thomæ 2. 2. q. 83. & aliorum communiter Theologorum, sacrificium propriè dictum esse oblationem externam soli Deo factam, qua in testificationem supremi dominij, quod in omnes creaturas earumque vitam & existentiam obtinet (cuius proinde nutu sicut creatæ sunt & conseruantur, sic etiam destrui & annihilari possunt) à legitimo ministro res aliqua sensibilis & permanens ritu mystico consecratur & transmutatur.

Dicitur 1. oblatio externa, vt ab internis religionis actibus discernatur.

Dicitur 2. (soli Deo facta) *quis enim*, inquit, S. Aug. lib. 10. de ciuit. c. 4. *sacrificandum censuit, nisi ei quem Deum aut sciuit, aut putauit, aut finxit?*

Dicitur 3. in testificationem supremi dominij, &c. vt explicetur in quem finem sacrificium offeratur.

Dicitur 4. à legitimo ministro: non enim cuiusvis est offerre sacrificium. Nec, vt ait Apostolus, *quisquam sumit sibi honorem, sed qui vocatur à Deo tanquam Aaron.*

Dicitur 5. res aliqua sensibilis & permanens, vt à ratione sacrificij propriè dicti excludantur actiones transeuntes, quales sunt psalmodiæ, preces, &c.

Dicitur 6 (ritu mystico consecratur) id est diuino cultui & honori dedicatur: sacrificare enim, vt ait S. Doctor sup.a.3. est aliquid sacrum facere.

Dicitur 7. (& transmutatur) ad verum enim & propriè dictum sacrificium requiritur, vt id quod sacrificatur ita transmutetur, vt desinat esse id quod ante erat, cùm enim (vt supra dictum est) sacrificium offeratur in protestationem, quod Deus sit summus vitæ ac necis arbiter, ad hoc requiritur vt non solùm vsus rei, sed eius etiam substantia Deo offeratur, & in eius honorem consumatur.

3 Hoc præsupposito, dicendum est in Missa verum & propriè dictum sacrificium Deo offerri. Hæc veritas, quę à Concil. Trident. definita est, tanquam fide credenda, quam hæretici hodierni præsertim impugnant, probatur 1. ex Malachia cap. 1. sic Iudæos alloquente; *Non est mihi voluntas in vobis, dicit Dominus exercituum: & munus non suscipiam de manu vestra: ab ortu enim vsque ad occasum magnum est nomen meum in gentibus, & in omni loco sacrificatur & offertur nomini meo oblatio munda*: quibus verbis prædicit Propheta, vt explicat S. Augustinus lib. 91. de Ciu. cap. 23. *cessaturas victimas quas in vmbra futurorum offerebant Iudæi, & vnum sacrificium gentes à solis ortu vsque ad occasum, sicut iam fieri cernimus, oblaturas.*

Probatur 2. ex eo quod Apostolus Heb. 6. dixit, quòd Christus Dominus *factus est Pontifex in æternum secundùm ordinem Melchisedech*, id est, quod sicut Melchisedech panem & vinum in sacrificium obtulit, sic etiam Christus Dominus corpus & sanguinem suum sub specie panis & vini in sacrificium obtulit, & discipulis suis eorumque in sacerdotio successoribus offerendum tradidit: ita enim hunc Apostoli locum explicant Sancti Cyprianus, Ambrosius, Hieronymus, & alij quos refert Bellarminus libro 1. de Missa cap. 6.

Probatur 3. ex Concil. Nicæno 1. can. 14. vbi statuitur *Diaconos non habere potestatem offerendi sacrificium, sed solos Sacerdotes*: & Nicæno 2. act. 6. vbi fit expressa mentio incruenti sacrificij quod in memoriam Passionis Christi a Sacerdote offertur; diciturque in eo non imaginem, sed ipsummet Christi corpus offerri.

4 Probatur 4. ex sancto Ambrosio capite 1. in sanctum Lucam. *Cum sacrificamus*, inquit, *Christus adest, Christus immolatur*: sancto Gregorio Nysseno orat. 1. de festo Paschæ: *Christus non expectat Pilati iudi-*

iudicium, sed ineffabilis sacrificij modo praeoccupat violentum impetum Iudarum, ac seipsum offert oblationem pro nobis, Sacerdos simul & agnus: quando verò id accidit? cùm nempe corpus suum ad manducandum, & sanguinem familiaribus exhibuit ad bibendum. Et sancto Augustino libro 4. de Trinitate capite 14. *Quid gratius offerri aut suscipi potest, quàm caro sacrificij nostri, corpus effectum Sacerdotis nostri?*

Probatur 5. hac ratione: vbicunque reperiuntur Altaria & Sacerdotes, ibi sacrificium etiam reperiri necesse est. cùm nonnisi ad sacrificia offerenda vsui esse possint: Atqui in Ecclesia Catholica semper fuerunt Altaria & Sacerdotes, vt constat ex antiquissimis Concilijs, Chalcedonensi act. 1. vbi dicitur Patres Concilij consedisse in Ecclesia, *Ante cancellos sanctissimi Altaris*: & Laodiceno can. 19. vbi statuitur *Solis sacratis licere ad Altare accedere*; & can. 44. prohibetur *Ne mulier ingrediatur ad Altare*: item ex S. Cypriano lib. 1. Epist. 9. vbi prohibet ne offeratur sacrificiũ pro Christiano quodam defuncto, qui testamento suo rerum aliquarum temporalium procurationem Sacerdoti mandauerat; *Quia*, inquit, *non est dignus vt pro illo sacrificetur, qui Sacerdotem Dei ab Altari abstraxit.*

Obijciunt 1. Hæretici, Christum Dominum in Scripturis vocari, & re vera esse Sacerdotem in æternum: vnde inferunt nullos in terris Sacerdotes illi esse substituendos, nec vlla proinde sacrificia ab ipsis posse offerri.

Respondetur Sacerdotes non substitui Christo Domino: nec illorum multiplicationem repugnare vnitati & æternitati sacerdotij ipsius Christi, sed operari & sacrificare in illius virtute tanquam eius Vicarios: sicut quámuis ipse Christus de seipso loquens dixerit: *vnus est magister vester Christus*, hoc non obstat quin sub illo sint etiam alij Doctores & magistri: vnde Apostolus 2. Timoth. 1. vocat se *Magistrum & Doctorem gentium*.

Obijciunt 2. Apostolum Hebr. 10. dixisse Christum vna sui oblatione consummasse in æternum sanctificatos: vnde sequitur nos nullo alio sacrificio indigere, cùm vnum Christi in cruce sacrificium infinitam & æternam vim habuerit.

Respondetur verum esse quod Christus Dominus vnica sui oblatione æternam humani generis redemptionem perfecit; quod tamen non obstat, quin vt loquitur Conc. Trid. sess. 21. c. 1. *Ecclesiæ suæ visibile, sicut hominum natura exigit, reliquerit Sacrificium, quo cruentum illud semel in cruce peractum repræsentaretur, eiusque memoria in finem vsque sæculi permaneret: atque illius salutaris virtus in remissionem eorum, quæ à nobis quotidie committuntur, peccatorum applicaretur.*

§. II.

Quænam partes Missæ ad rationem Sacrificij pertineant.

1 DE duobus præsertim ipsis Missæ partibus controuersia est apud Theologos, consecratione scillcet & communione; an vtraque vel vna solummodò illarum ad rationem seu essentiam sacrificij pertineat; de alijs enim quæ in Missa fiunt, conueniunt omnes, quòd ad essentiam sacrificij minimè pertineant; sed quòd sint tantùm ceremoniæ quædam ab Ecclesia institutæ, quarum aliæ sunt præparatoriæ ad sacrificium, aliæ repræsentatiuæ eorum quæ in Passione Christi Domini gesta sunt, aliæ demum significatiuè fructus qui ex illo sacrificio super fideles deriuatur.

Sunt autem duæ celebriores Theologorum super hac quæstione sententiæ: Prior eorum qui existimant rationem seu essentiam sacrificij Missæ in sola consecratione consistere Ita Suarez disputatione 75. & plures alij quos ibidem citat, quorum præcipuæ rationes hæ sunt.

Prima, quod sacri Euangelistæ institutionem huius sacrificij referentes solius consecrationis meminerint, nec dicant Christum Dominum corpus & sanguinem suum in illa institutione sumpsisse; quod quamuis Sanctus Thomas quæst. 81. art. 1. & plurimi alij tum Sancti Patres, tum Doctores asserant; non est tamen verissimile sacros Euangelistas omissuros fuisse, si ad huius sacrificij rationem & essentiam pertinere existimassent.

Secunda, quod huius sacrificij essentia consistat in ea actione, quæ est expressissima Passionis & mortis Christi Domini repræsentatio; atqui consecratio est eiusmodi, cùm in illa vi verborum corpus seorsim à sanguine ponatur, & sic fiat mystica quædã separatio sanguinis ab ipso corpore; in qua quidem separatione realiter in cruce facta, posita fuit vera & propria ratio sacrificij in ipsa cruce peracti, ergo, &c.

Tertia, quod huius sacrificij propria & essentialis ratio constituenda sit in actione illa, in qua Sacerdos fungitur vice Christi Domini principalis offerentis, & illius nomine aliquid Deo offert: atqui in sola consecratione id reperitur; tunc enim solummodò Sacerdos in persona ipsius Christi loquitur, & virtute verborum consecrationis victimam illam diuinam veluti sistit in Altari, sicque eam Deo offert: omnes enim reliquæ oblationes, quæ ipsam consecrationem antecedunt aut subsequuntur, ab Ecclesia institutæ sunt; cùm S. Gregorius lib 7. Epist. 63. Apostolos primis Ecclesiæ temporibus ad verba consecrationis solam orationem Dominicam addere solitos fuisse testetur.

2 Poste-

2 Posterior sententia est eorum, qui asserunt ad rationem & essentiam huius sacrificij pertinere quidem consecrationem corporis & sanguinis Christi Domini, quatenùs est veluti positio seu adductio victimæ ad Altare, illiusque oblatio, sed solam non sufficere defectu realis immutationis in sacrificio requisitæ, proindeque ad rationem & essentiam huius sacrificij pertinere quoque Sacerdotis communionem, per quam huius sacrificij victima in honorem Dei veluti destruitur atque consumitur, in quantum per illam Sacerdotis communionem corpus & sanguis Christi sub speciebus sacramentalibus esse desinit.

Cuius sententiæ assertores sunt Canus, Sotus, Bellarminus, & alij, quibus subscribit Isambertus ad q. 81. disp. 3. art. 4. qui etiam pro ea citat S. Doctorem præfatæ quæstionis art. 2. & fundamenta illius posterioris sententiæ præcipua sunt hæc:

Primùm, quod Christus Dominus sacrificium hoc instituens simul & offerens dixit S. Luc. 22. & 1. Cor. 11. *Hoc est corpus meũ quod pro vobis datur: frangitur*, iuxtà Græcam editionem: & de calice sanguinis sui: *qui pro vobis fundetur in remissionem peccatorum*: quæ quidem verba de fractione & effusione; quæ in ipso sacrificio fit, intelligenda esse ex mente S. Chrysostomi & plurium SS. Patrum probat Maldonatus ad cap. 26. S. Matth. vnde rectè colligitur sumptionem corporis & sanguinis Christi Domini à sacerdote factam, quæ per fractionem & effusionem illam significatur, ad sacrific j rationem & essentiam pertinere, cùm illius fractionis & effusionis virtute peccata remittenda esse dicantur, qui quidem effectus huius sacrificij proprius est, vt infrà explicabitur.

Secundum est, quod ad rationem sacrificij pertineat realis quædam immutatio, seu destructio rei oblatæ, per consecrationem autem nulla fiat corporis & sanguinis Christi destructio, sed potiùs noua ipsius sub speciebus sacramentalibus positio, quæ per communionem destruitur, per quam proinde fit vt corpus Christi amittat esse sacramentale, & sic realiter immutetur.

Tertium est quod Ecclesia præcepit, vt, si contingat sacerdotem celebrantem facta consecratione mori ante communionem, alius sacerdos etiam non ieiunus perficiat Missam, consumendo totam victimam, ne scilicet sacrificium imperfectum relinquatur: *quale enim est sacrificium*, vt dicitur cap. *Relatum* de consecrat. distinctione 2. *cui nec ipse sacrificans particeps esse cognoscitur?*

3 Quamuis autem hæ duæ sententiæ maxime videantur probabiles, & ex vtraq; illarùm possint varij & eximii pietatis ac religionis affectus elici; posterior tamen magis nobis arridet tum ob fundamenta illa quibus innititur, tum etiam quia rationes pro priori allatæ non ita firmæ sunt, quin euerti posse videantur.

Ad

Ad primam siquidem respondetur satis expressam in Euangelio fieri mentionem, non solùm consecrationis, sed etiam communionis, seu cõsumptionis victimæ huius sacrificii verbis illis Christi Domini, quæ in primo posterioris sententiæ fundamento relata sunt.

Ad secundam, respondetur mysticam illam separationem sanguinis à corpore Christi Domini non sufficere ad rationem sacrificii, ad quam, vt dictum est, realis aliqua immutatio rei sacrificatæ requiritur; quæ cùm in sola consecratione non reperiatur, hinc sequitur in illa sola perfectam & completam rationem sacrificii minimè reperiri.

Ad tertiam denique respondetur Sacerdotem vi suæ ordinationis habere potestatem non modò consecrandi & offerendi victimam, sed etiam illam consumendi; cùm hæc consumptio æque ac consecratio & oblatio pertineat ad rationem sacrificii, quod perficere debet tanquam Minister Christi, in cuius persona æque dici debet victimam consumere, cùm id Christus Dominus fecerit; sicut in eius persona dicitur ipsam victimam consecrare.

§. III.

Quinam sint huius Sacrificij effectus.

1 SVPPONIMVS ex veriori sententia, quam Bellarminus libro 2. de Missa capite 4. communem esse Theologorum affirmat, sacrificium Missæ ad effectus suos producendos vim habere, non solum ex opere operantis, ratione scilicet bonitatis & deuotionis eius qui illud offert, quod illi cum omnibus aliis piis operibus commune est, sed etiam ex opere operato, id est virtute ipsius sacrificii quod offertur, idque independenter à bonitate vel malitia seu indignitate Ministri offerentis: vnde Concilium Tridentinum sess. 22. cap. 20. dicit *huius sacrificij oblationem ita esse mundam, vt nulla indignitate aut malitia offerentium inquinari possit*: posset autem inquinari, si ex sola bonitate morali ac merito operis, quod exercet offerens, valorem ac effectum haberet. Accedit communis totius Ecclesiæ sensus, qui est, sacrificium hoc pro aliquo siue viuente siue mortuo oblatum posse ipsi esse fructuosum, etsi offerendi ratio ex parte ipsius operantis nihil habeat bonitatis moralis: nec vllo statuto aut lege obligat saltem, qui in peccato mortali ex aliqua obligatione celebrauit, iterum celebrare, tanquam obligationi illi minime satisfecerit.

Hoc præsupposito: pro resolutione quæstionis propositæ dicendum est Missæ Sacrificium esse ex opere operato, non modo Latreuticum & Eucharisticũ, seu *Sacrificium laudis & gratiarum actionis*, vt lo-

vt loquitur Concilium Tridentinum sess. 22. cap. 2. & can. 3. Se d præterea esse etiam propitiatorium & impetratorium; vt in eodem Concilio definitum est. Atque in primis quod sit Latreuticum & Eucharisticum, seu quod offerri possit in laudem & honorem Dei, & in gratiarum actionem pro acceptis beneficiis, consentiunt omnes, & inde constat, quod (vt docet S. Aug. in Psalm. 29. & S. Leo sermone tertio de Passione) in se contineat modo quodam longe perfectiori & eminentiori differentias omnes & proprietates sacrificiorum antiquæ legis; Atqui inter sacrificia illa antiquæ legis, vt obseruat S. Doctor 1. 2. q. 102. a. 3. quædam offerebantur purè in honorem & laudem Dei, quæ *holocausta* dicebantur: quædam in gratiarum actionem, quæ vocabantur *hostiæ pacificæ*: Ergo à fortiori Missæ sacrificium idem præstare poterit, & proinde in Dei laudem & gratiarum actionem offerri.

2 Quod verò sit etiam propitiatorium, seu expiatorium peccatorum, quod hæretici presertim negant, probatur 1. ex eo quod Christus Dominus hoc sacrificium instituens & offerens dixit SS. Matth. 22. Marc. *Hic est sanguis meus noui Testamenti, qui pro vobis & pro multis effundetur in remissionem peccatorum*: quibus verbis, vt explicat sanctus Alexander Papa & Martyr. qui anno 119. Ecclesiæ præfuit in Epistola decretali ad omnes Orthodoxos, *ipsa veritas nos instruit, &c. crimina atque peccata oblatis his Domino sacrificijs deleri, &c. & talibus hostijs placari Deum, & peccata ingentia dimittere.*

Probatur 2. ex Sanctis Patribus qui hanc veritatem vnanimiter asserunt; vt Sanctus Cyprianus, qui sermone de Cœna Domini hoc sacrificium esse dicit: *Medicamentum simul & holocaustum ad sanandas infirmitates & purgandas iniquitates.* Sanctus Augustinus quæst. 57. in Leuiticum asserit in illo sacrificio *veram fieri remissionem peccatorum*; & sermone vndecimo de Sanctis dicit, *in altari sanguinem effundit pro peccatoribus*. Plura Sanctorum Patrum testimonia videri possunt apud Gregorium à Valentia disp. 16. quæst. 11. de ritu & oblatione Eucharistiæ puncto 1.

Est autem obseruandum id quod docet Bellarminus libro 1. de Missa cap. 4. Suarez disputatione 79. sect. 3. & communiter alij Theologi, remissionem peccatorum quoad culpam esse huius Sacrificij effectum, non ad eum modum, quo in Baptismo & pœnitentia per infusionem gratiæ habitualis iustificantis remitti solent; sed ea solùm ratione, quòd huius sacrificii intuitu, Deus conferat donum pœnitentiæ, id est, gratiæ alicuius actualis auxilium, quo peccator ad actum perfectæ contritionis eliciendum, vel ad absolutionem in Sacramento penitentiæ dignè & fructuosè recipiendam excitetur & adiuuetur: quod expresse declarauit Concilium Tridentinum

tinum sessione 22. capite 2. vbi de hoc sacrificio loquens: *Huius*, inquit, *oblatione placatus Dominus gratiam & donum pœnitentia concedens crimina etiam ingentia dimittit*.

3 Quod verò spectat ad remissionem pœnæ peccatis quoad culpam remissis debitæ, communis & vera Theologorum sententia quam fusè explicat & probat Suarez disp.79. sect. 6. est, illam per Missæ sacrificium immediate fieri, Deo scilicet ob illius oblationem relaxante pœnam ei pro quo oblatum est: quod etiam docet S. Thomas quæst. 79. art. 5. vbi dicit Missæ sacrificium habere directè ex institutione sua vim pro peccatis satisfactiuam.

Denique quod Missæ sacrificium sit etiam impetratorium, præter authoritatem Concilii Tridentini sess. 22. cap. 2. & can. 3. id expressè definientis, constat; tum ex Apostolo 1. ad Timoth. capite 2, præcipiente fieri *Obsecrationes*, id est, vt S. Chrysostomus, Theophylactus & Oecumenius explicant, sacrificia, *pro Regibus, &c. vt quietam & tranquillam vitam agamus*: tum ex perpetua & vniuersali Ecclesiæ praxi, quæ hoc sacrificium offerre consueuit pro quibuscunque bonis spiritualibus, imò temporalibus à Deo impetrandis, & pro quibuscunque malis deprecandis & auertendis, vt satis constat ex orationibus, quibus in Canone & aliis partibus Missæ olim vsa est, sicut ex antiquis Liturgiis patet, & nunc etiam vtitur. Cuius quidem rei insigne exemplum profert S. Augustinus lib. 22. de ciuit. cap. 8. vbi loquens de viro quodam tribunitio nomine Hesperio, qui cum domum suam à malignis spiritibus infestari comperisset, seruosque & animalia vim illorum noxiam perpeti, *Rogauit nostros*, inquit, *me absente Presbyteros, vt aliquis eorum illò pergeret, cuius orationibus cederent: perrexit vnus, obtulit ibi Sacrificium corporis Christi, orans quantùm potuit, vt cessaret illa vexatio, Deoque protinùs miserante cessauit*.

Neque dicas minùs conueniens videri rem infinitè excellentem, qualis est victima illa diuina quæ in Missa offertur, ad rem aliquam temporalem & caducam ordinare: Respondetur enim minimè conueniens fore, si res illa temporalis & caduca propter se solummodò experteretur; non esse autem, si expetatur tanquam medium ad Deum in bonis honorandum, & salutem æternam per rectum & legitimum illorum vsum consequendam; ex qua sola intentione decet Christianos, non modò in sacrificio Missæ, sed etiam in aliis orationibus à Deo bona temporalia postulare.

4 Quæres 1. an Missæ sacrificium effectus suos infallibiliter producat? Respondetur cum distinctione: si enim consideretur vt est Latreuticum & Eucharisticum, infallibiliter haud dubiè consequitur effectum suum respectu Dei, ad quem honor & laus ex hoc sacrificio, quod illi non potest non esse acceptissimum, semper redundat:

dat:

dat: si vt satisfactorium, habet etiam infallibiliter suum effectum in illis pro quibus offertur, idque secundùm modum & mensuram tum institutionis ipsius Christi, tum deuotionis & bonæ dispositionis illorum pro quibus offertur, dummodò nullum ponant obicem, id est dummodo, quando illis huiusmodi fructus applicatur, sint in gratia sanctificante constituti: nunquam enim pœna peccati relaxatur, nisi simul remittatur, vel antè remissa sit culpa, vt ex dicendis capite sequenti intelligitur; si autem spectetur vt impetratorium, habet etiam infallibilem efficaciam ad bona spiritualia vel temporalia in generali à Deo impetranda, non verò ad hæc vel illa in particulari; cùm ex parte Dei nulla intercedat promissio absoluta de his aut illis specialibus bonis Sacrificii huius intuitu conferendis; sed tantùm cōditionata, si nimirùm bona illa hìc & nunc conducant ad maiorem Dei gloriam, & illius, pro quo postulantur, salutem.

Quæres 2. An Missæ sacrificium æqualis sit efficaciæ, siue à bono siue à malo Ministro offeratur. Respondetur, si spectetur illius effectus, pro vt est ex opere operato, æqualem prorsus esse illius efficaciam; cum nullomodo pendeat à dispositione bona vel mala Ministri, vt docet S. Thomas quæst. 82. art. 6. si verò spectetur pro vt est ex opere operantis, tunc certum est illius fructum pendere à dispositione Sacerdotis, quæ quò melior est, eò magis illi & aliis prodest.

§. IV.

Quibus personis prosit Missa Sacrificium, seu pro quibus licitè & validè offerri possit.

1 QVæstio proposita intelligenda est non de eo Missæ fructu qui ex opere operantis prouenit: certum est enim eiusmodi fructum applicari posse à quolibet Sacerdote iis omnibus viuis & defunctis, pro quibus orationes suas particulares ad Deum dirigere potest, cum sit vtrobique par ratio; sed de fructu illo qui est ex opere operato.

Circa huius verò quæstionis resolutionem conueniunt in quibusdam Theologi; in quibusdam verò non conueniunt. Atque in primis conueniunt omnes in eo, quod sacrificium Missæ valide & licitè offerri possit pro omnibus & quibuslibet fidelibus baptizatis non excommunicatis siue viuis, siue defunctis in Purgatorio existentibus. Id constat ex ipsius Ecclesiæ perpetua & vniuersali praxi, quæ tum in antiquis Liturgiis; vt videre est apud Pamelium tomo 1. Liturgicon; tum in ritu illo, quo nunc in Missæ celebratione vtitur, Sacrificium hoc offerre consueuit. *Pro omnibus Orthodoxis, atque Catholicæ & Apostolicæ fidei cultoribus, &c. Et pro omnibus in Christo* quie-

quiescentibus, qui nos praecesserunt cum signo fidei, & dormiunt in somno pacis.

Conueniunt etiam omnes in eo, quod Missæ Sacrificium nec licitè, nec validè offerri possit pro damnatis, siue cum peccato aliquo actuali mortali, siue cum solo originali decesserint. Quod expressè docuit S. August. lib. 3. de origine animæ cap. 11. *Noli credere*, inquit, *nec docere, nec dicere Sacrificium Christianorum pro ijs qui non baptizati de corpore exierunt, offerendum, si vis esse Catholicus.*

Conueniunt item omnes Sacrificium Missæ posse validè ac licitè offerri in honorem & memoriam Sanctorum, vt habetur in Concil. Trident. sess. 22. cap. 3. *Non quod illis offeratur Sacrificium*, vt ibidem declarat, *sed Deo soli qui illos coronauit: vnde nec Sacerdos dicere solet: Offero tibi Sacrificium Petre & Paule; sed Deo de illorum victorijs gratias agens, eorum patrocinia implorat, vt ipsi pro nobis intercedere dignentur in cælis, quorum memoriam facimus in terris.*

2 Non conueniunt autem omnes, an & qua ratione hoc Missæ sacrificium licitè offerri possit pro infidelibus non baptizatis, & pro excommunicatis baptizatis. Quidam enim Doctores existimant Missæ sacrificium directè pro infidelibus non baptizatis offerri licitè posse: probabilius tamen alii docent indirectè quidem posse pro infidelibus non baptizatis, sicut & pro excommunicatis baptizatis sacrificium illud licitè offerri; quatenus scilicet pro incremento & exaltatione Ecclesiæ, & quouis schismate ab ea tollendo offertur; quæ duo per conuersionem infidelium, & resipiscentiam excommunicatorum maximè fiunt; Directè autem nec pro excommunicatis, nec pro infidelibus non baptizatis posse licitè offerri.

2 Atque in primis quod spectat ad excommunicatos quo nomine intelligimus hic tantùm nominatim excommunicatos vel notorios Clericorum percussores iuxta Extrauagantem Martini III. quæ incipit *Ad euitanda*) extat prohibitio Ecclesiæ cap. *A nobis*, &c. *Sacra*, extrà de sententia excommunicationis: vbi vetatur pro illis Missæ sacrificium offerri: quam tamen prohibitionem Richardus & Nauarrus apud Isambertum ad quæst. 81. disp. 7. art. 2. docent non extendi ad excommunicatos per veram pœnitentiam iam contritos, licet nondum ab excommunicatione absolutos, pro quibus existimant Missæ sacrificium licitè posse offerri.

Quod autem neque etiam pro infidelibus non baptizatis offerri licitè possit, constat ex ipsius Ecclesiæ praxi; quæ quamuis summo affectu illorum conuersionem & salutem exoptet; nullam tamen eorum mentionem in Missa fieri voluit, neque pro eis orationes illas in illa offerri; quod tamen haud dubiè fecisset, si eis sacrificium hoc offerri voluisset: *quis enim*, inquit S. August. lib. 1. de an. c. 1. *offerat corpus Christi, nisi pro eis qui sunt membra Christi?*

Quæ-

3 Quæres an Missæ sacrificium ex opere operato prosit, nō solum illis pro quibus offertur, sed etiam ipsi sacerdoti offerenti; quatenùs præcisè est offerens. Suarez disp. 79. sect. 5. & quidam alii cum illo affirmatiuè respondent: alii tamen cum Gabriele Vasquez disput. 232. capite 3. probabilius negant, docentque nullum in sacrificio Missæ fructum ex opere operato prouenire Sacerdoti offerenti, quatenùs est offerens: quod probari potest ex eo quod Apostolus Hebr. 5. dicit Pontificem seu Sacerdotem constitui pro hominibus in iis, quæ sunt ad Deum, vt offerat dona & sacrificia pro peccatis: vnde concludit quod *Debet quemadmodum pro populo, ita etiam & pro semetipso offerre, &c.* ex quibus verbis sequitur, quod rectè docet S. Thomas 3 p. quæst. 22. art. 4. ad 1. Sacerdotem sui sacrificij effectum participare, non in quantum sacerdotem; sed in quantùm peccatorem; proindeque vt effectum aliquem sacrificij sui accipiat, requiri necessario vt habeat se passiuè ad illud, id est vt illud offerat pro se sicut & pro alijs, ad quos ex eius applicatione fructus Missæ deriuatur. Quod præterea confirmari posse videtur ex verbis, quibus per Episcopum Sacerdos consecratur: *Accipe potestatem offerendi sacrificium, tam pro viuis quàm pro defunctis*; hæc enim verba significant potestatem illi conferri qua prosit iis, pro quibus Missæ sacrificium oblaturus est; vnde sequitur Sacerdotem præcisè eatenùs sibi ipsi prodesse, non quatenùs offert Missæ sacrificium, sed quatenùs pro seipso illud offert.

§. V.

Quanam applicatio requiratur ex parte Sacerdotis celebrantis vt Missa fructus in alios deriuetur.

1 AD faciliorem & certiorem quæstionis propositæ resolutionem quædam hic ex communi & recepta Theologorum doctrina obseruanda sunt.

Primum est Sacerdotem celebrantem multiplici nomine Missæ sacrificium offerre: in primis quidem nomine Christi, vt principalis offerentis, & ex cuius meritis procedit ipsius sacrificij valor; proinde ex cuius voluntate præsertim pendet illius applicatio; vt enim habetur in Concilio Tridentino sess. 22. c. 2. *Idem est nunc offerens Sacerdotum ministerio: qui seipsum in cruce obtulit*: Deinde nomine Ecclesiæ, cui meritorum suorum & satisfactionum dispensationem Christus Dominus commisit: præterea nomine proprio quatenus ex libera sua voluntate Missæ Sacrificium offert: illiusque fructum aliis vel sibi applicat: Denique nomine aliorum qui simul cum eo sacrificium illud offerunt, quales sunt ij qui Missæ inseruiunt aut assi-

assistunt, vel pro illa celebranda eleemosynam ad ipsius Sacerdotis victum erogant: qui quidem quamuis laici existant, dicuntur tamen ipsum Missæ sacrificium suo modo per ipsum Sacerdotem offerre, præsertim quando interno affectu illius actioni iunguntur, vt docet S. Leo Epist. 8. & apertè colligitur ex ipsis Sacerdotis celebrantis verbis, dum in Missæ canone de astantibus dicit: *qui tibi offerunt hoc sacrificium laudis*.

2 Secundum est, inter illos omnes offerentes Christum Dominum primum & principalem locum tenere, ita vt ex eius præsertim voluntate pendeat fructuum huius sacrificij applicatio, quorum quidem voluit omnes & singulos fideles esse participes, quoties illud sacrificium offertur: dummodo tamen illius participationis capaces sint, nullusque, ex illorum parte, obex reperiatur: quod explicat Sanctus Cyrillus Hierosolym. Catech. 5. Mystag. vbi hoc Missæ sacrificium dicit esse *hostiam propitiationis pro communi Ecclesiarum pace, &c. pro Regibus, pro militibus, pro socijs, pro ægrotis, pro afflictis, & in summa pro omnibus qui egent auxilio, &c. deinde pro defunctis sanctis Patribus & Episcopis, denique pro omnibus qui inter nos vita functi sunt*. Vnde quoad communem hunc fructum Missæ, qui ex Christi Domini voluntate in omnes fideles diffunditur, nulla specialis ipsius Sacerdotis celebrantis applicatio requiritur: imò dummodo validè illud offerat, nullum ex fidelibus ab illius participatione potest excludere, vt rectè monet Isambertus; sed velit nolit, vnusquisque illorum portionem, quæ ipsum contingit, recipit.

Simili ratione Ecclesia, quæ est intentionum ipsius Christi Domini fidelis interpres, vult etiam fructuum eiusdem sacrificij participationem omnibus fidelibus baptizatis ab vnitate sua non præcisis, & nullum obicem ponentibus communicari; ideoque in Canone præscripsit hoc sacrificium offerendum esse *Pro omnibus Orthodoxis atque Catholicæ & Apostolicæ fidei cultoribus*; & etiam *pro omnibus in Christo quiescentibus*.

3 Porrò ex hac fructuum Missæ generalitate, certum est Christo Domino ita volente & disponente, notabilem aliquam partem relictam esse liberæ applicationi & determinationi tam ipsius Sacerdotis celebrantis tanquam Ministri & Mysteriorum eius dispensatoris, quàm aliorum simul cum eo offerentium: quod constat ex communi sensu ipsius Ecclesiæ; quæ approbat morem fidelium, quo expetunt pro se Sacrificium illud peculiariter offerri, quod frustra facerent si omnis eius fructus iam ex Christi Domini & Ecclesiæ intentione applicatus esset, nullusque superesset per Sacerdotis intentionem applicandus.

Sicut autem Sacerdos in huius sacrificij actione superior existit aliis cum ipso offerentibus, sic etiam fructuum illorum applicatio ab eius

eius intentione præsertim pendet; ita vt siue licite, siue illicite applicet, de qua re mox dicetur, valida tamen & rata semper sit hæc illius applicatio; cùm sit actus à potestate Ordinis pendens, qui proinde eius voluntati subiacet, vt rectè docet Isambertus suprà art. 13.

Tertium est determinari certo à nobis non posse quantus sit fructus Missæ, quem Christus Dominus voluit, siue generatim ad omnes fideles viuos & defunctos, siue speciatim ad hos vel illos secundùm intentionem particularem sacerdotis celebrantis deriuari: cum nec sacra Scriptura, nec Ecclesiæ Traditio, nec Cõcilia aut Patres quidquam de eiusmodi quantitate definierint aut tradiderint; ideòque satis esse, vt sacerdos celebrans saltem tacite & interpretatiue tantùm de huius sacrificij fructu his aut illis secundum propriam deuotionem aut obligationem applicare velit, quantum Christus Dominus ipsi applicandum concessit.

His obseruatis, pro quæstionis initio huius Paragraphi propositæ resolutione dicendum est, quædam requiri ex parte sacerdotis celebrantis, vt eius applicatio valida sit; quædam verò, vt sit licita.

Ad hoc enim vt valide fructum huius sacrificij applicet, requiritur in primis eius intentio eodem prorsus modo, quo antea dictum est requiri, vt Sacramentum aliquod valide conficiat: etenim vtrobique par ratio, vt docet Isambertus citato art. 13. Vnde sicut ad validam Sacramenti cuiuslibet confectionem, sic etiam ad validam huius sacrificij applicationem habitualis intentio minime sufficiens est: actualis optima, sed non necessaria; virtualis vero sufficiens est, & actuali deficiente, necessaria.

Requiritur 2. ad eandem applicationis validitatem, vt intentio illa siue actualis siue virtualis concomitetur ipsam sacrificij actionem, sicut comitari debet Sacramenti confectionem: aliàs si post Sacrificium peractum, verbi gratia, post consecrationem factam, præsertim secundùm sententiam illorum, qui existimant sacrificii rationem & essentiam in illa sola consistere, Sacerdos applicare incipiat, hæc eius applicatio nullum effectum sortietur: quia cum sacrificium esse desierit, illius effectus ex opere operato non amplius subiacet liberæ applicationi Sacerdotis.

Requiritur 3. vt applicatio illa specialis à Sacerdote facienda, sit determinata & certa, ne effectum huius sacrificij suspensum relinquat: qua ratione docet idem Isambertus cit. art. 13. Sacerdotem, verbi gratia, qui à nullo rogatus hodie celebrat Missam, non posse istius Missæ fructum ex opere operato applicare illi, qui die crastino rogaturus est eum, vt dato honorario pro se offerat; ita vt hac priori Missæ celebratione satisfaciat obligationi,

quam honorario illo accepto contraxit; quia sicut Sacramentorum, sic etiam sacrificij effectus à futura conditione pendere non potest.

5 Neque dicas Deum prope nosse futurum esse, vt talis crastina die roget Sacerdotem, ipsique eleemosynam largiatur, vt pro se offerat; quamuis enim hoc verum sit; sicut tamen Deus nullum punit, nec remunerat ob ea quæ futura præuidet: sic etiam effectum huius sacrificij non confert propter præuisam aliquam actionem: vnde sequeretur effectum sacrificij manere suspensum; quod nullatenus dici debet.

Iam ad hoc vt applicatio Sacerdotis non modo valida sit; sed etiam licita, debet ipse Sacerdos præsertim attendere, vt per illam obligationibus suis, si quæ sint, satisfaciat. Circa illas autem obligationes præcipua difficultas est, an possit Sacerdos vna Missæ celebratione & applicatione pluribus obligationibus particularibus satisfacere, an verbi gratia qui pro Missæ sacrificio celebrando accepit duo stipendia seu honoraria, quorum quodlibet secundùm receptam consuetudinem sufficiens censeatur, possit vna Missæ celebratione vtrique satisfacere: cuius quidem difficultatis solutio pendere videtur ex solutione alterius quæstionis, quam §. sequenti discutiemus.

§. VI.

An Missa Sacrificium pro pluribus oblatum, tantùm singulis prosit, quantum si pro vno solum offerretur.

1 SVPPONENDVM est ex communi Theologorum doctrina, quod quamuis sacrificium Missæ sit in se valoris infiniti, tàm ratione rei oblatæ, quàm principalis offerentis, cuius dignitas & excellentia infinita est, nihilominus efficientia & influxus ipsius sacrificij est solummodo finitus, vt docet S. Thomas in 4. dist. 45. qu. 2. art. 4. & post illum Nauarrus, Bellarminus, Toletus, Suarez, & plures alij quos citat & sequitur Laymann. tract. 5. de sacrificio Missæ cap. 1. Idque constat, tum ex eo quod Ecclesia Missæ sacrificium pro eadem re sæpiùs iterat, vt satis manifestum est ex eius praxi; vnde sequitur quod influxum actualem illius finitum esse iudicet, tum etiam ex eo quod Eucharistia non sit maioris efficientiæ in ratione sacrificij quàm in ratione Sacramenti: atqui licet in ratione Sacramenti sit infiniti valoris & excellentiæ, nonnisi limitatos tamen producit effectus: ergo à pari in ratione sacrificij nonnisi finitos producet.

Hoc præsupposito, pro quæstionis propositæ resolutione dicendum

dum 1. quando plures sunt Missæ sacrificium simul offerentes, tunc illud non minus prodesse singulis pro ratione dispositionis cuiusque illorum, quàm si vnus tantum esset offerens: exempli gratia, si quando multi Missæ celebrationi adstant, illudque cum Sacerdote offerunt, tantum singulis prodest illud sacrificium, quantum si vnus solus adesset & offerret. Ita Cordubensis lib. 1. quæstionarii quæst. 3. opin. 5. conclus. 3. vbi dicit hanc esse communem Doctorum sententiam, & pro illa plurimos citat, quibus subscribit Isambertus ad quæst. 83. disput. 7. artic. 8. Ratio est, quia ad multiplicationem oblationis, eius quoque fructus multiplicatur: atqui quando plures adstant Sacerdoti celebranti, censentur cum illo moraliter simul offerre, proindeque tot sunt oblationes quot sunt offerentes: Vnde sequitur quod sacrificium illud tantum singulis prosit, quantum vni prodesset si solus offerret; imo si spectetur fructus Missæ, prout respondet non tantum operi operato, sed etiam operi operantis, quò numerus adstantium est maior; etiam fructus ille copiosior est: tum quia sicut maior est virtus vnita quàm diuisa, sic etiam multorum preces in illo sacrificio simul vnitæ magis efficaces sunt apud Deum, quàm separatim oblatæ; tùm etiam quia quo numerosior est offerentium multitudo, eo maior honor Deo exhibetur, sicut Princeps multitudine adstantium & sibi deseruientium honorari censetur: qua ratione Sancti Patres & Concilia Missam parochialem commendant, propter maiorem in illa fidelium simul offerentium vnionem, & vberiores quæ inde profluunt benedictiones.

2 Dicendum. 2. Missæ sacrificium non æquè prodesse iis pro quibus offertur tantum generatim, ac illis pro quibus speciatim & nominatim offertur. id satis constat ex ipsius Ecclesiæ praxi: si enim non magis prodesset iis pro quibus speciatim offertur quàm aliis, frustrà Ecclesia illud offerret pro certis & determinatis quibusdam personis, vt pro muliere prægnante, pro infirmo, pro hoc vel illo defuncto, &c.

Dicendum 3. sacrificium Missæ oblatum speciatim pro pluribus, non tantum prodesse illis singulis, quantùm vni eorum, si pro illo solum offerretur; proindeque Sacerdotem, qui pluribus personis ratione stipendij seu honorarij à singulis accepti, aut alia quauis de causa obligatus est ad sacrificandum, non satisfacere vnicum pro illis offerendo sacrificium. Ita Sanctus Bonauentura, Richardus, Maior, Sotus, & alii quos citat & quibus subscribit Suarez disp. 69. sect. 2. quæ sententia communis est, & in praxi tenenda, probaturque ex communi ipsius Ecclesiæ sensu & quotidiana praxi, qua tam multæ singulares Missæ pro singularibus personis, nullo etiam accepto ab eis stipendio, offeruntur: cùm saltem ex charitate illa,

ſingulas offerri pro pluribus, imò pro omnibus par eſſet, ſi pro illis pluribus vel omnibus oblatæ æque illis ex opere operato prodeſſent, ac ſi pro ſingulis offerrentur. Et ſanè cum Miſſæ ſacrificium pro defunctis oblatum iis aliter prodeſſe non poſſit, niſi ad relaxationem pœnæ temporalis in Purgatorio ab ipſis luendæ, ſi Miſſa vna pro pluribus oblata tantum pœnę ſingulis relaxat, quantum relaxaret vni, ſi pro eo ſolo offerretur; cur tam multæ Miſſæ pro vno duntaxat & nō pro omnibus, aut ſaltem pro pluribus ſpeciatim offerrentur? cur Concilium Tridentinum ſeſſ. 25. cap. 4. de reform. cum tanta cautela ſolis Epiſcopis & Abbatibus ac Generalibus Ordinum reductionem miſſarum ad minorem numerum permiſit, idque tantùm in certis caſibus ibidem expreſſis; quod etiam circumſpectè & prudenter ab ipſis fieri vult, ne fortè conſcientiam ſuam in diſcrimen adducant: cur inquam hoc ita ſtatuerit, ſi Miſſam pro pluribus oblatam tantum prodeſſe exiſtimaret, quantum ſi pro vno duntaxat offerretur?

3. Hoc autem quod in hac tertia aſſertione dictum eſt, intelligi debet, vt rectè obſeruat Iſambertus ad q. 83. diſp. 7. a. 12. de ſacrificio Miſſæ, pro vt eſt ſatisfactorium; qua ratione quando pro pluribus ſpeciatim offertur, minus ſingulis prodeſt, minuſque pœnæ per illud remittitur reſpectu ſingulorum, quam ſi pro vno tantum offerretur: quia vt ſic, ſe habet per modum cuiuſdam ſolutionis, quæ cùm ſit finita, vt ex antè dictis patet, minuitur haud dubiè ſi in plures diuidatur: At verò quatenùs eſt impetratorium, tantum poteſt prodeſſe multis quantum vni: cùm enim vis illius impetratoria infinitam Dei miſericordiam & liberalitatem reſpiciat, nihil obſtat quin Deus oblatione illius ſacrificii ad beneficia ſua conferenda exoretur æquè pro multis ac pro vno.

Quæres vtrùm, ſicut Sacerdos intentioni eorum pro quibus obligatur ſatisfacere debet quoad numerum Miſſarum; ita etiam teneatur, quoad alias huius ſacrificii circunſtantias: verbi gratia, vtrùm quando quis poſtulauit de tali Sancto, in tali loco vel tempore celebrari, Sacerdos ad id præſtandum teneatur? Reſpondetur Sacerdotem celebrantem quantum poteſt intentionem illius à quo ſtipendium accepit, exequi debere, proindèque talem pro illo Miſſam celebrare qualem poſtulauit: non tamen peccare ſi ex iuſta aliqua cauſa Miſſam celebret aliam ab illa; exempli gratiâ ſi poſtulauit vt celebraret pro defunctis, & illo die incidat feſtum alicuius Sancti duplex, vel ſemiduplex, aut etiam ſimplex, poterit Sacerdos Miſſam illius feſti celebrare, quamuis enim Miſſa propria defunctorum aliqua ratione ipſis defunctis magis proſit, propter orationes, & preces ad hunc finem ab Eccleſia inſtitutas, ſi tamen conſideretur, vt ſacrificium æqualiter prodeſt; imo illarum orationum

defectus

defectus satis suppleri censetur deuotione celebrantis, & intercessione illius Sancti cuius Missa celebratur. Ita Nauarrus, Suarez, Toletus & plures alii, quos citat & sequitur Bonacina dis. 4. quæst. vlt. de sacrificio Missæ punct. 9. §. 3.

Quod verò ad locum spectat, debet Sacerdos in eo celebrare, quem designauit is qui stipendium dedit, nisi necessitas aliqua aut rationabilis causa excuset: & similiter quoad tempus, debet quamprimùm potest obligationi suæ satisfacere. Vnde Bonacina suprà §. 5. dicit peccare Sacerdotes qui sunt notabiliter in mora celebrandi; præsertim quando ex mora illa sequitur alteri præiudicium, vt si Missa quæ pro infirmo dicenda erat, ob nimiam dilationem non nisi defuncto illo celebretur: quare cauere debent Sacerdotes, ne stipendia Missarum dicendarum nimis cupidè congerant, ex quarum dilatione conscientia ipsorum oneretur: In iis tamen locis in quibus fit populi concursus ob festum alicuius Sancti, vel aliquam deuotionem, censentur illi qui postulant Missas, & stipendia offerunt, tacitè consentire in dilationem illam, quæ vt plurimum necessaria est, vt illorum & aliorum intentioni satisfiat: in quo tamen, qui eiusmodi stipendia recipiunt, curare debent, vt nihil ab ipsis fiat, quod iustitiæ, vel charitati repugnet.

§. VII.

Applicationis à Sacerdote celebrante facienda facilis & optima praxis proponitur.

1 QVONIAM non raró contingit Sacerdotes quosdam ex inconsideratione, aut alia de causa minus conuenienter huius diuini sacrificii vim & efficaciam applicare; ex qua tamen applicatione, vt ex ante dictis constat, tanquam ex conditione necessaria vberrimorum fructuum illius participatio maximè pendet, idcirco illis nec inutile nec ingratum fore existimauimus, si ex iis quæ in superioribus Paragraphis dicta sunt, breuem aliquam & facilem huius applicationis facienda methodum seu praxim colligamus.

Cùm igitur diuinum hoc Sacrificium omnes quorumcumque sacrificiorum proprietates modo quodam excellentissimo in se complectatur; sitque Latreuticum, Eucharisticum, propitiatorium & impetratorium, vt suprà explicauimus, Sacerdos celebrans, illud secundùm has omnes eius proprietates applicare poterit, & ad hoc attentionem & intentionem suam dirigere.

Atque in primis illud offerre intendet ad supremum cultum & honorem condignum diuinæ Maiestati deferendũ, offerendo ipsiusmet Christi veri & naturalis Filii Dei demissioné, humilitaté, deuo-

tionem, adorationem, & alia similia religionis officia, quæ in hoc victimæ statu modo quodam inexplicabili Summæ Trinitati exhibet.

2 Secundò illud offerret ad gratias diuinæ Maiestati exibendas pro tot & tantis beneficiis, siue in natura, siue in gratia. ingratis licet & immerentibus tempore præterito collatis, & in futurum præparatis & promissis, ac præcipuè pro inæstimabili Redemptionis humanæ per diuini Verbi Incarnationem & eius in carne assumpta Passionem & mortem beneficio, cuius memoriam præsertim in hoc sacrificio recoli voluit ipse Christus Dominus; & expressis verbis in eius institutione præcepit.

Tertiò ad placandum diuinum numen tot & tantis sceleribus & peccatis quotidie & vbique offensum, ab eoque misericordiam ac pœnitentiæ gratiam pro eluendis ipsorum peccatorum maculis exorandam, nec non ad satisfactionem condignam pro iisdem peccatis eius iustitiæ exhibendam.

Quartò denique ad postulanda quæcumque beneficia tum spiritualia tum etiam temporalia, quatenus ad eius gloriam & salutem nostram conducere possunt; ad deprecanda quæcunque mala siue præsenti tempore vexantia, siue in futurum impendentia.

Hæc autem præstabit Sacerdos primum nomine ipsius summi Sacerdotis Christi Domini, intentionem suam illius intentioni perfectè conformando & submittendo: deinde totius Ecclesiæ nomine omnimodam vim & efficaciam huius diuini sacrificii vniuersis illius membris applicando: tum Sanctis & beatis in cœlo, ad gratias de illorum victoriis & præmiis Deo exhibendas, præsertim quando in illorum honorem Missa celebratur, tum animabus in Purgatorio, ad pœnas eorum per satisfactoriam huius sacrificii vim subleuandas tum cunctis fidelibus viatoribus in terra, præsertimque illis quorum memoriam in Canone nominatim fieri præcipit, vt Summo Pontifici, Episcopo, Regi, adstantibus, &c. ad fructuum huius Sacrificii participationem illis communicandam: Demum vt ipsius Christi & Ecclesiæ Minister: cui notabilis fructuum illorum pars pro arbitrio dispensanda relicta est, applicabit eos in particulari tum sibi tum personis aliis siue viuis, siue defunctis, quibus ex obligatione tenetur, vel ex charitate & deuotione hoc pietatis officium impendere cupit, idque vt suo ac illorum nomine supremum latriæ ac religionis cultum Deo per Christum deferat, gratias pro omnibus beneficiis ac nominatim pro his vel illis exhibeat, veniam & gratiam pro omnibus peccatis ac peculiariter pro his aut illis exoret, ac denique vt bona quæcumque sibi necessaria aut vtilia impetret, præsertimque hæc vel illa, quatenus ad diuinam gloriam conducere possunt.

3 Ad euitandos autem scrupulos, qui circa huius particularis applicationis obligationem, vel modum suboriri possent, optimum aliquibus visum est, si post debitam applicationem iis factam, erga quos aliqua incumbit obligatio, Sacerdos illius sacrificii fructus aliis personis sibi charitate aut alia ratione peculiariter coniunctis aut commendatis communicare cupiens, intentioni suæ conditionem eiusmodi apponat, vt scilicet hanc illis communicationem velit & à Deo postulet, in quantum licitè, & secundùm iustitiæ ac charitatis leges velle & postulare potest: sic enim tuta conscientia; & sine cuiusquam præiudicio poterit ex infinito illo & nunquam exhauriendo meritorum ac satisfactionum Christi Domini thesauro, cuius dispensator constitutus est, in alias personas partem aliquam deriuare, quæ ex summa & ineffabili Dei charitate ac misericordia nonnisi maxima & vberrima sperari potest.

§ VIII.

Explicantur reliqua quæ ad debitam huius sacrificij celebrationem requiruntur.

1 NON repetemus ea quæ variis sectionibus huius capitis dicta sunt de materia, forma, intentione, aliisque ad validam & licitam Eucharistiæ confectionem requisitis, nec non de dispositionibus ad ipsius dignam receptionem necessariis, quæque maximè quidem à Sacerdotibus exiguntur, vt diuinum hoc sacrificium debitè offerant; sed illis suppositis, subiungemus tantùm ea, quæ ex ipsius Ecclesiæ instituto ad conuenientem Missæ celebrationem requiruntur.

Dicendum igitur 1. ad debitam huius sacrificii celebrationem requiri tempus aptum, totum illud scilicet quod à primo auroræ crepusculo vsque ad meridiem excurrit, vt habetur cap. *Nocte*, & cap. *Et hoc*, de consecr. dist. 1. quare excepta festiuitate Natalis Domini, in cuius nocte sacrificatur, illicitum est aliis temporibus ante auroræ initium Missam celebrare, vt docet S. Thomas quæst. 83. art. 2. & cum illo communiter omnes: quod tamen Suarez disp. 80. sect. 4. & quidam alii Doctores, quos citat & sequitur Layman. tract. 5. de sacrif. Missæ cap. 4. ita explicant, vt ad euitandam culpam satis fore existiment, si Missa priuata ad initium auroræ finiatur.

Potest autem Episcopus in causa particulari dispensare, vt ante auroram celebrare liceat, multoque magis ipsemet tali facultate vti, sicut ex communi Theologorum consensu docet Ægidius Konink. quæst. 8. art. 2. dub. 4. vbi addit consuetudinem, quæ in quibusdam Galliæ, Belgii, ac Germaniæ locis viget, vt hiemis tempore aliquot

horis ante Solis ortum Missa inchoetur in gratiam operariorum & famulorum, reprehendi non debere, quando non contradicit Episcopus: quod etiam docet Nauarrus cap.25.can.85.

2 Simili ratione illicitum est Missam celebrare post meridiem, quæ est doctrina communis fundata in praxi & consuetudine ipsius Ecclesiæ, & roborata speciali constitutione Pij V. quæ incipit, *Sanctissimus* : Suarez tamen & alij, quos citat & sequitur idem Layman. suprà, existimant ad culpam euitandam satis esse, si Missa inchoetur ante meridiem, vel saltem in ipso meridie.

Potest verò Episcopus ob iustam aliquam causam dispensare vt post meridiem celebretur, vt suprà de anticipatione dictum est: imò in casu necessitatis etiam non petita Episcopi licentia, si ad illum facilis non detur recursus, celebrari poterit post meridiem: v.g. si infirmus viatico indigeat: si festo die publica Concio vsque ad meridiem & vltrà producta sit, licebit posteà Missam priuatam inchoare, præsertim quando aliqui ex populo Missam non audierunt: item, si Sacerdos festo die ratione itineris impeditus fuerit ne ante meridiem celebraret, poterit post meridiem celebrare, vt docet Henriquez, Miranda, Suarez, & alij apud eundem Laymannum suprà.

Dicendum 2. requiri locum idoneum, id est, ab Episcopo consecratum seu dedicatum, vel ab eodem aut alio ex eius licentia & facultate benedictum. Ita S.Thom. quæst.83.art.5.& habetur cap. *sicut*, & cap. *nullus* de consecr. dist.1. vbi tamen excipitur casus necessitatis, exempli gratia in bello, quando Missa in castris pro exercitu dicenda est: in longa peregrinatione per loca infidelium; in maximo aliquo populi concursu quem Ecclesia capere non potest; & similibus casibus, in quibus tamen semper Episcopi licentia obtinenda est, si commodè ad illum recurri possit.

Ipsis autem Episcopis speciali priuilegio indultum est, vt super Altari portatili vbiuis sacrificare vel sacrificanti adsistere possint, non solùm in casu necessitatis sed & ob solam deuotionem: quod etiam docet Suarez disp.81.sect.3. ex eorum tamen prudentia pendet prospicere, vt tales locos ad id eligant, in quibus nihil quod tanti mysterij sanctitati ac reuerentiæ minùs conueniens factum sit, aut faciendum videatur.

4 Monentur tamen ijdem Episcopi in Conc.Trid.sess.22. decret.de obseruandis in celebratione Missæ: *Ne patiantur priuatis in domibus, atque omnino extra Ecclesiam & Oratoria ad diuinum tantùm cultum dicata, ab ijsdem Ordinarijs designanda & visitanda, sanctum hoc sacrificium à sæcularibus aut regularibus peragi.*

Porro neque etiam in Ecclesia consecrata celebrare licet, si violata aut polluta fuerit, nisi priùs reconcilietur, ex communi Ecclesiæ praxi

praxi constat. Tribus verò modis censetur Ecclesia pollui: Primo per homicidium aut violentam aliquam sanguinis humani effusionem, ex graui & notoria percussione facta in Ecclesia, vt habetur cap. *Proposuisti*, & cap. vlt. de consecr. Ecclesiæ: Secundo per illicitam & notoriam seminis humani intra Ecclesiam effusionem, vt habetur eodem cap. vlt. & cap. *Ecclesijs* de consecr. dist. 1. Tertio per sepulturam hominis nominatim excommunicati aut notorij Clericorum percussoris, item infidelis aut alicuius hominis non baptizati, etiamsi solummodo infans sit, vt habetur citato capite *Proposuisti*, & capite *Sacris* de sepulturis, & capite *Ecclesiam* de consecratione.

Est autem obseruandum discrimen inter Ecclesiam ab Episcopo consecratam, & illam quæ Episcopali authoritate tantùm benedicta est illam enim solus Episcopus, hanc vero quilibet Sacerdos ex Episcopi commissione reconciliare potest, vt habetur c. *Aquam*, & c. vltim. de consecr. Ecclesiæ.

Si autem Ecclesia secundùm maiorem sui partem destruatur, quod Episcopus diiudicare debet; ex. gr. si eius parietes ex maiori parte corruerint, non ampliùs in ea celebrare licet; eaque reædificata non simplici reconciliatione, sed iterata consecratione seu dedicatione, aut saltem benedictione opus est, vt habetur c. *Ecclesijs*, de consecr. dist. 1. & c. *Ligneis*, de consecr. Ecclesiæ: vbi tamen declaratur consecrationem non amitti, si tecta solummodo aliaque opera lignea combusta sint illæsis parietibus; eo quod consecratio in ipsis præsertim parietibus fiat, quamuis in eiusmodi Ecclesia, quæ omni prorsùs tecto careret, Missam celebrari non conueniat ob varios casus, qui aeris iniuria & ventorum agitatione accidere possent: tecto tamen illius instaurato, nulla neque consecratione, neque reconciliatione opus erit.

Dicendum 3. requiri Altare, quod lapideum esse debet & ab Episcopo consecratum, vt habetur c. *Altaria*, de consecr. dist. 1. Est autem duplex Altare; vnum portatile, alterum fixum & stabile, inter quę hoc discrimē intercedit, quod illud per se consecratur, hoc vero nonnisi quatenus basi affixum est: Vnde sequitur quod Altare portatile quocumque deferatur, non amittat consecrationem, fixum verò amittat, si ab interiori structura & basi amoueatur, vt habetur cap. *Si motum*, de consecr. dist. 1. & c. *Ligneis*, de consecr. Ecclesiæ. Illud vero vtrique Altari commune est, quod notabili fractione consecrationem amittat; quando scilicet talis est, vt in illo calix cum patena amplius consistere non possit: item violatione sigilli seu loculi quo reliquiæ Sanctorum conditæ sunt; quod quamuis aliqui Theologi negent, asserantque reliquias illas ad consecratio-

tionem Altaris non esse absolutè necessarias; spectata tamen consuetudine ipsius Ecclesiæ, quæ initio Missæ hanc orationem à Sacerdote ad altare ascendente, illudque osculante recitari voluit: *Oramus te Domine per merita Sanctorum tuorum, quorum reliquiæ hic sunt, &c.* probabilius est, & in praxi tenendum eiusmodi sigilli violatione consecrationem altaris amitti; proindeque iterùm esse consecrandum; quod apertè colligitur ex cap.1. de consecrat. Eccl. vbi dicitur quod, *Si lapis ille qui sigillum continet, confractus fuerit aut etiam diminutus, debet Altare denuò consecrari*: & ita docet Durandus in Rationali lib.1.c.6. Angelus verbo *Altare*, §.2. & alij communiter.

9 Dicendum 4 in Altari dum Missa peragitur, necessaria esse quædam ornamenta, quæ in Rubricis Missalis enumerantur: in primis tres, aut saltem duas mappas, aut ad minùs vnam duplicatam, vt tradit Suarez disp.31. sect.6. & Tolet. lib.2. cap.2.

Secundò corporale, quod equidem non sericum, aut auro aliave materia intertextum, sed purè lineum ac simplex esse debet: Similiter & pallam, quæ Calici superponitur, & pars quædam corporalis esse censetur, sicuti colligitur ex antiqua consuetudine, secundùm quam corporale etiam calicem cooperiebat, vt obseruat Scotus lib.1. de sacrificio cap.5. quæ palla etiam linea & simplex esse debet, saltem ex ea parte qua calicem contingit: & vtrumque ab Episcopo aut alio facultatem habente benedictum esse oportet. Ita docet S. Thom. q.83. a.3 ad 7. & 8. & habetur cap. *Consulto* de consecrat. dist. 1. Quamuis autem de mapparum benedictione nihil in iure decretum reperiatur, Ecclesiæ tamen consuetudo id etiam exigit, vt docet Azor. lib.10. cap.28. qu.8.

Tertiò calicem & patenam ex materia aurea vel argentea, aut saltem stannea, non verò lignea, lapidea, ferrea, aut vitrea, vt docet S. Thom. q.83. art.3. ad 6. & habetur cap. *vasa* & cap. *vt calix* de consecr. dist. 1. debent autem calix & patena esse ab Episcopo consecrata, vt habetur cap. vnico de sacra vnctione, & constat ex vsu & consuetudine ipsius Ecclesiæ. Adiungitur purificatorium lineum & mundum ad ipsum calicem abstergendum; velum item sericum, quo calix & pars anterior corporalis tegi solet.

Quartò Missale approbatum, secundùm vsum quem in celebrando quisque sequi tenetur: communis enim Doctorum sententia est, ac præsertim Nauarri cap.35. num.84. Syluestri verbo *Missa*, Azorij, cap.28. qu.4. Toleti lib.2. c.2. Sacerdotem illum peccaturum mortaliter, qui celebraret absque libro, in quo saltem canon Missæ contineretur, quamuis quæ dicenda essent memoriter teneret.

Quintò lumen, vt constat ex cap. vltimo de celebratione Missa-

rum:

rum: dicit autem Tolet. loco citato duas candelas accensas aut saltem vnam requiri: ita vt sine lumine celebrare existimet esse peccatum mortale: quamuis autem absolutè loquendo necessarium non sit ex præcepto vt candelæ illæ sint cereæ, possitque lumen ex oleo, ita postulante necessitate, adhiberi, vt docet Suarez dis.81. sect.6. standum est tamen communi Ecclesiæ consuetudini, nec nisi candelis ex cera communiter vtendum est.

Sextò imaginem Crucifixi, quæ secundùm regulas Missalis Altari superponi debet, ad cuius pedes reponi solet tabella secretorum, quam vulgò canonem vocant.

7 Dicendum 5. requiri prætereà vestes sacras, quibus Sacerdos celebrans indutus esse debet; sunt autem sex, amictus scilicet, alba, cingulum, manipulus, stola, & casula: quas quidem vestes mundas & integras, atque ab Episcopo aut alio facultatem habente benedictas esse oportet. Ita vt Toletus loco citato & plures alij æstiment esse peccatum mortale, cum vestibus minimè benedictis aut notabiliter immundis, vel laceris celebrare: quod & similiter de corporalibus intelligendum est.

Quæres 1. quandiù vasa & linteamina sacra consecrationem vel benedictionem retineant? Respondetur de vasis, tamdiu consecrationem retinere, quandiu integra perseuerant: amittere verò si notabiliter frangantur aut diuidantur; ita vt formam & quantitatem, quæ ad conuenientem & proportionatum eorum vsum necessaria est, ampliùs non retineant. Ita Ledesma tract. de Sacram. Euchar.cap.21.vbi addit calicem & patenam, quamuis pristinam formam retineant, amittere tamen consecrationem, si de nouo deaurentur ex ea parte qua corpus & sanguinem Christi contingũt, proindeque de nouo consecrari debere. De vestimentis autem aut linteaminibus sacris docet Azorius libro 10. capite 28. quæst.9. illa tunc amittere benedictionem, quando ita franguntur aut dissuuntur; vt ad id ampliùs apta non sint, ad quod Ecclesiæ benedictione destinata fuerant.

8 Quæres 2. an liceat omnibus sacra vasa & vestes contingere. Respondetur 1. vasa & linteamina sacra, calicem scilicet, patenam, corporale & ciborium, dum in illis continetur corpus & sanguis Christi à nemine præterquam à Sacerdote vel Diacono sine graui culpa tangi non posse. Ita Suarez, Paludanus, & alij apud Laymannum tr.5. de Sacrif. Missæ, c.6. & habetur ex c. *Non oportet*, dist.23.

Respondetur 2. eadem linteamina & vasa sacra; etsi vacua sint contrectari aut tangi non debere ab ijs qui sacris Ordinibus non sunt initiati, vt habetur cap. *In sancta*, de consecrat. dist.1. huius tamen præcepti Ecclesiastici transgressionem (si contemptus absit.) culpam venialem non excedere docet Suarez, Azorius, Sotus, & alij

apud

apud Laymann. suprà : imò si rationabilis causa suadeat, nulla erit culpa, vt ibidem docet.

Vbi autem consuetudo viget, vt corporalia & pallæ ac purificatoria à personis laicis, præsertimque fœminis Deo sacris mundentur, priùs à Sacerdote vel Diacono in pelui lauari debent, & aqua lotionis in piscinam effundi, vel in ignem proiici.

Porrò alias vestes benedictas & reliqua Altaris ornamenta, quæ neque chrismate vncta sunt, neque corpus Domini aut sanguinem immediatè attingunt, cum reuerentia tangere omnibus etiam laicis cōcessum est; verùm ad prophanos vsus adhibenda non sunt, quamuis vetustate consumpta sint; sed potiùs igni absumenda, vt dicitur capite *Ligna*, & capite *Altaris* de consecr. dist. 1.

9 Dicendum 6. requiri Ministrum qui Sacerdoti celebranti inseruiat, vt habetur cap. *Hoc autem*, de consecr. dist. 1. & cap. *Proposuit*, de filijs Presbyterorum. Hic autem Minister debet esse vir, non fœmina, vt habetur cap. 1. de cohabitatione Clericorum ac mulierum: imo Suarez disp. 87. sect. 1. & Sotus disput. 13. quæst. 2. art. 5. arg. 12. satius esse arbitrantur, si vrgeat necessitas; & Missam absque Ministro celebrare, quàm fœminam ad Altare respondentem, aut vrceolos porrigentem adhiberi; nihil tamen obstare videtur quominùs fœminæ præsertim sanctimoniales, ex loco remoto sacrificanti respondeant, vt ibidem dicit Suarez, & vsus Ecclesiæ in Monasterijs declarat.

Est autem obseruandum, Sacerdotis celebrantis pedes calceatos esse debere, ob maiorem honestatem & decentiam, vt docent Syluester, Ricardus, & alij apud Petrum Ledesma tract. de Euchar. capite 10. caput vero apertum & nudum, vt habetur cap. *Nullus*, de consecrat. dist. 1. Azorius tamen, & alij quos citat Laymannus c. 5. de sacrificio Missæ, cap. 6. existimant Episcopum posse ob causam aliquam rationabilem, v.g. infirmitatis, dare licentiam sacrificandi capite operto amictu vel pileolo, præsertim vsque ad Canonem: imo si causa ita celebrandi manifesta sit, tali dispensatione non esse opus docent Nauarrus, Syluester, & Henriquez apud eundem Layman. dummodo nullum inde scandalum oriatur, & necessitas celebrantis, v.g. ob infirmitatem, senectutem, loci frigus, &c. ab vnoquoque adstantium facilè dignosci possit.

Superest vna difficultas hìc soluenda, nimirum quoties Sacerdos Missam celebrare teneatur. Respondetur cum distinctione: si enim de Parocho aut alio beneficiato sermo sit, toties celebrare tenetur, vel per se, vel saltem per alium, quoties requiritur vt officio suo vel obligationi satisfaciat: Si vero de Sacerdote generatim hoc quæratur, abstrahendo ab alijs obligationibus specialibus; nihil aptiùs responderi potest quàm id, quod habetur in Concilio Triden-

dentino sess.23. capite 14. vbi dicit Episcopum curare debere, *vt Sacerdotes saltem* (quod verbum notandum est) *diebus Dominicis & festis solemnibus: si autem curam animarum habuerunt, tam frequẽter vt suo muneri satisfaciant, Missas celebrent*: ex quibus Concilij verbis meritò infertur maximè congruum esse ac decens, vt Sacerdos quantùm fieri potest, quotidie sanctissimum illud Sacrificium offerat: quam quidem praxim vt piam & religiosam laudant SS. Patres, ac præsertim S. Cyprianus libro 1. Epist. 2. S. Ambros. orat. in funere fratris, S. Hieronym. lib. 1. aduersùs Iouinian. S. Syricius Papa in Epist. ad Hymerium cap. 7. S. Innocentius in Epist. ad Exuperium, S. Chrysostomus homil. 17. in Epist. ad Hebræos: quibus addere possumus Ioannem Gersonem part. 2. operum tract. de præparatione ad Missam.

11 Monet tamen idem Concilium sess. 22. in decret. de obseruandis ac euitandis in celebratione Missæ, *Omnem operam & diligentiam in eo ponendam esse, vt quanta maxima fieri potest interiori cordis munditia & puritate atque exteriori deuotionis ac pietatis specie, hoc diuinum atque tremendum Mysterium peragatur*: Ideoque *decernit, vt Episcopi ea omnia prohibere atque è medio tollere sedulò curent ac teneantur, quæ vel auaritia, Idolorum seruitus; vel irreuerentia, quæ ab impietate vix seiuncta esse potest; vel superstitio veræ pietatis falsa imitatrix induxit.*

Atque vt multa paucis comprehendantur, in primis quod ad auaritiam pertinet, cuiusuis generis mercedum conditiones, pacta, & quidquid pro Missis nouis celebrandis datur, nec non importunas atq; illiberales eleemosynarum exactiones potiùs quàm postulationes, aliaque huiusmodi, quæ à simoniaca labe, vel certè à turpi quæstu non longè absunt omninò prohibeant:

Deinde vt irreuerentia vitetur, singuli in suis Diœcesibus interdicant, ne cui vago & ignoto Sacerdoti Missas celebrare liceat: neminem prætereà, qui publicè & notorie criminosus sit, aut sanctæ Altari ministrare, aut sacris interesse permittant; neve patiantur priuatis in domibus atque omninò extrà Ecclesiam & Oratoria ad diuinum tantum cultum dedicata, ab ijsdem Ordinarijs designanda & visitanda, sanctum hoc Sacrificium à sæcularibus aut regularibus quibuscumque peragi; ac nisi priùs qui intersint, decenter composito corporis habitu declarauerint se mẽte etiam ac deuoto cordis affectu, non solum corpore adesse. Ab Ecclesijs verò musicas eas, vbi siue organo, siue cantu lasciuum aut impurum aliquid misceatur; item sæculares omnes actiones, vana atque adeò prophana colloquia, deambulationes, strepitus, clamores arceant: vt domus Dei verè domus orationis esse videatur ac dici possit.

Postremò ne superstitioni locus aliquis detur, edicto & pœn.

pro po-

propositis caueant, ne Sacerdotes alijs quàm debitis horis celebrent, neueritus alios aut alias caremonias, & preces inter Missarum solemnia adhibeant, præter eas quæ ab Ecclesia probata ac frequenti & laudabili vsu recepta fuerint: quarumdam verò Missarum & candelarum numerum, qui magis à superstitioso cultu quàm à vera religione inuentus est, omnino ab Ecclesia remoueant, doceantque populum quis sit, & à quo potissimum proueniat sanctissimi huius Sacrificij tam pretiosus ac cælestis fructus: moneant etiam eundem populum vt frequenter ad suas Parochias saltem diebus Dominicis & maioribus festis accedant.

CAPVT QVINTVM.

De Sacramento Pænitentiæ.

SECTIO I.

Quid nomine Pœnitentia intelligatur.

1 POENITENTIAE nomen in duplici sensu à Theologis sumi solet: primò pro virtute morali infusa, cuius proprius actus est detestari peccatum, ac de illo commisso dolere, non modò quatenùs rectæ rationi aduersatur, sed præsertim quatenus est offensa quædam & iniuria Deo illata, cum proposito emendandi ac reparandi offensam illam & iniuriam, ipsique Deo satisfaciendi. Ita S. Doctor 3.part. quæst. 85. art.1.2. & 3. de hac pœnitentiæ virtute frequens mentio reperitur in scripturis, *fuitque*, vt loquitur Concil.Trident. sess 14.cap.1. *vniuersis hominibus, qui se mortali aliquo peccato inquinassent, quouis tempore ad gratiam & iustitiam assequendam necessaria.*

Secundò, nomen Pœnitentiæ sumitur pro vno ex Sacramentis nouæ Legis; id est pro ritu aliquo externo sensibili diuinitus instituto quosdam hominis pœnitentis & Ministri absoluentis actus complectente, quo ab hoc ille Deo reconciliatur, & à peccatis post Baptismum commissis absoluitur.

2 Primus, qui huius Sacramenti veritatem impugnauit, fuit Nouatus Episcopus Africanus, qui exinde Romam veniens Nouatianum Presbyterum & alios quosdam seduxit, & in suas partes traxit, vt fusius declarat Baronius ad annum Christi 254. num.66. vb refert

refert ipsum Nouatum eiusque gregales primùm in Africa aduersus sanctum Cyprianum schisma conflasse, eo quod in lapsis Ecclesiæ reconciliandis nimis rigidum se præberet. Postea mutata facie (quod rectè obseruat idem Baronius, peculiare esse omnium Hæreticorum atque Schismaticorum, nunquam scilicet persistere in eadem sententia, sed pro loco & tempore nouas induere formas) in Sanctissimum Pontificem Cornelium turbas Romæ concitasse, eo quod lapsos pœnitentes in Ecclesiam reciperet, eisque beneficium absolutionis impertiret, vt eum prætextu illo è Sede Romana deturbarent, & Nouatum fastu & ambitione tumentem in illam per fas nefasque intruderent; eoque tandem deuenit ipse Nouatus, vt negaret vllam Sacerdotibus nouæ legis ad remittenda peccata post Baptismum commissa traditam esse à Christo potestatem: verùm ipsius Nouati sectatores postmodum ab eo desciuerunt (quod Lutheranis, Caluinistis & alijs à veritate dissidentibus familiare est, nimirùm vt ab Authoribus & Patriarchis sectarum suarum, vbi fraus illorum patescere incipit, paulatim se subducant, & alia dogmata profiteri subinde incipiant, donec ab illis etiam ad alia transfugere veritatis armis oppressi cogantur) cum enim ipsius Nouati asseclæ præfatam magistri sui hæresim propugnare non possent, illam temperare voluerunt, admittentes quidem aliquod remedium, quo virtute clauium Ecclesia remittere posset leuiora peccata, non tamen grauiora & atrociora, quod testatur S. Ambr. lib. de Pœnit. c. 3. vbi de illis Hæreticis sic loquitur; *Aiunt se exceptis grauioribus criminibus, relaxare veniam leuioribus, non hoc quidem authore erroris Nouatus, qui nemini dandam pœnitentiam putauit.*

Errorem illum ab Ecclesia proscriptum, vt testatur Cyprianus Ep. 52. & 54. & iam obsoletum recentiores Hęretici denuo renouare conati sunt, vt videre est apud Bellarminum lib. 1. de Pœnit. cap. 9. negantes sacrum illum ritum, quo Ecclesia Catholica in reconciliandis pœnitentibus post Baptismum lapsis vtitur, esse Sacramentum à Christo Domino institutum, aut vllam inesse Sacerdotibus ad peccata remittenda iudiciariam potestatem: cuius quidem erroris falsitas & simul Catholici dogmatis veritas pleniùs constabit ex ijs quæ sequenti sectione dicentur.

SECTIO II.

Pœnitentiam esse verum & propriè dictum nouæ legis Sacramentum contra Hæreticos demonstratur.

1 PRAETER authoritatem vniuersæ Ecclesiæ, quæ tum in Concilio Florentino, in decreto Eugenij, tum in Trident. sess. 14.

sess. 14. can. 1. hoc dogma tanquam certissimum ac fide credendum definiuit, erroremque oppositum anathemate percussit; probari potest eiusdem dogmatis veritas varijs testimonijs SS. Patrum fusè relatis à Iudoco Cocci. tomo 2. thesauri lib. 7. art. 1. & seq. duo vel tria hic illustriora proferemus. Primum est S. Ambrosij lib. 1. de Poenitent. cap. 7. *Cur baptizatis*, inquit, *si per hominem peccata dimitti non licet? &c. quid interest vtrùm per Poenitentiam aut per Lauacrum hoc ius sibi datum Sacerdotes sibi vindicent?* quibus verbis æqualem vim ad peccata remittenda Sacerdotibus, siue Baptismum conferendo, siue Poenitentiæ sacramentum administrando tribuit. Secundum est sancti Chrysostomi libro 3. de sacerdotio, vbi postquam potestatem ad peccata remittenda quæ sacerdotibus collata est, contulit cum potestate eorumdem ad conficiendam Eucharistiam: postea conferens eandem cum potestate baptizandi: *Neque enim*, inquit, *solùm cum nos regenerant, sed etiam posteà condonandorum nobis peccatorum potestatem obtinent.* Tertium S. Petri Chrysologi serm. 84. *Vbi sunt*, inquit, *qui per homines non posse peccata remitti præscribunt? &c. remittit Petrus peccata, & toto cum gaudio suscipit poenitentes, atque omnibus Sacerdotibus hanc à Deo concessam amplectitur potestatem.*

2 Probari præterea potest eadem veritas ex his Christi Domini verbis S. Ioan. 20. *quorum remiseritis peccata remittuntur eis, & quorum retinueritis retenta sunt*, ex quibus duo colliguntur, primum est, ritum aliquem externum à Christo Domino institutum esse, quo Apostoli eorumque in sacerdotio successores de peccatis iuridicè cognoscerent, eaque sic cognita vel remitterent, vel retinerent, idque (vt fit in iudicijs humanis) verbo aliquo manifestarent. Secundum est, huic ritui diuinitùs instituto adiunctam esse promissionem gratiæ sanctificantis: quod satis indicant verba illa *Remittuntur eis*: cùm hæc peccatorum remissio nonnisi per gratiæ sanctificantis infusionem fiat, vt constat ex ijs quæ in priori huius operis parte in tractatu de Gratia dicta sunt: vnde patet Poenitentiam esse ritum externum à Christo Domino institutum, quo gratia confertur: ac proinde esse Sacramentum: & eo sensu verba illa Christi Domini intellexerunt sanctus Cyprianus in sermone de lapsis, sanctus Basilius in Epist. ad Amphilochium, sanctus Athanasius hom. in illa verba; *Item castellum*, & S. Thomas in comment. super c. 16. S. Matth. vbi tres errores super illorum verborum explicatione vitandos esse monet. Primus est eorum qui opinati sunt, Sacerdotes posse quemlibet pro arbitrio soluere aut ligare, peccata remittere aut retinere, quod falsum est: his enim verbis Christus vices sua tantummodo demandauit Sacerdotibus, vt facerent quod ipse facturus fuisset, si visibilis in terra manere voluisset; proinde-

que

que vt peccata remitterent vel retinerent, non pro libito; sed pro vt ipse remisisset aut retinuisset, quod ab Ecclesiæ sensu discere debent.

3 Secundus error est soluere aut ligare nihil esse aliud quam pœnitentem solutum aut ligatum declarare: verum si hoc ita esset, Christus Dominus potiùs dicere debuisset: *quæcunque soluta erunt in cælis: soluete super terram*, cùm è contrario dixerit: *quæcunque solueritis super terram, soluta erunt in cælis*. Et hìc error proscriptus etiam fuit in Concilio Tridentino sessione 14. canone 9.

Tertius denique error est, Sacerdotem, antequam absolutionis verba proferat, supponere debere pœnitentem per contritionis actum à culpa peccati & æternæ pœnæ reatu iam factum esse liberum; proindeque absoluendo illum tantummodo à pœna temporali, quæ plerumque peccato quoad culpam remisso luenda superest, non tota quidem, sed aliqua eius parte illum eximere. Verum quam falsa & aliena sit à vero & genuino verborum Christi Domini sensu, hæc verborum illorum expositio, satis per se manifestum est: quis enim dicat remittere peccata, nihil aliud esse, quàm ipsa peccata iam remissa supponere, solummodo aliquid de pœna temporali peccatis quoad culpam remissis debita minuere?

4 Obijcies, in Sacramentis nouæ Legis pro materia requiri rem aliquam sensibilem; nullam autem eiusmodi materiam in Pœnitentia reperiri; proindeque non esse Sacramentum.

Respondetur actus penitentis esse materiam Sacramenti Pœnitentiæ, vt infrà dicetur; actus autem illos esse sensibiles vel per se, vel per aliquid aliud; confessionem quidem per se, cùm Sacerdotis auditu percipiatur; contritionem autem per humiliationem externã genuflexionem, lacrymas, & alia eiusmodi signa exteriora, atque etiam per ipsammet confessionem.

Quæres an Pœnitentiæ Sacramentum sit ad salutem necessarium? Respondetur affirmatiuè, idq; non modo necessitate præcepti, de qua suo loco agetur, sed etiã medii, quod satis expressè declarauit Conciliũ Trident. sess. 14. cap. 2. vbi dixit, *Sacramentum Pœnitentiæ lapsis post Baptismum ad salutem necessarium esse, vt nondum regeneratis ipse Baptismus*. Est autem necessarium vel in re, vel saltem in voto: ita vt, quamuis peccator aliquando per actum perfectæ contritionis Deo reconcilietur; *ipsa tamen reconciliatio*, vt loquitur idẽ Concilium, *ipsi contritioni sine Sacramenti voto quod in illa includitur, nõ est adscribẽda*. Eatenùs autẽ votũ huius Sacramenti, in perfectæ contritionis actu includi censetur, quatenùs qui perfectè cõteritur, ita dispositus est, vt absolutè velit seruare præcepta omnia sub mortali obligatione, ita nullũ sit, de quo si actu cogitaret, illud adĩplere nõ vellet: atqui datur preceptũ diuinũ & Ecclesiasti-

cum, vt infrà explicabitur confitendi peccata omnia mortalia post Baptismum commissa, eaque clauibus Ecclesiæ subiiciendi: vnde sequitur peccatorem perfectè contritum ita esse dispositum, vt peccata sua confiteri, & clauibus Ecclesiæ subijcere expressa vel tacita, seu interpretatiua intentione velit.

SECTIO III.

Quæ sit materia Sacramenti Pœnitentiæ.

1 SVPPONIMVS iuxtà doctrinam S. Thomæ, q. 84. art. 2. in Sacramento Pœnitentiæ, sicut & in aliis nouæ Legis Sacramentis duplicem materiam esse distinguendam, remotam scilicet & proximam: iuxtà quam distinctionem

Dicendũ 1. materiam remotam Sacramenti pœnitentiæ esse peccata actualia post actualem Baptismi susceptionem commissa. Ita S. Thomas cit. a. 2. & cum eo communiter omnes. Ratio est, quia Sacramentum Pœnitentiæ versatur circa peccata; vnde sequitur quod eius sint materia: dici autem non potest quòd sint materia proxima, cùm illa sit pars ipsius Sacramenti, quæ simul cum eius forma ad producendam gratiam suo modo concurrere debet; quod peccatis nullomodò conuenire potest: vnde sequitur quod sint tantùm materia remota.

Sunt autem hìc aliqua obseruanda circa remotam illam Pœnitentiæ materiam. Primum est, peccata illa eatenùs dici huius Sacramenti materiam, quatenùs per Pœnitentiam destruuntur & abolentur; sicut lignum dicitur ignis materia, quia per illum consumitur; quo exemplo vtitur Catechismus Romanus Part. 2. cap. 5.

Secundum est, sola peccata post realem Baptismi susceptionem admissa, esse remotam huius Sacramenti materiam: quod satis expresse declarauit Concilium Tridentinum sess. 14. c. 1. & 2. Ratio est, quia sola ea peccata sunt eius Sacramenti materia, quæ ab illis commissa sunt, in quos Sacerdos tanquam iudex potest ferre sententiam: at *Ecclesia*, vt loquitur Conc. Trid. cit. cap. 2. *in neminem iudicium exercet, qui non prius in ipsam per Baptismi ianuam fuit ingressus.*

2 Tertium est, peccata omnia post Baptismum commissa, siue mortalia, siue venialia, esse materiam huius Sacramenti; cùm de omnibus confessio fieri possit à pœnitente, & à Sacerdote absolutio conferri, vt satis constat ex generali & illimitata potestate remittendi quæcunque peccata, quam Christus Dominus Apostolis eorumque in sacerdotio successoribus concessit. Et hoc etiam intelligi debet de peccatis iam in confessione declaratis, & per Sacerdotis absolu-

ſolutionem remiſſis, vt docet S. Tho. in 4. diſt. 17. q. 3. a. 3. qu. 5. ad 4. & diſt. 18. qu. 1. a. 3. qu. 2. ad 4. & poſt illum Paludanus Maior, Medina, Suarez, & alij apud Laymannum tract. 9. c. 3. de Sacram. Pœnitent. & demonſtrat vſus in Eccleſia receptus & approbatus confeſſiones generales inſtituendi, in quibus peccata iam anteà confeſſa & remiſſa declarantur; & clauibus iterùm ſubijciuntur: & hanc praxim non ſolùm in confeſſionibus generalibus, ſed & in alijs peccata aliqua iam confeſſa & remiſſa iterùm declarandi Nauar. tanquam Sanctam & piam laudat, ſi deuotionis cauſa cum conſcientia quieta fiat.

3 Dices, peccata illa iam remiſſa fuiſſe, & ex conſequenti eſſe deleta & abolita; proindèque materiam huius Sacramenti eſſe non poſſe, cùm ampliùs deleri & aboleri non poſſint.

Reſpondetur, peccata illa eatenus eſſe huius Sacramenti materiam quatenùs actus pœnitentis circa illa verſari poſſunt; id eſt quatenùs pœnitens poteſt illa deteſtari, confiteri, &c. ſicque materiam proximam huius Sacramenti ſubminiſtrare, quæ ſimul cum forma illius proprium effectum producat, ſcilicet gratiam ſanctificantem, per quam peccata illa formaliter delerentur & abolerentur, niſi iam deleta & abolita forent.

Quartum eſt, hanc eſſe differentiam inter peccata mortalia & venialia, quòd peccata mortalia ſint materia huius Sacraméti neceſſaria, id eſt quod non alia ratione quam per hoc Sacramentum in re vel in voto ſuſceptum remitti poſſint; peccata autem venialia ſint tantum materia ſufficiens, id eſt quod *quanquam rectè & vtiliter*, vt loquitur Concilium Tridentinum ſeſſ. 14. cap. 5. *citraque omnem præſumptionem in confeſſione dicantur quod piorum hominum vſus demonſtrat, taceri tamen citra culpam, multiſque alijs remedijs expiari poſſint*. Addit Nauarrus c. 21. nu. 3. ijs qui per diuinã gratiam mortalibus non implicantur, vtile eſſe ſæpius peccata venialia confiteri; quia per id augetur gratia, pœna Purgatorii minuitur, propoſitum nunquam peccandi mortaliter renouatur, & habitus peccandi venialiter diminuitur.

4 Dicendum 2. materiam proximam huius Sacramenti eſſe hos tres actus pœnitentis, ſcilicet contritionem (ſumpto generatim hoc nomine, pro vt etiam attritionem complectitur) confeſſionem, & ſatisfactionem. Ita S. Doctor quæſt. 84. art. 1. & expreſsè definitum habetur in Concilio Florentino, in decreto Eugenij, & in Trident. ſeſſ. 14. cap. 3. his verbis: *Sunt autem quaſi materia huius Sacramenti ipſius pœnitentis actus, qui quatenus in pœnitente ad integritatem Sacramenti, ad plenamque & perfectam peccatorum remiſſionem ex Dei inſtitutione requiruntur, hac ratione Pœnitentia partes dicuntur.*

Ex illis autem tribus Pœnitentiæ partibus S. Doctor cit. art. 2: & cum eo communiter alij Theologi asserunt contritionem & confessionem esse partes essentiales, satisfactionem vero esse tantùm partem integralem ipsius Sacramenti, quod etiam habetur in Catechismo Roman. part. 2. capite 5. contritionem enim & confessionem esse partes assentiales inde constat, quod sine illis, Pœnitentię Sacramentum nec fructuosum nec validum esse possit, vt ex infra dicendis constabit, satisfactionem verò esse tantùm integrantem, quod absque ea, & validum & fructuosum esse possit, vt patet in pœnitente illo, cui in articulo mortis potest aliquando validè & fructuosè conferri absolutio, quamuis nulla pœnitentia iniungatur, & prætereà eo quod satisfactio communiter post receptam absolutionem impleatur, vt dicetur infrà: ex quibus cùm habeatur illam non esse partem huius Sacramenti essentialem, sequitur vt sit solùm integrans, id est quod hoc Sacramentum absque illa integrum & completum esse non possit: sicut licet pes vel manus non sit pars essentialis hominis cùm absque pede vel manu verus homo esse possit; est tamen pars integrans, quia sine pede vel manu homo integer & completus esse non potest.

SECTIO IV.

Quæ sit forma Sacramenti Pœnitentiæ.

1 FORMA Sacramenti Pœnitentiæ consistit in his verbis Sacerdotis pœnitentem absoluentis: *Ego te absoluo à peccatis tuis, in nomine Patris, & Filij, & Spiritus sancti.* Ita definitum habetur in decreto Eugenii, & in Concil. Trident. sess. 14. cap. 3, vbi dicitur *Formam huius Sacramenti in illis Ministri verbis positam esse: Ego te absoluo:* & hoc etiam docet S. Thomas qu. 84. art. 3. ex cuius doctrina quædam obseruatu digna colligit Isambertus ad cit. quæst. disp. 8. art. 2. & sequent.

Primum ad validitatem huius Sacramenti necessariò requiri vt illa absolutionis verba pronuncientur voce Sacerdotis, neque ad hoc satis esse si scripto tradantur: cuius quidem rei nulla melior ratio afferri potest, quam ipsa Christi Domini institutio, quæ nobis per Ecclesiæ praxim innotescit: Hæc autem verborum prolatio debet à Sacerdote fieri præsente ipso pœnitente, absolutio enim absenti conferri non potest, vt declarauit Clemens VIII. speciali suo decreto; quod refertur à Laymanno tract. 6. cap. 3. de Sacram. Pœnit.

Secundum est, quod quamuis Sacerdos in huius Sacramenti administratione verba omnia suprà relata proferre, imo & alias preces, quæ ex Ecclesiæ instituto ante & post absolutionem recitandæ sunt adiun-

adiungere debeat: nisi fortè aliqua necessitas aut causa rationabilis excuset, vt in Rituali declaratur, nihilominus ad essentiã absolutionis seu formæ huius Sacramenti, ex probabiliori Theologorũ sententia hæc sola verba pertinent, *Ego te absoluo*, vel *Absoluo te* quæ quoad sensum idem significant. Atque in primis quod expressio Sanctissimæ Trinitatis non requiratur essentialiter in hoc Sacramento sicut in Baptismo, docet S. Thomas, & probat ex eo quod Christus Dominus hoc Sacramentum instituens nullam Sanctissimæ Trinitatis sicut in institutione Baptismi mentionem fecit. Quod item hæc verba, *à peccatis tuis* ad eiusdẽ formæ essentiam non pertineant, constat ex eiusdem S. Thomæ doctrina cit. art. 3. ibid. vbi pro legitima huius Sacramenti forma hæc verba tantùm ponit: *Ego te absoluo*; quia tamen Ioannes Maior, Petrus Sotus & aliqui alij graues Theologi existimauerunt verba illa: *à peccatis tuis*, ad essentiam formæ pertinere, nihilque ab Ecclesia super hac re definitum est, ideò tutius erit nunquam illa omittere, præsertim cum ex Ecclesiæ præscripto proferri debent.

Tertium est impositionem manuum in hoc Sacramento, vt docet S. Thomas art. 4. esse tantùm ex Ecclesiæ instituto, ad Sacramenti rationem pertinere; quamuis cæremonia illa, sicut & quæuis alia ex Ecclesiæ vsu aut statuto aliquo in administrandis Sacramentis præscripta non debeat omitti.

Quartum est, absolutionis formam modo deprecatorio prolatam, esse inualidam, vt ex eodem S. Doctore a. 3. constat: est enim hoc Pœnitentiæ Sacramentum adinstar iudicij institutum, cuius verba debent esse absoluta, non deprecatoria: non enim dixit Christus Dominus: *Peccata illorum pro quibus oraueritis, remittentur eis*, sed simpliciter & absolutè, *Quorum remiseritis peccata, remittuntur eis*: Vnde si quis pœnitentem absolueret dicendo: *Absoluat te Deus*, nihil efficeret.

2 Quintum est, conditionem de futuro huius Sacramenti formæ appositam, reddere illam insufficientem & nullam; quia talis conditio suspenderet ipsius formæ significationem & effectum, proindeque in causa esset cur absolutio illa irrita & nulla existeret. Imo Petrus de Ledesma tract. de Pœnit. cap. 3. dicit grauissimum sacrilegium ab illo Sacerdote committi, qui eiusmodi conditionem de futuro absolutioni apponeret: v.g. si diceret: *Ego te absoluo, dummodo rem ablatam intra decem dies restituas*, aut quid simile.

Quod autem spectat ad alias conditiones de præterito vel præsenti, quamuis non reddant absolutionem inualidam, cùm eius significationem aut effectum non suspendant: nihilominus sine rationabili aliqua causa aut necessitate apponi nõ debent: putà cũ Sacerdos

ad moribundum absoluendum accedens, nonnisi dubia & incerta contritionis signa in eo deprehendit: tunc enim potest, imo debet absolutionem illi conferre sub hac conditione, tacita vel expressa; *Si tu es absolutionis capax*, vt docet Isambertus disp. 18. de Sacram. Pœnit. art. 10. & Gammachæus cap. 21. de eodem Sacram. Pœnit. §. 1. in fine: similiter quando Sacerdos dubitat, vtrùm pœnitens plenum ac perfectum rationis vsum habuerit necne, quando peccata in confessione declarata commisit, v. g. quando puer in primo rationis crepusculo ad Sacramentum Pœnitentiæ accedit: tunc enim secundùm communem omnium Doctorum consensum, vt loquitur Ledesma suprà, licitè poterit Sacerdos dicere in absolutione: *Si peccasti, ego te absoluo &c.* additque idem de similibus & alijs casibus esse dicendum.

Quæres quis sit verus & proprius sensus illorum verborum: *Ego te absoluo*. Quorumdam antiquorum Scholasticorum opinio fuit verborum illorum sensum hunc esse: *Ego declaro peccata tibi à Deo esse remissa*, sicque absolutionem Sacramentalem nihil aliud esse, quàm declarationem remissionis peccatorum ipsi pœnitenti à Deo factæ; quam quidem opinionem non satis cum fidei veritate cohærere docet Isambertus disp. 8. de Sacram. Pœnit. art. 12 maximè ob contrariam definitionem Concilij Trident. sess. 14. cap. 6. can. 9. vbi anathema profert in eum qui dixerit *Absolutionem Sacerdotis esse nudum ministerium declarãdi peccata esse remissa*. Quare vera & certa responsio ad quæstionem propositam est; Sacerdotem per verba illa absolutionis significare se pœnitentis peccata remittere, illumque à peccati macula, & consequenter à pœna æterna illi debita Christi Domini authoritate verè absoluere. Ita S. Thomas quæst. 84. art. 3. ad 3. & probatur in primis ex his Christi Domini verbis S. Matth. 18. *Quæcumque solueritis super terram, &c.* & S. Ioan. 20. *Quorum remiseritis peccata, &c.* huius siquidem vocis, *Absoluo*, in forma Sacramenti Pœnitentiæ eadem est significatio, quæ est istorum verborum (*solueritis, remiseritis*) cum iis vsus sit Christus Dominus ad Sacramentum hoc instituendum; atqui verba illa veram & effectiuam peccatorum remissionem significant in omnibus alijs Scripturæ locis, quæ frequenter in vtriusque Testamenti libris occurrunt; nusquam autem simplicem illius remissionis declarationem: ergo etiam in illo duplici S. Matth. & S. Ioann. loco idem significare dicenda sunt; & ex consequenti verbum, *Absoluo*, in forma Sacramenti Pœnitentiæ eandem significationem habere dicendum est.

Probatur deinde ex eo quod S. Chrysostomus lib. 3. de Sacer dot. de peccatorum remissione loquens dixit, *Deum Patrem omnifariam potestatem dedisse Filio & eandem ipsam omnifariam potestatem*

statem à Deo Filio, ipsis Sacerdotibus esse traditam: atqui certum est Filium Dei habuisse veram potestatem remittendi peccata, quoad culpam & pœnam æternam; ergo eandem potestatem Sacerdotibus dedit.

Denique, vt rectè obseruauit S. Ambrosius lib. 1. de Pœnitent. cap. 2. potestas remittendi peccata tanta est, quanta potestas eandem retinendi, cum æqualiter vtraque à Christo Domino data fuerit: atqui per hanc Sacerdotes vere peccata quoad maculam & æternæ pœnæ reatum retinent, denegando absolutionem: ergo per illam eadem peccata verè quoad maculam & æternæ pœnæ reatum, poterunt absolutionem conferendo remittere.

Obijcies, in varijs Scripturæ locis dici solum Deum dimittere peccata, delere iniquitates.

Respondet Sanct. Doctor suprà, ijs locis, nihil aliud significari, quàm Dei solius esse tāquam causæ principalis per propriam authoritatem peccata remittere, quod non impedit quin Sacerdos eiusdem Dei nomine peccata remittat, per modum causæ ministerialis seu instrumentalis.

SECTIO V.

Quinam sint effectus eius Sacramenti.

1 PRIMVS Sacramenti Pœnitentiæ effectus est remissio omnium & quorumcumq; peccatorum mortaliū post susceptionem Baptismi commissorum; quantumcumque grauia sunt & enormia; cum potestas peccata remittendi à Christo Domino collata Sacerdotibus S. Ioan. 20. ad omnia, nullo prorsùs excepto, se extendat: & hoc definitum habetur in Concilio Lateran. sub Innocentio III. cap. 1. *Firmiter* extra de summa Trinitate, vbi sine vlla exceptione aut restrictione dicitur peccatum quodcunque post Baptismi susceptionem commissum posse per pœnitentiam reparari.

Obijcies Christum Dominum declarasse S. Matth. 12. & S. Mat. 3. peccatum in Spiritum sanctum, neque in hoc sæculo remitti, neque in futuro.

Respondetur 1. per peccatum in Spiritum sanctum intelligi a S. Augustino serm. 12. de verb. Dom. & Ep. 10. ad Bonifacium. Peccatum finalis impœnitentiæ, quod certum est nunquam remitti; cùm post illud commissum peccator sit extra statum viæ, nec proinde sit ampliùs pœnitentiæ aut absolutionis capax.

Respondetur 2. alios SS. Patres per peccatum in Spiritum sanctum intellexisse peccatum illud, quo quis veritatem aliquam à Deo reuelatam, & vt sic cognitam, ex certa malitia, impugnat. Ita SS. Athanasius, Chrysost. Basilius, Ambrosius, Hierō. & alij apud Bellar-

minum lib.2. de Pœn. cap.16. Dici autem irremissibile, non quod absolutè remitti non possit, si peccatorem verè de illo pœniteat, illudque clauibus Ecclesiæ subijciat: sed quia ordinariè & vtplurimum, qui tale peccatum committit, de illo ob propriæ voluntatis peruersitatem non dolet, nec proindè illius remissionem accipit; sicut alia peccata citatis locis dicuntur remitti, non quod semper de facto remittantur, cum multi de illis non doleant, sed quia vtplurimùm & ordinariè pœnitentibus condonantur.

2 Secundus huius Sacramenti effectus est remissio peccatorum venialium, quæ sicut quiuis potest propriè & salubriter in confessione declarare, ita de illis quoque remissionem, virtute illius Sacramenti, consequi posse certum est, vt ex antè dictis patet.

Est autem difficultas inter Theologos qua ratione peccata illa in Sacramento Pœnitentiæ remittantur. Omissis varijs super hac re sententijs, quæ instituti nostri non est hic fusiùs explicare, probabilissimè loqui videntur ij, qui asserunt hanc peccatorum venialium remissionem in Sacramento Pœnitentiæ fieri per gratiam sanctificantem, per hoc Sacramentum ex opere operato productam, non solùm secundùm se præcisè consideratam; sed præsertim vt datam intuitu præuiæ de illis attritionis, qua ratione formalem cum illis peccatis habet repugnantiam, cum sit gratia reconciliationis ab ipsis. Ita Vasquez in 1.2. disp.207.c.4 ex qua doctrina sequitur ad hoc, vt quis in Sacramento Pœnitentiæ peccatorum venialium remissionem consequatur, necessarium esse, non modò vt nullam actualem circa peccata illa complacentiam habeat; sed prætereà requiri vt formalem de ijs vel saltem virtualem contritionem aut attritionem concipiat; ita vt quamuis vnum aut alterum in confessione declaret, si tamen de alijs omnibus generatim verè ex animo doleat, virtute Sacramenti illorum omnium remissionem consequatur; quod ideò hìc obiter obseruamus, vt cuique faciliùs & certiùs innotescat, neque necessarium imò neque satis consultum esse omnia & singula peccata venialia sigillatim in confessionibus quotidianis declarare, quod aliqui scrupulosiùs faciunt; sed vno aut altero grauiori explicato, si nullum mortale subsit, de his & reliquis omnibus verum dolorem & emendationis propositum concipere, & sic beneficium absolutionis recipere.

3 Quæres quando peccata venialia extra Sacramentum Pœnitentiæ remittantur. Respondetur iuxta doctrinam S. Thom. q.87. art.1. ad peccatorum venialium remissionem extrà Sacramentum Pœnitentiæ non sufficere habitualem displicentiam, quæ in habitu charitatis includitur; aliàs nullus iustus peccati venialis reatum haberet; sed displicentiam de illis formalem, quæ in actu perfectæ contritionis reperitur, aut saltem virtualem contentam in eo actu dilectionis

Dei,

Dei, quo quis ipsum sic diligit, vt si peccata venialia quæ commisit, menti occurrerent, perfectum de illis dolorem conciperet. Ita Alensis in 4.p.qu.15.memb.3.art.4. Paludanus in qu.82. dist 16. quæst. 1. art.2. & plures alij Theologi: Quamuis etiam probabilis videatur sententia Dominici Soti in 4.distinct.15.quæst.2.art.1. Suarez disp. 11.sect.3.& quorumdam aliorum Doctorum, qui docent, non modò per contritionem formalem & virtualem; sed etiam per attritionem de illis ex motiuo supernaturali elicitam, eiusmodi peccata remitti: certè S.Bernardus sermone 1. in Cœna Domini de peccatis illis venialibus loquens dicit, *Necesse non esse de illis nos nimis sollicitos, Deum facilè illa ignoscere, imò & libenter, si tantummodò nos agnoscamus: in eiusmodi namque quasi ineuitabilibus, & negligentiam culpabilem esse, & timorem inordinatum.*

Respondetur 2. remitti quoque peccata venialia, tum per aliorum Sacramentorum susceptionem, dummodò suscipiens verè de peccatis illis doleat, tum etiam per vsum sacramentalium, vt docet S. Thomas quæst. 87. art.3. Nomine autem sacramentalium Theologi communiter intelligunt res quasdam vel actiones sacras ab Ecclesia, eo fine institutas, vt per illarum vsum peccatorum venialium remissio obtineatur.

4 Variè autem à Theologis sacramentalia illa solent enumerari; præcipua, & de quibus apud omnes constat, sunt quinque, scilicet *Aqua benedicta*, vt habetur cap. *Aquam*, de consecr. dist.3. *panis benedictus*, c. *Cum omne crimen*, de consec. dist.2. *Benedictio Episcopalis*, cap. *Dictum est*, dist. 1.quæst.2. *Oratio deuotè ad Deum fusa in Ecclesia dedicata*; vt ex ipso ritu dedicationis Ecclesiarum intelligitur: *& qualibet Sacramentalis vnctio*: vt docet S.Thom.cit.art.3.id est, vnctio illa quæ fit in quibusdam Sacramentis ex solo Ecclesiæ instituto.

Remittuntur autem peccata venialia per sacramentalium illorum vsum, non quidem ex opere operato, vt quidam Theologi minùs probabiliter dixerunt, sed tantùm ex opere operantis: quatenùs per preces Ecclesiæ, quæ in eiusmodi sacramentalium vsu nobis applicantur, actualia quædam gratiæ auxilia impetrantur, quibus excitamur ad actum aliquem formalem aut virtualem contritionis de illis peccatis venialibus concipiendum. Ita S.Thom. cit.art.3.ad 3.vbi dicit quod per sacramentalia tolluntur peccata venialia virtute charitatis, cuius motus per illa excitatur.

5 Quod si quæstio intelligatur de peccatis venialibus, cum quibus iustus ex hac vita decedit, dicendum est cum S.Doctore q.7.de malo art.1. *Illa remitti post hanc vitam quantùm ad culpam, eo modo quo remittuntur in hac vita, scilicet per actum charitatis in Deum, repugnantem venialibus in vita commissis.*

Neque

Neque dicas nullum esse in altera vita merito locum, nec proinde contritionem tunc peccatorum venialium remissionem posse promereri: respondetur enim peccata illa non remitti vi contritionis illius, quatenùs est actus bonus & meritorius; sed quatenùs est forma quædam peccato veniali repugnans, illudque ex anima expellens.

Sunt etiam alij huius Sacramenti effectus præter duos suprà explicatos, quorum præcipui sunt pax, & serenitas conscientiæ cum vehementi Spiritus sancti consolatione, vt declarat Concil. Trident. sess. 14. c. 5. quibus addere possumus reuiuiscentiam bonorum operum per peccatum mortale extinctorum, de qua sectione seq. agendum est.

SECTIO VI.

Vtrùm per Pœnitentiæ Sacramentum merita bonorum operum reuiuiscant.

1 DE duplici bonorum operum genere quæstio proposita intelligi potest: primò de illis qui in statu peccati mortalis exercentur, & vocantur mortua: secundò de illis quæ in statu quidem gratiæ facta sunt; sed statu illo per peccatum mortale labefactato, vim quoque suam ac meritum amiserunt. De vtrisque igitur quæritur, an per gratiam in Sacramento Pœnitentiæ acceptam, quoad meritum reuiuiscant: Pro cuius resolutione,

Dicendum 1. opera bona facta in statu peccati mortalis nihil vnquam homini iustificato ad gloriam consequendam profutura esse. Ita sanctus Thomas quæst. 89. art. 6. & constat ex ijs quæ in priore huius operis parte tr. 6. à nobis dicta sunt de conditionibus operis vitæ æternæ meritorijs, quarum prima & præcipua hæc est, vt fiat ab homine in statu gratiæ sanctificantis: Vnde S. Augustinus tr. 71. in S. Ioan. explicans hæc Christi Domini verba: *Sine me nihil potestis facere*, dicit opera fidelium à Christo Domino in peccato mortali excisorum, nihil illis ad vitam æternam consequendam prodesse: quod quamuis verum sit, rectè nihilominus monet sanctus Doctor in responsione ad 3. non esse prorsùs inutilia eiusmodi opera in statu peccati mortalis facta, vt fusiùs explicauimus in citato tract. 6. vnde S. Hieronymus in cap. 1. Aggæi, *Si quando videris*, inquit, *inter multa mala opera facere peccatorum quemquam aliqua quæ iusta sunt: non est tam iniustus Deus, vt propter multa mala obliuiscatur paucorum bonorum.*

Dicendum 2. bona opera in statu gratiæ sanctificantis facta, & per peccatum mortificata, huius Sacramenti virtute reuiuiscere:

ita

ita vt ius quod homo sibi ad æternam gloriam per opera illa acquisierat, eidem restituatur, proindeque etiam gratia sanctificans per peccatum mortale deperdita, in qua fundatur ius illud & meritum ad æternam gloriam. Ita S. Doctor quæst.89.art.5. & probatur 1.ex illis Apostoli verbis ad Galat.cap.3. *Tanta passi estis sine causa: si tamen sine causa*; quibus alloquens ipsos Galatas ob susceptam Christi fidem perpessos, & postea in peccatum mortale lapsos; declarat quod quamuis in illo statu peccati mortalis bona illa opera essent ipsis inutilia, si tamen per veram pœnitentiam conuerterentur, non fore frustrà & inutiliter ab illis facta. Ita hunc locum explicat S. Hieronymus in illud caput, vbi sic loquitur: *Qui ob Christi fidem laborauerit, & posteà lapsus fuerit in peccatum, non perdet merita sua, si ad pristinam fidem & studium reuertatur.*

Probatur 2.ex Concil. Trident.sess.76.cap.6. vbi ait, *Iustificatis hominibus, siue acceptã gratiam perpetuò seruauerint, siue amissam recuperauerint, proponẽda esse Apostoli verba: abundate in omni opere bono, scientes quod Deus non est iniustus, vt obliuiscatur operis vestri, &c.* quo loco notanda est distinctio gratiæ perpetuò seruatæ, & gratiæ amissæ, sed recuperatæ, quæ videretur inutilis, nisi Concilium intelligeret per pœnitentiam pristina merita instaurari, vt docet Gammachæus cap.27. de Sacram. Pœnit. vbi etiam addit ex S. Doctore gratiam illam habitualem per peccatum deperditam reparari per Pœnitentiam in maiori vel minori gradu: iuxtà maiorem vel minorem deuotionem ac dispositionem ipsius pœnitentis: quod etiam priùs docuerat Hugo à S. Victore lib.2. de Sacramentis par.4. cap.19.& S. Bonauentura in 4.dist.14.part.2.art.2.quæst.3.

3 Quæres, an, sicut bona opera mortificata per Pœnitentiam reuiuiscunt, sic è contrario peccata in Sacramento Pœnitentiæ semel remissa per subsequens peccatum mortale redeant, quoad reatum tam culpæ quam pœnæ. Respondet S. Doctor quæst.88. art.1. peccata semel remissa nunquam posteà redire: quod probari potest ex varijs Scripturæ locis Ezech. 18. *Impietas impij non nocebit ei in quocumque die conuersus fuerit ab impietate sua.* Mich.7. *Proijciet in profundum maris omnia nostra scelera*; quibus & alijs similibus loquendi modis significatur Deum absolutè & independenter ab euentu futuro pœnitentibus peccata remittere: quò etiam spectat illud Rom.11. *Sine pœnitentia sunt dona Dei*. Probari deinde potest authoritate Gelasij Papæ cap. *Diuina* de Pœnit.dist.4. vbi dicit, quod *diuina clementia peccata dimissa in vltionem venire non sinit.*

Quamuis autem peccata iam condonata, nec formaliter nec materialiter ob sequentem lapsum non redeant, redeunt tamen virtualiter in quantum aggrauatur peccatum subsequens propter circun-

cunitantiam ingratitudinis erga Deum, à quo tam miseri corditer præcedentia peccata condonata fuerant; & hæc ingratitudo tanto grauior esse censetur, quanto plura & atrociora delicta fuerunt remissa: Quamuis autem hæc ingratitudo nouum peccatum notabiliter aggrauet, non est tamen speciale peccatum ab eo distinctum: vt docet S. Th. nisi in eo casu in quo contra Deum peccaretur ex formali expressoque contemptu beneficij ab eo accepti.

SECTIO VII.

Quid sit contritio in genere,

EXPLICATIS iis, quæ ad naturam effectusque huius Sacramenti pertinent, nunc de singulis illius partibus agendum est, atque in primis de Contritione, quæ in genere secundum mentem Concilij Tridentini sess. 14. cap. 4. definitur: *Animi dolor ac detestatio de peccato commisso, cum proposito non peccandi de cætero.*

Dicitur, *Animi dolor*, vt significetur contritionem, non in appetitu inferiori, sed in voluntate sedem habere; neque in dolore sensibili, sed in dolore spirituali, qui solius voluntatis proprius est, consistere.

Dicitur deinde, *Detestatio*, vt exprimatur odium peccati commissi, ex quo dolor ille solet oriri, vel quod in ipso dolore saltem virtualiter continetur: eo ipso enim quo quis verè de peccato commisso dolet, vellet non peccasse (qui proprius est ipsius contritionis motus, vt docet Nauarrus cap. 1. num. 2.) proindeque ita dispositus est, vt peccatum commissum odisse & detestari censeatur.

Dicitur prætereà, *de peccato commisso*: vt intelligatur obiectum doloris illius ac detestationis non esse quodcunque malum, nec etiam quodcunque peccatum: sed quod solùm illud vel omissione vel commissione a nobis perpetratum est: non dicitur de hoc vel illo peccato, sed indefinitè de peccato commisso: vt ostendatur contritionem de omnibus peccatis commissis esse concipiendam; qui enim erga aliquod peccatum mortale ita esset affectus, vt de illo commisso non doleret, quantumcunque de alijs sibi dolere videretur, eius contritio vera non esset.

Dicitur denique, *cum proposito non peccandi de cætero*; qui enim amico à se offenso vult reconciliari, vt dicit Catech. Rom. part. 2. cap. 5. oportet vt & doleat, quod in eum iniuriosus atque contumeliosus fuerit, & de eius amicitia in posterum non ampliùs lædenda sollicitè prouideat; aliàs non agitur pœnitentia, sed simulátur.

Quamuis

2 Quamuis autem optimum sit vt propositum illud formaliter & expressè concipiatur, & nonnunquam illud exigendum sit à pœnitentibus, quorum dispositio non satis euidenter Confessario nota foret; absolutè tamen loquendo dicendum est sufficere vt propositum illud sit virtuale & implicitum; id est, vt pœnitens de peccatis commissis dolens ita sit dispositus & affectus, vt, si de futuro tempore cogitaret, peccata illa in posterum deuitare firmiter proponeret. Ita Maior, Medina, And. de Vega, Nauarrus, & alij, quos citat & sequitur Suarez, disp. 4. de pœn. sect. 3. Ratio est, quia, vbi est vera auersio à peccato & vera conuersio ad Deum, ibi etiam est vera pœnitentia & vera contritio; potest autem cum solo virtuali proposito non peccandi, concipi vera auersio à peccato & vera conuersio ad Deum: ex. gr. si quis totus defixus sit in perpendendis peccatis, quæ ex intimo cordis affectu dolet in Deum infinitè bonum & diligibilem commisisse, ita vt nullo modo de vita in futurum instituenda cogitet; quis dicat illum verè à peccatis non auerti & ad Deum non conuerti? certè vbi Dauid Rex tantummodo dixit 2. Reg. capite 12. *Peccaui Domino*, quibus verbis detestationem & displicentiam peccati à se commissi declarauit; quamuis nullum propositum peccati illius in futurum deuitandi expresserit, continuò audiuit, *Dominus quoque transtulit peccatum tuum*.

3 Quæres an sicut sufficit propositum virtuale quod includitur in vera & formali contritione, sic etiam sufficiat dolor virtualis de peccatis, qui censetur includi in actu aliquo amoris diuini: an scilicet is qui accederet ad confessionem nihil cogitans de peccatis deflendis, sed totus diuini amoris actibus eliciendis intentus, sufficienter esset dispositus ad Sacramentum Pœnitentiæ.

Respondet Suarez disp. de fide sect. 4. num. 19. hunc amorem sufficere, eo quod ex se voluntatem efficaciter auertat a peccato & conuertat ad Deum, & eo ipso quo quis perfectè diligit Deum, censeatur exhorrescere & detestari quamcumque offensam & iniuriam Dei. Hæc autem opinio Suarez, cui fauere videtur D. Thom. part. 3. quæst. 85. art. 1. quamuis valde probabilis sit, tamen in praxi non videtur esse consulenda, & communi doctrinæ Conciliorum & Patrum magis consentaneum est dicere, dolorem expressum seu displicentiam de peccatis ad Sacramentum Pœnitentiæ necessariam esse; illudque Sacramentum ita esse à Christo institutum, vt habere pro materia necessaria debeat dolorem & displicentiam de peccatis; vnde etiam & nomen pœnitentiæ illi impositum est.

4 Obseruat autem Catech. Roman. suprà, ad significandum dolorem illum de peccatis, qui ad veram illam Pœnitentiam requiritur, nomen contritionis vsurpari, ducta similitudine à rebus corporeis quæ minutim confringuntur: significatur; *Corda nostra, quæ peccando*

tando obdurauerunt, illius doloris vi contundi atque conteri debere: adeoque dolorem illum contritionis debere esse summum appretiatiuè, vt loquuntur Theologi, id est, quòd pœnitens debet de peccatis commissis plus dolere, eaque magis odisse & auersari, quàm alia quæcumque mala.

Porro quæ huc vsque dicta sunt, generatim intelligi debent de contritione illa, quæ, vt loquitur Concil. Trid. citat. c. 4. *Quouis tempore necessaria fuit ad impetrandum veniam peccatorum*: si enim agatur de contritione, quæ fidelium baptizatorum propria est, quæque ad peccatorum remissionem in Sacramento Pœnitentiæ recipiendam requiritur, præter conditiones suprà explicatas vnam adhuc exigit Concilium, nimirum vt dolor ille de peccatis, *Cum fiducia misericordiæ, & voto præstandi reliqua coniunctus sit, quæ ad suscipiendum Pœnitentiæ Sacramentum requiruntur*: id est, vt explicitum aut saltem implicitum propositum includat confitendi Sacramentaliter peccata mortalia commissa, & pro alijs Deo satisfaciendi, seu satisfactionem imponendam acceptandi & adimplendi, vt explicat Catechismus Romanus suprà.

SECTIO VIII.

Quid sit Contritio perfecta, & quo pacto ab attritione distinguatur.

1 SVPPONIMVS ex doctrina Concilij Trident. sess. 14. cap. 4. contritionem illam, de qua præcedenti sectione dictum est, diuidi in perfectam quæ simpliciter contritio dici solet, & imperfectam, quæ communiter vocatur attritio. Hoc præsupposito, quæritur, quid sit illa contritio perfecta, & quomodo ab attritione distinguatur.

Quidam olim dixerunt contritionem in eo tantùm distingui ab attritione, quod illius intensio & duratio, huius intensione & duratione maior esset. Alij, quod contritionis actus esset semper gratia sanctificante informatus, attritionis non item. Alij, quod contritio detestaretur peccatum mortale vt summum malum, & super omnia mala detestabile; attritio verò illud quidem detestaretur, sed non super omne detestabile. Alij, quod contritio se extenderet virtualiter super omnia peccata mortalia; attritio verò super omnia illa non se extenderet.

Omissa illarum opinionum refutatione, quæ apud Isambertum videri potest disp. 12. de Sacr. Pœn. art. 1. vera sententia & communis hodie inter Theologos est, contritionem in eo præsertim ab attritione distingui, quòd contritio sit detestatio & dolor de peccato com-

commisso, provt est offensa Dei, seu propter Deum summè dilectum: attritio verò sit eiusdem peccati detestatio & dolor propter aliquod aliud motiuum bonum & honestum à perfectæ contritionis motiuo distinctum. Ita Isamber. loc cit.

2 Probatur in primis ex Concilio Tridentino citato c. 4. vbi contritionem ab attritione distinguit, in eo quòd contritio sit *Charitate perfecta*, seu formata: attritio verò non sit; quod quidem intelligi debet de perfectione intrinseca per formale motiuum charitatis, a quo ille contritionis actus specificatur in ratione veræ dilectionis Dei: neque enim intelligi potest de extrinseca perfectione, quæ per habitum charitatis in actum contritionis deriuaretur: cùm hoc commune sit cum omnibus alijs virtutum actibus, qui ab homine in statu gratiæ constituto eliciuntur, & etiam ipsi attritioni, si in tali casu eliceretur.

Probatur 2. ex S. August. serm. 7. de temp. vbi dicit: *Odium peccati & amorem Dei efficere veram & perfectam pœnitentiam*. Atqui non alia ratione amor Dei cum odio peccati conjungi potest ad veram & perfectam pœnitentiam, seu contritionem efficiendam, nisi quando quis odit & detestatur peccatum à se commissum, de eoque dolet, provt est offensa Dei: id est, prout est malum quoddam ipsius Dei, eiusdem enim charitatis est velle Deo bonum, seu quod illi gratum est acceptum est, & auersari ac detestari malum illius seu peccatum, de illoque dolere: At verò attritio non ex amore Dei, sed ex turpitudine peccati, vel timore gehennæ, aut alio simili motiuo à charitate diuerso concipitur, vt docet Concilium suprà, & sectione sequenti explicabitur,

3 De hac autem perfecta contritione tria præsertim hic à nobis obseruari debent. Primum est, illius tantam & tam admirabilem esse vim & efficaciam ratione charitatis qua informatur & cuius motiuo elicitur, vt peccata quæcunque deleat, peccatoremque Deo perfectè reconciliet, etiam antequam Pœnitentiæ Sacramentum actu suscipiatur: vt expresse definitum est in Conc. Trid. suprà.

Secundum est, ad rationem perfectæ contritionis, adeoque vt producat effectum illum remissionis peccatorum & reconciliationis cum Deo, non requiri certum aliquem intentionis gradum, aut determinatum voluntatis conatum, infrà quem non sit ad effectum illum producendum sufficiens: neque certam aliquam durationis moram: neque vt tot eliciantur contritionis actus quot peccata commissa sunt: quamuis enim optimum sit & quam maximè optandum, vt quiuis pœnitens quamplurimos eliciat perfectæ contritionis actus, eosque quantum poterit intensos & ex summo voluntatis conatu: ea tamen est diuinæ misericordiæ immensa largitas vt ad peccatorum quorumcunque remissionem, & peccatoris cum Deo reconciliationem

nem sufficiat vn eus perfectæ contritionis actus, quantumvis parum intensus, & vel vnico tantum momento durans : dummodò ex veræ charitatis & Dei dilectionis motiuo eliciatur, sitque si non intensiuè, certè appretiatiuè summus ; id est, talis vt per illum voluntas Deum quibuscunque rebus absolutè & sine vlla prorsùs exceptione præponat : proindeque peccatum quatenùs ipsius Dei offensa est, tanquàm summum malum, & suprà omnia alia quæcunque mala detestabile auersetur. Ita Bellarmin.lib.2.de Sacr.Pœn. cap.2. Gammachæus cap.7. de Pœn. assert.3. & plures alij Theologi quos ibidem citat.

Ac in primis quòd contritio, quamuis minimùm intensa, ad remissionem peccatorum sufficiat, patet ex Scriptura, quæ varijs in locis peccatorum condonationem promittit pœnitentibus, seu contritis nulla proposita mensura doloris aut contritionis peccatorum ; vt Ezech.18. *Conuertimini & agite pœnitentiam ab omnibus iniquitatibus vestris, & non erit vobis in ruinam iniquitas*. Zach. 1. *Conuertimini ad me, & ego conuertar ad vos* : Actor.3 *Conuertimini & pœnitemini, vt deleantur peccata vestra*. Et certè nulla est ratio, cur potiùs certus aliquis gradus intensionis in contritione requiratur ad remissionem peccatorum efficiendam quam alius maior vel minor; neque etiam dici debet quod summus requiratur : aliàs quis vnquam ne probabiliter quidem sibi persuadere posset, quod ad gradum illum contritionis summè intensum peruenisset ? deinde vt quid pœnitentia S. Magdalenæ aliorumque Sanctorum pœnitentium tantopere celebraretur, si omnes pænitentes ad eandem pœnitentiæ perfectionem obligarentur ? Quod vero vnicus de omnibus peccatis perfectæ contritionis actus vel momento elicitus ad illorum remissionem sufficiat, patet ex multis Sanctis vt Sancta Magdalena, S. Matthæo, S. Paulo & alijs, quos Scriptura refert breuissimo tempore & quasi momento vnico verè conuersos & iustificatos fuisse.

Huic doctrinæ fauent SS.Patres ; vt S.Cyprianus de serm.in cæna Domini, *Sed & in eodem articulo temporis* inquit, *cum iam anima festinat ad exitum, & egrediens ad labia expirantis emerserit, Pœnitentiam clementissimi Dei benignitas non aspernatur* : & paulò inferiùs, *Nec quantitas criminis, nec breuitas temporis, nec horæ extremitas, nec vitæ enormitas, si vera contritio, si pura fuerit voluntatum mutatio, excludit à venia*. Et S. Ioannes Chrysostomus in priori Epist. ad Theodorum lapsum, de bono Latrone loquens dicit, quòd, *In vnico momento totius vitæ peccata simul abstersit*.

Tertium est, certum esse dari aliquod præceptum diuinum, quo peccator ad actum contritionis eliciendum obligatur aliquando ;

Neque enim (vt rectè dixit S. Augustinus lib. de duabus anim. c. 14.) *in hanc rem scriptura testimonia colligere necesse est: vox est etiam ista natura: neminem stultum rei huius notitia deseruit, &c. potest aliquis dicere se non peccare, non autem non esse, si peccauerit, pœnitendum: nulla barbaries hoc dicere audebit.*

Verùm difficultas est quonam tempore præceptum illud obliget; quidam enim dixerunt peccatorem statim à peccato commisso ad perfectæ contritionis actum eliciendum obligari: & tandiu peccare continuè, quandiu ab ipso peccato, vel perfectæ contritionis actu, vel Sacramenti Pœnitentiæ susceptione non purgatur. Alii peccatorem ad id obligari asseruerunt, quoties peccata commissa nec remissa memoriæ occurrunt. Alii peccatorem astringunt ad id, diebus Dominicis vel festiuis, vt illos debitè sanctificare possit. Quæ omnia quamuis optima sint & saluberrima; nullam tamen in illis casibus, ad contritionis perfectæ actum eliciendum, obligationem esse docet & probat Gammachæus c. 8. de Sacram. Pænit. & Isamber. 13. de eod. Sacram. art. 3. & seq.

Quare cum illis dicendum est, peccatorem ex diuino præcepto in duobus tantùm casibus ad actum perfectæ contritionis eliciendum obligari. Primus est, quoties actio aliqua necessariò exercenda est, quæ statum gratiæ requirit in eo, qui huiusmodi actionem exercere debet: nec adest Sacerdos, qui eum à peccato mortali quod commisit, sacramentaliter absoluat, tunc enim ne nouum sacrilegii peccatum incurrat perfectæ contritionis actum elicere tenetur.

Secundus casus est, quoties quis in periculo mortis constitutus, alicuius peccati mortalis se conscium esse deprehendit: tunc enim, si Confessarii copia non suppetat, tenetur perfectæ contritionis actũ elicere. Ratio est, quia ex diuinæ legis præscripto quilibet tenetur æternæ damnationis & separationis a Deo certum periculum deuitare, mediumque ad id necessarium adhibere: atqui nullum aliud tunc suppetit damnationis euitandæ medium, quàm actus perfectæ contritionis: ergo peccator tunc ad illum eliciendum obligabitur.

SECTIO IX.

Vtrùm Contritio perfecta necessaria sit ad Sacramentum Pœnitentiæ dignè & fructuosè recipiendum; an verò attritio ad id sufficiat.

1 PRAESVPPONIMVS alterutram esse necessariam: id est ad fructuosam & dignam Sacramenti Pœnitentiæ susceptionem, requiri contritionem aliquam formalem & expressam, ita vt

aliquis verus & actualis dolor à Pœnitente concipiatur de peccatis commissis, quamuis venialia tantummodo forent, cùm contritio sit pars essentialis huius Sacramenti, qua deficiente nullum esset Sacramentum: Quare qui tantummodo doleret quod de peccatis non doleat, careret dolore ad fructum huius Sacramenti necessario: quia contritio est dolor de peccato commisso, vt ex Concilii Tridentini doctrina constat; proindèque quiuis alius dolor, qui non est de peccato commisso, non est contritio, quanquam si dolor ille sit absolutus & efficax, pariet necessario verum de peccatis dolorem, id est efficiet vt voluntas peccata commissa auersetur, & doleat ea commisisse: quo sensu intelligi debent Theologi illi, qui ad pœnitentiæ Sacramentum sufficere dicunt pœnitentem dolere quod de peccatis non doleat.

2 Hoc præsupposito, dicendum est contritionem perfectam, quãuis sit optima & excellentissima dispositio ad Sacramentum Pœnitentiæ dignè & cum vberrimo gratiarum fructu recipiendum, non esse tamen necessariam, sed simpliciter sufficere attritionem. Ita docent Paludanus in 4. dist. 19. quæst. 1. art. 2. Sanctus Antoninus 3. part. tit. 14. cap. 19. Syluester verbo *Confessio*, cap. 1. Roffensis art. 5. contrà Lutherum, Ioannes Malderus Episcopus Antuer p. 22. quæst. 19. art. 4. Ruardus Thomas Staple. tom. 2. Prolegom. 1. in lib. 5. Guillelmus Estius in 3. sent. d. 34. §. 7. & in 4. d. 54 §. 13. Canus relect. de Pœnit. p. 5. ad 2. Soto lib. 2. de Nat. & grat. cap. 15. & in 4. dist. 18. quæst. 3. art. 2. & plures alij, quibus subscripserunt Isambertus disp. 4. de Pœnit. art. 4. & Gammachæus cap. 9. de Sacram. Pœnit. vbi etiam dicit esse manifestam sententiam S. Thomæ.

Probatur in primis ex Concilio Tridentino sess. 14. cap. 4. vbi, postquam declarauit contritionem imperfectam, quæ attritio dicitur, *Non solum non facere hominem hypocritam & magis peccatorem, verum etiam donum Dei esse, & Spiritus sancti impulsum, non quidem adhuc inhabitantis, sed tantum mouentis: quo pœnitens viam sibi ad iustitiam parat:* hæc immediate subiungit: *Et quamuis sine Sacramento Pœnitentiæ per se ad iustificationem perducere peccatorem nequeat; tamen eũ ad Dei gratiam in Sacramento Pœnitentiæ impetrandam disponit*: quibus verbis apertissimè declarat attritionẽ illam, quam ibidem dicit communiter concipi, vel ex consideratione turpitudinis peccati, vel ex gehennæ pœnarumque metu, si voluntatem peccati excludat, cum spe veniæ esse dispositionem sufficientem ad remissionem peccatorum in Sacramento Pœnitentiæ obtinendam. Vnde Catechismus Romanus part. 2. c. 5. mentem Concilii adhuc apertiùs explicans dicit: *Si quis ita animo affectus sit, vt peccata admissa doleat, simulque in posterum non peccare instituat,*

instituat, etsi eiusmodi dolore non afficiatur, qui ad impetrandam veniam satis esse possit, ei tamen, cum peccata Sacerdoti rite confessus fuerit, vi clauium scelera omnia remitti ac condonari.

Probatur 2. ex S. Augustino lib. de Catechizan. rud. c. 17. vbi dicit eos qui volunt fieri Christiani, ne eant in ignem æternum cum diabolo, &c. habere aliquam dispositionem, non omnino perfectam, sufficientem tamen, vt verè Christiani fiant, id est, vt Baptismi Sacramentum recipiant, ac per illud iustificentur: talis autem dispositio non est alia quàm attritio, vt ex eius motiuo patet: ergo si secundùm mentem S. Augustini est dispositio sufficiens ad remissionem peccatorum in Baptismo consequendam, erit etiam ad Sacramentum Pœnitentiæ dignè & fructuosè recipiendum, cum par sit vtrobique ratio, vt rectè probat Gammachæus cit. cap. 9.

3 Probatur 3. ex fine ob quem Sacramentum Pœnitentiæ à Christo Domino institutum est, qui finis est spiritualis suscitatio peccatoris à morte peccati, & eius cum Deo reconciliatio: Vnde Baptismus & Pœnitentia vocantur Sacramenta mortuorum, & Concilium Trident. sess. 14. cap. 1. dicit hoc Sacramentum institutum esse *Ad reconciliandos Deo fideles post Baptismum lapsos*: huic autem fini repugnat prærequiri ad hoc Sacramentum, tanquam dispositionem necessariam, actum aliquem, vi cuius ante realem ipsius susceptionem, peccator à peccati morte suscitetur, & Deo reconcilietur; quia sic Sacramentum nunquam consequeretur finem suum, proindeque ad finem illum frustrà institutum fuisse diceretur.

Probatur 4. ex potestate remittendi peccata sacerdotibus à Christo Domino collata, quam ipsi sacerdotes in hoc Sacramento exercent: quæ quidem potestas frustrà illis data fuisset, si ad illius exercitium dispositio aliqua necessario prærequireretur in ipso pænitente, qua peccatorum suorum remissionem ante Sacerdotis absolutionem consequi deberet. Imo vt argumentatur Gammachæus cit. cap. 9. si contritio perfecta esset ad Sacramentum Pœnitentiæ dispositio necessaria, consequens foret Sacerdotes non habere propriè potestatem Clauium, nec verè peccata remittere, sed solummodo declarare peccata esse remissa: quod dicit esse hæreticum.

4 Confirmatur ex eo quod inde sequeretur contra communem Ecclesiæ & SS. Patrum consensum, legem gratiæ duriorem & rigidiorem esse, quam Mosaica lex fuerit, & longè grauius onus Christianis impositum esse quàm Iudæis ad remissionem peccatorũ obtinendam: in lege Mosaica siquidem sola contritio ad id sufficiebat, in lege autem gratiæ præter contritionem, tenentur insuper pœnitentes peccata omnia mortalia etiam occultissima sigillatim Sacer-

doribus aperire: quod quàm graue & difficile sit plerisque experientia satis testatur.

Porrò hæc doctrina ita certa est, vt cum quidam Theologus nuper in libro à se edito scripsisset, *Attritionem de peccatis insufficientem esse, pro accipienda remissione peccatorum in Sacramento Pœnitentiæ, contritionemque ex charitate perfecta esse ad id necessariam*: & ex consequenti, *Absolutionem Sacramentalem nihil aliud esse, quàm declarationem iuridicam peccati iam remissi*: alma Facultas Parisiensis multis præhabitis deliberationibus tam prima Iunii, quàm prima Iulii anni 1638. totum istud hac censura notauit: *Quæ tradit de attritionis insufficientia, & contritionis ex perfecta charitate absoluta necessitate ad recipiendum Pœnitentiæ Sacamentum: & quæ addit de absolutione, quòd nihil aliud sit, quàm declaratio iuridica peccati iam remissi, damnauit Facultas, & censuit has propositiones esse quietis animarum perturbatiuas, communi & omnino tutæ praxi Ecclesiæ contrarias, efficaciæ Sacramenti pœnitentiæ imminutiuas, & insuper temerarias & erroneas*: Ita refert Isambertus disp. 14. de Sacramento Pœnitentiæ art. 6. qui eidem censuræ interfuit & subscripsit.

Obiiciunt aliqui Concilium Trident. sess. 6. cap. 6. inter dispositiones ad iustificationem adultorum requisitas hanc recensere, vt scilicet, *Deum tanquam omnis iustitiæ fontem diligere incipiant; ac propterea moueant aduersùs peccata per odium aliquod & detestationem, hoc est per eam pœnitentiam, quam ante Baptismum agere oportet.*

5 Respondetur, vel Concilium ibi loqui de iustificatione adulti infidelis, quæ fit ante realem Baptismi susceptionem per solum propositum, illius suscipiendi, vt verba ex illo citata explicat Isambertus; & ad hanc iustificationem certum est contritionem perfectam esse necessariam: vel, si loquatur de iustificatione quæ in reali Baptismi susceptione confertur, per dilectionem Dei non intelligi amorem perfectæ charitatis: sed amorem imperfectum qui in virtute spei reperitur; quod satis apertè ex eius verbis antecedentibus colligitur, vbi de infidelibus adultis loquens: *disponuntur*, inquit, *ad ipsam iustitiã, dùm excitati diuina gratia & adiuti, fidem ex auditu concipientes, &c. in spem eriguntur, fidentes Deum sibi propter Christum propitium fore: illumque tanquam omnis iustitiæ fontem diligere incipiunt*: quasi dicat illos incipere Deum diligere, eo quòd ab illo tanquam à fonte totius gratiæ & iustitiæ, se peccatorum remissionem impetraturos sperant: Nullus autem dubitat hunc amorem spei, & hanc confidentiam in Deum per Christi merita requiri ad iustificationem peccatoris, siue in Sacramento, siue extrà Sacramentum, sicut & fidem, timorem aliasque virtutes, quas ibi enumerat

Con-

Concilium, ea ratione quæ à nobis explicata est in priori eius operis parte, tract. 6. de Gratia cap. 4. de iustificatione.

SECTIO X.

Qualis esse debeat attritio illa, quæ ad Sacramentum Pœnitentiæ debite suscipiendum necessaria est.

1 AD faciliorem quæstionis propositæ solutionem obseruandum est, attritionem seu dolorem de peccatis ex vario & multiplici motiuo concipi posse. Primum ex motiuo malo: verbi gratia, quando quis dolet se in ebrietatem lapsum esse, quia per illud impeditus est ne furtum committeret. Secundò ex motiuo indifferenti; vt si quis de intemperantia doleat; quia sanitati obfuit. Tertiò ex motiuo aliquo humano; si quem latrocinij pœniteat, eo quod illius causa sit apud alios infamatus. Quartò ex motiuo honesto, sed purè naturali; vt si quis pœniteat mendacii vel fraudis, eo quod rectæ rationi naturali aduersetur. Quintò denique ex aliquo motiuo bono supernaturali, id est fidei diuinæ innixo; verbi gratia, quando quis ex impulsu Spiritus sancti se peccatum aliquod mortale commisisse dolet, illudque detestatur quia æternæ damnationis incurrendæ, aut cælestis beatitudinis amittendæ periculo illum exponit; vel quia fidei lumine iudicat turpe esse homini Christiano tale peccatum committere, verbi gratia, quod dixit Apostolus 1. Cor. 6. *Tollere membra Christi, & facere membra meretricis.*

2 Hac obseruatione supposita dicendum est, attritionem quinto modo sumptam, esse ad Sacramentum Pœnitentiæ debitè suscipiendum sufficientem; aliis vero quatuor modis esse insufficientem. Ita Suarez disp. 5. de Sacramento Pœnit. sect. 1. Isambertus disp. 14. de eodem Sacr. art. 4. & alii communiter. Atque in primis quod attritio quatuor illis prioribus modis sumpta, sit insufficiens, ex illorum enumeratione constat: certum est enim dolorem de peccatis ex motiuo aliquo malo, aut indifferenti, aut humano conceptum, non esse virtuosum: nec proinde ad Sacramentum Pœnitentiæ suscipiendum disponere posse. Certum est quoque dolorem de peccatis ex motiuo naturali honesto elicitum non sufficere, vt ex communi Theologorum consensu docet Suarez suprà: & apertè constat ex eo quod Concilium Trident. sess. 14. cap. 4. dicit attritionem illam, quæ ad gratiam huius Sacramenti sufficienter disponit, *Esse donum Dei, & Spiritus sancti impulsum.* Quod vero sufficiat attritio quinto modo sumpta; id est quatenùs per auxilium gratiæ cõcipitur ex motiuo aliquo bono supernaturali, quodcũque illud sit,

euidens est, tùm ex verbis Concilii Trident. præcedent. sect. relatis, tùm ex rationibus quibus ibidem probauimus contritionem perfectam ad fructum Sacramenti Pœnitentiæ non esse necessariam; attritionem vero esse sufficientem: si quæ enim attritio sufficiens est, haud dubiè illa quæ talis est, qualem illo quinto modo descripsimus.

3 Obiiciunt hæretici apud Bellarminum libro 2. de Pœnitent. cap. 17. attritionem illam ex metu gehennæ conceptam non posse sufficienter ad Pœnitentiæ Sacramentum disponere, eo quod sit vitiosa & mala, cùm non ex amore Dei, sed ex amore sui oriatur: Vnde Kemnitius in examine Concilii Trident. super sess. 14. attritionem illam ex metu gehennæ conceptam vocat Iudæ Pœnitentiam.

Vt clarius & efficacius hæc obiectio soluatur, & hæreticorum error refellatur, obseruandum est quadruplicem timorem à Theogis assignari. Primus est timor naturalis, quo naturaliter homo refugit malum naturæ suæ contrarium, & hic timor ex se neque bonus neque malus est. Secundus timor, est mundanus, quo quis inordinatè temporalia mala timet; adeo vt ad illa deuitanda, in Deum peccare non vereatur; & hic timor malus est atque vitiosus, illumque S. Basilius *Hostilem* vocat in Ps. 33. Tertius est timor filialis ex charitate perfecta originem ducens, quo iustus supremam Dei maiestatem cum omni humilitate ac cordis deuotione reueretur, & hoc præsertim metuit, ne in aliquam eius offensam incurrat, illique quouis modo displiceat, aut ab eo per peccatum separetur; & hic timor proprius est sanctorum, deque illo dixit Ps. 3. *Timete Dominum omnes Sancti eius*. Quartus denique est timor seruilis, quo videlicet peccator Deum comminantem & punientem ita timet, vt ratione timoris illius, & propter pœnam euitandam quam tunc præ oculis habet, peccata commissa auersetur, & illis in futurum cauere proponat.

Est autem in confesso dolorem de peccato ex timore mundano vel naturali ortum, esse insufficientem; Ex timore vero filiali, optimum & saluberrimum, cum ad perfectam charitatem pertineat. Tota igitur difficultas est de timore seruili (vt obseruat Bellarminus sup.) quem hæretici contendunt esse malum ac vitiosum, proindeque insufficientem ad veram Pœnitentiam: nos è contrario asserimus esse bonum & vtilem proindeque attritionem ex eius motu elicitam, esse sufficientem dispositionem ad Sacramentum Pœnitentiæ debitè ac fructuosè recipiendum.

Probatur hæc veritas 1. ex scriptura, quæ innumeris propè locis timorem vindictæ diuinæ ac pœnarum æternarum ingerit, & ad illum peccatores vehementer excitat: quin & ipsemet Christus Domi-

Dominus S. Matth. 10. *Nolite*, inquit, *timere eos, qui occidunt corpus, &c.* (en timor mundanus quem reprobat) *sed potius timete eum, qui potest & animam & corpus perdere in gehennam: ita dico vobis hunc timete:* en timor gehennæ & seruilis ad quem excitat.

Probatur 2. ex Concilio Tridentino sess. 14. cap. 4. vbi dicit timorem illum, *Donum Dei esse & Spiritus sancti impulsum, &c. Eoque timore vtiliter concussos Niniuitas ad Ionæ prædicationem plenam terroribus pœnitentiam egisse, &c.*

Probatur 3. ex S. Augustino in Psal. 127. vbi super hæc verba: *Beati omnes qui timent Dominum*; dicit *quod quamuis timor ille, quo qui timet pœnas, ac metuit ne mittatur in gehennam, nondum castus sit; est tamen bonus ac vtilis,* ex sancto Basilio in Psalm. 33. vbi, postquam timorem mundanum descripsit, dixitque prorsùs esse abijciendum, subiungit: *Imò verò salutaris, & qui sanctitatis operarius est, vis enarrem qualis sit? Si quando te senseris, ac vnum aliquod cieri ac prosilire peccatum; ad mentem reuoca formidabile illud, nec vlli mortalium tolerabile iudicium Dei, &c.* Vbi pergit in iudicio illo vltimo describendo, & exinde proponit, *Inferni profundum barathrum, tenebras impermeabiles, ignem obscurum, causticas quidem habentem vires, luce verò destitutum, vermium innumerabilium genus venenosum ac carniuorum, &c.* Additque: *Hac tu time: Et eiusmodi timorem eruditus quasi frœno quodam animum reprime.* Et tandem concludit, *Hunc esse timorem, quem Pater cœlestis non qualescunque, sed filios de propria salute sollicitos promisit se docturum.* Et ex S. Chrysostomo hom. 15. ad pop. Antioch. *Quid gehenna grauius, sed huius metu nihil vtilius: gehenna namque timor regni nobis affert coronam, &c. Nihil enim tam peccata consumit, & virtutem geminare & crescere facit, quàm timor; propterea qui non viuit in timore, rectè illum agere non est facile, sicut vicissim impossibile est illum peccare, qui cum timore viuit.*

Ex S. Hieronymo, in cap. 2. Mich. *Qui pudore & verecundia non tenentur, agant pœnitentiam, saltem comminatione pœnarum.*

Ex S. Ambrosio ad Virg. laps. cap. 8. *Pœnitentia sic agitur: si tibi ante oculos ponas de quanta gloria cecideris, & de quo libro vitæ nomen tuum deletum sit, & si te iam credas propè ipsas positam tenebras exteriores.*

Denique ex S. Augustino lib. de grat. & liber. arbit. cap. 18. loquens de timore Dei dicit, quod *illius timoris spiritus est haud dubiè magnum donum Dei, &c. non quidem ille timor quo Petrus Christum negauit, sed illius timoris spiritum accepimus, de quo dicit ipse Dominus Christus, eum timete qui habet potestatem & animam & corpus perdere in gehennam.*

5 Cum igitur constet timorem illum esse donum Dei, ac impulsum Spiritus sancti, atque ex motiuo supernaturali diuinæ fidei innixo concipi, hinc sequitur esse bonum ac salutarem: proindeque attritionem quæ ex illo oritur, non esse vitiosam & malam, sed bonam & honestam, quæ oritur quidem ex amore sui sed benè ordinato, quo nimirum secundùm rectam rationem, & diuinæ legis præscriptum refugimus damnationem & mortem æternam; & quamuis amorem Dei perfectum in se non includat; illum tamen non excludit, nec illi vllo modo aduersatur: vnde sequitur attritionem illam esse sufficientem dispositionem ad Sacramentum Pœnitentiæ debitè suscipiendum.

Instabit aliquis, attritionem ex solo gehennæ metu ortam nec honestam, nec bonam moraliter esse posse, cum sit odium non peccati, sed pœnæ, ita vt si nulla esset pœna peccato imposita, nulla esset quoque peccati detestatio,

Ad solutionem huius instantiæ obseruandum est duplicem à Theologis distingui morem seruilem, vnum quem vocant seruiliter seruilem, in quo tota ratio tam finalis quàm impulsiua dolendi de peccato, aut ab illo abstinendi, est fuga & odium ipsius pœnæ: ita vt quis peccatum fugiat solummodo ob pœnam quam euitare cupit, finemque suum quasi vltimum in illius pœnæ fuga constituat: alterum verò, quem vocant timorem simpliciter seruilem, in quo pœnæ odium, illiusque fuga, homini à peccato voluntatem suam auertenti non est vltimus finis, sed tantùm proximus; ita vt non sistat se in simplici fuga pœnarum æternarum, sed hunc illarum metum, saltem virtualiter & interpretatiuè, ad æternæ vitæ desiderium, & amorem Dei imperfectum referat; quatenùs scilicet ex tali metu mouetur ad dolendum de peccato vel ad benè operandum, tum ne pœnam illam æternam patiatur: tum etiam ne bono æterno priuetur, Deumque sibi iratum & infensum habeat, in quo præsertim differt à timore seruiliter seruili, qui nihil prorsùs de Deo illiusque fruitione curat. Est etiam alia inter vtrumque illum timorem differentia, quam tradit Bellarminus lib 5. de Pœnit. cap. 8. nimirùm quòd metus seruiliter solummodò peccati executionem seu actionem impediat; timor vero simpliciter seruilis voluntatem ipsam immutet; & non modo à peccato cohibeat, sed etiam ad Deum conuertat.

6 Hac præmissa obseruatione, facilis est ad instantiam responsio: concedit enim attritionem ex timore seruiliter seruili elicitam, nec honestam nec bonam esse moraliter; negatur vero attritionem ex timore simpliciter seruili elicitam, vitiosam esse aut insufficientem, cùm habeat omnes conditiones à Concilio Tridentino requisitas, est enim donum Dei & impulsus Spiritus sancti, cum gra-

tiam

tiam excitantem præsupponat, & ex motiuo supernaturali oriatur; & præterea voluntatem peccandi excludat, cum spe veniæ à Deo consequendæ.

Ex dictis facile intelligi potest, in quo conueniant inter se contritio & attritio, & in quo differant. Conueniunt enim 1. in eo quod vtraque sit supernaturalis; id est quod vtraque per impulsum Spiritus sancti ex motiuo aliquo supernaturali, seu per fidem diuinam cognitio oriatur. Secundò quod vtraque debeat esse interna & spiritualis; nec dolorem aliquem sensibilem necessariò requirat. Tertiò quod ad omnia peccata mortalia commissa, nullo prorsùs excepto, vtraque debeat extendi. Quartò, quod vtraque voluntatem peccati excludere, spemque veniæ adiunctam habere debeat. Quintò denique quod vtraque sit dispositio apta & conueniens ad Sacramentum Pœnitentiæ dignè & fructuosè suscipiendum.

Differunt autem præsertim, tum ratione obiecti formalis, seu motiui: contritio enim ex motiuo perfectæ charitatis concipitur; attritio verò ex aliquo alio motiuo à charitate diuerso, bono tamen & honesto ac supernaturali lumine fidei cognito; tum ratione effectus, contritio, siquidem peccatorem iustificat ac Deo reconciliat, etiam antequam Pœnitentiæ Sacramentum actu susceperit, attritio vero ad iustificationem in Sacramento Pœnitentię consequendam tantummodo disponit.

7 Quod vero aliqui Doctores dicunt attritionem debere aliqua ratione concipi propter amorem ipsius Dei, si de amore perfectæ charitatis intelligitur, negandum est: quia dolor ex illo amore quantumlibet remisso elicitus, ante Sacramenti receptionem iustificaret, vt supra probatum est, proindeque dolor ille non esset attritionis, sed contritionis: si autem de amore Dei imperfecto, id est qui ex motiuo à charitate diuerso elicitur, qualis est ille qui in virtute spei includitur, quo diligimus Deum non prout est in se summè bonus, & propter se diligibilis, sed prout est erga nos beneficus & liberalis, concedendum est, quia attritio debet saltem virtualiter spem veniæ in se includere, vt docet Concilium Trident. suprà. Videri potest super hac materia Diuus Franciscus Salesius Episcopus Geneuensis in tract. de diuino amore lib. 2. c. 17. vbi optimè explicat; quis & qualis sit amor ille imperfectus, qui in spei virtute reperitur.

Superest vnum hìc obseruandum quod monet Layman. tract. 6. de Sacram. Pœnit. cap. 4. nimirum ad valorem Sacramenti Pœnitentiæ requiri, vt dolor internus attritionis seu contritionis aliquo modo intercedat, aut saltem comitetur externam peccatorum confessionem: tum quia contritio, cum sit pars Sacramenti debet aliquo signo exteriori, per confessionem scilicet, fieri sensibilis; tum etiam quia ipsa peccatorum confessio procedere debet ab interna

pœni-

pœnitentia; cum non sit mera & simplex peccatorum narratio, sed sui ipsius coram Deo accusatio, quæ proindè in spiritu humilitatis & in animo contrito facienda est. Probabilis nihilominus & tuta est sententia Suarez. disp.20.de Sacram. Pœnit. sect.4. num.31. (quam hìc subiungimus in gratiam eorum, qui frequentius ad tribunal Pœnitentiæ, nec nisi cum culpis venialibus accedunt, quique interdum varijs super hac re scrupulis exagitantur) qui docet actum contritionis fructuosè post confessionem peractam posse elici, dummodo antè absolutionem Sacerdotis eliciatur; ipsamque confessionem, quamuis ab interna pœnitentia non processerit, tamen quatenùs posteà veluti informatur per consequentem contritionem, sufficienter perfici in ratione accusationis Sacramentalis; sed tunc necesse esse, vt interior illa contritio vel attritio exteriori aliquo signo, puta exteriori corporis demissione, humili expectatione ipsius absolutionis, pectoris tunsione, &c. se prodat.

SECTIO XI.

Vtrùm Confessio Sacramentalis ad peccatorum remissionem consequendam ex Christi Domini institutione sit necessaria.

1 CONFESSIONIS Sacramentalis nomine secundùm communem S. Thomæ in 4 disp.17.q.3. a.2. aliorumque Theologorum doctrinam, intelligitur *Accusatio legitima, in Sacramento Pœnitentiæ de proprijs peccatis facta Sacerdoti, ad absolutionem illorum ab eo recipiendam.*

Dicitur 1. *Accusatio*: quia confessio fieri debet per modum accusationis; *Nec in ea*, vt loquitur Catech Rom. par.2.c.5. *peccata sunt ita enarranda, quasi rem aliquam gestam otiosis auditoribus exprimamus; verum accusatorio animo ita enumeranda sunt, vt ea etiam in nobis vindicare cupiamus.*

Dicitur 2. *legitima*: quia non quælibet accusatio sufficit; sed ad eam conditiones quædam diuina lege præscriptæ, infrà explicandæ requiruntur.

Dicitur 3. *in Sacramento Pœnitentiæ*: confessio enim quæ fit in foro exteriori coram iudicibus siue sæcularibus, siue Ecclesiasticis, non est apta huius Sacramenti materia.

Dicitur 4. *de proprijs peccatis*: neque enim aliena peccata, sed propria solummodo in confessione declaranda sunt; in quo abusum multorum notat Toletus lib.3. cap.6. qui, vt aliquod proprium peccatum detegant, simul aliorum peccata enarrant, vir vxoris, vxor viri, domini seruorum, serui dominorum, &c.

qui

qui quidem super hac re ab ipsis Confessarijs admoneri debent.

2 Dicitur 5. *facta Sacerdoti* . quia solus Sacerdos est legitimi huius Sacramenti Minister, vt ex ante dictis constat: nec proinde confessio facta laico, aut clerico non Sacerdoti, vllo modo Sacramentalis est. Debet autem fieri Sacerdoti, præsenti, non absenti, vt in Catechismo Rom. sup. declaratur; & speciali Clementis VIII. constitutione, quam refert Isambertus disp. 18. art 4. sententia illa, quæ asserit confessionem Sacramentalem per litteras aut internuncium fieri posse, tanquam falsa & scandalosa prohibita est: tunc enim nec confessio secreta esset, nec certa materia absolutionis; contingere si quidem posset, vt pœnitens intermedio tempore mutaret animum, aut è viuis excederet: Potest tamen pœnitens aliquando solis nutibus confiteri, vt in mutis contingit & interdùm in moribundis. Potest per interpretem, v. g. cum Sacerdoti ipsius pœnitentis idioma seu linguam non intelligenti fit confessio: ad quod tamen nullus obligatur, vt monet Toletus supra, cum alteri reuelare confessionem suam non teneatur. Potest in scripto, vt scilicet peccata sua scribat, & Confessor, annuente ipso pœnitente, legat: quod in mutis aut alijs ex causa aliqua rationabili contingere posse docet Toletus suprà.

Dicitur denique *ab obtinendam peccatorum remissionem*: in quo, vt obseruat Catech. Roman. suprà, *hoc indicium longè dissimile est à forensibus capitalium rerum quæstionibus, in quibus confessioni pœna & supplicium, non verò culpa liberatio & errati venia constituta est.*

3 De confessione igitur Sacramétali eo modo intellecta quæritur, vtrum sit ex Christi Domini institutione ad remissionem peccatorum consequendam necessaria? Et responsio affirmatiua est de fide: quam tamen negauerunt olim, non modo Nouatiani, sed etiam plures alij Hæretici, vt Messaliani, Iacobitæ, & Armenii, Albigenses, Flagellantes, Valdenses & alij apud Iudocum Coccium tr. 2. l. 7. a. 3. quibus posteà subscripserunt Lutherani & Caluinistæ; vt videre est apud Bellarminum lib. 3. de Pœn. c. 2. qui omnes, licet maximè inter se circa varia dogmata discrepantes, in eo tamen conueniunt, quod negant confessionis Sacramentalis ex iure diuino necessitatem.

Refellitur illorum error, & veritas opposita probatur 1. ex cap. 20. S. Ioannis, vbi Christus Dominus alloquens Apostolos, eorumque in Sacerdotio successores: *Quorum*, inquit, *remiseritis peccata, remittuntur eis; & quorum retinueritis, retenta sunt*: ex quibus verbis perspicuum est, vt docet Catechismus Rom. suprà ipsos Apostolos & Sacerdotes circa peccata remittenda aut retinenda

renda iudices esse constitutos. *Et quoniam*, vt Sancta Synodus Tridentina sapienter admonuit, *de qualibet re verum iudicium fieri, atque in repetendis criminum pœnis iustitiæ modus teneri non potest, nisi planè cognita & perspecta causa fuerit; ex eo sequitur, vt pœnitentium confessione sigillatim peccata omnia Sacerdotibus sint patefacienda.*

Probatur 2. authoritate plurimorum Conciliorum Generalium, ac præsertim Lateranensis sub Innocentio III. cap. 21. Constant. sess. 8. Florent. in decret. Eug. & Trid. sess. 14. c. 5. & can. 6. vbi hæc habentur: *Si quis negauerit Confessionem Sacramentalem, vel institutam vel ad salutem necessariam esse iure diuino: aut dixerit modum secretè confitendi soli Sacerdoti, quem Ecclesia Catholica ab initio semper obseruauit & obseruat, alienum esse ab institutione & mandato Christi, & inuentum esse humanum, anathema sit.*

4 Probatur 3. ex SS. Patribus qui huic veritati subscripserunt, vt S. Cyprianus serm. de lapsis, vbi laudans eos qui de peccatis sola cogitatione commissis se apud Sacerdotem in Sacramento Pœnitentiæ accusant: *Quanto*, inquit, *& fide maiores & timore meliores sunt, qui quamuis nullo sacrificij aut libelli facinore constricti, quoniam tamē de hoc vel cogitarunt, hoc ipsum apud Sacerdotes Dei dolentes, & simpliciter confitentes, exomologesim conscientiæ faciunt, animi sui pondus exponunt, & salutarem medelam paruis licet & modicis vulneribus exquirentes.* S. Basilius in regulis Breuioribus, num. 288. *Necessariò*, inquit, *ijs peccata aperiri debent, quibus credita est dispensatio Mysteriorum Dei, siquidem rationem hanc in pœnitentia etiam veteres illos cernimus secutos fuisse.* S. Leo Papa, Epist. 80. ad Episcopos Campaniæ prohibens ne peccata secreta publicè recitarentur, hanc affert rationem: *Quia*, inquit, *reatum conscientiarum sufficit solis Sacerdotibus confessione secreta indicari.*

5 Obijciunt Hæretici Nectarium Patriarcham Constantinopolitanum abrogasse Presbyterum pœnitentiarium, confessionemque sustulisse: vnde inferunt illam non esse iuris diuini, cum tale ius ab hominibus abrogari non possit.

Duplex ad hanc obiectionem afferri potest responsio; vt fusiorem huius facti enarrationem & explicationem omittamus, quæ apud Bellarminum videri potest lib. 3. de pœn. cap. 15. Prima est, abrogationem illam Presbyteri pœnitentiarij à Nectario factam, ad sedandum populi tumultum occasione alicuius scandali exortum, qualitercunque facta sit, benè an malè, hominis particularis factum fuisse, qui nec eruditione, nec experientia pollebat, in his quæ ad regimen Ecclesiæ pertinent, cum iam senex rerumque Ecclesiasticarum expers ad Patriarchatum euectus fuisset: proindeque ex illo eius

facto

facto nullum satis validum argumentum duci posse, contra tot sæculorum praxim vniuersæque Ecclesiæ consensum.

Secunda responsio est, Nectarium nusquam confessionem Sacramentalem secretam abrogasse, sed solummodo vsum aliquem particularem occasione Nouatianæ hæresis introductum, quo pœnitentes certa peccata Sacerdoti pœnitentiario confiteri tenebantur, qui eos (prout expedire censebat) ad publicam illorum peccatorum confessionem obligabat: quem quidem vsum ob scandalum inde secutum abrogauit Nectarius, liberumque reliquit, vt vnusquisque peccata sua secreto posset cuilibet Sacerdoti aperire, vt fusiùs explicat & probat Bellarminus loco citato.

SECTIO XII.

Quæ personæ, & quo tempore obligentur ad confessionem Sacramentalem faciendam.

1 QVOD spectat ad primum, communis & certa Doctorum sententia est, eas omnes & solas personas ad Sacramentalem confessionem obligari, quæ mortale aliquod peccatum post realem Baptismi susceptionem commiserunt. Hoc enim manifestè constat, tum ex cap. *omnis vtriusque sexus* in Concilio Lateran. tum etiam ex eo quod Conc. Trident. sess. 14. cap. 2. dicit baptizatos, qui se crimine aliquo contaminauerint, ad Pœnitentiæ tribunal ex Christi Domini instituto sisti debere, vt ab admissis peccatis liberentur; & c. 5. peccata omnia mortalia, etiamsi occultissima sint, esse in confessione declaranda: venialia autem, quamuis rectè & vtiliter in confessione dicantur, taceri tamen posse citra culpam.

Quod vero spectat ad secundùm, consentiunt omnes Theologi præceptum diuinum de confessione facienda, obligari illum qui sibi conscius est alicuius peccati mortalis, saltem in articulo aut probabili periculo mortis, vt sunt periculosa nauigatio, dimicatio cum hostibus, partus difficilis, grauis & periculosa infirmitas, &c. Ita Nauarrus sect. 2. punct. 4. Sotus, Angelus, Reginal. Vasquez; & alij apud Bonacinam disp. 5. de part. Pœnit. & ea de causa cap. *cum infirmitas*, de pœnit. & remiss. iniungitur medicis, *vt cum eos ad infirmos vocari contigerit, ipsos ante omnia moneant atque inducant, vt medicos aduocent spirituales animarum*: & Cælestinus Papa Epistola 2. ad Episcopos Galliæ, quæ refertur 26. quæst. 6. cap. *Agnouimus*, improbans prauum quendam vsum denegandi Sacramentum Pœnitentiæ damnatis ad mortem; qui tunc in Gallijs inoluerat, *Quid hoc*, inquit, *aliud est, quàm morienti mortem addere, eiusque animam sua crudelitate ne absoluta esse possit, occidere?* & paucis inter-

interiectis, *Salutem ergo homini ademit, quisquis mortis tempore sperantem Pœnitentiam denegauit.*

2 Diximus, saltem in articulo aut probabili periculo mortis: Quidam enim Doctores non improbabiliter existimant, præceptum illud diuinum ad confessionem Sacramentalem obligans etiam aliquando extra articulum seu periculum mortis obligare: Quis enim sibi persuadeat, si Ecclesia tempus confessionis faciendæ non determinasset, peccatorem in quibuslibet criminum sordibus toto vitæ tempore torpere, mediumque adeo efficax ad veniam peccatorum obtinendam sine nouo peccato negligere potuisse.

Quo vero tempore præceptum illud diuinum obliget, Christus Dominus expresse determinare noluit, sed Ecclesiæ suæ determinandum reliquit; quæ quidem in Concil. Lateran. sub Innocentio III. cap. 21. hoc decretum edidit: *Omnis vtriusque sexus fidelis, postquam ad annos discretionis peruenerit, omnia sua solus peccata confiteatur fideliter, saltem semel in anno, proprio Sacerdoti, & iniunctam sibi Pœnitentiam studeat pro viribus adimplere:* quo decreto suo velut modificauit & determinauit ipsum præceptum diuinum de confessione facienda; & tempus quo implendum esset, præscripsit: *Neque enim*, vt loquitur Concil. Trident. *per Lateranense Concilium Ecclesia statuit, vt Christi fideles confiterentur, quod iure diuino necessarium, & institutum esse intellexerat, sed vt præceptum confessionis saltem semel in anno ab omnibus & singulis, cum ad annos discretionis peruenissent, impleretur.*

Sunt autem quædam hic circa præceptum illud confessionis annuæ obseruanda.

3 Primum est, illud propriè & per se obligare tantùm semel in anno ad confessionem Sacramentalem instituendam quamuis ratione Paschalis communionis, ad quam fideles tenentur, ipso tempore Paschali præsertim obligare censeatur. Ita Sotus in 4. dist. 18. quæst. 1. art. 4. Valentia qu. 9. de pœn. punct. 4. Vasquez q. 90. art. 5. & plures alij quos ibidem citat.

Secundùm est, nullam certam ætatem determinari posse, in qua pueri primùm confessionis faciendæ præcepto teneantur; cum alijs citiùs, alijs tardiùs oriatur vsus rationis ad peccatum mortale committendum sufficiens: quare id Confessarius non ex sola ætate, sed multo magis ex ingenij & educationis qualitate discernere debet. Ita Laymannus tract. 6. de Sacrament. Pœnitentiæ cap. 5. vbi etiam monet Confessarium, postquam consideratis circumstantijs iudicauit puerum verè ac deliberatè peccatum mortale quod confitetur commisisse, illum cura peculiari ad concipiendum dolorem de peccatis ex motiuo aliquo supernaturali excitare & iuuare debere;

re; cum in eo dolore concipiendo frequenter pueri deficere soleant. Quod si vt ibidem subiungit omnibus perpensis de iudicio & discretione pueri dubius permaneat, num sufficiens extiterit ad aliquod peccatum deliberatè committendum, tunc illum sub conditione absoluere poterit.

4 Tertiùm est, præcepto confessionis annuæ non obligari nisi eos, qui peccatum aliquod mortale commiserunt, vt constat ex Conc. Trid. suprà, & docuit S.Thomas, Sotus, Maior, & alij apud Suarez disp. 22. sect. 8. quod tamen non obstat quin consultissimum sit ijs, qui nullius peccati mortalis sibi conscij sunt, ad Pœnitentiæ tribunal tempore Paschali accedere & venialia confiteri: imò fieri potest vt is, qui tantùm habet venialia ad confessionem Paschali tempore obligetur non quidem per se, sed per accidens: Primò, ratione scandali quod oriri posset, si tempore Paschali ad confessionem non accederet. Secundò, ad euitandum peccatum præsumptionis. Tertiò, ne seipsum decipiat sibi nimium blandiendo, putans se tantummodo habere venialia, cum fortassis habeat etiam mortalia quorum non recordetur: quæ tamen tunc ei remitterentur indirectè simul cum venialibus quæ confiteretur. Quod potiori adhuc ratione obseruandum esse in articulo mortis rectè docuit Isambertus disp. 14. art. 14.

Quartum est, præter confessionis annuæ præceptum, dari etiam quosdam alios casus, in quibus confessionis faciendæ obligatio incumbit; v.g. cum quis suscepturus est sacram Eucharistiam, estque sibi peccati alicuius mortalis conscius: tunc enim, vt declarauit Conc. Trid. sess. 15. c. 7. *quantumcumque sibi contritus videatur absque præmissa confessione Sacramentali ad sacram Eucharistiam accedere non debet*. Prætereà, vt ibidem habetur, quando vrgente necessitate Sacerdos lethalis alicuius culpæ sibi conscius absque præuia confessione celebrauit, posteà debet quamprimum confiteri. Alium adhuc casum adiungit Suarez dis. 31. q. 31. n. 1. part. 2. cap. 5. cum scilicet quis sæpiùs in peccatum aliquod mortale relabitur, nec se illud aliter euitare posse putat, nisi confessionis Sacramentalis auxilio: tunc enim medium illud amplecti tenetur. Addimus ex Catech. Rom. *Nullam rem fidelibus adeò curæ esse debere, quàm vt frequenti peccatorum confessione animum studeant expiare, &c. ac turpe esse, cum in eluendis corporis aut vestium sordibus tam diligentes simus, non eadem diligentia curare, ne animæ splendor turpissimis peccati maculis obsolescat.*

SECTIO XIII.

Quænam sint conditiones ad confessionem debitè faciendam requisitæ.

1 QVIDAM Doctores sexdecim eiusmodi conditiones enumerant; quæ licet alioquin omnes bonæ sint ac vtiles, plerasque tamen illarum minimè necessarias esse monet Tolet. lib. 3. c. 7. qui eodem cap. & seq. quinque præsertim conditiones ad confessionem debitè faciendam requiri docet.

Prima est, vt sit *Diligens*: id est vt pœnitens ad confessionem non accedat, quin prius peccata sua diligenti præmisso examine in memoriam sibi reuocare conetur, aliàs qui nullam eiusmodi diligentiam adhibere vellet, ad confessionem admittendus non esset: imò qui ex culpabili negligentia peccatorum aliquorum mortalium obliuisceretur, quæ idcirco in confessione declarare omitteret, ipsam confessionem ex integro repetere tenetur, vt asserit idem Toletus cap. 9. vbi rectè obseruat diligentiam illam non æqualiter in omnibus requiri, sed pro diuersa ratione personarum, & status, nec non temporis ex quo vltima confessio facta est determinandum esse; illumque qui multis & varijs negotijs implicatus est, teneri ad maiorem diligentiam adhibendam, quam is qui ab eiusmodi negotijs vacuus & liber est: similiter qui tempore diuturniori expers confessionis fuit, quàm qui breuiori.

Secunda est, vt sit *fidelis & vera*: id est, vt pœnitens veraciter & sincerè Sacerdoti conscientiæ suæ statum aperiat, neque negando quæ commisit, neque scienter sibi imponendo quæ non commisit, neque item dubia pro certis, aut certa pro dubijs proponendo: mentiri enim in confessione vt ibidem docet graue peccatum est, quando scilicet hoc fit deliberatè & in materia aliqua graui.

Tertia est, vt sit *Secreta*: id est vt pœnitens non coram alijs & publicè, sed secretò & ad aurem ipsius Sacerdotis peccata explicet: hanc enim esse confessionis sacramentalis conditionem ex ipsius Christi Domini institutione rectè docet & probat Isambertus disp. 15. de pœn. art. 9. Vnde Concil. Trident. sess. 14. can. 6. expressè asserit Ecclesiam semper obseruasse & obseruare modum illum secretè confitendi: & cap. 5. eiusdem sess. dicit, *Quod, quamuis Christus Dominus non vetuerit quin aliquis vindictam suorum scelerum & sui humiliationem, ob aliorum exemplum & Ecclesiæ offensæ ædificationem delicta sua publicè confiteri possit, id tamen non esse diuino præcepto mādatū; nec satis consultè humana aliqua lege præcipi posse, vt delicta præsertim secreta, publica essent confessione aperienda.*

Quar-

Quarta confessionis conditio est, vt sit *Obedire parata*: id est, vt pœnitens habeat voluntatem & propositum exequendi ea, quæ Confessarius ipsi tanquam necessaria præscripserit, verbis gratia fugiendi proximas peccati occasiones, aliena restituendi, pœnitentiam impositam adimplendi, &c.

Quinta denique conditio est, vt sit *Integra*: quæ quidem conditio, quoniam grauioris alicuius momenti est, seq. sect. commodiùs explicabitur.

SECTIO XIV.

Quæ sit integritas Confessionis ad validitatem & fructum eius requisita.

1 CERTVM est integritatem Confessionis non Ecclesiastico solum, sed Diuino etiam iure necessariam esse, poenitentesque ad peccata omnia in Cōfessione declaranda ex Christi Domini institutione obligari. Hoc expresè docuit Conc. Trid. sess. 14. c. 5. cuius quidem verba, quoniam doctrinam pro huius Sacramenti praxi maximè necessariam continent, paulò fusius hic attexere non erit inutile: Dicit igitur, *Sacerdotes à Christo Domino Præsides & Iudices in Sacramento Pœnitentiæ constitutos, iudicium hoc incognita causa exercere non posse, nequæ æquitatem in iniungendis pœnis seruare posse, si in genere duntaxat, & non potiùs in specie ac sigillatim sua ipsi pœnitentes peccata declarent: vnde colligitur oportere à pœnitentibus omnia peccata mortalia, quorum post diligentem sui discussionem conscientiam habent, in confessione recenseri, etiam si occultissima illa sint, & tantum aduersus duo vltima Decalogi præcepta commissa, quę nonnunquam animum grauius sauciant, & periculosiora sint illis, quæ in manifesto admittuntur, &c. cùm enim vniuersa mortalia peccata etiam cogitationis, homines iræ filios & Dei inimicos reddāt: necessum est omnium etiam veniam cum aperta & verecunda confessione à Deo quærere: itaque dum omnia quæ memoriæ occurrunt, peccata Christi fideles confiteri student, procul dubio omnia diuinæ misericordiæ ignoscenda exponunt: si enim erubescat ægrotus vulnus Medico detegere, quod ignorat medicina, nō curat. Colligitur præterea etiam eas circunstantias in cōfessione explicandas esse, quæ speciem peccati mutant: quod sine illis peccata ipsa, neque à poenitentibus integre exponuntur, nec iudicibus innotescant, &c. reliqua autem peccata quæ diligenter cogitanti non occurrunt in vniuersum eadem confessione inclusa esse intelliguntur, pro quibus fidenter cum Propheta dicimus ab occultis meis munda me Domine.*

Ex qua Concilii doctrina intelligi potest non modò necessitas

integritatis in confessione seruandæ, sed etiam quis sit illius modus, seu quænam requirantur, vt confessio integra esse censeatur: quæ hic paulo distinctius breuiter tamen maioris facilitatis gratia, subiungimus.

2 Ad integritatem igitur confessionis secundùm mentem Concilii requiritur primo vt pœnitens peccata omnia mortalia vel quæ mortalia esse dubitat, etiam solius cogitationis, quæ post diligentem sui discussionem memoriæ occurrent, in confessione explicet; adeo vt confessio nulla sit & denuò iteranda, si vel vnum eiusmodi mortale peccatum in confessione deliberatè reticeat. Et de peccatis quidem mortalibus, quæ à se commissa esse recordatur, euidenter constat ex supra citatis Concilii verbis: de illis verò peccatis, de quibus pœnitens dubitat vtrùm mortalia sint, vel vtrùm sint à se commissa, communis Doctorum sententia & in praxi tenenda est, pœnitentem ad ea sub dubio confitenda obligari. Ita S. Th. S. Bonauent. Alensis, Adrianus, Syluester, Nauarrus, Soarez & alii, quos citat & sequitur Layman. lib. 1. tr. 1. cap. 5. paragr. 3. Quod si post diligentiam sufficientem iudicio viri prudentis in examine conscientiæ adhibitam, peccata aliqua mortalia memoriam effugiant, tunc nihilominus virtute Sacramenti simul cũ aliis remittuntur, cum onere tamen & obligatione eadem confitendi & clauibus subiiciendi, si fortè postea memoriæ occurrant.

Obseruat autem Pet. de Ledesma tract. de Sac. Pœn. cap. 16. ex communi Ecclesiæ doctrina & praxi, omnia illa peccata mortalia vni & eidem Sacerdoti esse confitenda, neque sine sacrilegio diuidi aut dimidiari posse confessionem; ita vt quædam peccata vni, reliqua vero, alteri Sacerdoti declarentur: cum hæc diuisio & dimidiatio confessionis integritati eius repugnet, nec possit vnum peccatum mortale sine alio remitti.

3 Requiritur 2. vt pœnitens numerum peccatorum suorum exprimat, neque enim satis est vt quis v. g. dicat se multoties tale peccatum commisisse, nisi quoties commiserit explicet: quod tamen (vt rectè monet Gammach. c. 20. de Sacr. Pœn. part. 1. non mathematicè, sed moraliter intelligendum est, seu quantum ab ipso pœnitente fieri potest, vnde sufficit vt pœnitens numerum illum peccatorum exponat, qui post sufficiens examen memoriæ occurrit: imò, si præcisè non recordetur quoties peccatum aliquod commisit, satis est vt dicat se circiter toties plus minusve peccatum illud commisisse: quod si frequentissimè in illud lapsus sit, saltē tempus exprimat; dicatque v. g. se ab anno fere quotidie vel pluries in vnoquoque die blasphemias protulisse, aut per mensem inimicitias cum aliquo gessisse, cuius quoties recordabatur (quod sæpissime & quacumque data occasione fiebat) toties se illius occidendi, aut aliquod aliud

aliud malum illi inferendi voluntatem renouasse. Ita idem Gammachæus sup. Toletus lib. 3. cap. 7. & alii communiter.

4 Requiritur 3. vt pænitens circunstantias, quæ speciem peccati mutant, in confessione declaret, id est quæ nouam aliquam deformitatem specie differentem in actum peccati inducunt, seu quæ specialem oppositionem habent cum aliquibus aliis præceptis aut virtutibus, v. g. si quis furatus fuerit rem sacram, seu sacris vsibus consecratam, vt calicem: si fornicatus fuerit in loco sacro; si hominem occiderit, qui esset Sacerdos in primo enim casu; circunstantia rei furto ablatæ; in secundo circunstantia loci; in tertio circunstantia personæ inducit nouam deformitatem specie differentem in ipsam actionem furti, fornicationis & homicidii, proinde in confessione declaranda est.

Sufficit autem (quod rectè monet Gammachæus loco cit.) ad euitandas perplexitates, in quas personæ laicæ aliquando incurrunt nescientes, quænam sint illæ circunstantiæ quæ species peccati mutant, aut quomodò explicari debeant, sufficit, inquam, vt eiusmodi personæ ad Pœnitentię Sacramentum accedentes nihil omninò reticere velint eorum, quæ ab ipsis debent declarari, vtque circunstantias notabiliores, quæ per se statim memoriæ occurrunt, & seipsas satis euidenter produnt, in confessione explicent, parati sincerè ac humiliter respondere ad interrogata Sacerdotis, cuius est dignoscere circunstantias illas neccessariò explicandas, de iisque pœnitentem interrogare; vt postea suo loco dicetur.

Quæres an pœnitens teneatur etiam declarare in confessione circunstantias illas, quæ speciem peccati non mutant, sed illud notabiliter aggrauant. Duæ sunt super hac re oppositæ inter se Theologorum sententiæ: alii siquidem, quamuis existiment optimum & saluberrimum esse circunstantias illas notabiliter aggrauantes in confessione declarare, negant tamen pœnitentes ad id obligari. Ita Paludanus, Adrianus, Nauarrus, Medina, Pesantius, Reginaldus, Vasquez, & plures alii apud Bonacinam disp. 5. qu. 4. sect. 4. pun. 3. qui etiam pro illa citat S. Doctorem. Alii è contra asserunt circunstantias notabiliter aggrauantes esse in confessione declarandas. Ita Marsilius, Maior, Sotus, Canus, Suarez, & alii quos refert & sequitur Gammachæus, cap. 10. de Pœnit. §. 1. cui sententiæ subscribit etiã Isambert. disp. 18. a. 1. eamque pluribus rationionibus propugnat. Quamuis autem priorem sentẽtiam maximè probabilem existimemus; tùm propter authoritatem Doctorum qui eam tuentur, tùm etiam quia Concilium Tridentinum sess. 14. c. 5. circunstantias tantummodò speciem peccati mutantes in confessione declarandas esse dicit, nulla facta mentione circunstantiarum illarum quæ tantummodo notabiliter aggrauant, quod tamen dicere non omisisset, si

necessarium esse iudicasset: contrariam nihilominus sententiam adhuc probabiliorem, in praxi quantùm fieri poterit, tenendam arbitramur, pœnitentesq; circunstãtias notabiliter aggrauãtes patefacere esse debere, & à Confessariis prout spiritus & prudentia suggerit, de iisdẽ interrogandos esse ob eam præsertim rationem, quod sine illarũ circunstantiarum notitia vix possint Confessarii dignoscere, quales & quantas satisfactiones aut restitutiones iniungere, quæ remedia proponere, aut consilia pœnitentibus suggerere debeant: aliter enim haud dubiè se gerere debet Confessarius cũ eo, qui breui aut qui diuturno tempore in peccati alicuius cœno hæsit; aliter cum illo, qui ex graui & inueterato odio, aut qui ex repentina ira deliberata tamen; malum aliquod intulit aut optauit; cùm hæ nihilominùs circunstantiæ peccati speciem non mutent: sed tantummodo aggrauent.

SECTIO XV.

An integritas confessionis ita necessaria sit, vt in vllo casu licitum sit peccatum aliquod mortale in confessione reticere.

1 DVo sunt præcipui casus, in quibus pœnitens licitè & fructuosè absolutionem Sacramentalem recipere potest; quãuis peccata omnia mortalia, quæ à se commissa recordatur, non declarauerit: quod tamen non obstat quin cessante ratione ob quam illa reticuit, eadem posteà in confessione decalarare teneatur.

Primus casus est, quando reperitur impossibilitas quædam moralis ex parte ipsius pœnitentis ad declaranda omnia mortalia à se commissa: v.g. quando ægrotus inter confitendum vocis vsum repẽte amittit, nec potest reliqua peccata explicare, vel etiam si nullum peccatum declarare poterit: tunc enim dummodo contriti animi signa quædam exteriora Confessarius in ipso deprehendat, potest, imò debet illum Sacramentaliter absoluere. Ita Medina, Syluester, Nauarrus, Bellarminus, Suarez, & alii apud Bonacinam disp. 5. quæst. 5. de Pœnit. punct. 1. imo quamuis ante Confessarii aduentum non modo vocis, sed etiam rationis ac iudicii vsum amiserit; si tamen aut Sacramentalem absolutionem verbis aut signis petiuerit, declarauerit que se velle cõfiteri, idque fide digno testimonio ipsi Confessario innotescat, tunc etiam potest, imo debet illum sacramentaliter absoluere, saltem sub conditione. Ita Suarez & alii plures apud eundem Bonacinam suprà, quibus subscripsit Gamachæus cap. 20. §. 1. & Isambertus disp. 18. art. 10. & probatur ex Concilio Arausicano 1. can. 12. vbi dicitur quod *subito obmutescens,*

scens, prout statutum est, baptizari, aut Pœnitentiam accipere potest, si voluntatis præteritæ testimonium verbis aliorum habeatur, aut præsentis in suo nutu: & ex Concilio Carthag. 4. cap. 76. *ei qui poenitentiam in infirmitate petit, si casu dum ad eum Sacerdos inuitatus venit oppressus infirmitate obmutuerit, vel in phrenesim versus fuerit, dent testimonium qui eum audierunt, sicque accipiat poenitentiam; & si continuo creditur moriturus, reconcilietur per manus impositionem, & infundatur Eucharistia ori eius.* Item ex S. Leone Papa Epist. 91. ad Theodorum Foroiuliensium Episcopum, vbi de infirmis loquens, *si*, inquit, *aliqua vi ægritudinis ita fuerint aggrauati, vt quod paulò ante poscebant, sub præsentia Sacerdotis significare non valeant testimonia eis fidelium circumstantium prodesse debebunt; vt simul & poenitentiæ & reconciliationis beneficium consequantur.* Accedit etiam praxis totius Ecclesiæ, quam discimus ex Rituali Romano tit. de ordine administrandi Sacramentum Eucharistiæ, in quo dicitur, *infirmum absoluendum esse, si confitendi desiderium vel per se vel per alios ostenderit.*

2 Quod si moribundus vi morbi de repente ita oppressus fuerit, vt nec Confessarium postulauerit, nec vllum confitendi desiderium verbis aut nutibus aliisve similibus signis, præsente vel absente Confessario ostenderit, tunc sacramentaliter absolui non poterit; cum nulla sit ibi materia idonea & sufficiens Sacramenti Pœnitentiæ, nulla contritio aut confessio quæ signo aliquo exteriori se prodat; cum tamen sint partes essentiales ipsius Sacramenti, sine quibus forma illius applicari nec licitè nec validè potest. Ita Suarez disp. 23. sect. 1. & plurimi alii Theologi quos citat & sequitur Layman. tract. 6. de Pœnit. cap. 8. quibus subscribit Isamb. disp. 17. a. 9. Certè Concilia & Patres non aliter permittunt Poenitentiæ Sacramentum morituro obmutescenti aut phrenetico ministrari, nisi Sacerdoti constet illum antea Sacramentum ipsum expetisse, desideriumque suum verbis aut nutibus, aliisve signis declarasse.

3 Secundus casus est quando ex confessionis integritate sequeretur aliquod graue damnum spirituale vel corporale alterius, aut ipsiusmet confitentis: v. g. quando vrgente prælio aut instante naufragio plurium militum aut nauigantium confessio excipienda est: tunc enim ne dũ vnius cõfessio integra excipitur, sed ne aliorũ quibus confitendi spatium deerit salus periclitetur, sufficit vt quisque peccatum aliquod mortale à se commissum fateatur: imo si tempus ad id non suppetat, & iam iam naufragium immineat aut præliũ ineatur, satis erit tunc, vt omnes nauigantes aut milites signis aliquibus exterioribus se peccasse generatim, & de peccatis verè dolere demonstrent: quæ quidẽ signa visu vel auditu à Confessario percipiantur

tur sicque à Confessario absoluantur. Ita Isambertus disput. 17. art. 8.

Item quando infirmus laborat morbo contagioso, si non possit Confessarius absque manifesto vitæ periculo in peccatis illius sigillatim audiendis diutiùs immorari; tunc aliquibus tantùm peccatis in Confessione auditis si aliàs sufficienter dispositus sit, illũ sacramentaliter absoluere poterit. Ita Vasquez, Koninch, & alii apud Bonacinam loco proximè citato. In hoc tamen casu debet Confessarius admonere infirmum, confessionem illius eo modo factam esse validam & sufficientem, & quantum fieri poterit, animo pacatum & tranquillum dimittere.

4 Simili modo, si quis v. g. patrem aut matrem Confessarii sui occidisset, aut domui eius ignem subiecisset, nec alteri tunc confiteri posset, non teneretur incendium illud & homicidium ei in Confessione declarare: quia hoc esset exponere Confessarium ipsum peccato vindictæ & odij, fortè etiam periculo reuelandæ confessionis, & multa hinc mala moraliter sequi possent, cùm Sacerdotes sint quoque homines circumdati infirmitate, & inter illos alii aliis infirmiores: quare tunc posset licitè pœnitens peccatum illud in confessione reticere. Ita Nauarrus cap. 7. num. 3. Gammachæus cap. 20. §. 1. & alii.

Quæres an similiter liceat pœnitenti reticere in confessione peccatum aliquod mortale aut illius circunstantiam, quod vel quam declarare non potest, nisi cum manifestatione complicis. Nauarrus suprà numero 1. & sequentibus affirmat, id non modo licitum esse, sed etiam pœnitentem tunc ad peccati illius aut circunstantiæ reticentiam obligari, illique subscripsit Gammachæus suprà: quorum sententia quamuis sit probabilis & tuta, verior tamen & tutior videtur sententia negans, quæ est S. Doctoris in 4. dist. 16. quæst. 3. art. 2. q. 5. ad 5. quem sequuntur Bonauentura, Alexander, Paludanus, Maior, Almainus, & plures alii apud Suarez d. 34. de Pœnit. sect. 1. cum quibus proinde dicimus pœnitentem in casu supra declarato debere in primis Confessorem quærere, cui persona, cum qua peccauit, non sit nota; vel si commodè & absque salutis periculo fieri possit, confessionem in aliud tempus differre: quod si neutrum possit, tenetur tunc peccatum suum tale quale commissum fuit, declarare, id manifestè innuit S. Bernardus opusculo de formula honestæ vitæ versus finem, vbi hoc documentum tradit; *De nullo prorsùs sinistre loquaris, quantumcunque sit verum vel manifestum, nisi in confessione; & hoc, vbi non potes aliter manifestare peccatum tuum.*

5 Ex qua S. Bernardi, & aliorũ qui suprà citati sunt, doctrina colligitur 1. quòd obligatio integre cõfitendi à Christo Domino cuique

pœniten-

pœnitenti imposita, est ratio sufficiens ad peccatum alterius sub sigillo huius Sacramenti Confessario manifestandum; ac proinde quòd illa manifestatio sic facta, charitati proximi non aduersetur, sicut eidem charitati minimè repugnat, si extrà confessionem peccatum alterius occultum ex aliqua iusta & rationabili causa manifestetur.

Colligitur 2. extra hunc casum necessitatis nullatenus licere alterius peccatum in confessione declarare, ideoque quando Confessarius præuidet pœnitentem sine vlla causa rationabili velle nominare personas peccati sui complices, vel à quibus ad peccandum inductus est, debet id prohibere, ipsumque admonere, ne detractionis peccatum incurrat, vt rectè obseruat Nauarrus suprà num. 2.

SECTIO XVI.

Quis sit legitimus Sacramenti Pœnitentiæ minister.

1 CERTVM est solum Sacerdotem esse legitimum Sacramenti pœnitentiæ ministrum: solis si quidem Apostolis & eorum in Sacerdotio successoribus dictum est à Christo Domino S. Ioan. 20. *Quorum remiseritis peccata, remittuntur eis*, vt vnanimiter verba illa Christi Domini intellexerunt SS. Patres, ac nominatim S. Ambr. lib. 1. de Pœnit. cap 2. S. Augustinus lib. 2. cont. Epist. Parmen. c. 12. & S. Leo Epist. 91. ad Theodorum: eadem quoque veritas tanquam fide credenda definita est in Concilio Constantien. in Bulla Martini 5. in Concil. Florent. in decr. Eug. & in Conc. Trident. sess. 14. cap. 6. & can. 10.

Quod quamuis verum sit, non tamen quilibet Sacerdos quoslibet pœnitentes valide absoluere potest; sed præter potestatem illam, quam ex ordinatione accipit, requiritur in eo prætereà potestas iurisdictionis, id est, quod quamuis Sacerdos vi ordinationis suæ accipiat immediatè à Christo Domino potestatem remittendi peccata, non tamen accipit materiam cui potestatem illam applicet, nec habet vi ordinationis suæ vllos subditos, in quos iudicialem illam potestatem validè exerceat. Hoc patet ex Concilio Tridentino sess. 14. cap. 7. vbi expressè dicit *nullius momenti absolutionem eam esse debere, quam Sacerdos in eum profert, in quem ordinariam aut subdelegatam non habet iurisdictionem.* Idem antea fuerat quoq; declaratum in Concilio Florent. in decret. Eugen. vbi dicitur, *Ministrum Sacramenti pœnitentiæ esse Sacerdotem habentem authoritatem absoluendi, vel ordinariam, vel ex commissione.*

2 Porrò in Sacerdotibus, qui parochiale beneficium non obtinent, præter iurisdictionem & potestatem quæ ipsis demandari potest,

requiritur quoque approbatio Episcopi : id est testimonium iuridicum de illorum capacitate & sufficientia ad excipiendas fidelium confessiones, eosque Sacramentaliter absoluendos. Ita speciatim constitutum habetur in Conc.Trident. sess.23.cap.15. de reform.vbi *Decernit sancta Synodus nullum etiam regularem posse confessiones sæcularium etiã Sacerdotum audire, nec ad id idoneũ deputari, nisi aut parochiale beneficium, aut ab Episcopis per examen, si illis videtur esse necessarium, aliàs idoneus iudicetur, & approbationem quæ gratis detur, obtineat.* Vnde sequitur Sacerdotem illum, qui neque parochiale beneficium obtinet, neque ab Episcopo approbatus est, idoneum non esse ad Sacramentum pœnitentiæ ministrandum, ac proinde neque licitè neque validè absolutionem Sacramentalem conferre posse, vt fusiùs probat Isambert.dis.21.de Pœnit. art.2. vbi etiam refert ex obseruationibus Ioannis *Galmart*. ad citatum caput 15.sess.23.congregationem Cardinalium declarasse, *Absolutionem a Sacerdote datam vigore facultatis generaliter à summo Pontifice, vel specialiter à parocho concessa, si ab Episcopis Sacerdos examinatus & approbatus non fuerit, censeri nullam, etiam quoad eos, qui tali Sacerdoti bona fide confessi sunt.*

3 Ex hoc autem Concilij decreto rectè infertur, Sacerdotes quoscunque, sæculares aut regulares, quamuis doctissimos & in Theologia versatissimos, imò & laurea doctoratus insignitos, si parochiale beneficium non obtineant, indigere Episcopi approbatione, vt validè confessiones excipere & pœnitentes absoluere possint: & è contra Superiores Religiosorum posse dare suis licentiam eligendi sibi in Confessarium aliquem è Sacerdotibus per Episcopum non approbatis : quia Concilium approbationem illam ad confessiones tantùm sæcularium exigit. Ita Isambertus sup.art.2.qui etiam articulis sequentibus quædam obseruat scitu dignissima, & ad praxim maximè necessaria, quæ hic non omittenda duximus.

Primum est iuxta probabiliorem & magis in praxi tutam Doctorum sententiam, ab illo Episcopo accipiendam esse approbationem, in cuius Diœcesi Sacerdos Pœnitentiæ Sacramentum est administraturus. Ratio est, quia Sacerdos approbationem ab eo Episcopo accipere debet, qui ab illo Sacramenti, quod administrauit, rationem exigere potest; & cuius præsertim interest, vt debite & eo quo decet modo administretur.

4 Secundum est, approbationem illam posse pro arbitrio Episcopi esse, vel vniuersalem & illimitatam, vel specialem & determinatam ad tempus aliquod certum, vel ad certa quędam loca; exempli gratia, posse Episcopum Sacerdotem aliquem approbare ad confessiones audiendas tãtummodo per annum, itaut anno illo elapso, nec licitè, nec validè, nisi noua approbatione obtenta, huius Sacramẽti administra-

ſtrationi incumbere poſſit : quod in multis Diœceſibus, ac etiam Romæ in vſu eſſe comperitur, ad ſegnitiem quorumdam Confeſſariorum excutiendam, eorumque ſedulitatem in conſeruanda & excolenda ſcientia ipſis neceſſaria excitandam. Similiter poſſe Epiſcopum approbare Sacerdotem ea conditione, vt in certo tantùm loco, v. g. in aliqua parochia rurali confeſſiones excipere poſſit, idque non ſine ratione, cùm non raro contigat Sacerdotem aliquem idoneum ab Epiſcopo iudicari, qui in pagis pœnitentiam adminiſtret, non vero in vrbibus, in quibus vtplurimùm reperiuntur perſonæ variis & difficilibus negotiis implicatæ, pro quibus in hoc Sacramento dirigendis doctrina vberior & maior ingenii vis requiritur.

Tertium eſt approbationem ab Epiſcopo conceſſam poſſe ab eodem reuocari, e.g. ſi Confeſſarius ex negligentia euadat imperitior, aut fiat maioribus deterior; ita vt expediat pro bono Eccleſiæ illũ à tali officio amouere. Imò exiſtimat idem Iſambertus poſſe Epiſcopum ſine vlla cauſa approbationem, quamuis docto & pio viro conceſſam prout libuerit, reuocare : quamuis enim id contra rationem faciendo peccet, eius tamen reuocatio vim ſuam & robur obtinet; itavt Saterdos ſic reuocatus nec licitè, nec validè poſſit pœnitentiæ Sacramentum miniſtrare.

Quartum eſt, quòd quamuis ex ſuprà relato Concilij decreto approbatio requiratur ad audiendas confeſſiones ſæcularium etiam Sacerdotum, nihilominus in pleriſque Galliæ locis ſolere Sacerdotes etiam minimè approbatos aliorum Sacerdotum confeſſiones excipere; quod quidem validè ac licitè ab ipſis fieri docet & probat Iſãbertus ſuprà, non vi alicuius conſuetudinis, cui expreſsè derogat Concilium; ſed ex tacito conſenſu Epiſcoporum, qui cùm probè nouerint Sacerdotes inuicem ſibi hoc Sacramentum, nulla obtenta approbatione, miniſtrare, nec tamen id prohibeant, cenſentur tacitè illos quoad hoc approbare.

Quintum eſt, quemcumq; Sacerdotem, quamuis nec approbatus ſit, nec vllam obtineat iuriſdictionem, imò etiamſi excommunicatus, ſuſpenſus, degradatus, aut hæreticus ſit; poſſe tamen quemlibet pænitentem à quibusvis peccatatis & cenſuris in articulo mortis abſoluere: quod expreſſe declarauit Concilium Tridentinum Seſſ. 14. c. 8. per articulum verò mortis, etiam illius probabile periculum communiter Theologi intelligunt, quale eſt eorum, qui prælium aut periculoſam nauigationem proximè ſunt inituri, vt videre eſt apud Suarez tom. diſp. 69. ſect. 3. & tom. 4. diſp. 26. ſect. 4. & 5. diſp. 30. ſect. 3. & patet ex c. *Eos* de ſent. excõ. Hæc eſt autẽ tali caſu differentia obſeruanda, quòd à Sacerdos ille tunc à quibuſvis peccatis etiã reſeruatis directè abſoluat; à cenſuris verò nõniſi ſub ea conditione

tione, vt elapso mortis periculo, pœnitens se coram Superiore sistat, id quod sibi ab illo iniungetur, præstiturus, vt citato cap. declaratur.

Potest etiam Sacerdos non approbatus à peccatis mortalibus aliàs confessis & remissis, & à quibusvis venialibus, quemlibet sacramentaliter absoluere, dummodò tamen non sit excommunicatus, aut alio impedimento canonico notoriè obstrictus, vt docent Viualdus, Pesantius, Suarez, Henriquez, Reginaldus & alij, apud Bonacinam disp. 5. quæst. 7. de Sacram Pœnit. pun. 1. siue id possit ex vi ordinationis suæ, siue ex consuetudine vel tacita Ecclesiæ concessione, siue ex eo quod Pœnitens quoad ea peccata se ei subijcit, quæ clauibus Ecclesiæ non tenetur subijcere, quæ apud citatos authores fusius explicantur.

Addimus è Toleto libro 3. capite 13. posse quoque Episcopum vel Curatum, etiam in aliena Diœcesi vel parochia, suos subditos confitentes audire & absoluere; quod tamen sine scandalo aut aliorum offensione fieri debet.

SECTIO XVII.

De casuum reseruatione.

1 CERTVM est & in Concilio Trident. Sess. 14. c. 7. expressè definitum, *Pontifices maximos, pro suprema potestate sibi in vniuersa Ecclesia tradita; causas aliquas criminum grauiores suo peculiari iudicio reseruare potuisse: neque dubitandum est, quandò omnia quæ à Deo sunt, ordinata sunt, quin hoc idem Episcopis omnibus in sua cuique Diœcesi, in ædificationem tamen, & non in destructionem liceat pro illis in subditos tradita suprà reliquos Sacerdotes inferiores authoritate, præsertim quoad illa quibus excommunicationis censura annexa est. Hanc autem delictorum reseruationem consonum est diuinæ authoritati, non tantùm in externa politia, sed etiam coram Deo vim habere.* Ex qua Concilij definitione, sequitur Sacerdotes inferiores etiam approbatos nec licitè nec validè posse à casibus illius reseruatis sine speciali facultate absoluere, præterquam in articulo mortis: vt præcedenti sectione dictum est.

Quæres quinam casus Summo Pontifici, quinam item Episcopis sunt reseruati. Respondetur primò, nec venialia peccata nec mortalia pure interna, sed sola peccata mortalia externo opere consummata reseruari solere, vt docent Maior, Medina, Henriquez, Suarez, & plures alij apud Laymannum tract. 6. de Sacram. Pœnitent. cap. 12.

Respon-

Respondetur 1. non conuenire inter Doctores quinam casus Episcopis ex iure sint reseruati: quidam enim existimant nullos casus eis esse iure reseruatos; alij quodcunque peccatum enorme publicum, scandalosum, ob quod olim publica pœnitentia imposita fuisset, censent Episcopis reseruatum esse, vt adulterium notorium, homicidium: alij aliter sentiunt. Tutissimum in re dubia est, vt quilibet Confessarius attendat consuetudinem & statuta Synodalia & Episcopalia, ac reseruationes speciales Dioecesis illius in qua versatur; & administrandæ pœnitentiæ incumbit, ijsque in praxi se conformet, vt rectè monet Laymannus suprà.

2. Quod verò spectat ad Summum Pontificem, Nauarrus cap. 27. num. 261. Suarez disp. 29. de Pœnit. sect. 2. Tolet. lib. 3. c. 14. & communiter alij docent nullum ab illo peccatum reseruari consueuisse, nisi ratione excōmunicationis seu cēsuræ adiunctæ; itaut si Papa eiusve Pœnitentiarius à censura illa absoluat, quilibet Confessarius postea possit à peccato illo in conscientiæ foro absoluere; imò, vt obseruat Henriquez & alij apud eundem Laymann. supra, si quis committat peccatum aliquod Papæ reseruatum, sed ex ignorantia inuincibili nesciat censuram tali peccato esse annexam: sicut ignorantia illa iuris eum ab excommunicatione incurrenda excusat, vt infrà suo loco dicetur; sic etiam facit vt eius peccatum minimè reseruatum censeatur.

Quod si rursùs quæras, quinam sint casus illi ob annexam censuram Summo Pontifici reseruati? Respondetur plurimos & varios esse, qui in toto iure Canonico passim legi possunt, & à Toleto fusè explicantur lib. 1. c. 18. & sequentibus. In Rituali Parisien. adnotantur præsertim sequentes, qui, vt ibidem dicitur, frequentiùs in his Regionibus possunt accidere.

1. Exustio Templorum; nec non & domorum prophanarum procurata, dum incendiarius est publicè denunciatus: quod etiam de effractione & spoliatione ædium sacrarum similiter intelligi debet.

2. Simonia realis in ordinibus & beneficiis, & confidentia, dummodò sit publica.

3. Occisio seu mutilatio membrorum, & quæcunque atrocior percussio Religiosi vel Clerici in sacris constituti.

4. Percussio Episcopi seu alterius Prælati.

5. Delatio armorum ad partes infidelium.

6. Falsificatio Bullarum seu Litterarum summi Pontificis.

7. Inuasio, deprædatio, occupatio, aut deuastatio terrarum Romanæ Ecclesiæ.

8. Violatio interdicti ab eadem sancta Sede impositi.

Quibus

Quibus additur crimen hæresis à quo tamen in plerisque Galliarum & aliarum Prouinciarum locis solent Episcopi, siue ex consuetudine immemorabili, siue ex tacita vel expressa licentia Summi Pontificis absoluere.

3 Obseruat autem Laymān. tra. 5. p. 2. de excom. c. 6. reseruationem illam à Summis Pontificibus factam non adeò strictam esse, quin ob plures causas relaxetur, & ad Episcopalem iurisdictionem deuoluatur: quæ causæ in iure Canonico exprimuntur, vt videre est in cap. *De cætero*, & cap. *Ea noscitur*, de sent. excomm. Prima causa est ætatis infirmitas, si nimirum impuberes in casum aliquem Papæ reseruatum incidant, ij etiam post pubertatem ab Episcopo absolui possunt, vt habetur c. *Pueris* de sentent. excommun.

Secunda est sexus infirmitas: mulieres enim in excommunicationem Papalem lapsæ ab Episcopo absolui possunt, vt habetur c. *Mulieres*, & cap. *Quamuis*, eodem titulo.

Tertia denique causa, est quoduis legitimum impedimentum Sedem Apostolicam adeundi: qua ratione excusantur pauperes, senes, valetudinarii: Item ij qui sui iuris non sunt, aut qui ob curam administrandi familiam, gerendi officium publicum, vel ob periculum vitæ, infamiæ, scandali, aut aliam similem causam impediuntur, ne Romam ad absolutionem recipiendam proficisci possint, vt toto illo titulo variis capitibus explicatur, vnde concludit quòd iuxta regulam communiter receptam, *casus Papalis superueniente impedimento adeundi Papam, fit Episcopalis*.

SECTIO XVIII.

* *Quis possit à casibus reseruatis absoluere.*

CERTVM est 1. omnem Superiorem in foro conscientiæ posse absoluere à casibus illis qui ab inferiore reseruati sunt. Ratio est, quia tota potestas inferioris continetur eminenter in Superiore, ratione subordinationis potestatis inferioris ad Superiorem.

Diximus Superiorem in foro cōsciētiæ ad distinctionem aliorum, qui tantummodò sunt superiores in foro exteriori, quales sunt v.g. Archiepiscopi respectu Episcoporum suæ Prouinciæ, illi enim cum non sint Superiores Episcoporum in foro conscientiæ, à casibus quæ ipsi Episcopi sibi reseruant, eorum subditos non possunt absoluere. Aliter tamen loquendum est de Romano Pontifice, cùm enim sit summus Ecclesiæ Pastor, & ipsius Christi Domini in vniuerso orbe Vicarius, habeatque supremam potestatem in foro tàm interno quàm externo respectu quorumcumque fidelium ac etiam ipsorum Episcoporum (vt infra suo loco dicetur) hinc sequitur illum

posse

posse quoscunque fideles à casibus quibuscunque & à quocumque reseruatis validè in vtroque foro absoluere.

Certum est 2. nullum Sacerdotem inferiorem posse absoluere à casibus ab Ordinario suo reseruatis, nisi ab ipso Ordinario, vel ab eius Superiore, in foro conscientiæ potestatem acceperit. Ratio est quia per eiusmodi reseruationem Superior Ordinarius censetur veluti reuocare potestatem & iurisdictionem inferioribus Sacerdotibus collatam respectu casuum illorum reseruatorum: *Fuit autem semper in Ecclesia persuasum* (vt habetur in Concilio Tridentino sess. 14. cap. 7.) *Et verissimum esse Synodus hac confirmat, nullius momenti absolutionem illam esse debere, quam Sacerdos in eum profert, in quem ordinariam, aut subdelegatam non habet iurisdictionem.*

Certum est 3. omnes & quoscumque Sacerdotes etiam excommunicatos, suspensos, interdictos, imò & degradatos, posse validè & licitè omnes & quoscumque fideles à quibuscumque non modò casibus reseruatis, sed etiam censuris tam à iure quàm ab homine latis, in articulo mortis absoluere Ratio est, quia voluit Ecclesia in eo cessare omnem reseruationem vt declarauit Conciliũ Trident. sess. 15. cap. 7. his verbis *verumtamen pie admodum ne hac ipsa occasione aliquis pereat in eadem Ecclesia Dei, custoditum semper fuit, vt nulla sit reseruatio in articulo mortis:* atque ideo omnes Sacerdotes quoslibet pænitentes, à quibusuis casibus & censuri absoluere possunt.

Cum hæc tria certa sint, quæres an præter articulum mortis possit aliquando inferior à casibus reseruatis absoluere, etsi nullum à Superiore ad id potestatem acceperit. Respondetur plures esse causas in iure expressas, quibus à casibus & censuris summo Pontifici reseruatis possunt Episcopi absoluere, de quibus in sect. præced. dictum est, vt ætatis infirmitas, cap. *de catero:* & cap. *ea noscitur*, de sentent. excom. Sexus imbecillitas cap. *Mulieres:* eod. tit. Grauis aliqua necessitas, cap. *quamuis*, eod. tit. & aliæ similes causæ quæ fusiùs expositæ reperiuntur apud Layman. tract. de censur. p. 2. c. 9. n. 3. Vnde Theologi communiter concludunt à pari, Sacerdotes etiam inferiores occurrente aliqua graui & vrgente necessitate, quæ iuncta sit cum morali aliqua impotentia adeundi Episcopũ, vel eius pænitentiarium, posse à casibus Episcopo reseruatis absoluere pænitentem, maxime imposito onere adeundi postea ipsum Episcopum, quando fieri poterit, & parendi eius mandatis. Exempli gratia, si vrgeat necessitas suscipiendi aliquod Sacramentũ puta Matrimoniũ, vel sanctissimũ Eucharistiæ Sacramentũ, à quo quis sine graui suspicione aut scandalo se retrahere non possit & aliunde longè distet Episcopus, nec nisi cum summa difficultate, aut forte cum graui

periculo

periculo adiri non possit. Ita Richard. Nauar. Sotus, Philiarchus, Suarez, & alij apud eundem Laymann. sup.

SECTIO XIX.

Quanam conditiones requirantur in Confessario, vt debitè ministerio suo fungatur.

1 EX ijs quæ præcedentibus sectionibus dicta sunt, constat tres præcipuas conditiones in Sacramenti huius Ministro requiri, ad hoc, vt validè illud administrare possit; nimirùm, vt sit Sacerdos, vt sit ab Episcopo approbatus, vtque iurisdictionem ordinariam vel delegatam nulla reseruatione, censura, aut quauis alia ratione impeditam in foro interiori habeat. Vt autem non modo validè, sed etiam licitè ac debitè suo fungatur officio, tres adhuc conditiones ipsi necessariæ sunt; probitas scilicet, doctrina, & prudentia. De duabus primis hac sectione breuiter aliquid dicemus; tertiam verò in proximè sequenti explicabimus.

Atque in primis quod spectat ad probitatem, certum est sancta nonnisi sanctè esse tractanda; nec Sacramenta in statu peccati mortalis administrari posse, quin nouum mortale peccatum incurratur, vt suprà cap. 1. à nobis dictum est & habetur cap. *illud* dist. 95. &c. *Per Isaiam*, 1. q. 1. proindeque Confessario ad Pœnitentiæ tribunal accedenti attendendum esse num alicuius lethalis noxæ sibi sit conscius; & si fortè ita esse deprehendat vel dubitet maculam illam humili Confessione, vel, si commode non possit, vrgeatque aliqua necessitas, saltem vera & perfecta contritione debet eluere: imò, quamuis nihil sibi conscius sit, non ideò tamen se iustificatum credet, sed consultissimum illi semper erit huic diuinæ functioni aliquem cordis contriti & humiliati affectum præmittere; nec nisi suppliciter inuocato numine, in illo sacro Tribunali sedere.

2 Quod spectat ad doctrinam; cum in hoc Sacramento Confessarius Iudicis ac Medici personam sustineat: certum est, vt duplici illo officio debitè perfungatur, scientiam aliquam in eo requiri, proindeque Sacerdotem illum grauiter peccare, qui huic ministerio sine sufficienti doctrina se ingerit quantumuis aliàs fuerit ab Episcopo approbatus, vt ex communi Theologorum consensu docet Suarez disp. 28. sect. 2.

Vt igitur Confessarius suo muneri debitè satisfacere possit, debet probe tenere saltem ea quæ sequuntur: nimirum quæ sit materia necessaria aut sufficiens, & quæ forma huius Sacramenti: quæ illius partes essentiales & integrantes; qualis contritio requitur

tur in pœnitente ad fructum huius Sacramenti percipiendum, quæ sint conditiones in confessione seruandæ; quæ peccata saltem ex genere suo sint mortalia aut venialia; quæ circunstantiæ peccati speciem mutent, aut notabiliter aggrauent, quæ peccata secum afferant aliquam restituendi obligationem, aut censuram aliquam annexam habeant: quæ quidem omnia & alia similia tam ex ante dictis, quàm ex posteà dicendis in hac posteriori huius operis parte, cuiuis perspecta esse poterunt. Item quæ peccata summo Pontifici aut Episcopo sint reseruata, quæ quiuis discere poterit ex Rituali Romano, siue cuiusque Diœcesis proprio. In casibus verò difficilioribus circa censuras, obligationem restitutionis, &c. debet saltem scire dubitare vt absolutionem differat quoad vsque doctiores consuluerit. Monet autem rectè Bonacina dis.5.q.7.de pœn.p.4. specialem notitiam irregularitatum & aliarum obligationum, quæ Clericos & beneficiatos spectant, requiri in eo Confessario, qui ipsorum Clericorum & Beneficiatorum confessionibus excipiendis incumbit.

5 Quæret aliquis an Confessarius teneatur, audito quolibet peccato, apud se determinare an sit veniale vel mortale. Respondetur non teneri: sed satis esse vt intelligat peccatum esse commissum, quod ex genere suo est mortale vel veniale, quamuis in particulari diiudicare non possit certo, an sit mortale vel veniale. Ita Suarez, Nauarrus, & alij apud Bonacinam suprà: quando tamen confessarius dubitat an pœnitens peccauerit mortaliter, debet illum de peccato in futurum cauendo monere, & ad id firmiter proponendum inducere, aptaque remedia ipsi suggerere; quia in cuiusmodi dubijs tutior pars est eligenda.

SECTIO XX.

Qua sit prudentia in Confessario requisita.

1 CERTVM est ipsamet experientia teste, Confessarium præ cæteris virtutibus prudentia præsertim indigere ad omnes ministerij sui partes debite ac fructuose obeundas: ita quantauis doctrina & pietate præditus sit; si tamen hæc virtus in eo desideretur, in grauissimos & perniciosissimos defectus aliquando incidere possit: quod libro integro super hac materia edito fusè demonstrauit Valerius Reginaldus.

Hæc autem prudentia primum requiritur in interrogando pænitente, quoties Confessarius videt eum ex ignorantia, aut obliuione, aut inconsideratione, aut pudore, aut alia quauis de causa aliquid culpabiliter omittere, quod ad integritatem requiritur: quamuis enim

enim per se loquendo Confessarii officium non sit interrogare, sed audire confitentem; quando tamen pœnitens in confessione deficit, tenetur ipsum iuuare Confessarius: ne, si absolutionem conferat indisposito, simul cum ipso sacrilegii reatum incurrat. Ita Nauarr. cap. 5. nu. 2. & Reginaldus cap. 2. vnde etiam cap. *Qui vult confiteri* de pœnit. dist. 6. dicitur quod *Diligens inquisitor sapienter interroget à peccatore, quod forsitã ignorat, vel verecundia velit occultari.*

Interrogatio verò illa debet esse prudens; ita vt à pœnitente exquirat ea, quæ habita ratione status conditionis, ætatis, &c. probabiliter coniicit eum commisisse, eaque ratione se in illis interrogationibus gerat, vt neque vano aliquo respectu aut timore aliquid necessarium omittat, neque etiam inquirendo, pœnitentem doceat ea peccata quæ nescit, & quæ nescire illi maximè expedit; quod in iuniorum confessionibus præsertim debet attendere: super qua re obseruari poterit monitum Cani in relect. de pœnitent. part. 6. vbi sic loquitur *Nolo ego Confessarios importunos esse & intolerabile negotium facessere pœnitentibus, Quamadmodum nec eos quidem probo, qui imprudenter interrogando, pœnitentibus scandalum iniiciunt, adeò eos peccare docent. Quæ in te confidenter etiam absolutio summas istas confessionum interrogationibus plenas quæ idiomate vulgari eduntur.* Legi potest Reginaldus toto cap. 3. libri supra citati de prudentia Confessoris.

Requiritur etiam Confessarii prudentia in iuuando pœnitente, ad hoc, vt veram & sufficientem de peccatis commissis contritionem concipiat, firmumque propositum de iisdem in futurum euitandis: & in expendendo illo pœnitentis proposito, an ex vera cordis conuersione procedat.

Item in erudiendo pœnitente, quem mysteriorum fidei & aliarum rerum ad salutem necessariarum ignarum esse deprehendet; eoque in eliciendis fidei actibus iuuando.

Eadem prudentia Confessarii similiter requiritur in tranquillando pœnitentis animo, si fortè scrupulis agitatum esse perspiciat; eoque per spem & confidentiam in Deum erigendo, si timore nimio aut aliqua desperationis tentatione depressum esse cognoscat: vel è contra.

Necessaria est quoque eadem prudentia in remediis consiliisque aptis & conuenientibus ipsi pœnitenti suggerendis, vt peccata deuitare, vitamque nomine Christiano dignam ducere queat, nec non in salutaribus pænitentiis & satisfactionibus proqualitate delictorum iniungendis, etiam restitutionibus tum honoris & famæ, tum bonorum alienorum, si casus aliquis id exigat præcipiendis.

Item in expendendis dispositionibus ipsius pœnitentis, num ad absolutionem recipiendam sufficientes sint; num etiam expediat

diebus

diebus aliquot differre: an omnino denegare.

3 Circa has autem dispositiones expendendas, non leuis aliquando difficultas occurrit: quomodo se gerere debeat Confessarius erga eos qui sæpiùs in eadem peccata relabuntur. Atque in primis certum est denegandam esse absolutionem iis qui statum peccati mortalis relinquere nolunt, quales sunt qui nolunt inimicis reconciliari, restituere alienum cum possint, &c. Similiter etiam iis qui nolunt occasiones proximas peccandi relinquere, cùm possint & debeant: tales si quidem non censentur veram contritionem de peccatis commissis, aut verum propositum de iisdem in futurum non committendis habere.

Quod verò spectat ad eos qui ex mera fragilitate in eadem peccata sæpe relabuntur, certum est etiam præcisè loquendo absolutionem illis dari posse toties, quoties in ipsa peccata relabuntur, dummodò cum vera de illis contritione, & firmo non ampliùs peccandi proposito ad pœnitentiam accedant: declaratur enim in Concilio Tridentino sess. 14. cap. 2. *Pœnitentes per Sacerdotum sententiam non semel, sed toties, quoties ad Pœnitētia Tribunal cōfugerint, posse ab admissis peccatis liberari.* Vnde sanctus Hyeronymus Epistolâ 46. ad Rusticū: *Non solum, inquit, septies sed septuagies septies delinquenti, si conuertatur ad Pœnitentiam, peccata condonantur:* & Nauarrus in Manuali cap. 3. loquens de personis illis quæ sunt in proxima peccati occasione: quam tamen ob aliquā causam rationabilē relinquere non possunt, quam quidem causam vtrùm talis re vera sit, seriò expendere debet Confessarius, dicit personas illas posse, si reciderint, absolui, non tantum semel, bis, vel septies, sed etiam septuagies septies, dummodo veram in illis contritionem & firmum non ampliùs peccandi propositum Confessarius deprehendat: quia, vt ibidem obseruat, frequens peccati recidiua non est semper argumentum necessarium, quo iudicari possit pœnitentiam seu contritionem non esse veram; sed est tantummodo signum maximæ fragilitatis & inconstantiæ: neque ad recipiendam absolutionem requiritur vt pœnitens non ampliùs in futurum peccet, sed vt ampliùs peccare nolit.

4 Quamuis autem hæc ita se habeant, nihilominùs debet Confessarius prudenter attendere, non tantum quid absolutè loquendo possit, sed potius quid ipsi pænitenti sit magis conueniens & aptum: multa enim licent, quæ aliquando non expediunt. Debet igitur coram Deo attentè considerare num frequens vsus Confessionis talibus personis vtiliter suaderi possit, vt earum fragilitati consulatur, & voluntatis infirmitas, ac ægritudo, crebra huius Sacramenti susceptione quasi remedio sæpius iterato sanetur, num è contrà frequens confessionis vsus illis nociuus sit v. g. si inde

ſumant occaſionem peccandi liberius: ſi potiùs ex conſuetudine, quàm ex vero contritionis motiuo aut emendationis propoſito ad Pœnitentiæ Tribunal accedant: pro ratione enim diſpoſitionum illarum pœnitentes ipſos vtiliter interdum poterit priuare beneficio abſolutionis, vel illud in aliquot dies differre, & interim pia & religioſa quædam opera & pœnitentiæ exercitia ipſis iniungere; quæ omnia potiùs ex interiori Spiritus ſancti illuſtratione, & diuturna in adminiſtratione huius Sacramenti experientia; quam ex certis regulis aut præceptis dignoſci poſſunt.

Denique hæc prudentia Confeſſarii præſertim requiritur in ſigillo ſeu ſecreto Confeſſionis inuiolabiliter ſeruando, de quo ſectione ſequenti agetur.

Huic prudentiæ iungere meritò poſſumus charitatem ſeu miſericordiam quæ in Confeſſario maximè deſideratur, vt quoslibet pænitentes ad ſe venientes affectu planè paterno excipiat, illorum ignorantiam, tarditatem, duritiem, peruicaciam, & alias ſimiles imperfectiones non patienter modo, ſed etiam amanter ſuſtineat, nulli labori parcat, nullam moleſtiam refugiat, vt illorum ſpirituale bonum quouis modo procuret, ac nouum ſemper zelum diuinæ gloriæ ſalutiſque animarum in corde ſuo concipiat & foueat, diemque illum fortunatum arbitretur, in quo peccatoris alicuius conuerſioni ac ſanctificationi, diuina aſpirante gratia, cooperatus fuerit, memor illius ſummæ charitatis, qua Chriſtus optimus Paſtor peccatores & peccatrices quæſiuit, vocauit, allexit, & ad ſe venientes miſericordiæ ſinu excepit, fouit, amplexus eſt; hancque diuinam vocem ineffabilis prorſus benignitatis ſuæ teſtem in ſacris Euangeliis reliquit: S. Matth. cap. 11. *Venite ad me omnes qui laboratis & onerati eſtis, & ego reficiam vos, & diſcite à me quia mitis ſum & humilis corde.*

SECTIO XXI.

Quæ ſit obligatio ſigilli ſeu ſecreti in Confeſſione ſeruandi.

1 DICENDVM 1. huius ſigilli ſeu ſecreti obligationem eſſe ſtrictiſſimam, adeo vt nunquam liceat Confeſſario peccatum aliquod in Confeſſione auditum etiam poſt mortem ipſius pænitentis vllo modo reuelare: quod ita certum eſt, vt S. Doctor in 4. diſt. 21. quæſt. 3. art. 1. quæſt. 1. ad 1. ſententiam contrariam erroneam appellet, & cap. *Sacerdos* diſt. 6. de Pœnit. & etiam cap. *Omnis vtriuſque*, de pœnit. & remiſſ. depoſitionis pœna & detruſionis in arctum monaſterium decernitur in huius ſigilli violationem.

Hæc autem tam ſtricta ſigilli ſeruandi obligatio, vt fusè probat Iſambertus diſput. 23. art. oritur tum ex iure naturali; quo tene-

mur

mur sub secreto nobis commissa celare: tum ex virtute iustitiæ, quæ vetat proximi famam lædere; tum ex virtute religionis quæ reuerentiam Sacramento Pænitentiæ debitam seruare iubet; tum maximè ex ipso iure diuino positiuo: quia vt recte argumentatur Gammachæus cap. 12. de Pæn. eo ipso quo Christus Dominus pænitentem obligauit ad integram omnium peccatorum suorum Confessionem Sacerdoti faciendam, censetur etiam ipsum Sacerdotem obligasse ad secretum inuiolabiliter seruandum: alias Confessio maxime odiosa fieret, nullaque ex ea oriretur pax & conscientiæ serenitas, quæ tamen sunt præcipui pænitentiæ fructus, vt à Concil. Trid. dictum est sess. 14. c. 3. sed potiùs inquietudo mentis in ipso pænitente ac timor continuus, ne Confessarius ad declaranda peccata quæ per eius Confessionem nouit, ratione aliqua inducatur. Imò si Confessarius licite posset peccata aliqua sibi cōfessa reuelare, non teneretur pænitens ea ipsi in confessione declarare: cùm ex institutione Christi Domini, vt suprà dictum est nonnisi ad confessionem secretam obligetur, quæ tamen secreta non foret, si Sacerdoti peccata per eam cognita euulgare liceret. Vnde patet tantum abesse vt hæc obligatio sigilli in quocumque casu seruandi, bono publico obstet, quin potiùs maxime ad illud conferat: supponamus enim perditum aliquem hominem moliri proditionem aut simile quidpiam facinus in Rei publicæ perniciem; si credat confessariū teneri vel posse licitè peccatum illud suum reuelare; nunquam hoc illi in Confessione declarabit; neque enim ad id obligabitur; & sic in peruersa voluntate perseuerabit: vbi econtrà, si de Confessionis sigillo inuiolabiliter seruando securus existeret, pondus conscientiæ suæ in eius sinum libentius exoneraret, ipsque illius monitis ac consiliis ab impio illo facinore deterreri posset.

Dicendum 2. hanc sigilli seruandi obligationem sequi ex quauis Confessione Sacramentali, licet absolutio siue ex defectu potestatis in Confessario, aut dispositionis in pœnitente, siue ex alia quacunque causa non conferatur; dummodò pœnitens eo animo faciat Confessionem illam, vt peccata sua Ecclesiæ clauibus subjiciat. Ita sanctus Thomas in 4. dist. 21. quæst. 3. art. 1. cui subscribunt S. Bonauentura, Richardus, Gabriel, Sotus, & alii quos refert & sequitur Gammachæus, suprà. Si verò Confessio non fiat animo subiiciendi peccata clauibus Ecclesiæ; sed, v. g. alliciendi Confessarium ad aliquod peccatum, aut ei illudendi, ex tali Confessione nulla oritur sigilli seruandi obligatio, vt docent Adrianus, Alensis, Viuald, Syluest. & alii apud eundē Gamachæū: qui tamē recte monet Sacerdotē in eo casu nō debere leuiter & sine graui causa, eaq; per eiusmodi Cōfessionē nouit declarare, ne inde scandalū oriatur; sed adhibito prudētis alicuius viri consilio id facere quod magis expedire videbitur.

Est autem obseruandum in citato decreto Concilii Lateranensis, dici *Confessarium omninò cauere debere, ne verbo, aut signo, aut alio quouis modo prodat peccatorem*; quæ verba diligenter à quolibet Confessario perpendenda sunt, non modo ne ex verbis suis licet generatim dictis, aut quibuscunque signis vel nutibus: sed etiam ne ex pœnitentia aliqua & satisfactione pro peccatis occultis minùs considerate imposita, alii coniicere possint pœnitentem hoc vel illud peccatum speciatim, aut generatim graue aliquod delictum perpetrasse. Imò tanta huic Confessionis sigillo debetur reuerentia, vt ne quidem cum ipso pœnitente extra Confessionẽ loqui liceat de peccatis aut negotiis eius per solam Confessionem cognitis; nisi ipsemet pœnitens de iis Confessarium interroget. Quod si Confessarius aliquid in Confessione omisit quod pœnitenti indicare debeat verbi gratia restitutionem aliquam faciendam id supplere debet, non ex abrupto; sed prudenter, ac priuatim, & petita prius ab ipso pœnitente venia: quæ omnia fusè explicat Gammachæus sup. à, vbi insuper addit nec ipsum Sacerdotem posse vti notitia per Confessionem Sacramentalem acquisita ac suam aut aliorum directionem, vel ad arcendũ aliquod malum, si ex isto vsu & applicatione sequatur fractio sigilli, aut probabile fractionis periculum: si tamen nihil tale impendeat, & prudenter se gerat Confessarius, ita vt omnem remoueat temerati Sacramenti suspicionem, potest tunc eandem notitiam ad pios vsus conuertere, præsertimque; ad malum aliquod impediendum.

3 Dicendum 3. sub sigillo Confessionis cadere, primò omnia & singula peccata mortalia, siue pœnitentis, siue complicis, tam in particulari quàm in generali, omnia etiam peccata venialia in particulari, eorumque circumstantias, quæ nonnisi per Cõfessionem cognoscuntur: item ea omnia quæ licet peccata non sint, talem nihilominùs cum peccatis in Confessione declaratis, connexionem habent, vt de illis cognitionem aut suspicionem ingenerare possint. Ita ex S. Thomæ, & aliorum Theologorum communi doctrina Isambertus disp. 23. art. 4. vbi adiungit etiam defectus siue naturales, siue acquisitos ipsius pœnitentis, qui non aliter quàm per Confessionem innotescunt, sub illius sigillum cadere; aliàs odiosa redderetur Confessio & pœnitenti probrosa, si defectus eiusmodi per illam cognitos manifestare liceret: opera vero bona & virtutes ipsius pœnitentis sub illius sigillum propriè non cadunt, quamuis aliunde Confessarius iuxta intentionẽ pœnitentis secretũ ipsi seruare teneatur.

4 Dicendum 4. non modo Confessarium, sed etiam interpretem; si fortè pœnitens aliquem ad explicanda peccata adhibuerit; alios denique omnes qui quocunque modo licito, vel illicito, siue data opera, siue casu fortuito peccata illa cognouerunt, quæ per so-

lam

Iam Confessionem Sacramentalem innotuerunt, pari obligatione sigilli seruandi teneri. Ita docent S. Thom. Paludanus, Scotus, Medina, Syluester, Nauarrus, & alii apud Laymann. tract. 6. de Poenit. Ratio est, quia secundùm regulam iuris, res ad quemcunque perueniat, cum onere suo transit, vt habetur capite *Pastoralis*, de decimis. Ac proinde ad quoscunque, peccatorum alienorum notitia per solam Confessionem perueniat, ad illos etiam seruandi sigilli eadem obligatio transibit.

De consensu tamen poenitentis potest Confessarius ex aliqua causa rationabili, & propter ipsius poenitentis maiorem vtilitatem, peccatum illius in Confessione auditum alteri declarare, vt docet S. Thom. in 4. dist. 21. qu. 3. a. 2. & cum eo communiter Theologi, vt videre est apud Isambert. dis. 23. a. 6. qui tamen art. seq. rectè admonet, consensum illum poenitentis debere esse plenè voluntarium, liberum, formale, & expressum; nec sufficere tacitum seu virtualem, aut interpretatiuum.

Quæres, an etiam poenitens ad sigillum teneatur respectu eorũ, quæ Confessarius in huius Sacramenti administratione ipsi vel dixit, vel iniunxit. Communis Theologorum responsio est negans, vt docent Maior, Sot. & alij apud Suar. dis. 13. sect. 4. canones siquidem sigilli obligationem præcipientes nullam poenitentis faciunt mentionem. Quamuis autem sigillo Sacramentali non obligetur, lege tamen naturali tenetur ad secretum seruandum, quando ex illius reuelatione aliquod damnũ in ipsum Cõfessarium deriuaretur; aut quamuis nullum inde ipsi immineret damnum, aliquid tamen contra eius voluntatem in illius secreti manifestatione sine vlla rationabili causa fieret. Quod si Confessarius eo impietatis delaberetur, vt in ipso Poenitentiæ Tribunali poenitentẽ ad peccatũ aliquod sollicitaret, vel ad errores inducere conaretur, tunc posset poenitens illum ad Superiores deferre; imo aliquando teneretur: si nimirum ex silentio suo plurium aliorum ruinam sequi videret, quos ipse Confessarius ad peccandum aut ad errandum induceret.

SECTIO XXII.

In quibus casibus confessio nulla sit, & ideò iteranda.

1 EX ante dictis facilè colligi potest, quænam ad confessionis sacramentalis & subsequentis absolutionis validitatem necessariò requirantur; tam ex parte poenitentis, quàm ipsius Confessarij; quorum si vel vnum desit, confessio illa & absolutio irrita sit atque adeo iteranda. Quæ quidem maioris facilitatis gratia breuiter hìc subiiciemus.

Atque in primis ex parte pœnitentis quinque præsertim requiruntur. Primum est, vt diligentiam rationabilem & sufficientem adhibeat in discutienda conscientia, præsertim quando ad Pœnitentiæ tribunale rariùs accedit, & se alicuius peccati mortalis reum esse deprehendit aut dubitat: vnde si in illa discussione ita negligens sit, vt ex inde sequatur obliuio peccati alicuius mortalis, quod sibi in memoriam facile reducere potuisset ac debuisset, tunc confessio nulla erit & proinde iteranda.

Secundum est, vt pænitens veram de peccatis commissis contritionem aut saltem attritionem actualem concipiat, idque ante confessionem aut in ipsa confessione, aut saltem ante absolutionem, prout superiùs à nobis explicatũ est: quæ quidem actualis contritio vel attritio si desit, confessio irrita erit, & proinde iteranda.

2 Tertium est, vt firmum concipiat propositum non ampliùs peccata illa committendi de quibus se accusat, idque vel actuale, vel saltem virtuale, vt supra declaratum est: quod etiã intelligi debet, quando quis de solis venialibus confitetur: si enim nullum ne quidẽ virtuale propositum haberet pro viribus peccata illa deuitandi, obicem huius Sacramenti effectui poneret, & quamuis, si sola peccata venialia confessus fuisset, non teneatur eadem iterùm in confessione declarare: tenetur tamen de propositi illius defectu & indigna sacramentalis absolutionis perceptione, se denuo in Pænitentiæ tribunali accusare.

Quartum est, vt pœnitens omnia peccata mortalia etiam pure interna, quæ post diligens examen memoriæ occurrunt, eorumque numerum & circunstantias speciem immutantes, aut notabiliter aggrauantes, quando illas vt tales agnoscit, vel de iis à Confessario interrogatur in confessione, explicet; vnde si scienter & data opera peccatum mortale omittat, aut peccatorum à se commissorum numerum vel circunstantiam aliquam necessariò declarandam reticeat, confessio nulla erit, tenebiturque non modo peccatum illud scienter omissum, sed & omnia alia & singula mortalia in illa confessione explicata iterum clauibus Ecclesiæ subiicere, imo & omnes confessiones subsequentes iterare, in quibus confessionis illius sacrilegæ sibi conscius, eius defectum supplere non curauerit: si tamen eidem Sacerdoti confiteretur, & ille saltem in genere peccatorum ipsius pęnitentis sibi declaratorum recordaretur, tunc pœnitenti sufficeret omissum peccatum declarare, & se de illarum confessionum defectibus accusare.

Quintũ denique, vt satisfactionem rationabilem à Confessario sibi iniunctã ex animo acceptet: & suo tẽpore adimplere proponat, si enim nullã omnino satisfactionẽ acceptare vellet, absolutionis recipiendę capax non esset.

Ex parte autem Confessarii ad validitatem huius Sacramenti tria requiruntur, quorum si vel vnum desit, Sacramentum etiam irritum erit. Primum est, debita verborum formæ seu absolutionis prolatio; quod attendere maximè debent illi, qui Pœnitentiæ administrandæ frequenter incumbunt, vt non ex quodam vsu & consuetudine, neque nimis festinanter, sed distincte Sacramentalis absolutionis verba proferant, aliàs propter vel vnicam syllabam omissam graue sacrilegium incurrere posset Confessarius, ipsumque pœnitentem, licet ritè dispositum huius Sacramenti effectu priuare.

Secundum est debita intentio actualis aut saltem virtualis, vt suprà cap.1.explicatum est, hac siquidem deficiente, eius absolutio, quamuis ore prolata, nulla & irrita foret. Idcirco consultissimum est, vt Sacerdos hoc Sacramentum administraturus, prius mentem in Deum eleuet, & intentionem suam pro hoc Sacramento debite omnibus pœnitentibus eius Tribunali adstantibus aministrando dirigat: eamque quantum poterit, quoties absolutio cuique illorum conferenda erit, renouet.

4 Tertium denique est legitima potestas & iurisdictio siue ordinaria siue delegata, cum debita Episcopi approbatione: non enim est maior defectus quàm potestatis, qua deficiente *nullius momenti erit absolutio* vt loquitur Conc. Trident. sess.14.cap.7. ac proinde irrita & nulla: quare attendere debet Confessarius, an potestatem sufficientem habeat, an pœnitens eius iurisdictioni subsit, an peccatum aliquod reseruatum commiserit, vel censuram incurrerit, à qua illum absoluere non possit: quo tamen in casu non statim pœnitentem à se abijcere, sed benigne ac misericorditer illum admonere & excitare vt ad Superiorem recurrat: imo interdùm præstaret, vt ipse Confessarius, ex charitate, in se susciperet onus adeundi Superiorem, & facultatem illum absoluendi postularet, vt sic ipse pœnitens maiori animo satisfactionem iniunctam adimpleret, & remedia peccatis in futurum deuitandis apta, & à Confessario proposita libentius amplecteretur.

SECTIO XXIII.

Quid sit satisfactio Sacramentalis.

1 SATISFACTIONIS nomine intelligitur actio illa, qua is qui alterum læsit, tantum facit, quantum satis est ad iniuriam compensandam, vel quantum is qui læsus est, iustè exigit, vt docet Bellarm lib.4.de pœn.cap.2.

Quamuis autem nullus homo, vt in priori huius operis parte tract.5. & 6. dictum est, possit Deo pro peccatis satisfacere, nisi con-

donatio aliqua gratuita interueniat ex parte ipsius Dei;supposito tamen gratiæ dono per Christi Domini merita collato, certum est satisfactionem aliquam Deo exhiberi posse ab homine, eiusque opera quædam esse satisfactoria, vt ex infrà dicendis patebit.

Est autem hęc satisfactio duplex: alia siquidem extra Sacramentum fit, alia Pœnitentiæ Sacramento coniungitur, estque illius pars integrans, vt suprà dictum est; quæ quidem, quoniam non solum ex opere operantis, sed etiam ex opere operato sortitur suum effectum, ideò perfectior est, & maiorem vim habet.

Rursùs hæc satisfactio Sacramentalis duplex distingui potest: vna minùs propriè dicta, quæ reperitur in ipsa contritione & confessione, aliisque pœnitentis actibus, qui absolutionem antecedunt, per illos enim actus satisfactionem aliquam Deo exhiberi docuit S. Th. in 4. dist. 16. qu. 1. a. 1. qu. 1. vbi dicit quod *Pœna, quam Pœnitens patitur in contritione & in confessione in partem satisfactionis cadit*: quod olim etiam docuerat Author libri de vera & falsa pœnitentia c. 1. vbi de Confessione Sacramentali loquens: *Multum* inquit, *satisfactionis obtulit, qua erubescentia dominans, nihil eorum qua commisit, nuntio Dei denegauit*. Certè non pauci sunt, qui pudorem illum in quorumdam peccatorum confessione, subeundum, multis ieiuniis, orationibus & eleemosynis vellent redimere. Hi autem actus, quatenùs ab homine peccatore eliciuntur, nonnisi impropriè dicuntur satisfactorii, cùm neque pro culpa, neque pęna æterna, peccato nondum remisso debita, aut vlla illius parte per illos satisfiat, sed conuenientius tantùm disponatur pœnitẽs ad iustificationis gratiam vberiùs & certiùs in Pœnitentiæ Sacramento recipiendam.

Altera est satisfactio Sacramentalis propriè dicta, quæ consistit in piis quibusdam operibus à Confessario iniunctis, quibus pœnitens pro pœna temporali peccato quo ad maculam remisso debita, Deo satisfacit, quod expresè docuit Conciliũ Trid. sess. 6. cap. 14. vbi de satisfactione Sacramentali loquens, dicit illam Deo exhiberi, *Non quidem pro pœna æterna, quæ vel Sacramento, vel Sacramenti voto vnà cum culpa remittitur; sed pro pœna temporali, quæ (vt sacrę litteræ docent) non tota semper, vt in Baptismo fit, dimittitur.*

Hæc autem verà & propriè dicta satisfactio vocatur, quia per illã pro pœna illa temporali peccato quoad maculam remisso debita verè & propriè satisfit Deo. Quod vt euidentiùs constet duò breuiter hic explicanda sunt. Primum est, vtrùm remissa per absolutionẽ Sacramentalem peccati culpa, remaneat aliquando pœna aliqua temporalis luenda: Secundum est, vtrùm per aliqua bona opera in statu gratiæ facta pro pœna illa temporali satisfieri Deo possit. Vtrũque negant hæretici huius temporis: vtrùmque tamen Catholica veritas

ritas affirmat, quæ quoad priorem partem probatur, & simul oppositus error refellitur.

3 Primò ex scriptura 2. Reg. 12. vbi refertur Dauid de peccato suo perfectè pænitenti Deum illius culpam condonasse (vt hunc locum explicat S. Ambrosius in priore Dauidis apolog. c. 2.) & tamen eum temporali pæna, morte scilicet filii, ob peccatum illud, quamuis remissum, plecti voluisse.

Secundo ex Concilio Triden. loco suprà citato, & præterea sess. 14. cap. 8. vbi declarant *falsum omnino esse & à verbo Dei alienum, culpam à Domino nunquam remitti, quin vniuersa etiam pœna condonetur.*

Tertiò ex S. Augustino, in Psalm. 50. *Veritatem*, inquit, *dilexisti; hoc est impunita peccata eorum, etiam quibus ignoscis, non dimisisti: sic prorogasti misericordiam vt seruares & veritatem.* Item ex S. Gregorio lib. 9. moral. c. 27. vbi dicit Dauidem, *Punitum fuisse ob peccatum præteritum quamuis remissum: quia Dominus delictum sine vltione non deserit.*

4 Quartò ex ijs, quæ ad probandam veritatem Purgatorij suo loco infrà proferentur.

Secunda pars eiusdem Catholicæ veritatis, nimirum quod per bona quædam opera in statu gratiæ facta pro pœna illa temporali aut aliqua eius parte Deo satisfieri possit, probatur.

Primò ex Scriptura Tob. 4. *Elemosyna ab omni peccato & à morte liberat*, vt loquitur Tobias senior de eleemosyna à filio in statu gratiæ facienda, vt ex ipso contextu patet, quam tamen dicit à peccato; id est à pœna peccati liberare.

Secundò ex Concilio Trident. sess. 14. can. 13. vbi profert anathema in eum qui dixerit, *Pro peccatis, quoad pœnam temporalem, minimè Deo, per Christi merita, satisfieri pœnis ab eo inflictis & patienter toleratis, vel à Sacerdote iniunctis, aut sponte susceptis, vt ieiunijs, orationibus, eleemosynis, aut etiam alijs pietatis operibus.*

Tertiò ex S. Cypriano lib. 3. Epist. 10. vbi dicit, *Peccatores Deo Patri misericordi precibus & operibus suis satisfacere posse*: & S. Ambrosio lib. 2. de Elia & ieiunio c. 22. vbi dicit, *Nos habere plura subsidia, quibus peccata redimamus: pecuniam habes, redime peccatum tuum.*

Quod verò illis & sensibilibus locis loquantur SS. Patres de redimendis peccatis quoad culpam iam remissis, rectè colligit Gammachæus cap. 2. de satisfact. Pænit. sess. 14. cap. 8. ex eo quod, quandiù homo hæret in statu peccati mortalis, nihil ad redemptionem peccati quibusuis operibus suis conferre possit. Vnde Concilium Tridentinum dicat, *Omnem satisfactionem, quam pro peccatis nostris exoluimus esse per Iesum Christum &c. in quo viuimus,*

in quo morimur, in quo satisfacimus facientes fructus dignos pœnitentiæ, qui ex illo vim habent, &c. vbi monet Gammachæus notandas esse has voces: *Per Christum*, &: *in quo viuimus*, ijs enim aperte significatur satisfactionem supponere gratiæ vitam, & vnionem cum Christo per ipsam gratiam sanctificantem.

5 Obijciunt Hæretici 1. S. Petr. dici, *Nos redemptos esse, non corruptibilibus auro vel argento, sed pretioso sanguine Christi*: Vnde sequitur sola virtute satisfactoria Passionis Christi, non vero eleemosynis aut alijs operibus peccata nostra, aut pœnas illis debitas posse redimi.

Respondetur, verissimum esse nos sola virtute meritorum Christi a peccatis, pœnisque illis debitis redemptos fuisse; quia Christus solus condignam pro nobis satisfactionem Deo Patri obtulit, & merito suæ Passionis gratias omnes promeruit, ex quibus oritur vis omnis satisfactiua, sicut & meritoria, quæ operibus nostris bonis inesse potest: vnde fit vt omnis satisfactio, quam pro peccatis nostris exoluimus, fit per Christum Iesum, & ex illo vim habeat, proindeque omnis gloriatio nostra, non in nobis, sed in ipso Christo esse debeat.

SECTIO XXIV.

Quibus operibus Deo satisfieri possit.

1 TRES sunt super hac quæstione Theologorum sententiæ; quidam enim existimant virtutem satisfactiuam inesse solis operibus quæ non sunt præcepti, sed solum consilij: alij verò solis operibus bonis pœnalibus, id est molestiam aliquam & afflictionem inferentibus: alij denique omnium probabilissimè asserunt omnibus & quibuscunque bonis operibus æternæ gloriæ de condigno meritorijs, ab homine iusto elicitis, pro pœna temporali peccato debita satisfieri Deo posse. Ita Scot. in 4. dist. 15. quæst. 1. Gabriel ibidem, art. 1. Dominicus Sotus dist. 19. q. 2. art. 1. Henricus quodlibeto 8. quæst 4. Petrus de Ledesma tract de Sacr. Pœnit. cap. 22. quibus subscribit Isambertus disp. 28. de Sacr. Pœn. art. 1. Præcipua illorũ ratio hæc est, quod opera illa, quæ sunt æternæ gloriæ de condigno meritoria, sunt etiam meritoria remotionis cuiuscunque impedimenti gloriæ illius consequendæ, cum sit vtriusque par ratio; proindeque, cùm pœna temporalis peccato debita, sit quoddam impedimentum illius consecutionis, sequitur quod iustus per opera bona remotionem illius impedimenti merebitur; & ex consequenti opera illa erunt pro peccatis satisfactoria. Quod quamuis verum sit, nihilominùs fatendum opera bona hominis iusti, cæteris

paribus,

paribus, eo magis esse satisfactoria, quo sunt magis pœnalia & afflictiua; quia, vt sic, maiorem ex natura rei aptitudinem habent ad pœnam redimendam.

2 Inter opera verò satisfactoria præsertim tria enumerantur à Concil. Trident. sess. 6. cap. 24. Ieiunium scilicet, oratio, & eleemosyna: vbi per ieiunium intelligit omnes & quascumque corporis afflictiones voluntariè susceptas, per orationem quoscumque religionis actus interiores aut exteriores in Dei cultum & honorem elicitos; per eleemosynam autem quæcumque charitatis & misericordiæ opera erga proximum exhibita ad miseriam seu necessitatem eius corporalem aut spiritualem subleuandam: & sess. 14. c. 9. adiungit, *Tantam esse diuinæ munificentiæ largitatem, vt non solùm pœnis à nobis pro vindicando peccato susceptis, aut Sacerdotis arbitrio pro mensura delicti impositis; sed etiam (quod maximum amoris argumentum est temporalibus flagellis à Deo inflictis, & à nobis patienter toleratis, apud Deum Patrem per Christum Iesum satisfacere valeamus:* circa quæ flagella tamen & alia incommoda, quæ necessario patimur, obseruandum est, nos pro eo solùm tempore satisfacere, quo illa patienter toleramus per actum positiuum patientiæ vel alterius virtutis; cum satisfactionis virtus, non tam in passione & sufferentia, quàm in libera & virtuosa flagellorum illorum & incommodorum acceptatione consistat.

SECTIO XXV.

Quomodo se gerere debet Confessarius in imponenda satisfactione.

1 SVPPONIMVS Confessarium non modo posse, sed etiam debere satisfactionem aliquam pœnitenti iniungere, vt constat tum ex Concil. Lateranensi c. *Omnis vtriusque*, & ex Concil. Trid. sess. 14. c. 8. tum etiam ex eo quod tenetur Confessarius id præstare, quod ex eius parte ad integritatem Sacramenti requiritur: pars autem integrans Sacramenti Pœnitentiæ est satisfactio, non quæcumque; sed illa solummodo quæ ex præcepto Sacerdotis imponitur, vt ex antedictis constat, & habetur in Catech. Rom. part. 8. cap. 5. excipitur tamen quando pœnitens morti proximus est, vt nihil supersit vitæ, nisi quantùm satis est ed absolutionem recipiendam: tunc enim, sicut moribundus nullam pœnitentiam implere potest, sic Confessarius nullam imponere tenetur: si tamen non ita morti vicinus sit, præstat semper aliquam vel leuissimam imponere; v. g. inuocationem nominis IESV, deosculationem imaginis Crucifixi, &c. Vt ea ratione Sacramentum habeat debitam integritatem, & infir-

Infimus fructum aliquem ex illa satisfactione Sacramentali percipiat.

Hoc præsupposito, vt nouerit Confessarius quomodo se in iniungendis pœnitentijs seu satisfactionibus gerere debeat, Conc. Trident. doctrina ipsi attentè consideranda est, præsertim sess. 14. cap. 8. vbi dicit, *Debere Sacerdotes Domini, quantùm spiritus & prudentia suggesserit, pro qualitate criminum & pœnitentium facultate salutares & conuenientes satisfactiones iniungere, &c.*

Quæ quidem Concilij verba, si attentè considerentur & perpendantur, plurimum lucis cuilibet Confessario afferre poterunt, vt hac in parte officio suo ritè fungatur.

2 Dicit igitur in primis, *Quantum spiritus & prudentia suggesserit*: vt ostendat Ecclesiam pro iniungendis satisfactionibus in foro interiori & secreto Pœnitentiæ, nullam certam regulam in particulari præscribere voluisse, sed id Confessarijs determinandū reliquisse: & quamuis olim plures canones pœnitentiales ad vigorem Ecclesiasticæ disciplinæ conseruandum sanctissimè ediderit, ac pro exigentia temporum, locorum, & personarum varie commutauerit; illos tamen, cum iam aliquibus sæculis in desuetudinem abierint, in vsum ob iustissimas causas reuocare noluisse, sed satisfactionem quidem priuatam & Sacramentalem Confessariorū discretioni & prudentiæ reliquisse; publicam autem ob publica peccata exoluendam, Episcoporum arbitrio permisisse, vt constat ex varijs ipsius Concil. Trident. decretis, ac præsertim ex sess. 24. c. 8. de reform. Vbi declarat Episcopum posse pœnitentiam publicam ob publica peccata impositam, in aliam secretam pœnitentiam commutare, quando ita magis expedire iudicauerit.

Dicit 2. *Pro qualitate criminum*, vt nouerit Confessarius quid potissimum attendere debeat in imponenda satisfactione, cuius mensuram ac modum non prohibito determinare debet, sed pro qualitate criminum, in quorum vindictam simul & medelam imponitur, ideoque peccatorum non modo numerum ac speciem, sed & alias circumstantias debet perpendere, ex quibus illorum grauitas augeri vel minui potest, v.g. an ex infirmitate, ignorantia, vel malitia fuerint commissa; an ex repentino animi motu, an vero ex prauo aliquo & inueterato habitu ortum ducant: vt iuxta diuinæ iustitiæ regulam, *Pro mensura delicti sit & plagarum modus*.

3 Dicitur 3. & *Pœnitentium facultate*: non enim sola peccatorum grauitas aut leuitas, sed & ipsorum pœnitentium facultas consideranda est: quod Rituale Romanum optimè declarauit, tit. de ordine administrandi Sacramentum Pœnitentiæ, vbi dicit in iniungendis satisfactionibus, *Habendam esse rationem status, conditionis, sexus,*

sexus, ætatis, & item dispositionis pœnitentium. *Status*, v. g. utrùm pœnitens clericus an laicus, &c. *Conditionis*, infimæ an eminentis, superior an inferior, diues an pauper. *Sexus*: aliqua enim in sexu fragiliori tolerari vtcunque possunt, quæ in perfectiori nullam excusationem admittunt. *Ætatis*: est enim longè dispar ratio peccatorum quæ in ætate puerili, & quæ in perfecta & matura committuntur. Et *Dispositionis*, corporis scilicet, vel animi: aliqui enim sunt imbecilles & infirmi, quos si oneraueris opprimes, alij contrà valentes & robusti; item alij conscientiæ scrupulis & dubijs inquietantur; alij passionibus acribus exagitantur. Quæ omnia & alia similia Confessario perpendenda sunt, vt (sicut loquitur Catechismus Rom. suprà.) *Cum iustitia, prudentia & pietate in sententia erga pœnitentes ferenda se gerat*.

Post considerationem qualitatis criminum & facultatis pœnitentium, satisfactiones ipsæ imponendæ attendi debent, quas Concilium dicit esse debere *Salutares & conuenientes*.

Salutares quidem, id est vtiles & aptas ad salutem pœnitentium: quod vt præstet Confessarius debet in illis imponendis hoc solum ob oculos habere, nimirum vt pœnitentis saluti consulat, ideoque duo extrema huic fini opposita, sunt deuitanda.

4 Primum est, *Ne* (vt loquitur Concilium suprà) *peccatis conniueat, & indulgentius cum pœnitentibus agat, ne vel leuissima quadam opera pro grauissimis delictis iniungendo alienorum peccatorum particeps efficiatur; sed tales iniungat satisfactiones, quæ tum ad nouæ vitæ custodiam & infirmitatis medicamentum, tùm ad præteritorum peccatorum vindictam & castigationem conferre possint*, hoc fiet; si, vt monet Rituale Romanum sup. Confessarius, quantum poterit, *contrarias peccatis pœnitentias iniungat, veluti auaris, eleemosynas; libidinosis, ieiunia vel alias carnis afflictiones; superbis, humilitatis officia; desidiosis deuotionis studia; rarius autem vel serius confitentibus, vel in peccata facilè recidentibus vtilissimum fuerit consulere, vt sæpè, puta semel in mense, vel certis diebus solemnibus confiteantur, & si expediat, communicent*.

Aliud quoque extremum ipsi Confessario deuitandum est, ne scilicet durum se & rigidum vltrà quam satis est, pœnitenti exhibeat, illique acerbas nimis & molestas pœnitentias imponat, eo prætextu quod conscientiam suam exonerare velit, nihil curans an ipse pœnitens eas adimpleat nec ne: quod esset maximè à charitate alienum, & fini huius Sacramenti prorsùs repugnaret; vnde sapientissimè monet Rituale Parisiense titul. de Sacramento Pœnitentiæ, vt satisfactione iniuncta, interroget pœnitentem, *An possit, an ne dubitet pœnitentiam sibi iniunctam peragere: alioquin eam immutet aut minuat*. Neque repudiandum est axioma Ioannis Ger-

Gersonis part. 2. operum in regulis moralibus, vbi dicit: *Tutius esse cum parua Pœnitentia, quæ sponte suscipitur & verisimiliter adimpletur, ducere confessos ad Purgatorium, quàm cum magna non implenda præcipitare in infernum.* Certè multi graues Theologi, quibus subscribit Gammachæus, existimant Confessarium aliquando pro satisfactione pœnitenti salubriter imponere posse opera etiam ab ipso aliàs debita & præcepto implenda, verbi gratia; vt audiat Missam singulis Dominicis diebus & Festiuis per annum, vt per totam Quadragesimam ieiunet, &c. Obseruat præterea Laymannus tract. 6. de Pœn. cap. 15. ex S Thoma & alijs Doctoribus, aliquas esse causas, quarum intuitu Confessarius legitimè possit satisfactionis imponendæ rigorem minuere, quales sunt, magnitudo contritionis, infirmitas corporis, imbecillitas animi, Iubilæi aut Indulgentiarum tempus, aut similes.

5 Denique Concilium dicit satisfactiones esse debere *conuenientes* statui, conditioni, sexui, &c. Scilicet vt nihil in illis Confessarius à pœnitente, nisi iuxtà prudentiæ regulas, exigat: e.g. vt filiofamilias non iniungat eleemosynas erogandas, operarijs vel debilibus personis ieiunia, mulieribus peregrinationes, valdè occupatis multas preces; sed præcipuo studio Confessarius cauere debet, vt rectè monet S. Antoninus, Nauarrus, & alij apud Laymann. suprà, ne tales imponat satisfactiones, ex quibus alij, v.g. maritus, parentes, vel domestici in suspicionem peccati alicuius in Confessione declarati, venire possint: aut ex quibus conijciant graue aliquod peccatum à pœnitente commissum fuisse: quod etiam habetur in Rituali Romano suprà, vbi expressè prohibetur ne vnquam pro peccatis occultis, quantumuis grauibus, manifesta imponatur pœnitentia.

SECTIO XXVI.

Quæ sit obligatio pœnitentis circa pœnitentiam acceptandam & adimplendam.

1 CERTVM est pœnitentem obligari ad acceptandam & adimplendam pœnitentiam sibi rationabiliter à Confessario impositam, nec posse licitè illam repudiare, & satisfactionem in Purgatorio implendam reseruare. Ita enim docet S. Thom. & post illum Sotus, Paludanus, Maior, & alij plures, quos citat & sequitur Suarez disp. 38. sect. 7. Ratio est, tum quia integritas Sacramenti à pœnitente seruanda id requirit; tum etiam quia potestas ligandi quæ Sacerdotibus à Christo Domino concessa est, in eo præsertim consistit, vt declarat Conc. Trid. sess. 14. cap. 8. & can. 15. quòd Sacerdotes ex iudi-

ciaria quam habent profectò eos ligare non possent, si ad satisfactionem implendam non possent eos obligare.

2 Vnde sequitur illum peccare, qui pœnitentiam rationabiliter impositam acceptare non vult, aut acceptatam implere non curat; mortaliter quidem, si pœnitentia illa sit grauis, venialiter autem, si leuis sit: vt docet Valentia quæst.4. de Pœnit.punct.4. Imò Suarez suprà existimat pœnitentiæ cuiuscunque ob venialia peccata impositæ omissionem, si contemptus absit, esse tantùm venialem. Si tamen Confessarius, nimis duram aut difficilem pœnitentiam imponat, poterit pœnitens ab eo postulare vt illam minuat aut mutet; cui tunc Confessarius quantùm licitè potest, annuere debet; vt docet Nauar.cap.26.num.20.ne scilicet Confessionis & pœnitentiæ iugum nimis onerosum & exosum reddatur: quod si Confessarius nollet minuere, vel mutare poterit pœnitens, antequàm recipiat absolutionem, petita humiliter venia, Sacerdotem alterum adire, eique peccata omnia rursùs confiteri, & ab eo pœnitentiam mitiorem & à se faciliùs implendam acceptare, vt docet Suarez sup. Imò si pœnitentiam quam acceptauit, implere nonnisi cum maxima difficultate possit, poterit Confessarius qui eam imposuit aut quis alius etiam illo inferior, audita iterùm Confessione peccatorum, pœnitentiam illam ex causa aliqua iusta & rationabili mutare. Ita Syluester, Henriquez, Suarez, Valentia, & alij quos citat & sequitur Laymann.tract.6.de Sacram.Pœnit.cap.15.qui etiam ibidem subdit, probabilem & in praxi tutam esse eorum sententiam, qui asserunt alterum Confessarium ex causa aliqua iusta pœnitentiam mutare posse, etiam non reperita Confessione peccatorum ob quæ imposita fuerat: sic enim docent Viualdus, Nauarrus, Victoria, Toletus, & alij quos ibidem citat.

* Quæ tamen sententia limitanda videtur, adiectione vnius conditionis, nimirum vt ille Confessarius à quo postulatur vt pœnitentiam impositam immutet, id faciat in ipso tribunali pœnitentiæ, seu in actu Sacramentali ad tribunal illud pertinente. Ratio est quia impositio pœnitentiæ Sacramentalis, vt pars integralis pertinet ad sententiam tribunalis Sacramentalis, ideoque neque primo imponi, neque postea immutari potest, nisi in ipso tribunali, aut in actu aliquo ad illud pertinente.

3 Quæres, quo tempore pœnitentia à Confessario iniuncta impleri debeat. Respondetur cum distinctione: Vel enim illius implendæ tempus à Confessario præfixum fuit, vel non, si primum, v.g. si certis diebus ieiunium seruandum iniunctum sit, tempore illo præfixo implendum est: si secundum, pœnitens, quàm primùm commodè poterit, satisfactionem implere tenetur. Ita Suarez loco citato, vbi docet illum mortaliter peccare qui pœnitentiam grauem sine vlla ratio-

tionabili causa tempore valdè diuturno ex sola desidia aut incuria differret.

Est autem hic obiter obseruandum, damnatam olim fuisse à Sixto summo Pontifice in Bulla speciali data anno 1478. sententiam Petri de Osma, qui asserebat non nisi perfecta pœnitentia confitentes debere absolui: quam quidem sententiam falsam, scandalosam, & SS.Patrum decretis, Apostolicisque Constitutionibus contrariam & hæreticam declarauit, cuius Bullæ mentio fit in censura Facultatis Parisiensis data anno 1644. die 23. Iunij, in qua eandem vt temerariam & hæreticam proscripsit.

APPEN-

APPENDIX.

De Indulgentijs & Purgatorio.

QVONIAM suprà diximus posse Confessarium iniungendarum satisfactionum rigorem minuere occasione Indulgentiarum, pœnasq; temporales peccatis quoad maculam remissis debitas, quibus in hac vita satisfactum minimè fuerit, post hanc vitam in Purgatorio esse luendas; vt vtrumque meliùs & certiùs intelligatur, Appendicem hunc de Indulgentijs & Purgatorio apposuimus, in quo quid de vtroque secundùm Catholicæ fidei normam sentiendum sit, breuiter explicabimus.

§. I.

Quid sit & quotuplex Indulgentia.

1 INDVLGENTIAE nomen secundùm communem & receptum Ecclesiæ vsum, significat pœnæ temporalis peccato quoad culpam remisso debitæ condonationem, quæ fit ab Ecclesia ex iusta aliqua & rationabili causa per applicationem satisfactionum Christi Domini, vt fusè docet & explicat Bellarm. lib. 1. de Ind. cap. 1. & 2. Quod vt euidentius fiat, duo nobis hic breuiter demonstranda sunt.

Primum est, extare in Ecclesia Thesaurum quendam vnde applicandæ fidelibus Indulgentiæ proferuntur: qui Thesaurus constat in primis ex satisfactionibus ipsius Christi Domini, quarum valor cum infinitus fuerit, vt ex dictis 1. p. tr. 5. constat, quantacumque fiat illarum applicatio, thesaurus ille nunquam exhauriri potest. Constat etiam ex satisfactionibus superabundantibus Sanctorum, quorum aliquos certum est longè plura passos esse, quàm ob peccata commissa promeriti fuerint (quod de Sanctissima Virgine Deipara negare nemo potest, & de Sancto Ioanne Baptista, multisque aliis pietas facilè suadebit) quibus passionibus voluntariè ab ijs & ex perfecta charitate acceptatis, vis quædam inerat, non modo meritoria, cuius fructum in cælo percipiunt; sed etiam satisfactoria, quam licet ipsis minimè necessariam, vt supponimus, alijs tamen maximè vtilem & salutarem esse posse Ecclesia semper agnouit, vt ex communione Sanctorum quam in Symbolo profitemur, alijsque Scripturæ locis fusè probat Isambertus tractat. 1. de Indulgent. disp. 1. art.

3. & Gammachæus disp. vnica de Indulg. cap.2. vbi etiam ex communi Doctorum sententia variis argumentis ostendunt Iustum in hac vita non solùm pro suis, sed etiam pro alterius Iusti peccatis ob charitatis vnionem, Deo satisfacere posse.

2. Porrò has Sanctorum satisfactiones Christi Domini satisfactionibus coniungit Ecclesia, non vt nullum harum defectum suppleat, cùm perfectissimæ sint; neque vt earumdem valori infinito quidquã superaddat; sed tum vt ipsius Christi virtutem in Sanctis eius veneretur, tùm vt eorum perfectam cum Christo capite vnionem, & mẽbrorum eiusdem capitis in vtraque Ecclesia triumphante ac militante communionem demonstret.

Secundum est, supradicti Thesauri dispensationem à Christo Domino Ecclesiæ creditam fuisse, vt habetur in Extrauag. *Vnigenitus* de pœnit. & remiss. & in Concilio Trident. sess. 25. decret. de Indulg. Et probari potest tùm ex illis Christi Domini verbis Matth. 16. *Quodcunque solueris super terram, erit solutum & in cælis;* quibus potestas generalis & amplissima conceditur vincula quæcumque soluendi, quibus à consecutione salutis homines præpediri possent, tùm etiam ex continua & vniuersali praxi, quæ iam inde à tempore Apostolorum, & consequentibus sæculis, ad hæc vsque tempora Ecclesiæ perseuerauit: S. Paulus siquidem Indulgentiam Corinthio incestuoso pœnitenti concessit, ad instantiam aliorum fidelium qui pro illo intercesserant, vt docent S. Th. & Theodoretus in commentarijs super cap. 2. Epist. 2. ad Corinth. Similiter Indulgentias ad postulationem Martyrum qui in carceribus ob Christi Confessionem detinebantur pœnitentibus concessas fuisse, constat ex varijs testimonijs Tertulliani, S. Cypriani, & aliorum, qui apud Bellarminum cap. 3. referuntur. De earumdem postea Indulgentiarum vsu mentio fit in Concilio Nicæno 1. can. 11. Ancyrano can. 5. Laodicæno can. 2. & alijs passim vsque ad Gregorium Magnum, a cuius temporibus vsus Indulgentiarum notior adhuc & frequentior in vniuersa Ecclesia fuit, vt fusè ostendit idem Bellarminus suprà.

Ex quibus cõstat quàm falsò & temerariè hodierni Hæretici Indulgentias ab Ecclesia concedi posse denegent, quorum error vel eo solo nomine proscribi deberet, quod non alios patronos agnoscat quàm Valdenses qui primi Indulgentias impugnarunt, vt obseruat idem Bellarminus supra, apud quem fusior Hæriticorum illorum refutatio, & veritatis nostræ fidei probatio videri potest.

Quæres quis sit Indulgentiarum effectus; seu à quibus pœnis per Indulgentias liberemur. Respondetur per concessionem indulgentiarum nos minimè liberari à pœnis naturalibus quæ peccatum originale consequuntur; neque etiam à pœnis ob delicta in foro externo siue Ecclesiastico siue politico subeundis, sed à pœnis illis temporalibus

libus, quæ ob peccata post Baptismum commissa, & quoad culpam remissa debentur in foro interiori diuinæ iustitiæ, seu, vt loquuntur Theologi, in foro animæ: quæque vel in hac vita, vel post illam in Purgatorio luendæ forent, si homo priùs moreretur, quàm condignam pro illis offerret satisfactionem: ita vt per Indulgentiarum concessionem à pœnarum illarum reatu liberemur, non modo coram Ecclesia, vt olim nonnulli dixerunt, quos refellit S. Doctor in 4. dist. 20. quæst. 1. art. 3. sed etiam verè coram Deo, vt fusè ex eodem S. Doctore & alijs probat idem Bellarminus suprà, & post illum Gammachæus disput. vnic. de Indulg. cap. 5.

Sunt autem variæ & multiplices Indulgentiæ pro varia & multiplici concessionum forma & concedentium voluntate: Interdùm enim conceduntur Indulgentiæ aliquot dierum, vel annorum, vel quadragenarum, interdùm tertia, vel quarta, aut alia pars peccatorum per Indulgentiam condonatur; aliquando plenaria Indulgentia conceditur, aliquando plenissima & in forma Iubilæi. Et quidem quando conceditur Indulgentia tot dierum vel annorum, vel quadragenarum sensus est per illam Indulgentiam remitti tantùm pœnæ temporalis, pro peccatis commissis, & quoad culpam deletis in hac vita aut in altera luendæ, quantum redimeretur per pœnitentiam tot diebus, vel annis, vel quadragenis secundùm antiquos Ecclesiæ Canones imponi solitam, vt explicant Paludanus, Maior, S. Antoninus, Sotus, Suárez, & alij apud Laymannum tract. 7. de Indulg. cap. 3. Similiter quando per Indulgentiam condonatur tertia vel quarta pars peccatorum, nihil aliud significatur quàm remitti tertiam vel quartam partem pœnæ illius temporalis pro peccatis luendæ. Plenaria verò Indulgentia totam pœnam temporalem peccato quoad culpam remisso debitam tollit: quod similiter facit illa quæ dicitur plenissima & in forma Iubilæi, nec à plenaria differt, nisi in quantum simul cum Indulgentia facultates aliquæ conceduntur ad eligendum Confessarium, qui à casibus quibuslibet & censuris absoluat, & in votis aut irregularitatibus dispenset; vt fieri solet in Iubilæis: quæ omnia fusius explicata & probata reperiuntur apud eundē Bellarm. suprà c.9. vbi monet Indulgentias illas, in quibus mille & plurium annorum remissio conceditur, suspectas, & à quæstuarijs confictas nonnullis videri, cum non soleant Pontifices concedere Indulgentias nisi tot annorum, quot solebant Pœnitentiæ iniungi, quæ quidem non extendebantur vltra septem, aut decē aut viginti annos, certè ad totam vitam, quæ vltrà centum annos prorogari non solet: quanquam Toletus libro 6. capite 23. Indulgentias rectè concedi posse contendit, si per illas intelligatur tantum pœnæ remitti, quantum redimere deberet peccator per pœnitentiam quæ tot millibus annorum duraret; cuius quidem pœ-

næ reatum non est creditu difficile à multis incurri, qui, vt Scriptura loquitur, *Bibunt tanquam aquam iniquitatem*.

§. II.

Quis possit concedere Indulgentias, & quanam causa ad id requirantur.

1 SVPPONIMVS ex Bellarmino lib. 1. de Indulg. cap. 5. & Suarez disp. 69. de pœnit. sect. 4. Indulgentiæ concessionem respectu viuorum fieri per modum cuiusdam absolutionis, quæ annexam habet solutionem ex thesauro Ecclesiæ; vt constat ex varijs Summorum Pontificum diplomatibus, quæ ibidem refert Bellarminus: Diximus, respectu viuorum; quia si quæstio sit de defunctis in Purgatorio existentibus, Indulgentiæ ipsis applicantur non per modum absolutionis, cum nullam in eos Ecclesia iurisdictionē obtineat, sed tantummodo per modum solutionis seu suffragij, sicut captiuum apud Turcas detentum Rex Galliæ, non per viam authoritatis, vt in proprio regno, sed tantùm per viam solutionis ac redemptionis liberare potest. Quouis autem modo concedatur Indulgentia, siue per modum absolutionis, quæ annexam habeat solutionem, siue per modum simplicis solutionis, certum est in concedente requiri iurisdictionem in foro exteriori Ecclesiæ, quia sine illa, neque absolutionem concedere; neque bona Ecclesiæ communia, & in eius thesauro deposita, legitimè dispensare potest.

Dicendum 1. Summum Pontificem ex iure diuino habere plenissimam potestatem concedendi quaslibet Indulgentias omnibus & singulis Christi fidelibus. Quod constat tum ex potestate illimitata, à Christo Domino, primario & præ reliquis Apostolis concessa S. Petro, cui succedit Romanus Pontifex; S. Matth. 16. *Tibi dabo claues regni cælorum, & quodcumque solueris super terram, erit solutum & in cælis, &c.* Tum etiam ex eo quod ad conferendas Indulgentias duplex ex parte concedentis requiritur potestas; vna in eos quibus conferuntur, altera in thesaurum Ecclesiæ ex quo desumuntur: vtramque autem illam potestatem in Romano Pontifice plenissimam reperiri apud omnes Catholicos constat, & plenius adhuc constabit ex ijs quæ infra dicentur tractatu 2. cap. 3. de Legibus. Addit Toletus libro 6. capite 25. Concilium Generale similem habere potestatem concedendi quascunque Indulgentias etiam plenarias, quod à Concilio Lateranensi factum fuisse dicit.

Dicendum 2. Episcopos etiam habere potestatem conferendi aliquas Indulgentias, vt patet ex capite *Nostro*, de Pœnitent. & remiss. & ex ipsius Ecclesiæ praxi satis constat: possunt enim Episcopi

conferre

conferre Indulgentias vnius anni in dedicatione Ecclesiæ, & quadraginta dierum in anniuersario dedicationis, quam vltimam indulgentiam possunt, quandocumq; ipsis libuerit, ex causa aliqua legitima concedere; vt habetur ex capite *Cum eo*, de Pœnit. & remiss.

Quærunt Theologi, an Episcopi potestatem illam conferendi Indulgentias habeant tantùm ex iure humano, seu ex concessione Summi Pontificis: an verò ex iure diuino, & si ex iure diuino, cur adeo restricta & limitata sit? Omissis varijs Doctorum responsionibus, probabilissimè loqui videntur ij qui asserunt Episcopos hanc potestatem ex iure diuino habere, cùm sint, vt dicit Apostolus, *Dispensatores Mysteriorum Dei*, & à Spiritu Sancto regimini Ecclesiæ præpositi sint, Actor. 20. *Spiritus sanctus posuit Episcopos regere Ecclesiam Dei*; quia tamen hoc regimen & illa dispensatio subordinatur regimini & dispensationi generali quam Summus Pontifex in vniuersam Ecclesiam obtinet, ideo penes illum est eiusmodi potestatem in Episcopis, ob causas aliquas iustas & rationabiles extendere, vel restringere, vt docet & fusè probat Isambertus disp. 3. de Indulgent. art. 1. qui ibidem ex Nauarro & aliis obseruat Cardinales etiam posse concedere Indulgentias centum dierum, idque non tã à iure, quàm à consuetudine & concessione sũmi Pontificis.

5 Quod verò spectat ad Abbates, Parochos, &c. rectè docet Bellarminus lib. 1. de Indulg. cap. 1. nullos Clericos, aut Sacerdotes Episcopis inferiores ex iure posse concedere Indulgentias, sed vt habetur cap. *Accidentibus*: de excessibus Prælatorum, solummodo ex commissione Pontificis Maximi, vel Episcoporum: Vbi etiam obseruat ex S. Doctore in 4. dist. 20. quæst. 1. art. 4. quæst. 1. nullos propriè loquendo in Ecclesia esse, aut dici debere Prælatos, nisi solos Episcopos, cùm sint integri alicuius populi Rectores, & quasi in quodam Ecclesiastico regno præsint hominibus omnium ætatum, sexuum, ordinum, & conditionum; Abbates verò & Parochi sint quasi vnius familiæ patres: vnde cùm Indulgentiarum concessio nonnisi ad Ecclesiæ Prælatos spectet, sequitur illam esse Episcoporum propriã, non verò aliorum, qui ipsis sunt in Ecclesia inferiores.

Dicendum 3. non solùm legitimam authoritatem, sed etiam iustam aliquam & rationabilem causam requiri ad hoc, vt licitè & validè Indulgentiæ conferantur. Ita S. Thomas, S. Bonauentura, & alij quos citat & sequitur Bellarminus sup. cap. 12. & constat ex Extrauag. *Vnigenitus*, Vbi Clemens VI. dicit Christum Dominum Ecclesiæ thesaurum per suos Vicarios reliquisse fidelibus dispensandũ *Salubriter, & ex rationabilibus & ex iustis causis*: & ex Concilio Constantiensi sess. vltima, vbi dicitur de hæresi interrogandos esse an credant Summum Pontificem concedere posse Indulgentias ex *causa rationabili*.

4 Quæres, quænam causa iusta & rationabilis esse censeatur ad cōcedendum Indulgentias. Respondetur iuxtà probabiliorem Doctorum sententiam ad id requiri, non modo vt causa illa sit pia & Deo grata, sed etiā vt aliquam habeat cum ipsa Indulgentia proportionem. Ita S. Bonauentura, Ricardus, Maior, Sotus, Nauarrus, & alij plures, quos citat & sequitur Bellarminus cit. cap. 12. Ad hanc autem proportionem duo præsertim requiruntur: primum est vt concedatur Indulgentia ob pium aliquem finem, cuius assecutio sit magis Deo honorifica & Ecclesiæ vtilis; quam pœnitentialis satisfactio quæ per Indulgentiam relaxatur: secundum est, vt ad Indulgentiam illam percipiendam opus aliquod faciendum præscribatur, quod sit aptum & vtile ad finem huiusmodi consequendum: ex.gr. quando Summus Pontifex Indulgentiam concedet ijs qui verè pœnitentes & confessi ac sacra Communione refecti preces & alia pietatis opera pro hæreseon extirpatione & Christianorum pace, &c. Deo obtulerint; finis quem sibi proponit Pontifex, scilicet hæreseon extirpatio & Christianorum pax, est haud dubiè maximè Deo honorificus & Ecclesiæ proficuus; opera item ad finem illum obtinendum iniuncta ad id aptissima sunt, vt per se patet, & sic proportio debita reperitur.

De hac verò causa eiusque iusta proportione penes ipsum concedentem Indulgentias iudicium esse debet, vt rectè monet Bellarminus suprà cap. 12. nec subditorum est temerè de eiusmodi rebus iudicare: imò (vt docet Isambertus disp. 3. art. 4.) periculosum est quascunque Indulgentias quibuslibet ex causis concessas paruifacere; vnde ibidem obseruat Indulgentias illas quæ conceduntur vsui granorum benedictorum, rosariorum, piarum imaginum, & similium rerum; quæ minimi momenti videntur, ex causa maximè iusta ac rationabili à summis Pontificibus interdum posse concedi.

Rectè tamen obseruat Laymannus cap. 4. de Indulg. post Nauarrum & alios, quòd quamuis causa sufficiens & iusta in concessione Indulgentiæ alicuius, verbi gratia, plenariæ, reperiatur; fieri tamen posse vt non omnes integram consequantur; si videlicet illorum aliqui, ad maximam pro peccatis commissis temporalem pœnam obeundam obligati, opus iniunctum tepidè peragant: quia quamuis causa Indulgentiæ in se iusta sit, illorum tamen respectu aliquo pacto deficit, ob imperfectam dispositionem, quod etiam constat ex Extrauaganti 1. Bonifacij 8. de Pæn. & rem. & ex S. Bonau. in 4. dist. 20. part. 2. art. 7. quæst. 9. vbi dicit, *Homines plùs vel minus participare de Indulgentia, prout plus vel minus ad illius causam accedunt.*

§ III.

Quanam conditiones requirantur in eo, qui Indulgentiarum fructum percipere intendit.

1 PRIMA conditio est, vt sit homo baptizatus, vt ex communi & certa Theologorum sententia docet Suarez disp. 53. sect. 4. thesaurus siquidem Ecclesiæ validè dispensari non potest nisi filijs Ecclesiæ; nec absolui possunt ab Ecclesia qui eius iurisdictioni non subsunt: Nauarrus tamen & alij apud Laymannum cap. 6. de Indulgentijs existimant probabile esse Catechumenis tum viuis, tum defunctis, Indulgentias per modum suffragij prodesse posse.

Secunda conditio est, vt is qui percipit Indulgentias subditus sit illius qui eas concessit: neque enim nisi subditis Indulgentiæ concedi possunt, vt habetur ex capite *Quod autem*, & ex dictis paragrapho præcedenti constat.

Tertia conditio est, vt non sit excommunicatione aliqua maiori ligatus, hæc enim priuat hominem participatione bonorum spiritualium communium, vt supponimus ex dicendis infrà suo loco.

Quarta conditio est, vt sit in statu gratiæ sanctificantis eo tempore quo Indulgentiæ fructum percipit: pœnæ siquidem temporalis remissio culpæ remissionem præsupponit, vt ex S. Thomæ & Theologorum communi sententia docet Bellarminus cap. 13. & ex antè dictis satis constat.

Verùm circa hanc quartam conditionem difficultas est, an status gratiæ requiratur in suscipiente Indulgentiam, non solum quando eius fructum percipit, sed etiam cùm exequitur opera ad illarum perceptionem iniuncta. Paludanus, S. Antoninus, & alij apud Bellarminũ suprà existimant satis esse, vt is qui lucratur indulgentiam, sit in statu gratiæ eo tempore, quo eius fructum percipit: Caietanus tamen, Sotus, & alij apud eundem Bellarminum, asserunt requiri gratiæ statum etiam tunc, quando iniunctum opus perficitur, quorum sententiam Bellarminus censet esse tutiorem, & in quibusdam etiam casibus omnino certam, cum videlicet præscribitur, vt opera iniuncta in statu gratiæ fiant, quod in plurimis summorum Pontificum diplomatibus præscribitur, in quibus indulgentia conceditur ijs, qui verè contriti & confessi Ecclesias aliquas visitauerint, ibique orauerint pro pace, &c. Imò Bellarminus existimat id semper subintelligi, quamuis non exprimatur, modo iniunctum opus tale est, vt minimè conferat ad finem, ad quem indulgentia confertur, v. g. ad placandum Deum & impetrandam pacem, nisi fiat in statu gratiæ: peccatores enim Deus non exaudit, nec per opera mortua iusti-

tia eius placari, aut misericordia exorari potest: quare consultissimum est, vt, quando quis Indulgentiam percipere cupit, primùm peccata sua vel sacramentali confessione, vel saltem perfectæ Contritionis actu eluere curet: quæ quidem contritio ad omnia peccata non solùm mortalia, sed etiam venialia extendi debet, vt ad remissionem pœnarum illis debitarum Indulgentia quoque extendatur.

3 Quinta denique conditio est, vt is, qui Indulgentiam percipere cupit, id omne perficiat, quod ad illam consequendam iniunctum fuerit, vnde si ex ignorantia, aut obliuione, aut etiam iusto aliquo impedimento, partem aliquam operis iniuncti quamuis inculpabiliter omittat, effectum Indulgentiæ non consequitur, vt ex S. Th. & aliis docet Bellar. quia secundùm communem Theologorum axioma, *Indulgentiæ tantùm valent, quantùm sonant*.

Quæres, vtrùm, quando in Pontificiis diplomatibus habetur Indulgentiam concedi pœnitentibus verè contritis & confessis, confessio sacramentalis necessaria sit ad eam lucrandam: Respondetur secundùm probabiliorem & tutiorem sententiam, in eo qui peccati alicuius mortalis sibi conscius est, requiri actualem confessionem, quando illius mentio expressa habetur in Pontificiis litteris; nec sufficere solam contritionem, quamuis veram & perfectam, vt asserunt sanctus Antoninus, Adrianus, Nauarrus: & plures alij apud Bellarminũ suprà: In eo autem, qui nullius peccati mortalis conscientiam habet actualem confessionem minimè esse necessariam, vt docent idem sanctus Antoninus, Suarez, & alij apud Laymannum capite 6. de Indulgentiis.

Quod spectat ad Indulgentias, quæ defunctis fidelibus in Purgatorio existentibus applicantur, certum est id ab Ecclesia validè & fructuosè fieri posse: fideles siquidem defuncti cum fidelibus viuentibus ita coniuncti sunt, vt vnam cum illis Ecclesiam efficiant: proindeque si particularibus suffragiis & orationibus viuentium iuuari possunt, à fortiori poterunt per applicationem satisfactionum Christi & Sanctorum subleuari. Et hæc est communis & certa Doctrina sancti Thomæ, sancti Bonauenturæ, & aliorum Doctorum quos citat Bellarminus cap. 14. Quæ etiam ex communi Ecclesiæ praxi satis constat, in qua (vt ibidem refert) Paschalis 1. qui ante Septingentos annos Apostolicam Sedem obtinebat, & plures alij summi Pontifices, Indulgentias defunctis applicandas concesserunt.

4 Quærunt aliqui, vtrùm Indulgentiæ pro defunctis concessæ certò ac infallibiliter illis prosint. Affirmant Sotus, Nauarrus, Suarez, & alij quos citat Laymannus c. 7. de indulg. quorum sententia, licet sit probabilis; contrariam tamen, quæ est sancti Bonauenturæ, Ricardi, Durandi, Cordubensis, & aliorum, quos citat & sequitur ibidem quæ est hunc Indulgentiarum pro defunctis effectum

pende-

pendere ex liberali Dei acceptantis voluntate, probabilior videtur, cum neque ex vllo scripturæ loco, neque ex vlla certa traditione constet, Deum illas satisfactiones ex Ecclesiæ thesauro depromptas, & ab eadem Ecclesia sibi oblatas pro defunctorum liberatione acceptaturum promisisse, præsertim cum ipsa Ecclesia Indulgentias illas pro defunctis concedat, non per modum absolutionis, sed per modum suffragij, tanquam ipsum Deum supplicans, vt eiusmodi satisfactionem seu solutionem pro defunctorum subleuatione misericorditer acceptare dignetur.

Quod etiam ex ipsius Ecclesiæ praxi confirmari potest, quæ post applicatam alicui defuncto in particulari plenariam Indulgentiam, v. g. per sacrificium in altari priuilegiato pro ipso oblatum, nihilominus pro eodem orare & sacrificare non desinit: quo facto tacitè declarare videtur, Indulgentias quamuis maximè salutares, non tamen semper infallibilem effectum pro ipsis defunctis habere, sed pendere ex diuina misericordia: quod tamen non debet fideles viuentes reddere segniores, imò potiùs excitare, vt maiori affectu & charitate ipsis fidelibus defunctis per orationes, aut sacrificia, aut Indulgentiarum applicationem, aut alium quemcunque modum optitulentur.

§. IV.

Quid de Purgatorio sentiendum sit.

1 CATHOLICA veritas, cui firmiter adhærendum est, docet esse Purgatorium, id est locum quendam, in quo tanquam in carcere post hanc vitam vsque ad certum & definitum tempus detinentur ac purgantur animæ fideles, quæ in statu quidē gratiæ, sed tamen nondum plenè à peccatis purgatæ è corporibus exierunt, vbi fidelium viuorum orationibus & suffragijs, ac præsertim sanctissimo Missæ sacrificio possunt subleuari. Hanc veritatem olim Valdenses, Albigenses, Apostolici, & plures alij Catholicæ fidei hostes impugnarunt, vt videre est apud Bellarminum lib. 1. de Pur. cap. 2. quibus adiunxerunt se hodierni hæretici tam Lutherani quā Caluinistæ, qui omnes nullum esse post hanc vitam Purgatorium contendunt; sed animas statim vt à corporibus separantur, vel in cœlum euehi, vel in infernum detrudi.

Refellitur hic error, & nostræ fidei veritas probatur 1. ex Scriptura: 2. Mach. 12. vbi dicitur quod *Sancta & salubris est cogitatio pro defunctis exorare, vt à peccatis soluantur*: quæ verba, cùm neque de beatis, neque de damnatis intelligi possint, sequitur vt de quodam tertio hominum genere sint intelligenda, qui habeant adhuc aliqua vincula, à quibus post mortem solui queant; proindeq; de ill

qui

qui in Purgatorio detinentur. Hunc autem librum Machabæorum esse Canonicum (quidquid hæretici in contrarium dicant) constat non modo ex Concilio Trident. sess. 4. in decr. de Canonicis scripturis, sed etiam ex Concilio Carthaginensi 3. cui interfuit ac subscripsit S. Augustinus cap. 47. item ex S. Innocentio I. Epist. ad Exuperium cap. vlt. & ex Gelasio 1. in Concilio Septuaginta Episcoporum, vt refertur dist. 15. capite *Sancta Romana*. Probatur etiam ex Isaiæ 4. *Purgabit Dominus sordes filiarum Sion in spiritu iudicij & spiritu ardoris*: quem locum de pœna Purgatorij explicat S. Aug. lib. 20. de ciuit. cap. 25. Item ex Matth. 12. vbi dicit Dominus quædam peccata esse, quæ non remittuntur neque in hoc sæculo, neque in futuro: vnde colligunt SS. Patres quædam peccata remitti in futuro sæculo, id est post hanc vitam, per orationes & suffragia Ecclesiæ. Ita S. Augustinus lib. 21. de ciuit. c. 24. & lib. 9. in Iulianum c. 5. Gregorius lib. 4. Dialog. c. 39. & S. Bernardus Homil. 66. in Cantica.

2 Probatur 2. ex varijs Concilijs, in quibus præscribitur vt orationes & suffragia pro defunctis fidelibus offerantur: vt in Concilio Carthagin. 3. cap. 29. Bracarensi 1. cap. 39. & Aurelian. 2. cap. 14. vnde sequitur aliquos fideles defunctos in tali loco esse, vbi orationibus & suffragijs viuentium iuuari possint, *Proindeque esse in Purgatorio*.

Probatur 3. ex SS Patribus qui Purgatorium apertissimè asserunt, vt S. Gregorius Nyssenus oratione pro mortuis circa medium, vbi de Iusto ex hac vita excedente loquens dicit, *quod non poterit à corpore egressus diuinitatis particeps fieri, nisi maculas animo immixtas Purgatorius ignis abstulerit*: & Sanctus Augustinus lib. 21. de Ciuit. c. 24. loquens de Iustis, qui cum leuibus peccatis decedunt, *Tales* (inquit) *constat ante Iudicij diem per pœnas temporales, quas eorum spiritus patiuntur, purgatos, æternis supplicijs non tradendos*. Item ex alijs SS. Patribus, qui pro fidelibus defunctis orãdum ac Missæ sacrificium offerendum esse dixerunt, vt S. Cyrillus Hierosolym. Catech. 5. Mystag. *Pro omnibus*, inquit, *oramus qui inter nos vita functi sunt, maximum credentes esse animarum iuuamen*. S. Gregorius lib. 4. Dialog. c. 55. *Multum*, inquit, *solet animas etiam post mortem sacra oblatio hostiæ salutaris adiuuare, ita vt hanc nonnunquam ipsæ defunctorum animæ expetere videantur*.

3 Porrò, cùm tantummodo fidelium Iustorum animæ in Purgatorio detineantur, quæ ab omni peccati mortalis reatu immunes ex hac vita decedunt, sequitur vt ob duas tantùm causas ibi purgari debeant, nimirùm vel pro peccatis venialibus, cùm quibus nondum quoad culpam remissis è corporibus exierunt, vel pro pœnis temporalibus, quæ peccatis mortalibus aut venialibus quoad culpam remissis debentur, pro quibus plenè non satisfecerunt.

Hæ

Hæ autem animæ in Purgatorio existentes pro peccatorum illorũ expiatione grauissimas haud dubiè pœnas patiuntur; adeo vt SS. Patres doceant pœnas illas Purgatorij quibuscunque huius vitæ pœnis esse longè grauiores, vt S. Augustinus Psal. 37. S. Gregorius in Psal. 3. pœnitentialem, & alij, quos citat Gammachæus c. 5. de Purgat.

Quamuis autem Doctores quidam Catholici, vt Dionysius Carthusianus lib. de quatuor nouissimis art. 47. & Michael Baius lib. 2. de meritis operum cap. 8. existiment grauissimam animarum illarũ pœnam in eo consistere, quod nullam suæ salutis habeant certitudinem, sed quasi suspensæ & dubiæ occultà quadam iudicij diuini dispositione teneantur; communis tamen Theologorum doctrina est, animas fideles in Purgatorio detentas de salute sua æterna certas ac securas esse; tùm quia (vt docet S. Thomas) spes Theologica in illis manet, ac proinde etiam fides, ex qua certissime scire possunt animas in Purgatorio detentas esse saluandas, aliundè verò satis certò sciunt se esse in Purgatorio, non verò in inferno: tùm ex dictamine propriæ conscientiæ: norunt enim se Deum super omnia amare, nec vllo aduersus eum odio moueri, neque etiã ab alijs animabus secum detentis vident illum blasphemari, vt fit à reprobis in inferno, sed potiùs laudari: quæ omnia fusius explicata & probata habentur apud Gammachæum cap. 3. & vlt. de Purgatorio, & Bellarminum lib 2. de eod. Purgat. cap. 4. qui etiam cap. 7. obseruat ex Beda & alijs probatis authoribus diuersos esse in Purgatorio pœnarum gradus, disparemque animarum statum, quarum aliæ alijs longè minùs torquentur; imo earum aliquæ nullum alium nisi tantummodo dilatæ fælicitatis dolorem sustinent.

4 Quæres 1 vbinam sit Purgatorij locus. Respondetur locum Purgatorij ordinarium esse in ipsis terræ visceribus, vt docent S. Thomas, S. Bonauentura, Sotus & alij apud Gammachæum citato cap. 5.

Diximus ordinarium, quia interdum ex aliqua diuina dispensatione purgantur animæ in aliis quibusdam locis; vel quia in ijs peccauerunt, vel etiam ad instructionem & terrorem viuorum, vt ex S. Gregorio, S. Thoma, Petro Damiano, & alijs obseruat idem Gammachæus.

Quæres 2. quanto tempore animæ in Purgatorio detineri debeant? Respondetur id ab eo solo cognosci, cuius iudicio iusto detinentur; certum nihilominùs esse aliquas illic animas pluribus annis, imò etiam sæculis detineri; cùm Ecclesia probet consuetudinem illam anniuersaria celebrandi pro aliquibus defunctis, etiam si constet illos ante ducentos vel etiam plures annos ex hac vita migrasse; quod minimè probaret, si tandiu eas illic non detineri posse certum esset.

Quæres

Quæres 3. an animæ ex Purgatorio aliquando egredi possint & hominibus appareant. Respondetur non modò ex Purgatorio, sed & ex ipso inferno: imo etiam ex Cœlo animas Deo ita volente, egredi posse: & de facto interdum egressas fuisse, alijsque viuentibus apparuisse, vt docet S. Augustinus lib. de cura pro mortuis agenda cap. 15. & 16 & idipsum varijs exemplis & historijs ex probatissimis & fide dignissimis authoribus probat Bellarminus cit. lib. 3. c. 8.

* Quæres 4. quibus modis animæ in Purgatorio existentes iuuari & subleuari possint? Respondetur communionem, quam animæ illæ cum Ecclesia in terris militante seruant, per gratiam & charitatem in qua decesserunt, & ratione cuius inter membra viua corporis mystici, cuius Christus caput est, connumerantur, reddere illas capaces participandi pijs eiusdem Ecclesiæ operibus & inde varia & saluberrima solatia recipiendi, quando scilicet pia illa opera in quantum satisfactoria sunt ipsis animabus applicantur, & ea intentione Deo offeruntur, ex quo patet animas, Purgatorij à nobis iuuari & subleuari posse, orationibus, ieiunijs, eleemosynis, sed præsertim sanctissimo Missæ sacrificio, quod quidem propitiatorium est (vt definitum est in Concil. Trident. sess. 22. cap. 2.) *Non modò pro viuis, sed etiam pro defunctis in Christo nondùm ad plenum purgatis*. Et sess. 25. in decreto de Purgatorio dicitur: *animas in Purgatorio detentas, fidelium suffragijs, potissimum verò acceptabili altaris sacrificio iuuari*. Vnde & S. Augustinus serm. 34. de verbis Apostoli postquam admonuit *Sumptuosam diligentiam sepulturæ monumentorum opulentam constitutionem, esse potius viuorum qualiacunque solatia, quàm adiutoria mortuorum*, rectè subiungit, *ordinationibus verò sanctæ Ecclesiæ, & sacrificio salutari, & eleemosynis, quæ pro eorum spiritibus erogantur, non est dubitandum mortuos adiuuari, vt cum eis misericordius agatur à Domino, quàm eorum peccata meruerunt. Hoc enim à Patribus traditum, vniuersa obseruat Ecclesia, vt pro eis qui in corporis & sanguinis Christi communione defuncti sunt, cum ad ipsum sacrificium loco suo commemorantur, ac pro illis quoque id offerri commemoretur, cum vero eorum commendandorum causa opera misericordiæ celebrantur, quis eis dubitet suffragari pro quibus orationes Deo non inaniter allegantur*.

CA-

CAPVT SEXTVM.

De Sacramento Extremæ Vnctionis.

SECTIO I.

Vtrùm Extrema Vnctio sit Sacramentum, & quis sit eius minister.

1 EXTREMAE vnctionis nomine intelligimus vnctionem olei benedicti, quæ infirmo in extremis posito confertur à sacerdote, adiunctis certis precibus. Hanc autem esse verum & proprium nouæ legis Sacramentum à Christo Domino institutum negauerunt olim Valdenses & Albigenses, & nunc etiam negant Lutherani & Caluinistæ; affirmat verò Ecclesia Catholica, & tanquam dogma fide credendum proponit: cuius quidem veritas simul & erroris oppositi falsitas demonstratur.

Primò ex his S. Iacobi verbis: *Infirmatur quis in vobis, inducat Presbyteros Ecclesiæ, & orent super eum, vngentes eum oleo in nomine Domini: & oratio fidei saluabit infirmum, & alleuiabit eum Dominus; & si in peccatis sit, remittentur ei:* quibus verbis exprimuntur omnia quæ ad Sacramenti rationem requiruntur; scilicet ritus aliquis externus, nẽpe olei vnctio; deinde promissio gratiæ illi adiuncta, quatenùs per illum ritum peccata remitti dicuntur; ac demum institutio diuina; neque enim Apostolus adeo constanter & absolutè gratiam illam promitteret, nisi Christus Dominus hoc ita instituisset, ac fieri præcepisset.

Secundò ex Concilio Cabilonensi (quod temporibus CAROLI MAGNI celebratum est) cap. 48. vbi dicitur, *Infirmos secundùm beati Iacobi documentum oleo quod ab Episcopo benedicitur, debere à Presbyteris vngi:* & paulo post allegatis ipsius sancti Iacobi verbis subdit, *Non esse parui pendendam eiusmodi medicinam, quæ animæ corporisque medetur languoribus:* Item ex Concilio Florentino in decreto Eugenij, & Trid. sess. 14. c. 1. de Extrema vnctione, vbi habetur: *Hoc Sacramentum institutum à Christo Domino, apud Marcum quidem insinuatum, per Iacobum autem Apostolum ac Domini fratrem fidelibus commendatum ac promulgatum.*

Tertiò ex SS. Patribus, qui huic sacræ vnctioni vim sanctificandi & peccata remittendi tribuunt, vt S. Ioann. Chrysostomus libro 3. de sacerdotio, vbi dicit Sacerdotes

tes non modo cùm nos regenerant, sed etiam cùm infirmos oleo vngunt, indulgere peccata, quod ex citatis S. Iacobi verbis confirmat: & S. August. serm. 215. de temp. in quo docet superueniente infirmitate ægrotum accipere debere Christi Domini corpus, & exinde proprium eius corpus vngendum esse, vt impleatur in eo illud quod scriptum est: *Infirmatur quis in vobis, &c.* additque hoc modo corporis sanitatem & peccatorum indulgentiam obtineri.

3 Quod autem spectat ad ministrum huius Sacramenti, certum est solum Sacerdotem ritè ordinatum posse Sacramentum hoc valide administrare. Ita S. Thomas in 4. dist. 23. q. 21. a. 1. & alij communiter: estque de fide, vt constat ex suprà relatis S. Iacobi verbis, *Inducat Presbyteros Ecclesiæ*, tùm ex Concilio Trid. sup. cap. 3. vbi verba illa S. Iacobi explicans dicit, *Proprios huius Sacramenti ministros esse Ecclesiæ Presbyteros quo nomine eo loco non ætate seniores aut primores in populo intelligendi veniunt; sed aut Episcopi, aut Sacerdotes ab ipsis ritè ordinati.*

Quamuis autem quilibet Sacerdos Sacramentum hoc valide administrare possit; cùm eius administratio, quæ modo deprecatorio fit, vt infrà dicetur, non sit proprius actus iurisdictionis, vt ex communi Theologorum sententia docet Isambertus disp. 5. de Sacram. Extr. vnct. nullus tamen Sacerdos id licitè potest, nisi sit proprius Sacerdos illius, cui hoc Sacramentum confertur, vel ab eo facultatem habeat: vnde in Clementina de priuilegijs prohibetur religiosis Sacerdotibus sub pœna excommunicationis sedi Apostolicæ reseruatæ & ipso facto incurrendæ, ne hoc Sacramentum laicis aut clericis administrent sine licentia proprij Sacerdotis, vt refert Laymannus cap. 6. de Extr. vnct.

Excipiunt tamen Doctores casum necessitatis; quando scilicet à proprio Sacerdote Sacramentum illud recipi non potest, v. g. si absit, nec ab illo licentia possit obtineri; tunc enim quilibet Sacerdos etiam Religiosus potest validè ac licite Sacramentũ illud moribundo administrare, nec vllam ideo incurrit excommunicationem, vt docent S. Antoninus, Syluester, Caietanus, Henriquez, & alij apud Laymannum suprà.

4 Quærunt aliqui occasione illorum verborum S. Iacobi: *Inducat presbyteros Ecclesiæ*, verùm huius Sacramenti minister debeat esse vnus an plures. Respondetur 1. vnum sufficere, vt constat tùm ex cap. *Quæsiuit*, extra de verborum significatione, tum ex communi Ecclesiæ praxi, quæ nonnisi vnum Sacerdotem ad Sacramentum hoc ministrandum adhibere solet. Respondetur 2. plures Sacerdotes posse Sacramentum hoc administrare, siue successiuè; quando vnctione vna aut altera ab aliquo Sacerdote facta, & forma simul prolata, alius reliquas vnctiones facit, & verba formæ proferet: siue coniun-

ctim

ctim, ita vt vno Sacerdote vnam vnctionem faciente, & verba formæ proferente, alij Sacerdotes eodem tempore vnctiones reliquas faciant, ac simul verba formæ proferant: & hic modus administrationis semper quidem validus est, non tamen licitus, nisi in duobus casibus. Primus est, si Sacerdos post aliquas vnctiones factas subito moriatur, aut in talem infirmitatem decidat, vt reliquas peragere non possit, tunc enim alius Sacerdos eius defectum supplere debet, non repetendo quæ facta sunt, sed ea quæ desunt perficiendo. Secundus est, quando subest aliqua ratio timendi ne infirmus moriatur, priusquam vnicus Minister vnctiones omnes perficere possit: tunc enim si adsint alij Sacerdotes, poterunt simul vnus oculos, alter aures, &c. perungere, ac vnusquisque aliorum formam proferre, vnctioni illi quam peragit, conuenientem. Ita Suarez disput.43 sect.2.num.8. Isambertus disp.5. Extrem. vnct.art.2.& 3.& plures alij.

SECTIO II.

Quæ sit materia & forma huius Sacramenti.

Dicendum 1. materiam remotam Extremæ vnctionis esse oleum oliuarum ab Episcopo benedictum. Ac in primis quod sit oleum oliuarum, constat ex decreto Eugenij, vbi expresse dicitur materiam huius Sacramenti esse *Oleum oliuæ*: & in Catech. Rom. part.2. cap.6. declaratur olei nomine intelligi liquorem, non ex quauis pingui & crassa materia, sed ex olearum baccis tantummodo expressum. Quod autem oleum illud, vt sit apta & sufficiens huius Sacramenti materia, debeat esse ab Episcopo benedictum, docet S. Thomas in 4. dist.23. quæst.1. art.3. & constat tum ex citato decret. Eug.& Conc. Trid. sess.14 cap.1. tum ex ipsius Ecclesiæ praxi, quæ nonnisi oleum ab Episcopo benedictum in huius Sacramenti administratione adhibere consueuit.

Quæres, an deficiente oleo benedicto, possit, vrgente necessitate ad Sacramentum hoc administrandum adhiberi oleum non benedictum, vel illius loco sacrum chrisma. Respondetur 1. oleum benedictum esse de necessitate huius Sacramenti, vt docent S. Thom. S. Bonauent. Durandus, & alij, quos refert & sequitur Isambertus disp.2. art.2. proindeque nec licite, nec validè cum oleo non benedicto administrari posse, si tamen oleum benedictum non sufficeret, posset illi non benedictum in minori tamen quantitate licitè admisceri, vt intelligitur ex cap. *Quod dubijs*, extra de consecratione Ecclesiæ. Respondetur 2. controuersum esse apud Theologos, an hoc Sacramentum validè conferri possit in oleo balsamato, seu chrismate, quibusdam affirmantibus, alijs verò id negantibus, quos fusè refert

refert Laymann.cap.2.de Extr.vnct. qui rectè concludit, quidquid sit de vtraque illa sententia; quarum neutra expresse ab Ecclesia definita est, quantùm ad praxim attinet, nunquam licitum esse Sacerdoti in Extremæ vnctionis administratione vti chrismate, eo quod saltem id consuetudini & praxi Ecclesiæ repugnet, quæ nonnisi oleum simplex & benedictum pro vngendis infirmis adhibere solet.

Addit, quod quamuis secundùm ipsius Ecclesiæ praxim oleum illud infirmorum quotannis renouari debeat, vetusque, nouo accepto, comburi. Si tamen Parochus oleum ab Episcopo benedictum nondum recepisset, vrgente necessitate veteri benedicto ad conferendam extremam vnctionem vti licitè posset.

2 Dicendum 2. materiam proximam huius Sacramenti esse vnctionem quæ fit per modum crucis, iuxtà Rituale Romanum, in oculis, auribus, naribus, labijs, manibus, pedibus & renibus (quam tamen vltimam vnctionem in fœminis omittendam esse dicit) vel in pectore loco renum, vt in Rituali Parisiensi, & in quibusdam alijs habetur. Hæc autem vnctio in partibus illis quæ natura geminæ sunt, duplex fieri debet, v.g. vna super oculum dextrum, altera super sinistrum: & vnica interim forma proferri: ita vt formæ prolatio incipiat, antequam prior vnctio finiatur, nec desinat quin posterior saltem inchoetur, vt annotatur in eodem Rituali: vbi etiam dicitur quod si quis in aliqua illarum partium mutilatus sit, vnctio in proxima fieri debeat, cum eadem formæ prolatione.

* Porrò hæc vnctio, non adhibito aliquo instrumento, sed pollice manus ipsius Sacerdotis ministrantis fieri debet, vt habetur in Rituali Romano; Sacerdotis siquidem manus instrumentum est viuum diuinæ potestatis & gratiæ, speciali vnctione ad vsus mysticos in ipsa ordinatione consecratum.

Cum igitur hæc ex ipsius Ecclesiæ praxi constent, quæritur an vnctio illarum omnium partium sit de essentia huius Sacramenti, itaut validè conferri non possit, nisi omnes illæ partes vngantur. Respondetur 1. certum esse ex communi Theologorum consensu ad validitatem huius Sacramenti non requiri, vt vnctio fiat in modum crucis, nec etiam vt pedes, aut renes, aut pectus vngantur, nec vt fiat duplex vnctio in geminis partibus, cuiusque sensus: quamuis enim ex præcepto Ecclesiæ ista fieri & seruari debeant, nec proindè (nulla vrgente necessitate) omitti possint sine peccato; non sunt tamen de essentia huius Sacramenti, nec ad eius validitatem requiruntur, vt docent Sotus, Henriquez, Suarez, Toletus, & alij apud Laymann.cit.cap.2.

3 Respondetur 2. controuersum esse apud Theologos vtrùm ad Sacra-

Respondetur 2. controuersum esse apud Theologos vtrùm ad Sacramenti huius validitatem necessarium sit, vt omnes quinque sensus corporis vngantur; an vero vnctio in vno illorum sufficiat: quidam enim Doctores, quos recenset & quibus subscribit Isambertus disp. 2. art. 5. vnius tantummodo sensus vnctionem ad Sacramenti validitatem sufficere existimant: alij verò è contrà vnctionem quinque sensuum ad validitatem illam requiri affirmant. Ita S. Thomas, S. Bonauentura, Richardus, Scotus, Paludanus, & plures alij, quos citat & sequitur Suarez in 4. dist. 2. quæst. 2. art. 3. quorum sententia videtur probabilior; propter authoritatem ipsius S. Doctoris, proindeque in praxi tenenda.

Dicendum 3. formam huius Sacramenti hanc esse: *Per istam vnctionem, & suam pijssimam misericordiam indulgeat tibi Dominus quidquid per visum deliquisti, &c.* & similiter de aliis membris. Ita declaratum est in decreto Eugenij, & in Concilio Trident. sess. 14. c. 1. de Extrema vnctione, & expressè habetur in Rituali Romano.

Sunt autem quædam obseruanda. Primum est, formam huius Sacramenti per modum deprecationis esse conferendam, vt docet S. Thomas, S. Bonauentura, & communiter alij apud Suarez supra, sect. 3. quod constat tùm ex his S. Iacobi verbis: *Orent super eum, & oratio fidei saluabit infirmum*; tũ ex vniuersa Ecclesiæ praxi quæ vbique in huius Sacramẽti administratione forma deprecatoria vtitur.

4 Secundum est, quod quamuis omnes particulæ præfatæ quæ in forma huius Sacramenti communiter proferuntur, ad eius essentiam non pertineant, sitque probabilissimum solas has quæ sequuntur, *Per istã vnctionẽ indulgeat tibi Dominus quidquid peccasti*, ad illius validitatẽ esse necessarias, vt docet & probat Isambertus disp. 3. art. 2. debet tamẽ Sacerdos omnia illa verba in huius Sacramenti forma & Ecclesiæ præscripto apposita, pro vt in Rituali Romano habẽtur, vel secundum peculiarem cuiusque diœcesis vsum, distinctè proferre, nec aliquid ab eo in illa prolatione omitti aut mutari sine peccato potest.

Tertium est; probabilissimum esse (quod asserunt Henriquez, Medina, Paludanus, & alij, quos citat & sequitur Isambertus suprà art. 4.) quinariam formæ huius Sacramenti repetitionem non esse de eius essentia; sed sufficere vnicam: secundùm quam sententiam, si infirmus iam iam moriturus credatur, poterit Sacerdos partes magis obuias quinque sensuum vngere, verbigratia vnum oculum, aurem, narem, labium, & aliquam aliam partem pro sensu tactus qui vbique diffusus est, vt genam, idque celeriter nullo facto signo crucis, & simul ac semel verba proferre: *Per istam vnctionem indulgeat tibi Dominus quidquid deliquisti, vel quidquid peccasti per visum, auditum, odoratum, gustum & tactum.*

SECTIO III.

Quinam sint huius Sacramenti effectus.

1 EXtremæ Vnctionis effectus duplicis sunt generis: quidam enim animam, alij corpus attingunt: quod spectat ad animam, quinque sunt præcipui effectus, quos Sacramentum hoc in ea opreatur.

Primus effectus illi cum aliis Sacramentis communis, est gratia sanctificans: vt expresse definitum est in Conc. Trid. sess. 14. can. 2. de Extrema Vnctione, his verbis: *Si quis dixerit Sacram infirmorum Vnctionem non conferre gratiam, &c. anathema sit.*

Secundus est, speciale gratiæ auxilium, tùm ad superandas tentationes in articulo mortis occurentes, tùm ad spem & confidentiam faciliùs & firmiùs in Deum erigendam, tùm etiam ad morbi & mortis molestias cum maiori patientia tolerandas: quod expressè declarat Concilium Trident. cap. 2. vbi dicit quod hoc Sacramentum *Ægroti animam alleuiat & confirmat, magnam in eo diuinæ misericordiæ fiduciam excitando, qua infirmus subleuatus & morbi incommoda ac labores leuiùs fert, & tentationibus dæmonis calcaneo insidiantis faciliùs resistit.*

2 Tertius effectus, est remissio peccatorum mortalium si quæ fortè habet infirmus, quæ habere se bona fide & inuincibiliter ignoret: quamuis enim, vt rectè obseruat Gammachæus cap. 6. de Extrem. Vnction. Sacramentum hoc ex primaria Christi institutione secundam tantummodo gratiam, id est, gratiæ sanctificantis augmentum conferat, supponatque hominem à peccato mortali per Sacramentum Pœnitentiæ aut perfectam contritionem iam purgatum, nihilominùs secundariò etiam primam interdum gratiam conferre potest, & peccata mortalia delere, si fortè Confessio Sacramentalis nulla & inualida fuit, & aliàs infirmus se in statu peccati mortalis esse inuicibiliter ignoret, & de illis saltem in genere attritus sit, vt docent Paludanus, Suarez & alij apud Laymann. sup. 5. de Extrem. Vnct. & satis apertè colligitur tùm ex his S. Iacobi verbis: *Si in peccatis sit, remittentur ei*: tùm ex illis Conc. Trident, cap. 2. *Delicta si quæ sint adhuc expiienda, abstergit*; tùm denique ex his formæ verbis: *Indulgeat tibi Dominus quidquid peccati*: quæ quidem verba, sicut & alia ex Apostolo & Concilio relata, cum sint indefinita, ac sine vlla restrictione, de quibuscunque peccatis etiam mortalibus intelligi debent.

Quartus effectus est remissio peccatorum venialium, vt a fortiori, ex su-

ex suprà citatis Apostoli & Concilii verbis, & ex ipsa Sacramenti forma colligitur.

Quintus denique, est abstersio reliquiarum peccati, vt expressè docet Concil. Trident. cit. cap. 2. quarum quidem peccati reliquiarum nomine S. Thom. in 4. dist. 13. quæst. 1. art. 2. qu. 1. Ferrariensis lib. 4 contra Gentes cap. 73. & plures alii Theologi intelligunt animi languorem, torporem, mœrorem, tristitiam, fastidium, anxietatem & alias similes prauas affectiones, quæ vtplurimum ex peccatis præteritis, eorumque recordatione oriuntur, varia incommoda spiritualia causant, vel etiam in extremam desperationem propellunt.

3 Quod verò spectat ad corpus, vnus est Extremæ Vnctionis effectus, scilicet ipsius corporis sanitas: vt colligitur ex Apostoli verbis: *Oratio fidei saluabit infirmum:* quæ verba de corporis salute intelligenda esse docet Hugo de S. Victore lib. 2. de Sacramentis part. 15 cap. 2. & post illum S. Thomas in 4. dist. 23. qu. 2. art. 2. quem etiam Extremæ Vnctionis effectum tradit Concil. Trident. cit. cap. 2. adiecta tamen hac conditione: *vbi saluti animæ expedierit*: quo sensu citata Apostoli verba docet esse intelligenda.

4 Quæres, quis sit præcipuus horum effectuum, seu ob quem primariò Extrema Vnctio instituta sit. Respondetur cum S. Doctore suprà, & pluribus aliis Theologis, quos citat & sequitur Suar. disp. 41. sect. hoc Sacramemtum principaliter institutum esse ad conferendum infirmo speciale quoddam gratiæ actualis auxilium, quo iuuetur & roboretur contra occurrentes in extremo vitæ discrimine difficultates, quibus à negotio suæ salutis strenuè procurando & promouendo retardari potest; secundariò vero tùm ad sanitatem corporis, si animæ saluti conducat, reparandam; tùm ad alios suprà explicatos effectus conferendos.

SECTIO IV.

Quis suscipere possit aut debeat Sacramentum Extremæ vnctionis, & quæ in eo dispositiones requirantur.

1 Dicendum 1. subiectum capax huius Sacramenti esse hominem baptizatum, qui rationis vsum adeptus sit, & propter morbum de vita periclitetur. Est communis sententia Doctorum in 4. dist. 23.

Requiritur 1. vt sit baptizatus: cùm Baptismus, vt habetur in decreto Eugenij, *sit ianua vitæ spiritualis*, nec sine illo Sacramenta reliqua validè suscipi possint.

Requiritur 2. vt rationis vsum adeptus sit: cùm enim huius Sacramenti effectus sit remissio peccatorum actualium, & robur aduersus tentationes; pueri ante vsum rationis horum effectuum capaces non sunt, vt per se patet, nec proinde Sacramenti illius suscipiendi; vnde Nauarrus cap. 22. num. 1. Suarez disp. 70. sect. 1. & plures alij Theologi rectè docent Sacramentum Extremæ vnctionis validè conferri posse, imo & negari non debere pueris, qui ad eam ætatem & rationis discretionem peruenerunt, vt Sacramenti Pœnitentiæ sint capaces; quamuis Sanctam Eucharistiam nondum receperint, nec adhuc idonei ad illam recipiēdam iudicentur: Quod etiam in Rituali Parisiensi tit. de Extrema Vnctione præscribitur. Diximus requiri vt hoc Sacramentum suscipiens rationis vsum adeptus sit; siue vsum illum ad huc retineat, siue postea in amentiam aut phrenesim lapsus sit: licet enim maximè deceat, & quantùm fieri potest procurandum sit, vt infirmo ministretur, dùm sana mente & integris sensibus est; non est tamen illi denegandum, quamuis in amentiam inciderit, aut rationis vsum amiserit; si anteà illud petiit, aut saltem interpretatiuè desiderauit: si nimirum Christianè vixit; & salutis suæ memor fuit: quod quidem præsumendum est, nisi contrarium appareat, vt docent Paludanus, Syluester, Henriquez, & plures alij apud Laymann. cap. 4. de Extr. vnct. & expressè declaratur in Rituali Romano, in quo etiam præscribitur, impœnitentibus, qui in manifesto peccato mortali moriuntur, & excommunicatis omnino denegandum esse hoc Sacramentum.

Requiritur 3. vt nonnisi infirmo de vita periclitanti conferatur Extrema vnctio, vt docet S. Thomas in 4. dist. 23. quæst. 2. art. 2. & cum eo communiter omnes, vt habetur in Concilio Tridentino cap. 3. vnde neque reis vltimo supplicio mox afficiendis, neque prælium inituris, aut aliis violentia aliqua extrinseca morituris hoc Sacramentum conferri debet, vt in præfato Rituali Romano expressè declaratur.

Obseruat etiam S. Doctor suprà articulo 4. & cum illo communiter omnes, Extremam Vnctionem morbi periculo eodem durante, iterùm conferri non posse: secus vero si eodem morbo durante, infirmus nouum aliquod mortis periculum incurrat: vt si postquam inunctus fuerat, Medicorum iudicio melius habere cœpit, euasitque periculum mortis, in quo nihilominus posteà mutata corporis constitutione iterùm recidit vt docent Paludanus, Suarez, & alij apud Laymann.

Dicendum 2. infirmum sui compotem Sacramentum pœnitentiæ & Eucharistiæ debere recipere, priusquam Extrema vnctio ipsi conferatur, si tempus & ipsius infirmi conditio seu dispositio id permittat. Ita docet Isambertus disp. 7. art. 1. & ex-

presse

preſsè declaratur in Rituali Romano, & etiam in Cathechiſmo Romano part. 2. cap. 6. vbi vocat hanc conſuetudinem Eccleſiæ *perpetuam*, aitque eſſe *ſeruandam*, quod obligationem denotat: ſi tamen poſteà in mortale peccatum lapſus ſit, aut alicuius peccati mortalis nondum confeſſi recordetur, debet huius Sacramenti ſuſceptioni Sacramentalem Confeſſionem præmittère, aut ſi extrema morbi vi oppreſſus id non poſſit, debet actum contritionis, aut ſaltem attritionis elicere, vt Sacramenti huius virtute peccatorum remiſſionem percipiat, vt docet Iſambertus ſupra: & ante illum docuerunt Suarez diſputat. 42. ſect. 1. Nauarrus cap. 22. numero 13. & plures alij.

3 Quæres, an ſit aliqua obligatio Extremæ vnctionis recipiendæ. Reſpondetur iuxtà doctrinam Sancti Thomæ in 4. diſtinct. 23. quæſtione 1. artic. 1. quæſtione 3. ad 1. nullam eſſe huius Sacramenti recipiendi ſub peccato mortali obligationem, ſi ſecundùm ſe præcisè conſideretur; licet enim vtiliſſimum ſit ac ſaluberrimum, nullam tamen nec medij, nec præcepti neceſſitatem ſecum inuehit, vt probat Iſambertus diſputatione 8. artic. 1. qui tamen rectè ſubiungit fieri interdum poſſe, vt infirmus illud non ſuſcipiendo mortaliter peccet; ſi, verbi gratia, illud ex contemptu omittat, vel quamuis abſit contemptus, ſi ex neglectu illius ſcandalum ſequatur, aut infirmus probabile aliquod periculum ſalutis incurrat; quia nullum aliud Sacramentum ſuſcipere poteſt.

Non eſt tamen par ratio illius, cui Sacramenti huius adminiſtratio ex officio incumbit: is enim, vt rectè docet & probat Iſambert. ibid. per ſe, vel per alium Sacerdotem tenetur hoc Sacramentum ſubditis ſuis extremè & periculosè ægrotantibus adminiſtrare; ita vt peccet mortaliter, ſi cognito alicuius infirmi periculo, illi conferre ſine illa iuſta ratione omittat, aut differat cum probabili periculo, ne interim ægrotus, illo non ſuſcepto, moriatur. Additque, quòd quamuis infirmus morbo contagioſo laboraret, nec poſſet illi Sacramentum hoc, niſi cum vitæ periculo adminiſtrari, ſi tamen proprius eius Sacerdos aliter ei ſubuenire non poſſit quàm Extremam vnctionem illi conferendo, teneretur etiam cum certiſſimo vitæ periculo hanc illi adminiſtrare, niſi alius Sacerdos eius vices ſuppleat. Docet nihilominùs, quod ſi moraliter certus ſit de bona illius diſpoſitione, quoad ea quæ ſalutem animæ reſpiciunt; puta quia nuperrimè Pœnitentiæ & Euchariſtiæ Sacramenta illi adminiſtrauit, tunc non teneri ſaltem

N 3 ſub

sub peccato mortali, Extremam vnctionem illi administrare cum tali periculo.

CAPTT SECTIMVM.

De Sacramento Ordinis.

SECTIO I.

Vtrùm Ordo sit Sacramentum.

1 NOMEN Ordinis, quod ex se latissimam habet significationem, ab Ecclesia vsurpatum est, vt obseruat Catechismus Romanus part.3. cap.7. tum ad designandum Ecclesiasticæ Hierarchiæ statum, in qua reperiuntur varij Ministrorum superiorum & inferiorum gradus optimè dispositi ad ea perficienda, quæ cultum diuinum, præsertimque sanctissimum Dominici corporis Sacrificium spectant: tum ad significandum ritum illum Sacrum, quo quisque Ministrorum illorum solemni religione consecratur, ac diuino cultui sacrisque Altaribus mancipatur: in quo posteriori sensu de illo quæritur vtrùm sit Sacramentum. Quæ quidem quæstio dupliciter intelligi potest: Primò in genere: vtrùm in Ecclesia sit Sacramentum Ordinis; Secundò in particulari; vtrùm quilibet Ordinum Ecclesiasticorum sit Sacramentum. Pro cuius resolutione,

Dicendum 1. Ordinem esse Sacramentum nouæ legis à Christo Domino institutum. Hanc veritatem quæ de fide est, negauerunt olim Messaliani: vt refert Coccius tom.2.lib.8.art.1.& hodie similiter negant Lutherani & Caluinistæ, quorum error refellitur, & veritas nostræ fidei probatur.

Primò ex Apostolo 2. ad Timoth. 1. *Admoneo te vt resuscites gratiam, quæ est in te per impositionem manuum mearum:* ex quo loco, vbi loquitur Apostolus de sacra Ordinatione ipsius Timothei habetur ritus aliquis sensibilis, & collatio gratiæ super hunc ritum: vnde sequitur vnā rationē Sacramēti in sacra Ordinatione requiri.

2 Secundò ex Concilio Calced.can.2. vbi damnantur illi qui pecunias pro ordinatione recipiunt, eo quod gratiam Dei vendere censeantur, quæ tamen vendi nec debet, nec potest: & ex Concil. Trid.sess.24.cap.3.his verbis: *Cum Scriptura testimonio, Apostolica tra-*

traditione, & Patrum vnanimi consensu perspicuum sit, per sacram Ordinationem, quæ verbis & signis exterioribus perficitur, gratiam conferri, dubitare nemo debet Ordinem esse verè & proprie vnum ex septem Sanctæ Ecclesiæ Sacramentis.

Tertiò ex S. Leone epistola 87. ad Episcopos Mauritaniæ cap. 1. vbi postquam dixit Ordinem Sacerdoti nonnisi benè probatis & exercitatis esse conferendum, subiungit: *Quis dissimulare audeat, quod in tanti Sacramenti perpetratur iniuriam,* si nimirum indignus ordinetur: & ex S. Ambrosio lib. de dignitate Sacerdot. c. 5. *Quis dat Episcopalem gratiam: Deus, an homo? respondet sine dubio, Deus: sed per hominem dat Deus: homo imponit manus, Deus largitur gratiam.*

Dicendum 4. non modò Ordinem in genere, sed etiam in particulari vnumquemque Ordinum Ecclesiasticorum esse Sacramentum. Antequam hæc assertio probetur, supponendum est septem esse Ordines: tres qui dicuntur maiores; scilicet Presbyteratum, Diaconatum, & Subdiaconatum: quatuor verò minores, nimirum Ordinem Acolytorum, Exorcistarum, Lectorum, & Ostiariorum. Quod constat ex varijs Concilijs septem illos Ordines enumerantibus, vt ex Concilio Romano sub S. Syluestro cap. 4. Carthag. 4. cap. 2. Florent. in decret. Eugenij & Trident. sess. 13. c. 2. vbi expresè dicitur non solùm nomina illorum Ordinum, sed etiam singulorum propria ministeria fuisse in vsu ab Episcopo Ecclesiæ initio. Item ex Epistola Cornelij Papæ ad Fabianum Episcopum Antiochenum, in qua totius Cleri Romani enumerationem faciens dicit, *in Ecclesia Catholica,* id est, Romana *Presbyteros esse quadraginta sex, Diaconos septem, Subdiaconos septem, Acolytos quadraginta duos, Exorcistas, Lectores vna cum Ostiarijs quinquaginta duos.*

Hoc præsupposito, probatur assertio, primò de illis omnibus Ordinibus in genere ex eo quod postquam Concilium Trident. c. 2. septem illos Ordines enumerauit, eosdemque in Ecclesia semper fuisse dixit, capite tertio absolutè definit Ordinem esse Sacramentum absque vlla restrictione ad maiores Ordines, aut minorum exclusione: vnde sequitur secundùm eius mentem in omnibus & singulis Ordinibus, maioribus & minoribus, veram Sacramenti rationem reperiri.

Probatur 2. de singulis Ordinibus in particulari. De Presbyteratu quidem tum ex Concilijs Flor. in decr. Eugen. & Trident. suprà, in quibus Presbyteratus tanquam aliorum Ordinum primus & præcipuus enumeratur, cui proinde ratio Sacramenti præ alijs competere debet: tum etiam ex SS. Patribus qui Presbyteratum annumerant alijs Sacramentis, vel Ordinationem Presbyterorum expresè vocant

Sacramentum, vt S. Cyprianus ferm. de ablut. pedum S. Augustinus lib. 1. contra Donatist. cap. 2. & S. Leo. Ep. 81. ad Dioscorum cap. 1.

De Diaconatu similiter probatur, tum ex eo quod Conciliũ Trident. sess. 23. can. 6. definiuit *Hierarchiam Ecclesiæ diuina Ordinatione institutam constare ex Episcopis, Presbyteris, Ministris*, vbi per Ministros saltem Diaconos intelligit, quorum proinde Ordinem diuinitus institutum esse declarat: tum etiam ex ritu quem seruat Episcopus Diaconos ordinans, cum singulis illorum imponens manus dicit, *Accipe Spiritum sanctum*: quibus verbis se gratiam illis conferre declarat.

4 Quamuis autem Durandus & Caietanus negauerint Ordinationem Diaconi esse Sacramentum, monet tamen Isambertus disp. 2. de ord. art. 7. sententiam illorum, licet ante Conc. Trid. vtcunque probabiliter defendi potuerit, post illud tamen sine aliqua censuræ nota sustineri amplius non posse.

Dices Diaconos fuisse ab Apostolis institutos, Act. 6. idque eo fine, vt pauperum curam gererent, vnde sequitur illorum Ordinationem non esse Sacramentum cum ex Christi institutione non sit.

Respondetur verum esse Diaconos ab Apostolis ordinatos fuisse: falsum verò Diaconatus Ordinem fuisse ab illis institutum: constat enim ex ipsius Ecclesiæ traditione, vt docet & probat Isambertus suprà, Sacramentum Ordinis fuisse à Christo Domino in vltima cœna institutum. Quod autem dicitur Diaconos ab Apostolis ordinatos fuisse vt pauperum curam gererent, id fuit quidem vnum ex illorum officijs, non verò primarium & præcipuum, vt docet idem Isambertus suprà art. 8. & plenius constabit ex ijs, quæ de singulorum officijs infrà dicentur.

De Subdiaconatu denique & alijs minoribus Ordinibus constat, tum ex authoritate Concilij Trid. suprà, tum etiam ex eo quod hęc est plurimorum Doctorum tam antiquorum quàm recentiorum sententia, vt S. Thomæ in 4. dist. 24. q. 2. a. 1. q. 3. S. Bonauenturæ, Richardi, Scoti, Paludani, Maioris, Almaini, Ferrariensis, Eckij, & aliorum quos citat & sequitur Valentia q. 1. de Sacr. Ord. pun. 4. quibus etiam subscribit Isambertus disp. 2. de Ord. art. 11.

Nec obstat quod tres tantùm maiores Ordines dicantur sacri: non enim sic vocantur, quasi solis illis ratio Sacramenti competat; sed quia solis illis votum continentiæ annexum est, vt docet idem Isambert. disp. 1. de Ord. art. 6.

5 Verum est quidem S. Ignatium Antiochenum Episcopum Epist. 1. ad Antiochenos supra dictis Ordinibus annumerare Cantores seu Psalmistas, & laboratores qui defunctorum corpora curabant, sed vt rectè obseruat Baronius ad an. 44. prope finem) non fuerunt hi Or-

Ordines, sed officia mere Ecclesiastica, quod aperte etiam colligi potest ex Concilio Carthagin.4. cap.10. vbi dicitur quod Psalmista potest absque scientia Episcopi, sola Presbyteri iussione, suscipere canendi officium, & ex consequenti illud non conferebatur per Ordinationem seu consecrationem, sed per meram deputationem seu commissionem.

Obijcies ex doctrina superiùs explicata consequens fore, plura esse Sacramenta quàm septem.

Respondetur quod quamuis singuli Ordines habeant rationem Sacramenti, vnum tamen in genere Sacramentum simul constituunt, quod sufficit vt Ordo dicatur vnum genericè Sacramentum, quod sub se diuersas species continet, vt fusius explicat Bellarminus lib. 1. de Sacram. Ord. cap. 8.

6 Porrò supradictis Ordinibus annumerari meritò debet Episcopatus, tanquam ipsius Ordinis Sacerdotalis vertex & summitas, quod expresè declarauit Concil. Trid. sess. 23. c. 4. vbi definit *Episcopos, qui in Apostolorum locum successerunt, ad hunc ordinem Hierarchicum præcipuè pertinere, & positos esse: sicut ait Apostolus à Spiritu sancto, regere Ecclesiam Dei, eosque Presbyteris superiores esse. ac Sacramentum Confirmationis conferre, ministros Ecclesiæ ordinare, atque alia pleraque peragere ipsos posse, quarum functionum potestatem reliqui inferioris Ordinis nullam habent.* Cui veritati suffragantur SS. Patres, qui Episcopatum vocant *Ordinem*, vt S. Anacletus Epist. 3. c. 1. S. Caius Epist. ad Felicem Episcopum, & S. Ambrosius lib. 3. de Sacr. cap. 1. Neque solum est Ordo, sed etiam Sacramentum nobilissimum & perfectissimum, quamuis enim nonnulli Theologi olim id in dubium reuocauerint, communiter tamen asserunt alij omnes, qui fusè citantur apud Bellarminum lib. 1. de Clericis cap. 5. & Valentiam disp. 9. de Sacris Ordin. q. 1. pun. 2. apud quem videri potest fusior probatio huius sententiæ, quam adeò certam esse dicit Isambertus disp. 2. de Ord. art. 3. vt contrariam tanquam erroneam prorsùs repudiandam existimet.

Quod verò spectat ad tonsuram Clericalem, quamuis quidam Iuris Canonici Doctores alijs Ordinibus illam annumerandam esse arbitrentur; communis tamen & vera Theologorum sententia est, non esse Ordinem, sed solummodo cæremoniam Ecclesiasticam vt S. Thom. in 4. dist. 24. quæst. 3. art. 1. S. Bonauentura ibid. & alij communiter docent: & constat etiam ex Conc. Trid. sess. 23. cap 2. de reform. cap. 6. & 10. vbi Tonsura semper ab Ordinibus rectè distinguitur, & in Catech. Rom. p. 1. cap. 7. dicitur Tonsuram tantummodò esse præparationem ad Ordines suscipiendos, sicut Exorcismus est præparatio ad Baptismum, & Sponsalia ad Matrimonium.

7 Quod quamuis ita se habeat, certum est nihilominùs cæremoniam illam Tonsuræ accipiendæ ab ijs qui in Clerum cooptantur, & ab ipsis deferendæ, esse antiquissimam ab ipsis Apostolis deriuatam, vt videri potest apud Bedam lib.4.hist.Anglorum cap.22.& apud Baronium ad ann.Christi 58.habeturque de illa speciale decretum S.Aniceti Summi Pontificis in Epist.decret.ad Episcopos Galliæ, quo prohibentur Clerici comam nutrire, iubeturque Tonsuram in summitate capitis in modum spheræ gestare; cuius rei hanc ibi rationem reddit: *Quod sicut Clerici discerni debent à laicis in conuersatione, sic etiam ab ijsdem in Tonsura, & in omni habitu discreti esse debent*. Quod etiam plures alij Summi Pontifices, & plurima Concilia varijs subinde temporibus sanxerunt, & nouissimè in Conc.Trid.sess.21.c.6.decretum illud renouatum est, sicut & in pluribus alijs recentioribus Italiæ, Hispaniæ, Germaniæ, ac præsertim Galliæ nostræ Concilijs, vt Rhemensi anno 1583.Turonensi eod.ann. Bituricensi anno 1583. Aquensi ann. 1585. Tholosano ann. 1590.Burdigalensi ann.1614.&c. ex quibus apparet vniuersam Ecclesiam his nouissimis temporibus veluti conspirare voluisse ad religiosam illam Tonsuræ Clericalis Traditionem & praxim communibus suffragijs denuò stabiliendam; vndè infertur non sine graui peccato à Clericis, præsertim maioribus Ordinibus initiatis, aut beneficium aliquod Ecclesiasticum obtinentibus, hanc Tonsuræ deferendæ legem contemni vel negligi posse, vt infrà in appendice peculiari ad calcem huius operis fusiùs explicabitur.

SECTIO II.

Quæ sit materia & forma Sacramenti Ordinis.

1 QVæstionis propositæ duplex sensus esse potest. Primus, quæ sit materia & forma Sacramenti Ordinis in generali. Secundus quę sit specialis materia & forma cuiuscumque Ordinis in particulari pro cuius in vtroque sensu resolutione,

Dicendum 1.materiam remotam Sacramenti Ordinis in generali, esse rem illam, quæ ab Episcopo traditur illi, qui Ordinem aliquem suscipit: proximam esse huius rei traditionem: formam denique in verbis illis consistere, quæ ab Episcopo proferuntur modo imperatiuo, cum expressione potestatis quæ confertur. Ita Sotus, Victoria, Bellarm. & plures alij quos citat & sequitur Bonacina disp.8. de

Sacram.

Sacram.Ord.quæst.vnic.punct.3. Constatque tum ex Concil. Carthag.4.& ex Flor.in decr.Eug. vbi dicitur Sacramenti Ordinis materiam esse illud, per cuius traditionem confertur Ordo, formam vero esse verba ab ipso Episcopo in eiusmodi traditione prolata: tum ex ijs, quæ de materia & forma singulorum Ordinum in particulari dicentur.

Dicendum 2.materiam Ordinationis Ostiarij esse traditionem Clauium per Episcopum factam: Lectoris, traditionem Codicis, de quo ordinandi legere debent: Exorcistæ, traditionem libri exorcismorum; Acolyti, traditionem ceroferarij & vrceoli vacui. Formam verò esse verba cuique materiæ correspondentia, quæ ab Episcopo, dum eiusmodi instrumenta Ordinandis tradit, proferuntur, quæ quidem habentur in Pontificali. Ita citati DD. apud Bonacinam suprà. Et constat tum ex præfato Concil. Carthag.4.can.6.7.8.& 9.& Flor.in decr.Eug.tum ex Catech.Rom. p.1.c.7.vbi hæc omnia distinctè explicantur.

2 Dicendum; duplicem esse materiam partialem, duplicemque formam Subdiaconatus, Diaconatus & Presbyteratus. Prior materia partialis Subdiaconatus est traditio calicis vacui cum patena vacua; cui partialis hæc forma respondet: *Videte cuiusmodi ministerium vobis traditur*: posterior eiusdem materia partialis est traditio libri Epistolarum, cui respondet altera partialis forma: *Accipe librum Epistolarum, & habe potestatem legendi in Ecclesia Dei; tam pro viuis quàm pro defunctis*. Similiter prior partialis materia Diaconatus est manuum Episcopi impositio, quæ fit super ordinandum: forma ei correspondens sunt hæc verba: *Accipe Spiritum sanctum ac robur ad resistendum Diabolo & tentationibus eius in nomine Domini*: posterior partialis materia est traditio libri Euangeliorum, forma ei respondens: *Accipe potestatem legendi Euangelium in Ecclesia Dei, tam pro viuis quàm pro defunctis, in nomine Domini*. Denique prior partialis materia Presbyteratus est traditio calicis cum vino,& patenæ cum pane superposito; forma correspondens sunt hæc verba: *Accipe potestatem offerendi Sacrificium Dei Missasque celebrandi, tam pro viuis quàm pro defunctis, in nomine Domini*: posterior partialis materia eiusdem est impositio manuum Episcopi super Ordinandum, partialis item forma ei respondens sunt hæc verba: *Quorum remiseritis peccata, remittuntur eis, & quorum retinueritis, retenta sunt*.

3. Hæc autem doctrina circa prædictorum Ordinum materiam & formam desumpta est tum ex citato Concilio Carthagin.& Florent. tum etiam ex Pontificali & Cathechismo Romano, vbi hæc omnia fusè declarata habentur; pro cuius confirmatione non requiritur alia probatio quàm ipsius Ecclesiæ authoritas. Quamuis alterâ

non

non planè constet inter Theologos, vtrum Subdiaconatus & Diaconatus materia & forma sit duplex (de Presbyteratu enim nullus est ambigendi locus) quibusdam hanc, aliis illam tanquam solam & & sufficientem assignantibus, sententia tamen illorum, qui duplicem illam materiam & formam partialem in vtroq; illo Ordine agnoscunt, videtur esse non solum probabilior, ob rationes, quæ apud Isambertum disp. 3. art. 2. & 3. videri possunt, sed etiam in praxi tenenda: cum in iis quæ ad Sacramentorum validitatem spectant, tutior semper pars amplectenda sit.

4 Dicendum 4. triplicem esse materiam partialem Episcopatus; triplicem item formam Partialem. Prima illius materia partialis est impositio manuum à tribus Episcopis facta super caput illius, qui in Episcopum ordinatur: forma ei correspondens sunt hæc verba ab illis tribus simul prolata: *Accipe Spiritum Sanctum*, Secunda materia partialis est vnctio capitis & manuum ipsius electi in Episcopum, facta per consecratorem Episcopum: forma ei respondens sunt verba, quæ in ipsa vnctione ab Episcopo consecratore proferuntur. Tertia denique partialis materia est traditio Baculi Pastoralis, annuli, & libri Euangeliorum: forma ei respondens sunt verba, quæ in ipsa traditione consecrator Episcopus profert.

Vasquesius quidem cum quibusdam aliis Theologis, quos citat disp. 240. cap. 5. existimat materiam Episcopalis Ordinationis in sola manuum impositione à 3. Episcopis facta, consistere; formâ item in solis verbis, quæ tunc ab illis proferuntur; obseruatque paucos admodum Theologos scripsisse de materia & forma Episcopalis ordinationis: nihilominus probabilior est, & in praxi tenenda sententia in assertione nostra explicata, ob varias auctoritates & argumenta, quibus fusè illam propugnat Isambertus art. 4. quæ apud illum videri possunt.

5 Cæterùm ad soluendas plures difficultates, quæ circa materias illas & formas singulorum Ordinum possent occurrere, obseruandum est id quod docet Bellarminus cap. 9. de Ord. credibile esse Christum Dominum illas omnes materias Ordinum instituisse, non quidem in particulari, sed generatim præcipiendo Apostolis, & per illos Episcopis eorũ successoribus, vt Ordines conferrent per traditionem instrumentorum illorum, quibus significaretur eorum potestas, & verbis conceptis eandem illam traditionem exprimerent: quod etiã pluribus probat Isambertus art. 6. idèmque art. 8. rectè monet non solùm præcepti, sed etiam Sacramenti necessitate requiri, vt qui Ordinem aliquem suscipiunt, quod maximè notandum est, illius materiam ab Episcopo porrectam physicè tangant: quod variis argumentis probat, ac præsertim authoritate Clementis VIII. Summi Pontifici, qui speciali diplomate decreuit reordinari

dinari

dinari saltem sub conditione eos, qui tunc temporis fuerant ab Episcopo Sagiensi ordinari, eo quod nec Episcopus illet per seipsum tradidisset instrumenta ordinandis, nec Ordinandi physicè instrumenta illa tetigissent.

SECTIO III.

Quis Sacramentum Ordinis conferre, quis item illud suscipere possit.

1 CERTVM est ex fide, ordinarium huius Sacramenti Ministrum esse solum Episcopum, vt constat ex Concil. Florent. in decret. Eug. & Trident. sess. 13. cap. 4. & etiam ex perpetua Ecclesiæ traditione manifestum est, vt ex varijs Conciliorum & SS. Patrum testimoniis probat Bellarm. cap. 11. de Ord. sed difficultas est vtrùm omnis & quilibet Episcopus possit validè ordinare: item vtrùm ex commissione Sum. Pon. possit aliquis alius ab Episcopo conferre Ordines. Pro cuius resolutione,

Dicendum 1. quemlibet Episcopum etiam hæreticum aut degradatum Ordines validè conferre posse, dummodò materiam & formam legitimam cum debita intentione adhibeat. Ita S. Thomas in 4. dist. 25. quæst. 1. art. 2. S. Bonauent. ibid. art. 1. quæst. 2. Scotus, Richardus, Durandus, Paludanus, & alij communiter in eandem distinctionem. Ratio est, quia potestas ordinandi pendet fundamentaliter & essentialiter à charactere Episcopali, sicut potestas consecrandi pendet à charactere Sacerdotali, cum ipsa Ordinatio fiat per modum cuiusdam consecrationis; character autem ille æquè in Episcopis ac in Sacerdotibus est indelebilis.

Neque obstat cap. *Nullum*, 9. quæst. 2. in quo vacua & inania dicuntur omnia quæ gesserat Episcopus, functiones aliquas in aliena Diœcesi & super alienum Clerum exercens: hæc enim, vt rectè obseruat & probat Isambertus disp. 6. art. 1. intelligenda sunt non de sacra Ordinatione, sed de alijs ad Ecclesiasticam disciplinam spectantibus: vnde etiam in Concil. Trident. sess. 24. cap. & sess. 23. cap. 8. non dicitur esse reordinandus ille, qui ab alieno Episcopo sine proprij licentia Ordines accepit; sed tantùm decernitur, vt à susceptorum Ordinum executione quandiu proprio Episcopo visum fuerit, maneat suspensus.

Quamuis autem valida sit Ordinatio ab Episcopo alieno, vel etiam hæretico aut degradato facta, est tamen illicita: vt enim Episcopus non modò validè, sed etiam licitè Ordines conferat, nonnisi subditis suis illos cōferre debet, aut alienis ex licētia proprij Episcopi; & insuper ab omni censura & impedimēto Canonico debet

esse

esse munus: concedit tamen idem Concilium sess. 23. cap. 9. vt Episcopus familiarem suum, seu domesticum, licet sibi non subditum, ordinare possit, dummodo fuerit cum eo per triennium commoratus.

2 Dicendum 2. ex dispensatione Summi Pontificis simplicem Sacerdotem conferre posse quatuor minores Ordines, Subdiaconatum, & Diaconatum. De minoribus constat ex eo quod Abbates regulares possint ex concessione Summi Pontificis Tonsuram & quatuor minores Ordines regularibus sibi subditis conferre, vt habetur ex cap. *Quoniam*, dist. 69. & capite *Cum contigat*; extra de ætate & qualitatibus Ordinand. & etiam ex Concilio Tridentino sess. 13. cap. 21. de reform. De Diaconatu & Subdiaconatu similiter constat ex priuilegio per Innocentium VIII. anno Domini 1488. Abbatibus Cisterci concesso, vt quibuscunque Monachis sui Ordinis Subdiaconatum & Diaconatum conferre possint.

De Presbyteratu vero, cum nullum extet similis priuilegij exemplum, nec vlli simplici Sacerdoti, quamuis in eminentissima dignitate constituto Summus Pontifex vnquam concesserit facultatem ordinandi Sacerdotes, indè merito infertur eiusmodi facultatem ita soli Episcopo competere, vt nullis alijs delegari aut committi possit.

Quod autem spectat ad Episcopum; quamuis iure communi tres Episcopi ad ordinandum seu consecrandum Episcopum requirantur, vt habetur ex Pontificali Romano, & varijs argumentis probat Isambertus disp. 6. art. 1. potest tamen Summus Pontifex dispensare, vt vnus Episcopus alium Episcopum ordinare solus possit, quod probari solet ex facto S. Gregorij Papæ, qui cum Augustino Episcopo in Angliam misso dispensauit, vt quando ibi solus esset Episcopus solus etiam posset alios Episcopos ordinare; donec plures essent, qui cum illo Episcopalem ordinationem facerent.

3 Dicendum 3. diuino iure omnem & solùm masculum baptizatum sacræ Ordinationis esse capacem. Ita S. Thomas in 4. dist. 5. q. 2. a. 1. estque de fide contra Collyridianos & Cataphrygas hæreticos, qui mulieres sacris Ordinis initiabant, vt testatur S. Epiphanius hæresi 79. & probatur ex Apostolo 1. Timoth. 2. vbi prohibet mulierem dominari in virum: & 1. Cor. 12. iubet esse subditam, nec permitti ei in Ecclesia loqui vel docere: qui verò ad Ordines promouentur, accipiunt præeminentiam & potestatem in alios; & cap. *Noua quædam*, de pœnit. & remiss. dicitur mulierem sacræ Ordinationis esse adeo incapacem, vt ne quidem sanctissimæ Virgini Deiparæ, quæ tamen vniuersis Apostolis longè dignior & eminentior fuit, claues Regni Cœlorum traditæ fuerint.

Objicies ex antiquis canonibus constare, mulieres quasdam olim

olim ordinatas fuisse Presbyteras, Diaconissas, & Ostiarias, &c.

Respondetur, Diaconissas & Ostiarias non fuisse vllo Ordine insignitas, sed tantùm deputatas ad quædam officia & munia exteriora, præsertim erga alia mulieres obeunda: Presbyteras vero fuisse, vel viduas longè aliis seniores ob ætatem sic dictas, vt patet ex cap. *Mulieres*, dist. vel sic vocatas fuisse mulieres coniugatas, quarum mariti ad presbyteratum seu Sacerdotium promoti fuerant, quæ tamen in perpetua continentia cælibes permanebant; sicut etiam illæ, quarum coniuges ad Episcopalem Ordinem euecti fuerant, quæ tamen similiter in perpetuo cælibatu viuebant, dicebantur Episcopæ, vt patet ex Concilio 2. Turonensi cannon 20. & Altisiodorensi can. 21.

4 Dicendum 4. vt quis licitè Ordines suscipiat, requiri in primis vt nulla lethali culpa sit inquinatus: *Qui enim*, vt loquitur Catechismus Romanus, *mortiferi alicuius peccati sibi conscius initiari se curaret vel pateretur, nouo se & maximo scelere obstringeret*: quare ididem monet, *vt, qui sacris initiandi sunt, priùs Pœnitentia Sacramento cosscientiam purgare diligenter studeant*.

Præterea requiritur, vt nullo Censuræ vinculo innodatus, nulla etiam irregularitate impeditus sit: quod infrà suo loco explicabitur. Item vt legitimo tempore & idonea ætate ordinetur, habeatque alias qualitates seu dispositiones iure diuino vel Ecclesiastico præscriptas.

Atque in primis quod spectat ad tempus, prima Tonsura Clericalis quacumque die & hora conferri potest, vt habetur in Pont. Rom. Quatuor minores Ordines, quando seorsim à maioribus conferuntur, Dominicis tantùm & festiuis diebus, idque manè, vt ibidem præscribitur: tres verò maiores Ordines, nonnisi in Sabbatis quatuor temporum, & in Sabbato ante Dominicam Passionis, & ante Dominicam Resurrectionis, vt constat ex vniuersali Ecclesiæ praxi & habetur capite *De eo*, de temporibus Ordinat. & cap. vlt. dist. 75. Ordinatio verò Episcopi, nonnisi die Dominica fieri debet, idque ex antiqua Ecclesiæ consuetudine, vt docet sanct. Leo Epist. 79. ad Dioscorum cap. 1. & habetur c. *Quotidie*, dist. 75.

5 Ad legitimum tempus Ordinationis pertinet etiam obseruatio interstitiorum: id est, vt post aliquem Ordinem susceptum, nonnisi anno elapso superior Ordo conferatur: quod non solùm in maioribus locum habere testantur Nauarrus, Reginaldus, Menochius, & alij apud Bonacinam disp. 8. quæst. vn de ord. pun. 1. potest tamen Episcopus in illis temporum interstitiis ex causa rationabili dispensare, & omnes etiam minores Ordines simul & eodem die conferre: non verò duos maiores, neque etiam ipsos minores simul cum aliquo maiori, nisi fortè ex aliqua particulari consuetudine minores Ordi-

nes

nes cum Subdiaconatu eodem die conferri soleant; quam quidem consuetudinem damnari non debere asserunt sanctus Antoninus, Henriquez, Nauarrus & alij apud Laymannum capite 38. de ord. cum à Concilio Trident. damnata non fuerit.

6 Quod vero spectat ad ætatem, Concilium Tridentinum decreuit sess. 22. cap. 12 de reform. *Vt nullus in posterùm ad Subdiaconatus Ordinem ante vigesimum secundum, ad Diaconatum ante vigesimum tertium, ad Presbyteratum ante vigesimum quintum ætatis suæ annum promoueatur*: quod tamen intelligendum esse de annis inchoatis constat, tum ex Bulla Pij Secundi, quem refert Quaranta verbo, *Ordinatis*, tum ex communi Ecclesiæ praxi: ad Episcopatum vero requiruntur iuxtà iuris antiqui dispositionem triginta anni completi, vt habetur c. *Cum in cunctis*, de Electione; ad Tonsuram denique, & minores Ordines nulla in Concil. Trident. certa præscribitur ætas; sed id Episcopi iudicio relinquitur; dummodo tamen seruetur Constitutio Bonifacij VIII. capite *Nullus*, de temporibus ordin. in 6. vbi prohibitum est ne clericalis Tonsura infanti, id est minori septem annis, vt explicat Glossa, conferatur. Certè ex dispositionibus illis quas ad Clericatum aut minores Ordines Concilium exigit, de quibus agetur sectione sequent. satis apertè colligitur, secundùm mentem Concilij, requiri ætatem, non modò rationis, sed etiam paulo maturioris iudicij capacem.

SECTIO IV.

Quænam qualitates seu dispositiones requirantur in illis qui ad Ordines sunt promouendi.

1 VT nihil certum, & ab Ecclesia non modò probatum, aut prioribus sæculis vsitatum, sed etiam pro tempore præsenti præscriptum, proindeque ab omnibus seruandum proponamus, ipsius Concilij Trident. decreta paulo fusius attexemus, vt ex ijs attentè consideratis ac perpensis, quiuis intelligat quæ sit Ecclesiæ mens, quodve super hoc Ordinationis sacræ negotio consilium.

Atque in primis quod spectat ad primam Tonsuram, sic de illa Concilium loquitur sess. 23. cap. 4. de ref. *Prima Tonsura non initientur, qui Sacramentum Confirmationis non susceperint, & fidei rudimenta edocti non fuerint, quique legere & scribere nesciant, & de quibus probabilis coniectura non sit, eos sæcularis iudicij fugiendi fraude, sed vt Deo fidelem cultum præstent, hoc vitæ genus elegisse*: quibus verbis quatuor dispositiones requirit in eo, qui Clericali militiæ cupit ascribi. Prima est, vt Sacramentum Con-

Confirmationis iam receperit: quod quidem tam strictè præceptum esse docet Bonacina disp. 8. quæst. vn. ord. pun. 5. vt existimet eum peccare mortaliter, quid Tonsura Clericali ante susceptum Confirmationis Sacramentum initiatus fuerit. Secunda est, vt fidei rudimenta fuerit edoctus, id est, vt non modò Catechismum memoriter didicerit, quod pueris familiare est, sed præsertim vt ipsius doctrinæ Christianæ sensum perceperit; ita vt de præcipuis eius Mysterijs interrogatus aptè respondere possit. Tertia, vt legere ac scribere sciat. Quarta denique, vt non alicuius temporalis cōmodo aut causa, sed solummodo, *vt Deo fidelem cultum præstet, hoc vitæ genus elegerit*: quæ verba maximè perpendi debent: illis siquidem declarat Ecclesia in eo, qui Tonsurā Clericalem suscepturus est, prærequiri vt attentè consideret, quale sit illud vitæ Clericalis genus quod amplecti cupit: neque aliena inductione, aut præcipitanter, sed spontè &, præmissa matura deliberatione, adhibitoque (quod maximè conducit) viri alicuius pij & prudentis consilio illud eligat, non vllo humano respectu, neque beneficij alicuius captandi gratia, aut commodius viuendi spe, sed fidelis & sinceri obsequij Deo præstandi causa vnicè ad id inductus; de quibus omnibus & singulis ad primā Tonsura initiandos seriò examinari debere constituit sanctus Carolus Borromæus in Concilio 4. Mediolanen. titul. de ijs, quæ pertinent ad sacras Ordinationes.

2 De minoribus autem Ordinibus Concil. Trident. sess. 23. cap. 12. de ref. *Minores Ordines ijs, qui saltem linguam Latinam intelligunt, per temporum interstitia, nisi aliud Episcopo expedire videretur, conferantur; vt eo accuratiùs, quantùm sit huius disciplinæ pondus possint edoceri, ac in vnoquoque munere, iuxta præscriptū Episcopi se exerceant, idque in ea cui ascripti sunt, Ecclesia, nisi forte ex causa studiorum absint: atque ita de gradu in gradum ascendant, vt in eis cum ætate, vitæ meritum & doctrina maior accrescat: quod & bonorum morum exemplum, & assiduum in Ecclesia ministeriū, atque maior erga Presbyteros & superiores Ordines reuerētia, & crebrior quàm anteà corporis Christi communio maximè comprobabunt.* Quibus verbis sex præsertim dispositiones exigit in ijs, qui ad minores Ordines promouentur. Prima est, vt saltem linguā Latinā intelligant. Secunda, vt accuratè edoceantur quæ sit illorū Ordinū ratio, & quę singulorū propriæ functiones. Tertia, vt alicui Ecclesiæ ascribantur, ibique in suscepti Ordinis munere, iuxta Episcopi præscriptū se exerceant, antequā ad altiorē gradū euehantur. Quarta, vt Presbyteris, alijsque Superioribus Ecclesiasticis, & potiori adhuc ratione ipsi Episcopo, reuerentiam & obseruantiam debitam exhibeant. Quinta, vt modestia & bonorum morum exemplo cæteris præfulgeant, Sexta denique, vt ad sacram corporis

Christi communionem frequenter accedant, adeòque vitam ducant tanti Sacramenti frequenti susceptione dignam. De quibus testimonium à Parocho & Scholæ Magistro habere debent, vt ab eodem Concilio præscribitur eiusd. sess. cap. 5.

3 Iam quod spectat ad Subdiaconatum, Diaconatum, & presbyteratum, Concilium in primis declarat c. 113. ad Ordines illos assumi debere, *Dignos dumtaxat, quorum probata vita senectus sit*: subiungit deinde cap. 13. Subdiaconos & Diaconos ordinandos esse, *habentes bonum testimonium, & in minoribus Ordinibus iam probatos ac litteris, & iis, quæ ad Ordinem exercendum pertinent, instructos: qui sperant Deo authore se continere posse: qui etiam Ecclesiis quibus adscribentur, inseruiant; sciantque maxime decere, si saltem diebus Dominicis, & solemnibus, cum Altari ministrauerint, sacram Communionem percipiant.* Demum de Presbiteratu sic loquitur: c. 14. *Qui pie & fideliter in ministeriis ante actis se gesserint, & ad Presbyteratus Ordinem assumuntur, bonum habeant testimonium & ii sint qui non modò in Diaconatu ad minus annum integrum, nisi ob Ecclesia vtilitatem ac necessitatem, aliud Episcopo videatur, ministrauerint; sed etiam ad populum docendum ea quæ sciri omnibus necessarium est ad salutem, ac administranda Sacramenta, diligenti examine præcedente, idonei comprobentur, atque ita pietate ac castis moribus conspicui, vt præclarum bonorum operum exemplum & vita monita ab eis possint expectari.*

4 Ex qua Concilij doctrina intelligitur sex præsertim dispositiones in illis requiri, qui ad sacros illos ordines promoueri cupiunt. Prima est, vt probata fuerit & exemplaris eorum vita, idque testimonio fide digno constet. Secunda, vt in susceptis Ordinibus debitè ministrauerint, & in suscipiendis ministrare ac inseruire ex animo velint, præsertim in ea Ecclesia, cui vel ratione beneficij quod obtinent, vel ex Episcopi præscripto fuerint adscripti. Tertia, vt erga sacram Eucharistiam impense affecti, illius participationem frequenter, ac saltem diebus Dominicis ac solemnibus expetiuerint. Quarta, vt tales sint, qui Deo bene iuuante perpetuam & illibatam castitatem tam corporis, quàm animi seruare se posse sperent. Quinta, vt probe teneant ea, quæ ad susceptorum Ordinũ functiones apte ac debite exercendas pertinent, v. g. cæremonias, cantum Ecclesiasticum, officij diuini recitandi ordinem; &c. Sexta denique, vt ea scientia polleant, ij præsertim qui ad Presbyteratum promouendi sunt, quæ ipsis sufficiat, tùm ad Sacramenta debite administranda, tùm ad populum docendum ea quæ scire omnibus necessarium est ad salutem: vnde manifestum est plerosque decipi, exstimantes sufficere simplici (vt loquuntur) Sacerdoti, qui

qui neque curam animarum suscipere, neque diuinum verbum prædicare, neque audiendis Confessionibus, aut alijs Sacramentis administrandis vacare intendit; si linguam Latinam vtcunque intelligat, & ea quæ ad Missam celebrandam, officiumque diuinum recitandum spectant, didicerit; cùm tamen Concilium absolute nullos ad Sacerdotium velit promoueri, nisi qui ad populum docendum ea quæ scire omnibus necessarium est ad salutem, & ad ministranda Sacramenta idonei comprobentur. Esto enim nunquã velit Sacerdos ille Sacramentum vllum ministrare, aut fidei Christianæ rudimentis neminem imbuere (de quo quid coram supremo Iudice respondeat ipse viderit) certè variæ occasiones non infrequenter occurrere possunt, in quibus vrgente aliqua necessitate, vel puerum aut quemuis alium de præcipuis fidei Mysteriis erudire, vel Baptismum infanti de vita periclitanti ministrare, aut absolutionem Sacramentalem alicui subitanea ægritudine, aut alio repentino casu, in extremis vitæ constituto conferre tenebitur, quando nullus alius Sacerdos aduocari poterit: quid tunc ille doctrinæ fidei & disciplinæ sacramentalis inscius, acturus est? in quas angustias redactum se deprehendet? quando dubius & anceps animi, fortassis absolutionem Sacramentalẽ indigno & indisposito sacrilegè impertietur, vel denegabit ei quem absoluere deberet; sicque illum manifesto æternæ salutis amittendæ periculo exponet.

5 Porrò de ijs omnibus diligens examen ab Episcopo præmittendum esse decreuit Concilium; ne manus citò minusque considerantèr aliis imponens, ipsorum peccatis communicet. Huius quidem examinis forma exactissima à Sancto Carolo Borromæo in praxim redacta videri potest in Concilio V. Mediolanensi, vbi plurima reperientur, quæ suprà relatis Conc. Trid. decretis maiorem adhuc afferent lucem.

Supradictis dispositionibus ad sacros Ordines requisitis addenda est adhuc vna, quæ non aliis quàm ipsismet Concilij verbis meliùs aut efficaciùs exprimi potest: sic igitur Concilium sess. 22. cap. 2. de ref. *Cùm non deceat eos qui diuino ministerio ascripti sunt, cum ordinis dedecore mendicare, aut sordidum aliquem quæstum exercere, compertumque sit complures plerisq; in locis ad sacros Ordines nullo ferè delectu admitti, qui varijs artibus ac fallaciis confingunt se beneficium Ecclesiasticum, aut etiam facultates idoneas obtinere statuit sancta Synodus, ne quis deinceps Clericus sæcularis, quamuis aliàs sit idoneus moribus, scientia & ætate, ad sacros Ordines promoueatur, nisi prius legitimè constet eum beneficium Ecclesiasticum, quod sibi ad victum honestè sufficiat, pacifice possidere: id vero beneficium resignare non possit, nisi facta mentione, quod ad illius beneficii titulum sit promotus; neque ea resignatio admittatur, nisi constito*

quod aliunde commodè viuere possit, & aliter facta resignatio nulla sit: Patrimonium vero vel pensionem obtinentes ordinari post hac nõ, possint, nisi quos Episcopus iudicauerit assumendos pro necessitate vel commoditate Ecclesiarum suarum; eo quoque priùs perspecto, patrimonium illud vel pensionem verè ab eis obtineri, taliaque esse, quæ ijs ad vitam sustentandam satis sint; atque illa deinceps sine licentia Episcopi alienari, aut extingui, vel remitti nullatenùs possint: donec beneficium Ecclesiasticum sufficiens sint adepti, vel aliunde habeant vnde viuere possint, antiquorum Canonum pœnas super his innouando, Ex hoc autem Concilij decreto colligi potest quàm grauiter peccent illi, qui ficto interdum & ementito patrimonij titulo, se Ordinibus sacris ingerunt; aut stipulationes aliquas de retrocedendo titulo illo, aut fructibus eius nunquam exigendis, contra Concilij mentem faciunt, nec verentur Spiritui Sancto mentiri: qui haud dubiè maledictionem pro benedictione expectare debent, ac merito formidare, ne tam indigna & sacrilega tanti Sacramenti susceptio ipsis in animæ perniciem, æternamque ruinam vertatur.

SECTIO V.

Quinam sint huius Sacramenti effectus.

1 Dicendum 1. per dignam cuiusque Ordinis maioris vel minoris susceptionem conferri gratiam, tùm sanctificantem (quod omnibus Sacramentis commune est, vt ex antè dictis constat) tùm specialem & cuiusque Ordinis propriam, id est, ius quoddam ad accipienda specialia quædam auxilia proportionata functionibus & officiis vniuscuiúsque illorum Ordinum proprijs, per quæ is qui Ordine aliquo initiatus est, peculiari modo iuuatur, & idoneus efficitur ad officia illa debitè exercenda: quæ quidem auxilia non solùm tunc cum Ordo suscipitur, sed præsertim quoties susceptus Ordo exercendus est, ipsi ordinato speciali Dei prouidentia conferuntur, vt fusiùs explicat & probat Isambertus disp. 4. de Ord. art. 1.

Dicendum 2. per Sacramentum Ordinis imprimi characterem indelebilem, proindeque ordinationem iterari non posse: quod expressè definitum est in Conc. Trid. sess. 23 can. 4. vnde quando contingit propter quædam crimina, ordinatos interdum deponi, vel degradari, non aufertur ab eis character Ordinis, sed tantùm gradus, honor & locus Ordini debitus: ita vt quoad hunc gradum, honorem, & locum, cum laicis reputentur.

Dicendum 3. per Ordinum susceptionem acquiri ius quoddam ad sacras aliquas & religiosas functiones cuiusque Ordinis proprias

legitimè

legitimè exercendas; cùm eo præsertim fine. vnusquisque Ordo conferatur, vt patet tum ex verbis formæ cuiusque Ordinis propriæ: tum ex alijs monitis, quæ ab Episcopo ad ipsos ordinandos diriguntur.

Quæres, quænam sint functiones illæ cuiusque Ordinis propriè. Respondetur præcipuas has esse, prout ex Pontificali & Catechismo Romano habetur.

Ostiariorum functiones propriæ sunt, Templi & sacrarij claues ac ianuam custodire, & aditu templi arcere eos, quibus ingredi vetitum est: item curare ne quis dum sanctissimum Missæ sacrificium peragitur propius quàm par est, ad sacram Aram accedat, aut Sacerdotem rem diuinam facientem interpellat: campanas etiam pulsare, & librum aperire ei qui prædicat. Magnam autem olim in Ecclesia huius Ordinis, licet inter Omnes Ordines minimi, dignitatem fuisse vel ex eo colligitur, vt rectè obseruat Catechismus Romanus part. 1. cap. 7: quod nunc etiam Thesaurarij officium qui sacrarij custos est, proindeque ad ostiariatus Ordinem propriè pertinet, inter honestiora Ecclesiæ munera recensetur.

Lectorum officium est, in Ecclesia noui & veteris testamenti libros clara & distinctà voce recitare, præsertim eos, qui inter nocturnam legi solent psalmodiam: item prima Christianę religionis rudimenta fidelibus tradere, nec non panem & fructus nouos benedicere.

Ad Exorcistas pertinet, imponere manus energumenis, seu ijs, qui ab immundis spiritibus obsideotur, & ab ipsis corporibus obsessis per Exorcismi verba spiritus immundos depellere: item à Communione indignos excludere; nec non aquam ad ministerium Baptismi requisitam Sacerdoti ministrare.

Acolytorum partes sunt, Subdiaconum & Diaconum in Altaris ministerio assectari, eisque inseruire; vinum & aquam ipsis ad Eucharistiam porrigere; luminaria Ecclesiæ accendere, eademque accensa, cum Missæ sacrificium celebrandum est, ac præsertim cum Euangelium legitur, deferre.

3 *Subdiaconorum* munus est, vt nomen ipsum declarat, Diacono ad Altare inseruire; sacra item linteamina, id est corporalia & pallas Altaris abluere, panem & vinum aliaque ad sacrificij vsum necessaria præparare, aquam Sacerdoti manus in Altari abluenti præbere; Epistolam alta voce in Missa legere; & Sacerdoti sacris operanti tanquam testem assistere, illumque custodire, ne à quoquam interturbari possit.

Ad Diaconos spectat, Sacerdoti ministranti proximè ministrare, in ipso Missæ sacrificio Euangelium publicè legere; item ex com-

missione Superiorum Baptismi Sacramentum conferre, verbumque diuinum fidelibus prædicare: est etiam illorum, vi Ordinationis suæ Episcopum sequi, quando id ab illis exigit, eum concionantem aut celebrantem custodire; & instar oculorum eius peruestigare, num omnia in vrbe vel diœcesi rectè se habeant; &, si quæ secus deprehenderint, de his Episcopum commonefacere, quod hodie ad Archidiaconos præsertim deuolutum est.

Sacerdotum denique functiones propriæ sunt sanctissimum Missæ Sacrificium offerre; Baptismum aliaque Sacramenta (si Confirmatio & Ordo excipiantur) conferre, verbum diuinum prædicare, & alia omnia ad salutem animarum cultumque diuinum spectantia, quæ Episcopo, iure diuino aut Ecclesiastico, minimè reseruantur, secundùm Ecclesiasticas leges peragere.

4 Quod autem spectat ad *Episcopos*, nostræ tenuitatis non est verticem illum Ecclesiasticæ dignitatis attingere, sufficiat hìc nobis debita reuerentia suspicere culmen illud, & munus ipsis etiam humeris Angelicis formidandum, illosque vt Cleri ac populi Patres & Pastores debita obseruantia prosequi: ipsorum est, si libuerit, in sacris Scripturarum, Conciliorumque codicibus, quid Spiritus sanctus ad optimum Ecclesiarum regimen ab ipsis exigat, perquirere, ac præsertim in Concil. Trid. sess. 2. in decr. de modo bene viuendi, item sess. 5. c. 1. de ref. sess. 22. in decr. de obseruandis & vitandis in celeb. Miss. sess. 23. cap. 1. 2. 3. 4. 5. &c. de reform. sess. 24. cap. 3. & 4 de ref. sess. 25. cap. 2. 3. &c.

Nec illud omittendum, quod habetur sess. 23. cap. 17. de reform. vbi Concilium varias Ordinum Ecclesiasticorum functiones pluribus in locis intermissas esse & in desuetudinem abijsse conqueritur, *Hortaturque omnes & singulos Prælatos Ecclesiarum, ac illis præcipit, vt, quantum fieri commodè poterit, in Ecclesijs Cathedralibus, Collegiatis & Parochialibus suæ Diœcesis, si populus frequens & Ecclesiæ prouentus id ferre queant, huiusmodi functiones curent restituendas, &c.*

C A-

CAPVT OCTAVVM.

De Sacramento Matrimonij.

SECTIO I.

Vtrùm Matrimonium sit Sacramentum.

1 MAtrimonij nomine, vt docet Catechismus Rom. par. 2. cap. 8. intelligitur legitima viri & mulieris coniunctio indiuiduam vitæ societatem continens. Dicitur autem Matrimonium, vel quia fœmina eo præsertim fine nubit, vt mater fiat, vel quia prolem concipere, parere, educare, ad matrem præsertim spectet. Vocatur etiam coniugium, eo quòd virum ac mulierem sub vno eodemqoe quasi mutuo iugo ad fidem seruandam & onera Matrimonij sustinenda constituat. Nuptiarum quoque nomine nuncupatur; quia, vt obseruat S. Ambrosius lib. 1. de Abraham c. 9. virgines tradendæ in matrimonium, velo se operire & quasi obnubere solebant, idque in signum tum pudoris, tum etiam subiectionis erga virum.

Est autem triplex Matrimonium, scilicet legitimum, ratum, & consummatum. Legitimum dicitur illud, quod legitimo consensu inter personas non impeditas contractum est, quale olim erat ante Christi Domini aduentum, & etiam nunc inter Ethnicos & infideles esse solet. Ratum includit in se legitimum, addit verò rationem Sacramenti per quod maiorem firmitatem & indissolubilitatem acquirit: vnde Innocentius III. in cap. *Quanto* de diuortijs: Et si, inquit, *Matrimonium verum inter infideles existat, non tamen est ratum;* quia, vt ait Glossa, potest dissolui; inter fideles autem non tantùm legitimum, sed & ratum existit, ac proinde indissolubile. Denique Matrimonium dicitur consummatum, quod reali corporis vsu, & legitima copula perficitur & completum est.

2 In prima quidem mundi conditione Matrimonium à Deo institutum est tanquam officium naturæ, vt docet Catech. Rom. suprà: at verò in ipsius mundi instauratione per Christum facta, Sacramenti dignitas illi adiuncta est; ita vt Matrimonium quod inter fideles legitimè contrahitur, sit ex ipsius Christi Domini institutione verum ac propriè dictum nouæ legis Sacramentum. Hæc veritas quæ de fide est.

Probatur contra Lutheranos & Caluinistas illam negantes 1. au-

thoritate Scripturę; Ephes. 5. vbi Apostolus de Matrimonio loquens, *Sacramentum*, inquit, *hoc magnum est; ego autem dico in Christo & in Ecclesia*: quæ Apostoli verba explicans S. Augustinus lib. 1. de Nuptijs & Concu. cap. 21. *Hoc Sacramentum*, inquit, *in Christo & in Ecclesia magnum; in singulis quibusque viris atque vxoribus minimum; sed tamen coniunctionis inseparabilis Sacramentum*: quibus verbis docet Matrimonium esse Sacramentum; magnum quidem, quatenus Christi cum Ecclesia coniunctionem significat; minimum verò in dignitate, si conferatur cum alijs Sacramentis: vnde & vltimo loco numeratur.

Probatur 2. ex Conc. Flor. in decret. Eug. & in Trid. sess. 21. cap. 1. vbi eadem veritas definita est.

Probatur 3. ex SS. Patribus, qui Matrimonium Sacramenti nomine vocant, eique proprium Sacramenti effectum, gratiam scilicet tribuunt: vt S. Ambrosius lib. 1. de Abraham. cap. 7. vbi dicit Deum esse *Veluti Præsulem custodemque coniugis, &c. eumque qui coniugij thorum polluit, peccare in Deum, eiusque gratiam soluere, ac Sacramenti cœlestis amittere consortium*: S. Augustinus lib. de bono coniugali cap. 18. *In nostrarum*, inquit, *nuptijs plus valet sanctitatis sacramenti, quàm fœcunditas vteri*: & lib. de fide & operibus cap. 7. *In Ecclesia*, inquit, *nuptiarum non solùm vinculum, verùm etiam Sacramentum ita commendatur, vt non liceat viro vxorem suam alteri tradere.*

Cum igitur ex fide constet Matrimonium esse Sacramentum; & aliunde habeatur, vt suprà dictum est, Sacramenta nouæ legis constare materia & forma.

Quæritur 1. quæ sit huius Sacramenti materia & forma. Omissis varijs Theologorum super hac quæstione sententijs, probabilissima omnium videtur ea, quæ asserit materiam remotam Matrimonij esse corpora ipsorum contrahentium: proximam verò, mutuam eorumdem corporum traditionem verbis seu nutibus consensum interiorem exprimentibus factam: formam denique mutuam ipsorummet corporum acceptationem à contrahentibus similiter factam. Huic sententiæ, quam varijs argumentis propugnat Isambertus disp. 4. de Matrim. art. 2. apertè fauet S. Doctor in supplem. quæst. 45. art. 2. vbi docet mutuam corporum traditionem ita se habere ad Matrimonium, sicut se habet ablutio ad Baptismum. Quod si secundùm illius mentem mutua traditio corporum est materia ipsius Matrimonij, sequitur quod eorumdem corporum mutua acceptatio sit eiusdem Matrimonij forma; sicut in contractu donationis traditio rei censetur quasi materia contractus; acceptatio vero quasi forma; cum præsertim ab acceptatione contractus ipsius validitas & firmitas pendeat.

Quæ-

Quæritur 2. quis sit huius Sacramenti Minister. Respondetur esse ipsosmet contrahentes sibi mutuò materiam & formam applicantes. Ita Sotus & alij, quos citat & sequitur Viualdus in Candelabro aureo tit. 17. de Sacram. Matr. Bellar. lib. 1. de Matr. c. 6. & Petrus de Ledes. tr. de Matr. c. 2. vbi hanc sententiam post Conc. Trid. communem esse Theologorũ asserit: vnde sequitur parochum, aut alium Sacerdotem eius nomine Matrimonio assistentem, non esse Ministrum, sed solummodo testem principalem, proindeque verba quæ profert, non pertinere ad formam huius Sacramenti, sed ex Ecclesiæ instituto adhiberi ad consensum mutuum ipsorum contrahentium comprobandum.

Quæritur 3. an Matrimonium per Procuratorem contractum sit verè Sacramentum. Respondetur affirmatiuè: quamuis enim aliqui Theologi id negent, probabilior tamen est sententia eorum qui affirmant: quam sententiam post Dominicum Sotum, Nauarrum, & plures alios tuetur & pluribus probat Isambert. disp. 3. art. 4. & Petrus de Ledesma cap. de Matrim. Et constat ex cap. finali de procuratoribus in 6. vbi Bonifacius VIII. quasdam conditiones apponens, vt procurator idoneus sit ad Matrimonium contrahendum; ex consequenti satis apertè declarat Matrimonium per procuratorem contrahi posse.

Neque dicas fieri posse vt is, qui per procuratorem contrahit, sit in statu peccati mortalis eo tempore, quo procurator eius consensum per verba de præsenti exprimit: hoc enim non obstat quin Matrimonium illius sit verè Sacramentum; quamuis nullam ex eo gratiam ob dispositionis defectum recipiat.

Est autem hic obseruandum, quod docet Isambert. sup. ad hoc vt Matrimonium per Procuratorem validè contrahatur, adeoque verum sit Sacramentum, quinque præsertim requiri conditiones. Prima est, vt procurator habeat speciale mandatum ad Matrimonium nomine alterius contrahendum. Secunda, vt id exequatur per seipsum, & non per alterum à se substitutum. Tertia, vt eo tempore, quo Matrimonium per procuratorem contrahitur, is cuius nomine contrahitur potestatem procuratori datam non reuocauerit, etiamsi tam procurator quàm persona cum qua contraxit, reuocationem eiusmodi penitùs ignorent. Quarta vt mandatum illud procuratoris sit ad contrahendum cum certa & determinata persona. Quinta denique, vt procurator conditiones & clausulas in mandato appositas seruet, nec illius fines excedat. Quæ quidem conditiones habentur expressæ in citato capite finali, & apud eundem Isambertum fusiùs explicantur

5 Quæritur 4. quid de Matrimonio infidelium sentiendum sit. Respondetur Matrimonium illud, quod contrahitur inter infideles non

ba-

baptizatos, non esse Sacramentum; sicut nec illud quod contraheretur inter baptizatam, & alteram non baptizatam, vt docet Toletus lib.7.cap 9.& pluribus probat Isambertus art. 3. Quod ipsi infideles ad fidem conuerterentur & baptizarentur, tunc eo ipso quod post susceptum Baptismum consentirent inter se cohabitare, & signo aliquo declararent, eorum Matrimonium fieret omnino ratum & indissolubile, ac proinde Sacramentum, vt docent Ecchius, Henriquez, Bellarminus, Petrus de Ledesma, & alij apud Laymannum part.2.cap 3. de Matrim. Si verò altero coniugum in infidelitate remanente alter ad fidem conuerteretur & baptizaretur: quamuis olim primis Ecclesiæ temporibus indultum fuisset, vt coniux fidelis cum infideli cohabitare posset, vt constat ex 1. Cor: 7. posteà tamen crescente fide & numero fidelium, Ecclesiæ visum est, ad cauenda peruersionis pericula, aliaque mala, vniuersim prohibere cohabitationem coniugis fidelis cum infideli, vt constat ex cap. *Iudæi sæpè*, causa 28. quæstione 1. Imo *si alter infidelium coniugum*, vt edixit Innocentius III. cap. *Quanto*, de diuortijs, *ad fidem conuertatur, altero vel nullo modo, vel non sine blasphemia diuini nominis, vel vt eum pertrahat ad mortale peccatum, ei cohabitare nolente, qui relinquitur, ad secunda, si voluerit, vota transibit*. Addit Laymannus suprà ex Soto, Henriquez, & alijs, cum hodie cohabitatio coniugis fidelis cum infideli omnino sit prohibita, probabile esse, coniugem ex infidelitate ad fidem conuersum, & baptizatum, posse transire ad alias nuptias; quamuis alter coniux in infidelitate remanens pacificè ac sine iniuria cohabitare velit.

SECTIO II.

Quænam requirantur ad hoc vt Matrimonium validè contrahatur.

1 AD Matrimonij validitatem quatuor præsertim requiruntur. Primum est vt contrahentes liberum consensum præhabeant, illumque de præsenti per verba aliqua aut signa exteriora exprimant. Ita expresse habetur in Catech. Rom. part. 1. cap.8. Atque in primis requiri consensum liberum, ita vt si ex parte alicuius contrahentium liber ille consensus desit, Matrimonium nullum sit, patet ex cap. *Cum locum* & cap. *Tua fraternitati*, de sponsalibus: item ex cap. *Sufficiat*, & cap. *Si quippe* 27.q.2.

Ex quo sequitur, Matrimonium contractum ex graui aliquo metu iniustè incusso esse inualidum, vt constat ex capite, *Veniens*, de sponsalibus & capite 2. de eo qui duxit in Matrimonium: siue

tale

tale Matrimonium irritum sit ex diuino, siue iure naturali, vt existimant Scotus, Nauarrus, & alii apud Lessium prælectionibus Theologicis de Matrim. cap. 4. dubio 8. siue saltem iure Ecclesiastico, vt Ioannes Maior, Paludanus, Sotus, & alij apud eundem asserunt. Debet autem esse metus grauis, seu cadens in constantem virum, vt dicitur citato capite *Veniens*, & capite *Cùm locum* suprà: Qualis autem metus grauis censeri debeat, id prudentis viri iudicio dignoscendum est, vt rectè monet Lessius suprà: multa enim grauem metum v. g. puellæ incutere possent, quæ à robusto & magnanimo viro nihili fierent. Debet etiam metus ille esse iniuste incussus ad extorquendum consensum, vt patet ex citato capite *Cum locum*: si enim iustè incutiatur à lege vel à iudice præcipiéte, v. g. vt Virginis stuprator eam in Matrimonium ducat, Matrimonium tali metu non redditur inualidum, vt habetur capite *Ex litteris*, de sponsalibus.

2 Dubitant Doctores de metu reuerentiali, quando v. g. puella iubenti patre, vt cum tali viro nubat, contradicere non est ausa; an scilicet metus ille debeat censeri grauis, adeoque Matrimonium irritum reddat. Nauarrus & quidam alij, quos citat Laymannus part. 2. de Sacramento Matrimonij cap. 5 existimant Matrimonium ex tali metu contractum esse irritum. Meliùs Herinquez, Lessius, & alij apud eundem docent metum illum reuerentialem tunc solummodo censeri grauem, ac proinde validitati Matrimonij contrarium, quando voluntati & imperio patris, aut alterius superioris, coniunctæ sunt minæ graues, aut aliqua sæuitia: idemque dicendum, si timeatur grauis & diu duratura indignatio patris.

Præthereà consensus ille debet esse de præsenti, vt docet sanctus Thomas, Sotus, Paludanus, & plures, quos citat & sequitur Petrus de Ledesma capite 5. de Matrimonio, & constat ex capite *Tua fraternitati*, & capite *Licet*, de sponsalibus, tum ex decreto Eugenij dicitur, quod *causa efficiës Matrimonii est mutuus consensus per verba de præsenti regulariter expressus*: Ex quibus verbis habetur etiam consensum illum per verba aut signa aliqua exteriora exprimendum esse: cùm enim Matrimonium sit Sacramentum, in signo aliquo exteriori consistere debet. Diximus per verba aut signa aliqua exteriora, quæ verborum defectum supplere possunt, vt in multis contingit, qui licet eloqui non valeant; Matrimonium tamen per signa & nutus validè contrahere possunt, vt habetur capite *Tua fraternitati*, suprà.

Secundum quod requiritur ad Matrimonij validitatem est, vt consensus illius expressio fiat coram Parocho & duobus vel tribus testibus: quamuis enim Matrimonia clandestinè contracta essent olim solummodo illicita; nouo tamen iure, vt in Concilio Tridentino sessione vigesima quarta capite de reformatione Matrimonij consti-

tutum

tutum est: *Qui aliter quàm præsente Parocho, vel alio Sacerdote de ipsius Parochi seu Ordinarij licentia, & duobus vel tribus testibus Matrimonium contrahere attentauerint, eos sancta Synodus ad sic contrahendum omninò inhabiles reddit, & huiusmodi contractus irritos facit & annullat.* Vbi parochi nomine, vt rectè obseruat Isambertus disputatione septima de Matrimonio articulo nono, intelligitur ille, qui ordinariam in contrahentes habet iurisdictionem, quales sunt Papa, Episcopus, & proprius ipsorum contrahentium Parochus, qui saltem titulum coloratum & præsumptum in foro exteriori habeat, vt constat ex capite *Infamis*, quæstione septima. quod si contrahentes diuersarum sint Parochiarum, non requiritur vt ambo Parochi assistant: sed sufficit ille, in cuius Parochia Matrimonium celebratur, vt ex praxi Ecclesiæ constat, & habetur in Rituali Romano, titul. de Sacramento Matrimonij.

Porrò tam Parochi quàm testium præsentia, non tantùm physica, sed etiam moralis requiritur; vt intelligant quid agatur & de eo testari possint, vt obseruat Laym. p. 2. de Matrim. c. 4. & Petr. de Ledesm. c. 6. de Matrim. vnde & testes à Concilio vocantur.

Quod si post Matrimonium coram Parocho & testibus contractum, deprehendatur occultum aliquod impedimentum dirimens; tunc obtenta dispensatione, satis erit vt vir & mulier de nouo consentiant in Matrimonium inter se mutuò contrahendum; & consensum illum signo aliquo exteriori sibi inuicem manifestent; nec ad id Parochi aut testium præsentia requiritur, vt docet Nauarrus c. 22. num. 70. & Petrus de Ledesma suprà cap. 6. vbi etiam refert à Pio V. Summo Pontifice ita declaratum fuisse.

Contra doctrinam superiùs traditam obijcere posset aliquis consensum clandestinum olim ad validitatem Matrimonij suffecisse, ac proinde etiam nunc sufficere; cum ea quæ ad Sacramentorum substantiam & validitatem pertinent ab Ecclesia mutari non possint.

Respondetur ad substantiam & validitatem Sacramenti Matrimonij requiri contractum validum, seu mutuum contrahentium consensum validè expressum; quamuis autem Ecclesia efficere non possit, vt validus contractus non sit ad rationem huius Sacramenti sufficiens; potest tamen ad hoc, vt contractus validus existat, certas conditiones apponere, quæ si desint, censebitur inualidus, nec proinde ad Sacramenti huius substantiam seu validitatem erit sufficiens.

Tertium, quod ad Matrimonij validitatem requiritur; est ætas pubertatis in vtroque contrahentium; in mare quidem quatuordecim annorum completorum; in femina autem duodecim annorum item completorum. Ita habetur ex capite *Continebatur*: cap. *Attestatione*: & cap. vltim. de dispensatione impuberum: vbi pueri & puellæ ante dictam ætatem ad Matrimonium contrahendum declarantur in-

inhabiles, nisi malitia suppleat ætatem; & ob iustam aliquam causam cum illis dispensetur, iuxta cap. *Vbi*, eodem titulo.

Quartum denique ad validitatem Matrimonij requisitum est, vt nullum in contrahentibus subsit impedimentum canonicum, quod Matrimonium contrahendum impediat, contractumque dirimat; de his autem impedimentis agetur infra suo loco.

SECTIO III.

Quinam requirantur vt Matrimonium non modò validè, sed etiam licitè contrahatur.

1 AD debitam & licitam Matrimonij celebrationē quatuor præsertim necessaria sunt. Primum est, vt ipsi contrahentes nullius peccati mortalis sibi conscij sint: cum enim Matrimonium sit Sacramentum viuorum, ab ijs, qui per peccatum mortui sunt, nec vtiliter nec licitè suscipi potest: Vnde Conc. Trid. sess. 24. in decreto de reform. Matrimonij, monet coniuges, vt antequam contrahant, *sua peccata diligenter confiteantur*. Addit Catechismus Rom. p. 2. c. 8. eos, qui Matrimonium contrahunt, *non humanam aliquam rem aggredi, sed diuinam; in eaque proinde singularem mentis integritatem & pietatem adhibendam esse*. Requirit præterea Romanum Rituale in ipsis contrahentibus talem pręcipuorum fidei mysteriorū notitiā, vt de illis filios suos erudire possint. Quibus omnibus adiungi meritò potest voluntatis rectitudo, ac intentionis puritas; vt scilicet Matrimonium, non intuitu diuitiarum, voluptatis, aut alterius similis rei, sed ob finem aliquem Deo gratum & honorificum cōtrahatur: si enim alijs actionibus humanis, vt rectè fiant, istud requiritur: multò magis in actione sacra & religiosa, qualis est ipsius Matrimonij contractus, Sacramēti dignitate illi annexa veluti cōsecratus.

Secundum est, *vt antequam Matrimonium contrahatur à proprio contrahentiū Parocho tribus continuis diebus festiuis in Ecclesia inter Missarum solemnia publice denuncietur, inter quos Matrimoniū sit contrahendum*. Ita enim præscribitur in citato decreto Cōc. Trid. quod & anteà in Conc. Lateran. sub Innoc. III. constitutum fuerat, vt refertur capite vlt. de clandestinis desponsationibus. Hæ autem denuntiationes ab vtriusque contrahentium Parochis fieri debent, si fortè ad diuersas Parochias pertineant, vt impedimenta, si quæ subsint, ex vtraque possint detegi, vt docent Henriquez, Sanchez, & alij apud Laymannum par. 2. de Matrim. c. 4. à quibus denunciationibus, aut ab aliquibus illarum potest ex iusta causa dispensare Episcopus, quod quidem illius prudentiæ & iudicio relinquitur, vt in præfato decreto declaratum est.

Cæterùm, quantum temporis requiratur ad hoc, vt quis cēseatur esse

esse alicuius Parochiæ: quid idem facto opus sit, cùm quis à paucis diebus aut hebdomadibus Parochiam aliquam incolere cœpit, aut quando factis denunciationibus notabile aliquod tempus elapsum est, antequam Matrimonium contraheretur, consulere quisque debet particularem consuetudinem, aut Rituale proprium cuiusque Diœcesis, sicut & in aliis similibus difficultatibus, quarum resolutio à constitutionibus aut moribus localibus petenda est, illisque deficientibus iudicium Episcopi exquirendum.

3 Tertium est, vt tempore apto & conuenienti celebretur Matrimonium, seruetur que interdictum Ecclesiæ prohibentis celebrationem nuptiarum à prima Dominica Aduentus vsque in diem Epiphaniæ, & à Feria quarta Cinerum vsque ad Octauam Paschatis inclusiue vt habetur in Concil. Trident. sess. 24. cap. 10. de ref.

Quartum denique est, vt Matrimonium à filiis familias cum consensu parentum contrahatur; quamuis enim Matrimonium inuitis Parentibus contractum, si aliæ conditiones necessariæ obseruentur validum sit, vt definitum est in Concil. Trident. in decreto de reform. Matrim. cap. 1. certum est tamen grauiter peccare filios familias, si inuitis rationabiliter parentibus, vel eorum consensu non requisito, contrahant Matrimonium, vt ex communi Theologorum consensu probat Petrus de Ledesma cap. 8. de Matrim. & Gamachæus cap. 11. de eod. vbi rectè obseruat, quod si pater aut mater inducere vellent ad nuptias illicitas, vel contra rectam rationem v.g. si iuberent filium ducere vxorem hæreticam, aut infamem, vel malis moribus præditam, vel quam ipse filius nullo modo tanquam coniugem amare posset, & è contrario si parentes nolint permittere filiis vt contrahant, sed domi suæ retinere perpetuò velint, vt seruos in his & similibus casibus, in quibus parentes honestam & Christianam libertatem in Matrimonio contrahendo impedire vellent, filij obedire non tenerentur. Quæ autem de parentibus, eadem similiter intelligi debent de tutoribus, & aliis, quorum potestati filii familias subsunt.

SECTIO IV.

Quinam sint Matrimonij effectus.

1 PRAETER gratiam sanctificantem quæ per hoc Sacramentum confertur, quod illi cum aliis Sacramentis commune est; & gratiam Sacramentalem, quæ illius propria est & peculiaris, consistitque in quibusdam specialibus gratiæ actualis auxiliis, quæ huius Sacramenti intuitu coniugibus opportuno tempore conferuntur, ad ipsius Matrimonij officia debitè ac rectè obeunda, vt fusius

sius explicat Petrus de Ledesma cap. 1. de Matrim. tres sunt præterea huius Sacramenti effectus, quos alio nomine bona Matrimonij vocare Theologi solent, scilicet Sacramenti indissolubilitas, prolis legitima susceptio ac pia educatio, & thori coniugalis fides. De singulis breuiter hìc aliquid adnotandum est.

Atque in primis certum est, Matrimonium inter Christianos legitimè contractum, & ab ipsis consummatum, esse omnino indissolubile quoad vinculum. Id enim constat tùm ex Scriptura S. Marc. & S. Luc. 16. vbi Christus Dominus hanc de Matrimonio Christianorum legem tulit: *Quicunque dimiserit vxorem suam & alteram duxerit, adulterium committit*: tum ex Concilio Trident. sess. 24. cap. 5. & 7. de reform. Matrim. vbi anathema profertur in eos qui dixerint propter adulterium, hæresim, aut aliam quamlibet causam, Christianorum Matrimonia dissolui posse.

Dicet aliquis S. Matth. 19. Christum Dominum dixisse vxorem dimitti posse ob fornicationem.

2 Respondetur cum sancto Augustino lib. de adult. coniug. cap. 11. posse dimitti quoad thorum & cohabitationem, non verò separari quoad ipsius Matrimonii vinculum.

Certum est quoque Matrimonium, ratum quidem, sed non adhuc consummatum, quamuis sit verum Sacramentum, solui tamen posse etiam quoad vinculum, si alter coniugum emittat solemne votum religionis vt definitum in Concilio Tridentino sess. 24. & can. 6. & ea de causa cap. *Ex publico*; de conuersione coniugatorum, secundùm communem Doctorum interpretationem, iniungitur iudici, vt coniugi de religionis ingressu ante Matrimonii consummationem deliberanti bimestre spatium definiat, intra quod vel propositum religionis exequatur, vel coniugi debitum reddat.

Quod spectat ad bonum prolis, certum est Matrimonium à Deo institutum esse ad generis humani conseruationem & multiplicationem; imo ad ipsius Ecclesiæ propagationem, & ad compendum numerũ Electorum; proindèque grauiter peccare coniuges, qui in ipsius matrimonii usu aliquid faciunt, quo generatio prolis impediatur: si tamen ex amore virtutis, & ad liberiùs perfectiusque Deo inseruiendũ pari consensu continentiã seruare vellent, haud dubiè excellentiorẽ adhuc viã sequerentur: quod fusè docet S. August. Epist. 45. quæ est ad Armentariũ & Paulinã coniuges, quos ad seruandã continentiã, quã pari consensu vouerant, efficaciter hortatur: & lib. 2. de consensu Euang. capite 1. idipsũ probat ex castissimo coniugio, quod inter sanctissimam Virginem Deiparam & S. Ioseph. dignissimũ eius sponsum intercessit, sine vllo virginitatis detrimento, cuius flos in vtroque illibatus permansit; quorum proinde exemplo dicit: *Magnificè insinuari fidelibus coniugatis, etiam seruata pari consensu continen-*

continentia, posse permanere, vocarique coniugium non permixto corporis sexu, sed custodito mentis affectu.

3 Quod denique ad thori coniugalis fidem pertinent, tria præsertim ab ipsis coniugibus exiguntur. Primum est, vt coniuge viuente, alter coniux cum alia persona non contrahat, nec vllo modo permisceatur; imò nec vllum illegitimum affectum deliberatè admittat: & quantumuis alter coniugum diutissimè absit, nec sciri queat, vtrùm adhuc viuat, an verò è vita migrauerit; numquam licet ad alias transire nuptias, donec de illius morte certò constet; vt habetur. cap. *Dominus* de secundis nuptijs.

Secundum est, vt ambo coniuges mutuò cohabitent, & mutua sibi obsequia in administranda re familiari & filiorum educatione præstent; ad quod quidem reciprocè obligantur, & etiam cogi possunt tum ab Ecclesiastico iudice, tum à sæculari, iuxta cap. *Litteras*, de restitut. spoliatorum. Cum autem vir sit caput vxoris & familiæ, vt dicitur Ephes. 5. tenetur vxor ad obediendum viro in his, quæ ad familiæ administrationem pertinent; & vicissim obligatur vir ad alimenta & alia vitæ subsidia vxori ac reliquæ familiæ præbenda: cumque ad virum pertineat pro arbitratu suo domicilium eligere ac mutare, vxor eum sequi tenetur, vt habetur ex cap. *Vnaquaque* 13. quæstione 2. & ex communi Theologorum consensu docet Nauarrus cap. 14. n. 20. vbi tamen rectè monet vxorem non teneri cum graui corporis aut animi incommodo sequi virum, v.g. si ad bellum proficiscatur, &c. cui subscribunt Sotus, Sanchez, & alij apud Laym. par. 3. de Matrim. cap. 3.

4 Sunt etiam aliqui casus in quibus possunt coniuges licitè ab inuicem quoad thorum & cohabitationem separari, remanente tamen semper vinculi coniugalis indissolubilitate, vt quando vterque coniux pari consensu religionem ingreditur. Item diuersa ratione, si alter coniugum adulterium committat, coniux innocens potest ab eo quoad thorum & cohabitationem separari; quoad thorum quidem, propria authoritate, quoad cohabitationem verò, nonnisi authoritate iudicis, vt docent S. Th. S. Bonauentura, & alij quos citat Sanchez lib. 10. disp. 11. disp. 12. si tamen coniux innocens alteri offensam remittat, ipsumque ad thori societatem recipiat, non poterit amplius ab eo separari, vt ex communi Theologorum consensu docet idem Sanchez: Præterea si coniux coniugi sine graui periculo corporis vel animi cohabitare non possit, v.g. ob nimiam sæuitiam, ob perditos profligatosque mores, & alias similes causas quæ iudicis arbitrio relinquuntur, sine cuius authoritate hæc separatio fieri non debet, vt fusè docet idem Sanchez eod. lib. disp. 17. & 18.

5 Tertium denique est, vt vir & vxor sibi mutuo debitum coniugale reddant: nam, vt loquitur Apostolus 1. Cor. *Mulier sui corporis*

ris potestatem non habet, sed vir: similiter autem vir sui corporis potestatem non habet sed mulier: Vnde idem præcipit, *vt vxori vir debitum reddat, similiter & vxor viro* idque siue debitum illud coniugale expressè petatur, siue tacitè, vt docet S. Th. in 4. dist.32. q. vnic. art.2. q.1. Hæc autem obligatio mutua reddendi coniugale debitum, est sub peccato mortali si alter coniugum serio, instanter; & rationabiliter illud petat, vt ex communi Theologorum consensu docet & fusè probat Sanchez lib.9. disp.2.

Sunt tamen aliqui casus, in quibus coniux ab obligatione reddendi debiti eximi censetur: vt quando vnus coniugum adulterium cōmisit; tunc enim coniux innocens debitum ipsi negare potest: item si ex redditione debiti timeatur grauissimum aliquod corporis incōmodum; aut si vxor prægnans sit, & proli conceptæ timeatur probabile mortis periculum: quæ omnia fusiùs explicata apud eundem Sanchez toto libro nono citato videri possunt.

SECTIO V.

Quænam sint Matrimonij impedimenta.

1 SVPPONIMVS Ecclesiam pro data sibi à Christo Domino in omnes fideles authoritate, potuisse ex causis rationabilibus certa quædam impedimenta Matrimonij constituere, vt expressè definitum est in Concil. Trident. sess. 24. can. 4. & constat ex antiqua Traditione ipsius Ecclesiæ, olim siquidem, teste S. Augustino, lib. 15. de ciuit. cap. 16. legibus Ecclesiasticis prohibita erant Matrimonia inter consobrinos, & temporibus S. Gregorij Papæ eodem iure Matrimonia irrita erant vsque ad septimum gradum inclusiuè, vt habetur ex cap. *Nulli*, & cap. *de Consanguinitate*, 35. qu. 2. & 3. cùm tamen hodie nec affinitas, nec consanguinitas matrimoniū impediat, nisi vsque ad quartum gradum, vt infrà explicabitur.

Hæc autem impedimenta duplicis sunt generis: quædā enim Matrimonium solummodo contrahendum impediunt, alia etiam contractum dirimunt.

Impedimenta prioris generis quinque cōmuniter à Theologis numerantur, vt videre est apud Bonacinam quæst. 3. pun. 24. de imped. matr. Primum est Ecclesiæ interdictum seu prohibitio, vt habetur ex capite *Non vxorem*. 33. quæst. 1. & capite *Capellanus*, de ferijs. Secundum est contractus sponsaliorum initus cum persona aliqua, vt ex infrà dicendis plenius intelligetur. Tertium est votum simplex castitatis, aut religiosi status amplectendi, vel suscipiendi sacros Ordines, vel non nubendi, vt constat ex capite *Si quis votum*, 27. quæst. 1. & cap. vnico, de voto in sexto, & qui cum huiusmodi voto matrimonium contrahit; dispensatione illius minimè obten-

ta, peccat mortaliter: & quamuis reddere possit coniugale debitum, illud tamen licitè petere non potest, vt ex communi Theologorum consensu docet Bonacina suprà. Quartum est cognatio spiritualis quæ contrahitur per Catechismum quæ tamen per Concilium Tridentinũ sublata est, vt docent Henriquez, Reginaldus, Sanchez, & alij apud eundem Bonacinam. Quintum denique est crimen, vt vxoricidium, Presbytericidium, incestus, & quædam alia quæ ab eodem Bonacina enumerantur, ob quæ olim quasi Pœnitentiæ loco Matrimonio interdictum erat: verùm Sotus, Corduba, Henriquez, Nauarraus, & plures alij, quos citat Laymannus part. 4. de Matr. cap. 5. existimant hæc criminum impedimenta fuisse per diuturnam consuetudinem penitus sublata, adeò vt Nauarrus dicat se non meminisse tota ætate sua super eiusmodi impedimento petitam fuisse dispensationem.

3 Impedimenta dirimentia duodecim communiter à Theologis numerantur, quæ memoriæ iuuandæ causa his tribus versibus comprehensa sunt:

Error, conditio, votum, cognatio, crimen,
Cultus disparitas, vis, ordo, ligamen, honestas,
Si sis affinis, si consummare nequibis.

Primum impedimentum est, *Error*, qui dupliciter contingere potest; vel circa substantiam personæ, vt si quis ducat Annam existimans esse Catharinam; vel circa ipsius personæ qualitatem vt si quis ducat Annam credens esse nobilẽ, diuitem &c. quam posteà comperit esse ignobilem, pauperem, &c. Et priori quidem modo reddit Matrimonium inualidum, non item posteriori, vt ex communi Teologorum consensu docet Bonacina suprà pun. 1.

Secundum est, *Conditio*, quando quis contrahit cum persona aliqua seruilis conditionis, existimans esse liberam: tale enim Matrimonium Ecclesiastico iure irritum est, vt habetur ex cap. 2. & vlt. de coniugiis seruorum. Verùm huiusmodi impedimentũ hodie inter Christianos rarissimè contingit, nisi fortè respectu eorum qui sententia Iudicis per totum vitæ tempus ad remos damnati sunt, aut carceri perpetuo mancipati: tales enim, cùm sint serui pœnæ, vt iura loquuntur, seruilis conditionis leges subire debent.

Tertium est, *Votum*, solemne scilicet, quod emittitur in professione status religiosi: tale siquidem votum non modò impedit Matrimonium contrahendum, quod etiam facit votum simplex castitatis; sed etiam contractũ dirimit, vt habetur ex Clement. vnic. de consanguinitate, & ex Conc. Trident. sess. 14. can. 9.

4 Quartum est, *Cognatio*, quæ triplex à Theologis distinguitur, naturalis scilicet, spiritualis, & legalis. Cognatio naturalis, quæ etiam consanguinitas vocatur, est vinculum personarum, quæ ab eodem

dem proximo stipite per carnalem propagationem descendunt. Solent autem Theologi in consanguinitate considerare lineas & gradus. Nomine lineæ intelligunt seriem seu ordinem personarum consanguinitatem inter se habentium; siue linea illa sit recta, qualis reperitur inter ascendentes & descendentes, siue sit transuersa seu collateralis, qualis est inter personas, quæ quamuis ab eodem stipite procedant, à se tamen inuicem non descendunt. Nomine verò gradus exprimunt distantiam maiorem vel minorem vnius personæ ab altera secundùm lineam consanguinitatis. Porrò ad distantiam illam dignoscendam, & computandos ipsius consanguinitatis gradus, tres regulæ à S. Doctore in 4. dist. 40. quæst. 1. art. 2. & alijs communiter Theologis assignantur.

5 Prima regula hæc est: *In linea recta ascendentium & descendentium tot numerantur gradus, quot persona, vna dempta*: vnde pater & filius in primo consanguinitatis gradu coniuncti esse dicuntur, auus & nepos, in secundo, & sic de alijs.

Secunda regula: *In linea collaterali, quot gradibus persona distant à communi stipite, totidem etiam inter se distant*: quare cùm frater & soror vno tantùm gradu distent à Patre, censentur etiam vno tantum gradu inter se distare, patrueles verò duobus gradibus. & sic de alijs.

Tertia regula: *Si consanguinei à communi stipite, inæqualiter distent, tunc quot gradibus is qui magis remotus est, distat à communi stipite, tot etiam gradibus inter se distant*: Iuxta quam regulam patruus censetur esse in secundo gradu consanguinitatis cum liberis fratris sui, quia liberi illi duobus gradibus à communi stipite distant. Quamuis autem iure antiquo impedimentum cognationis naturalis extenderetur vsque ad septimum gradum, vt supra dictum est, hodie tamen nonnisi ad quartum gradum inclusiue extenditur, vt habetur ex capite *Non debet*, de consanguinitate & affinitate.

Cognatio spiritualis est propinquitas secundùm iuris Ecclesiastici dispositionem, orta ex administratione, vel susceptione Baptismi, inter susceptores & Baptizatum illiusque patrem ac matrem, nec non inter baptizantem, & baptizatum, eiusque patrem ac matrem, vt in Concilio Tridentino sess. 24. c. 2. de reformat. constitutum est: quod etiam similiter intelligendum est de Confirmatione, vt ibidem declaratur: ex quo sequitur (quod hic obiter aduertendum est) nullam inter ipsos susceptores contrahi cognationem, proindeque patrinum posse valide ac licite ducere illam in matrimonium, cum qua simul alienum filium à sacro fonte suscepit, vt constat ex Bulla Pij Quinti quæ incipit, *Cùm illius vicem*. Obseruat etiam Bonacina q. 3. de imped. matr. pu. 5. ex Suarez, Sanchez, & alijs illum qui suscipit puerum, quando priuatim & sine solemnitate baptiza-

tur, nullam cognationem contrahere, licet is qui Baptismum eiusmodi confert, contrahat cognationem spiritualem cum baptizato & patre ac matre illius. Excipitur casus ille, in quo maritus coniugis suæ prolem in necessitate baptizat: tunc enim nullam cum ea contrahit cognationem, vt habetur c. *Ad limina* 20. quæst. 1.

Cognatio denique legalis est propinquitas personarum ex adoptione proueniens, adoptio verò est extraneæ personæ in filium aut filiam legitima assumptio. Et hæc cognatio legalis contrahitur primò inter ipsum adoptantem & adoptatum, adoptatique descendentes vsque ad quartum gradum: secundò inter vxorem adoptantis & adoptatum: tertiò inter filios adoptantis & adoptatum, constat ex capite *Per adoptionem* 3. quæst. 3. & capite vnic. de cognat. leg. Hæc autem cognatio non prouenit nisi ex ea adoptione quæ fit secundùm leges, quæ proinde super hac reconsuli debent.

Quintum est, *Crimen*, quod quidem est duplex, vt habetur ex cap. *Si quis viuente* 31. quæst. 1. capite *significauit*, capite *super hoc*, de eo qui duxit. Primum est, homicidium coniugis, quando scilicet maritus vxorem per se vel per alium ferro vel veneno occidit, eo fine vt cum alia muliere cædis illius conscia & in illam consentiente, matrimonium contrahere possit: quod etiam similiter de vxore intelligi debet. Aliud crimen est adulterium, quando alter coniux cōmittit adulterium, & pollicetur ei cum quo adulteratur, se contracturum cum eo post obitum coniugis, & hæc promissio ab eo acceptatur: vel quando post matrimonium de pręsenti contractum cum vno, cum altero etiam per verba de præsenti contrahitur, & ab vtroque criminis illius conscio adulterium committitur: vel etiam quando alter coniux adulterium cum alio commisit, & postea interficit coniugem, vt cum adultero, quamuis illius cædis minimè conscio, contrahere possit.

Sextum est *Cultus disparitas*: quando baptizatus contrahit matrimonium cum fœmina nondum baptizata, aut mulier baptizata cum viro non baptizato. Hoc impedimentum colligitur tùm ex Concil. Toletano 3. capite 14. tùm ex ipsius Ecclesiæ vsu communi qui sufficiens est ad impedimentum inducendum, quamuis non sit in iure expressum, vt obseruat Bonacina suprà, pun. 7.

7 Quod autem spectat ad matrimonium Catholicæ personæ cum hæretica; quamuis validum sit, est tamen illicitum, vt pluribus probat Laymannus capite 14. de impedimentis matrimonij, vbi etiam monet experientia compertum esse, ex eiusmodi matrimonio tot & tanta sequi spiritualia incommoda, tum ipsi coniugi Catholico, tum liberis ac Christianæ Reipublicæ, vt plerumque charitatis legi omnino aduersetur: in quo casu (idem Author dicit) ne quidem Summus Pontifex id dispensatiuè permittere potest, nisi probabilis

aliqua

aliqua spes subsit ex eiusmodi matrimonio longe maiores fructus spirituales obuenturos esse, quorum intuitu incommoda illa tanquam minora vt cunque tolerari possint.

Septimum est *Vis*, seu metus grauis iniuste incussus: quando quis vi aut metu eiusmodi adigitur ad contrahendum Matrimonium, quod nullo modo contraxisset, nisi ad id eo modo compulsus fuisset, de quo dictum est supra sect. 2.

Octauum est *Ordo*, quando quis scilicet initiatus est sacris Ordinibus, vel aliquo illorum: tales enim Ordines ob votum solemne castitatis, quod annexum habent, Matrimonium contrahendum impediunt, & dirimunt contractum, vt habetur ex cap. vnic. de voto in 6. & ex Concil. Trident. sess. 24. can. 9.

Nonum est *Ligamen*, id est obligatio seu vinculum alterius Matrimonij rati cum coniuge ad huc viuente; quamuis enim hoc vinculum durat, Matrimonium cum quouis alio contrahendum impedit ac dirimit, idque non modò iure Ecclesiastico: vt patet ex cap. 1. & vltim. de sponsa duorum; sed etiam iure diuino, vt expressè definitum habetur in Concil. Trident. sess. 24. can. 2. & satis constat ex prohibitione Christi Domini S. Matthæi cap. 19.

8 Decimum est *Honestas*, publica scilicet, ratione cuius oritur impedimentum, tùm ex sponsalibus validè contractis, tùm ex Matrimonio rato & nondum consummato, vt habetur ex cap. *Sponsã*, & cap. *Iuuenis*, & cap. *Ad audientiam* de sponsalibus Quamuis autem iure antiquo impedimentum illud protenderetur vsq; ad quartum gradum, iure tamen nouo in Concil. Trident. sess. 24. c. 3. de refor. Matr. constitutum est, vt impedimentum publicæ honestatis ex sponsalibus ortum nonnisi ad primum gradum extendatur: illud autem, quod ex Matrimonio rato prouenit, secundùm iuris antiqui dispositionem relictum est; proindèque ad quartum gradum extenditur, vt constat ex decreto Pij V. quod incipit, *Ad Romanum*.

Vndecimum est *Affinitas*, quæ est attinentia seu propinquitas quarumdam personarum ex copula carnali proueniens, ratione cuius fit vt mulier coniugata per consummationem Matrimonij, affinis fiat consanguineis mariti, & vicissim maritus consaguineis vxoris.

Hæc autem affinitas, si oriatur ex copula licita vsque ad quartum gradum extenditur, vt constat ex cap te *Non debet*, de consanguinitate & affinitate; si ex copula illicita, secundum gradum non excedit, vt in Concilio Tridentino constitutum est sess. 14. c. 4. de refor. Matr.

Docent autem Theologi affinitatem non parere affinitatem, proindèque duos fratres, v. g. validè ac licitè posse duas sorores in Matrimonium ducere, filiumque similiter posse Matrimonium cum

illa contrahere, cuius matrem pater sibi coniugio copulauit: quod patet ex cap. *Super his*, de consanguinitate & affinitate. Quod si affinitas Matrimonio iam contracto superueniat, vt si maritus adulterium committat cum vxoris consanguinea in primo vel secundo gradu; tunc illius ratione maritus coniugale debitum ab vxore petere licitè non potest; quamuis eidem reddere teneatur, vt ex communi Doctorum consensu docet Bonacina sup. punct. 12.

Duodecimum est *Impotentia*, id est inhabilitas perpetua ad consummandum Matrimonium, siue illa se teneat ex parte viri, siue ex parte mulieris, dummodò fuerit eo tempore quo Matrimonium contractum est; non verò posteà subsecuta sit. Et hoc impedimentum dirimit Matrimonium non modò iure Ecclesiastico, vt patet ex cap. *Quod sedem*, de frigidis & maleficiatis; sed etiam ipso iure naturæ, vt ex communi Theologorum doctrina probat Bonacina sup. punct. 13. Quod si, vt ibidem Author subdit, dubitetur num impotentia sit perpetua, permittuntur coniuges simul habitare per triennium vt Matrimonium consumment: quo tempore, si nequeant consummare, non amplius permittuntur cohabitare ad consummandum Matrimonium; quia iudicatur adesse impotentia perpetua, & consequenter inualidum esse Matrimonium, ideoque separationem esse faciendam propter periculum incontinentiæ: secluso tamen illo periculo iura permittunt vt vir habeat tantùm pro sorore quam non potest habere vxorem, vt constat ex capite *Laudabilem*, & cap. *Requisiuisti* 33. quæst. 1.

Concilium Tridentinum sess. 24. cap. 6. de reformat. Matrim. adiunxit decimum tertium impedimentum, scilicet *Raptum*, decreuitque *Inter raptorem & raptam, quandiu ipsa est in potestate raptoris, nullum posse consistere Matrimonium*: Quod quidem decretum etiam locum habere existimant Henriquez, Rebellus, Zerola, Petrus de Ledesma, & alij apud Augustinum Barbosam in remissionibus ad citatam sess. 24. c. 6. quando puella consensit quidem in raptum, sed inuitis parentibus; quamuis id negent Reginaldus, Sanchez, Lessius, & alij apud eundem.

Quæres quis in supradictis impedimentis dispensare possit. Respondetur primò Romanum Pontificem pro summa quam obtinet in Ecclesia potestate, dispensare posse in omnibus impedimentis, quæ iure Ecclesiastico Matrimonium impediunt aut dirimunt, vt ex communi Theologorum omnium consensu docet Bonacina suprà punct. 15. Respondetur secundò, Episcopum dispensare posse in impedimentis non dirimentibus, excepto voto castitatis perpetuæ & religionis: imo etiam aliquando in impedimentis dirimentibus; quæ post contractum bona fide Matrimonium deprehenduntur, quando scilicet impedimentum est occultum, & Matrimonium

mi-

manifestum ; ipsique coniuges non possunt absque magno scandalo separari, nec ad Summum Pontificem patet recursus propter paupertatem, aut alias maximas difficultates. Ita Petrus de Ledesma, Perez, Sanchez, Valentia, Riccius, & alij apud eundem Bonacinam qui etiam censent, non modò post contractum matrimonium, sed & antequam contrahatur, Episcopum posse ob vrgentissimam aliquam necessitatem, ex præsumpta Summi Pontificis tacita facultate, in ijsdem impedimentis dirimentibus interdum dispensare.

SECTIO VI.

De Sponsalibus.

1 Sponsalia, quæ à spondendo seu spontè promittendo dicta sunt, significant spontaneam promissionem mutuam inter virum & fœminam de Matrimonio in futurum contrahendo: sponsaliorum enim obligatio non contrahitur per solum desiderium aut propositum contrahendi Matrimonij, nisi intercedat promissio, eaque mutua & reciproca, vt docet & probat Sanchez lib. 1. de sponſ. disp. 5. nec ad illius validitatem requiritur præsentia Parochi aut testium, vt obseruat idem Sanchez; quamuis seruari debeat laudabilis illa consuetudo quæ in vniuersa propemodum Ecclesia vim legis obtinuit, vt antequam Matrimonium per verba de præsenti contrahatur, sponsalia in facie Ecclesiæ seu coram Parocho, & testibus celebrentur: super qua re consuli debent cuiusque Diœcesis consuetudines & leges particulares.

Ad validitatem autem sponsaliorum requiritur in primis vt contrahentes saltem ætatis annum septimum expleuerint: ante quam ætatem, ad sponsalia contrahenda censentur inhabiles, vt constat ex capite *Litteras* & cap. *Accessit*, de desponsatione impuberum. Requiritur prætereà vt vsum rationis habeant, & cum ea deliberatione operentur, quæ ad plenum & perfectum consensum necessaria est, vt docet Toletus lib. 7. cap. 20. Requiritur denique vt verè & ex animo promittant, atque se obligare intendant: qui enim fictè tantùm promitteret, grauiter quidem peccaret, & ad compensanda damna ex promissionis illius fictione prouenientia teneretur, nulla tamen in foro conscientiæ contraheret sponsalia, vt fuse docet & probat Sanchez suprà dis. 9. & seq.

2 Quæres primò, quænam sit obligatio sponsaliorum. Respondetur ex veris sponsalibus, id est ex promissione illa mutua inter virum & mulierem, siue priuatim, siue in facie Ecclesiæ facta, oriri obligationem sub peccato mortali ad illam ex parte vtriusque adim-

P 4 plen-

plendam. Ita Sanctus Thomas, Paludanus, Sotus, Henriquez, & alij quibus subscribit Sanchez disp.27. vnde si alter sponsorum promissis stare non velit, per Iudicem Ecclesiasticum etiam adhibitis censuris ad illorum executionem compelli potest, vt habetur capite *Ex litteris* de sponsalibus, nisi fortè attentis circumstantijs, & propter dissensiones perpetuas, aliaque grauia mala & scandala, quæ ex inuitis & coactis nuptijs merito timeri possunt, aliter faciendum esse iudex prudenter arbitretur: vnde etiam capite *Requisiuit*, de Sponsalibus & Matrimonio dicitur in tali casu monitione potiùs quam coactione opus esse.

3 Quæres secundò, quibus modis sponsalia dissoluantur. Respondetur id varijs & multis modis fieri posse: præcipuos hic & magis ordinarios subijcimus.

Soluuntur igitur sponsalia primò per mutuum consensum; & mutuam ipsorum remissionem liberè factam, vt ex communi Theologorum consensu docet Bonacina quæst.1. de sponf.pun.10. Secundò, per ingressum religionis alterutrius sponsorum, etiam si professionem non emittat, vt habetur cap. *Ex publico* de conuersione coniugatorum, & docet Tolet.lib.7.c.21.& Bonacina suprà pun. 5. qui rectè ibidem subdit; quod si quis post sponsalia contracta virginem spe nuptiarum defloraui, tunc illam ducere tenetur, nec religiosum statum amplecti cum tanto illius damno licitè potest. Tertiò soluuntur sponsalia per Ordinis maioris susceptionem, vt habetur ex cap. *Scripsit*, 27. quæst.2. Quartò per Matrimonium de præsenti cum altera contractum, quamuis peccet mortaliter qui sic contrahit, vt habetur capite *Sicut ex litteris*, de sponsalibus. Quintò per fornicationem vnius sponsorum post sponsalia contracta, vt habetur ex capite *Quemadmodum* de iureiurando, quamuis enim qui fornicationem commisit ex parte sua obligatus remanet ad sponsalia implenda, alter tamen innocens potest ab illis resilire si velit. Sextò denique per notabilem aliquam mutationem post sponsalia contracta superuenientem, quæ si ab initio extitisset, aut præuisa fuisset, viri prudentis iudicio à sponsalibus contrahendis merito absterruisset, vt si alter sponsorum in lepram aut alium morbum incurabilem incidat; si notabilem famæ aut bonorum iacturam patiatur; si graues inter sponsos aut parentes illorum inimicitiæ oriantur; si sponsa dotem promissam afferre nequeat; si sponsus patrium solum mutare vel vagari cum graui sponsæ incommodo constituat; imò, etiamsi aliqua eiusmodi causa extiterit tempore sponsaliorum, nec nisi post illa contracta deprehendatur: in his enim & similibus casibus, qui iudicio viri prudentis dignosci debent, sponsalia dissolui possunt. Ita Petrus de Ledesma, Reginaldus, Riccius, & alij apud Bonacinam supr.pun.8.

4 Quæ-

4 Quæres tertio vtrùm ad soluenda sponsalia iudicis Ecclesiastici authoritate opus sit. Respondetur ex Nauarro, Syluestro, & alijs apud Laymannum part. 1. de sponſ. cap. 2. si causa soluendi Matrimonij moraliter certa sit, nulla iudicis Ecclesiastici authoritate opus esse: nisi ratione vitandi scandali, quando sponsalia publicè contracta sunt: vnde etiam in multis Diœcesibus obseruatur, vt non liceat à sponsalibus publicè notis resilire, nisi causa priùs ad Ordinarium delata, & ab ipso probata.

Atque hactenus de Sacramentis ad maiorem authoris illorum gloriam.

TRACTATVS II.

DE ACTIBVS HVMANIS.

Iuxta diuinæ legis normam dirigendi.

QVONIAM gratiarum cœlestium fontes in Sacramentis, ea potissimum ratione per Christi merita nobis reclusi sunt, vt earum auxilio excitati & subnixi, ad propositum nobis finem, beatitudinem scilicet æternam perueniamus, nec aliter (vt docet S. Thomas 1. 2. in proœm, q. 6.) quàm per actus aliquot nobis proprios ad illam tendere queamus, eundumque sit de virtute in virtutem, iuxta propheticum dictum Ps. 83. & ascensiones in corde nostro disponendæ, vt videatur Deus Deorum in Sion: idcirco doctrinæ Theologicæ ordo postulat, vt nunc ipsos humanos actus consideremus, percipiamusque quinam actus ad beatitudinem illam æternam consequendam apti sint, & idonei, & è contra quibusnam actibus ab ipsa beatitudine consequenda præpediamur.

CA-

CAPVT PRIMVM.

De Actibus humanis in genere.

SECTIO I.

Quis sit actus humanus propriè dictus.

1 OBSERVANDVM est ex S. Thoma 1.2.qu.1.art.1.actus illos, qui ab homine eliciuntur, dupliciter spectari posse: scilicet in genere naturæ, quoad suam entitatem præcisè, & in genere moris, quoad libertatem cum qua exercentur, & quoad ea quæ fundantur in ipsa libertate, vt esse capaces laudis vel vituperij, meriti vel demeriti: priori modo dicuntur actus hominis, posteriori verò actus humani: vndè fit vt per actum hominis intelligatur actus ille qui ab homine fit, quocunque tandem modo fiat, actus vero humanus ille dicatur, qui fit ab homine, in quantùm homo, seu in quantùm est dominus actuum suorum, quando scilicet per rationem & voluntatem operatur: ac proindè secundùm S. Doctoris & communem Theologorum doctrinam, ad propriam actus humani rationem duo requiruntur, primò vt sit voluntarius, secundò vt sit liber. Illum hìc considerabimus, prout voluntarius est, de eodem verò prout liber est, in sequenti sectione agemus.

Actus igitur voluntarius is est, vt ex Aristotele 3. Ethic.cap.1. docet S.Damascenus lib.2. de fide cap.14. cuius principium est in ipso agente cognoscente singula. Vnde sequitur ad rationem voluntarij duo requiri. Primum est, vt procedat à principio intrinseco, si enim quis inuitus ac renitens ab extrinseco moueatur, motus ille non est voluntarius. Secundum est, vt procedat à principio cognoscente singula, * id est vt agens ea omnia cognoscat, ex quibus actionis suæ substantia tanquam ex obiecto suo dependet. v.g. si Petrus patrem suum occidit, vt homicidium illud censeatur ipsi voluntarium. oportet primò vt manus eius ab alio non impellatur, ipso renitente, aut saltem nihil ad motum illum conferente. Deinde requiritur vt sciat esse hominem quem cædit, & non inuincibiliter arbitretur esse feram; sciat quoque gladium aut aliud instrumentum quo vtitur, posse vulnus lethale infligere: vt verò homicidium illud, in quantum est parricidium voluntarium existat, necesse est insuper vt patrem suum esse cognoscat hominem illum quem

cædit,

cædit, & non inuincibiliter & inculpabiliter existimet esse alium hominem.

Huius conditionis defectu motus lapidis quo fertur deorsum quamuis sit naturalis, non est tamen voluntarius: quia licet sit à principio intrinseco, propria enim grauitate mouetur; non mouetur tamen cum cognitione; motus autem animalis, cum ex aliqua cognitione imperfecta procedat, nonnisi imperfectè voluntarius, seu potiùs spontaneus dicitur; proindeque ratio voluntarij solis actibus hominis propriè & perfectè conuenit, & à fortiori actibus Angelorum & ipsius Dei.

2 Porrò ipsius humanæ voluntatis actus duplicis sunt generis, alij siquidem sunt eliciti, alij imperati. Actus eliciti sunt illi, qui primò & per se exercentur, seu eliciuntur ab ipsa voluntate, tanquam à proxima potentia. Actus verò imperati exercentur imperio ipsius voluntatis, & vi alicuius volitionis præcedentis; siue ab ipsa voluntate, quæ sibi aliquos actus imperat, siue ab alijs potentijs ab ipsa voluntate distinctis, quæ per illam ad agendum mouentur & applicantur.

Cùm autem voluntas (vt communiter docent Theologi cum S. Thoma quæst. 8. art. 2.) sit tantùm vel finis, vel mediorum, tres enumerantur actus illius eliciti circa finem, scilicet volitio, intentio, & fruitio; qui actus sunt ijdem cum amore, desiderio, & gaudio. Gaudium seu fruitio versatur circa finem obtentum, seu circa bonum præsens; desiderium, seu intentio circa finem obtinendum, seu circa bonum absens: amor & volitio circa finem & bonum abstrahendo ab eius absentia vel præsentia: Quibus ex aduerso respondent odium, timor & tristitia circa malum. Tres sunt actus voluntatis eliciti circa media; scilicet electio, consensus, & vsus, electione voluntas præfert & amplectitur vnum medium præ alijs; consensu approbat iudicium intellectus circa illud medium; vsu applicat potentias ad executionem.

Quærunt Theologi vtrùm electio, & intentio sint semper actus inter se realiter distincti, seu an voluntas vno & eodem actu possit velle finem & media. Respondetur iuxta probabiliorem sententiam, quæ est etiam S. Doctoris quæst. 10. art. 4. quòd quamuis hi duo voluntatis actus, vt plurimum inter se distinguantur, absolutè tamen loquendo, potest voluntas vno & eodem actu velle finem ac media, sicut potest intellectus principium & conclusionem eodem actu cognoscere.

Quod verò spectat ad actus imperatos, tot sunt & tam multiplices & varij, quot & quam multipliciter ab ipsa voluntate, aut alijs potentijs ad eiusdem voluntatis imperium exerceri possunt: de quibus omnibus pleniùs egunt Philosophi in Ethicis, & vi-

& videri potest S. Doctor tota quæst. 17.

3 Cæterùm docet idem S. Thomas q. 1. art. 3. omnes actus qui à voluntate humana procedunt, siue elicitos, siue imperatos essentialem suam differentiam ac speciem desumere à fine proximo, quem agens spectat, & intendit, hoc est, ratione seu motiuo, quo mouetur voluntas ad aliquid appetendum & volendum, & è contrà; qui motiuus vocatur etiam obiectum formale ipsius voluntatis. Vnde sequitur actus illos, qui habent eundem finem proximum, seu idem obiectum formale, esse eiusdem speciei; tametsi habeant diuersa obiecta materialia; v.g. si quis ieiunet & eleemosynam largiatur purè ob amorem Dei, vt illi placeat, vt gloriam illi deferat, ieiunium illud & eleemosyna erunt formaliter actus charitatis, quamuis materialiter ad virtutes specie diuersas abstinentiæ scilicet & misericordiæ pertineāt: & è contrà illos actus distingui specie, qui, licet habeant idem obiectum materiale, à motiuis specie distinctis oriuntur: e.g. oratio, quæ materialiter cōsiderata, est actus virtutis religionis, si fiat ex motiuo satisfaciendi Deo pro peccatis, erit actus Pœnitentiæ; si ex motiuo alicuius alterius virtutis, ad virtutem illam pertinebit.

SECTIO II.

* *Quis actus verè & propriè sit liber.*

1 AD faciliorem eorum, quæ dicenda sunt, intelligentiam obseruandum est, libertatem actus humani aliam esse, quæ a Theologis vocatur libertas (contradictionis) seu quoad exercitium actus, aliam quæ (contrarietatis) seu quoad specificationem. Aliam item à coactione, aliam à necessitate.

Libertas contradictionis, seu quoad exercitium actus est potestas seu indifferentia ad agendum vel non agendum.

Libertas cōtrarietatis seu quoad specificationem, est potestas siue indifferentia ad hoc vel illud agendum, seu ad actionem aliquā, aut aliam ipsi contrariam exercendam circa idem obiectum, v.g. ad eliciendū assensū vel dissensum circa articulum aliquem diuinæ fidei.

Hac obseruatione præsupposita,

Dicendum est actus humani libertatem in eo consistere, vt eliciatur vel imperetur à libera voluntate: vt sic; seu quatenùs libera est & liberè operatur: Illam verò voluntatem dici liberam & liberè operari, quæ nullam in agendo neque coactionem, neque necessitatem patitur, sed positis omnibus ad agendum prærequisitis, libera semper manet & indifferens, siue quoad exercitium, siue quoad specificationem actus, seu ad agendum, vel non agendum, & ad hoc vel illud agendum.

Hæc

Hæc assertio duas habet partes: in prima dicimus actum illum liberum esse, qui elicitur vel imperatur à libera voluntate, libertas enim propriè & primo ipsi voluntati competit, & ex illa in actum deriuatur, quod per se patet.

2 In secunda parte dicimus libertatem voluntatis in eo consistere, quòd voluntas nullam neque coactionem, neque necessitatem patiatur; sed positis omnibus ad agendum prærequisitis, libera maneat, & indifferens ad agendum vel non agendum, ad hoc vel illud agendum. Hęc propositio (quam de fide asserit Isambertus disp. 1. de libero arbitrio a.2.) probatur 1. ex script. Deut.30. *Testes inuoco cælum & terram, quod proposuerim vobis etiam & mortem, &c. elige ergo vitam.* 2.Reg.24. *Hæc dicit Dominus: trium tibi datur optio, elige quod volueris, &c.*

Probatur 2. ex S. Athanasio orat. ad Gentes, *Anima*, inquit *cognoscens liberum sui arbitrium, videt se posse vti corporis partibus ad vtraque, ad bona & ad mala*. S. Cyril. Alexand. lib. 4. in S. Ioannem, *Liberum est*, inquit, *& propria electionis in hominibus in vtrumque deflectere: aut in dexteram partem, aut in sinistram; in virtutem dico vel vitium*. S.Cypr. Ep.55. *Homo*, inquit, *libertati sua relictus, & in arbitrio proprio constitutus, sibimet ipsi vel mortem appetit vel salutem*. Et S. Anselmo in priori parte libri de concord. liberi arbitrij cum præscientia Dei & prædestinatione, vbi expressè dicit, *Deum velle hominis voluntatem nulla necessitate cogi, aut prohiberi ad volendum, vel non volendum*: Ibidemque fusè explicat, & probat necessitatem antecedentem, qua voluntas ad vnum quid determinatur, libero arbitrio aduersari, docetque voluntatem indifferentem esse ad oppositorum alterum eligendum, quamuis postquam vnum reipsa delegit necessitatem quandam ipsa sibi faciat, quam consequentem vocant Theologi, quæ ex ipsa effectus positione sequitur.

3 Ad faciliorem verò intelligentiam eorum, quæ de libertate voluntatis humanæ in actibus suis dicta sunt, vel posteà dicentur, duo sunt hìc obseruanda. Primum est ad hoc, vt voluntas liberè operetur requiri præuiam rationis aduertentiam & deliberationem; id est vt voluntas applicet intellectum ad considerationem conuenientiæ, vel disconuenientiæ, quæ in quolibet obiecto appetibili creato reperitur: hæc enim consideratio & deliberatio intellectus quamuis non sit causa libertatis, quam voluntas humana ex se & ex innata sibi indifferentia obtinet; est tamen conditio, sine qua voluntas libertate illa in actibus suis vti non posset: per illam enim obiectum proponitur voluntati cum variarum rationum oppositione, & quadam veluti indifferentia: nullum siquidem est obiectum creatum, in quo intellectus humanus varias & oppositas rationes conue-

nien-

nientiæ & disconuenientiæ non deprehendat, vnde proposito sic quouis obiecto creato, voluntas semper manet indifferens ad illud appetendum vel repudiandum. Quod si aduertentia illa aut deliberatio intellectus secundùm quid impediatur, actus à voluntate elicitus vel imperatus erit tantùm secundùm quid liber: si omninò & totaliter impediatur, vt contingere potest ex aliqua vehementi passione aut distractione, actus ille omni prorsus libertate carebit, proindeque omni ratione meriti vel demeriti: quod fusiùs explicabitur infrà, cum agetur de peccatis.

4 Secundùm est, actum primum intellectus, seu primam cogitationem, quæ in quouis negotio deliberationem & voluntatis imperium præcedit, esse quidem actum hominis: non verò actum humanum, cùm non sit liber; omnis enim actus liber à voluntate debet elici aut imperari: sed primus ille actus intellectus, seu prima cogitatio, non est à voluntate, quæ in incognitum ferri non potest; sed vel ab obiecto aliquo sensibus externis occurrente, vel immediatè ab ipso Deo intellectũ excitante: interdùm etiã ab Angelo bono vel malo species imaginatiuas commouente: vnde tamen non sequitur hominem ab eiusmodi prima cogitatione determinari, aut necessitari ad aliquid volendum, quando aduertit se illud velle, licet nullam adhuc rationem disconuenientiæ deprehendat in obiecto illo, quod per primam cogitationem proponitur: potest enim tunc illius voluntas ob summum quod obtinet tam in se, quàm in alias potentias dominium, posita quacunque præuia cogitatione, & quocunque iudicio practico ipsius intellectus, vel actum suum suspendere, vel intellectum applicare ad considerationem magis attentam eiusdem obiecti & circunstantiarum eius, & sic cum pleniori deliberatione rationis, ad illud appetendum vel repudiandum se ipsam determinare.

* Tertium est apud Patres & Scriptores Theologos voluntarium sæpè sumi pro libero, vt apud S. August. lib. de vera Religione cap. 14. *Vsque adeò*, inquit, *peccatum voluntarium est malum, vt nullo modo sit peccatum nisi sit voluntarium*, & in lib. de duabus animabus cap. 11. *Si liberum non sit, non est voluntas*.

5 Quartùm est, voluntarium sumptum pro libero multipliciter à Theologis diuidi: aliud enim est voluntarium expressum, aliud tacitum. Expressum illud est, quod verbis, nutibus, aut alijs signis significatur. Tacitum, quod absque verbis, &c. ex facto aliquo aut omissione facti colligitur, vt ex silentio, cum quis loqui deberet: vnde iuxta regulam iuris, *qui tacet consentire videtur*. in 6. reg. 44.

Quæ quidem regula locum habet, præsertim quando de alicuius commodo agitur, non item quando de incommodo seu præiudicio,

cio, quod fusiùs explicatum videri poteit apud Laymann. lib. 1. tract.2.cap.3.

Aliud item est voluntarium actu, aliud voluntarium virtute. Voluntarium actu est, quod vel elicitur vel imperatur actualiter ab ipsa voluntate. Voluntarium virtute, est id, quod initio imperatum fuit ab interno actu liberæ voluntatis, eiusque imperij ac motionis virtute adhuc durat. Vt si quis proponat & actu velit eleemosynam aliquam erogare, dum illam posteà erogat, quamuis cessauerit actus ille voluntatis, censetur tamen voluntaria virtute illius.

Aliud denique est voluntarium directè & voluntarium indirectè. Voluntarium directè est id, quod per se voluntarium est, vt quiuis actus elicitus vel imperatus voluntatis. Voluntarium indirectè est id, quod ex alio directè voluntario sequitur, v.g. si aliquis voluntariè exerceat actionem, ex qua scit vel suspicatur consecuturum aliquem effectum, quamuis per se & directè non intendat effectum illum, censetur tamen indirectè voluntarius.

SECTIO III.

Vndenam actus humanus bonitatem suam, vel malitiam desumat.

1 DVplex bonitas in quolibet humano actu spectari potest, naturalis scilicet & moralis. Bonitas naturalis ea est, quæ consistit in integritate, seu aggregatione eorum omnium, quæ naturaliter ad ipsius actus entitatem requiruntur: bonitas vero moralis in integritate seu aggregatione eorum omnium, quæ cuilibet actui humano secundùm rectam rationem conueniunt. Ex quo sequitur, moralem actus humani malitiam in defectu illius integritatis, seu in priuatione bonitatis illius moralis, consistere. Et de hac bonitate vel morali quæstio proposita intelligi debet, vndenam scilicet hæc bonitas, seu rectitudo moralis, vel malitia moralis illi opposita in quemlibet actum humanum deriuetur. Pro cuius resolutione,

Dicendum 1. bonitatem, vel malitiam actus humani ab illius obiecto desumi. Ita S. Thomas, & constat ex Scriptura, Oseæ 9. *Facti sunt abominabiles sicut ea quæ dilexerunt*: ex quibus verbis patet malitiam humanorum actuum, ob quam fit homo Deo abominabilis, prouenire ex obiectis malis quæ diligit, & quibus adhæret: vnde S. Augustinus Epist. 52. ad Maced. dicit quod, *Mores nostri, ex eo quod vnusquisque diligit, dijudicari solent*. Et probari præterea potest inductione: ideò enim velle orare censetur esse bonum, quia

quia

quia oratio (quæ est obiectum illius volitionis) est ex se moraliter bona ; & è contra velle furari est malum, quia furtum, quod est illius obiectum , malum est.

2 * Porrò ad clariorem huius assertionis intelligentiam duo hic obseruanda sunt.

Primum est bonitatem vel malitiam moralem quam obiectum actui tribuit, esse in ipso obiecto fundamentaliter seu causaliter tantùm : in actione verò formaliter ad eum modum proportionalem sicut veritas & falsitas sunt formaliter in actu intellectus, fundamentaliter verò seu causaliter in obiecto cognito. Ideo enim cognitio vera est, quia res cognita se habet, vt cognoscitur.

Secundum est hanc esse differentiam inter bonitatem & malitiam moralem, quæ ex obiecto in actum humanum deriuatur ; quod quamuis ad hoc vt actus humanus malitiam ab obiecto accipiat, satis sit quod feratur in obiectum malum; nec referre, siue sub ratione mali feratur in illud, siue sub ratione boni (vt expresse docet S.Thomas 1.2. quæst.19.a.7.ad 3.) Ad hoc tamen vt actus bonitatem moralem desumat ex obiecto, non sufficere vt simpliciter feratur in obiectum bonum materialiter, sed requiri vt feratur in obiectum bonum formaliter quatenus bonum est, seu sub ratione boni, quia scilicet obiectum quamuis in se bonum, est tamen indifferens vt benè vel malè appetatur, ex bono vel malo motiuo.

3 Dicendum 2. bonitatem vel malitiam actus humani desumi ex illius circunstantijs. Ita S. Thomas : & satis constat ex eo quod passim in Scripturis actiones plurimæ propter circunstantias aliquas bonas vel malas laudantur, vel vituperantur, vt S.Matth.5.laudatur eleemosyna, & oratio facta in abscondito & S. Luc.21.commendatur eleemosyna duorum minutorum & alijs maioribus donis præfertur, ob circunstantiam personæ viduæ & pauperis, & eiusdem S.Luc.16. omissio eleemosynæ ex varijs circunstantijs in persona diuitis epulonis culpabilior esse demonstratur.

3 Vt autem assertio hæc faciliùs intelligi possit, quædam hic obseruanda sunt. Primum est circunstantiarum nomine a Theologis significari accidentia quædam actus humani, sic dicta, quòd illum veluti circumstent, ipsique iam per obiectum suum in aliqua specie boni vel mali constituto adueniant.

* Secundum est, inter circunstantias quasdam esse, quæ nihil conferunt ad bonitatem vel malitiam moralem actus, vt si quis manu dextra vel sinistra percutiat. Aliàs vero quæ ad illam bonitatem vel malitiam conferunt, vt si quis percutiat hominem laicum, vel hominem in sacris ordinibus constitutum.

Tertium est, ex istis circunstantijs, quæ ad bonitatem vel malitiam moralem conferunt, alias augere vel minuere bonitatem illam, vel

vel malitiam intra eandem speciem; aliàs vero ipsam actus speciem mutare, quod dupliciter fieri potest, scilicet vel nouam speciem bonitatis vel malitiæ dando actui; seu vt alij loquuntur, ipsum in nouam speciem transferendo: vt si quis eleemosynam det ex motiuo inanis gloriæ, mutatur actus virtutis misericordiæ in actum vitiosũ inanis gloriæ. Vel addendo nouam speciem bonitatis aut malitiæ actui retinenti propriam quam habet ex obiecto, vt si quis eleemosynam det, ex motiuo pœnitentiæ, aut alicuius virtutis, quæ ab ipsa misericordia, cuius eleemosyna opus est, differat.

4 Quartum est, septem præcipuas actus humani circunstantias à S. Doctore q.7. art. numerari, quæ hoc versiculo comprehenduntur.

Quis, quid, vbi, quibus auxilijs, cur, quomodo, quando.

Quis, personæ agentis qualitatem designat: *Quid* obiecti conditionem: *vbi* locum: *Quibus auxilijs* actionis adiumenta: *Cur*, eiusdem actionis finem: *Quomodo*, magnitudinem seu intentionem affectus, aduertentiæ rationis: *Quandò*, tempus quo actio peracta, eiusque actionis durationem, quæ quidem circumstantiæ non omnes & singulæ simul, sed modo hæ, modo illæ quemlibet actum humanum afficiunt; ad illiusque proinde bonitatẽ vel malitiam conferre possũt.

Quintum est, ex suprà enumeratis circumstantijs, quasdam augere vel minuere bonitatem vel malitiam actus, intra eandem speciem: vt suprà dictum est, e. g., malum est percutere iniustè quemuis hominem, peius est percutere benefactorem: aliàs verò addere actui bonitatem vel malitiam specie distinctam; e. g. percutere Sacerdotem: in illa enim percussione præter malitiam, quæ illi propria est quatenus iustitiæ repugnat, circumstantia personæ sacræ percussæ inducit in ipsum actum nouam & specie distinctam sacrilegij malitiam & deformitatem.

Dicendum; bonitatem vel malitiam actus humani desumi quoque ex fine, in quem actus dirigitur ab operante. Ita S. Thomas a. 4. & constat ex his Christi Domini verbis S. Matth. 6. *Attendite ne iustitiam vestram faciatis coram hominibus, vt videamini ab eis; alioquin mercedem non habebitis apud Patrem vestrum*: quæ verba explicans S. Ambrosius. in ca. 1. S. Luc. *Bona est*, inquit, *misericordia, bona est oratio, sed potest iniustè fieri, si iactantia causa aliquis pauperi largiatur, vt videatur ab hominibus.* Et S. Augustinus Ps. 31. *Non valde*, inquit, *attendas quid homo faciat: sed quid, cùm facit aspiciat.*

5 * Est autem obseruandũ duplicem à Theologis distingui actionis finẽ, vnum ipsi intrinsecum & veluti connaturalem, qui vocatur finis operis, à quo ipse actus moralẽ speciem & essentiã desumit; vt eleemosynã facere indigentiæ subleuandæ causa. Alterũ extrinsecũ, qui dicitur finis operantis, quem nimirùm ipse operans suo arbitratu sibi

præstituit, vt dare eleemosynam ad satisfaciendum pro peccatis, & ex hoc etiam fine extrinseco actus speciem suam moralem desumit; vnde Philosophus 5. Ethicor. caput 2. & ex eo S. Thomas quæst. 18. art. 6. dicit eum qui furatur adulterandi causa, magis esse adulterum quàm furem.

Porrò septem potissimum modis contingere potest vt actus ex operantis arbitratu ad finem aliquem extrinsecum referatur. Vel enim actus ex obiecto bonus refertur ad finem extrinsecum bonum, vel actus ex obiecto bonus refertur ad finem malum, vel actus ex obiecto bonus refertur ad finem indifferentem. Vel actus ex obiecto indifferens refertur ad finem bonum. Vel actus ex obiecto indifferens refertur ad finem malum. Vel actus ex obiecto malus refertur ad finem bonum. Vel denique actus ex obiecto malus refertur ad finem malum.

Primò casu circunstantia finis boni nouam specie bonitatem addit actioni ex obiecto bonæ. Secundo casu, circunstantia finis mali destruit bonitatem, quam actus habet ex obiecto, eumque simpliciter malum efficit. Tertio casu totus actus indifferens est. Quarto casu circumstantia finis boni tribuit actui ex obiecto indifferenti primam & vnicam essentialem bonitatis speciem; ideòque in genere moris non tam circumstantiæ quàm obiecti rationem habet. Quinto casu circumstantia finis mali, eadem ratione tribuit actui primam & vnicam essentialem speciem malitiæ. Sexto casu circumstantia finis boni nihil confert actui ex obiecto malo, sed relinquit simpliciter malum. Septimo denique casu circumstantia finis mali confert actui malo nouam malitiam, siue specie distinctam siue non, vt ex antedictis satis intelligi potest.

Ex his colligitur secundùm mentem S. Doctoris, bonitatem vel malitiam actus humani ex his tribus præsertim pendere, scilicet ex obiecto, circunstantijs, & fine; cum hac tamen differentia, quod, vt actus aliquis censeatur malus, sufficiat quicumque defectus moralis; siue ex parte obiecti, siue ex parte finis aut circumstantiæ alicuius: vt vero bonus sit, requiratur obiectum moraliter bonum, finis bonus & honestus, & præterea vt eiusmodi actus nulla praua circumstantia vitietur: bonum siquidem (vt docet S. Dionysius c. 4. de diui. nomin.), pendet ex integra causa, malum ex quocumque defectu.

Dicet aliquis frustra & superfluè dici actum humanum bonitatem vel malitiam sumere ex fine, cum ipse finis inter circumstantias numeretur.

Respondetur, ideo speciatim considerari bonitatem, vel malitiam quæ ex fine in actum humanum deriuatur; quia finis præ alijs circumstantijs hoc habet peculiare, quod non modo actum humanum

circum-

circumstet, sed etiam in illum speciali modo influat, habeatque rationem non solum circunstantiæ, sed etiam causæ moralis.

6 Quæres quænam relatio actus humani in finem sit necessaria, vt ex ipso fine bonitatem, vel malitiam recipiat? Respondetur relationem illam esse debere vel actualem, vel saltem virtualem; id est necessarium esse, vt operans actualiter referat, aut saltem anteà retulerit actionem suam in eum finem: ita vt virtute illius relationis, actio ab eo exerceatur, quia necesse est vt finis influat in actionem, influere autem non potest, nisi vno ex his duobus modis moueat operantem ad agendum; quod vt clariùs adhuc fiat, obseruandum est quod iam suprà dictum est, finem alium esse operis, alium operantis: finis operis est ipsimet actioni intrinsecus, ideòque illi moralem essentiam seu speciem tribuit, e. g. vt quis ex misericordiæ motiuo pauperi det eleemosynam, non est opus vlla explicita relatione ad talem finem; sufficit enim vt largiens eleemosynam, cognoscat se misericordiæ opus exercere, illudque liberè exercere velit. Alter est finis operantis, qui & extrinsecus dicitur, quem ipse operans arbitratu suo præstituit, veluti si detur eleemosyna vt satisfiat pro peccatis; ad hoc autem vt eiusmodi finis bonitatem suam actui communicet, debet in illum influere: quod præstare non potest, nisi operans actualiter aut saltem virtualiter actionem suam in illum referat.

SECTIO IV.

An detur aliquis actus indifferens, seu qui nec bonus nec malus sit.

1 DVPLEX quæstionis propositę sensus esse potest: Primò an detur actus aliquis humanus indifferens secundùm speciem: seu qui ex parte obiecti sui nec bonitatem habeat, nec malitiam moralem: secũdò an detur etiam talis actus indifferens secundùm indiuiduum, id est qui prout à nobis hìc & nunc aduertente ratione liberè exercetur, nullo ex capite bonus sit vel malus moraliter. Pro cuius resolutione,

Dicendum 1. dari aliquem actum humanum, qui sit indifferens secundùm speciem. Ita sanctus Thomas q. 18. art. 8. & cum eo communiter omnes Theologi: id etiam expressè docet S. Augustinus lib. 2. de serm. Domin. in monte cap. 28. vbi explicans illud Domini, *Nolite iudicare, vt non iudicemini*, & concilians cum aliis eiusdem Christi Domini verbis, *Ex fructibus eorum cognoscetis eos*, ait hoc posterius dictum intelligendum esse de manifestis operibus, quæ non possunt bono animo fieri, cuiusmodi sunt blasphemiæ furta; prius verò de operibus differentibus, cuiusmodi est ciborum sum-

ptio, &c. vnde hoc modo concludit ibid. *Sunt ergo quædam facta media, quæ ignoramus quo animo fiant, quia & bono & malo fieri possunt; de quibus temerarium est iudicare, maxime vt condemnemus.*

Dicendum 2. quod quamuis probabile sit nullos dari actus humanos indifferentes in indiuiduo, propter plurium Theologorum præsertimque Sancti Doctoris art. 9. authoritatem qui eiusmodi actus negant: probabilius tamen videri dari aliquos eiusmodi actus in indiuiduo, qui nec boni sint nec mali moraliter. Ita Sanctus Bonauent. in 2. dist. 41. art. 1. quæst. 4. & plures alij, quos citat & sequitur Lessius in quæst. 11. art. 9. dub. 10. Et probatur authoritate Sancti Hieronymi Epist. ad S. Augustinum, quæ est 15. inter Augustinianas, vbi sic loquitur: *Inter vtrumque* (bonum scilicet & malum) *indifferens est ambulare, naribus capitis purgamenta proijcere, &c. hoc nec bonum nec malum est; siue enim feceris, siue non feceris, nec iustitiam habebis, nec iniustitiam.* Item S. Gregorij hom. 7. in Euang. vbi loquens de dilectione proximorum, quæ procedit non ex charitate, sed ex affectu cognitionis & carnis, ex vna parte negat talem dilectionem esse actum virtutis, ex altera vero affirmat malam non esse, nec ei sacra eloquia contradicere: vnde sequitur esse indifferentem, cum nec bona, nec mala sit.

Probatur prætereà ex eo quod appetitio commodi & fuga incommodi naturalis non est mala ex obiecto, vt per se patet: neque etiam bona moraliter, cum non pertineat ad vllam virtutẽ moralem: ergo quando quis simpliciter appetit cõmodum, aut refugit incõmodũ aliquod naturale, eius actio nec bona nec mala est, ac proindè indiffrẽs.

Dices illam appetitionem esse malam, eo quod non referatur in finem aliquem bonum & honestum; cùm teneatur homo actiones suas semper in aliquem finem bonum & honestum referre.

Respondetur 1. negando teneri hominem ad actiones suas in finẽ bonum & honestum referendas, vt sint bonæ & honestæ moraliter: quod etiam negant Sanctus Bonauentura suprà, & plures alij graues Authores, quos citat Isambertus disp. 7. in 1. 2. ad qu. 18. art. 2. asseruntque ad hoc vt actus humanus sit bonus moraliter, satis esse vt eius obiectum in quod voluntas liberè fertur, sit moraliter bonum & honestum: nec vlterius requiri, vt ab operante in bonum aliquem finem referatur.

Respondetur 2. quamuis concedatur teneri hominem ad actiones suas in finem bonum & honestum referendas, vt sint bonæ & honeste moraliter, inde tamen non sequi defectu eiusmodi relationis actiones illas esse malas, sed tantùm non esse bonas & honestas, quod vltrò fatemur, ac proindè indifferentes.

Instabis actiones illas fore otiosas, ac proinde malas.

Re-

Respondetur negando actiones illas, quæ in finē moraliter bonum non referuntur, esse otiosas; quia, docet S. Bonau. suprà, possunt ipsæ naturæ esse necessariæ vel vtiles; quod sufficit vt otiosæ minimè censeantur.

Quamuis autem hæc sententia, quæ asserit dari posse actus aliquos in indiuiduo indifferentes, probabilis sit & tuta, & etiam in praxi conducere videatur ad euitanda multa peccata, quæ secundùm oppositam sententiam frequentissimè committi possent; hoc tamen obstare non debet, quin vnusquisque peculiari studio curet omnes & singulos actus suos in finem aliquem optimum & Deo acceptissimum referre, iuxtà consilium Apostoli 1. Corinth. 10. *Siue manducatis, siue bibitis, siue aliud quid facitis, omnia in gloriam Dei facite*: quod explicans S. Basilius hom. in Sanctam Iulittam martyrem, sic loquitur: *Accumbens mensa, ora; esitans panem, largitori gratiam rependito: bibis vinum, memento eius qui illud tibi dedit ad lætitiam, & infirmitatum solamen: tunicam indueris, gratias agito benigno datori: suspicis in cœlum & siderum pulchritudinem intueris, procide Deo, & cole eum, qui omnia hæc in sapientia condidit, &c.*

SECTIO V.

Vtrùm ad hoc vt quis bene operetur teneatur sequi conscientiæ dictamen.

QVONIAM ex huius quæstionis recta intelligentia, tanquam ex certo aliquo principio pendet resolutio plurimarum difficultatum ipsius Theologiæ moralis: idcirco paulo fusiorem illius explicationem proponemus, eamque maioris facilitatis gratia in aliquot paragraphos distinguemus.

§. I.

Quid sit conscientia, & quotuplex.

1 OBSERVANDVM est iuxta doctrinam S. Thomæ 1. part. quæst. 79. art. 12. & 13. hanc esse differentiam inter conscientiam & synderesim; quod synderesis sit habitus naturaliter nobis insitus principiorum practicorum: principia autem practica sunt quædam regulæ vniuersales per se notæ circa directionem actionum humanarum, & quasi *quædam lumina virtutum*, vt loquitur Sanct. Augustinus lib. 2. de lib. arb. capite 10. cuiusmodi sunt: *Iustè esse viuendum: sua cuique esse reddenda &c.*

Cōscientia autē est actus illius synderesis, quo applicamus cogni-

tionem illam vniuersalem practicam actioni alicui singulari, & iudicamus hic & nunc aliquid agendum tanquam bonum, vel deuitandum tanquam malum: e. g. ex illo principio vniuersali; quòd malum & peccatum omne deuitandum sit; conscientia hanc deducit conclusionem: ergo hoc furtum, quod est malum & peccatum, deuitandum est. Hinc S. Basilius hom. in principium Prou. dicit in nobis esse *Iudicium quoddam naturale, quo ab iniquis bona facilè discernimus*.

2 Hæc verò conscientia iudicat tùm de actionibus præteritis, eas vel accusando tanquam malè factas, vel tanquam rectè factas commendando, iuxta illud Apostoli Rom. 1. *Testimonium reddente illis conscientia eorum; & inter se inuicem cogitationibus accusantibus, aut etiam defendentibus*: tùm de actionibus futuris, dictando scilicet ea quæ agenda sunt, tanquam bona, aut quæ fugienda sunt tanquam mala: vnde idem Sanct. Basilius supra, dicit intra cordis arcana tribunal quoddam esse constitutum, in quo quælibet agenda, velut in trutina & lance suspenduntur & librantur.

Sicut autem iudicium illud practicum multipliciter se habere potest circa actiones particulares; sic etiam à Theologis conscientia multiplex esse dicitur: alia siquidem est conscientia recta, alia errans, alia scrupulosa, alia dubia.

Conscientia recta dicitur, quando iudicium practicum intellectus verum est, ac rectæ rationi consentaneum: errans, quando falsum est: scrupolosa, quando inani & friuola ratione suspicatur aut formidat illic malum & peccatum esse, vbi re vera non est; dubia denique est, cum neutri parti determinatum assensum præbet, sed inter vtramque fluctuat. De singulis breuiter agendum est, & videndum qua ratione quiuis obligetur quocunque in casu conscientię dictamen sequi.

§. II.

Quæ sit obligatio conscientiæ rectæ.

1 QVæstionis sensus est, an semper quiuis obligetur sequi dictamen conscientiæ aliquid rectè præcipientis, aut prohibentis, seu iudicantis hic & nunc incumbere obligationem ad aliquid faciendum vel omittendum. Pro cuius resolutione,

Dicendum est iudicium & dictamen illud conscientiæ rectæ ita obligare hominem, vt delinquat & peccet, nisi illud in operando sequatur. Ratio est quia conscientia seu iudicium illud; intellectus practici rectè aliquid præcipientis, aut prohibentis, est proxima regula

gula voluntatis operantis, vel mouentis alias potentias ad operandum, vt docet Sanctus Thomas 1.2.q.17. a.3. & 9. per illud siquidem iudicium voluntati innotescit, & quasi intimatur bonitas moralis: vel prauitas obiecti, circunstantiarum, & finis: vnde sequitur voluntatem à regula sua deuiare, ac proinde peccare, nisi conscientiam rectè præcipientem in operando sequatur.

Diximus conscientiam seu iudicium rationis esse proximam regulam humanæ voluntatis & operationum eius: alia est enim regula remota: quæ tamen primaria est & principalis, nempe lex æterna & diuina, seu iudicium illud infallibile, quo Deus ab æterno vidit & determinauit, quid in actibus humanis esset bonum aut malum, iustum aut iniustum; quidve in quocunque casu particulari faciendum esset aut omittendum: quod quidem iudicium diuinum vnicuique hominum innotescit per ipsius rationis lumen, quod ab illo veluti quidam radius deriuatur, iuxtà illud Psalmistæ Psal.4. *Signatum est super nos lumen vultus tui Domine*: proindeque huic diuino iudicio humanum iudicium, seu ipsius conscientiæ dictamen, vt rectum sit, debet conformari.

§. III.

Quæ sit obligatio conscientiæ errantis.

1 SVPPONIMVS duplicem esse ignorantiam, ex qua error conscientiæ prouenire potest; alia enim est ignorantia vincibilis, alia inuincibilis. Ignorantia inuincibilis illa est, quæ nulla morali diligentia vinci aut superari potuit: vel quia nusquam venit in mentem dubitare quod ignoratur; vel, licet in mentem venerit, adhibita tamen sufficienti inquisitione ignorantia illa depelli non potuit, nec proinde debuit, cum nemo ad impossibile obligetur: ignorantia verò vincibilis illa est, quæ adhibita diligentia, vinci ac superari potuit, ac proinde debuit. Hac distinctione supposita,

Dicendum primò conscientiam errantem ex ignorantia inuincibili obligare voluntatem, ita vt peccet, nisi dictamen illius in operando sequatur. Ita S. Thomas q.18.art.5.& probatur ex Apostolo Roman.14. *Scio & confido in Domino Iesu: quia nihil commune per ipsum, nisi ei qui existimat quid commune esse, illi commune est*: quibus verbis declarat Apostolus, quod per gratiam Christi Domini fideles nullo cibo velut communi, hoc est immundo, inquinentur, nisi quis existimet escam aliquam, v.g. carnem suillam etiam nunc communem, id est, immundam & vetitam esse: quia tunc eiusmodi esca illi foret illicita, propter conscientiam errantem,

vnde subiungit paulo post: *Qui autem discernit* (inter cibos scilicet, existimans aliquos secundùm legem Moysis vetitos esse) *si mãducauerit damnatus est : quia non ex fide* : (id est, quia non agit secundùm persuasionem seu dictamen conscientiæ) *omne autem quod non est ex fide* (id est, vt explicat S. Doctor, art.5.quod fit contra persuasionem & dictamen conscientiæ :) *peccatum est*.

Ratio autem huius doctrinæ ex eodem S.Doctore est; quia, cum obiectum voluntatis sit bonum vel malum moraliter, prout ab operante tale iudicatur ; ideo si ex ignorantia inuincibili iudicet illud esse malum, quod tamen re vera malum non est, voluntas illi adhærendo consentiet in malum, & proinde in peccatum : è contrà vero, si ex eadem ignorantia iudicet esse bonum, quod re vera malum est, voluntas illud amplectendo non peccauit: imo poterit benè operari.

2 Dicendum 2. si error conscientiæ ex ignorantia vincibili procedat, tunc voluntatem neque ad operandum, neque ad non operandum, obligari; sed ad illum errorem deponendum. Ita S.Thom. 6 & S.Bonauentura in 2.dist.39.a.1. q.3. Ac in primis quod neq; ad operandum, neque ad non operandum obligatur, constat ex eo quod vtrobique peccaret, ad quod tamen nullus obligari potest: operando quidem secundùm dictamen conscientiæ; quia ad malum impellit; nec illius mali ignorantia excusat, quia vincibilis, & proinde voluntaria est : non operando verò: quia si conscientiam illam non deponat, agit contra illam, quæ qualiscunque sit, est semper proxima voluntatis operantis regula, contra quam nullatenus agi licitum est: vnde Apostolus ad Galat.5 *Testificor*, inquit, *omni homini circumcidenti se, quia debitor est vniuersæ legis faciendæ*: in quantum scilicet iudicat ex conscientia erronea vincibili Mosaicæ legis obseruationem esse necessariam; vnde sequitur quod ad euitandum peccatũ, conscientiam illam erroneam deponere teneatur: cum, vt supponimus, id possit, vel applicando intellectum ad id attentiùs considerãdum in quo se falli suspicatur, vel pij alicuius & prudentis viri consilium exquirendo, propriumque iudicium, quod sibi aliqualiter susceptum est, illius monitis humiliter submittendo.

§. IV.

Quid de conscientia scrupulosa sentiendum sit.

1 PER conscientiam scrupulosam nihil aliud intelligimus, vt suprà dictum est, nisi iudicium quoddam imperfectum ex inani aliqua & friuola ratione ortum, quo quis suspicatur, vel timet ibi esse peccatum, vbi reuera non est, ex quo patet iudicium illud falsum

falsum esse, & sic conscientiam scrupulosam esse quandam veluti speciem conscientiæ errantis: proindeque de ipsa conscientia scrupulosa idem dicendum esse, quod de conscientia erronea vincibili, scilicet illam esse deponendam, aliàs instare periculum peccandi, si quis ea deposita operetur, vel non operetur secundùm dictamen illius.

Vt tamen conscientia illa scrupulosa deponatur, attendere quisque debet, quæ sit præcipua & magis ordinaria scrupulorum sibi in animo suboriri solitorum causa: in quibusdam enim scrupuli ex ignorantia procedunt; in alijs ex quadam mentis inconstantia & fluctuatione: in alijs ex ipsius cerebri debilitate vel frigida & timida complexione, aut etiam ex melancholia, seu atræ bilis redundantia: in alijs ex occulta superbia, quæ aliorum iudicio subijci renuit: in alijs ex consortio personarum scrupulosarum, aut lectione librorum, in quibus Theologiæ moralis axiomata quædam rigidiora proponuntur: in alijs denique ex ipsius dæmonis suggestionibus, Deo ob causas æquissimas, licet minùs notas, ita permittente.

2 Perspecta verò illorum scrupulorum causa & origine, propria & apta remedia adhibenda erunt: & siquidem ex infirmitate aliqua corporis proueniant; ex Medici consilio solatia & subsidia quærere oportebit: si ex ignorantia, doctrinam sanam & rectam opponere conueniet: si ex superbia, humilitas erit sectanda, maximè in deponendo proprio iudicio, illudque pijs & salutaribus monitis alterius, quantùm expedit submittendo: si ex dæmonis suggestione, animi fluctuatione, aut alia simili causa oriantur, auxilium diuinum humili prece postulandum erit, sed præcipuum & saluberrimum contra omnia scrupulorum genera remedium est Confessario aut alteri cuipiam viro, pio, prudenti, docto, scrupulos illos, statumque animi interiorem fideliter ac sincerè aperire, eius consilijs humiliter acquiescere, illiusque iudicium reclamante licet conscientia scrupulosa, quæ nusquam audienda, sed semper deponenda est, constanter sequi. Ita S. Antoninus, Nauarrus, Valentia, & alij apud Laiman. tract. 1. c. de conscientia cap. 6.

3 Quod si quis aliquandò ita scrupulis vrgeatur, vt nec apud se quid facto sit statuere, nec adire Confessarium, aut à quoquam consilium requirere possit: tunc vel ipsamet ad scrupulos inaniter concipiendos procliuitas, sufficiens ratio esse potest ipsam conscientiã scrupulosam deponendi & penitùs abijciendi; imò persona timoratæ conscientiæ, quæ citiùs mori eligeret, quàm data opera Deo displicere, in his casibus, in quibus dignoscere non potest an peccauerit, nec ne, v.g. an consensum plenum & deliberatum tentationi alicui præbuerit; tutò sibi persuadere potest se non consensisse deli-

deliberatè, nec peccatum vllum saltem mortale commisisse; cùm fieri non possit, quin consensum illum plenè aduertisset, si deliberatè tentationi illi consensisset: secùs verò dicendum de ijs, qui in varia peccata mortalia crebrò incurrunt, illis siquidem tutius est in scrupulis rigidiorem partem amplecti, seque peccati reos agnoscere & confiteri, quàm sibi periculosè adulari; cum tales vtplurimum ob peccandi assuetudinem peccatorum stimulum vix persentiant.

§. V.

Quid sit conscientia dubia, & in dubijs quid agendum.

1 OBSERVANDVM est aliud esse dubium iuris, aliud vero dubium facti. Dubium iuris dicitur illud quod est de obligatione, vel de legitima facultate agendi, aut de legitimo actus valore, diuiditurque in dubium speculatiuum, & dubium practicum. Dubium speculatiuũ illud est, quo dubitatur de re aliqua vtrùm illicita, valida aut inualida, v.g. an talis contractus sit licitus, an Matrimonium tali modo contractum sit validum. Dubium practicum est, cum in particulari dubitatur, vtrùm hìc & nunc liceat talem contractum inire, tali cogitationi consentire.

Dubium vero facti est illud, quo ambigitur vtrùm aliquid factum sit, necne, v.g. vtrùm votum emissum sit, aut si emissum est, vtrùm impletum fuerit. His obseruatis,

Dicendum 1. aliquid facere vel omittere cum conscientia practicè dubia, seu cum dubio iuris practico, semper est peccatum. Id constat tum ex cap. *Dominus*, de secundis nuptijs, vbi Lucius III. Summus Pontifex declarat illum, qui post secundum matrimonium bona fide contractum dubitare incipit de morte prioris coniugis, & vtrum licitè possit à secunda coniuge debitum exigere, quandiu in illo dubio hæret, peccare, si debitum exigat: tum etiam ex eo quod exponens se deliberatè peccandi periculo, peccat, vt docet S. Thomas quodlib. 8. art. 13. atqui operans cum tali dubio practico, exponit se periculo peccandi; ergo peccat.

2 Dicendum 2. non esse peccatum facere aliquid vel omittere cum dubio speculatiuo, dummodo practice iudicet operans hìc & nunc tale opus sibi esse licitum; v.g. quamuis subditus speculatiuè dubitet an bellum illud quod à Principe suo geritur, sit iustum, tamen in particulari practicè iudicare potest licitum sibi esse in tali bello pugnare, quandiu ipsi non constat quod sit iniustum, vt expressè docet S. Augustinus lib. 21. contr. Faust. cap. 7. nihil enim obstat quin

cum

cum dubio speculatiuo simul consistere possit iudicium practicum verum & certum, quia iudicij speculatiui & practici veritas & certitudo ex diuersis principijs & rationibus pendent: aliæ siquidem sunt rationes, ob quas aliquis de iustitia belli à Principe suscepti dubitare potest; aliæ verò, ob quas iudicare potest licitum sibi esse in tali bello pugnare,

Dicendum 3. in in dubijs facti, quoties vrget necessitas, in qua de salute animæ agitur, tutiorem partem esse semper eligendam. Id constat ex cap. *Si quis autem*, de pœnitentia quæst. 7. & ex c. *Iuuenis*, de sponsalibus: vnde sequitur quod in collatione Sacramentorum quæ ad salutem necessaria sunt, quando dubium aliquod emergit, sententia tutior pro salute illius cui conferuntur, amplectenda sit: e.g. si dubitetur, an puer Baptismum susceperit, necne, tutior pro illius salute sententia sumi debet, quæ est Baptismum illi sub conditione esse conferendum: quod etiam similiter dici debet, quando salus corporalis alicuius periclitatur, cum enim medicus succurrere tenetur eo medicamento, quod tutius esse iudicat: aliàs grauiter peccaret, si eo posthabito, experiendi gratia, medicamentum minùs certum adhiberet.

In alijs verò dubijs, in quibus non est adeò vrgens necessitas, neque etiam tam arcta intercedit obligatio ad tutiorem partem amplectendam, præsertim si graue aliquod incommodum inde sequatur: e.g. qui de natalibus suis dubitat, vtrùm legitimus sit an illegitimus, non tenetur semper sequi partem rigidiorem & tutiorem: sed mitiorem & benigniorem, dummodo probabilis & tuta sit, amplecti potest. Ita Nauarrus cap. 27. numero 281. Syluester verbo *Filij* quæst. 12. vbi Panormitanum & alios Doctores citat.

3 Dicendum 4. in dubio meliorem semper esse conditionem possidentis. Ita habetur regul. 63 in 6. ex quo sequitur quod si quis dubitare incipiat vtrùm res, quam hactenùs bona fide possedit, sua an sit, an aliena, nec diligenti inquisitione adhibita id cognoscere possit, tunc illam sibi tuto potest retinere. Ita Ioannes Medina quæst. 17. de restitutione: Syluester verbo, *Præscriptio*, num. 3. vbi citat Glossam & Panormitanum, qui hanc sententiam dicit esse communem.

Dicendum 5. in dubio factum non præsumi, sed demonstrari debere. Ita Sotus, Suarez, Azorius, & plures alij, quos citat & sequitur Laymannus tract. 1. de conscientia cap. 5. parag. 3. & colligitur L. *In bello: parag. facta. ff.* de captiuis: e. g. in dubio vtrùm quis votum emiserit, non debet censeri obligatus; si autem constet illi de voto emisso, dubitet autem num illud impleuerit, tunc ad illud implendum tenebitur. Ita præter citatos Doctores Suarez lib. 4. de

voto

præstituit, vt dare eleemosynam ad satisfaciendum pro peccatis, & ex hoc etiam fine extrinseco actus speciem suam moralem desumit; vnde Philosophus 5. Ethicor. caput 2. & ex eo S. Thomas quæst. 18. art. 6. dicit eum qui furatur adulterandi causa, magis esse adulterum quàm furem.

Porrò septem potissimum modis contingere potest vt actus ex operantis arbitratu ad finem aliquem extrinsecum referatur. Vel enim actus ex obiecto bonus refertur ad finem extrinsecum bonum, vel actus ex obiecto bonus refertur ad finem malum, vel actus ex obiecto bonus refertur ad finem indifferentem. Vel actus ex obiecto indifferens refertur ad finem bonum. Vel actus ex obiecto indifferens refertur ad finem malum. Vel actus ex obiecto malus refertur ad finem bonum. Vel denique actus ex obiecto malus refertur ad finem malum.

Primò casu circunstantia finis boni nouam specie bonitatem addit actioni ex obiecto bonæ. Secundo casu, circunstantia finis mali destruit bonitatem, quam actus habet ex obiecto, eumque simpliciter malum efficit. Tertio casu totus actus indifferens est. Quarto casu circumstantia finis boni tribuit actui ex obiecto indifferenti primam & vnicam essentialem bonitatis speciem; ideòque in genere moris non tam circumstantiæ quàm obiecti rationem habet. Quinto casu circumstantia finis mali, eadem ratione tribuit actui primam & vnicam essentialem speciem malitiæ. Sexto casu circumstantia finis boni nihil confert actui ex obiecto malo, sed relinquit simpliciter malum. Septimo denique casu circumstantia finis mali confert actui malo nouam malitiam, siue specie distinctam siue non, vt ex antedictis satis intelligi potest.

Ex his colligitur secundùm mentem S. Doctoris, bonitatem vel malitiam actus humani ex his tribus præsertim pendere, scilicet ex obiecto, circunstantijs, & fine; cum hac tamen differentia, quod, vt actus aliquis censeatur malus, sufficiat quicumque defectus moralis; siue ex parte obiecti, siue ex parte finis aut circumstantiæ alicuius: vt vero bonus sit, requiratur obiectum moraliter bonum, finis bonus & honestus, & prætereà vt eiusmodi actus nulla praua circumstantia vitietur: bonum siquidem (vt docet S. Dionysius c. 4. de diui. nomin.) pendet ex integra causa, malum ex quocumque defectu.

Dicet aliquis frustra & superfluè dici actum humanum bonitatem vel malitiam sumere ex fine, cum ipse finis inter circumstantias numeretur.

Respondetur, ideo speciatim considerari bonitatem, vel malitiam quæ ex fine in actum humanum deriuatur; quia finis præ alijs circumstantijs hoc habet peculiare, quod non modò actum humanum

circum-

circumstet, sed etiam in illum speciali modo influat, habeatque rationem non solum circunstantiæ, sed etiam causæ moralis.

6 Quæres quænam relatio actus humani in finem sit necessaria, vt ex ipso fine bonitatem, vel malitiam recipiat? Respondetur relationem illam esse debere vel actualem, vel saltem virtualem; id est necessarium esse, vt operans actualiter referat, aut saltem anteà retulerit actionem suam in eum finem: ita vt virtute illius relationis, actio ab eo exerceatur, quia necesse est vt finis influat in actionem, influere autem non potest, nisi vno ex his duobus modis moueat operantem ad agendum; quod vt clariùs adhuc fiat, obseruandum est quod iam suprà dictum est, finem alium esse operis, alium operantis: finis operis est ipsimet actioni intrinsecus, ideòque illi moralem essentiam seu speciem tribuit, e. g. vt quis ex misericordiæ motiuo pauperi det eleemosynam, non est opus vlla explicita relatione ad talem finem; sufficit enim vt largiens eleemosynam, cognoscat se misericordiæ opus exercere, illudque liberè exercere velit. Alter est finis operantis, qui & extrinsecus dicitur, quem ipse operans arbitratu suo præstituit, veluti si detur eleemosyna vt satisfiat pro peccatis; ad hoc autem vt eiusmodi finis bonitatem suam actui communicet, debet in illum influere: quod præstare non potest, nisi operans actualiter aut saltem virtualiter actionem suam in illum referat.

SECTIO IV.

An detur aliquis actus indifferens, seu qui nec bonus nec malus sit.

1 DVPLEX quæstionis propositę sensus esse potest: Primò an detur actus aliquis humanus indifferens secundùm speciem: seu qui ex parte obiecti sui nec bonitatem habeat, nec malitiam moralem: secūdò an detur etiam talis actus indifferens secundùm indiuiduum, id est qui prout à nobis hìc & nunc aduertente ratione liberè exercetur, nullo ex capite bonus sit vel malus moraliter. Pro cuius resolutione,

Dicendum 1. dari aliquem actum humanum, qui sit indifferens secundùm speciem. Ita sanctus Thomas q. 18. art. 8. & cum eo communiter omnes Theologi: id etiam expresè docet S. Augustinus lib. 2. de serm. Domin. in monte cap. 28. vbi explicans illud Domini, *Nolite iudicare, vt non iudicemini*, & concilians cum aliis eiusdem Christi Domini verbis, *Ex fructibus eorum cognoscetis eos*, ait hoc posterius dictum intelligendum esse de manifestis operibus, quæ non possunt bono animo fieri, cuiusmodi sunt blasphemiæ furta; prius verò de operibus differentibus, cuiusmodi est ciborum sum-

ptio, &c. vnde hoc modo concludit ibid. *Sunt ergo quædam facta media, quæ ignoramus quo animo fiant, quia & bono & malo fieri possunt; de quibus temerarium est iudicare, maxime vt condemnemus.*

Dicendum 2. quod quamuis probabile sit nullos dari actus humanos indifferentes in indiuiduo, propter plurium Theologorum præsertimque Sancti Doctoris art. 9. authoritatem qui eiusmodi actus negant: probabilius tamen videri dari aliquos eiusmodi actus in indiuiduo, qui nec boni sint nec mali moraliter. Ita Sanctus Bonauent. in 2. dist. 41. art. 1. quæst. 4. & plures alij, quos citat & sequitur Lessius in quæst. 11. art. 9. dub. 10. Et probatur authoritate Sancti Hieronymi Epist. ad S. Augustinum, quæ est 15. inter Augustinianas, vbi sic loquitur: *Inter vtrumque* (bonum scilicet & malum) *indifferens est ambulare, naribus capitis purgamenta proijcere, &c. hoc nec bonum nec malum est; siue enim feceris, siue non feceris, nec iustitiam habebis, nec iniustitiam.* Item S. Gregorij hom. 7. in Euang. vbi loquens de dilectione proximorum, quæ procedit non ex charitate, sed ex affectu cognitionis & carnis, ex vna parte negat talem dilectionem esse actum virtutis, ex altera vero affirmat malam non esse, nec ei sacra eloquia contradicere: vnde sequitur esse indifferentem, cum nec bona, nec mala sit.

Probatur prætereà ex eo quod appetitio commodi & fuga incommodi naturalis non est mala ex obiecto, vt per se patet: neque etiam bona moraliter, cum non pertineat ad vllam virtutē moralem: ergo quando quis simpliciter appetit cōmodum, aut refugit incō nodū aliquod naturale, eius actio nec bona nec mala est, ac proindè indiffrēs.

Dices illam appetitionem esse malam, eo quod non referatur in finem aliquem bonum & honestum; cùm teneatur homo actiones suas semper in aliquem finem bonum & honestum referre.

Respondetur 1. negando teneri hominem ad actiones suis in finē bonum & honestum referendas, vt sint bonæ & honestæ moraliter: quod etiam negant Sanctus Bonauentura suprà, & plures alij graues Authores, quos citat Isambertus disp. 7. in 1. 2. ad qu. 18. art. 2. asseruntque ad hoc vt actus humanus sit bonus moraliter, satis esse vt eius obiectum in quod voluntas liberè fertur, sit moraliter bonum & honestum: nec vlterius requiri, vt ab operante in bonum aliquem finem referatur.

Respondetur 2. quamuis concedatur teneri hominem ad actiones suas in finem bonum & honestum referendas, vt sint bonæ & honestæ moraliter, inde tamen non sequi defectu eiusmodi ralationis actiones illas esse malas, sed tantùm non esse bonas & honestas, quod vltrò fatemur, ac proindè indifferentes.

Instabis actiones illas fore otiosas, ac proinde malas.

Re-

Respondetur negando actiones illas, quæ in finē moraliter bonum non referuntur, esse otiosas; quia, docet S. Bonau. suprà, possunt ipsæ naturæ esse necessariæ vel vtiles; quod sufficit vt otiosæ minimè censeantur.

Quamuis autem hæc sententia, quæ asserit dari posse actus aliquos in indiuiduo indifferentes, probabilis sit & tuta, & etiam in praxi conducere videatur ad euitanda multa peccata, quæ secundùm oppositam sententiam frequentissimè committi possent; hoc tamen obstare non debet, quin vnusquisque peculiari studio curet omnes & singulos actus suos in finem aliquem optimum & Deo acceptissimum referre, iuxtà consilium Apostoli 1. Corinth. 10. *Siue manducatis, siue bibitis, siue aliud quid facitis, omnia in gloriam Dei facite*: quod explicans S. Basilius hom. in Sanctam Iulittam martyrem, sic loquitur: *Accumbens mensæ, ora; esitans panem, largitori gratiam rependito: bibis vinum, memento eius qui illud tibi dedit ad lætitiam, & infirmitatum solamen: tunicam indueris, gratias agito benigno datori: suspicis in cœlum & siderum pulchritudinem intueris, procide Deo, & cole eum, qui omnia hæc in sapientia condidit, &c.*

SECTIO V.

Vtrùm ad hoc vt quis bene operetur teneatur sequi conscientiæ dictamen.

QVONIAM ex huius quæstionis recta intelligentia, tanquam ex certo aliquo principio pendet resolutio plurimarum difficultatum ipsius Theologiæ moralis: idcirco paulo fusiorem illius explicationem proponemus, eamque maioris facilitatis gratia in aliquot paragraphos distinguemus.

§. I.

Quid sit conscientia, & quotuplex.

1 OBSERVANDVM est iuxta doctrinam S. Thomæ 1. part. quæst. 79. art. 12. & 13. hanc esse differentiam inter conscientiam & synderesim; quod synderesis sit habitus naturaliter nobis insitus principiorum practicorum: principia autem practica sunt quædam regulæ vniuersales per se notæ circa directionem actionum humanarum, & quasi *quædam lumina virtutum*, vt loquitur Sanct. Augustinus lib. 2. de lib. arb. capite 10. cuiusmodi sunt: *Iustè esse viuendum: sua cuique esse reddenda &c.*

Cōscientia autē est actus illius synderesis, quo applicamus cogni-

 tionem

tionem illam vniuersalem practicam actioni alicui singulari, & iudicamus hic & nunc aliquid agendum tanquam bonum, vel deuitandum tanquam malum: v. g. ex illo principio vniuersali; quòd malum & peccatum omne deuitandum sit; conscientia hanc deducit conclusionem: ergo hoc furtum, quod est malum & peccatum, deuitandum est. Hinc S. Basilius hom. in principium Prou. dicit in nobis esse *Iudicium quoddam naturale, quo ab iniquis bona facilè discernimus*.

2 Hæc verò conscientia iudicat tùm de actionibus præteritis, eas vel accusando tanquam malè factas, vel tanquam rectè factas commendando, iuxta illud Apostoli Rom. 1. *Testimonium reddente illis conscientia eorum; & inter se inuicem cogitationibus accusantibus, aut etiam defendentibus*: tùm de actionibus futuris, dictando scilicet ea quæ agenda sunt, tanquam bona, aut quæ fugienda sunt tanquam mala: vnde idem Sanct. Basilius supra, dicit intra cordis arcana tribunal quoddam esse constitutum, in quo quælibet agenda, velut in trutina & lance suspenduntur & librantur.

Sicut autem iudicium illud practicum multipliciter se habere potest circa actiones particulares; sic etiam à Theologis conscientia multiplex esse dicitur: alia siquidem est conscientia recta, alia errans, alia scrupulosa, alia dubia.

Conscientia recta dicitur, quando iudicium practicum intellectus verum est, ac rectæ rationi consentaneum: errans, quando falsum est: scrupulosa, quando inani & friuola ratione suspicatur aut formidat illic malum & peccatum esse, vbi re vera non est; dubia denique est, cum neutri parti determinatum assensum præbet, sed inter vtramque fluctuat. De singulis breuiter agendum est, & videndum qua ratione quiuis obligetur quocunque in casu conscientię dictamen sequi.

§. I.

Quæ sit obligatio conscientiæ rectæ.

1 QVæstionis sensus est, an semper quiuis obligetur sequi dictamen conscientiæ aliquid rectè præcipientis, aut prohibentis, seu iudicantis hic & nunc incumbere obligationem ad aliquid faciendum vel omittendum. Pro cuius resolutione,

Dicendum est iudicium & dictamen illud conscientiæ rectæ ita obligare hominem, vt delinquat & peccet, nisi illud in operando sequatur. Ratio est quia conscientia seu iudicium illud intellectus practici rectè aliquid præcipientis, aut prohibentis, est proxima regula

gula voluntatis operantis, vel mouentis alias potentias ad operandum, vt docet Sanctus Thomas 1.2.q.17. a.3. & 9. per illud siquidem iudicium voluntati innotescit, & quasi intimatur bonitas moralis: vel prauitas obiecti, circunstantiarum, & finis: vnde sequitur voluntatem à regula sua deuiare, ac proinde peccare, nisi conscientiam rectè præcipientem in operando sequatur.

Diximus conscientiam seu iudicium rationis esse proximam regulam humanæ voluntatis & operationum eius: alia est enim regula remota: quæ tamen primaria est & principalis, nempe lex æterna & diuina, seu iudicium illud infallibile, quo Deus ab æterno vidit & determinauit, quid in actibus humanis esset bonum aut malum, iustum aut iniustum; quidve in quocunque casu particulari faciendum esset aut omittendum: quod quidem iudicium diuinum vnicuique hominum innotescit per ipsius rationis lumen, quod ab illo veluti quidam radius deriuatur, iuxtà illud Psalmistæ Psal.4. *Signatum est super nos lumen vultus tui Domine*: proindeque huic diuino iudicio humanum iudicium, seu ipsius conscientiæ dictamen, vt rectum sit, debet conformari.

§. III.

Quæ sit obligatio conscientiæ errantis.

1 SVPPONIMVS duplicem esse ignorantiam, ex qua error conscientiæ prouenire potest; alia enim est ignorantia vincibilis, alia inuincibilis. Ignorantia inuincibilis illa est, quæ nulla morali diligentia vinci aut superari potuit: vel quia nusquam venit in mentem dubitare quod ignorabatur: vel, licet in mentem venerit, adhibita tamen sufficienti inquisitione ignorantia illa depelli non potuit, nec proinde debuit, cum nemo ad impossibile obligetur: ignorantia verò vincibilis illa est, quæ adhibita diligentia, vinci ac superari potuit, ac proinde debuit. Hac distinctione supposita,

Dicendum primò conscientiam errantem ex ignorantia inuincibili obligare voluntatem, ita vt peccet, nisi dictamen illius in operando sequatur. Ita S. Thomas q.18. art.5. & probatur ex Apostolo Roman.14. *Scio & confido in Domino Iesu: quia nihil commune per ipsum, nisi ei qui existimat quid commune esse, illi commune est*: quibus verbis declarat Apostolus, quod per gratiam Christi Domini fideles nullo cibo velut communi, hoc est immundo, inquinentur, nisi quis existimet escam aliquam, v.g. carnem suillam etiam nunc communem, id est, immundam & vetitam esse: quia tunc eiusmodi esca illi foret illicita, propter conscientiam errantem,

vnde subiungit paulo post: *Qui autem discernit* (inter cibos scilicet, existimans aliquos secundùm legem Moysis vetitos esse) *si mãducauerit damnatus est : quia non ex fide* : (id est, quia non agit secundùm persuasionem seu dictamen conscientiæ) *omne autem quod non est ex fide* (id est, vt explicat S. Doctor, art.5. quod fit contra persuasionem & dictamen conscientiæ :) *peccatum est*.

Ratio autem huius doctrinæ ex eodem S. Doctore est; quia, cum obiectum voluntatis sit bonum vel malum moraliter, prout ab operante tale iudicatur ; ideo si ex ignorantia inuincibili iudicet illud esse malum, quod tamen re vera malum non est, voluntas illi adhærendo consentiet in malum, & proinde in peccatum : è contrà vero, si ex eadem ignorantia iudicet esse bonum, quod re vera malum est, voluntas illud amplectendo non peccauit: imo poterit benè operari.

2 Dicendum 2. si error conscientiæ ex ignorantia vincibili procedat, tunc voluntatem neque ad operandum, neque ad non operandum, obligari; sed ad illum errorem deponendum. Ita S. Thom. 6 & S. Bonauentura in 2. dist. 39. a. 1. q. 3. Ac in primis quod neq; ad operandum, neque ad non operandum obligatur, constat ex eo quod vtrobique peccaret, ad quod tamen nullus obligari potest: operando quidem secundùm dictamen conscientiæ; quia ad malum impellit; nec illius mali ignorantia excusat, quia vincibilis, & proinde voluntaria est : non operando verò: quia si conscientiam illam non deponat, agit contra illam, quæ qualiscunque sit, est semper proxima voluntatis operantis regula, contra quam nullatenus agi licitum est: vnde Apostolus ad Galat. 5. *Testificor*, inquit, *omni homini circumcidenti se, quia debitor est vniuersæ legis faciendæ*: in quantum scilicet iudicat ex conscientia erronea vincibili Mosaicæ legis obseruationem esse necessariam; vnde sequitur quod ad euitandum peccatũ, conscientiam illam erroneam deponere teneatur: cum, vt supponimus, id possit, vel applicando intellectum ad id attentiùs considerãdum in quo se falli suspicatur, vel pij alicuius & prudentis viri consilium exquirendo, propriumque iudicium, quod sibi aliqualiter susceptum est, illius monitis humiliter submittendo.

§. IV.

Quid de conscientia scrupulosa sentiendum sit.

1 PER conscientiam scrupulosam nihil aliud intelligimus, vt suprà dictum est, nisi iudicium quoddam imperfectum ex inani aliqua & friuola ratione ortum, quo quis suspicatur, vel timet ibi esse peccatum, vbi reuera non est, ex quo patet iudicium illud falsum

falsum esse, & sic conscientiam scrupulosam esse quandam veluti speciem conscientiæ errantis: proindeque de ipsa conscientia scrupulosa idem dicendum esse, quod de conscientia erronea vincibili, scilicet illam esse deponendam, aliàs instare periculum peccandi, si quis ea deposita operetur, vel non operetur secundùm dictamen illius.

Vt tamen conscientia illa scrupulosa deponatur, attendere quisque debet, quæ sit præcipua & magis ordinaria scrupulorum sibi in animo suboriri solitorum causa: in quibusdam enim scrupuli ex ignorantia procedunt; in alijs ex quadam mentis inconstantia & fluctuatione: in alijs ex ipsius cerebri debilitate vel frigida & timida complexione, aut etiam ex melancholia, seu atræ bilis redundantia: in alijs ex occulta superbia, quæ aliorum iudicio subijci renuit: in alijs ex consortio personarum scrupulosarum, aut lectione librorum, in quibus Theologiæ moralis axiomata quædam rigidiora proponuntur: in alijs denique ex ipsius dæmonis suggestionibus, Deo ob causas æquissimas, licet minùs notas, ita permittente.

2 Perspecta verò illorum scrupulorum causa & origine, propria & apta remedia adhibenda erunt: & siquidem ex infirmitate aliqua corporis proueniant; ex Medici consilio solatia & subsidia quærere oportebit: si ex ignorantia, doctrinam sanam & rectam opponere conueniet: si ex superbia, humilitas erit sectanda, maximè in deponendo proprio iudicio, illudque pijs & salutaribus monitis alterius, quantùm expedit submittendo: si ex dæmonis suggestione, animi fluctuatione, aut alia simili causa oriantur, auxilium diuinum humili prece postulandum erit, sed præcipuum & saluberrimum contra omnia scrupulorum genera remedium est Confessario aut alteri cuipiam viro, pio, prudenti, docto, scrupulos illos, statumque animi interiorem fideliter ac sincerè aperire, eius consilijs humiliter acquiescere, illiusque iudicium reclamante licet conscientia scrupulosa, quæ nusquam audienda, sed semper deponenda est, constanter sequi. Ita S. Antoninus, Nauarrus, Valentia, & alij apud Laiman. tract. 1. c. de conscientia cap. 6.

3 Quod si quis aliquandò ita scrupulis vrgeatur, vt nec apud se quid facto sit statuere, nec adire Confessarium, aut à quoquam consilium requirere possit: tunc vel ipsamet ad scrupulos inaniter concipiendos procliuitas, sufficiens ratio esse potest ipsam conscientiã scrupulosam deponendi & penitùs abijciendi; imò persona timoratæ conscientiæ, quæ citiùs mori eligeret, quàm data opera Deo displicere, in his casibus, in quibus dignoscere non potest an peccauerit, nec ne, v.g. an consensum plenum & deliberatum tentationi alicui præbuerit; tutò sibi persuadere potest se non consensisse deli-

deliberatè, nec peccatum vllum saltem mortale commisisse; cùm fieri non possit, quin consensum illum plenè aduertisset, si deliberatè tentationi illi consensisset: secùs verò dicendum de ijs, qui in varia peccata mortalia crebrò incurrunt, illis siquidem tutius est in scrupulis rigidiorem partem amplecti, seque peccati reos agnoscere & confiteri, quàm sibi periculosè adulari; cum tales vtplurimum ob peccandi assuetudinem peccatorum stimulum vix persentiant.

§. V.

Quid sit conscientia dubia, & in dubijs quid agendum.

1 OBSERVANDVM est aliud esse dubium iuris, aliud vero dubium facti. Dubium iuris dicitur illud quod est de obligatione, vel de legitima facultate agendi, aut de legitimo actus valore, diuiditurque in dubium speculatiuum, & dubium practicum. Dubium speculatiuũ illud est, quo dubitatur de re aliqua vtrùm illicita, valida aut inualida, v.g. an talis contractus sit licitus, an Matrimonium tali modo contractum sit validum. Dubium practicum est, cum in particulari dubitatur, vtrùm hìc & nunc liceat talem contractum inire, tali cogitationi consentire.

Dubium vero facti est illud, quo ambigitur vtrùm aliquid factum sit, necne, v.g. vtrùm votum emissum sit, aut si emissum est, vtrùm impletum fuerit. His obseruatis,

Dicendum 1. aliquid facere vel omittere cum conscientia practicè dubia, seu cum dubio iuris practico, semper est peccatum. Id constat tum ex cap. *Dominus*, de secundis nuptijs, vbi Lucius III. Summus Pontifex declarat illum, qui post secundum matrimonium bona fide contractum dubitare incipit de morte prioris coniugis, & vtrum licitè possit à secunda coniuge debitum exigere, quandiu in illo dubio hæret, peccare, si debitum exigat: tum etiam ex eo quod exponens se deliberatè peccandi periculo, peccat, vt docet S. Thomas quodlib. 8. art. 13. atqui operans cum tali dubio practico, exponit se periculo peccandi: ergo peccat.

2 Dicendum 2. non esse peccatum facere aliquid vel omittere cum dubio speculatiuo, dummodo practice iudicet operans hìc & nunc tale opus sibi esse licitum; v.g. quamuis subditus speculatiuè dubitet an bellum illud quod à Principe suo geritur, sit iustum, tamen in particulari practicè iudicare potest licitum sibi esse in tali bello pugnare, quandiu ipsi non constat quod sit iniustum, vt expressè docet S. Augustinus lib. 21. contr. Faust. cap. 7. nihil enim obstat quin

cum

cum dubio speculatiuo simul consistere possit iudicium practicum verum & certum, quia iudicij speculatiui & practici veritas & certitudo ex diuersis principijs & rationibus pendent: aliæ siquidem sunt rationes, ob quas aliquis de iustitia belli à Principe suscepti dubitare potest; aliæ verò, ob quas iudicare potest licitum sibi esse in tali bello pugnare,

Dicendum 3. in in dubijs facti, quoties vrget necessitas, in qua de salute animæ agitur, tutiorem partem esse semper eligendam. Id constat ex cap. *Si quis autem*, de pœnitentia quæst. 7. & ex c. *Iuuenis*, de sponsalibus: vnde sequitur quod in collatione Sacramentorum quæ ad salutem necessaria sunt, quando dubium aliquod emergit, sententia tutior pro salute illius cui conferuntur, amplectenda sit: e.g. si dubitetur, an puer Baptismum susceperit, necne, tutior pro illius salute sententia sumi debet, quæ est Baptismum illi sub conditione esse conferendum: quod etiam similiter dici debet, quando salus corporalis alicuius periclitatur, cui enim medicus succurrere tenetur eo medicamento, quod tutius esse iudicat: aliàs grauiter peccaret, si eo posthabito, experiendi gratia, medicamentum minùs certum adhiberet.

In alijs verò dubijs, in quibus non est adeò vrgens necessitas, neque etiam tam arcta intercedit obligatio ad tutiorem partem amplectendam, præsertim si graue aliquod incommodum inde sequatur: e.g. qui de natalibus suis dubitat, vtrùm legitimus sit an illegitimus, non tenetur semper sequi partem rigidiorem & tutiorem: sed mitiorem & benigniorem, dummodo probabilis & tuta sit, amplecti potest. Ita Nauarrus cap. 27. numero 281. Syluester verbo *Filij* quæst. 12. vbi Panormitanum & alios Doctores citat.

3 Dicendum 4. in dubio meliorem semper esse conditionem possidentis. Ita habetur regul. 63 in 6. ex quo sequitur quod si quis dubitare incipiat vtrùm res, quam hactenùs bona fide possedit, sua an sit, an aliena, nec diligenti inquisitione adhibita id cognoscere possit, tunc illam sibi tuto potest retinere. Ita Ioannes Medina quæst. 17. de restitutione: Syluester verbo, *Præscriptio*, num. 3. vbi citat Glossam & Panormitanum, qui hanc sententiam dicit esse communem.

Dicendum 5. in dubio factum non præsumi, sed demonstrari debere. Ita Sotus, Suarez, Azorius, & plures alij, quos citat & sequitur Laymannus tract. 1. de conscientia cap. 5. parag. 3. & colligitur L. *In bello: parag. facta. ff.* de captiuis: e. g. in dubio vtrùm quis votum emiserit, non debet censeri obligatus; si autem constet illi de voto emisso, dubitet autem num illud impleuerit, tunc ad illud implendum tenebitur. Ita præter citatos Doctores Suarez lib. 4. de

voto

voto cap. 5. Item dubitans, an lex aliqua lata sit vel promulgata; si post diligentem inquisitionem nihil certi deprehendere possit, sed semper æquè dubius remaneat, tunc præsumere potest non esse: si vero post legem latam & promulgatam, dubitet an sit reuocata vel vsu contrario abrogata, tunc præsumptio stat pro lege, proindeque ad illam seruandam obligatio est. Ita Lessius in prælect. Theolog. ad quæst. 19 dub. 10.

Superest vna difficultas circa conscientiam dubiam, nimirùm, quando quis in eas angustias redigitur, vt quidquid faciat, peccatum deuitare non posse videatur; & sic dubius & anceps apud se est, quid potissimum agere debeat? v.g. interrogatus quis in priuata conuersatione de peccato occulto alterius sibi cognito, dubitat quid sibi agendum sit, & vtrinque peccandi periculum sibi imminere videt: si enim negauerit ab illo commissum esse aut à se cognitum, mentietur: si vero illud declarauerit, vel alijs loquendi modis vsus fuerit, vnde stantes veritatem facti conijcere possint, famam proximi lædet & detractionis peccatum incurret.

Respondetur, in tali casu & alijs similibus, si nullum aliud pateat effugium, neque vllo modo se quis ex eiusmodi angustijs liberare possit, tunc id eligere debet, quod minus malum sibi videtur, & illud agendo, conscientiam peccati deponere, quia iuxta regulam iuris, *Ad impossibile nemo potest obligari: quis enim* (vt dicit S. Augustinus Lib. 3. de lib. arb. c. 18. *peccat in eo quod nullo modo caueri potest?* Neque refert vtrùm quis se ipsum sua culpa in hanc perplexitatem conieccrit, quia quidquid sit de præterito quod in eius potestate amplius non est, certè ad euitandum nouum peccatum sufficit, vt quis tunc faciat id quod in se est: *Nihil enim quouis tempore* (vt rectè monet Gerson in regulis moralibus parte 2. tract. 1.) *amplius ab homine requirit Deus, qui*, vt declarat Concilium Trident. sess. 6. c. 11. *impossibilia non iubet*.

SECTIO VI.

* *De opinione probabili*.

QVONIAM ea quæ tractantur à Theologis circa probabilitatem opinionum, maximè conferre possunt ad rectam & sanam dictorum aut dicendorum intelligentiam, nec non ad quarumcumque actionum directionem, ideo vtilissimum existimauimus de hoc subiecto paulo accuratiùs agere, ac præcipuis super eo difficultatibus quantam poterimus lucem afferre, seruata in omnibus tamen breuitate, quam compendij ratio exigit.

§. I.

§. I.

Quid opinionis probabilis nomine intelligendum sit.

DVo hic nobis explicanda sunt. 1. quid sit opinio. 2. quænam opinio censeri debeat probabilis.

Quod ad primum spectat nomine opinionis, nihil aliud à Theologis intelligitur, quàm assensus rationis, alteri ex duabus propositionibus contrarijs, vel contradictorijs datus, cum aliqua formidine oppositi coniunctus.

Dicitur (assensus) vt à dubitatione distinguatur, quæ animum veluti suspensum tenet, nec in alterutram partem inclinare sinit.

(Rationis) quia ad opinionem non sufficit prima mentis operatio, seu simplex apprehensio, sed requiritur iudicium aliquod, vel discursus rationis.

(Datus alteri ex duabus propositionibus contrarijs) quia opinio facit semper propendere animum in alterutram partem; alias si suspensus maneret inter vtramque, iam non opinans, sed dubitans diceretur.

(Cum formidine oppositi coniunctus) quia si nulla formido inesset, sed omnimoda certitudo, tunc non esset opinio, & si quidem certitudo illa oriretur ex principijs veris, ac certa & euidenti demonstratione, tunc esset scientia; si ex principijs falsis, error vel obstinatio diceretur.

Quod spectat ad secundum, duæ sunt præcipuæ conditiones, quæ ad conciliandam opinioni alicui probabilitatem requiruntur.

Prima est, vt non repugnet aut veritatibus ab Ecclesia receptis, aut euidenti rationi; neque etiam temerè contradicat communi & receptæ Theologorum doctrinæ.

Secunda, vt firmo aliquo fundamento innitatur: neque enim sufficit ad hoc vt probabilis iudicetur, quod veritati minimè aduersetur, sed præthereà necessarium est, vt principijs quibusdam veritati consentaneis fulciatur, quod fiet si solida aliqua ratione, aut authoritate graui & fide digna innixa sit.

Quæres quænam authoritas ita grauis & fide digna censeri debeat, vt opinionem aliquam efficere possit probabilem? Sunt qui certum quendam Doctorum numerum exigunt, vt illorum authoritas talis queat existimari: & alij quidem plures requirunt, alij pauciores, quod quidem definire quamuis sit difficillimum, nullus tamē inficiabitur, quin varij casus interdum occurrere possint, in quibus etiam vnius doctoris authoritas sufficiens censebitur, vt quis

pro-

probabiliter & tutò possit operari. Exempli gratia Laicus aliquis dubitans an sibi licitum sit tale negotium aggredi, vel talem contractum inire proprium consulit parochum, aut proprij Episcopi pœnitentiarium, vel etiam ipsummet Episcopum, & ab alterutro illorum edocetur eiusmodi negotium vel contractum licitum esse: Quis post hæc dicere auderet talis consulentis (de cuius eruditione vel pietate, vt supponimus, nulla subest ratio dubitandi) authoritatem non sufficere vt probabiliter & tutò operetur, quamuis authoritas illa, quam in operando sequitur, non sit nisi vnius doctoris? Neque pœnitentes arguuntur, qui in communibus conscientiæ difficultatibus, in quibus non satis exploratum habent quid licitum sit vel illicitum, vnius confessarij, quem virum pium & eruditum existimant, consilijs acquiescunt, illius solius authoritatem sibi sufficere arbitrantur.

Ex quibus infertur authoritatem illam, de qua nunc quæst. est, ex varijs circunstantijs æstimandam esse, videlicet, vel ex conditione personarum, quarum consilium in agendo sequimur; nullus est enim qui non fateatur, proprij Episcopi, aut parochi authoritatem maximi momenti apud vnumquemque esse debere, vel ex eorum, de quibus consilium exquiritur, maiori vel minori momento, vel difficultate; quia nulli dubium est, quin casuum illorum, qui maioris momēti censentur, & pluribus, ac maioribus difficultatibus implexi sunt, resolutio à pluribus & doctioribus petēda sit, nec vnius aut alterius doctoris leuioris notæ authoritas sufficere æstimetur: nullus est etiam præterea, qui non fateatur authoritatem illam, quæ doctorem aliquem, aut pastorem seu Confessarium permouere debet, vt rationabiliter opinionem aliquam probabilem existimet, maiorem & grauiorem esse debere illa, quæ, in simili casu, laico alicui dubitanti vel consulenti sufficiens esset.

Porrò vt aliquis dicatur operari ex opinione probabili, non est satis vt principia illa, per quæ probabilis efficitur, sint alteri cognita, sed etiam vt ipsi innotescant, est vt sciat se agere, vel ex aliqua solida ratione, vel ex authoritate graui & fide digna: cum enim opinio illa sit directiua operationis, quæ vt recta sit debet esse iusta & prudens, talis haud dubiè non esset, si operans nulla eiusmodi ratione, aut authoritate in operando duceretur.

Debet præterea ratio eiusmodi vel authoritas illi esse nota, cum operatur vel antequam operetur, non autem solummodo postquam operari desijt, alias eiusmodi ratio vel authoritas operationis illius directiua non esset. Vnde falluntur, qui post actum aliquem commissum vel omissum, euoluunt Doctorum libros, vt sib fauentem aliquem reperiant, quia ratio illa vel authoritas subsequens nihil confert ad rectitudinem actus, qui bonitatem suam

suam & malitiam desumit ex dispositione operantis cum operatur, non vero ex cognitione, quam post operationem acquirere potest.

§. II.

An licitum sit operari ex quacumque opinione probabili.

SVPPONIMVS certum esse generaliter loquendo, & abstrahendo à quibuscunque opinionibus probabilibus in particulari non modò licitum, sed & aliquando necessarium esse operari ex opinione probabili, cum plerumque homines aliter operari non possint: neque enim intellectu Angelico præditi sunt, quo intuitiuè, & infallibiliter omnia perspicere queant; & experientia compertum est, seclusis ijs, quæ fide diuina nobis perspecta sunt, perpaucas res esse, quæ certa & euidenti demonstratione à nobis cognoscantur, præsertim in agibilibus, in quibus vix vlla ratio moralis agendorum afferri potest, quin aliqua alia in contrarium afferri queat.

Porrò ad clariorem & certiorem quæstionis propositæ resolutionem, obseruandum est formidinem illam, quam paragrapho præcedenti, diximus remanere simul cum assensu opinantis ex opinione probabili, aliam esse intrinsecam & practicam, aliam extrinsecam & veluti speculatiuam

Per formidinem quam vocamus intrinsecam & practicam, eam intelligimus, quæ ipsum operantem reddit anxium & irresolutum in iudicio practico rationis, eo tempore quo operatur; ita vt nequaquam apud se statuat, quod hìc & nunc, hoc, vel illud agere vel omittere licitè possit.

Per formidinem verò quam dicimus extrinsecam & speculatiuam, intelligimus eam, qua, etsi operans intrinsecè, seu iudicio practico sit sufficienter resolutus, quod hìc & nunc, hoc vel illud agere vel omittere licitè possit, ab extrinseco tamen timet ne iudicio suo speculatiuo de tali re vel actione, subesse possit aliqua falsitas.

Hac obseruatione supposita, dicimus licitum quidem esse operari ex quacumque opinione probabili, cum formidine extrinseca & speculatiua, nusquam vero cum formidine intrinseca & practica. Ratio primæ partis huius assertionis est, quia formido illa extrinseca, quæ cuicunque opinioni quantumuis probabili semper coniuncta est, aliàs non esset ampliùs opinio, sed scientia aliqua alia species cognitionis, non impedit quin operans ex opinione probabili secundùm rectam rationem operetur, quia vt ex dictis paragrapho

præ-

primo propositas perfectiùs possidet; seu quæ nullâ habens cũ veritatibus fidei, aut cũ communi & recepta Doctorũ sententia repugnãtiã, validiori aliqua ratione, aut grauiori authoritate innixa est. Tutioris vero opinionis nomine eã intelligere, quæ nos ab omni peccati specie longiùs remouet. Quamobrem ex duabus opinionibus, quarum altera affirmat, altera negat peccatum esse aliquid facere aut omittere, illa quæ affirmat semper est tutior, cum hominem se illi accommodantem, & ab eo quod damnat abstinentem, nulli planè ac ne *materialiter* quidem peccandi periculo exponat. At vero eiusmodi opinio licet sit tutior, non est tamen semper probabilior, cum debilioribus plerumque fundamentis seu rationibus innitatur. Iampridem istud animaduertit Sanctus Antoninus 1. part. tit. 3. capite 10. §. 10. vbi explicatis opinionibus S. Thomæ negantis, & S. Bonauenturæ affirmantis peccatorem post lapsum in peccatum mortale teneri ex præcepto diuino statim confiteri, si subsit copia confessarij, declarat opinionem S. Thomæ esse probabiliorem, & ideo magis communem in praxi.

Obseruandum 2. quæstionem hic non esse de consilio, sed de præcepto; hoc est non hic quæri an melius sit & magis expediat sequi opinionem tutiorem vel probabiliorem; est enim in confesso apud omnes melius esse per se loquendo sequi tutiorem opinionem, vel ex duabus opinionibus æquè tutis sequi probabiliorem, sed quæritur an sit obligatio aliqua ex præcepto diuino sequi semper opinionem illam, quæ sit tutior, vel probabilior.

Obseruandum 3. cum quæritur inter Thelogos an liceat ex duabus opinionibus probabilibus sequi minus probabilem, intelligi etiam minus tutam: nam si minus probabilis esset magis tuta, nullus in dubium reuocat quin licitum foret eam amplecti; siquidem eo ipso quo esset magis tuta, magis etiam ab omni specie peccati remoueret, adeòque non modo licitum esset, sed etiam laudabile, illam tanquam normam in operando sequi.

His obseruationibus præsuppositis, dicendum est licitum esse ex duabus opinionibus probabilibus, relicta probabiliori, sequi minus probabilem, dummodo tamen illa sit verè probabilis eo sensu quo in paragrapho primo explicatum est. Ita docent quamplurimi & perinsignes Theologi, ac præ cæteris, Ioannes Malderus Episcopus Antuerpiensis, in 1. 2. quæst. 19. disp. 86. Didacus Aluarez Episcopus Tranensis in commentar. ad 1. 2. disp. 80. num. 9. Bartholomæus Ledesma. Episcopus Guaxaguensis in tractat. de Sacramento Pœnitentiæ, difficult. 14. Iosephus Angles Episcopus Bozanus in floribus quæstionum Theologicar. quæst. de confess. difficult. 8. Thomas Zerola Episcopus Minorensis in praxi pœnitentiæ cap. 22. quæst. 3. Toletus lib. 3. cap. 2. Dominicus Bannes in 1. 2. quæst. 10. art. 1.

dub. 3. conclus. 4. Nauarrus in manuali cap. 27. num. 228. Alexander Pesantius in 1. 2. quæst. 19. art. 6. dis. 2. num. 3. Franciscus Sylvius in 1. 2. quæst. 19. art. 5. quæst. 9. Philippus Gammachæus in 1. 2. quæst. 19. can. 2. Andreas Du-Vallius in tractatu de actibus humanis quæst. 4. art. 12. Nicolaus Isambertus in 1. 2. disp. 9. art. 4.

Probatur 1. ex eo quod dixit S. Leo Papa Epist. 92. ad Rusticum Narbon. vbi sic loquitur, *in ijs, quæ vel dubia fuerint aut obscura, id nouerimus sequendum quod nec præceptis Euangelicis, nec decretis Sanctorum Patrum inuenitur aduersum.* Ex quibus verbis sic argumentari possumus. Quælibet opinio, quæ verè est probabilis quamuis minus sit probabilis quàm alia quæ censetur probabilior, tamen nec præceptis Euangelicis contraria, nec decretis Sanctorum Patrum inuenitur aduersa: ergo secundùm mentem illius Sancti Pontificis illam sequi licitum est. Consequentia clara est; antecedens patet, quia si opinio illa præceptis Euangelicis aut decretis Sanctorum Patrum aduersaretur, iam non esset probabilis, vt constat ex ijs, quæ §. 1. dicta sunt.

Probatur 2. Ille actus censetur bonus & honestus, ac proinde licitus, qui rectæ rationi conformis est; atqui actus ille qui fit ex opinione probabili, seu secundùm dictamen conscientiæ quæ opinionem probabilem sequitur, est conformis rectæ rationi, quæ non obligat præcisè ad sequendam opinionem probabiliorem, sed ad sequendā opinionem quæ verè sit probabilis. Neque verò ex eo quod aliquis in operando sequitur probabilem opinionem, relicta probabiliori, inferri potest quòd malè operetur, seu quod regulæ alicui falsæ aut illicitæ adhæreat; sed tantum quod in operando regulam perfectiorem non sequatur, quam sequi non tenetur: alioquin si teneremur in omnibus sequi id quod perfectius est, dicendum esset illum, qui v. g. neglecto religioso statu, quem iudicat perfectiorem & tutiorem, statum coniugalem amplectitur, operari ex iudicio prauo & peccare, quod sine errore affirmari non potest.

Sunt tamen circa hanc nostram assertionem aliquæ limitationes necessariæ. Prima est in materia Sacramentorum: quando enim de alicuius Sacramenti administratione agitur, tenetur semper is qui administrat, sequi opinionem probabiliorem & tutiorem in illius materia & forma, quando illam sequi potest: v. g. quamuis aliqui Doctores existiment probabile esse quod validus sit Baptismus cum brodio vel aliqua alia aqua minùs pura & simplici collatus. Item quod valida sit consecratio in pane siligineo, vel speltaceo, ille tamen grauiter peccaret, qui eo modo baptizaret vel consecraret; neglecta aqua naturali pura & simplici, quam ad manum haberet, & cum qua posset baptizare, vel neglecto pane triticeo azymo cum quo posset consecrare. Ita Suarez tom. 3. in 3. part. disp. 16. sect. 2. Vasq. ad 1. 2. disp.

2. disp. 64. cap. 3. Suarez lib. 1. in decalog. cap. 9. & alij.

Secunda Limitatio necessaria est respectu Iudicum & Medicorum; Illi enim in ferendis sententijs tenentur sequi partem probabiliorem, & litem adiudicare illi, cuius causa rationibus probabilioribus nixa est: isti verò in remedijs assignandis, debent sequi id quod tutius est: & quod probabilius ad sanitatem conferre videtur, cùm id iustitia & charitas ab vtrisque exigat. Ita Suarez, Vasquez, Sanchez suprà citati, & plures alij.

Addunt etiam aliqui tertiam Limitationem, respectu Magistrorum & Præceptorum, in ijs præsertim quæ fidem & mores spectant: asseruntque illos teneri sententias illas discipulos suos edocere, quas saniores & probabiliores existimant, imo & moralem adhibere diligentiam, vt quantùm poterunt in doctrina quam tradunt, veritatem assequantur: quia alioquin videntur discipulis iniuriã facere, & bono publico non leue præiudicium afferre. Ita Filliucius tract. 21. in decalog. cap. 4. Bresserus lib. 3. de conscientia cap. 18. & alij.

Quæres an Doctor seu Confessarius aliquis dare possit consilium iuxta sententiam probabilem, relicta probabiliori, quam ipse sequitur. Respondetur cum Isamberto sup. art. 5. cum distinctione: vel enim per talem consultationem, rogatur eius mens & sententia, circa casum propositum: vel tantùm quæritur quid liceat: vel denique, quid expediat in tali casu. Si primo modo petatur consilium, debet consultus respondere iuxta propriam sententiã, aliàs non aget bona fide & videbitur mentiri, quòd nunquam licet: Si secundo modo; potest respondere, illud de quo consulitur, secundùm aliquam probabilem opinionem, esse licitum: Si denique tertio modo petatur consilium; debet prudenter omnia considerare, personam ipsam, quæ consilium petit, & omnes circumstantias ipsius rei, de qua consilium petitur, & etiam temporis quo eiusmodi consilium petitur, & omnibus prudenter perpensis, id quod expedire videbitur, consulere. Imò aliquando expedit & oportet consulere id quod est tantum probabile relicto probabiliori: quia contingere potest, vt qui petit Consilium, sit ita dispositus, vt non sit facturus quod ei dictabitur secundùm probabiliorem sententiam, vnde sequetur eum periculo peccandi expositurum iri, quod euitare posset, si daretur ei consilium secundùm sententiam probabilem quæ ei fortasse magis arrideret, & cui se libentiùs submitteret. Debet tamen is à quo Consilium petitur, ita se gerere, vt alij non scandalizentur videntes eum aliter consulere, quàm sentiat vel faciat.

CAPVT SECVNDVM.

De Peccatis.

SECTIO I.

Quid sit Peccatum.

1 QVÆSTIO proposita intelligenda est non de peccato originali, quod aliena culpa contrahitur, de quo in priori huius operis parte tract. 4. actum est; sed de peccato actuali, quod propria voluntate incurritur. Hoc autem peccatum definitur à S. Augustino lib. 22. cont. Faust. *Factum, dictum, vel concupitum contra legem Dei æternam.* Et in hac definitione, cui subscribit S. Doctor 1. 2. quæst. 7. art. 6. & cum eo communiter Theologi duo verba subaudita intelligi debent, quæ si addantur, plenior erit definitio in hunc modum.

Peccatum est voluntarium factum, dictum, concupitum, aut omissio contra legem Dei æternam.

Dicitur 1. (factum, dictum, vel concupitum) quia vt docet S. Thom. sup. omne opus malum vel est à voluntate elicitum, & sic est (concupitum, vel est imperatum, & sic ad exteriores actus locutionis, aut operationis pertinet, & est (factum vel dictum.

Dicitur 2. (voluntarium) quia necesse est ad rationem peccati vt sit voluntarium, seu vt à libero voluntatis consensu procedat, ita vt (iuxta doctrinam S. Augustini lib. de vera Relig. cap. 14. quæ etiam Theologorum omnium communis est) *Nullo modo sit peccatum, si non sit voluntarium.*

Dicitur 3. (aut omissio) quia cum affirmatio & negatio (vt docet S. Thom. sup. in resp. ad 1.) reducantur ad idem genus, æquè peccat, qui non facit id quod præcipitur, atque is qui facit id quod prohibetur.

Dicitur 4. (contra legem Dei æternam (quia vt supponimus ex dicendis cap. sequent. cum lex æterna Dei sit prima & summa regula rectitudinis omnis quæ in actibus humanis reperiri potest, hinc sequitur omnem actum qui à rectitudine debita aberrat, etiam ab illa prima æternæ legis regula deflectere, & proinde æternæ legi Dei aduersari. Quod quidem ita verum est, vt etiam transgressiones illæ, quæ contra leges Ecclesiasticas aut Ciuiles committuntur, eatenus sint peccata, quatenus leges illæ à lege æterna deriuantur, vel

vel cum ea concordant vel ex ea vim obligandi accipiunt, vt sic transgressiones illæ contra legem Dei æternam fieri aliquo sensu intelligantur.

3 Porrò ad faciliorem eorum quæ dicta sunt, vel dicenda sunt intelligentiam, obseruandum est ad rationem peccati duo præsertim requiri: nimirum, vt talis actus sit humanus, id est voluntarius & liber; deinde vt sit malus & prauus, id est, vt careat debita commensuratione ad suam regulam: regula autem actus humani proxima est recta ratio, vt suprà dictum est; remota verò & principalis ac primaria est ipsa lex æterna, quæ per naturalis rationis lumen cuique manifestatur, dicente Apostolo Rom. 2. quosuis homines gestare *Opus legis scriptum in cordibus suis, testimonium reddente illis conscientia ipsorum*: Atque ideo S. Augustinus & S. Th. in supradictis definitionibus primo posuerunt id quod pertinet ad substantiam actus humani, tanquam ipsius peccati materiale: deinde id quod pertinet ad rationem mali, vt eiusdem peccati formale. Ratio enim formalis peccati, vt communiter docent Theologi, nihil est aliud quàm priuatio rectitudinis illius, quam homo ex præscripto legis æternæ, & dictamine rectæ rationis, inducere tenetur in actum suum: vnde idem S. Augustinus tract. 1. in S. Ioan. dicit, *Peccatum esse nihil, quia per Verbum factum non est:* & lib. 12. de ciuit. cap. 7. *Nemo*, inquit, *quærat causam efficientem humanæ prauitatis; non enim est efficiens sed deficiens, quia nec illa effectio est: sed defectio.* S. Ambrosius de Isaac & anima cap. 7. *Quid est*, inquit, *malitia, nisi boni indigentia?* Et S. Anselmus lib. de concordia præscientiæ cum lib. arbit. cap. 1. *Non est*, inquit, *iniustitia, qualitas, aut actio, aut aliqua essentia, sed tantum absentia debitæ iustitiæ.*

Obseruandum prætereà ex eodem S. Doctore in resp. ad 5. peccatum alia ratione considerari à Philosophis, alia verò à Theologis; Philosophi siquidem peccatum considerant solummodo, prout rectæ rationi aduersatur, Theologi verò vlterius progrediuntur, & in peccato attendunt quod sit contra Dei voluntatem ac legem, adeoque ipsius Dei offensa quædam & iniuria: vnde in peccati definitione S. Augustinus rectè dixit illud esse contra legem Dei æternam, vt præcipuam & maximam ipsius peccati deformitatem ob oculos poneret.

SECTIO II.

Vtrùm dentur peccata quædam mortalia & venialia.

1 * MVltiplex diuisio peccati à Theologis fieri solet. In primis enim diuiditur peccatum in actuale, & habituale. Actuale est illud quod actu perpetratur, habituale vero quod post actuale commissum, per modum habitualis defectus permanet.

Rursùm ipsum peccatum actuale diuiditur, ex parte præcepti in peccatum commissionis, & omissionis. Ex parte obiecti in peccatum contra Deum, seipsum, & proximum. Ex parte subiecti in peccatum carnale & spirituale. Ex parte modi, in peccatum cordis, oris, & operis. Ex parte causæ efficientis in peccatum ex passione, & ex ignorantia, & ex malitia. Denique, ex parte malitiæ; in peccatum mortale & veniale, de qua vltima diuisione nunc agendum nobis est. De cæteris infrà suo loco.

Nomine peccati mortalis intelligitur illud, ratione cuius homo gratia sanctificante priuatur, & æterna damnatione puniri meretur; nomine verò venialis illud, quod quamuis peccatum sit, nihilominus neque gratia sanctificante priuat hominem, neque damnatione æterna dignum reddit.

Est autem certum ex fide, dari quædam peccata mortalia, quædam item peccata venialia. Atq; in primis quod dentur peccata aliqua mortalia in confesso est apud omnes, & manifestè constat ex Scriptura, quę varijs in locis testatur damnationem seu mortem æternam pro quibusdam peccatis incurri: vt Eph. 5. *Omnis fornicator aut immundus, &c. non habet hereditatem in regno Dei;* Apoc. 21. *Homicidis & fornicatoribus, &c. pars illorum erit in stagno ardenti igne & sulphure.*

Quod verò etiam quædam peccata sint tantum venialia, probatur 1. ex eadem scriptur. Prouerb. 20. *Septies in die cadit iustus:* 1. Ioan. 1. *Si dixerimus, quia peccatum non habemus, ipsi nos seducimus, & veritas in nobis non est*: quo loco S. Ioannes loquitur de peccatis iustorum, ob quæ iusti esse non desinunt, & quæ proinde cum gratia sanctificante stare possunt, vt asserit S. Aug. Lib. de nat. & grat. c. 36.

Probatur 2. ex Concilio Mileuitano can. 7. vbi dicitur non solùm peccatoribus, sed etiam iustis hanc orationis Dominicæ petitionem conuenire; *Dimitte nobis debita nostra*: & ex Conc. Trid. sess. 6. c. 11. vbi expressè declaratur, *Iustos & sanctos in leuia & quotidiana, quæ etiam dicuntur venialia peccata, quandoque cadere.*

Cer-

Certum est prætereà discrimen peccati mortalis & venialis desumendum esse, non ex eo quod, vt asserunt Lutherani & Caluinistæ, peccata omnia prædestinatorum aut fidelium venialia sint, reproborum verò aut infidelium mortalia, sed ex propria ratione & natura ipsorummet peccatorum.

Id probari potest 1. ex Scriptura, quæ, vt suprà dictum est, declarat peccata quædam æterna morte digna, esse ac proinde mortalia; quædam vero venialia, sine vlla relatione ad prædestinationem aut reprobationem, vel ad fidem aut infidelitatem peccantium: imo expresse testatur quosdam prædestinatos & fideles peccasse mortaliter, v.g. Dauidem cum perpetrauit adulterium, quod haud dubiè peccatum mortale fuit, vt docet S. Ambrosius lib. 2. de Apolog. Dauid. cap. 16. S. Petrum cum ter Christum negauit, in quo peccauit mortaliter, teste S. August. tract. 66. in S. Ioan. vbi dicit illum in ista negatione timendo corporis mortem, animæ mortem incurrisse.

Probatur 2. ex Bulla Pij V. & Gregorij XIII. quæ per Vrbanum VIII. renouata est, in qua damnata est hæc propositio Michaelis Baij: *Nullum est peccatum ex natura sua veniale, sed omne meretur pœnam æternam.*

3 Probatur 3. ex eo quod si peccata omnia prædestinatorum essent venialia, sequeretur prædestinatum gratiam iustificationis amittere non posse, cum per solum peccatum mortale amittatur: quod tanquam falsum & hæreticum damnatum est Concilio Tridentino sess. 6. can. 33.

Quæres, quænam sit propria & formalis ratio, per quam peccatum mortale à veniali differat. Respondetur varias esse super hac quæstione Theologorum sententias. Quidam enim existimant in eo differre, quod peccatum mortale sit contra præceptum: veniale vero contra consilium. Alij quod mortale sit contra legem, veniale vero præter legem. Alij probabiliùs, quod peccatum mortale tollat ordinem ad vltimum finem, quia tollit charitatem & gratiam, qua homo ad Deum ordinatur, & illi tanquam vltimo fini coniungitur: veniale vero non tollat ordinem ad finem, cum non tollat charitatem: sed tantùm ad media, quia ponit inordinationem in actione humana, quæ ad Deum referri deberet tanquam ad vltimum finem, nec tamen potest, cum peccatum non possit in Deum referri. Alij denique probabilissimè asserunt rationem formalem distinctiuam peccati mortalis à veniali in eo consistere, quod in quolibet peccato mortali reperiatur contemptus Dei, vel expressus vel tacitus, seu interpretatiuus, quod ex plerisque Scripturæ locis colligitur, in quibus conqueritur Deus se à peccatoribus sperni & contemni, ex quo sequitur dissolutio charitatis & amicitiæ,

quæ inter Deum & hominem intercedit: in peccato autem veniali non reperiatur, nec proinde ipsius charitatis & amicitiæ diuinę dissolutio: sicut in amicitia humana leues amici offensæ, licet ipsi displiceant, non tamen vsque ad eius contemptum procedunt, nec proinde amicitiæ vinculum & vnionem dissoluunt.

SECTIO III.

Qua ratione peccata mortalia & venialia inter se dignosci possint.

QVAMVIS, vt sectione præcedenti diximus, certissimum sit, & ex scripturis apertissimè constet, peccata mortalia & venialia inter se differre: quæ nam tamen peccata in specie aut individuo mortalia sint, & à regno cœlorum per totam æternitatem excludant: quænam sint venialia & peruentionem ad illud pro determinato tantum tempore impediant: ex solo proprio & particulari iudicio *difficillimum est inuenire*: vt cum S. Aug. lib. 21. de ciuit. cap. 27. loquamur, *& periculosissimum definire.*

Quia tamen ad Sacerdotis officium spectat distinguere lepram à lepra, nec iustam in Pœnitentiæ Tribunali sententiam ferre potest, nisi grauitatem aut leuitatem peccatorum dignoscat; idcirco vt in re obscurissima lucem aliquam afferamus, quasdam hìc obseruationes cõmuniter à Doctoribus receptas & à SS. Patribus approbatas proponemus, quibus in quolibet casu peccatum mortale à veniali dignoscere quiuis probabiliter & tuto poterit. Ad illam igitur distinctionem peccati mortalis & venialis faciendam,

Obseruandũ est 1. quædam peccata ex genere suo mortalia esse: & grauem habere cum recta ratione & lege Dei repugnantiam, vt periurium, homicidium, &c. quædam verò repugnantiam illam grauẽ cum recta ratione & lege Dei non habere, proindeque ex genere suo non esse mortalia; sed tantùm venialia: cuiusmodi sunt illa, de quibus loquitur S. Augustinus serm. 4 de anim. def. *Quoties aliquis in cibo & potu plus accipit quàm necesse sit, quoties plus loquitur quam oportet, aut plus tacet quam expediat, quoties pauperem importune petentem exasperat*; & similia quamplurima quæ ibidem enumerat. Quoniam verò in dignoscendis huiusmodi peccatis, quæ ex genere suo mortalia vel venialia sunt, quiuis plerumque proprio sensu falli & decipi posset, duæ regulæ communiter à Doctoribus assignantur, secundùm quas certum & tutum iudicium de qualitate cuiuscumque peccati ferri potest.

2 Prima regula ex Scripturis habetur; quando scilicet sacræ litteræ tradunt peccatũ aliquod à regno Dei excludere, æterna morte pec-

peccatorem dignum efficere, inimicum Dei constituere : ex his & similibus loquendi modis rectè infertur peccatum eiusmodi ex genere suo esse mortale. Et hac regula vtitur S. Augustinus in Enchiridio c. 78. vbi dicit quod quædam peccata *leuissima putarentur : nisi in Scripturis demonstrarentur opinione grauiora.*

Secunda regula ex communi Ecclesiæ & Doctorum consensu desumitur : quando enim ex Scripturæ terminis non satis liquet, vtrùm peccatum aliquod ex genere suo mortale vel veniale sit, videndũ est, quid sentiant Ecclesiæ Doctores: si enim vnanimi consensu doceant peccatum aliquod ex genere suo esse mortale, pro mortali habendum est : si veniale, pro veniali: quod si in aliquo inter se dissentiant, pars probabilior & tutior aut saltem probabilis & tuta eligenda est

Obseruandum secundò, peccata quædam ex genere suo mortalia, posse duobus modis fieri venialia, scilicet vel ob leuitatem materiæ, vel ob imperfectionem actus. Ita ex communi Doctorum sententia Nauarrus prælud. 9. nu. 12. Vtrumque hunc modum attingit S. Augustinus lib. de nat. & grat. capite 38. vbi de iustis venialiter peccantibus loquens dicit, *Sæpè in leuissimis & aliquando incautis ipsis obrepere peccatum*. Hinc infertur furtum v. g. quod ex genere suo mortale est, ratione leuitatis materiæ fieri veniale, si res furto ablata sit vilissima & perexigui pretij: similiter iram, quæ ex genere suo mortalis est, propter imperfectionem actus fieri venialem : si aliquis verbi gratia, ex imperfecta rationis aduerteutia & deliberatione vindictam aliquam grauem appetat. Quod vt clarius intelligatur:

3 Obseruandum 3. motus voluntatis & aliarum potentiarum in triplici esse differentia. Alij enim sequuntur plenam & perfectam rationis aduertentiam & deliberationem: cum scilicet homo plenè aduertit se aliquid cogitare, appetere aut exteriùs operari, quod est malum atque illicitum, & nihilominus in illa cogitatione, appetitione, aut actione persistit: tunc enim dubium non est quin peccet mortaliter, si materia sit ad mortale peccatum sufficiens.

Alij antè omnem rationis aduertentiam oriuntur, qui vocantur primo primi: cum scilicet vel ex dæmonis suggestione, vel ex re aliqua in sensus exteriores incurrente, vel ex alia quauis dispositione naturali exoritur, verbi gratia praua aliqua cogitatio, vnde voluntas vel appetitus sensitiuus naturaliter in propositum obiectum mouetur. Et hi motus omni culpa carent, cum in hominis potestate non sint: quis enim, vt loquitur S. Augustinus lib. 3. de liber. arb. cap. 18. *Peccat in eo, quod caueri nullo modo potest?* vnde S. Gregorius Papa responsione decima ad Augustinum Anglorum Episcopum, & habetur cap. Sed pensandum, dist. 6. expresse dicit : *Peccatum perfici*

perfici cum in delectationis motum ex deliberatione fit consensio: cum igitur in illis motibus primo primis nullus sit deliberationi locus, nullus etiam erit consensioni, nec proinde peccato. Et idem S. Augustinus lib. 1. de ciuit. cap. 25. de moribus illicitis appetitus inferioris loquens, dicit illos absque culpa esse, quando nullus eis præbetur consensus; atqui motibus eiusmodi primo primis nullus præbetur consensus, cum deliberationem omnem præcedant, quæ tamen iuxtà doctrinam S. Thomæ 1.2. qu. 74. a. 7. ad 1. ad consensum necessariò præreq uiritur: ergo secundùm mentem S. Augustini eiusmodi motus omni culpa vacant.

Alij denique motus, quamuis perfectam rationis aduertentiam & deliberationem antecedant, sequuntur tamen aduertentiam aliquam, & considerationem imperfectam, adeoque fiunt cum consensu imperfecto, (vt ita loquamur) semiplene deliberato: qualis consensus esse solet in semidormientibus, vel etiam in vigilantibus; sed animum passione aliqua iræ, timoris, &c. perturbatum, aut aliquibus alijs cogitationibus implicatum habentibus; itavt ad illius motus, v.g. delectationis, qua afficiuntur, malitiam plenè non aduertant: & sic nonnisi imperfectè & leuiter, id est venialiter, delinquant. Ita Maior in 3. dist. 73. quæst. 14. Nauarrus prælud. 9. num. 11. & alij communiter. Quibus accedit authoritas S. August. lib. 6. cont. Iulianum cap. 9. & 10. vbi loquens de motibus inordinatis concupiscentiæ; *Sine peccato*, inquit, *semper essemus, donec sanaretur hoc malum* (concupiscentiæ scilicet) *si ei nunquam consentiremus ad malum: sed in quibus ab ipso rebellante, etsi non lethaliter, sed venialiter tamen vincimur, in his contrahimus vnde quotidie dicamus, dimitte nobis debita nostra*. Ex quibus verbis habetur hominem erga motus concupiscentiæ insurgentes tripliciter se habere posse; sine peccato, si nullo modo consentiat; cum peccato lethali, si deliberatè consentiat; cum veniali, si consentiat quidem, sed imperfectè & cum semiplena deliberatione.

Obseruandum 4. peccatum ex genere suo veniale, quinque præsertim modis posse fieri mortale, vt ex ijs quæ capite precedenti dicta sunt, colligi potest. Primò, si fiat ex conscientia erronea arbitrante, peccatum esse mortale, quamuis reuerà non sit. Secundo, si ordinetur ad aliquod mortale: exempli gratia, si quis verbum otiosum dicat, vt alium inducat ad peccandum mortaliter. Tertio, si in ipso peccato veniali, verbi gratia, amore inordinato alicuius rei, finem vltimum constituat, quod fit, vt docet Toletus lib. 3. cap. 1. 2. cum quis ita venialem aliquem actum exequitur, vt paratus esset, si mortalis esset illum exequi. Quarto, si ex commissione deliberata alicuius peccati venialis sequatur aliquod graue scandalum,

lum, quod peccator secuturum præuidit, aut præuidere potuit & debuit. Quinto denique, si transgressio aliqua vel inobedientia ex se venialis committatur ex formali contemptu legis vel legislatoris.

Quæres, an ex pluribus peccatis venialibus conflari possit vnum mortale? Respondetur cum S. Doctore qu. 83. a. 4. id fieri non posse, aliàs inde sequeretur contra expressam Conc. Trid. doctrinam sess. 14. cap. 5. nos per venialia peccata excludi posse à gratia sanctificante.

6 Obiicies ex multis venialibus furtis posse constitui furtum mortale: ex. gr. ponamus furtum viginti assium esse quantitatem ad peccatum mortale sufficientem: si quis singulis diebus vnum assem accipiat, prima & secunda vice, alijsque sequentibus, peccabit solum venialiter; vigesima autem mortaliter peccabit.

Respondetur furtum illud vltimum esse peccatum mortale, non quod ex illo & alijs præcedentibus coalescat & conficiatur mortale illud peccatum; sed quia in hoc vltimo furto continetur expressa vel tacita volitio simul iniustè retinendi hunc vltimum assem cum nouemdecim præcedentibus, quæ quantitas cum ex hypothesi sufficiat ad mortale, hinc fit vt vltimum furtum censeatur esse mortale.

Cæterùm, quamuis peccata venialia quantumlibet vnico peccato mortali æquiponderare nunquam possint, est tamen verissimum quod docet S. Thomas art. 3. venialia peccata, illa præsertim quæ ex deliberata voluntate committuntur, eatenus disponere ad peccatum mortale, quatenùs assuescit humana voluntas illa committendo diuinæ legi in minoribus non subijci: vnde paulatim ad ipsius diuinæ legis iugum in maioribus & grauioribus excutiendum propensior fit: iuxta illud Eccl. 19. *Qui spernit modica, paulatim decidet*: quo sensu rectè dixit S. Augustinus serm. 244. de temp. *Noli despicere peccata tua, quia parua sunt: nam & pluuiarum guttæ parua flumina implent, & arbores cum suis radicibus tollunt: Tu qui dicis quia paruum peccatum est, velim scire quoties tale peccatum admittis, si tot paruulas plagas in corpore, & maculas aut scissuras in vestibus tuis fieri velis? cum ergo nec in corpore plagas, nec in veste scissuras vel maculas fieri acquiescis, qua conscientia hoc facere in anima tua non metuis?*

SECTIO IV.

Vndenam specifica vel numerica peccatorum distinctio petenda sit.

1 QVONIAM in Concilio Tridentino sess. 14. c. 5. & can. 7. definitum est omnia & singula peccata mortalia post Baptismum commissa, quorum memoria post diligentem sui discussionem haberi potest, esse in Confessione declaranda: simul etiam circumstantias, quæ peccatorum speciem mutant: vt pœnitens hoc præstare, vel illum ad id præstandum Confessarius iuuare possit, necessarium est inquirere, vndenam specifica vel numerica peccatorum distinctio oriatur.

Atque in primis quod spectat ad specificam peccatorum distinctionem, dicendum est, illam præsertim ex obiecto formali cuiusque peccati desumendam esse, vt docet S. Thomas qu. 72. art. 1. ita vt peccata illa specie inter se distincta censeantur, quorum obiecta formalia oppositionem habent cum perfectionibus moralibus specie diuersis, quibus ipsa peccata priuant, cum enim peccatum formaliter consistat in priuatione rectitudinis seu perfectionis alicuius moralis, vt sect. 1. dictum est, sequitur cuiusque peccati formalem & specificam ab altero distinctionem desumendam esse ex ratione specifica rectitudinis illius & perfectionis qua priuat: priuationum enim specifica distinctio, vt docent Philosophi, non aliunde petitur, quàm ex distinctione specifica formarum quibus priuant,

3 Hinc colliges 1. peccata illa esse inter se specie diuersa, non modò quæ virtutibus specie diuersis aduersantur, sed etiam quæ eidem virtuti sub diuersa tamen formali ratione repugnant: ex. gr. periurium & voti præuaricatio specie inter se differunt, quia eidem virtuti religionis, sub diuersa tamen formali ratione opponuntur, vt plenius intelligetur ex ijs, quæ in explicatione primi & secundi præcepti Decalogi dicenda sunt.

Colliges 2. circunstantias illas speciem peccati mutare, aut peccata specie distincta multiplicare, quæ nouam & specie distinctam deformitatem in actum peccati inducunt: ex. g. ille qui nouit se singulis diebus Veneris ieiunaturum, si ieiunium illud tempore quadragesimæ infringat, duplex specie peccatum, licet numero vnicum, committit: quia in illius actu duplex deformitas specie distincta reperitur, vna quidem contra obedientiam Ecclesiæ legibus debitam: altera verò contra virtutem religionis, cuius est vota edere, ac edita fideliter adimplere: ideòque circunstantia illa voti in Confessione declaranda est.

3 Quod

3 Quod spectat ad distinctionem numericam ipsorum peccatorum, dicendum est tot esse numero distincta peccata, quot sunt actus voluntatis moraliter interrupti & repetiti. Ita S. Thomas in 2.dist.41.q.1.art.1.& post illum Suarez part.2. tract.4. disp.22. sect. 5.Nauarr.cap.6.num.16. Azor.Tabiena, & alij. cum enim voluntas sit principium actuum voluntariorum bonorum & malorum, nec vllum sit peccatum, nisi in quantum ab ipsa voluntate deliberatè procedit, hinc sequitur peccatorum numerum in tantum multiplicari, in quantum ipsius voluntatis actus moraliter interrupti repetuntur.

Quæres quandonam voluntatis actus censeantur moraliter interrumpi: ita vt per illorum repetitionem peccata numero multiplicentur. Respondetur actus voluntatis tunc moraliter interrumpi, quoties nec formaliter, nec virtualiter perseuerant: vnde qui proficiscitur ad furandum, vel occidendum inimicum: quamuis in via furandi vel occidendi propositum sæpius repetat, non censetur nisi vnum numero peccatum committere: secus verò si hæc prior voluntas furandi somno interrumpatur, & posteà renouetur & repetatur: tunc enim aliud peccatum numero distinctum committitur, vt docent suprà citati Authores. Quod si numerus actuum illorum voluntatis interruptorum & repetitorum tantus sit, vt illum definire moraliter impossibile sit; tunc satis erit in Confessione temporis moram declarare, eo modo quo dictum est, tract. 1. huius posterioris partis cap. 5. sect. 14.

SECTIO V.

De peccatis commissionis & omissionis, eorumque varijs gradibus.

1 DOCET S.Thom.q.72.art.6.& ante illum docuerat S.Aug. l. de perfectione iustitiæ c.11. peccatum omne duobus modis admitti, si nimirum aut illa fiant quæ prohibentur, & hoc est peccatum commissionis; aut non fiant quæ iubentur, & istud omissionis. Hæc est autem præcipua inter vtrumque differentia; quod peccatum commissionis opponatur præcepto negatiuo, cuius est ea conditio, iuxtà doctrinam Sancti Thomæ 1.2. quæst.33. art.2. vt omni tempore obliget; peccatum verò omissionis opponatur præcepto affirmatiuo, quod non omni, sed certo tantùm & determinato tempore obligat, vt pleniùs & distinctiùs infrà in explicatione Decalogi declarabitur.

Iam circa peccatum omissionis obseruandum est illud incurri, non solùm quando quis aduertenter vult omittere id ad quod facien-

dum

dum obligatur, iuxtà illud S. Iacob. 4. *Scienti bonum, & non facienti, peccatum est illi;* sed etiam quando vult aliquid facere, ex quo secuturam esse omissionem aduertit, aut aduertere potest & debet, quæ quidem actio quatenùs est causa peccati omissionis est peccatū, non tamen ab omissionis peccato distinctum, iuxtà probabiliorem sententiam Theologorum; quam fusè probat Isambertus ad quæst. 71. disp. art. 4. & 5. vnde sequitur in Confessione satis esse vt quis v. g. declaret se die festo Missam omisisse, nec vlterius teneri ad explicandum, quænam actio illius omissionis causa fuerit, si actio illa ex se mala non sit.

Quod verò spectat ad peccatum commissionis, tres sunt præcipui illius gradus; aliud enim committitur corde, aliud ore, aliud opere, vt docet S. Thomas art. 7. & apertè constat ex Scriptura: S. Matth. 15. *De corde exeunt cogitationes malæ, &c. quæ coinquinant hominem*: Psalm. 14. *Qui non egit dolum in lingua sua, nec fecit proximo suo malum.* Rursùs peccata cordis seu purè interna tribus præsertim modis committuntur, cogitatione scilicet, delectatione, & consensu in opus malum. Quod enim sola cogitatione peccari possit; v. g. cum quis aduertenter & liberè opinioni alicui ab Ecclesia proscriptæ & damnatæ adhæret; per se patet, iuxtà illud Sap. 1. *Peruersæ cogitationes separant a Deo.* Quod item non modo consensus in opus aliquod malum, de quo nullus ambigit; sed etiam quod sola delectatio de ipso opere malo, quam Theologi morosam vocant, sit peccatum, docet S. Thom. quæst. 74. art. 8. & cum illo Theologi omnes: & olim expresse S. Augustinus lib. 12. de Trinitate cap. 12. vbi sic loquitur: *Totus homo damnabitur: nisi hæc quæ sine voluntate operandi, sed cum voluntate animum talibus oblectandi, solius cogitationis sentiuntur esse peccata, per mediatoris gratiam remittantur.*

Ratio qua S. Doctor id probat, hæc est; quod talis est delectatio quale est eius obiectum: atqui quando quis delectatur de opere aliquo malo, prout malum est, obiectum delectationis illius est malum: ergo delectatio illa erit mala: mortaliter quidem si de re aliqua mortaliter mala delectetur, vt cùm quis cogitat de fornicatione, & ratione aduertente de illa sic cogitata delectatur: venialiter autem, si res illa solùm venialiter mala, vt cùm quis cogitat, & cogitando delectatur de re aliqua otiosa.

Ex quo sequitur quod si quis non de opere malo, vt malum est, sed de aliqua illius circumstantia quæ per se mala non est, delectaretur; v. g. si cogitans de homicidio alicuius hominis delectaretur, non quidem de morte illius, sed de modo quo mors ei illata est, seu de dexteritate homicidæ in homicidio perpetrando, non peccaret mortaliter, vt docet S. Thomas suprà.

3 Est autem hic obseruandum 1. ad hoc vt delectatio de re aliquâ mala sit peccatum mortale, duo requiri, quod rectè docet & probat Isambertus ad quæst. 74. disp. 5. Primum est, vt homo aduertat non solum se de tali re delectari; sed etiam delectationem illam malam esse & illicitam; vel saltem id aduerterit, quando delectationi causam culpabiliter dedit. Secundum est, vt illam rationis aduertentiam sequatur consensus vel expressus vel tacitus; vt enim rectè docet Sanctus Augustinus suprà, illicitæ delectationes non solũ per consensum expressum admittendæ non sunt; sed etiam, *vt attigerunt animum, respui debent*: vnde secundùm illius mentem peccat is, non modo qui delectationi alicui de re mala positiuè seu expressè consentit, sed etiam is qui tacitè, id est qui delectationem illam cum possit reprimere, negligit, quod etiam docent Sanctus Antoninus & plures alij, quos citat, & sequitur Vasquez disputatione 10. capite secundo.

4 Obseruandum 2. delectationes illas de opere aliquo malo, si coniungantur cum voluntate operis illius perpetrandi, eiusdem esse speciei cum ipsomet opere, si perpetraretur, iuxta dictum Christi Domini S. Matth. cap. 6. *Qui viderit mulierem ad concupiscendum eam, iam mœchatus est eam*; proindeque in tali casu declarandas esse in Confessione circumstantias illas quæ speciem peccati mutarent, si actu commissum fuisset; verbi gratia, an de simplici fornicatione aut adulterio, &c. delectatus fuerit. Quod si nulla omnino subsit voluntas committendi tale peccatum, sed in solam delectationem feratur consensus, tunc probabile est, quod docent Vasquez, Azorius, & alij apud Laymannum lib. 3. tract. 3. cap. 7. omnes eiusmodi delectationes eiusdem esse speciei, quando ex eodem & simili motiuo oriuntur, proindeque illum qui sola cogitatione delectaretur, turpiter, verbi gratia, de fornicatione, adulterio, &c. ex solo delectationis eiusmodi percipiendæ motiuo, ac sine vllo consensu in actionem ipsius peccati, non teneri ad declarandas in Confessione circumstantias personarum, & alias similes, quę peccati illius, si actu committeretur, speciem mutarent; sed satis esse, si tantummodo ipsum in turpem cogitationem consensum explicet.

SECTIO VI.

Quænam sint causa peccatorum.

1 CERTUM est causam primam & præcipuam peccati esse voluntatem, quæ à diuinæ legis regula liberè deflectit vt enim rectè dixit S. August. lib. de duab. anim. cont. Manich. cap. 11

Pec-

Peccatum sine voluntate esse non posse, omnis mens apud se diuinitùs conscriptum legit: sed præter ipsam voluntatem sunt etiam aliæ quædam causæ ad peccatum mouentes & inducentes, tum externæ, tum internæ: de quibus quæritur quænam illæ sint. Pro cuius quæstionis resolutione,

Dicendum 1. duas esse causas externas ad peccatum mouentes & inducentes, diabolum scilicet & mundum. Atque in primis quod diabolus per suggestiones suas & tentationes ad peccãdum moueat & inducat ex Scriptura manifestum est: Sap. 2. *Inuidia diaboli mors intrauit in orbem terrarum*: 1. S. Petr. 5. *Aduersarius vester diabolus tanquam leo rugiens circuit quærens quem deuoret*: ex qua tamen diaboli tentatione nulla sequitur in voluntate peccandi necessitas, sed remanet semper libertas & potestas illi resistendi, vt S. Thomas qu. 75. art. 3. iuxtà illud S. Iacob, 4. *Resistite diabolo, & fugiet à vobis*.

Quod spectat ad mundum, si illius nomine iuxtà mentem S. Augustini in Ps. 54. intelligamus homines impios & iniquos, certum est etiam illos siue prauo exemplo, siue suasionibus nefarijs, aliquando ad peccandum alios inducere: Eccli. 20. *Qui tetigerit picem, inquinabitur ab ea, & qui communicauerit superbo, induet superbiam*.

Dicendum 2. repudiandam, imo execrandam esse blasphemiam Caluinistarum dicẽtium Deũ esse causam & authorẽ peccati. Præterea quæ contrà hanc impietatem diximus in priori huius operis parte tract. 2. cap. 4. sect. 2. illam denuo refellimus ex Scriptura: Psal. 5. *Non Deus volens iniquitatem tu es*: S. Iacob, 1. *Deus intentator malorum: ipse autem neminem tentat*. Item ex S. Basilio, qui hanc hæresin refutauit homilia integra, cui titulus est, Quod Deus non sit author malorum; vbi probat æquè impium esse dicere Deum esse authorem peccati, ac Deum non esse.

Obijciunt 1. Hæretici illud Ephes. 1. *Deum operari omnia secundùm consilium voluntatis suæ*, ergo etiam peccata.

Respondet S. Hieronymus super illum locum, id intelligendum esse; *Non quod omnia quæ in mundo fiunt, Dei voluntate & consilio peragantur, alioquin & mala Deo possent imputari: sed quod vniuersa quæ facit, consilio faciat & voluntate*.

Obijciunt 2. in pluribus Scripturæ locis dici, Deum peccatores indurare, excæcare, &c.

Respondet S. Augustinus lib. 1. ad Simplic. Deum indurare & excæcare: *Non impertiendo malitiam, sed non impertiendo gratiam*, specialem scilicet & efficacem, vt constat ex dictis in tract. de Gratia.

Obijciunt 3. Scripturam varijs in locis affirmare quædam pecca-

ta

ta committi ex Dei voluntate & ordinatione, præcepto, &c.

Respondetur his & similibus loquendi modis solummodo intelligi, Deum permittere peccata, & prauis impiorum voluntatibus tanquam instrumentis vti ad exercendos Iustos, vel ad infligendas pœnas, quas ab æterno infligere decreuit. Ita enim S. Augustinus, & plures alij SS. Patres, quos fusè citat Bellarminus, loca illa Scripturæ interpretantur.

3 Objiciunt 4. Deum positiuè concurrere ad actum peccati simul cum peccatore: vnde sequitur simul cum eo esse causam illius.

Respondetur Deum positiuè concurrere ad actum, non vero ad ipsius actus defectum, seu ad priuationem rectitudinis, quæ in ipso actu reperitur, in qua sola priuatione consistit ratio formalis ipsius peccati, vt ex antè dictis constat: ac proinde licet sit causa ipsius actus, non est tamen causa defectus qui in illo reperitur: sicut facultas motrix est quidem causa ambulationis, non verò claudicationis quæ ex solo tibiæ defectu prouenit: vnde S. Thomas quæst. 79. art. 2. dicit peccatum tribuendum esse causæ non efficienti, sed deficienti, qualis est solus homo peccans.

4 Quod spectat ad internas causas peccati, tres à Theologis communiter numerantur, scilicet ex parte appetitus inferioris, infirmitas seu passio; ex parte verò appetitus superioris seu voluntatis, malitia: ex parte denique intellectus, ignorantia. Ita S. Doctor quæst. 76. 77. & 78. de duabus prioribus hic aliquid dicemus, de tertia, de qua grauiores aliquot difficultates occurrunt, in sequenti sectione agemus.

Ac in primis quod peccatum aliquando causetur ex motibus & passionibus appetitus inferioris, testatur Scriptura: Dan. 13. *Concupiscentia subuertit cor tuum*: Rom. 7. *Sentio legem in membris meis repugnantem legi mentis meæ, & captiuantem me in lege peccati.*

Causatur autem peccatum ab ipsa concupiscentia seu passione appetitus sensitiui duobus præsertim modis, vt docet S. Thomas quæst. 77. primò in quantùm diuertit ipsius rationis aduertentiam: secundò, in quantùm voluntatem ipsam allicit, facitque vt objectum magis conueniens & appetibile videatur. Vtrumque modum expressit S. Iacobus cum dixit cap. 8. *Vnusquisque tentatur à concupiscentia sua abstractus & illectus.* Et tale peccatum quod ex passione oritur, dicitur etiam ex infirmitate procedere, eò quod passiones, vt asserit S. Doctor art. 3. sint quædam veluti animæ ægritudines & infirmitates quæ quidem duplici modo, vt idem docet art. 6. se habere possunt. Primò antecedenter ad ipsum rationis iudicium: cum scilicet homo, antequam attendat ad malitiam actus sui passione aliqua præoccupatur: & tunc, si adeo vehemens illa sit, vt ipsius rationis iudiciũ prorsus obnubilet, ita vt homo ad malitiã sui actus propter

vehementiam passionis attendere non possit nullum erit peccatum, cum nulla sit rationis deliberatio, sine qua consensus liber esse non potest, vnde S. Augustinus Epist. 100. *quamuis insint* (inquit) *dum sumus in corpore mortis huius, desideria peccati: si nulli eorũ adhiberemus assensum, non esset vnde diceremus Patri nostro qui est in cœlis, dimitte nobis debitá nostra.* Et lib. de ciuit. Dei cap. 25. *Illa concupiscentiá inobedientia, quantò magis absque culpa est in corpore non consentientis: si absque culpa est in corpore dormientis;* si vero passio non tollat iudicium rationis, sed illud tantum ex parte, distrahat aut impediat; ita vt ratio sufficienter aduertat malitiam ipsius actus tunc non excusat à peccato, illius tamen grauitatem minuit: vnde S. Aug. lib. 14. de ciuit. cap. 2. asserit peccatum primorum parentum ideo grauius fuisse, *quia nondum voluntati cupiditas resistebat,* quasi diceret peccatum illud futurum fuisse minus graue, si ex antecedenti cupiditate commissum fuisset.

Secundo, passiones habere se possunt consequenter; idest quando homo deliberatè se ipsum ad malum aliquod excitat, vnde sequitur passio aliqua in appetitu inferiori: tunc enim passio illa neque excusat à peccato: neque illius grauitatem minuit, sed potius auget, vt asserit S. Tho. supra, éstque signum maximæ propensionis, quæ est in ipsa voluntate, ad actum peccati perpetrandum.

Iam etiam quod peccatum causetur ab ipsa malitia seu prauitate voluntatis, ita vt homo aliquando ex certa & deliberata malitia peccet, constat ex Scriptura: Iob. 34. *Quasi de industria recesserunt à Deo, & omnes vias eius intelligere noluerunt.* Docet autem S. Thom. q. 78. a. 7. peccatum illud, quod ex certa & deliberata malitia committitur, illo grauius esse, quod oritur ex infirmitate & passione; quia scilicet ex maiori voluntatis libertate procedit.

SECTIO VII.

Qua ratione ignorantia sit causa peccati, vel ab illo excuset.

1 VT quæstioni propositæ satisfiat, supponimus ex communi Theologorum doctrina, ignorantiam aliam esse iuris, aliã facti. Ignorantia iuris est, cum ignoratur legem vel consuetudinem, vim legis obtinentem, aliquid precipere vel prohibere: v. g. si quis nesciat legem Ecclesiasticam prohibere carnium comestionem die Veneris. Ignorantia facti est, cum ignoratur res aliqua particularis, quæ præcepta vel prohibita est: & ex qua velut ex obiecto dependet actio aliqua moralis, v. g. si quis nesciat carnem esse quam comedit; vel non aduertat esse diem Veneris: vt enim rectè monet Isãbertus ad qu. 76. disp. vnic. a. 9. ea quæ de ignorantia dicuntur, de inaduer-

inaduertentia quoque & obliuione intelligi debent.

Rursus alia est ignorantia antecedens, alia concomitans, alia subsequens. Ignorantia antecedens, ea est, quæ nec directè nec indirectè voluntaria est, ideoque antecedens appellatur, quia omnem voluntatis actum antecedit; & eadem dicitur inuincibilis & probabilis seu iusta: inuincibilis, quando nulla diligentia vinci potuit: probabilis verò seu iusta, quando etsi absolutè loquendo, omni adhibita diligentia quæ adhiberi potest, vinci potuerit, non tamen debuit, quia nulla fuit obligatio adhibendi maiorem diligentiam ea quæ adhibita est, cum qua tamen superari non potuit; ideoque dicitur moraliter inuincibilis.

2 Ignorantia concomitans est, quando ignoratur aliquid, quod tamen si sciretur, nihilominus ageretur, vt quando quis existimans se occidere feram, inimicum occidit, ita dispositus tamen vt si inimicum esse cognouisset, nihilominus occidisset.

Ignorantia denique consequens ea est, quæ aliquo modo voluntaria est. & voluntatem directè consequitur, quæ etiam dicitur vincibilis, quia diligentia aliqua adhibita, vinci potuit ac debuit: diuiditurq; in affectatam, & eam quæ affectata non est. Affectata est directè volita, v.g. cū quis expressè vult aliquid ignorare vt liberius peccet: ea vero quæ non est affectata, indirectè tantum volita est: v. g. quando quis refugit laborem alicuius studij, vnde ignorantia rei alicuius sequitur. Hac distinctione supposita,

Dicendum 1. ignorantiam aliquando esse causam peccati. Id patet ex scriptura: Act. 3. *Scio, fratres, quia per ignorantiam fecistis*: 1. Tim. 1. *Ignorans feci in incredulitate*. Quod etiam docet S. Thomas quæst. 76. art. 1. vbi docet non quamlibet ignorantiam esse causam peccati, sed illam tantummodo quæ vincibilis est, & nihilominus tollit notitiam aliquam, quæ si adesset, factum peccati prohiberet, iuxta quod dixit Apostolus loquens de Iudæis, 1. Corinth. 2. *Si cognouissent, nunquam Dominum gloriæ crucifixissent*.

Dicendum 2. ignorantiam vincibilem non solum esse causam peccati; sed etiam esse peccatum, ratione negligentiæ adiunctæ, qua quis negligit ea scire, quæ scire tenetur & potest. Ita S. Doctor art. 2. Et constat ex scriptura: Psalm. 24. *Delicta iuuentutis meæ, & ignorantias meas ne memineris, &c.* & ex S. Aug. lib. 1. de lib. arb. c. 19. *Non tibi imputatur ad culpam quod inuitus ignoras, sed quod negligis quærere, quod ignoras*.

3 Dicendum 3. ignorantiam antecedentem inuincibilem tam iuris quàm facti omnino à peccato excusare. Ita S. Thomas ar. 1. & cum illo communiter omnes: & probatur primo ex his Christi Domini verbis S. Ioan. 15. *Si non venissem, & eis locutus non fuissem, peccatum non haberent*: Super quæ verba S. August. tract. 89. in S. Ioan.

dicit. *Illos ad quos Christus non venit, & quibus non est locutus, excusationē habere; non de omni peccato suo, sed de peccato illo, quo in Christum non crediderint.* Et Sanctus Bernard. Epist. 77. ad Hugonem de Sancto Victore eadem Christi verba explicans, *Si* inquit, *locutus fuisset, sed non eis, inobedientiæ culpam ignorantia excusaret.*

Probatur 2. hac ratione: ignorantia illa à peccato excusat, quæ ab actione peccati quatenùs talis est, tollit rationem voluntarij, peccatum enim nullum est, quin sit volontarium: atqui ignorantia antecedens tollit rationem voluntarij ab actione peccati, redditque illum simpliciter inuoluntarium, vt docet S. Th. 1. 2. quæst. 9. art. 8. & cum illo Theologi omnes; ergo à peccato excusat.

Dicendum 4. ignorantiam concomitantem quando inuicibilis est, à peccato excusare. Ita Isambertus ad quæst. 76. disp. vnic. art. 8. & plures alij quos ibidem citat. Ratio est, quia ignorantia illa, vt docet S. Thomas cit. art. 8. etsi non non faciat actum inuoluntarium, facit tamen non voluntarium: & sic in eiusmodi actu non reperitur ratio voluntarij, sine qua peccatum nullum esse potest.

Dicendum 5. ignorantiam consequentem siue affectatam, siue minimè affectatam, nunquam excusare à peccato opus malum quod ex illa fit, quia scilicet non impedit quin tale opus sit voluntarium: hæc est tamen inter vtrumque differentia, quod ignorantia illa, quæ non est affectata, minuit peccatum, quia minus voluntarium reddit, ea verò quæ est affectata, peccatum non minuit, sed potiùs auget, vt obseruat S. Doctor quæst. 76. art. 4.

4 Quæres an possit esse ignorantia aliqua inuincibilis iuris naturalis. Respondetur 1. vniuersalissima ipsius iuris naturalis principia à quouis homine adulto neque inuincibiliter, neque vincibiliter ignorari posse. Eiusmodi sunt hæc; *Bonum esse faciendum: malum fugiendum: nemini iniuriam esse inferendam.* Ita Sanct. Thom. quæst. 94. art. 6. sunt enim hæ vniuersales & per se notæ humanarum actionum regulæ, vnicuique hominum naturaliter insitæ: vnde S. August. lib. 2. de lib. arb. cap. 10. *Iuste,* inquit, *esse viuendum, propria suis quibusq; esse reddenda, &c. nonne fateberis esse verissimū & tā mihi, quam tibi, atque omnibus id videntibus præsto esse communiter?*

Respondetur 2. iuris naturalis, quoad alia quædam principia minùs vniuersalia, ignorantiam inuincibilem esse posse in quibusdam hominibus etiam toto vitæ tempore: manifestum est enim nu lta esse iuri naturali repugnantia, quæ non solum ab indoctis & rudibus sed etiam à doctis & ingenij acumine præcellentibus viris talia esse ignorantur: nam & Cassianus olim, alijque sancti viri, vt in eius Collationibus habetur, existimauerunt mendacium aliquando esse licitum ad bonum aliquod promouēdum; aut malum impediendum: multique nunc etiam doctissimi viri & in Theologia versatissimi dissen-

dissentiunt inter se de re aliqua ad ius naturæ pertinente; v. g. de contractu aliquo, vtrùm sit vsurarius aut aliàs iniustus, necne, abeuntque in partes contradictoriè oppositas; alijs negantibus, alijs è contrario affirmantibus: vnde sequitur quosdam illorum ignorantia aliqua inuincibili iuris naturalis laborare.

SECTIO VIII.

Quinam sint effectus peccati.

1 TRes præcipui communiter à Theologis numerantur. Primus est, quòd lædat hominis naturam, eiusque bonum imminuat. Ita S. Thomas quæst. 85. art. 1. & 2. vbi docet bonum naturæ in homine triplex esse: primum bonum consistit in ijs, quæ ad ipsius naturæ humanæ essentiam spectant: vt sunt principia quibus ipsa natura constituitur, & proprietates quæ ab illis oriuntur: vt sunt esse rationabile, esse liberum, &c. Secundum bonum est inclinatio illa & propensio, quam homo ex natura sua, quatenùs rationabilis est, habet ad virtutem. Tertium denique bonum est donum originalis iustitiæ, quod in persona primi hominis vniuersæ humanæ naturæ collatum fuit, & eo sensu bonum ipsius naturæ vocatur. Ex his autem tribus naturæ bonis docet S. Doctor primum nec tolli, nec minui per vllum peccatum: tertium per peccatum originale penitus ablatum fuisse; secundum verò inclinationem scilicet illam naturæ humanæ ad virtutem, imminui quidem per peccatum, cum eius actus virtuti opponatur, nunquam tamen penitùs auferri.

2 Secundus effectus peccati est macula quædam & deformitas, quã anima per peccatum contrahit, & quæ transacto ipsius peccati actu, in ea remanet. Ita S. Th. quæst. 86. art. 1. & 2. & constat ex Scriptura: Iosue 22. *Peccastis in Beelphegor, & vsque in præsentem diem macula huius sceleris in vobis permanet*: Ierem. 2. *Maculata es in iniquitate tua coram me, dicit Dominus*: Item ex alijs Scripturæ locis, in quibus peccatores dicuntur inquinati, immundi, &c.

Hæc autem peccati macula secundùm probabiliorem Theologorum sententiam, nihil est aliud quàm ipsam et peccati malitia, quatenùs etiam transacto actu peccati, censetur durare ac perseuerare, quandiu per pœnitentiam non deletur: quæ quidem macula vocatur etiam peccatum habituale, eo quod velut habitualiter post peccatum actu commissum remaneat in anima.

Est tamen hic obseruandum, peccatum illud habituale distinguendum esse à vitioso habitu, seu à praua illa inclinatione & propensione, quæ per repetitos peccati actus ingeneratur in anima, in eaque remanet, etiam postquam

ipsa peccati macula per gratiæ infusionem deleta est: nec nisi per contrarios & sæpe repetitos virtutis actus tollitur.

Tertius denique peccati effectus est reatus pœnæ: certum est enim pœnam aliquam peccatis hominum diuinitus esse decretam: S.Matth.5. *Qui dixerit fratri suo, fatue, reus erit gehennæ ignis:* Rom 2. *Tribulatio & angustia in omnem animam hominis operantis malum* Hæc autem pœna, cum iustè à Deo decernatur, supponit peccatorem illa dignum esse, illiusque reatum per peccatum incurrere.

Porrò circa hunc tertium peccati effectum obseruandum, non omnem pœnam esse propter aliquod peccatum; cùm constet quasdam interdum huius vitæ pœnalitates iustis & sanctis à Deo infligi, non in punitionem peccatorum, sed ad probationem & exercitamentum virtutis, quod de sanctissima virgine Deipara nullus negare potest, & de plurimis alijs Sanctis pietas facile suadebit.

Obseruandum 2. quod quamuis peccatum per se & formaliter consideratum non possit esse pœna peccati alterius: vt docet S.Thomas quæst. 87. potest tamen esse per accidens eo modo quem ibidem explicat, ratione scilicet substractionis gratiarum aliquarum actualium, quarum auxilio Deus interdum peccatorem priuat in punitionem præcedentis peccati: vnde sequitur lapsus in aliud peccatum.

4 Quæres quanta pœna cuique peccato actuali diuinitus decreta sit. Respondetur cum distinctione: Si enim id quæratur de peccato mortali, certum est ex fide pœnam æternam siue damni, siue sensus, vnicuique peccato mortali esse constitutam. De pœna damni, quæ consistit in priuatione visionis beatificæ, constat ex S.Matt.8. vbi dicitur quod reprobi *eijcientur in tenebras exteriores*. De pœna verò sensus ex eodem sancto Matth. 25. *Ite maledicti in ignem æternum* Cùm autem dicitur pœna æterna cuique peccato mortali constituta id intelligendum est, vt rectè docet Isambertus ad quæst. 87. disp. 2. a. 3. non solum de perpetuitate ipsarum pœnarum quantum ad durationem; sed etiam de earum pœnarum immutabilitate; itavt nullam earum imminutionem, nullumve in supplicijs solatium vnquam experturi sint damnati: vnde etiam Isa. vlt. dicitur quod *vermis eorum non morietur, & ignis non extinguetur*.

5 Quàm vero iustè Deus ob vnicum peccatum mortale, quod aliquando breuissimum & quasi momentaneum est, pœnam æternam decreuerit, iam à nobis dictum est 1. par. tr. 4. c. 3. sect. 4. quod insuper etiam hac ratione demonstrari potest; quia scilicet actio peccati, quamuis secundùm se spectata, breuissimo tempore duret, nihilo-

hilominus secundùm affectum peccantis quasi in totam æternitatem protenditur: qui enim, vt rectè dixit S. Doctor lib. 3. cont. gent. cap. 144. propter fruitionem temporalem boni alicuius temporalis relinquit æternam summi & æterni boni fruitionem, quod facit quicunque mortaliter peccat, rectè ac iustè censetur bono illo temporali in æternum frui velle, proindeque peccatum suum, quod in boni illius temporalis inordinata fruitione consistit, in totam æternitatem velle prorogare: ex quo fit, vt cum illud peccatum sit in affectu æternum, iusto Dei iudicio pœna æterna dignum censeatur.

Si verò quæstio intelligatur de peccato veniali, certum est ex fide, peccata venialia in omnibus iustis siue in hac vita, siue in futura, non esse punienda pœna æterna, sed solummodo temporali; sicut ex eadem fide certum est, homines iustos in accepta iustitia vsque ad mortem perseuerantes, æterna beatitudine in æternum non esse priuandos.

Est tamen difficultas de peccatis illis venialibus, cum quibus peccatores & reprobi ex hac vita decedunt: Scotus enim in 4. dist. 11. & quidam alij Theologi existimant pœnam illis venialibus peccatis debitam, futuram esse tantummodo temporalem. Probabilius tamen alij cum S. Doctore q. 87. a. 5. ad 3. asserunt, pœnam illam fore æternam, non tam ratione grauitatis, quàm irremissibilitatis ipsius peccati venialis: cum in inferno nullus neque remissioni neque redemptioni locus sit.

DIGRESSIO.

De loco inferni, & damnatorum supplicijs.

1 CVM inter cæteros effectus peccati acerbissimus & maximè formidandus sit æternæ pœnæ reatus, vt hæc illius acerbitas melius perspiciatur, non erit abs re de loco & qualitate pœnarum illarum æternarum hìc paucis agere, ac quid de illis secundùm fidei Catholicæ regulam sentiendum sit, declarare.

Dicendum igitur 1. infernum seu carcerem damnatorum pœnis deputatum, esse locum aliquem realem, & corporeum in ipsis terræ visceribus situm. Ita S. Thom. in suprà quæst. 97. art. 7.

Hæc veritas constat ex Scriptura Num. 16. *Dirupta est terra sub pedibus eorum, &c. descenderunt viui in infernum operti humo.* Iob. 10. Infernus vocatur *terra tenebrosa, & operta mortis caligine.*

Constat etiam eadem veritas ex antiquis Patribus qui id asseru-

erunt, vt Tertullianus lib.de ani.cap.55. *Nobis*, inquit, *inferi, non nuda cauositas, nec subdiualis aliqua mundi sentina creduntur, sed in fossa terra & in alto vastitas, & in ipsis visceribus eius abstrusa profunditas*, S. Athanasius in quæstionibus: *Peccatorum*, inquit, *anima in inferno posita sunt subter omnem terram & mare, vt Psalmista dicit: Posuerunt me in lacu inferni, in tenebrosis & in vmbra mortis*. Et S. Cyrillus Alexand.de exitu animæ: *Tunc*, inquit, *animam inuadunt dæmones, eamque in terrarum opaca deducunt, & solidissimis compedibus reuinctam infimas infernorum carcerum partes ac erebi custodias deijciunt*.

2. Porrò quantæ & quam amplæ regiones, quam vasti recessus in ipsius terræ sinu reperiantur, ex Cosmographorum demonstrationibus satis apertè dignosci potest; cum secundum communem & probabiliorem illorum sententiam, ab extima terræ superficie ad illius centrum mille ac quingentæ & amplius leucæ numerentur, quæ totius ambitus illius semidiametrũ efficiunt: vnde secundùm Arithmeticorum numerorum rationem colligitur, immensa propè esse spatia quaquaversum in terræ visceribus protensa, in quibus proinde varia receptacula, eaque amplissima constitui possunt, siue pro Iustis ad tempus determinatum purgandis, siue pro Reprobis in æternum puniendis, siue pro Limbo puerorum ex hac vita cum solo originali peccato decedentium.

Dicendum 2. ignem verum & corporeum in inferno reperiri, eoque tum corpora, tum animas ipsorum reproborum in æternum cruciari. Ita S.Th. in sup.qu.97.art.5.& constat ex scriptura. Isa.66. *Conterriti sunt in Sion peccatores, possedit tremor hypocritas: quis poterit habitare de vobis cum igne deuorante; quis habitabit de vobis cum ardoribus sempiternis?* & Apoc.19. vocatur infernus *stagnum ardens igne*.

1. Idipsum docent SS.Patres: & Cyprianus serm. de Ascensione Christi, *Immortales*, inquit, *miseri viuent inter incendia, & inconsumptibiles flamma nudum corpus allambent: ardebit purpuratus diues, non erit qui æstuanti lingua stillam aqua infundat: in proprio adipe frixa libidines bullient: & inter sartagines flammeas miserabilia corpora cremabuntur*. S. Gregorius Magnus lib.4. dialog. cap. 28. *Sicut*, inquit, *electos beatitudo latificat, ita credi necesse est, quod à die exitus sui ignis reprobos exurat*.

Dicendum 3. præter ipsius ignis sensibile tormentum, plures alias varias pœnas ipsis damnatis infligi. Psal.10. *Ignis, sulphur, & spiritus procellarum pars calicis eorum*. Iob.24. *Ad nimium calorem transibit ab aquis niuium*: id est (vt explicat Hugo Cardinalis) quod impij in inferno de pœna ad pœnam transibunt. Apoc.18. *In illa die venient plaga eius mors, luctus, fames, &c.*

Idipsum

Idipsum quoque affirmant SS. Patres: vt S. Basil. in Psalm. 33. vbi dicit in inferno post iudicium vltimum fore *vermium innumerabilium genus venenosum ac carniuorum, esitans quidem semper, nec tamen se exsatians, intolerabiles dolores morsibus infigens*. S. Cyrillus cit. orat. de exitu animæ: *Illis*, in inferno scilicet, *inhumani ergastuli, tenebricosus carcer, insolubilia vincula: vi nulla refringenda catena, feri & intractabiles ministri, graues illa quæ ad supplicium adhibentur, scutica, firmi vngues & infracti, pradura flagella, pix nebulosa, & strepitans sulphur grauedlens, atra cubilia, pyra semper ardens, fœdus & olens vermis, &c.* Sanctus August. Epist. 211. ad Iulianum, *Væ ijs, quibus præparatur dolor vermium, ardor flammæ, sitis inextinguibilis; fletus ac stridor dentium, oculorum lacrymæ, tenebræ exteriores, &c.*

Quare eundem S. Patrem audiamus ser. 81. de temp. in Vigil. Pentecost. cap. 18. sic concludentem: *Hæc recordare, & ignem illum gehennæ his quæ te nunc exagitant, flammis libidinis & cupiditatis oppone: ignis hic, qui in præsenti est vita, absumit cuncta quæ recipit; ille verò quos susceperit, semper integros seruat: propterea enim & inextinguibilis dicitur, non solum quia ipse non extinguitur; sed quia nec eos quos susceperit, extinguet, aut perimet.*

CAPVT TERTIVM.

De Legibus.

QVONIAM, vt dictum est capite præcedenti, peccatum nihil aliud est, quàm legis transgressio, idcirco ad perfectam ipsius peccati notitiam requiritur etiam cognitio legis, vnde dixit Apostolus Roman. 3. *Per legem cognitio peccati*.

SECTIO I.

Quid nomine legis intelligatur, & quotuplex sit lex.

1 LEGEM à ligando dictam esse docet S. Thomas 1. 2. qu. 90. art. 1. quod ad sui obseruationem legislatoris subditos liget. Isidorus vero lib. 5. Ethymol. c. 3. a legendo deriuatum esse arbitratur, quod lex scribi, & publicè proponi soleat, vt ab omnibus legatur. Verùm quicquid sit de ethymologia, legis nomen latè, & im-

impropriè sumptum, regulam quamcunque siue normam agendorum significat: quo sensu Grammaticæ aliarumque artium regulæ leges vocantur: & tyranni leges, quamuis iniustas ferre dicuntur, iuxta illud Isa. 10. *Væ qui condunt leges iniquas*. Si vero propriè & strictè sumatur, secundùm mentem S. Doctoris q.98.a.1. nihil est aliud quàm recta regula seu mensura humanorum actuum, secundùm quam vel ad benè agendum dirigimur, vel à malè agendo retrahimur.

Lex autem eo sensu intellecta diuiditur à S. Doctore q. 91. art. 1. & sequent. in legem æternam, naturalem, & positiuam: & hæc lex positiua subdiuiditur in legem positiuam diuinam, & legem positiuam humanam: quæ quidem lex positiua humana rursùs duplex est, Ecclesiastica scilicet, & Ciuilis: sicut etiam lex positiua diuina alia est vetus, seu Mosaica; alia noua, quæ lex Euangelica seu Christi vocatur, quoniam ab illo tanquam supremo legislatore in Euangelio lata est & promulgata. De lege æterna & naturali agendum nobis est in hac sectione; de positiua verò tum diuina, tum humana, in sequentibus.

Lex æterna, vt docet S. Thom. quæst. 91. art. 1. nihil est aliud quàm ratio diuinæ sapientiæ, quatenus omnium actionum & motuum directiua est: sicut enim in quolibet artifice præexistit ratio eorum quæ per artem fiunt: ita etiam in quolibet gubernante præexistere debet ratio directiua eorum, quæ ab ijs qui eius gubernationi subduntur, agenda vel omittenda sunt: Deus autem, sicut per suam sapientiam rerum omnium conditor est, sic est etiam gubernator: vnde sapientia illa in quantùm per eam cuncta creata sunt, rationem habet exemplaris & Ideæ; in quantùm vero per eandem cuncta diriguntur in finem debitum, legis æternæ rationem obtinet.

2 Cum vero hæc æterna lex creaturas quascunque secundùm modum illis conuenientem dirigat, idcirco aliter ratione carentibus, aliter ratione præditis intimatur & proponitur: illis quidem per executionem, &, vt ita loquamur, per impressionem ordinis ipsius qui ab æterna lege dimanat; istis vero per quandam velut irradiationem diuinæ sapientiæ, quæ mentem rationalem illustrat, & in operationibus suis dirigit, iuxta illud Psal. 4. *Signatum est super nos lumen vultus tui Domine*: vnde Sanctus Augustinus dicit lib. 1. de lib. arb. cap. 6. *Notionem legis æternæ quibuscunque hominibus impressam*;

Quanta autem sit vis & potestas illius æternæ legis, vel hinc patet, quod omnes & quæcunque creaturę, nulla prorsùs excepta, illi omnimodè subdantur: & de illis quidem quæ ratione carent, constat ex Psalm. 148. *Ignis, grando, nix, glacies, &c. quæ faciunt verbum*

bum eius, Psal.118 *Ordinatione tua perseuerat dies, quoniam omnia seruiunt tibi* De creaturis autem ratione præditis similiter constat: vel enim secundùm rectam rationem agunt, & tunc æternæ legis ductum sequuntur: vel à recta ratione aberrant, & tunc *quantum deficiunt à lege æterna ex parte actionis*, vt loquitur S. Thomas q.9.art.1. *tantùm suppletur ex parte passionis: prout scilicet in tantùm patiuntur quod lex æterna dictat de eis, in quantum deficiunt facere quod ipsi legi æternæ conuenit*. Quo sensu rectè dixit S.Aug.lib.1.conf.c.12. *Iussisti Domine, & sic est, vt pœna sua sibi sit omnis animus inordinatus*.

3 Lex naturalis, vt docet idem S.Thomas quæst.91. art.2. est ipsummet naturale iudicium seu rationis dictamen, quo per lumen nobis à Deo, tanquam authore naturæ inditum, & ab æterna eius lege deriuatum, cognoscimus ea esse facienda quæ recta & iusta sunt; & è contrà vitanda esse ea, quæ à iustitia & rectitudine deflectunt.

Ad pleniorem verò huius legis naturalis notitiam obseruandum primò, naturale illud iudicium rationem legis habere, non prout à nobis est, sed quatenùs est in nobis ex diuinæ legis impressione: vnde patet ratio, cur eiusmodi lex naturalis à Regio Psalte vocetur, Psal.4. *lumen diuini vultus*, id est diuinæ sapientiæ *signatum super nos*, quia scilicet vim omnem suam & lucem ab ipsis diuinæ sapientiæ, seu legis æternæ veluti radijs accepit.

Obseruandum secundò, legem naturalem (vt docet S.Thomas quæst.94. art.4.) vnam & eandem esse apud omnes homines quoad prima & generalia principia, tam secundùm notitiam, quàm secundùm rectitudinem: id est omnes homines eo ipso quod ratione præditi sunt, generalia illa legis naturalis principia cognoscere, & tanquam iusta & recta approbare: v.g. bonum esse faciendum; malum fugiendum; rationi obtemperandum, &c. Quoad conclusiones verò quæ ex illis deducuntur, sæpè contingit multos à recta ratione deficere, propter prauam peccandi consuetudinem, & inde exortam intellectus obscurationem; & sic ab ipsa lege naturali aberrare: vnde videmus apud multas gentes olim idololatriam, & alia flagitia legi naturali contraria, approbata tamen & vsu recepta fuisse, de quibus loquens Apostolus dicit Rom.1. quod *Obscuratum est insipiens cor eorum, & mutauerunt gloriam incorruptibilis Dei, in similitudinem imaginis corruptibilis hominis, & volucrum, & serpentium, &c.*

4 Obseruandum tertiò legem naturalem omnes homines obligare ab eo tempore quo rationis vsum accipiunt, & per illam inter bonum & malum discernere incipiunt: hic enim rationis vsus est veluti ipsius legis naturalis notificatio: & eo sensu intelligenda sunt hæc

Apo-

Apostoli verba Rom.7. *Ego autem viuebam sine lege aliquando; sed cum venisset mandatum, peccatum reuixit*: Ita enim verba illa explicat S.Basilius in Psalm.1. & S.Hieronymus Epist.ad Algasiam q.8. vbi sic loquitur: *Cum mandatum venerit, hoc est tempus intelligentiæ appetentis bona, & vitantis mala, tunc peccatum reuiuiscere incipit, & homo reus esse peccati.*

Obseruandum quartò legem naturalem ita omnes homines obligare, vt in illo nullo casu ab illius seruandæ obligatione possint eximi: atque in primis certum est, exemptionem illam humana authoritate dari non posse, cum ipsa lex naturalis ab æterna Dei lege deriuetur, vimque suam omnem accipiat, vt suprà dictum est: vnde Lactantius lib.6.de diuin.inst.c.8. *Huic*, inquit, *legi* (naturali scilicet) *nec prærogari fas est, nec derogari ex hac aliquid licet, neque tota abrogari potest: nec verò aut per Senatum, aut per populum hac lege liberari possumus.*

5 Quod verò spectat ad authoritatem diuinam, licet quidam Theologi existiment per illam posse in lege naturali dispensari, probabilior tamen est eorum sententia, qui asserunt id sapientiæ diuinæ omnino repugnare, proindeque fieri non posse. Ita S.Thomas q.100. art.8.& ratio est: quia lex naturalis nihil est aliud, vt docet S.Augustinus lib.83.quæst.q.53.quàm *ipsius æternæ legis, atque adeo summæ incommutabilis rationis ipsius diuinæ sapientiæ in mentibus hominum facta transcriptio*: atqui *Deus*, vt ait Apostolus 2.Tim.2. *seipsum negare non potest.*

Dices, Deum Exod.12.Israelitis præcepisse, vt res aliquas ab Ægyptijs mutuo acceptas inuitis illis retinerent, ac secum auferrent; ac proinde in lege naturali quæ furtum prohibet, dispensasse.

Respondetur in illo casu, Deum nihil contra legem naturalem præcepisse; illa siquidem lex prohibet iniustam rei alienæ ablationem; res autem illæ ab Israelitis ablatæ, eo ipso quo id ab illis (Deo iubente) fiebat, non erant ampliùs alienæ, sed ipsorum: Deo scilicet, ratione supremi dominij quod non in omnes creaturas obtinet, proprietatem & possessionem rerum illarum in Israelitas transferente; sicque dicendum est Deum in præcepto legis naturalis non dispensasse, sed actionis illius quam imperauit, obiectum mutasse, & ea ratione licitam & honestam reddidisse.

SE-

SECTIO II.

Quid sit lex humana, & circa quam materia versari possit.

1 LEx humana, secundùm doctrinam S.Th.q.90.art.8.nihil est aliud quàm quædam rationis ordinatio, ad commune bonum, ab eo qui communitati præest, promulgata, cum intentione obligandi.

Dicitur primo (Rationis ordinatio) quia lex positiua fertur per modum imperij: at imperare, vt docet idem S.Th.q.17.a.1. est actus rationis, præsupposito tamen actu voluntatis.

Dicitur secundò (ad commune bonum) quia ad rationem legis requiritur, vt non vni tantum aut alteri personæ; sed toti communitati imponatur: *Lex enim* vt habetur distinct.4. capite 4. *Nullo priuato commodo; sed pro communi vtilitate conscripta esse debet*: vnde, vt ait idem Sanct Thom.qu.90.art.3. ad 3. Paterfamilias potest quidem præcepta vel statuta facere, non vero leges condere.

Dicitur tertiò (legem humanam ferendam esse ab eo qui communitati præest) iuxtà id quod dicit Apostolus Rom. 13. *Omnis anima potestatibus sublimioribus subdita sit: nõ enim est potestas nisi à Deo*: ex quibus verbis, sicut constat, subditos ad obedientiam Superioribus præstandam obligari, sic etiam ex ijsdem rectè colligitur penes ipsius Superiores inesse ferendarum legum potestatem.

Dicitur quartò, legem humanam promulgari debere: *Tunc enim*, vt dicitur in decret.cap.*In istis* distinct.4. *Leges instituuntur, cum promulgantur*. Quod confirmari potest ex capite *Ad hæc* extra de postulatione Prælatorum, & ex capite *Cognoscentes*, de Constitutionibus. Cuius quidem conditionis rationem hanc affert Sanctus Doctor q.90 art.4.quia *Lex imponitur per modum regulæ & mensuræ: regula autem & mensura imponitur per hoc quod applicatur hisque regulantur & mensurantur: vnde ad hoc quod ea virtutem obligandi habeat, oportet quod applicetur hominibus qui secundùm eam regulari debent: talis autem applicatio fit per hoc quod in notitiam eorum deducitur ex ipsa promulgatione*.

Dicitur quintò (legem ferendam esse cum intentione obligandi) Atque in primis quod communitates Superiores potestatem habeant sibi subditos obligandi, constat tum ex antè dictis, tum ex Concil. Constant. sess.vlt.in qua opinio cõtraria quæ fuit Vviclefi & Ioannis Hus, tanquam hęretica damnata est. Quod vero etiam requiratur ex parte Legislatoris intentio obligandi, inde infertur, quòd si lex

non

non obligaret, lex dici non posset, sed potius consilium: lex enim à ligando dicta est, vt docet S. Thomas art. 1. & in eo præsertim à consilio differt, quod consilium liberam relinquat potestatem faciendi id quod consulitur, lex verò ad id quod per illam præscribitur, exequendum obliget: vnde S. Hieronymus lib. 1. cont. Iouin. *Res*, inquit, *quæ consulitur est in arbitrio offerentis, res quæ præcipitur, in necessitate seruientis.*

Addit S. Thomas q. 95. a. 3. ex Isid. lib. 5. ethymol. c. 21. alias quasdam legis humanæ conditiones, scilicet vt sit iusta, honesta, possibilis, loco & tempori conueniens, pro commuuitatis vtilitate scripta &c. quæ ex infra dicendis plenius intelligentur.

Quod spectat ad materiam ipsius legis, certum est in primis, humanam legem nullum præcipere actum, qui sit lege naturali vel positiua diuina prohibitus, nullum item posse prohibere, qui sit hac vel illa præceptus: lex enim humana legi naturali contradicere non debet, nec præualere potest, cum ipsa lex naturalis sit indispēsabilis, vt ex antè dictis constat; & multò minùs legi diuinę; quia sicut Princeps Apostolorum edixit Actor. 5. *Obedire oportet Deo magis quàm hominibus*: vnde S. Augustinus dicit lib. 1. de lib. arbitrio c. 6. *in ista temporali lege nihil esse iustum atque legitimum, quod non ex hac æterna lege sibi homines deriuarint.*

Certum est deinde, lege humana prohiberi posse actum externum quemcunque, lege diuina vel naturali minimè præceptum: posse item præcipi actum externum quemcumque hac vel illa lege minimè prohibitum, vnde Christus Dominus S. Matth. 23. *Omnia*, inquit, *quæcumque dixerint vobis, seruate & facite*: quod tamen sic intelligi debet, dummodo prohibitio illa vel præceptio sit honesta, iusta, possibilis, bono communi vtilis, aliasque habeat conditiones supra relatas: potestas enim legislatiua hominibus à Deo concessa est 2. Cor. 10. *Ad ædificationem, non verò ad destructionem.*

4 Cùm hæc duo certa sint: vnum est, de quo apud Theologos controuertitur: an scilicet lex humana possit quoque actus internos præcipere vel prohibere. Quidam Doctores id simpliciter affirmant, alij probabilius cum S. Thoma quæst. 91. art. 4. negant, asseruntque nulla humana lege, etiam Ecclesiastica, prohiberi posse vel præcipi actus purè internos, nisi quatenùs exterioribus quibusdā actibus præceptis, vel prohibitis necessariò coniungantur. Ratio est, quia (vt ibidem dicit S. Doctor) *De his potest homo legem facere, de quibus potest iudicare: iudicium autem hominis esse non potest de interioribus motibus qui latent, sed solum de exterioribus actibus qui apparent*: vnde Innocentius III. cap. 33. de simonia versùs finem, *Nobis*, inquit, *datum est de manifestis tantummodo iudicare.*

Dixi-

Diximus actus internos lege humana præcipi aut prohiberi non posse, nisi quatenùs exterioribus actibus necessario coniunguntur; ita vt sine illis, humana lex moraliter loquendo impleri non possit; tunc enim actus illi interni simul cum externis præcepti vel prohibiti esse censentur: e.g. Ecclesiastica lex de officij diuini recitatione à Clericis beneficiatis, aut in maioribus Ordinibus constitutis facienda, non tantùm præcipit externam ipsius officij recitationem ore tenus factam, sed etiam interiorem mentis attentionem, vt habetur cap. *Dolentes*, extra de celebr. Missarum, in quo Innocentius III. præcipit vt officium diuinum *studiose & deuote à Clericis persoluatur*; quia si attentio illa desit ex deliberata recitantis voluntate, oratio vocalis quæ lege illa præcipitur, iam non erit oratio; & sic lex non implebitur.

Quod si actus internus non sit absolutè necessarius ad hoc vt lex seruetur, sed tantùm vt perfectiùs & meliùs seruetur, tunc sub legem cadere non censetur: vnde S. Thomas quæst. 100. art. 9. dicit modum præcepti non cadere sub præcepto, e.g. quod quis ieiunet in quadragesima ex motiuo temperantiæ; quod Missam diebus festis audiat ex motiuo religionis vel obedientiæ: quocumque enim ex motiuo humana lex impleatur, dummodò motiuum illud sit honestum & bonum, lex ipsa sufficienter impleri censetur.

Porrò circà materiam legis humanæ obseruandum est, illam posse pro varijs hominum temporumque conditionibus subinde mutari, vnde S. Augustinus lib. 1. de lib. arbit. cap. 6. *Lex temporalis*, inquit, *quamuis iusta sit, commutari tamen per tempora iustè potest*: & Innoc. III. in Concil. Lateran. (vt refertur cap. *Non debet*, extrà de consanguinit. & affinit, *non debet reprehensibile iudicari, si secundùm veritatem temporum, statuta quoque varientur humana, præsertim cum vrgens necessitas, vel euidens vtilitas id exposcit.*

SECTIO III.

Vtrùm lex humana in conscientia obliget.

1 PROPOSITA quæstio tam de lege ciuili, quàm de canonica seu Ecclesiastica intelligi debet, &, quamuis quidam Theologi inter vtramque illam legem, distinguendum esse existiment; communis tamen & verior sententia est, quæ vniuersim affirmat legem humanam, siue canonicam, siue ciuilem, in conscientia obligare: Ita vt huic vel illi legi repugnando, peccati etiam mortalis reatus incurri possit. Ita S. Thom. qu. 96. art. 4. Et de lege quidem ciuili probatur ex Apostolo Rom. 13. vbi

vbi loquens de Regibus, Ducibus, & alijs Superioribus laicis: *qui resistit potestati Dei ordinationi resistit*: *qui autem resistunt, ipsi sibi damnationem acquirunt*. & aliquibus interiectis concludit: *Ideò subdit estote, non solum propter iram, sed etiam propter conscientiã*. In quem locum S. Ambros. *Rectè*, inquit, *Apostolus dicit subiectos esse debere, non solum propter iram, id est vltionem præsentem*: *parit enim ira vindictam, sed & propter futurum iudicium, vbi accusante conscientia ipsa punietur.*

Quod si Superioribus Laicis etiam infidelibus, cũ iusta decernunt, obediendum est, iuxta id quod docet Apostolus, longè potiori iure de Superioribus Ecclesiasticis idem dici debet: vnde etiam Christus Dominus S. Matth. 23. de illis loquens: *Quæ dixerint vobis*, inquit, *seruate & facite*: & Apostolus Hebr. 13. *Obedite*, inquit *Præpositis vestris, & subiacete eis, &c.*

Est autem hic obseruanda doctrina S. Thomæ cit. art. 4. vbi dicit leges humanas vim illam obligandi in foro conscientiæ habere, non à se, sed à lege æterna à qua deriuantur: vnde infert eatenùs eas obligare, quatenus ipsi legi æternæ conformes sunt; quod quidem ex triplici capite dignoscendum esse docet, Primò, ex fine ipsarum legum, quando scilicet ad bonum commune ordinantur. Secundò, ex illarum authore, quando Legislatoris potestatem non excedunt. Tertiò, ex earumdem forma, quando secundùm iustam proportionem imponuntur subditis onera in ordine ad bonum commune: & his tribus conditionibus concurrentibus, dicit leges humanas obligare in foro conscientiæ: è contra vero, quando leges illæ iniustæ sunt: vt quando ad vtilitatem communem minimè pertinent; aut quando ab eo feruntur, qui legitimam non habet authoritatem: vel cum per illas onera multitudinis, proportione debita minimè seruata, dispensantur; tales asserit non leges, sed violentias dici debere; nec proinde in foro conscientię obligare, nisi fortè propter vitandum scandalum vel turbationem aliquam; qua ratione quisque particularis iuri suo cedere debet. Si tamen leges illæ iniustæ essent, ac legi diuinæ contrariæ: tunc non modo in conscientia non obligarent; sed nequidem illas obseruare vllo modo liceret, vt per se satis manifestum est.

Cum igitur ex dictis constet legem humanam in foro conscientiæ obligare, quæritur 1. quasnam personas obliget? Respondetur cum S. Doctore q. 93. art. 5. legem humanam eos omnes obligare, qui subduntur potestati, à qua lex illa dimanat, iuxta illud Apostoli Rom. 13. *Omnis anima potestatibus sublimioribus subdita sit*: ex quibus verbis refellitur error Begardorum & Beguinarum, qui asserebant eos, qui perfectionem iustitiæ consecuti essent, humanæ obedientiæ non esse subiectos, nec ad obseruationem vllius legis Ecclesiasticæ.

aut

aut ciuilis obligari: quorum error damnatus est in Concilio Viennensi, vt refertur in Clementina *Ad nostram*, de hæreticis, & in Concilio Trid. sess. 6. cap. 20.

Neque hæreticis illis fauet illud 1. ad Tim. 1. *Iusto non est lex posita*: sensus enim verborum illorũ est, vt rectè obseruat S.Th. a. 5. ad 1. iustos non esse subiectos legi quoad vim coactiuam, cùm sponte illi subdantur, quamuis quoad vim directiuam, illi absolutè subditi sint.

4 Quæritur 2. an Clerici legibus ciuilibus teneantur? Respondetur teneri, dummodo Ecclesiasticis Canonibus vel officio Clericali non repugnẽt, vt fusè docet Bellarminus lib. 1. de Cler. cap. 28. probatque præsertim ex eo quod Clerici prçterquam quod Clerici sunt; sunt etiam ciues & partes quædam Communitatis ac Reipublicæ: proindèque vt tales ciuilibus legibus subdi debent: vnde etiam vt ibidem obseruat, in publicis precibus Clerici pro Regibus orantes dicunt se orare, *Pro Rege nostro, &c.* quibus verbis se illius subditos esse profitentur.

Quæritur 3. vtrum pueri ante vsum rationis legibus teneantur? Communis & certa Theologorum sententia est, non teneri, vt docent Paludanus, Sotus, Azorius, & alij apud Laymann. tract. 4. de legib. cap. 10. eademque est ratio de perpetuo amentibus, vt ibidem dicitur: lex enim est præceptum rationale, cuius proinde capaces non sunt qui ratione carent.

Quæritur 4. vtrùm Legislator pròpria lege teneatur? Respondet Sanctus Thomas sup. art. 5. ad 3. Legislatorem non obligari lege sua quoad vim coactiuam; cum nullus propriè à seipso cogatur: lex autem non habet vim coactiuam, nisi ex potestate Legislatoris: & eo sensu Princeps in iure ciuili dicitur solutus à lege, eo quod nullus in ipsum possit condemnationis sententiam ferre, si contra legem agat: obligari tamen lege à se lata quoad vim directiuam: vnde S. Matth. 23. reprehenduntur à Christo Domino, *illi qui dicunt & non faciunt, & imponunt alijs onera grauia & importabilia: digito autem suo nolunt ea mouere.* Quod tamen intelligi debet, vt rectè obseruat Gammachæus ad quæst. 96. c. 5. de legibus illis quæ nihil continent Legislatoris seu Principis dignitati contrarium aut repugnans: alioqui enim, si versetur lex in tali materia, quæ sit contra dignitatem Principis, certum est illũ eiusmodi lege nullatenùs obligari; e. g. si feratur lex, ne quis Palatium ingrediatur cum ense: manifestum est hanc legem non obstringere Principem, cuius proprium est *gladium portare*, vt dicit Apostolus Rom. 13. quod similiter etiam dici debet, si lege aliqua prohibeatur, nequis audeat venari ceruos in sylua; ne quis aurum vel sericum in vestibus habeat, &c. vt per se patet.

5 Quæritur 5. quandonam lex obligare incipiat. Respondetur

cum distinctione; vel enim quæstio est de obligatione generali, quam secum lex humana semper inuehit, eo ipso quo lex est, vt ex antè dictis constat, vel de obligatione particulari, qua subditus quisque ad illius legis obseruationem tenetur, ita vt si contra illam faciat, peccet. Si primum, dicendum est legem obligare incipere, cùm sufficienter ac debitè promulgata est; tunc autem sufficienter ac debitè promulgata censetur secundùm probabiliorem Theologorum sententiam; cùm in ipsius Principis Curia promulgata est, vt docent Syluester, Sotus, Nauarrus, Azor. Suarez & alij apud Laymann. tract. 4. de leg. cap. 2. quod tamen intelligendum est saluis Regnorum ac prouinciarum consuetudinibus seu iuribus aut priuilegijs specialibus, quæ interdùm requirunt non in vno solo, sed in multis & varijs locis legum promulgationem fieri, vt rectè monet Sotus lib. 1. de iust. & iur. quæst. 1. art. 4.

Si verò secundum, id est, si quæstio sit de obligatione cuiusque particularis ad legem seruandam: dicendum est, ad hoc requiri vt lex ad illius notitiam venerit aut venire potuerit, alioqui, quandiu talem legem latam esse inuincibiliter ignorauerit, ad illam seruandam minimè tenebitur, neque eam transgrediendo peccabit, vt docent Nauarrus, Sotus, Vasquez, & plures alij apud Laymann. suprà: quod etiam declaratur in sext. cap. 1. de concess. præbend. vbi dicitur, quòd *Lex seu constitutio & mandatum nullos astringunt nisi postquam ad notitiam peruenerint eorumdem, aut nisi post tempus, infra quod ignorare minimè debuissent.*

Quæritur 6. an præter ipsius legis promulgationem, necessaria sit eiusdem acceptatio à subditis facta, ad hoc vt obligandi vim habeat. Duæ sunt super hac quæstione Theologorum sententiæ: quidam enim, vt Maior, Nauar. & alij apud Laymann. sup. cap. 3. affirmatiuam partem amplectuntur, asseruntque ad hoc, vt lex vim & robur suum habeat, requiri vt à maiori parte communitatis acceptetur, vel saltem vt non improbetur, vel repudietur. Alij contrà negant legem à populi acceptatione pendere; sed vim & robur suũ accipere a legitima authoritate Legislatoris. Ita Ioan. Medina, Valentia, Suarez, & alii apud Laymann. suprà: quorum sententia probabilior videtur esse, & in praxi tenenda, & quamuis priori sententiæ tanquam probabili vellet quis adhærere, fateri nihilominus deberet; peccare subditos legem Principis iustam acceptare nolentes, eamque ausu temerario improbantes & abiicientes, quando præsertim nulla ratione legitima ad id inducuntur: cùm lex diuina obedientiam subditorum erga Principes apertè præscribat.

SB-

SECTIO IV.

Vnde nam dignosci possit, vtrùm lex humana sub mortali culpa obliget.

1 TRIA sunt præcipua capita, ex quibus communiter Doctores inferunt, legem aliquam humanam sub mortali culpa obligare.

Primum petitur, vt docet Nauarrus cap. 21. Man. num. 50. ex ipsius legis verbis, quibus plerumque obligatio sub graui peccato disertè exprimitur, vt cùm aliquid præcipitur vel prohibetur, *sub interminatione diuini iudicij, vel maledictionis æternæ, aut sub indignatione omnipotentis Dei*, alia ve simili formula. Obseruat tamen idem Nauarrus suprà, non omnia verba præceptiua, qualia sunt ista, *teneatur, obligetur*, item *præcipimus, mandamus, prohibemus*, & similia satis exprimere an lex obliget sub mortali: cùm interdum reperiantur adhibita in legibus illis quæ tantum sub veniali obligant, proindèque id dignoscendum esse, vel ex alijs verbis adiunctis, vel ex materia ipsius legis, vt mox dicetur.

Secundum petitur, vt docet Azorius tom. 1. lib. 5. cap. 6. qu. 5. ex grauitate pœnæ, quam lex comminatur & transgressoribus infligit; cuiusmodi est in legibus Ecclesiasticis, excommunicatio maior, degradatio, &c. in legibus item ciuilibus pœna capitis, aut perpetui carceris, vel publicationibus bonorum &c. Hæ siquidem pœnæ, cum iustè infligi non possint, nisi ob graue aliquod delictum, hinc sequitur, quotiescumque lex humana, quam iustam esse supponimus, eiusmodi pœnas comminatur, & transgressoribus infligit, trangressionem illius esse peccatum mortale.

Tertium desumitur, vt tradit idem Azorius supra, ex qualitate materiæ, circa quam lex versatur; si enim materia legis grauis sit, censebitur obligare sub peccato mortali: si leuis, sub veniali. Materia autem illa censetur esse grauis, non modo quæ per se & absolutè spectata semper & in omni euentu talis est; sed etiam illa, quæ licet secundùm se præcisè considerata leuis sit, ratione tamen circumstantiarum temporis, loci, &c. iudicio viri prudentis grauis esse censetur: quia scilicet in talibus circunstantijs plurimum conducit ad commune bonum: e. g. vrgente fame & penuria publica, legis illius materia grauis esse censetur, qua vetitum foret, ne quis triticum in alienas Prouincias exportaret.

Cum igitur de his tribus conueniat inter Doctores, controuersum est inter illos; vtrùm sola Legis latoris intentio sufficiat ad hoc vt lex ab eo lata sub mortali obliget, quamuis eius materia leuis sit.

Omissis varijs Theologorum sententijs, probabilissimè loqui videntur ij, qui docent legem in materia leui non posse obligare ad mortale peccatum, quantumuis Legislator hoc intendat, intentionemque suam verbis disertis exprimat. Ita Dominicus Sotus lib. 1. de lege pœnali cap. 5. Bellarminus lib. 3. de membris Ecclesiæ cap. 11. & plures alij. Quorum præcipua ratio est, quod lex iniusta nullam inducat obligationem ex ea parte qua iniusta est: vnde sanctus Augustinus libro 1. de liber. arbit. cap. 5. *Lex illa*, inquit, *quæ iusta non fuerit, lex non sit.* Atqui lex illa in qua, licet eius materia leuis esset, Legislator intenderet obligare ad peccatum mortale; proindèque ad pœnam æternam, ex illa parte non esset iusta: sicut lex illa iusta non censeretur, quæ pœnam mortis temporalis ob leue aliquod delictum decerneret; ergo ad peccatum mortale non obligaret quantumuis Legislator obligare intenderet.

3 Quæres, an sicut lex in materia leui sub peccato mortali non obligat, licet Legislator obligare intendat: sic è contra in materia graui obliget sub mortali, quãuis Legislator intẽdat solùm obligare sub veniali. Nauarrus cap. 23. numero 49. Ioannes Medina cod. de ieiunio, quæstione 7. & quidam alij existimant obligare tunc solummodo sub veniali; quorum sententia quamuis probabilis sit; probabilior tamen & magis in praxi tuta est contraria, quæ asserit legem in materia graui obligare sub mortali peccato, quatumuis Legislator intẽdat solum obligare sub veniali. Ita Driedo de libert. Christiana cap. 3. ad 1. Franciscus à Victoria relectione de potestate ciuili, numero 19. Bartholomæus Medina ad qu. 96. art. 4. & Bellarm. supra: vbi rectè obseruat in resp. ad 7. argumentum, ex intentione quidem Legislatoris pendere; an velit reipsa imperare, & veram legem condere, an vero solum ostendere quid agendum sit sine alio imperio: sed si velit serio imperare, & veram legem condere, non esse in eius potestate impedire quin lex obliget ad mortale vel veniale, pro rei magnitudine vel paruitate.

Supersunt adhuc duæ circa præsentem materiam difficultates. Prima est, an lex humana sub peccato mortali obligans, obliget etiã cum periculo vitæ. Quidam Theologi absolutè negant: & alij longè probabilius distinctione vtendum esse existimant. Vel enim lex humana talis est, vt illius obseruatio bono communi tuendo sit necessaria, ita vt ex illius transgressione graue aliquod detrimentum in totam communitatem deriuetur: e. g. legem fert Episcopus tempore pestis grassantis, ne Sacerdotes ex locis peste infectis discedant, in quibus Pastoribus defunctis nulli alij aderunt, qui pereuntibus Sacramenta ministrent: Item Imperator in lege lata prohibet, ne milites in excubijs stationes suas deserant, ne scilicet ex desertione stationis strages & profligatio totius exercitus sequatur; in

illis

illis enim casibus Sacerdotes ac milites etiam cum periculo vitæ obedire tenentur; cum bonum priuatum secundùm rectam rationem bono communi postponi debeat.

Vel talis est illa lex, vt illius obseruatio solum particulare bonum respiciat, vt ieiunium, auditio Missæ, &c. tunc enim, quamuis lex illa sub mortali obliget, non tamen obligat cum vitæ aut etiam sanitatis amittendæ, vel grauis alicuius damni aut incommodi subeundi periculo: cum nulla tunc suppetat ratio, cur Legislator cum tanto damno vel periculo ad legum suarum obseruationem obliget. Ita Sotus in 4. dist. 22. qu. 1. art. 4. Valentia disp. 7. de lege humana, Vasquez, Suarez, & alij apud Laymannum cap. 14. de legibus, qui tamen id limitat, dummodo nullus adsit legis vel Legislatoris contemptus, nullum item ex violatione legis immineat graue scãdalum: vnde S. Augustinus dicit, lib. de bono coniug. cap. 16. *Satius esse fame mori, quàm idolothytis vesci*, cum scandalo scilicet, vel religionis contemptu.

Secunda difficultas est, an sint aliquæ leges purè pœnales; id est, quæ ad solam pœnam obligent, & ex quarum transgressione nullus peccati reatus incurratur. Quidam Theologi affirmant, alij tamen probabilius negant, quorum plures citat & sequitur Bellarminus lib. 3. de memb. Eccl. cap. 11. dicitque implicare contradictionem; Legislatorem obligare ad pœnam, & non cum culpa & pœna sint correlatiua, nec illa lex iusta videatur, quæ pœnam aduersus insontes decerneret: vnde asserit regulas illas quorumdam Religiosorum quæ ad solam pœnam obligant, non per modum legis obligare, sed per modum cuiusdam conuentionis & pacti; Sanctus Doctor rectè obseruat 2. 2. quæst. 186. art. 9. ad 2. *Non omnia quæ in lege humana continentur, tradi per modum præcepti, sed quædam proponi per modum ordinationis cuiusdam obligantis ad solam pœnam*: quod in quibusdam legibus ciuilibus locum habere censet. Nauarrus cap. 23. num. 55. quando scilicet neque ex Legislatoris declaratione, neque ex qualitate pœnæ, neque ex detrimenti publici grauitate, dignosci clarè potest, an lex aliqua ciuilis pœnalis obliget sub culpa, tunc enim vt ibidem docet, quiuis poterit id in fauorabiliorem partem interpretari, ac sibi persuadere hanc non tam legem esse, quàm ordinationem quandam, quæ proinde ad nullam culpam obliget, sed pœnam tantum veluti conditionem quandam proponat, vt diligentius & fidelius obseruetur.

SECTIO V.

In quibus personis resideat legum ferendarum potestas.

1 CVM leges humanæ duplicis sint generis, Ecclesiasticæ scilicet, & ciuiles: duplex etiam est Legislatrix potestas, Ecclesiastica nimirum, & ciuilis. De vtraque breuiter hic agendum est.

Ac in primis obseruandum est primam & præcipuam conditionem in Legislatore siue Ecclesiastico, siue laico requisitam, esse legitimam in foro exteriori iurisdictionem, id est legitimam authoritatem ac potestatem publicam ad regimen & gubernationem communitatis alicuius. Hæc autem iurisdictio duplex est: alia ordinaria, quam quis ratione proprij muneris & officij obtinet, alia delegata, quam non ex munere vel officio, sed ex commissione & facultate sibi concessa exercet.

Rursùm alia est iurisdictio contentiosa, alia voluntaria: ad illam pertinet leges condere, prohibere, punire, causas seu lites tum ciuiles tum criminales dirimere, &c. quamobrem proprium tribunal postulat, quod contentiosum dicitur à partium contentione. Voluntaria autem iurisdictio versatur circa alios publicæ potestatis actus, quales sunt legitimare, dispensare, conferre beneficia, &c. Differunt vero inter se, quod illa etiam in inuitos exerceri possit: hæc nonnisi in volentes, vnde etiam nomen accepit: Deinde quod iurisdictio contentiosa extrà proprium territorium non extendatur: vt enim dicitur cap. 2. de constitut. 5. *Extra territoriũ ius dicenti impunè non paretur*: ex quo fit, vt nec synodales constitutiones, nec aliæ leges alicuius diœcesis particulares extra illius territorium obligent, nec diœcesani, quando illinc absunt, ad earum obseruationem, v. g. ad celebrationem Festorum illius diœcesis particularium teneantur: sicut è contra peregrini & aduenæ, dum in illa diœcesi commorantur, vel per illam iter faciunt, leges illius & consuetudines particulares seruare tenentur. Voluntaria autem iurisdictio extra proprium territorium validè & plerumque licitè possit: quando scilicet nulla inde oritur cuiusdam offensio, nullumve scandalum. Ita Suarez, Nauarrus, Sylvester, & alij plures apud Laymann. tract. 4. de legib. cap. 5. & 11.

Obseruandum 2. hanc vtramque potestatem legislatiuam inter se differre ratione originis: Ecclesiastica enim potestas immediatè à Deo instituta est; ciuilis vero quamuis à Deo sit, *Non enim est potestas, nisi à Deo*, inquit Apostolus Rom. 13. non tamen est immediatè ex institutione illius, sed ex ipsorum hominum institutione: ratio

enim

enim naturalis ipsis hominibus diuinitùs indita, sicut homines ad vitæ societatem adigit, sic etiam dictat societatem humanam diu constare non posse, nisi publica aliqua potestate gubernetur iuxta illud Sapientis; *Vbi non est gubernator, populus corruet.* Vnde prouidentiæ diuinæ suaui moderamine factum est, vt homines vbique terrarum aliquam regiminis formam inter se constituerẽt; & alij quidem communio consilio seipsos regerent; alij vero penes aliquos Optimates, vel penes vnum Principem, seu Regem aut Imperatorem, authoritatem omnem ac iurisdictionem transferrent: vnde Rerum publicarum Regnorumque ac Imperiorum variæ formæ exortæ sũt, factumque est vt ad regimen communitatis, alij Democratiam, alij Aristocratiam, alij vero Monarchiam amplecterentur: quæ quidem Monarchia, vt id obiter dicamus, hoc præ cæteris habet, quod proximè ad totius mundi summo moderatore Deo, regimen accedat, primamque illam & æternam diuini imperij formam perfectiùs imitetur.

Differt prætereà hæc vtraque potestas ratione obiecti: potestas enim Ecclesiastica per se ac directe versatur circa res spirituales ad cultum diuinum & salutem animarum pertinentes; potestas verò ciuilis per se ac directe temporalem solum commoditatem ac pacem spectat, vt colligitur ex 1. ad Timoth. 2. vbi Apostolus orare iubet *Pro Regibus, & omnibus qui in sublimitate sunt; vt quietam & tranquillam vitam agamus.*

His prænotatis, videndum est in quibus personis resideat potestas ferendarum legum, præsertim Ecclesiasticarum, quæ nostrum institutum magis spectant: quod in sequentibus paragraphis inuestigabimus.

§. I.

De Romano Pontifice.

1 DICENDVM I. inter Legislatores Ecclesiasticos Romanum Pontificem, tanquam S. Petri successorem, ipsiusque Christi Domini Vicarium ac summum totius Ecclesiæ Pastorem primum ac præcipuum locum tenere.

Probatur primò ex Scriptura: S. Matt. 16. vbi Christus Dominus S. Petrum alloquens, *Tu es Petrus*, inquit, *& super hanc petram ædificabo Ecclesiam meam*, & S. Ioannis 21. eidem dicit: *Pasce agnos meos: pasce oues meas*: quæ verba expendens Sanct. Bernar. lib. 1. de consid. *Non modò*, inquit, *ouium, sed & Pastorum tu vnus omnium Pastor: vnde id probem, quaris; ex verbo Domini: cui enim non dico Episcoporum sed Apostolorum, sic absolute & indiscreta*

tot à commissa sunt oues, si me amas, Petre, pasce oues meas; quas? illius vel illius populos ciuitatis, aut regionis, aut certè regni? oues meas, inquit, *Cui non planum, non designasse aliquas, sed assignasse omnes? nihil excipitur, vbi distinguitur nihil.*

Probatur 2. ex Cõcilio Chalced. act. 2. & 3. vbi passim S. Leo Papa vocatur *Vniuersalis Ecclesia Pontifex*: & in Synodo 7. generali, act. 2. in Epist. Adriani ibidem lecta & recepta dicitur, *Romanam sedem per totum terrarum orbem primatum obtinere, omniumque Ecclesiarum Dei caput existere.*

Probatur 3. ex S. Ambrosio in cap. 3. 1. ad Timoth. *Cùm totus* (inquit) *mundus Dei sit, tamen domus eius Ecclesia dicitur, cuius hodie rector Damasus*: & ex S. Hieron. Epist. ad eundem Damasum: *Ego*, inquit, *nullum primum nisi Christum sequens, Beatitudini tua, id est cathedra Petri consocior; super illam petram adificatam Ecclesiam scio, &c. quicunque tecum non colligit, dispergit*, & Sanct. Prospero carmine de ingratis, *Sedes Roma Petri, qua pastoralis honoris facta caput mundo, &c.*

2 Dicendum 2. in materia fidei alijsque rebus, quæ ad mores & disciplinam Ecclesiasticam pertinent, Romanum Pontificem esse summum legislatorem, & iudicem.

Hæc veritas, quæ indubitanter ab omnibus tenenda est, euidentiùs ac meliùs demonstrari non potest, quàm ex continua praxi totius Ecclesiæ: in qua id constanter & religiosè seruatum est, vt quoties oriretur controuersia aliqua vel difficultas in materia fidei, aut in rebus ad mores & disciplinam Ecclesiasticam spectantibus, toties Apostolica Sedes consuleretur: cuius rei fidem faciunt innumera propè responsa, statuta, decreta Romanorum Pontificum: ex quibus totum fermè iuris Canonici corpus conflatum est. Vnde summa cum ratione Innocentius Papa in Epist. ad Patres Concilij Carthag. quæ inter Augustinianas numeratur 4. dicit: *Non humana, sed diuina decretum esse sententia; vt quidquid de disiunctis remotisque prouincijs ageretur, non prius* (alij Episcopi & Ecclesiæ Præsules) *ducerent esse finiendum, quam ad Romana sedis notitiam perueniret, cuius authoritate, iusta qua fuerit pronunciatio, firmaretur*; & Epist. 93. ad Patres Concilij Mileuitani, *Diligenter*, inquit, *& congrue Apostolico consulitis honori: honori, inquam, illius, quem præter illa qua sunt extrinsecùs, sollicitudo manet omnium Ecclesiarum, super anxijs rebus qua sit tenenda sententia, antiqua scilicet regula formam secuti, quam toto semper orbe mecum nostis esse seruatam &c. scientes quod per omnes prouincias de Apostolico fonte petentibus responsa semper emanent, præsertim quoties fidei ratio ventilatur.* Quod etiam optimè explicauit S. Bernardus Epist. 90. ad Innocentium II. vbi sic Pontificem alloquitur: *Oportet ad vestrum*

referri

referri Apostolatum pericula quæque & scandala emergentia in regno Dei, & præsertim quæ de fide contingunt: dignum namque arbitror ibi potissimum resarciri damna fidei, vbi non possit fides sentire defectum: hæc quippe est huius prærogatiua sedis: cui enim alteri aliquando dictum est, ego pro te rogaui, vt non deficiat fides tua? Quare merito vnusquisque fidelium S. Petri Chrysologi monitum in Epist. ad Eutychem auscultare, illudque animo inscribere deberet: *Hortamur te*, inquit, *frater, vt his, quæ à beatissimo Papa Romanæ ciuitatis scripta sunt, obedienter attendas, quoniam beatus Petrus, qui in propria sede viuit, præstat quærentibus fidei veritatem.*

§. II.

De Concilijs.

1 CONCILIA quæ in Ecclesia celebrari solent, alia sunt Oecumenica seu generalia, quæ summi Pontificis authoritate, conuocatis ex orbe vniuerso Episcopis congregata sunt; Alia non Oecumenica seu particularia, quæ inferiorum Prælatorum authoritate, ex aliqua prouincia particulari, vel natione conuocantur. De vtrisque breuiter hic agendum est: Atque in primis quod spectat ad Concilia generalia,

Dicendum 1. Concilia generalia plenissimam habere potestatem condendi leges pro totius Ecclesiæ regimine, ad earumque obseruationem omnes & quoscunque fideles obligandi. Hæc veritas in confesso est apud omnes: cum generalia Concilia legitimè congregata vniuersalem Ecclesiam repræsentent; Christusque Dominus expressis verbis dixerit S. Matth. 18. vt, *Si quis Ecclesiam non audierit, sit tanquam ethicus & publicanus*. Sed difficultas est, quænam sint illa Concilia generalia, quæ pro legitimis haberi debeant. Pro cuius resolutione,

Dicendum 2. Concilia generalia legitima illa esse, quæ Romani Pontificis authoritate congregantur, & in quibus vel per se, vel per legatos præsidet. Prior huius assertionis pars probatur ex antiquissimo canone, in quo statuitur, *Præter sententiam Romani Pontificis Concilia celebrari non posse*: quem Canonem Apostolicum esse testatur S. Marcellus Papa in Epist. ad Episcopos Antiochenæ prouinciæ: illumque renouauit Concilium Nicænum 1. vt habetur in Epist. Synodi Alexandriæ ad Fœlicem, & in Epist. Iulij 1. ad Episcopos orientales. Probatur item ex Concilio Chalced. act. 1. vbi Dioscorus Patriarcha Alexādrinus prohibetur sedere inter Episcopos, eo quod Synodum generalem conuocare ausus fuisset, sine authoritate

Apo-

Apostolicæ Sedis: *Quod*, vt ibi dicitur *nunquam licuit, nunquam factum est*. Et ex Concilio 7. generali act. 6. vbi reprobatur Concilium quoddam Constantinopolitanum, eo quod sine consensu Romani Pontificis ab Imperatore conuocatum fuisset.

3 Secunda pars assertionis, nimirum Concilia illa generalia solummodo pro legitimis habenda esse, in quibus summus Pontifex per se, vel per legatos præsidet, melius probari non potest, quàm inductione breuiter facta per antiquissima Concilia generalia (de recentioribus enim Concilijs id planum & euidens est) in quibus Romanus Pontifex per se vel per legatos suos præsedisse refertur. In Concilio enim Apostolico, de quo mentio fit Actor. 15. præsedit S. Petrus, vt docet & probat S. Hieronymus Epist. ad S. Augustin. quæ est inter Augustinianas 11. In Concilio Niceno 1 anno 327. Hosius Episcopus nomine Sanct. Syluestri Romani Pontificis præfuit, vt patet ex illius subscriptione quæ omnium prælatorum etiam Patriarcharum qui Synodo interfuerunt, subscriptiones præcedit, ideoque à S Athanasio Epist. ad solit. vit. agentes, princeps illius Concilij vocatur. In Concilio Ephesino anno 431. præsedit S. Cyrillus Alexand. nomine Cœlestini Romani Pontificis, testatur Euagrius lib. 1. hist. capite 4. & Sanct. Prosper in Chronico, & apertè constat ex Epist. ipsius Cœlestini ad præfatum Sanct. Cyrillum, in qua vices suas illi demandat. In Concilio etiam Chalcedonensi anno 451. Pascasinus & Lucensius Episcopi præfuerunt nomine Sancti Leonis Papæ, vt constat ex actis ipsius Synodi, præsertimque ex Epist. illius ad Sanct. Leonem, quæ habetur act. 3. vbi idem Sanct. Leo dicitur Episcopis ipsius Synodi tanquam membris caput præfuisse, in his qui eius tenebant ordinem.

4 Dicendum 3. sicut summi Pontificis est Concilia Generalia conuocare, ijsque præsidere, sic etiam ad Episcopos iure proprio & ordinario pertinere, vt in illis sedeant, non solum vt consiliarij, sed etiam tanquam legitimi iudices in rebus ad fidem & disciplinam Christianam spectantibus. Id apertè constat ex perpetua ipsius Ecclesiæ praxi, & ex actis Conciliorum generalium, in quibus Episcopi sententiam tanquam indices dixerunt, & illorum decretis subscripserunt.

Quamuis autem iure ordinario soli Episcopi in generalibus Concilijs tanquam iudices interesse possint, ex priuilegio tamen & consuetudine id alijs etiam quibusdam personis Ecclesiasticis competere posse tradit Bellarm. lib. 1. de Conc. c. 15. vt Cardinalibus, &c.

Quod spectat ad alia Concilia, quæ vniuersalia non sunt, obseruandum est illa triplicis esse generis; alia siquidem sunt Nationalia, quæ conuocatis alicuius regni seu nationis Episcopis à Primate vel Patriarcha indicuntur: alia Prouincialia, quæ ab Ar-

Archiepiscopo conuocatis prouinciæ sibi subiectæ Episcopis : alia denique Diœcesana, quæ Episcopi authoritate celebranrur.

Porrò ad hoc vt Concilia eiusmodi particularia leges in proprijs territorijs obligantes condere possint, consensus vel approbatio summi Pontificis minimè requiritur, vt docet Laymannus Tract.4. de leg.cap.7. dummodo nihil in ijs contra vniuersales Ecclesiæ leges decernatur. Quod autem aliqui Doctores existiment statuta eiusmodi Conciliorum particularium, si à summo Pontifice approbentur & confirmentur, totius Ecclesiæ fideles obligare; id intelligendum est, si ab illo approbata sint & confirmata eo animo, vt ad eiusmodi statutorum obseruationem velit omnes vbique terrarum fideles obligare (quod ex verbis approbationis seu confirmationis dignosci potest) secus si approbatio illa, seu confirmatio ad maiorem tantum vim & stabilitatem eiusmodi statntorum à summo Pontifice concedatur, tunc enim extrà proprium territorium obligare minimè censentur.

§. III.

De Episcopis, alijsque Ecclesiæ Prælatis.

1 CERTVM est in primis Episcopos ex diuina institutione in Ecclesia positos fuisse ad illius regimen & gubernationem, vt manifestè constat ex his Apostoli verbis Act. 20. *Posuit vos Spiritus Sanctus Episcopos regere Ecclesiam Dei*, proindeque legum ferendarum potestatem penes illos esse respectu sibi subditorum.

Certum est etiam ex eadem institutione diuina, Episcopos superiores esse Presbyteris : non solùm quoad Ordinis dignitatem, vt in tractatu precedenti dictum est capite 7. sed etiam quoad regiminis authoritatem, seu iurisdictionem. Id apertè colligitur ex Epist. ad Timoth. cap.5. vbi Apostolus formam præscribit, sub qua Episcopus accusationem aduersùs Presbyterum recipere debet : ex quo sequitur Episcopum esse Presbyteri iudicem, ac proinde superiorem : vnde in Concilio Neocæsariensi can. 13. dicitur Episcopos Apostolis, Presbyteros verò discipulis Christi in Ecclesiastica Hierarchia successisse : quod etiam docet S. Augustinus in Psal.44. & in Conc. Trid. sess.23. can.7. anathema profertur in eum, qui dixerit Episcopos non esse Presbyteris superiores.

2 Certum est præterea vnumquemque Episcopum in propria tantùmodo Diœcesi, non vero in tota Ecclesia, authoritatem & iurisdictionem obtinere: vnde Concilium Constantinop. 1. can.3. declarat, quod *Episcopi non inuitati vltrà Diœcesim accedere non debent*

super

cum distinctione; vel enim quæstio est de obligatione generali, quam secum lex humana semper inuehit, eo ipso quo lex est, vt ex antè dictis constat, vel de obligatione particulari, qua subditus quisque ad illius legis obseruationem tenetur, ita vt si contra illam faciat, peccet. Si primum, dicendum est legem obligare incipere, cùm sufficienter ac debitè promulgata est; tunc autem sufficienter ac debitè promulgata censetur secundùm probabiliorem Theologorum sententiam; cùm in ipsius Principis Curia promulgata est, vt docent Syluester, Sotus, Nauarrus, Azor. Suarez & alij apud Laymann. tract. 4. de leg. cap. 2. quod tamen intelligendum est saluis Regnorum ac prouinciarum consuetudinibus seu iuribus aut priuilegijs specialibus, quæ interdùm requirunt non in vno solo, sed in multis & varijs locis legum promulgationem fieri, vt rectè monet Sotus lib. 1. de iust. & iur. quæst. 1. art. 4.

Si verò secundum, id est, si quæstio sit de obligatione cuiusque particularis ad legem seruandam: dicendum est, ad hoc requiri vt lex ad illius notitiam venerit aut venire potuerit, alioqui, quandiu talem legem latam esse inuincibiliter ignorauerit, ad illam seruandam minimè tenebitur, neque eam transgrediendo peccabit, vt docent Nauarrus, Sotus, Vasquez, & plures alij apud Laymann. suprà: quod etiam declaratur in sext. cap. 1. de concess. præbend. vbi dicitur, quòd *Lex seu constitutio & mandatum nullos astringunt nisi postquam ad notitiam peruenerint eorumdem, aut nisi post tempus, infra quod ignorare minimè debuissent*.

Quæritur 6. an præter ipsius legis promulgationem, necessaria sit eiusdem acceptatio à subditis facta, ad hoc vt obligandi vim habeat. Duæ sunt super hac quæstione Theologorum sententiæ: quidam enim, vt Maior, Nauar. & alij apud Laymann. sup. cap. 3. affirmatiuam partem amplectuntur, asseruntque ad hoc, vt lex vim & robur suum habeat, requiri vt à maiori parte communitatis acceptetur, vel saltem vt non improbetur, vel repudietur. Alij contrà negant legem à populi acceptatione pendere; sed vim & robur suũ accipere a legitima authoritate Legislatoris. Ita Ioan. Medina, Valentia, Suarez, & alii apud Laymann. suprà: quorum sententia probabilior videtur esse, & in praxi tenenda, & quamuis priori sententiæ tanquam probabili vellet quis adhærere, fateri nihilominus deberet; peccare subditos legem Principis iustam acceptare nolentes, eamque ausu temerario improbantes & abiicientes, quando præsertim nulla ratione legitima ad id inducuntur: cùm lex diuina obedientiam subditorum erga Principes apertè præscribat.

SE-

SECTIO IV.

Vnde nam dignosci possit, vtrùm lex humana sub mortali culpa obliget.

1 TRIA sunt præcipua capita, ex quibus communiter Doctores inferunt, legem aliquam humanam sub mortali culpa obligare.

Primum petitur, vt docet Nauarrus cap. 21. Man. num. 50. ex ipsius legis verbis, quibus plerumque obligatio sub graui peccato disertè exprimitur, vt cùm aliquid præcipitur vel prohibetur, *sub interminatione diuini iudicij, vel maledictionis æternæ, aut sub indignatione omnipotentis Dei*, alia ve simili formula. Obseruat tamen idem Nauarrus suprà, non omnia verba præceptiua, qualia sunt ista, *teneatur, obligetur*, item *præcipimus, mandamus, prohibemus*, & similia satis exprimere an lex obliget sub mortali: cùm interdum reperiantur adhibita in legibus illis quæ tantum sub veniali obligant, proindéque id dignoscendum esse, vel ex alijs verbis adiunctis, vel ex materia ipsius legis, vt mox dicetur.

Secundum petitur, vt docet Azorius tom. 1. lib. 5. cap. 6. qu. 5. ex grauitate pœnæ, quam lex comminatur & transgressoribus infligit; cuiusmodi est in legibus Ecclesiasticis, excommunicatio maior, degradatio, &c. in legibus item ciuilibus pœna capitis, aut perpetui carceris, vel publicationibus bonorum &c. Hæ siquidem pœnæ, cum iustè infligi non possint, nisi ob graue aliquod delictum, hinc sequitur, quotiescumque lex humana, quam iustam esse supponimus, eiusmodi pœnas comminatur, & transgressoribus infligit, trangressionem illius esse peccatum mortale.

Tertium desumitur, vt tradit idem Azorius supra, ex qualitate materiæ, circa quam lex versatur; si enim materia legis grauis sit, censebitur obligare sub peccato mortali: si leuis, sub veniali. Materia autem illa censetur esse grauis, non modo quæ per se & absolutè spectata semper & in omni euentu talis est, sed etiam illa, quæ licet secundùm se præcisè considerata leuis sit, ratione tamen circumstantiarum temporis, loci, &c. iudicio viri prudentis grauis esse censetur: quia scilicet in talibus circunstantijs plurimum conducit ad commune bonum: e. g. vrgente fame & penuria publica, legis illius materia grauis esse censetur, qua vetitum foret, ne quis triticum in alienas Prouincias exportaret.

Cum igitur de his tribus conueniat inter Doctores, controuersum est inter illos; vtrùm sola Legis latoris intentio sufficiat ad hoc vt lex ab eo lata sub mortali obliget, quamuis eius materia leuis sit.

Omissis varijs Theologorum sententijs, probabilissimè loqui videntur ij, qui docent legem in materia leui non posse obligare ad mortale peccatum, quantumuis Legislator hoc intendat, intentionemque suam verbis disertis exprimat. Ita Dominicus Sotus lib. 1. de lege pœnali cap. 5. Bellarminus lib. 3. de membris Ecclesiæ cap. 11. & plures alij. Quorum præcipua ratio est, quod lex iniusta nullam inducat obligationem ex ea parte qua iniusta est: vnde sanctus Augustinus libro 1. de liber. arbit. cap. 5. *Lex illa*, inquit, *quæ iusta non fuerit, lex non sit.* Atqui lex illa in qua, licet eius materia leuis esset, Legislator intenderet obligare ad peccatum mortale; proindèque ad pœnam æternam, ex illa parte non esset iusta: sicut lex illa iusta non censeretur, quæ pœnam mortis temporalis ob leue aliquod delictum decerneret; ergo ad peccatum mortale non obligaret quantumuis Legislator obligare intenderet.

3 Quæres, an sicut lex in materia leui sub peccato mortali non obligat, licet Legislator obligare intendat: sic è contra in materia graui obliget sub mortali, quāuis Legislator intēdat solùm obligare sub veniali. Nauarrus cap. 23. numero 49. Ioannes Medina cod. de ieiunio, quæstione 7. & quidam alij existimant obligare tunc solummodo sub veniali; quorum sententia quamuis probabilis sit; probabilior tamen & magis in praxi tuta est contraria, quæ asserit legem in materia graui obligare sub mortali peccato, quātumuis Legislator intēdat solum obligare sub veniali. Ita Driedo de libert. Christiana cap. 3. ad 1. Franciscus à Victoria relectione de potestate ciuili, numero 19. Bartholomæus Medina ad qu. 96. art. 4. & Bellarm. supra: vbi rectè obseruat in resp. ad 7. argumentum, ex intentione quidem Legislatoris pendere; an velit reipsa imperare, & veram legem condere, an vero solum ostendere quid agendum sit sine alio imperio: sed si velit serio imperare, & veram legem condere, non esse in eius potestate impedire quin lex obliget ad mortale vel veniale, pro rei magnitudine vel paruitate.

Supersunt adhuc duæ circa præsentem materiam difficultates. Prima est, an lex humana sub peccato mortali obligans, obliget etiā cum periculo vitæ. Quidam Theologi absolutè negant: & alij longè probabilius distinctione vtendum esse existimant. Vel enim lex humana talis est, vt illius obseruatio bono communi tuendo sit necessaria, ita vt ex illius transgressione graue aliquod detrimentum in totam communitatem deriuetur: e. g. legem fert Episcopus tempore pestis grassantis, ne Sacerdotes ex locis peste infectis discedant, in quibus Pastoribus defunctis nulli alij aderunt, qui pereuntibus Sacramenta ministrent: Item Imperator in lege lata prohibet, ne milites in excubijs stationes suas deserant, ne scilicet ex desertione stationis strages & profligatio totius exercitus sequatur; in illis

illis enim casibus Sacerdotes ac milites etiam cum periculo vitæ obedire tenentur; cum bonum priuatum secundùm rectam rationem bono communi postponi debeat.

Vel talis est illa lex, vt illius obseruatio solum particulare bonum respiciat, vt ieiunium, auditio Missæ, &c. tunc enim, quamuis lex illa sub mortali obliget, non tamen obligat cum vitæ aut etiam sanitatis amittendæ, vel grauis alicuius damni aut incommodi subeundi periculo: cum nulla tunc suppetat ratio, cur Legislator cum tanto damno vel periculo ad legum suarum obseruationem obliget. Ita Sotus in 4. dist. 22. qu. 1. art. 4. Valentia disp. 7. de lege humana, Vasquez, Suarez, & alij apud Laymannum cap. 14. de legibus, qui tamen id limitat, dummodo nullus adsit legis vel Legislatoris contemptus, nullum item ex violatione legis immineat graue scãdalum: vnde S. Augustinus dicit, lib. de bono coniug. cap. 16. *Satiùs esse fame mori, quàm idolothytis vesci*, cum scandalo scilicet, vel religionis contemptu.

Secunda difficultas est, an sint aliquæ leges purè pœnales; id est, quæ ad solam pœnam obligent, & ex quarum transgressione nullus peccati reatus incurratur. Quidam Theologi affirmant, alij tamen probabilius negant, quorum plures citat & sequitur Bellarminus lib. 3. de memb. Eccl. cap. 11. dicitque implicare contradictionem; Legislatorem obligare ad pœnam, & non cum culpa & pœna sint correlatiua, nec illa lex iusta videatur, quæ pœnam aduersus insontes decerneret: vnde asserit regulas illas quorumdam Religiosorum quæ ad solam pœnam obligant, non per modum legis obligare, sed per modum cuiusdam conuentionis & pacti; Sanctus Doctor rectè obseruat 2. 2. quæst. 186. art. 9. ad 2. *Non omnia quæ in lege humana continentur, tradi per modum præcepti, sed quædam proponi per modum ordinationis cuiusdam obligantis ad solam pœnam*: quod in quibusdam legibus ciuilibus locum habere censet. Nauarrus cap. 23. num. 55. quando scilicet neque ex Legislatoris declaratione, neque ex qualitate pœnæ, neque ex detrimenti publici grauitate dignosci clarè potest, an lex aliqua ciuilis pœnalis obliget sub culpa, tunc enim vt ibidem docet, quiuis poterit id in fauorabiliorem partem interpretari, ac sibi persuadere hanc non tam legem esse, quàm ordinationem quandam, quæ proinde ad nullam culpam obliget, sed pœnam tantum veluti conditionem quandam proponat, vt diligentius & fidelius obseruetur.

SECTIO V.

In quibus personis resideant legum ferendarum potestas.

1 CVM leges humanæ duplicis sint generis, Ecclesiasticæ scilicet, & ciuiles: duplex etiam est Legislatrix potestas, Ecclesiastica nimirum, & ciuilis. De vtraque breuiter hic agendum est.

Ac in primis obseruandum est primam & præcipuam conditionem in Legislatore siue Ecclesiastico, siue laico requisitam, esse legitimam in foro exteriori iurisdictionem, id est legitimam authoritatem ac potestatem publicam ad regimen & gubernationem communitatis alicuius. Hæc autem iurisdictio duplex est: alia ordinaria, quam quis ratione proprij muneris & officij obtinet, alia delegata, quam non ex munere vel officio, sed ex commissione & facultate sibi concessa exercet.

Rursùm alia est iurisdictio contentiosa, alia voluntaria: ad illam pertinet leges condere, prohibere, punire, causas seu lites tum ciuiles tum criminales dirimere, &c. quamobrem proprium tribunal postulat, quod contentiosum dicitur à partium contentione. Voluntaria autem iurisdictio versatur circa alios publicæ potestatis actus, quales sunt legitimare, dispensare, conferre beneficia, &c. Differunt vero inter se, quod illa etiam in inuitos exerceri possit: hæc nonnisi in volentes, vnde etiam nomen accepit: Deinde quod iurisdictio contentiosa extrà proprium territorium non extendatur: vt enim dicitur cap. 2. de constitut. 5. *Extra territoriũ ius dicenti impune non paretur*: ex quo fit, vt nec synodales constitutiones, nec aliæ leges alicuius diœcesis particulares extra illius territorium obligent, nec diæcesani, quando illinc absunt, ad earum obseruationem, v.g. ad celebrationem Festorum illius diœcesis particularium teneantur: sicut è contra peregrini & aduenæ, dum in illa diœcesi commorantur, vel per illam iter faciunt, leges illius & consuetudines particulares seruare tenentur. Voluntaria autem iurisdictio extra proprium territorium validè & plerumque licite possit: quando scilicet nulla inde oritur cuiusdam offensio, nullumve scandalum. Ita Suarez, Nauarrus, Syluester, & alij plures apud Laymann. tract. 4. de legib. cap. 5. & 11.

Obseruandum 2. hanc vtramque potestatem legislatiuam inter se differre ratione originis: Ecclesiastica enim potestas immediatè à Deo instituta est; ciuilis vero quamuis à Deo sit, *Non enim est potestas, nisi à Deo*, inquit Apostolus Rom. 13. non tamen est immediatè ex institutione illius, sed ex ipsorum hominum institutione: ratio

enim

enim naturalis ipsis hominibus diuinitùs indita, sicut homines ad vitæ societatem adigit, sic etiam dictat societatem humanam diu constare non posse, nisi publica aliqua potestate gubernetur iuxta illud Sapientis; *Vbi non est gubernator, populus corruet.* Vnde prouidentiæ diuinæ suaui moderamine factum est, vt homines vbique terrarum aliquam regiminis formam inter se constituerẽt; & alij quidem communio consilio seipsos regerent; alij vero penes aliquos Optimates, vel penes vnum Principem, seu Regem aut Imperatorem, authoritatem omnem ac iurisdictionem transferrent: vnde Rerumpublicarum Regnorumque ac Imperiorum variæ formæ exortæ sũt, factumque est vt ad regimen communitatis, alij Democratiam, alij Aristocratiam, alij vero Monarchiam amplecterentur: quæ quidem Monarchia, vt id obiter dicamus, hoc præ cæteris habet, quod proximè ad totius mundi summo moderatore Deo, regimen accedat, primamque illam & æternam diuini imperij formam perfectiùs imitetur.

Differt prætereà hæc vtraque potestas ratione obiecti: potestas enim Ecclesiastica per se ac directe versatur circa res spirituales ad cultum diuinum & salutem animarum pertinentes; potestas verò ciuilis per se ac directe temporalem solum commoditatem ac pacem spectat, vt colligitur ex 1. ad Timoth. 2. vbi Apostolus orare iubet *Pro Regibus, & omnibus qui in sublimitate sunt; vt quietam & tranquillam vitam agamus.*

His prænotatis, videndum est in quibus personis resideat potestas ferendarum legum, præsertim Ecclesiasticarum, quæ nostrum institutum magis spectant: quod in sequentibus paragraphis inuestigabimus.

§. I.

De Romano Pontifice.

1 DICENDVM I. inter Legislatores Ecclesiasticos Romanum Pontificem, tanquam, S. Petri successorem, ipsiusque Christi Domini Vicarium ac summum totius Ecclesiæ Pastorem, primum ac præcipuum locum tenere.

Probatur primò ex Scriptura: S. Matt. 16. vbi Christus Dominus S. Petrum alloquens, *Tu es Petrus*, inquit, *& super hanc petram ædificabo Ecclesiam meam*, & S. Ioannis 21. eidem dicit: *Pasce agnos meos: pasce oues meas*: quæ verba expendens Sanct. Bernar. lib. 1. de consid. *Non modò*, inquit, *ouium, sed & Pastorum tu vnus omnium Pastor: vnde id probem, quæris; ex verbo Domini: cui enim non dico Episcoporum sed Apostolorum, sic absolute & indiscretè*

tot a commissa sunt oues, si me amas, Petre, pasce oues meas; quas? illius vel illius populos ciuitatis, aut regionis, aut certè regni? oues meas, inquit, *Cui non planum, non designasse aliquas, sed assignasse omnes? nihil excipitur, vbi distinguitur nihil.*

Probatur 2. ex Cōcilio Chalced. act. 2. & 3. vbi passim S. Leo Papa vocatur *Vniuersalis Ecclesiæ Pontifex*: & in Synodo 7. generali, act. 2. in Epist. Adriani ibidem lecta & recepta dicitur, *Romanam sedem per totum terrarum orbem primatum obtinere, omniumque Ecclesiarum Dei caput existere.*

Probatur 3. ex S. Ambrosio in cap. 3. 1. ad Timoth. *Cùm totus* (inquit) *mundus Dei sit, tamen domus eius Ecclesia dicitur, cuius hodie rector Damasus*: & ex S. Hieron. Epist. ad eundem Damasum: *Ego,* inquit, *nullum primum nisi Christum sequens, Beatitudini tuæ, id est cathedræ Petri consocior; super illam petram ædificatam Ecclesiam scio, &c. quicunque tecum non colligit, dispergit*, & Sanct. Prospero carmine de ingratis, *Sedes Roma Petri, quæ pastoralis honoris facta caput mundo, &c.*

2 Dicendum 2. in materia fidei alijsque rebus, quæ ad mores & disciplinam Ecclesiasticam pertinent, Romanum Pontificem esse summum legislatorem, & iudicem.

Hæc veritas, quæ indubitanter ab omnibus tenenda est, euidentiùs ac meliùs demonstrari non potest, quàm ex continua praxi totius Ecclesiæ: in qua id constanter & religiosè seruatum est, vt quoties oriretur controuersia aliqua vel difficultas in materia fidei, aut in rebus ad mores & disciplinam Ecclesiasticam spectantibus, toties Apostolica Sedes consuleretur: cuius rei fidem faciunt innumera propè responsa, statuta, decreta Romanorum Pontificum: ex quibus totum fermè iuris Canonici corpus conflatum est. Vnde summa cum ratione Innocentius Papa in Epist. ad Patres Concilij Carthag. quæ inter Augustinianas numeratur 4. dicit: *Non humana, sed diuina decretum esse sententia; vt quidquid de disiunctis remotisque prouincijs ageretur, non prius* (alij Episcopi & Ecclesiæ Præsules) *ducerent esse finiendum, quam ad Romanæ sedis notitiam perueniret, cuius authoritate, iusta qua fuerit pronunciatio, firmaretur*; & Epist. 93. ad Patres Concilij Mileuitani, *Diligenter,* inquit, *& congrue Apostolico consulitis honori: honori, inquam, illius, quem præter illa quæ sunt extrinsecùs, sollicitudo manet omnium Ecclesiarum, super anxijs rebus quæ sit tenenda sententia, antiqua scilicet regulæ formam secuti, quam toto semper orbe mecum nostis esse seruatam &c. scientes quod per omnes prouincias de Apostolico fonte petentibus responsa semper emanent, præsertim quoties fidei ratio ventilatur.* Quod etiam optimè explicauit S. Bernardus Epist. 90. ad Innocentium II. vbi sic Pontificem alloquitur: *Oportet ad vestrum referri*

referri Apostolatum pericula quæque & scandala emergentia in regno Dei, & præsertim quæ de fide contingunt : dignum namque arbitror ibi potissimum resarciri damna fidei, vbi non possit fides sentire defectum : hæc quippe est huius prærogatiua sedis : cui enim alteri aliquando dictum est, ego pro te rogaui, vt non deficiat fides tua? Quare merito vnusquisque fidelium S. Petri Chrysologi monitum in Epist. ad Eutychem auscultare, illudque animo inscribere deberet: *Hortamur te*, inquit, *frater, vt his, quæ à beatissimo Papa Romanæ ciuitatis scripta sunt, obedienter attendas, quoniam beatus Petrus, qui in propria sede viuit, præstat quærentibus fidei veritatem.*

§. II.

De Concilijs.

1 CONCILIA quæ in Ecclesia celebrari solent, alia sunt Oecumenica seu generalia, quæ summi Pontificis authoritate, conuocatis ex orbe vniuerso Episcopis congregata sunt; Alia non Oecumenica seu particularia, quæ inferiorum Prælatorum authoritate, ex aliqua prouincia particulari, vel natione conuocantur. De vtrisque breuiter hic agendum est : Atque in primis quod spectat ad Concilia generalia,

Dicendum 1. Concilia generalia plenissimam habere potestatem condendi leges pro totius Ecclesiæ regimine, ad earumque obseruationem omnes & quoscunque fideles obligandi. Hæc veritas in confesso est apud omnes : cum generalia Concilia legitimè congregata vniuersalem Ecclesiam repræsentent; Christusque Dominus expressis verbis dixerit S. Matth. 18. vt, *Si quis Ecclesiam non audierit, sit tanquam ethicus & publicanus*. Sed difficultas est, quænam sint illa Concilia generalia, quæ pro legitimis haberi debeant. Pro cuius resolutione,

Dicendum 2. Concilia generalia legitima illa esse, quæ Romani Pontificis authoritate congregantur, & in quibus vel per se, vel per legatos præsidet. Prior huius assertionis pars probatur ex antiquissimo canone, in quo statuitur, *Præter sententiam Romani Pontificis Concilia celebrari non posse :* quem Canonem Apostolicum esse testatur S. Marcellus Papa in Epist. ad Episcopos Antiochenæ prouinciæ : illumque renouauit Concilium Nicænum 1. vt habetur in Epist. Synodi Alexandriæ ad Fœlicem, & in Epist. Iulij 1. ad Episcopos orientales. Probatur item ex Concilio Chalced. act. 1. vbi Dioscorus Patriarcha Alexādrinus prohibetur sedere inter Episcopos, eo quod Synodum generalem conuocare ausus fuisset, sine authoritate Apo-

Archiepiscopo conuocatis prouinciæ sibi subiectæ Episcopis: alia denique Diœcesana, quæ Episcopi authoritate celebrantur.

Porrò ad hoc vt Concilia eiusmodi particularia leges in proprijs territorijs obligantes condere possint, consensus vel approbatio summi Pontificis minimè requiritur, vt docet Laymannus Tract. 4. de leg. cap. 7. dummodo nihil in ijs contra vniuersales Ecclesiæ leges decernatur. Quod autem aliqui Doctores existiment statuta eiusmodi Conciliorum particularium, si à summo Pontifice approbentur & confirmentur, totius Ecclesiæ fideles obligare; id intelligendum est, si ab illo approbata sint & confirmata eo animo, vt ad eiusmodi statutorum obseruationem velit omnes vbique terrarum fideles obligare (quod ex verbis approbationis seu confirmationis dignosci potest) secus si approbatio illa, seu confirmatio ad maiorem tantum vim & stabilitatem eiusmodi statutorum à summo Pontifice concedatur, tunc enim extrà proprium territorium obligare minimè censentur.

§. III.

De Episcopis, alijsque Ecclesiæ Prælatis.

1 CERTVM est in primis Episcopos ex diuina institutione in Ecclesia positos fuisse ad illius regimen & gubernationem, vt manifestè constat ex his Apostoli verbis Act. 20. *Posuit vos Spiritus Sanctus Episcopos regere Ecclesiam Dei*, proindeque legum ferendarum potestatem penes illos esse respectu sibi subditorum.

Certum est etiam ex eadem institutione diuina, Episcopos superiores esse Presbyteris: non solùm quoad Ordinis dignitatem, vt in tractatu præcedenti dictum est capite 7. sed etiam quoad regiminis authoritatem, seu iurisdictionem. Id apertè colligitur ex Epist. ad Timoth. cap. 5. vbi Apostolus formam præscribit, sub qua Episcopus accusationem aduersùs Presbyterum recipere debet: ex quo sequitur Episcopum esse Presbyteri iudicem, ac proinde superiorem: vnde in Concilio Neocæsariensi can. 13. dicitur Episcopos Apostolis, Presbyteros verò discipulis Christi in Ecclesiastica Hierarchia successisse: quod etiam docet S. Augustinus in Psal. 44. & in Conc. Trid. sess. 23. can. 7. anathema profertur in eum, qui dixerit Episcopos non esse Presbyteris superiores.

2 Certum est prætereà vnumquemque Episcopum in propria tantùmodo Diœcesi, non vero in tota Ecclesia, authoritatem & iurisdictionem obtinere: vnde Concilium Constantinop. 1. can. 3. declarat, quod *Episcopi non inuitati vltrà Diœcesim accedere non debent*

super

ſuper ordinandis aliquibus, vel diſponendis Eccleſiaſticis cauſis: quod etiam decretum eſt cap. *Nullus Primas*, 9. quæſt. 7.

Certum eſt denique quod ſicut authoritas & iuriſdictio reſpectu ſubditorum Epiſcopo competit: ſic etiam ipſi Epiſcopo à ſubditis honor & obedientia deferri debet, iuxtà illud Apoſtoli Hebr. 13. *Obedite præpoſitis veſtris, & ſubiacete eis, &c.* Vnde Sanctus Ignatius Martyr. in Epiſtol. ad Trallianos, *Epiſcopo*, inquit, *ſubditi eſtote ſicut Domino*, & in Concilio Chalcedonenſi act. 15. can. 8. ſtatutum, vt *Clerici Baſilicis, monaſterijs, & alijs Eccleſijs adſcripti, ſecundùm ſanctorum Patrum traditiones, ſub Epiſcopi poteſtate permaneant, nec per contumaciam ab Epiſcopo ſuo deſiliant: qui verò audent vertere eiuſmodi formam, & quocunque modo, nec proprio ſubijciuntur Epiſcopo, Canonum correctionibus ſubiacebunt.*

3 Quod ſpectat ad alios Eccleſiæ prælatos, breuiter dicimus, præter Romanum Pontificem, alioſque Epiſcopos, quaſdam alias dignitates in Eccleſia reperiri ad maiorem ipſius tum vtilitatem, tum decorem, ac in primis Sanctæ Romanę Eccleſię Cardinales Summo Pontifici aſſiſtere, ipſumque in regenda Eccleſia vniuerſa conſilio & opera iuuare, de quibus plura videri poſſunt apud Bellarm. lib. 1. de Clericis cap. 16. Patriarchas item ac Primates Archiepiſcopis ſeu Metropolitanis ſupereminere, & iſtos alijs Epiſcopis, itaut (ſicut habetur capite *Si inter* 6. quæſt. 4.) ab Epiſcoporum iudicio ad Archiepiſcopos & Metropolitanos appellari poſſit, & ab iſtis ad Primates & Patriarchas, ac demum ad Roman. Pontificem, cuius iudicio controuerſiam quamcunque ad res aut perſonas Eccleſiaſticas ſpectantem dirimi ac definiri oportet.

Vbi tamen obſeruandum eſt aduersùs Epiſcopos propter eminẽtiam dignitatis in cauſis criminalibus grauioribus, nec ſententiam ferri, nec etiam iuridicè inquiri aut procedi poſſe, abſque Sedis Apoſtolicæ authoritate, vt in pluribus Canonibus ſancitum habetur. ac nouiſſimè Concil. Trident. ſeſſ. 24. cap 1.

SECTIO VI.

Quibus modis ceſſare poſſit obligatio ſeruanda legis humanæ.

1 DICENDVM I. legis humanæ ſeruandæ obligationem ceſſare poſſe per abrogationem illius; ac proinde legem ipſam humanam, ob cauſas aliquas iuſtas & rationabiles, poſſe aliquando abrogari: *Nec enim* (vt loquitur Innocentius in Concilio Lateranenſi generali) & refertur cap. 8. de conſang. & affinit. *debet reprehenſibile iudicari, ſi ſecundùm varietatem temporum ſtatuta quandoque*

doque varientur humana; præsertim cum vrgens necessitas, vel euidens vtilitas id exposcit; quoniam ipse Deus ex his quæ veteri testamento statuerat, nonnulla mutauit in nouo.

Dicendum 2. legem humanam abrogari posse tum illius desuetudine vel contraria consuetudine, vt sectione sequenti dicetur, tum etiam voluntate Principis qui legem tulit, aut Successoris, vel Superioris illius: certum est enim Principem qui legem tulit, posse illam reuocare & abrogare: eadem enim potestas, quæ ad legem ferendam requiritur, sufficit ad illam abrogandam, cum iuxtà regulam iuris: *res omnis per quascunque causas nascitur, per easdem dissolui potest.*

Certum est etiam idipsum ab eius successore posse fieri, cum tātà sit potestas successoris, quanta fuit illius qui legem tulit; sicut ergo potest hic legem à se latam reuocare, sic & ille poterit: & cum par in parem non habeat imperium, non potest huic ille validè præcipere ne legem à se latam reuocet. Certum est denique superiorem inferioris legem posse abrogare: sicut enim inferior subditur Superiori, sic eius potestas Superioris potestati subdita est: vnde per quādam eminentiam potest quidquid inferior, qui sicut legem à se latam reuocare potest, sic etiam poterit eius Superior.

Dicendum 3. cessare quoque obligationem seruandæ legis, quando illius causa & ratio cessat. S. Doctor 1. quæst. 103. art. 4. quia, vt habetur cap. *Cum cessante*, de appellationibus *cessante causa cessat effectus*: & sicut lex ab initio non subsisteret, si absque causa & ratione ob quam lata esset, ita desinente causa & ratione ob quam lata est, ipsa etiam esse, ac proindè obligare desinit: quod tamen intelligi debet in praxi, quando certum est & euidens causam eiusmodi legis cessare; aliàs, si aliqua dubitandi ratio subsit, tutiùs est adire Superiorem, nihilque inconsulto illo contra legis tenorem attentare.

Quod si lex plures in se partes contineat, quæ ab inuicem disiungi possint, tunc vt rectè monet Suarez lib. 6. de leg. c. 9. quamuis cesset causa & ratio alicuius partis: potest tamen alterius ratio & causa perseuerare, sicque lex censebitur secundùm illam partem semper obligare: vt enim habetur in regulis iuris, *vtile per inutile non vitiari*.

Dicendum 4. legis seruandæ obligationem cessare prætereà per legitimam Superioris dispensationem. Ita S. Thomas varijs in locis: sed præsertim 2. 2. q. 88. a. 1. ad 2. vbi, quid sit dispensare explicat his verbis: *Cum dispensatur in lege humana, non fit vt legi humanæ non obediatur, quod est contra legem naturæ, & mādatum diuinum: sed fit vt hoc, quod erat lex, nō sit lex in eo casu*: respectu scilicet illius cū quo dispensatur: sicut enim ex causa rationabili potest Legislator

aut

aut eius successor vel Superior legem reuocare & abrogare, vt suprà dictum est, sicque omnes subditos ab obseruatione illius eximere, poterit à fortiori ex rationabili causa aliquem particularem sibi subditum ab illius seruandæ obligatione eximere, & sic cum illo super ea lege dispensare.

3 Quæres an dispensatio concessa sine causa iusta & rationabili valida sit & licita. Respondetur validam quidem esse, vt docent Innocentius, Nauar. & plures alij, quos citat & sequitur Sanchez lib. 8. de dispens. dis. 17. num. 27. sed tamen illicitam respectu tum Superioris dispensantis, tum subditi dispensationem illam postulantis & acceptantis, vt docet S. Thomas 1. 2. q. 97. art. 4. vnde Concilium Tridentinum sess. 24. c. 5. & sess. 25. c. 18. dicit dispensationes nonnisi vrgenti & iusta ratione causa cognita, & summa cum maturitate concedendas esse.

Quale autem peccatum sit absque iusta causa dispensare non consentiunt inter se Doctores: quidam enim, vt Nauarrus præludi. 9. num. 14. & Sotus libro 1. de iustitia quæst. 7. articulo 3. arbitrantur Superiorem sine iusta causa in propria lege dispensantem peccare tantum venialiter: alij, vt Suarez lib. 6. de lib. cap. 17. & Valentia tom. 2. disp. 7. quæst. 5 punct. 6. asserunt peccare mortaliter: probabilius tamen loqui videntur illi, qui id ex qualitate legis ac dispensationis dijudicandum esse asserunt: si enim ex illa dispensatione scandalum aliquod, aut damnum temporale aut spirituale oriatur, tunc peccatum erit mortale: si verò nullum eiusmodi scandalum aut damnum subsit, erit tantùm veniale.

4 Quæres 2. an inferior aliquando dispensare possit in lege superioris. Respondetur id neque licitè, neque validè fieri posse, nisi quando grauis aliqua vrget necessitas, nec nisi valdè difficilis ad superiorem pateat recursus; excipitur tamen casus, in quo dispensandi facultas inferiori generali aliqua lege, vel speciali priuilegio concessa sit, aliqua legitima legitime præscripta consuetudine comparata: quæ quidem fusius explicata videri possunt apud Laym. tr. 4 de leg. c. 22.

Quæres 3. an Prælati & Superiores possint secum dispensare in ijsdem casibus in quibus cum alijs dispensare possent. Respondetur posse non modò valide, sed etiam licite, tum committendo alteri, v. g. Confessario aut Vicario, facultatem vt secum dispensare possit in ijs, in quibus possent cum subditis dispensare: tum etiam directe secum dispensando ob easdem causas, ob quas iuste & rationabiliter cum subditis dispensare possent, vt fusiùs explicat & probat Sanchez, lib. 8. de dispens. disp. 3. n. 3. & seq.

5 Dicendum 3. legis seruandæ obligationem in aliquo casu particulari cessare posse per ipsius legis interpretationem, quæ fit per vir-

virtutem illam, quam Theologi epijkeiam seu æquitatem vocant, cuius proprium est (vt docet S. Thomas, 2.2. qu. 120. a. 1. legem humanam vniuersim aliquid præcipientem in aliquo particulari casu, in quo cessat illius obligatio, vel interpretari, vel emendare: cum enim (vt idem declarat) actus humani, de quibus lex fertur, in singularibus contingentibus consistant: quæ variari possunt infinitis propè modis quos Legislator præuidere nequit, quicum in ferenda lege communem spectet vtilitatem, ad id præsertim attendit quod in pluribus accidere solet: hinc fit vt aliqui casus occurrere possint, in quibus lex ipsa deficiat, ita vt non solùm tunc nulla sit ad illam seruandam obligatio, sed ne quidem eius obseruatio licita sit: ex. g. lex quæ iubet vt deposita restituantur, iusta est: & tamen contingere potest aliquando, vt proditor, vel furiosus arma deposita reposcat, ille ad patriæ impugnationem, hic ad sui vel alterius necem, in quibus casibus manifestum est restitutionem depositi, quamuis lege præscriptam, nihilominùs esse contra rationem, ac proinde illicitam: quare necesse est tunc legem illam vel interpretari, vel emendare, Legislatoris potiùs mentem quàm verba sequendo: hinc Cœlestinus Papa cap. *Humanæ aures 22. q. 5. Non debet*, inquit, *aliquis verba considerare, sed intentionem ac voluntatem: quia nõ debet intentio verbis deseruire, sed verba intentioni*. Porrò intentio & voluntas Legislatoris, tum ex materia legis, tum ex eiusdem circumstantijs, cum præsertim ex illius fine & causa, seu ratione ob quam lex ipsa lata est, intelligi poterit.

SECTIO VII.

An, & qua ratione consuetudo vim legis obtineat.

1 NOMINE consuetudinis (vt explicat S. Doctor) intelligitur frequentia liberè operandi eodem modo & alio nomine appellatur, mos populi, id est actus palam & publicè frequentatus. De consuetudine autem eo modo intellecta,

Dicendum 1. consuetudinem aliquando vim legis obtinere posse. Ita S. Doctor 1.2. quæst. 97. art. 3. & patet ex vsu communi tum Rerum publicarum, tum etiam ipsius Ecclesiæ, constat enim in varijs Regnis & Prouincijs, imo & in ipsa Ecclesia plurima recepta esse, & tanquam obligantia obseruari, quæ tamen nulla lege positiua, sed sola consuetudine introducta sunt: vnde Sanct. Augustinus Epist. 86. ad Casulanum; *Mos*, inquit, *populi Dei, & instituta Maiorum pro lege tenenda; & sicut præuaricatores legum diuinarum, & contemptores consuetudinum Ecclesiasticarum coercendi sunt*.

Di-

1 Dicendum 2. ad hoc vt consuetudo aliqua vim legis obtineat, quatuor præsertim conditiones requiri. Prima est, vt consuetudo illa sit rationabilis, & bono communi vtilis. Ita cap. *Erit autem lex*, dist.4.& per se patet: vt enim vim legis habeat, præcipuas & magis necessarias legis qualitates habere debet: lex autem, vt suprà dictum est, debet esse rationabilis & bono communi vtilis. Secunda est, vt tempore aliquo diuturno durauerit, vt infrà explicabitur. Tertia, vt consensus saltem tacitus Legislatoris seu Principis interueniat: tunc autem tacitè consentire censetur, si sciens talem populi morem, illum cum posset, impedire noluerit. Ita S. Doctor suprà in resp.ad 3. Quarta denique vt consuetudo illa seruetur à populo aut maiore illius parte quasi ex obligatione, seu ex animo introducendæ obligationis, vt obseruat Suarez l.7. de leg. c.5. vnde consuetudo illa, quæ vim legis obtinere censetur, definitur ab Isidoro cap.3. *Ius quoddam moribus institutum, quod pro lege suscipitur, cum deficit lex.*

2 Ex quo intelligitur, quare plurimæ consuetudines rationabiles ac piæ, & iam à diuturno tempore vsitatæ Superioribus non modo non contradicentibus, sed etiam approbantibus, vim tamen legis non obtineant, vt ad campanæ pulsum, sanctissimam Virginem salutare, in Ecclesiæ ingressu Aqua lustrali frontem aspergere, &c. quia scilicet hæ & aliæ similes consuetudines ex liberali tantummodo affectu & deuotione, non vero ex vlla inducendæ obligationis voluntate inchoatæ sunt, ac continuantur.

Cæterùm rectè monet Suarez l.7.de leg.c 5.in dubio, an obligatio per consuetudinem aliqua inducta sit cæteris paribus, inclinandum potius esse in eam partem, quod consuetudo sit deuotionis, quamquod sit obligationis; quia iuxtà regulam communem Doctorum, in dubio nemo præsumit velle obligari: neque expedit multiplicare præcepta, vbi moraliter certa non sunt.

3 Dicendum 3. consuetudinem non modò constituendæ legis; sed etiam abrogandæ vim habere, vt docet S.Thomas suprà art.3. quod probari potest ex cap.vlt.de consuetudine, in quo Gregorius IX. declarat posse consuetudinem aliquam *iuri posito* (humano scilicet) *præiudicium generare, si rationabilis fuerit & legitimè præscripta*: ex quibus verbis colligitur duo requiri, vt consuetudo legem aliquam abroget. Primò, vt sit rationalis, quod per se patet. Secundò, vt sit legitime præscripta; id est vt tanto tempore durauerit, quanto ad legitimam præscriptionem aduersùs legem opus est.

Quæres quanto tempore opus sit ad præscriptionem illam complendam aduersùs legem. Communior & magis recepta Theologorum responsio est, ordinariè requiri decennium ad præscribendum

dum contra legem ciuilem; quadraginta vero annos aduersùs Ecclesiasticam. Ita Syluester, Azor, Corduba, Suarez, & alij apud Laymann. tract. 4. de leg. cap. 24. Ratio est, quia ad præscribendum aduersùs legem requiritur tempus longum; tale autem in iure ciuili censetur esse decennium, vt constat ex L. *Super longi.* Cod. de præscriptione longi temporis: in iure autem Ecclesiastico ordinarium præscriptionis tempus censetur esse quadraginta annorum, vt constat ex cap. *De quarta*, & cap. *Ad aures* de, præscript. Tutissimum autem in praxi est nihil temerè super hac re definire; sed Doctorum & Sapientum virorum consilium perquirere, aut etiam Superiorum seu Legislatorum mentem ac voluntatem explorare.

SECTIO VIII.

De lege diuina positiua.

1 NOMINE legis diuinæ positiuæ intelligimus eam, quæ Deo authore condita, & litteris consignata, hominibus ad obseruandum imposita est. Ea autem duplex est; vetus, quæ per Moysem Dei nomine lata & promulgata est; & noua, quæ à Christo Domino condita in Euangelijs, alijsque noui Testamenti libris consignata est: & circà vtramque,

Dicendum 1. legem veterem fuisse in se bonam & sanctam; licet lex noua longè sit illa melior & perfectior,

Quod fuerit bona & sancta, constat tùm ex his Apostoli verbis Roman. 7. vbi de lege veteri loquens, *Lex*, inquit, *sancta, & mandatum iustum, & sanctum, bonum*: tùm ex eo quod à Deo condita, Christo Domino approbata est, qui S. Matth. 5. dicit se venisse, non vt solueret legem, sed vt adimpleret: quare olim Marcionistæ, Manichæi, & alij ab Ecclesia tanquam hæretici proscripti sunt, eo quod inter alia dogmata erronea, veterem legem tanquam inutilem & malam reprobarent; contra quos agit S. Epiphanius hæresi 33. 41. & 66. S. August. varijs in locis, & præsertim lib. 19. & 22. contra Faustum Manichæum.

Quod verò lex noua melior & perfectior sit lege veteri, constat ex varijs Apostoli locis passim in Epist. ad Rom. & ad Galat. & ad Hebr. 7. ea de causa Christus Dominus vocatur *Melioris Testamenti sponsor*; & fusè id docet & probat S. Thomas quæstione 106. art. 1. & 2.

Dicendum 2. veteri lege solos Iudæos obstrictos fuisse, legem verò nouam omnes omnino homines vbiuis terrarum ad sui obseruationem obligare.

Quod lege veteri Iudæi soli obstricti fuerint, patet tum ex eo quod solis Iudæis promulgata fuit Exod. 19. & 20. tum etiam ex eo quod multi ex gentilibus, absque illius obseruatione salutem sunt consecuti, vt docet S. Dionysius capitulo 9. cælestis Hierarchiæ.

Quod vero lex noua omnes homines vbiuis terrarum obliget, constat ex cap. vltim. Sancti Matth. & S. Marci, vbi Christus Dominus Apostolis iniungit vt doceant omnes gentes, & Euangelium prædicent omni creaturæ: edicitque condemnandos esse, qui credere, ac legem illam recipere noluerint.

Dicendum 3. legem veterem desiisse; legem vero nouam vsque ad consummationem sæculi esse perseueraturam.

Quod lex vetus desierit, constat ex varijs Apostoli testimon js Hebr. 7. vbi dicit translato Sacerdotio, legis translationem factam esse. Ephes. 2. vbi loquens de Christo dicit illum legem mandatorum decretis euacuasse.

Quod autem lex noua vsque ad finem sæculi perseuratura sit, firma fide tenendum esse docet S. Thomas quæstione 107. art. 4.

Quæres 1. an lex vetus tota desierit? Bellarminus lib. 4. de iustificatione cap. 6. existimat desiisse tantum quoad cæremonialia & iudicialia præcepta, non verò quoad moralia. Suarez verò lib. 9. de legib. cap. 11. & plures alij Theologi, quos ibidem citat, totam desiisse asserunt, etiam quoad præcepta moralia: ita vt obligatio ad illa seruanda penitus cessauerit, in quantum illa lege veteri præcipiebantur; licèt alioquin ad eadem illa præcepta seruanda tam lege naturæ quam lege Euangelica teneamur; quæ posterior sententia, ideò videtur probabilior, quod magis consonet testimonijs suprà citatis, quibus vniuersim lex vetus desiisse dicitur.

Quæres 2. quonam tempore lex vetus cessauerit, & obligare ad sui obseruationem desierit? Respondetur iuxta communē Theologorum sententiam cessauisse & obligare desiisse in morte Christi Domini, Ita Hugo à S. Victore lib. 2. de Sacramentis, parte 6. cap. 4. S. Bonauentura in 4. dist. 3. quæst. 3. & S. Thomas quæst. 103. art. 3 ad 3 & art. 4. ad 1. vbi distinguit tria tempora: *Vnum quidem ante Christi Passionem, in quo legalia neque erant mortua, neque mortifera: aliud autem post tempus Euangelij diuulgati, in quo legalia sunt mortua & mortifera: tertium autem est tempus medium scilicet à Passione Christi vsque ad diuulgationem Euangelij, in quo legalia quidem fuerunt mortua, quia neque vim aliquam habeant, neque aliquis ea obseruare tenebatur: non tamen fuerunt mortifera.* Quibus quidem verbis, S. Doctor mentem suam aperit super graui controuersia, quæ olim inter SS. Hieronymum, vt Augustinum exorta

exorta est, vt constat ex variis illorum Epistolis vltro citroque datis quæ habentur inter Augustinianas ab 8. ad 19. S. Hieronymus siquidem docebat ab instanti mortis Christi Domini veterem legem non modò mortuam, sed & mortiferam esse cœpisse; neque solum illius seruandæ obligationem cessauisse, sed neque seruari absque peccato potuisse: & quoniam satis constabat Apostolos multis annis post Christi Passionem legalia quædam obseruasse, dicebat id ab illis simulatè factum, quo facilius Iudæos legis suæ zelatores ad Christi fidem allicerent. E contra verò S. August. cui communiter Theologi subscribunt: asserebat Apostolos nulla simulatione fuisse vsos: sed licitè & honestè cæremonias quasdam veteris legis, post Christi Domini mortem, vsurpasse: licet enim lex illa tunc esset mortua, nondum tamen erat mortifera: & quamuis ad sui obseruationem ampliùs non obligaret, obseruatores tamen suos nullius peccati reos efficiebat: quod ibidem dicit suaui Dei prouidentia fuisse dispositum tum tum vt Iudæi legis suæ cerræmoniis mirificè addicti, facilius ad Christi fidem conuerterentur; tùm etiam ne lex illa vetus tanquam mala & superstitiosa, reprobata per Christum fuisse videretur, & vt aliquo cum honore sepeliretur.

Quod verò præcisè tempore non solum mortua, sed & mortifera esse cœperit lex vetus, non satis exploratum habetur: illud certum est iam à multis sæculis mortiferam & illicitam esse veteris legis obseruationē, cum præfati SS. Hieronymus & Augustinus citatis Epistolis, sed præsertim 11. & 19. id multo ante tempora sua fuisse doceant: Imo verò S. Ignatius Apostolorum Discipulus Epist. 8. *Si quis*, inquit, *cum Iudæis celebrat Pascha, aut symbola festiuitatis eorum recipit, particeps est eorum qui Dominum occiderunt & Apostolos eius.* Vnde colligitur probabile esse id quod docet Suarez lib. 9. de leg. cap. 18. viuentibus adhuc Apostolorum Principibus, Mosaicæ legis obseruationē mortiferam esse cœpisse, cum vna quidē ex parte lex Euangelica orbi penè vniuerso, ac nominatim Iudæis omnibus diuersas orbis regiones incolentibus tunc innotuisset: ex altera verò plurimum referret hoc Christianæ religionis & fidei dogma, quo lex vetus mortifera creditur, ab iisdem tradi & confirmari.

CAPVT QVARTVM.

De legis diuinæ seu Decalogi præceptis.

1 NOMINE Decalogi significatur lex diuina positiua decem præcepta complectens: quorum tria priora Deum spectant, septem verò posteriora respiciunt proximum; cuius

cuius quidem Decalogi antequam explicationem aggrediamur, duo hic nobis obseruanda sunt. Primum est omnia præcepta moralia (vt docet S. Thom. 1. 2. quæst. 10. art. 3.) contineri in Decalogo, aut vt principia in suis conclusionibus: qua ratione in eo continentur prima fidei principia, prima item principia legis naturæ, vt *Deum esse Deum & proximum esse diligendum*. Item illud, *Quod tibi fieri non vis alteri ne feceris*. Aut vt conclusiones ex primis principijs clarè & proximè promanantes, vt sunt omnia formalia præcepta in Decalogo contenta; Aut vt conclusiones secundarias ex primis illis conclusionibus deductas, vt sunt omnia quæ ex ipsis Decalogi præceptis deducuntur, vel quæ ad illa referuntur. De quibus infrà erit agendum in cuiusque præcepti explicatione. Quare meritò dici potest ipsum Decalogum esse omnium legum epitomen absolutissimã, vt loquitur S. Aug. q. 140. super Exod. summamque omnium quæ quantum ad mores spectat, cuilibet Christiano agenda sunt, in illo esse expressam, vt declarat Concilium Coloniense in Enchiridio Christianæ institutionis; ita vt, si eius præcepta probè intelligantur sufficientissima sint ad actus humanos siue exteriores, siue interiores rectè ordinandos.

Secundum est, præcepta illa Decalogi fuisse à Christo Domino tanquam Legislatore, non solùm innouata & promulgata (quod ex varijs Euangelij locis constat, ac præsertim sancti Matth. 7. & 19. S. Mar. 10. & S. Luc. 18. sed etiam explicata imo & ampliata, prout legis Euangelicæ maior perfectio requirebat, quod passim in Euangelijs videri potest; sed præsertim in eo sermone, quem coram discipulis in monte habuit S. Matt. 5. 6. & 7. in quo quidem, vt docet S. August. lib. 1. de sermone Domini in monte, in initio, & lib. 2. cap. 40. & post illum S. Th. qu. 108. art. 3. ea omnia complexus est, quæ ad perfectam vitæ Christianæ formam, quoad actus tam exteriores quàm interiores requiri possunt: quod fusiùs explicat Gregorius Valentia disp. 7. de lege quæst. 8. punct. 2.

In hoc igitur capite propositum nobis est de singulis ipsius Decalogi præceptis agere, prout à Christo Domino in Euangelijs explicata & ampliata sunt, secundùm communem & magis receptam SS. Patrum & aliorum probatissimorum Authorum doctrinam, in omnibus tamen seruata ea breuitate quam compendij ratio exigit: quod vt faciliùs exequamur, duo præsertim circa vnumquodque præceptum inuestigabimus. Primò, quid illo præcipiatur aut prohibeatur. Secundò, quot modis in illud peccetur: & ideo vnamquamque sectionem in plures paragraphos subdiuidemus.

SECTIO I.

Explicatur primum Decalogi præceptum.

Ego ſum Dominus Deus tuus, &c.
Non habebis Deos alienos coram me.

1 HOc primum Decalogi præceptum duplex eſt, vt obſeruat Catechiſmus Romanus parte 3. capite 2. ex vna enim parte aliquid iubet, ex altera verò aliquid prohibet, eſtque illius ſenſus, vt ibidem habetur (*Me verum Deum coles; & Dijs alienis cultum non adhibebis*) ex quo patet illud partim affirmatiuum eſſe, partim negatiuum. Ea eſt autem ratio præceptorum affirmatiuorum, vt obligent quidem ſemper, ſed non pro ſemper, vt loquuntur Theologi: negatiua vero vtroque modo obligant: id eſt, vt explicat ſanctus Thomas 2. 2. quæſt. 3. art. 3. quod quamuis præcepta affirmatiua ſemper habeant vim obligandi, non obligant tamen ad continuè exercendos actus illos, qui per ea imperantur, ſed pro loco & tempore, & ſecundùm alias circumſtantias debitas, ſecundum quas oportet actum humanum limitari, vt ſit actus virtutis: at verò præcepta negatiua quouis loco & tempore obligāt. Quamuis autem hoc primum Decalogi præceptum quatenus affirmatiuum, præſertim ſpectet religionis actus, quibus cultus Deo debitus exibetur, ad illud tamen, virtutum Theologicarum actus reduci debent, vt dicitur in Cat. Rom. quo ſenſu S. Auguſt. in Enchir. c. 3. dixit *fide, ſpe ac charitate Deum eſſe colendum*: vnde ſequitur ad rectam primi huius præcepti intelligentiam requiri; vt explicemus quid circa fidem, ſpem & charitatem, quid item circà religionem in illo præcipiatur aut prohibeatur.

§. I.

Quid circa fidem primo Decalogi præcepto præcipiatur, aut prohibeatur.

1 DE virtute fidei illiuſque proprijs actibus ac obligatione, quæ ad illos excercendos vnicuique incumbit: egimus in priori huius operis parte, tract. 1. cap. 1. vbi diximus adultos quoſcūque ad credendas omnes & ſingulas Chriſtianæ Religionis veritates fide implicita obligari, fide verò explicita teneri credere vnū eſſe Deū in eſſentia, trinū in perſonis, Filiū Dei incarnatū eſſe, aliaque Myſteria in Simbolo contenta, nec nō & ea, quæ pertinēt ad rationē

Sacramentorum, quæ ab ipsis suscipiuntur aut suscipi debent, ac reliqua denique omnia, quæ secundùm exigentiam status aut conditionis cuiusque ad salutem æternam consequendam sunt necessaria.

Sed difficultas est, quâdonam affirmatiuum istud fidei præceptum obliget: seu quonam tempore teneatur quis ad actum aliquem fidei exercendum. Respondetur ex probabiliori & in praxi tenenda Theologorum sententia, tribus præsertim casibus teneri vnumquemque ad actum fidei eliciendum.

Primus est, cum aliqua fidei mysteria primo sufficienter ad credendum proponuntur. Ita Azorius, Malderus, Turrianus, Sanchez, & alij quos citat & sequitur Bonacina tom.2.disp.2.quæst.2. pun.2. Secundùm quam doctrinam pueri, vbi primum rationis vsum adepti sunt, cum ipsis fidei mysteria sufficienter proponuntur, ad illa actu credenda obligantur, præsertim si ad id se obligatos esse ex dictamine conscientiæ persentiant quod simili ratione de infidelibus dici debet.

2 Secundus casus est, quoties quis ad actum aliquem virtutis exercendum obligatur; qui sine fide exerceri nequit, vt cum quis tenetur de peccato pœnitere & conteri, Sacramentum aliquod suscipere, &c. Ita Doctores proximè citati. Rectè tamen monet Layman. tract.1.de fide cap.10. in hoc casu præceptum fidei per se & directè non obligare, sed solum indirectè, & per accidens: vnde fit vt v.g. si quis Sacramentum aliquod suscipere omittat, quando ad illud suscipiendum obligatur, sufficiat si in confessione declaret se eiusmodi Sacramenti receptionem omisisse, nec opus sit vt fidei actualis omissionem exprimat, cum huius omissio nō sit peccatum distinctum ab omissione illius. Ad hunc casum reducitur, quando quis videt se tentationem aliquam superare aliter non posse, nisi actum fidei aliquem eliciendo, tunc enim illum elicere tenetur, vt fusiùs explicat & probat Valentia tom.3.disp.1.qu.2.pun.5.

Tertius denique casus est, quando quis iuridicè & publica authoritate de fide interrogatur: tunc enim ad fidem tum interius eliciendam, tum exterius profitendam obligatur, licet ex tali professione mors illi immineat: imo qui ab aliquo priuato de fide interrogaretur, illam non modo non negare, sed etiam exterius profiteri teneretur, si ex illius professionis omissione diuinus honor læderetur notabiliter, vel graue aliquod scandalum in proximum redundaret. Ita Authores citati post Sanctum Doctorem 2.2.q.3.art.2.

Ex dictis faciè colligi potest, quid circa fidem hoc primo Decalogi præcepto prohibeatur, scilicet peccatum quodcumque fidei oppositum, quod generaliter ab eodem S. Doctore vocatur infidelitatis supr.qu.10.art.1.quæ quidem, vt idem docet, duplex est: alia

nega-

negatiua, qualis est in illis, qui nihil vnquam de fide audire potuerunt, quam dicit non esse peccatum, sed potius pœnam peccati ex primi parentis peccato prouenientem. Additque illos, qui eo solum modo infideles sunt, propter eiusmodi infidelitatem non damnari, quamuis damnentur propter alia peccata, quæ sine fide remitti non possunt.

Alia est infidelitas ipsi fidei, vt loquitur S. Doctor art. 5. secundùm contrarietatem opposita, quæ à quibusdam priuatiua vocatur, qualis est in illis, qui veritatibus fidei sufficienter propositis assentiri nolunt: & hæc ab eodem Sancto Doctore in tres species diuiditur, Paganismum scilicet, Iudaismum, & hæresim, quibus quæstione 12. addit apostasiam, aut enim quis renititur fidei nondum susceptæ; & talis infidelitas est Paganorum; aut renititur fidei susceptæ in figura, & sic est infidelitas Iudæorum; vel fidei susceptæ in manifestatione veritatis, & sic est infidelitas Apostatarum quidem, si fides suscepta in totum abijciatur; hæreticorum verò, si tantùm ex parte.

Est autem obseruandum id quod fusiùs in prima parte explicatum est, scilicet ad rationem hæresis duo requiri, vt docet S. Thom. q. 11. art. 3. ad 3. Primum est, vt sit error contra aliquam fidei veritatem à Deo reuelatam, & ab Ecclesia propositam; secundum, vt eiusmodi error cum pertinacia & contumacia iunctus sit: vnde, *Si qui sententiam suam*, vt loquitur S. August. Epist. 162. & refertur cap. *Dixit Apostolus* 24. qu. 3. *quamuis falsam atque peruersam nulla pertinaci animositate defendunt, quærunt autem cauta sollicitudine veritatem, corrigi parati cum inuenerint, nequaquam sunt inter hæreticos deputandi.*

Ad hæresim quoque pertinet peccatum illorum, qui de articulo aliquo deliberatè dubitant: vt enim dicitur cap. 1. de hæreticis, *dubius in fide infidelis est*. Item si quis exponat se periculo errandi in fide, vt si ex curiositate aut alia praua intentione libros hæreticorum legat, eorum conciones audiat, cum illis de fide temerè disputet, aut frequenti & periculosa illorum conuersatione vtatur.

§. II.

De virtute spei, & de peccatis illi oppositis.

1 SPES est virtus supernaturalis Theologica, qua homo fidelis in præsenti quidem sæculo, bona salutaria, in futuro vero ipsam æternam salutem à Deo cum fiducia expectat, per Christi merita.

Dicitur 1. Virtus supernaturalis, quia sicut nullus in Deum

credere, sic nec in illum sperare potest vt oportet:nisi adiutus auxilio aliquo supernaturali:vnde S.Bernard.Ps 90.dicit hæc Psalmistæ verba: *Quoniam tu es Domine spes mea*: à nullo verè proferri posse, *nisi cui intùs persuasum sit à Spiritu sancto*.

Dicitur 2.Theologica, quia Deum immediatè respicit pro obiecto primario, & præcipuo: *neque enim* vt ait S. Thom. 2. 2. qu. 17. art.2. *aliquid minus sperandum est ab ipso Deo, quàm ipsemet Deus*.

Dicitur 3.per illam expectari à Deo non modò salutem æternam, quæ in ipsius Dei fruitione consistit; sed etiam omnia alia quæcumque bona salutaria, id est ad salutem consequendam necessaria aut vtilia, siue corporalia, siue spiritualia sint; quod constat ex ijs, quæ Christus Dominus nos à Deo postulare & proinde sperare docuit in oratione Dominica: *Ea siquidem*, vt loquitur S. Augustinus cap.114.Ench.*ad spem pertinent quæ in oratione Dominica continentur*.

* Dicitur 4. (bona illa expectari & sperari ab homine fideli) quia iuxta communem S. Thomæ & aliorum Theologorum doctrinam: fides spem necessariò antecedit, cum non nisi per fidem innotescat id, quod spes à Deo expectare debet.

Dicitur 5. (bona illa expectari cum fiducia) spes enim omnipotentia & fidelitate Dei promittentis innititur: vnde Hebr. 6. vocat spem, *Anchoram animæ firmam ac tutam*. Quamuis autem fiducia illa quatenus in Deū certissima esse debeat: quia tamen ex parte nostræ cooperationis multi defectus accidere possunt, quibus promissionum diuinarum effectus impediatur, ideo monet Apostolus ad Philip.2. *Vt cum metu & tremore salutem nostram operemur: qui enim sperat* (vt dicit S. August.serm.15.ad fratres in eremo) *& non timet, negligens est: qui autem timet & non sperat, depressus est, & descendit in profundum quasi lapis*.

3 Dicitur denique per Christi merita: quamuis enim ex parte quoque nostra ad assecutionem vitæ æternæ merita requirantur, quia tamen sine diuina gratia, quæ per Christi merita nobis confertur, nihil possumus; & in ijs quæ possumus & volumus longè potiores sunt partes gratiæ diuinæ quàm voluntatis humanæ; ideò *Absit vt Christianus in seipso vel confidat, vel glorietur*, inquit Concil. Trid.sess.16.*& non in Domino: cuius tanta est erga homines bonitas, vt eorum velit esse merita quæ sunt ipsius dona*.

Ex hac definitione spei sic explicata intelligi potest, quodnam sit obiectum illius virtutis siue materiale siue formale. Obiectum enim materiale spei continet ea omnia bona, quæ nobis à Deo sunt promissa, qui est summum & præcipuum bonum nobis promissum. Obiectum verò formale eiusdem spei, est summa Dei erga

nos

nos bonitas: ac in promissis adimplendis fidelitas.

Quæres an licitum sit spem in homine aut alia creatura collocare. Respondetur cum S. Doctore 2.2. quæst. 17. art. 4. quanquam in Deo solo vt principali causa totius boni spes collocanda sit, licitum tamen quoque esse sperare ac confidere in homine, aut alia creatura tanquam causa secunda & instrumentali, per quam, secundùm diuinæ prouidentiæ ordinem adiuuari possumus ad consequendum aliquod bonum, quod ad vltimum & summum bonum ordinetur.

His breuiter explicatis, videndum est quid circa virtutem spei, hoc primo Decalogi mandato præcipiatur aut prohibeatur. Ac in primis certum est, extare diuinum præceptum de spe in Deum concipienda, vt docet S. Th quæst 22. art. 1. quod quidem præceptum in quantum negatiuum est, & desperationem prohibet obligat semper, vt ex antè dictis constat; in quantum verò affirmatiuum, tribus præsertim in casibus secundùm probabiliorem Theologorum sententiam obligare censendum est. Primus est, quando primùm homini adulto sufficienter innotescit se à Deo creatum esse ad vitam æternam consequendam, seque teneri vitam illam æternam, & media necessaria ad illam consequendam à Deo sperare. Secundus est; quando ad aliquid faciendum obligatur, quod actum spei velut dispositionem necessariam prærequirit; ex. gr. quando tenetur de peccatis pœnitere: ad illorum siquidem remissionem diuinæ misericordiæ spem requiri docet Concilium Tridentinum sess. 6. c. 6. Tertius est, quando grauis aliqua tentatio desperationis vrget, quam aliter homo superare non potest, nisi actum spei eliciendo.

Rectè autem monet Isambertus tract. de spe, disp. 6. art. 5 ad satisfaciendum eiusmodi præcepto non esse semper necessarium, vt formaliter eliciatur actus ipsius spei, sed satis esse vt virtualiter quatenùs scilicet censetur includi virtualiter in alicuius alterius virtutis actu, v. g. perfectæ contritionis, qui tunc formaliter eliceretur.

Quod spectat ad peccata quæ spei aduersantur, ac proinde hoc primo præcepto prohibentur, Theologi docent duobus præsertim modis contra spem peccari posse, præsumptione scilicet & desperatione.

Rursùs præsumptio dupliciter committi potest, vt docet S. Thomas quæst. 21. art. 1. Primò, cum quis præsumit se diuinam gratiam aut gloriam æternam ex seipso & naturæ suæ viribus adipisci posse. Secundò, cum præsumit se ex sola diuina misericordia consecuturum remissionem peccatorum sine vlla pœnitentia, aut æternam beatitudinem sine vllis operibus meritorijs.

Desperatio verò committitur, cum quis deliberatè de misericordia diuina diffidit, nec peccatorum remissionem, aut beatitudinem

æter-

æternam, mediaque ad illam necessaria ampliùs à Deo expectat, ideoque omnem conatum ex parte sua requisitum intermittit. Rectè autem obseruat Toletus lib.4.c.7. desperationem aliquando esse hæresi coniunctam, si quis v.g. existimaret, ac pertinaciter sibi persuaderet, Deum aut nolle, aut non posse peccata à se commissa remittere, eiusque misericordiam talem non esse, quæ tot & tam grauia peccata toties iterata condonare velit aut possit; quod in Confessione specialiùs declarandum foret.

§. III.

* De Oratione.

1 QVAMVIS oratio propriè loquendo sit actus virtutis Religionis, de qua inferius agendum erit, quia tamen etiam ad virtutem spei reducitur, & arctissimam cum ea connexionem habere videtur, idcirco hîc breuiter adnotabimus ea, quæ circa orationem à Theologis obseruari solent.

Ac in primis nomine orationis intelligitur eleuatio, siue (vt loquitur S. Damascenus lib.3. de fide orthod. cap. 24.) ascensus mentis in Deum, tum ad laudes ipsi gratiasque deferendas, tum ad postulationes eidem offerendas, siue pro se, siue pro alijs; eo sensu accepta oratio diuiditur 1. in particularem, quæ fit ab vnoquoque, pro se, vel pro alijs; & generalem seu communem, quæ fit ab Ecclesiæ Ministro nomine totius fidelis populi; de qua Gennadius lib. de Ecclesiastic. dogmatibus cap.30. sic loquitur, *cum sanctarum plebium præsules demandata sibi delegatione funguntur, apud diuinam clementiam, humani generis causam agunt, & tota secum Ecclesia congemiscente, postulant, & precantur.*

Diuiditur oratio in mentalem, quæ solo interiori mentis actu fit; & vocalem, quæ interiorem illum actum voce ac verbis exprimit. Vtriusque fit mentio in scripturis. Mentalis quidem Psal. 26. *Tibi dixit cor meum.* Vocalis verò, Psalm.141. *Voce mea ad Dominum clamaui.* Et de vtraque loquens Isidorus lib.3. de sum. bono c 7. *Bonum est*, inquit, *corde orare, bonum est etiam & sono vocis, Deum spiritualibus hymnis glorificare.*

Cum verò plurima sint, quæ à Theologis circa orationem obseruari solent, nos ea solummodo hic attingemus, quæ magis necessaria visa sunt, & maioris facilitatis gratia per diuersas quæstiunculas responsionesque illis annexas explicabimus.

Quæritur ergo in primis an oratio necessaria sit ad salutem necessitate præcepti, seu an homines teneantur orare Deum ex præcepto aliquo diuino?

Res-

Respondetur affirmatiuè & colligitur apertè ex Scriptura. Matth. 7. *Petite & accipietis : quærite & inuenietis , pulsate & aperietur vobis*. & cap. 26. *Vigilate & orate vt non intretis in tentationem* . Et Luc. 18. *oportet semper orare*. Et appositè S. Chrysostomus lib. 1. de orando Deum , *Quemadmodum*, inquit, *corpus hoc nostrum, si non adsit anima, profectò mortuum est ac fœtidum ; sic anima, nisi seipsam incitet ad orandum, mortua est ac misera , & grauiter olens* . Sanctus etiam Augustinus in Psalm. 118. enarrat. 17. *Ille cui donatur* (inquit) *à Deo charitas Dei , & propter Deum charitas proximi , profectò instanter orare debet , quo sibi augeatur hoc donum* .

Id etiam probari potest hac ratione : Nemo potest mandata diuina seruare, & in illa obseruantia perseuerare, ac tentationes irruentes superare , nec proinde salutem consequi , sine specialibus & continuis diuinæ gratiæ auxilijs : quamuis autem prima gratia quæ homini datur, omnia eius & qualiacumque merita, & proinde orationes antecedat , certum est tamen quod vnum ex medijs diuinitùs institutis, ad gratiæ illius continuationem & incrementum impetrandum esse orationem, vt ex citatis scripturæ testimonijs constat, vnde sequitur ipsam orationem ex præcepto diuino esse necessariam ad salutem consequendam ?

Quæritur 2. quo tempore quis orare teneatur .

Respondetur , si de præcepto Ecclesiastico quæstio proposita intelligatur, certa tempora singulis partibus officij diuini esse ex instituto Ecclesiæ assignata , de quibus agetur infrà in appendice *de statu Clericali* . Si verò de præcepto diuino quæstio sit , cum illud orandi præceptum sit affirmatiuum, obligat quidem semper sed non pro semper , vt loquuntur Theologi, ac proinde determinationem temporis, in quo præceptum illud diuinum ita obliget , vt orationis omissio sit peccatum , ex varijs occurrentis tentationum, periculorum , & necessitatum & prudenti æstimatione dignoscendam esse : v.g. si tentatio aliqua grauis vrgeat , si occasio periculosa peccandi immineat, si difficultas grauissima in obseruatione alicuius præcepti occurrat ; tunc haud dubiè censent Theologi hominem ad Deum per orationem debere recurrere , & eius auxilium suppliciter postulare. Addit etiam Nauarrus apud Lessium lib. 2. cap. 37. de oratione dub. 3. illum quoque teneri ad orandum , qui aduertit se alterius exitium impedire non posse nisi per orationem, obseruat autem rectè idem Lessius præter illos & alios similes casus obligari etiam vnumquemque ad orationem Deo referendam, ita vt per diuturnum aliquod tempus puta per vnum mensem , ab omni prorsus oratione cessare sine peccato non possit. Quia exercitij adeò salubris & necessarij omissio , non nisi cum maxima & valde culpabili

bili salutis incuria contingere censetur.

Quæritur 3. quis possit & debeat orare?

Respondetur omnem hominem quamdiu est in statu viæ, posse & debere orare. Nam omnis homo vel iustus est, vel peccat: si iustus est, oratione indiget ad perseuerandum, & postulare debet ne inducatur in tentationem: si peccator est, magis adhuc orationem postulet; vnde omnibus hanc petitionem faciendam proposuit Christus, *dimitte nobis debita nostra*: hoc enim & peccatores pro remissione peccatorum mortalium, & ipsi etiam iusti pro remissione venialium, debent postulare. Rectè autem obseruat D. Thomas 2.2.q. 83. art. 19. non modò iustos, sed & ipsos etiam peccatores cum orant, sperare debere se à Deo exaudiendos, si nimirum orent ac petant non quantum peccatores, sed cum pio & recto affectu, idque adiunctis ijs conditionibus, quas idem S. Doctor explicat art. 15. in respons. ad 2. nimirum si pro se ea postulent, quæ ad salutem sunt conducibilia; si cum fide, spe, ac vero desiderio pœnitendi & placendi Deo, si denique perseueranter postulent: & tunc (vt docet S. Aug. tract. 102. in Ioan.) exaudiuntur, & indubitanter accipiunt quod petunt, sed quando debent accipere: quædam enim non negantur, sed vt congruo dentur tempore differuntur.

Quæritur 4. ad quem debeat dirigi oratio, seu quis orandus sit?

Respondetur duo certa esse. Primum est, Deum tanquam summum authorem, & causam principalem omnium donorum & bonorum naturæ, gratiæ & gloriæ, quæ per orationem postulari, & obtineri possunt, orari debere 2. est SS. etiam in cœlo beatos orari & inuocari posse, vt pro nobis apud ipsum Deum intercedant: vt explicatum & probatum est in tr. de Incarn. c. 8. sect. 2.

Certum est quoque ab alijs etiam hominibus adhuc in præsenti vita degentibus, posse peti opem, siue auxilium intercessionis apud Deum. Hoc enim ipse Deus præcepit olim amicis sancti Patriarchæ Iob. Et S. Paulus passim in Epist. se se fidelium orationibus cōmēdat.

Sed difficultas est, an oratio etiam dirigi possit ad animas in purgatorio detentas? Respondetur quamuis Ioannes Medina qu. 5. de oratione, & alij quidam Theologi existiment animas in purgatorio existentes orare non modo generatim pro fidelibus, sed etiam speciatim pro ijs, qui peculiariter ipsis in hac vita chari fuerunt. D. Thom. tamen cit. q. 83. a. 11. id negat, *quoniam* (inquit) *licet sint nobis superiores, quantum ad impeccabilitatem, sunt tamen inferiores quantum ad pœnas quas patiuntur, & secūdùm hoc non sunt in statu orandi pro alijs, sed vt magis oretur pro eis*. Quod si secundū mentem illius S. Doctoris non sunt in statu orandi pro nobis, ergo non sunt in statu in quo debeant orari à nobis. Imo licet animæ illæ pro nobis orarent, frustra tamen à nobis inuocarentur, cum non

sint

sint in eo statu, in quo nostras orationes possint cognoscere, sicut sancti in cœlo, quorum status ex omni parte beatus requirit, vt cognoscant orationes ad se directas, cum hoc maximè ad gloriam illorum accidentalem conferre possit.

Quæritur 5. pro quibus sit orandum?

Respondetur, non modo pro nobis nos orare debere, sed etiam pro quibuscumque alijs, quos tenemur ex charitate diligere, & quibus per nostras rationes possumus prodesse. Quod quidem constat vel ex ipsa orationis dominicæ forma, nam vt ait D. Cyprianus in eius expositione. *Noluit pacis Doctor, vt quis pro se tantum precetur. Non enim dicimus Pater meus, nec panem meum da mihi, &c. sed pater noster, panem nostrum da nobis, &c.* Id præterea constat ex eo quod vt rectè argumentatur Sanct. Doctor, illud debemus orando petere, quod debemus ex charitate optare: atqui nō solum nobis sed etiam alijs debemus ex charitate multa bona optare, ergo debemus etiam pro illis bona illa orando postulare.

Ex quo sequitur primò nos nullum hominem viuentem in terris quantumuis peccatorem aut nobis infensum debere ab orationibus nostris generalibus excipere, quia nullum, quantumuis peccatorem aut infensum debemus à charitate excludere: & vt loquitur D. Augustinus libro de correptione & gratia capite 15. *Sicut nulli quandiù hic viuit, subtrahendum est correctionis beneficium, ita nulli denegandum est orationis suffragium.*

Sequitur 2. nos pro illis omnibus defunctis orare debere, quibus per orationes nostras possumus prodesse: ac proinde nec pro damnatis orandum esse, cum non sint vllius gratiæ aut veniæ recipiendæ capaces; neque, etiam pro beatis aut pro sanctis in cœlo degentibus cum sint in termino gloriæ, neque ampliùs à nobis iuuari indigeant. Vnde illud S. Augustini, *iniuriam facit Martyri, qui orat pro Martyre*: quod tamen non obstat quin de illorum fœlicitate, & de omnibus donis gratiæ & gloriæ, quæ ipsis collata sunt, Deum laudare, & ipsi gratias agere possimus; imò & etiam postulare vt ad maiorem ipsius Dei gloriam eorum sanctitas magis innotescat, quo plures excitentur eorum intercessionem expetere, & virtutes imitari.

Quæritur 6. quomodo sit orandum?

Respondetur duas præsertim conditiones in oratione requiri, attentionem scilicet, & deuotionem. Ac in primis quod attentio requiratur docet D. Thomas citatæ quæstionis 83. art. 13. & cum eo Theologi, ita nimirum vt initio saltem orationis, is qui orat, habeat in animo attendere vel ad Deum quem orat, vel ad ipsius orationis sensum, & ad verba si vocaliter orat, neque id animi propositum in orationis progressu mutet, aut vllo modo mentem ad quæuis alia voluntariè conuertat, quæ attentionem impedire queant. Vnde

S. Cy-

S.Cyprianus ferm.de orat.Dom.*Cum astamus*, inquit, *ad orationẽ, vigilare & incumbere ad preces toto corde debemus: cogitatio tunc omnis carnalis & sæcularis abscedat, nec quidquam tunc animus quàm id solum cogitet, quod precatur, Quæ autem segnitia est alienari, & capi ineptis cogitationibus & prophanis, cum Dominum deprecaris? quasi sit aliud quod magis debeas cogitare quàm quod cum Deo loqueris? & quomodo te à Deo audiri postulas, cum te ipse non audias? vis esse Deum memorem tui, quando tu ipse memor tui non sis?*

Deuotio etiam requiritur, vt scilicet oratio ex pio quodam affectu procedat, vt fiat cum maxima sui demissione, & summa erga Deum reuerentia, cum firma fide, & vera in Deum confidentia, alijsque similibus dispositionibus, quas sacræ Scripturæ frequentiùs ingerunt, & quæ à sanctis Patribus maximè commendantur. Certè nullus est, qui non seipsum tanquam peccati alicuius reum accuset, si minus reuerenter, aut cum aliqua fidei vel spei vacillatione Deum orauerit, ex quo satis patet, vel ipsa conscientia iudice, eiusmodi pium affectum ad orationem debitè faciendam requiri.

Quæritur 7.& vltimò, quænam in oratione sint postulanda?

Respondetur ea omnia licitè & meritoriè posse à Deo postulari, quæ ad salutem sunt conducibilia, cuiusmodi sunt in primis bona æterna, in quibus ipsa beatitudo consistit; tum media ad illam consequendam vtilia, quales sunt gratiæ & virtutes; possunt etiam postulari temporalia bona & exteriora, quatenus tamen ad beatitudinem illam assequendam aliquo pacto conducere possunt, & hoc manifestè patet ex formula illa precandi, quam ipse Christus Dominus nos edocere dignatus est Matth. 5. in qua complexus est quidquid à Deo possumus aut debemus petere, vnde S. Augustinus Epist. 121. ad Probam de illa oratione Dominica loquens: *Si per omnia*, inquit, *sanctarum precationum verba discurras, quantum existimo nihil inuenies, quod non ista contineat & concludat oratio*. Quare vtilissimum fore existimauimus, si adiungamus hic breuem ipsius Dominicæ Orationis explicationem secundùm mentem sanctorum Patrum, qui singula illius verba, cum præcipuo quodam pietatis affectu, expenderunt.

DI-

DIGRESSIVNCVLA.

** Breuem Dominicæ orationis explicationem continens iuxta mentem Sanctorum Patrum.*

1 PRIMA orationis Dominicæ verba (Pater noster qui es in cœlis) veluti quoddam ipsius precationis exordium continent; quo beneficam erga nos voluntatem Dei, vtpote patris nostri commemoramus. *Non est autem meritorum nostrorum*; vt recte monet D. Augustinus lib. 2. de sermone Domini in monte cap. 8. *sed gratiæ, cum dicimus*; *Pater noster*: nec hoc ideò dicimus, vt Deum sua sponte in nos beneficentissimum; & qui *prior dilexit nos*, ad exaudiendum & benefaciendum commoneamus, perinde ac si cum homine res ageretur, cuius captanda esset beneuolentia; sed vt in nobis, per illius denominationis considerationem; ipsi filialem erga illum confidentiam excitemus. *Quid enim* (vt ibidem subdit idem D. Augustinus) *iam non det filijs petentibus, cum hoc ipsum iam dederit vt essent filij*.

Sequuntur deinde petitiones septem; quarum tres primæ spectant ipsum vltimum finem qui est Deus, alia vero quatuor media conducibilia ad illum finem. Prima est (Sanctificetur nomen tuum) *Quod non sic petitur* (inquit D. Augustinus sup. cap. 10.) *quasi non sit sanctum Dei nomen*; *sed vt sanctum habeatur ab hominibus, id est ita innotescat Deus; vt non æstimetur aliquid sanctius*. Vel (vt ait D. Chrysostomus homil. in hunc Matthæi locum) Rogamus vt Deus per nostram vitam glorificetur: quasi vnusquisque dicat: Ita fac nos viuere, vt per nos te vniuersa glorificetur? sanctificetur enim idem est ac glorificetur, digna est autem Deum deprecantis oratio, nihil petere ante Patris gloriam; sed omnia eius laudi postponere.

2. (Adueniat Regnum tuum.) *Quod non ita dictum est*, inquit S. Augustinus sup. *quasi Deus nunc non regnet in terra, aut non semper in ea regnauerit. Adueniat, ergo accipiendum esse; vt regnum Dei manifestetur hominibus*. Vel iuxta mentem S. Hieronymi in hunc Matthæi locum; *Vt diabolus in mundo regnare desinat, & non regnet peccatum in corpore nostro mortali; sed vt in vnoquoque nostrum regnet Deus*. Vel denique per hæc verba, vt S. Cyprianus explicat in tract. de orat. dominic. *Petimus regnum illud nobis aduenire à Deo nobis repromissum; & Christi sanguine acquisitum: vt qui in sæculo ante seruiamus; postmodum Christo dominante regnemus. Regnumque Dei* (inquit D. August. sup.) *veniet siue velimus, siue nolimus, sed de-*

side-

siderium nostrum ad illud excitamus vt nobis veniat atque in eo regnemus.

3.(Fiat voluntas tua sicut in cælo & in terra.) *His verbis* (inquit S.Cyprianus sup.) *non petimus vt Deus faciat quod vult, sed vt nos facere possimus quod Deus vult: quod vt fiat, nobis opus est Dei voluntate, id est opera eius & protectione: quia nemo suis viribus fortis est, sed Dei misericordia tutus.*

Vel (vt explicat D.August.sup. *Fiat voluntas tua, id est obediatur præceptis tuis: sicut in Cælo & in terra, id est sicut ab Angelis, ita ab hominibus.* Obseruat autem rectè D.Chrysostomus sup.quòd *Non dicitur fiat voluntas tua in me, vel in nobis, sed vbique terrarum; vt soluatur error, & plantetur veritas, & expellatur malitia, & reuertatur virtus, & iam non differat cœlum à terra.*

4. (Panem nostrum quotidianum da nobis hodie) *Hæc ergo tria* (inquit S.August.in Enchiridio cap.115.) *quæ in præmissis petitionibus postulantur, hic inchoantur? & quantumcumque proficimus, augentur in nobis: perfectè verò, quod in alia vita sperandum est, semper possidebuntur. Reliquis verò quatuor quæ sequuntur, petuntur temporalia, quæ propter æterna consequenda sunt necessaria.* Monet autem sapienter S.Chrysostomus sup. quod *Dominus pro pane iussit orationem facere, non pro pecunia, neque pro lasciuia, sed solùm pro pane quotidiano: & insuper apposuit da nobis hodie, vt non conteramus nos ipsos sollicitudine superuenientis diei. Non solùm autem dicimus panem nostrum quotidianum da nobis hodie, vt habeamus quid manducemus, quod commune est inter iustos, & peccatores, sed vt quod manducemus, de manu Domini accipiamus, quod est tantùm Sanctorum.*

Vel (vt explicat S. Hieronymus in hunc locum) *Petimus vt Dominus præcipuum nobis tribuat panem, illum scilicet qui dicit in Euangelio, ego sum panis viuus qui de cælo descendi. Panis enim vitæ Christus est (vt loquitur D.Cyprian.sup.) & panis hic omnium non est, sed noster est. Hunc autem panem dari nobis quotidie postulamus, ne qui in Christo sumus, & Eucharistiam quotidie accipimus, intermittente aliquo grauiori delicto, à cælesti pane prohibeamur, & à Christi corpore separemur. Petimus ergo qui in Christo manemus, a sanctificatione eius, & corpore non recedamus.*

5. (Et dimitte nobis debita nostra, sicut & nos dimittimus debitoribus nostris) *Post subsidium cibi* (inquit S.Cyprian. sup.) *petitur & venia delicti, vt qui à Deo pascitur in Deo viuat, nec tantùm præsenti vitæ, sed æternæ consulatur ad quam venire*

nire potest si peccata condonentur, quæ debita nostra Dominus appellat, &c. Qui ergo pro peccatis orare docuit, paternam misericordiā promisit. Sed plane addidit legem certa conditione nos constringens, vt sic debitum nobis dimitti postulemus, secundùm quod & ipsi debitoribus nostri dimittimus. Cum qua ergo spe orat (inquit D. Chrysostom. hom. 14. oper. imperf.) *Qui inimicitiam seruat aduersus alterum, à quo forsan læsus est: sicut enim ipse orans mentitur, dicit enim remitto & non remittit: sic & à Deo petit indulgentiam, & non indulgetur.*

6 (Et ne nos inducas in tentationem) id est, vt explicat Tertullianus lib. de orat. *Ne patiaris nos in tentationem induci, ab eo vtique qui tentat. Quod itaque dicimus Deo, inquit D. August. lib. de bono perseuerantia, cap. 6. ne nos inducas in tentationem, quid dicimus, nisi ne nos inferri sinas in tentationem, qua in parte ostenditur,* vt rectè monet Sanctus Cyprianus sup. *contra nos nihil aduersariū posse, nisi Deus antè permiserit, vt omnis timor noster & deuotio conuertatur ad Deum, &c. quando autem rogamus ne in tentationem veniamus, admonemur infirmitatis & imbecillitatis nostræ, dum sic rogamus, ne quis se insolenter extollat, ne quis superbe sibi atque arroganter aliquid assumat, ne quis aut confessionis, aut passionis gloriam suam ducat: cum Dominus ipse humilitatem docens dixerit Vigilate & orate ne veniatis in tentationem.*

7 Vltima petitio est (sed libera nos à malo Amen) *Orandum est enim,* inquit, S. Aug. sup. *Non solùm vt non inducamur in malum quo caremus, quod sexto loco ponitur, sed etiam vt ab illo liberemur in quod iam inducti sumus. Hæc autem vltima petitio,* vt obseruat S. Cyprianus sup. *comprehendit omnia mala, & aduersa quæ contra nos in hoc mundo molitur inimicus, à quibus potest esse fida & firma tutela, si nos Deus liberet, si deprecantibus atque implorantibus opem suam præstet Vel,* vt ait S. Chrysostomus in huc locum, *postulamus liberari à malo, hoc est à Diabolo, qui malus vocatur propter insignem malitiam non qua natura illi inest, sed qua ex electione: & quia contra nos implacabile bellum gerit. Hoc tamen vltimū, inquit S. August. Epist. 121. quod in oratione Dominica positum est, tam late patet, vt homo Christianus in qualibet tribulatione constitutus, & in hoc gemitus edat, & in hoc lacrymas fundat: hinc exordiatur, & in hoc terminet orationem; vnde sequitur, Amen, quo desiderium orantis exprimitur.*

§. IV.

** De virtute charitatis, peccatisque illi oppositis.*

1 CHARITAS est virtus supernaturalis Theologica, qua Deus summè super omnia diligitur propter seipsum, & proximus propter Deum.

Dicitur (virtus supernaturalis) quia solis naturæ viribus acquiri non potest, sed necesse est vt diuinitus infundatur: vnde dixit Apostolus ad Rom. 5. quod *Charitas Dei diffusa est in cordibus nostris per Spiritum sanctum, &c.* Et Sanctus Augustinus libro de spiritu & littera capite 32. *Charitas Dei*, inquit, *dicta est diffundi in cordibus nostris, non qua nos ipse diligit, sed qua nos dilectores suos facit.*

Dicitur 2. (Theologica) quia Deum habet pro obiecto immediato, primario quidem, prout est in se summè & infinitè bonus; secundario autem prout suam bonitatem in creatura rationabili manifestat.

Dicitur 3. (qua Deus summe & super omnia diligitur propter seipsum) quia vt recte dixit Sanct. Bern. in tract. de diligendo Deo, *causa diligendi Deum, Deus est; modus, diligere sine modo.* Quod quidem fusius infrà explicabitur.

Dicitur 4. (& proximus propter Deum, id est propter bonum diuinum quod in proximo elucet, vel ad quod proximus creatus est.

Cùm autē de hac nobilissima virtute plurima disputari soleant à Theologis, nos hìc præcipua tantummodò & scitu magis necessaria, ex eorum communi & recepta doctrina, præsertimque ex ijs quæ apud S. Doctorem q. 23. 24. & seq. fusius explicantur selegimus.

2 Primum est, charitatem non modo esse virtutem, supernaturalem Theologicam, cæteris omnibus quibuscunque virtutibus perfectiorem, vt fusè demonstrat S. Doctor; sed etiam esse ipsarum virtutum veluti formam, in quantum scilicet illis vltimam & completam perfectionem, earum actus ad vltimum finem perfectè ordinando tribuit.

Secundum est, charitatem esse amorem, non concupiscentiæ aut desiderij, sed veræ ac perfectæ amicitiæ, qua prius à Deo, licet sine vllis nostris meritis, amati, eiusque beneficijs præuenti, ipsum vicissim reddamus ac summè diligamus propter bonitatem ipsius, non qua nobis bonus est ac beneficus; sed qua in se infinitè bonus ac perfectus, ac proinde infinitè diligibilis est: cum (vt in priori parte tract. 2. cap. 2. dictum est) quidquid in creaturis bonum aut perfectum est, vel esse potest, id omne in Deo; imo aliquid infinitiè melius

melius ac perfectius reperiatur, quod illum omni amore dignissimum efficit.

Tertium est, charitatis actus alios esse imperatos, quales sunt illi qui per ipsius charitatis imperium exercentur, vt cum quis dat eleemosynam pauperi: non modo vt eius indigentiam subleuet; sed præsertim vt Deo placeat, illique opus gratum exhibeat: alios verò elicitos, qui illius proprij sunt, & ex eius formali motiuo concipiuntur, & quibus homo fertur erga Deum vt summè dilectum; siue per vnionem affectuum, idem volendo quod vult Deus, eius præcepta, consilia, & alia quæcunque illi placent, appetendo & exequendo, non alia ratione, nisi vt voluntatem suam diuinæ voluntati quam perfectissimè vniat & conformet: siue per veniam beneuolentiæ, qua Deo omnia bona velit, quæ ipsi velle potest bona quidem intrinseca & essentialia ipsi Deo per veram & perfectam in illis complacentiam, bona vero ipsi extrinseca puta gloriam, honorem, amorem, obseruantiam, & alia religionis reliquarumque virtutum officia, ipsi Deo tam à se quam ab alijs creaturis exhibenda, per ardentissimum desiderium quo hæc omnia non solum velit & optet Deo; sed etiam quibuscumque modis potest, vt re ipsa exhibeantur, efficiat.

4 Quartum est, verissimum esse quod S. Bernardus dicit, lib. 2. de diligendo Deo, *Modum diligendi Deum esse, diligere sine modo:* siue enim charitas consideretur obiectiuè, secundùm illud bonū quod volumus Deo, siue appretiatiuè, secundùm æstimationem quā de Deo ipso concipimus; siue intensiuè, secundùm feruorem & conatum quo in Deum per amorem ferimur, nullus modus ipsi præscriptus est: Certum est enim quod Deum obiectiue & appretiatiue tenemur diligere præ alia quauis creatura; vnde Christus Dominus, *Qui amat*, inquit, *patrem & matrem plus quam me, non est me dignus*: Quamuis autem iuxta communem Theologorum sententiam, intensio charitatis sub obligationem non cadat, possimusque actu charitatis etiam valde remisso satisfacere diuino præcepto, quo iubemur Deum ex toto corde diligere, vt docent Almainus, Maior, Vega, & alij, quos citat & sequitur Isambertus Tract. de Char. disp. certum est tamen nulllum intentionis modum in amore Dei esse definitum, nosque nullo affectu adeo feruenti & intenso posse Deum diligere, quin ad illum adhuc feruentius & intensius diligendum, si non ex præcepto tenemur, saltem per gratiam ipsius inuitemur & excitemur.

5 Quintum est: habitum charitatis, quod etiam de aliarum virtutum Theologicarum habitibus similiter dicendum est, non produci physice per actus, sicut de habitibus virtutum moralium docent Philosophi; sed à Deo infundi, iuxta id quod dixit Apost. Roman 5.

Charitas Dei diffusa est in cordibus nostris per Spiritum Sanctum qui datus est nobis: & ex consequenti secūdùm cōmunionem & probabiliorem Theologorum sententiam ab ipsomet Deo augeri, non verò per actus aliquos, nisi tantùm dispositiue & meritorie, vt in priori parte dictum est Tract. 6. cap. 4. sect. 6. vnde Conc. Trid. obseruat sess. 6. c. 10. Ecclesiam illud augmentum à Deo postulare in quadam collecta, cùm dicit: *Da nobis fidei, spei, & charitatis augmentum*.

Cæterùm per quosnam actus homo ipsius charitatis augmentum promereri possit, non plane constat inter Theologos: quidam enim existimant nonnisi per actus ipso habitu intensiores fieri posse; alij etiam per actus æqualiter intensos: imo quidam asserunt hominem in charitate constitutum, per actus quoque aliarum virtutum promereri posse augmentum ipsius charitatis: quod inter alios docet beatæ memoriæ Franciscus Salesius Episcopus Geneuensis li. 3. de amore Dei, cap. 2. probat, quæ ex canone 24. sess. 8. Concilij Trident. vbi indefinite, & sine vlla exceptione dicitur, iustitiam acceptam augeri per bona opera: *vbi autem*, inquit, ille ex Sancto Bernardo, *nihil excipitur, nihil distinguendum est*.

Quamuis autem propter tanti viri authoritatem, & plures optimas rationes quas ibidem profert, hæc vltima sententia probabilissima meritò videatur: tutissimum tamen est & consultissimum vnicuique actus quàm perfectissimos charitatis crebro elicere, & alia pietatis opera ex eiusdem virtutis motiuo, cum ingenti animi affectu, producere; ea siquidem ratione, non augmentum modo, sed cumulum diuinæ illius virtutis accipere merebitur.

6 Porrò thesaurum adeo pretiosum vnico mortali peccato totum deperdi, ex fide certum est, & à Concilio Tridentino definitum sess. 6. capite 15. sicut è contra per peccata venialia charitatem non amitti declaratur eadem sess. capite 11. vbi expresè dicitur, *iustos quamtumuis in peccata venialia quandoque cadant, nonpropterea desinere esse iustos*: ex quibus verbis rectè colligitur non modo charitatem non amitti, sed ne quidem minui per quælibet peccata venialia: quod etiam docet S. Thom. quæst. 24. art. 10. & cum eo communiter omnes: si enim charitas minueretur per peccatum veniale, sequeretur quod per plura venialia tandem omnino amitteretur; omne siquidē finitum, ablatione sæpiùs iterata alicuius finiti, tandem consumitur.

Quod quamuis ita se habeat, fatendum est tamen charitatis feruorem minui per peccata venialia; quæ licet charitati contraria non sint, eius tamen operationibus opponuntur, prauosque paulatim habitus in anima ingenerant, quibus ad maiora & etiam mortalia

peccata

peccata perpetranda disponitur.

Sextum denique est, dari speciale præceptum de diligendo Deo: non solùm negatiuum, quo prohibeatur quidquid contra dilectionem illi debitam committi potest: sed etiam affirmatiuum, quo Deum actu aliquo interno diligere obligamur. Ita S.Thom.quæst. 44 art.1.& euidenter constat ex his Christi Domini verbis S.Matth. 22. *Diliges Dominum Deum tuum ex toto corde tuo, &c.* quibus cùm adiungit hæc alia *hoc est primum & maximum mandatum,* illud ab alijs mandatis distinctum esse ostendit.

Quæres quo tempore præceptum illud obliget. Respondetur 1. certum esse & in confesso apud omnes, tunc nos ad actum charitatis eliciendum teneri, cùm ad actum perfectæ contritionis eliciendū obligamur: siue in articulo mortis, cùm aliter Deo reconciliari non possumus: siue cùm in statu peccati mortalis Sacramentum aliquod suscepturi vel administraturi sumus, deestque copia Confessarij: actus enim perfectæ contritionis charitate formari debet, vt habetur in Conc. Trid.sess.14 c.4.

Respondetur 2. probabile esse quod Nauarrus cap. 11. numero 8.& quidam alij docent, hominem ad actum charitatis exercendum obligari, vbi primùm rationis vsum adeptus est, ipsique sufficienter innotescit Deum esse summum bonum vltimum finem, ad quem se suaque omnia per charitatis actum ordinare tenetur: quamuis Bonacina disp.3. de charit. qu.14. punct. 2. & alij Theologi negent, ad actum charitatis tunc eliciendum obligatum esse sub reatu peccati mortalis. Quidquid sit autem de illa Nauarri sententia, indubitatum est apud omnes, omissionem illam non fore peccatum mortale in eo, qui de illa obligatione nihil vnquam audiuisset, aut nusquam cogitaret se ad actum charitatis eliciendum obligari, vel qui Doctorum illorum sententiæ subscribere nollet, & contrariam saltem vt probabilem amplecteretur.

8 Iam quod spectat ad peccata charitati opposita, quamuis mortalia omnia, quatenus sunt quædam Dei offensæ, huic virtuti maximè aduersentur: duo tamen sunt, quæ illi ex propria & peculiari ratione opponuntur.

Primum est, odium Dei, quod peccator concipere potest, vt docet S. Thomas quæst.34. art.1. ex consideratione quorumdam effectuum diuinæ voluntatis, qui deprauatæ voluntati suæ repugnant, qualis est inflictio pœnæ peccatis debitæ. Deum enim propter se præcisè odisse nullus potest, cum in eius natura nihil nisi infinite diligibile occurrat. Et hoc peccatum haud dubie peccatorum omnium grauissimum est, vt asserit idem S. Doctor art.2. cum per illud homo maximè à Deo auertatur.

Alterum peccatum est, acedia, quæ vt docet S.Thomas quæst.35.

art. 1. & sequent. nihil est aliud, quàm tristitia, & tædium quoddam voluntarium & deliberatum de bono spirituali, in quantum est bonum diuinum, id est quatenus per illud bonum spirituale, puta per Sacramentorum susceptionem aliaque bona opera, homo intendit in Deum, illi obsequitur, illum glorificat, &c. & vt sic opponitur directè charitati, cuius proprius effectus est gaudium de bono diuino.

Explicatis ijs, quæ ad charitatem pertinent, in quantum Deum respicit, doctrinæ ordo postulare videbatur, vt de charitate proximi aliquid diceremus; verùm cùm plurima quæ ad virtutem illam spectant, in præceptis secundæ Tabulæ contineantur, commodiùs existimauimus, quod etiam præstitit Nauarr. cap. 14. num. 3. & ante illum S. Bonauent. in 3. dist. 37. agere de iis quæ ad charitatem proximi spectant, cùm quarti præcepti & sequentium explicationem aggrediemur.

§. V.

De virtute Religionis, peccatisque illi oppositis.

1 RELIGIONIS nomine secundùm mentem S. Doctoris qu. 81, art. 1. intelligitur virtus illa, per quam homines Deo debitum cultum & honorem exhibent; quæ quidem non est Theologica; sed prima & præcipua inter morales: cum pro immediato obiecto, non ipsum Deum, sed cultum & honorem illi exhibendum respiciat.

Illius actus, sicut & aliarum virtutum, sunt duplicis generis: alii siquidem sunt eliciti, quibus homo subijcitur Deo, illique debitum honorem & cultum exhibet, cuiusmodi sunt adoratio, sacrificium, oblatio, oratio, votum, &c. Per adorationem, supremam Dei Maiestatem reueremur, nosque illi, quanta possumus animi ac corporis demissione, subjicimus: Per sacrificium, ipsum Deum colimus, tanquam supremum vitæ ac necis arbitrum: Per oblationem, eiusdem Dei absolutum ac summum in res omnes dominium profitemur: Per orationem, ad illum recurrimus, vt ad fontem & principium totius boni quod speramus: Per votum denique eundem agnoscimus tanquam vltimum finem, in quem nos & nostra omnia speciali affectu referre volumus. De quibus omnibus & singulis pleniùs agit Sanctus Doctor quæst. 84. & sequent.

Alij autem sunt actus religionis imperati, cuiusmodi sunt omnes aliarum virtutum actus, qui ad Dei cultum referri possunt. quo sensu dicit S. Iacobus cap. 1. *Religio munda & immaculata hæc est, visitare pupillos & viduas in tribulatione eorum, &c.*

Quod

Quod spectat ad peccata virtuti religionis opposita, varia sunt & multiplicia, de quibus non solum hic, sed etiam in duabus sectionibus sequentibus agendum erit.

Primum & præcipuum ac veluti radix cæterorum est superstitio, qua (vt docet S.Thomas quæst. 92. art. 1. vel Deo cultus illegitimus, vel creaturæ cultus indebitus exhibetur: prior illa subdiuiditur in duas species; quarum altera est, cùm Deo exhibetur cultus falsus, vt si quis nunc veteris legis sacrificia offerret: hic enim cultus, vt obseruat S.Doctor quæst. 95. art. 1. falsus esset, cum fuerit institutus ad significanda vitæ ac mortis Christi Domini Mysteria tanquam futura, quæ tamen iam peracta sunt: ad quod peccatum, vt monet Toletus lib. 4. cap. 14. reducitur illud, quod quis falsas reliquias pro veris supponeret, vel falsa miracula fingeret, vt, ementito illo religionis nomine, eleemosynas hinc inde corrogaret.

Altera species est, cum exhibetur Deo cultus superfluus; id est, vt explicat S.Doctor art. 2. cùm aliquid fit, quod neque confert ad Dei gloriam, neque ad hoc vt mens hominis in Deum feratur, aut carnis concupiscentiæ inordinatæ refrenentur; aut etiam quod est præter Dei institutionem, vel contra legitimam & approbatam Ecclesiæ consuetudinem: *Hoc enim totum*, inquit S. Doctor suprà *reputandum est superfluum & superstitiosum.*

Superstitio autem illa, qua cultus indebitus creaturæ tribuitur, quinque sub se includit species: scilicet Idololatriam, Magiam, Diuinationem, Vanam obseruantiam, & Maleficium.

Idololatria est, cum cultus diuinus alicui creaturæ tanquam Deo exhibetur. Obseruat autem rectè Toletus lib. 4. cap. 14. Idololatriam non modo religionis, sed etiam fidei esse oppositam; sicut enim vera adoratio non est, nisi præcedat in intellectu fides, qua illius excellentiam agnoscimus cui nos subijcimus, sic adoratio falsa, qualis est Idololatria, supponit errorem in intellectu, quo æstimamus creaturam aliquam honore diuino dignam.

Magia est potestas quædam inordinata collata per dæmones, pacto cum illis inito, qua medijs prauis & superstitiosis fit aliquid, quod est suprà naturæ vires, non tamen ipsius dæmonis naturales vires excedit. Pactum autem illud magi cum dæmone fit, vel expressè cum ipso dæmone visibiliter apparente, aut cum aliquo alio Mago vices dæmonis supplente: vel tacitè per dæmonis inuocationem, quæ non solùm fieri censetur, cùm homo conceptis verbis auxilium dæmonis inuocat, sed etiam, vt rectè monet Martinus Delrio lib 6. disqu. magic. quoties homo intentat aliquid facere per ea, quæ neque ex se, nec virtute aliqua supernaturali diuinitus indita, talem effectum producere possunt, vt cùm certa verba vel characteres ad morbos depellendos adhibentur.

4 Obseruat etiam Toletus supra, magiæ hæresim sæpe coniunctam esse; vt si Magus cum pertinacia credat dæmones posse patrare miracula, aut aliquid citra permissione diuinam propria virtute facere: *Certissime enim tenendum est*, vt ait S. August. lib. 18. de ciu. c. 18. *solùm Deum posse omnia facere quæ voluerit, nec dæmones aliquid operari secundùm naturæ suæ potentiam, nisi Deus permiserit.*

Obseruat etiam idem Toletus contingere aliquando posse personas quasdam simplices, modis suprà explicatis, quibus tacitè dæmon inuocatur, vtentes, inuincibiliter ignorare se inuocare dæmonem: & tunc non peccare saltem mortaliter, propter ignorantiam illam inuincibilem, quæ tamen amplius illos non excusat, quando vel ab alijs monentur, vel per seipsos aduertunt id quod faciunt illicitum esse, aut de illo dubitare incipiunt.

Diuinatio est inordinata & superstitiosa inquisitio rerum aliquarum vel futurarum vel occultarum, quas homo hic & nunc naturaliter cognoscere non potest.

Docet autem S. Thomas quæst. 95. art. 5. semper in diuinatione expressam vel tacitam dæmonis inuocationem reperiri, vt illius ope notitia rerum illarum acquiratur: vnde fit vt diuinatio, sicut & magia, propter illud commercium cum dæmone, grauissimum contra virtutem religionis censeatur esse peccatum: Apostolus siquidem 1. Cor. 10. prohibet fideles *fieri socios dæmoniorum*: & Sanct. August. libro 2. de doct. Christ. cap. 13. dicit: *Omnem societatem dæmonum tanquam pestiferam esse fugiendam.*

5 Expressa autem dæmonis inuocatio in diuinatione multipliciter fieri solet, vt fusè explicat S. Doct. q. 65. iuxta varios modos, quibus solet dæmon futura vel occulta manifestare, aliquando enim id præstat per fictas quasdam apparitiones, quibus oculis hominum illudit: & hæc diuinationis species vocatur præstigium. Aliquando per somnia: quando quis per somnia responsum expectat à dæmone, & vocatur diuinatio per somnia. Aliquando per mortuorum fictam apparentiam vel locutionem: & vocatur Necromantia. Aliquando per statuas & aliqua corpora terrestria: & dicitur Geomantia. Aliquando per figuras apparentes in aquis: & vocatur Hydromantia. Aliquando per figuras æreas vel igneas: & vocatur Æromantia vel Pyromantia. Aliquando per inspectionem viscerum & animalium quæ dæmonibus immolantur: & dicitur Aruspicium.

Quæ quidem omnes diuinationis species sunt peccata mortalia grauissima, diuina lege reprobata, vt patet Deut. cap. 8. & etiam sanctionibus Ecclesiasticis sub anathematis interminatione prohibita, vt habetur c. *Si quis*, 20. quæst. 5.

Diuinatio, quæ fit per tacitam dæmonum inuocationem, vt docet S. Thomas supr. in duo genera subdiuiditur. Quorum primum est,

est, quando ad cognoscendas res futuras vel occultas superstitiosè consideratur aliquid in dispositionibus quarumdam rerum, quod ex se nullam habet naturalem connexionem cum rebus illis futuris & occultis: vt enim rectè dixit S. August. lib. 2. de doctr. Christ. cap. 2. *Ista opiniones quibusdam rerum signis humana præsumptione institutis, ad eadem illa, quasi quadam cum dæmonibus pacta, referenda sunt.*

Quod si ad hunc diuinandi finem motus vel situs siderum consideretur, hæc diuinatio dicitur Astrologia: si garritus animalium aut auium, dicitur Augurium: si earumdem auium volatus, Auspicium: si verba quædam hominum casu prolata retorqueantur ad prænotionem aliquam futurorum, dicitur Omen: si lineamenta quædam manus superstitiosè obseruentur vocatur Chiromantia.

6 Porrò circa Astrologiam obseruandum est ex S. Doctore q. 95. art. 5. quod, quamuis per illam scientiam aliqui effectus naturales præcognosci possint, vt Eclypses, aeris immutationes, &c. item inclinationes, complexiones, & aliæ similes corporis humani dispositiones (quod, licet valdè incertum sit in particulari, nihilominus in generali ex Philosophia compertum est, astra & cœlos in humana corpora aliquo pacto influere) certum est tamen duobus præsertim in casibus mortale peccatum esse Astrologica eiusmodi scientia vti. Primò, ad ea cognoscenda, quæ à sola diuina voluntate pendent: puta ad cognoscendam prædestinationem, salutem, damnationem, &c. alicuius hominis. Secundò, ad ea præcognoscenda tanquam certè euentura, quæ ex libera hominis voluntate pendent: vnde S. Aug. lib. 4. Confess. c. 3. dicit eiusmodi astrorum consultores, quos vocat *Planetarios, à Christiana pietate repelli & damnari*: & lib. 2. de doctr. Christ. c. 10. vocat Astrologiam illam iudiciariam genethliacorum *perniciosam superstitionem*; dicitque illius sectatores *nimis errare, & vendere imperitis hominibus miserabilem seruitutem*. Diximus, tanquam certo euentura; quia, si quis per illam scientiam ex cognitione complexionis & habitudinis naturalis, alicuius hominis conijceret tantum euenire posse, vt hoc vel illud ageret; tunc licet alioqui vanum & valdè incertum esset tale iudicium, non esset tamen peccatum mortale; nisi in eo casu, quo quis ita addictus esset eiusmodi astrologicis obseruationibus, vt illis tanquam prima & præcipua regula in suis actionibus vteretur: ita vt nisi priùs consultis astris, neque vllum negotium aggredi, neque quidquam alicuius momenti agere vellet.

Est prætereà genus alterum diuinationis per sortes, circa quod aduertendum est ex S. Th. alias esse sortes diuinatorias, quæ adhibentur ad aliquid occultum vel futurū sciendum; alias consultorias ad cognoscendū quid in aliquo casu agēdū sit: alias diuisorias, ad determi-

S. Cyprianus ferm. de orat. Dom. *Cum aſtamus*, inquit, *ad orationẽ, vigilare & incumbere ad preces toto corde debemus: cogitatio tunc omnis carnalis & ſecularis abſcedat, nec quidquam tunc animus quàm id ſolum cogitet, quod precatur. Quæ autem ſegnitia eſt alienari, & capi ineptis cogitationibus & prophanis, cum Dominum deprecaris? quaſi ſit aliud quod magis debeas cogitare quàm quod cum Deo loqueris? & quomodo te à Deo audiri poſtulas, cum te ipſe non audias? vis eſſe Deum memorem tui, quando tu ipſe memor tui non ſis?*

Deuotio etiam requiritur, vt ſcilicet oratio ex pio quodam affectu procedat, vt fiat cum maxima ſui demiſſione, & ſumma erga Deum reuerentia, cum firma fide, & vera in Deum confidentia, aliiſque ſimilibus diſpoſitionibus, quas ſacræ Scripturæ frequentius ingerunt, & quæ à ſanctis Patribus maximè commendantur. Certè nullus eſt, qui non ſeipſum tanquam peccati alicuius reum accuſet, ſi minus reuerenter, aut cum aliqua fidei vel ſpei vacillatione Deum orauerit, ex quo ſatis patet, vel ipſa conſcientia iudice, eiuſmodi pium affectum ad orationem debitè faciendam requiri.

Quæritur 7. & vltimò, quænam in oratione ſint poſtulanda?

Reſpondetur ea omnia licitè & meritoriè poſſe à Deo poſtulari, quæ ad ſalutem ſunt conducibilia, cuiuſmodi ſunt in primis bona æterna, in quibus ipſa beatitudo conſiſtit; tum media ad illam conſequendam vtilia, quales ſunt gratiæ & virtutes; poſſunt etiam poſtulari temporalia bona & exteriora, quatenus tamen ad beatitudinem illam aſſequendam aliquo pacto conducere poſſunt, & hoc manifeſtè patet ex formula illa precandi, quam ipſe Christus Dominus nos edocere dignatus eſt Matth. 5. in qua complexus eſt quidquid à Deo poſſumus aut debemus petere, vnde S. Auguſtinus Epiſt. 121. ad Probam de illa oratione Dominica loquens: *Si per omnia*, inquit, *ſanctarum precationum verba diſcurras, quantum exiſtimo nihil inuenies, quod non iſta contineat & concludat oratio*. Quare vtiliſſimum fore exiſtimauimus, ſi adiungamus hic breuem ipſius Dominicæ Orationis explicationem ſecundùm mentem ſanctorum Patrum, qui ſingula illius verba, cum præcipuo quodam pietatis affectu, expenderunt.

DI-

DIGRESSIVNCVLA.

Breuem Dominicæ orationis explicationem continens iuxta mentem Sanctorum Patrum.

1 PRIMA orationis Dominicæ verba (Pater noster qui es in cœlis) veluti quoddam ipsius precationis exordium continent, quo beneficam erga nos voluntatem Dei, vtpote patris nostri commemoramus. *Non est autem meritorum nostrorum*, vt recte monet D. Augustinus lib. 2. de sermone Domini in monte cap. 8. *sed gratiæ, cum dicimus, Pater noster*: nec hoc ideo dicimus, vt Deum sua sponte in nos beneficentissimum, & qui *prior dilexit nos*, ad exaudiendum & benefaciendum commoneamus, perinde ac si cum homine res ageretur, cuius captanda esset beneuolentia, sed vt in nobis, per illius denominationis considerationem, ipsi filialem erga illum confidentiam excitemus. *Quid enim* (vt ibidem subdit idem D. Augustinus) *iam non det filijs petentibus, cum hoc ipsum iam dederit vt essent filij*.

Sequuntur deinde petitiones septem, quarum tres primæ spectant ipsum vltimum finem qui est Deus, alia vero quatuor media conducibilia ad illum finem. Prima est (Sanctificetur nomen tuum) *Quod non sic petitur* (inquit D. Augustinus sup. cap. 10.) *quasi non sit sanctum Dei nomen; sed vt sanctum habeatur ab hominibus, id est ita innotescat Deus, vt non æstimetur aliquid sanctius*. Vel (vt ait D. Chrysostomus homil. in hunc Matthæi locum) Rogamus vt Deus per nostram vitam glorificetur: quasi vnusquisque dicat: Ita fac nos viuere, vt per nos te vniuersa glorificetur? sanctificetur enim idem est ac glorificetur, digna est autem Deum deprecantis oratio, nihil petere ante Patris gloriam, sed omnia eius laudi postponere.

2. (Adueniat Regnum tuum.) *Quod non ita dictum est*, inquit S. Augustinus sup. *quasi Deus nunc non regnet in terra, aut non semper in ea regnauerit. Adueniat, ergo accipiendum esse, vt regnum Dei manifestetur hominibus*. Vel iuxta mentem S. Hieronymi in hunc Matthæi locum; *Vt diabolus in mundo regnare desinat, & non regnet peccatum in corpore nostro mortali; sed vt in vnoquoque nostrum regnet Deus*. Vel denique per hæc verba, vt S. Cyprianus explicat in tract. de orat. dominic. *Petimus regnum illud nobis aduenire à Deo nobis repromissum, & Christi sanguine acquisitum: vt qui in sæculo ante seruiamus, postmodum Christo dominante regnemus. Regnumque Dei* (inquit D. August. sup.) *veniet siue velimus, siue nolimus; sed de-*

side-

siderium nostrum ad illud excitamus ut nobis veniat atque in eo regnemus.

3. (Fiat voluntas tua sicut in cælo & in terra.) *His verbis* (inquit S. Cyprianus sup.) *non petimus ut Deus faciat quod vult, sed ut nos facere possimus quod Deus vult: quod ut fiat, nobis opus est Dei voluntate, id est opera eius & protectione: quia nemo suis viribus fortis est, sed Dei misericordia tutus.*

Vel (ut explicat D. August. sup. *Fiat voluntas tua, id est obediatur præceptis tuis: sicut in Cælo & in terra, id est sicut ab Angelis, ita ab hominibus.* Obseruat autem rectè D. Chrysostomus sup. quòd *Non dicitur fiat voluntas tua in me, vel in nobis, sed ubique terrarum; ut soluatur error, & plantetur veritas, & expellatur malitia, & reuertatur virtus, & iam non differat cœlum à terra.*

4. (Panem nostrum quotidianum da nobis hodie) *Hæc ergo tria* (inquit S. August. in Enchiridio cap. 115.) *quæ in præmissis petitionibus postulantur, hic inchoantur; & quantumcumque proficimus, augentur in nobis: perfectè verò, quod in alia vita sperandum est, semper possidebuntur. Reliquis verò quatuor quæ sequuntur, petuntur temporalia, quæ propter æterna consequenda sunt necessaria.* Monet autem sapienter S. Chrysostomus sup. quod *Dominus pro pane iussit orationem facere, non pro pecunia, neque pro lasciuia, sed solùm pro pane quotidiano: & insuper apposuit da nobis hodie, ut non conteramus nos ipsos sollicitudine superuenientis diei. Non solùm autem dicimus panem nostrum quotidianum da nobis hodie, ut habeamus quid manducemus, quod commune est inter iustos, & peccatores, sed ut quod manducemus, de manu Domini accipiamus, quod est tantùm Sanctorum.*

Vel (ut explicat S. Hieronymus in hunc locum) *Petimus ut Dominus præcipuum nobis tribuat panem, illum scilicet qui dicit in Euangelio, ego sum panis viuus qui de cælo descendi. Panis enim vitæ Christus est* (ut loquitur D. Cyprian. sup.) *& panis hic omnium non est, sed noster est. Hunc autem panem dari nobis quotidie postulamus, ne qui in Christo sumus, & Eucharistiam quotidie accipimus, intermittente aliquo grauiori delicto, à cælesti pane prohibeamur, & à Christi corpore separemur. Petimus ergo qui in Christo manemus, a sanctificatione eius, & corpore non recedamus.*

5. (Et dimitte nobis debita nostra, sicut & nos dimittimus debitoribus nostris) *Post subsidium cibi* (inquit S. Cyprian. sup.) *petitur & venia delicti, ut qui à Deo pascitur in Deo viuat, nec tantùm præsenti vitæ, sed æternæ consulatur ad quam venire*

nire potest si peccata condonentur, quæ debita nostra Dominus appellat, &c. Qui ergo pro peccatis orare docuit, paternam misericordiã promisit. Sed plane addidit legem certa conditione nos constringens, vt sic debitum nobis dimitti postulemus, secundùm quod & ipsi debitoribus nostri dimittimus. Cum qua ergo spe erat (inquit D. Chrysostom. hom. 14. oper. imperf.) *Qui inimicitiam seruat aduersus alterum, à quo forsan læsus est: sicut enim ipse orans mentitur, dicit enim remitto & non remittit: sic & à Deo petit indulgentiam, & non indulgetur.*

6 (Et ne nos inducas in tentationem) id est, vt explicat Tertullianus lib. de orat. *Ne patiaris nos in tentationem induci, ab eo vtique qui tentat. Quod itaque dicimus Deo, inquit D. August. lib. de bono perseuerantia, cap. 6. ne nos inducas in tentationem, quid dicimus, nisi ne nos inferri sinas in tentationem, qua in parte ostenditur,* vt rectè monet Sanctus Cyprianus sup. *contra nos nihil aduersariũ posse, nisi Deus antè permiserit, vt omnis timor noster & deuotio conuertatur ad Deum, &c. quando autem rogamus ne in tentationem veniamus, admonemur infirmitatis & imbecillitatis nostræ, dum sic rogamus, ne quis se insolenter extollat, ne quis superbe sibi atque arroganter aliquid assumat, ne quis aut confessionis, aut passionis gloriam suam ducat: cum Dominus ipse humilitatem docens dixerit Vigilate & orate ne veniatis in tentationem.*

7 Vltima petitio est (sed libera nos à malo Amen) *Orandum est enim,* inquit, S. Aug. sup. *Non solùm vt non inducamur in malum quo caremus, quod sexto loco ponitur, sed etiam vt ab illo liberemur in quod iam inducti sumus. Hæc autem vltima petitio,* vt obseruat S. Cyprianus sup. *comprehendit omnia mala, & aduersa quæ contra nos in hoc mundo molitur inimicus, à quibus potest esse fida & firma tutela, si nos Deus liberet, si deprecantibus atque implorantibus opem suam præstet Vel,* vt ait S. Chrysostomus in huc locum, *postulamus liberari à malo, hoc est à Diabolo, qui malus vocatur propter insignem malitiam non quæ natura illi inest, sed quæ ex electione: & quia contra nos implacabile bellum gerit. Hoc tamen vltimũ, inquit S. August. Epist. 121. quod in oratione Dominica positum est, tam late patet, vt homo Christianus in qualibet tribulatione constitutus, & in hoc gemitus edat, & in hoc lacrymas fundat: hinc exordiatur, & in hoc terminet orationem; vnde sequitur, Amen, quo desiderium orantis exprimitur.*

§. IV.

** De virtute charitatis, peccatisque illi oppositis.*

1 CHARITAS est virtus supernaturalis Theologica, qua Deus summè super omnia diligitur propter seipsum, & proximus propter Deum.

Dicitur (virtus supernaturalis) quia solis naturæ viribus acquiri non potest, sed necesse est vt diuinitus infundatur: vnde dixit Apostolus ad Rom. 5. quod *Charitas Dei diffusa est in cordibus nostris per Spiritum sanctum, &c.* Et Sanctus Augustinus libro de spiritu & littera capite 32. *Charitas Dei*, inquit, *dicta est diffundi in cordibus nostris, non qua nos ipse diligit, sed qua nos dilectores suos facit.*

Dicitur 2. (Theologica) quia Deum habet pro obiecto immediato, primario quidem, prout est in se summè & infinitè bonus; secundario autem prout suam bonitatem in creatura rationabili manifestat.

Dicitur 3. (qua Deus summe & super omnia diligitur propter seipsum) quia vt rectè dixit Sanct. Bern. in tract. de diligendo Deo, *causa diligendi Deum, Deus est; modus, diligere sine modo.* Quod quidem fusius infrà explicabitur.

Dicitur 4. (& proximus propter Deum, id est propter bonum diuinum quod in proximo elucet, vel ad quod proximus creatus est.

Cùm autē de hac nobilissima virtute plurima disputari soleant à Theologis, nos hîc præcipua tantummodò & scitu magis necessaria, ex eorum communi & recepta doctrina, præsertimque ex ijs quæ apud S. Doctorem q. 23. 24. & seq. fusius explicantur selegimus.

2 Primum est, charitatem non modo esse virtutem, supernaturalem Theologicam, cæteris omnibus quibuscunque virtutibus perfectiorem, vt fusè demonstrat S. Doctor; sed etiam esse ipsarum virtutum veluti formam, in quantum scilicet illis vltimam & completam perfectionem, earum actus ad vltimum finem perfectè ordinando tribuit.

Secundum est, charitatem esse amorem, non concupiscentiæ aut desiderij, sed veræ ac perfectæ amicitiæ, qua prius à Deo, licet sine vllis nostris meritis, amati, eiusque beneficijs præuenti, ipsum vicissim reddamus ac summè diligamus propter bonitatem ipsius, non qua nobis bonus est ac beneficus; sed qua in se infinitè bonus ac perfectus, ac proinde infinitè diligibilis est: cum (vt in priori parte tract. 2. cap. 2. dictum est) quidquid in creaturis bonum aut perfectum est, vel esse potest, id omne in Deo; imo aliquid infinitie, melius

melius ac perfectius repetiatur, quod illum omni amore dignissimum efficit.

Tertium est, charitatis actus alios esse imperatos, quales sunt illi qui per ipsius charitatis imperium exercentur, vt cum quis dat eleemosynam pauperi: non modo vt eius indigentiam subleuet; sed præsertim vt Deo placeat, illique opus gratum exhibeat: alios verò elicitos, qui illius proprij sunt, & ex eius formali motiuo concipiuntur, & quibus homo fertur erga Deum vt summè dilectum; siue per vnionem affectuum, idem volendo quod vult Deus, eius præcepta, consilia, & alia quæcunque illi placent, appetendo & exequendo, non alia ratione, nisi vt voluntatem suam diuinæ voluntati quam perfectissimè vniat & conformet: siue per veniam beneuolentiæ, qua Deo omnia bona velit, quæ ipsi velle potest bona quidem intrinseca & essentialia ipsi Deo per veram & perfectam in illis complacentiam, bona vero ipsi extrinseca puta gloriam, honorem, amorem, obseruantiam, & alia religionis reliquarumque virtutum officia, ipsi Deo tam à se quam ab alijs creaturis exhibenda, per ardentissimum desiderium quo hæc omnia non solum velit & optet Deo; sed etiam quibuscumque modis potest, vt re ipsa exhibeantur, efficiat.

4 Quartum est, verissimum esse quod S. Bernardus dicit, lib. 2. de diligendo Deo, *Modum diligendi Deum esse, diligere sine modo:* siue enim charitas consideretur obiectiuè, secundùm illud bonũ quod volumus Deo, siue appretiatiuè, secundùm æstimationem quã de Deo ipso concipimus; siue intensiuè, secundùm feruorem & conatum quo in Deum per amorem ferimur, nullus modus ipsi præscriptus est: Certum est enim quod Deum obiectiue & appretiatiue tenemur diligere præ alia quauis creatura; vnde Christus Dominus, *Qui amat*, inquit, *patrem & matrem plus quam me, non est me dignus:* Quamuis autem iuxta communem Theologorum sententiam, intensio charitatis sub obligationem non cadat, possimusque actu charitatis etiam valde remisso satisfacere diuino præcepto, quo iubemur Deum ex toto corde diligere, vt docent Almainus, Maior, Vega, & alij, quos citat & sequitur Isambertus Tract. de Char. disp. certum est tamen nulllum intentionis modum in amore Dei esse definitum, nosque nullo affectu adeo ferventi & intenso posse Deum diligere, quin ad illum adhuc feruentius & intensius diligendum, si non ex præcepto tenemur, saltem per gratiam ipsius inuitemur & excitemur.

5 Quintum est: habitum charitatis, quod etiam de aliarum virtutum Theologicarum habitibus similiter dicendum est, non produci physice per actus, sicut de habitibus virtutum moralium docent Philosophi; sed à Deo infundi, iuxta id quod dixit Apost. Roman 5.

Charitas Dei diffusa est in cordibus nostris per Spiritum Sanctum qui datus est nobis: & ex consequenti secũdùm cõmunionem & probabiliorem Theologorum sententiam ab ipsomet Deo augeri, non verò per actus aliquos, nisi tantùm dispositiuè & meritoriè, vt in priori parte dictum est Tract. 6. cap. 4. sect. 6. vnde Conc. Trid. obseruat sess. 6. c. 10. Ecclesiam illud augmentum à Deo postulare in quadam collecta, cùm dicit: *Da nobis fidei, spei, & charitatis augmentum.*

Cæterùm per quosnam actus homo ipsius charitatis augmentum promereri possit, non plane constat inter Theologos: quidam enim exstimant nonnisi per actus ipso habitu intensiores fieri posse; alij etiam per actus æqualiter intensos: imo quidam asserunt hominem in charitate constitutum, per actus quoque aliarum virtutum promereri posse augmentum ipsius charitatis: quod inter alios docet beatæ memoriæ Franciscus Salesius Episcopus Geneuensis li. 3. de amore Dei, cap. 2. probat, quæ ex canone 24. sess. 8. Concilij Trident. vbi indefinite, & sine vlla exceptione dicitur, iustitiam acceptam augeri per bona opera: *vbi autem*, inquit, ille ex Sancto Bernardo, *nihil excipitur, nihil distinguendum est*.

Quamuis autem propter tanti viri authoritatem, & plures optimas rationes quas ibidem profert, hæc vltima sententia probabilissima meritò videatur: tutissimum tamen est & consultissimum vnicuique actus quàm perfectissimos charitatis crebro elicere, & alia pietatis opera ex eiusdem virtutis motiuo, cum ingenti animi affectu, producere; ea siquidem ratione, non augmentum modo, sed cumulum diuinæ illius virtutis accipere merebitur.

6 Porrò thesaurum adeo pretiosum vnico mortali peccato totum deperdi, ex fide certum est, & à Concilio Tridentino definitum sess. 6. capite 15. sicut è contra per peccata venialia charitatem non amitti declaratur eadem sess. capite 11. vbi expressè dicitur, *iustos quamtumuis in peccata venialia quandoque cadant, non propterea desinere esse iustos*: ex quibus verbis rectè colligitur non modo charitatem non amitti, sed ne quidem minui per quælibet peccata venialia: quod etiam docet S. Thom. quæst. 24. art. 10. & cum eo communiter omnes: si enim charitas minueretur per peccatum veniale, sequeretur quod per plura venialia tandem omnino amitteretur; omne siquidẽ finitum, ablatione sæpiùs iterata alicuius finiti, tandem consumitur.

Quod quamuis ita se habeat, fatendum est tamen charitatis feruorem minui per peccata venialia; quæ licet charitati contraria non sint, eius tamen operationibus opponuntur, prauosque paulatim habitus in anima ingenerant, quibus ad maiora & etiam mortalia

peccata

peccata perpetranda disponitur.

Sextum denique est, dari speciale præceptum de diligendo Deo: non solùm negatiuum, quo prohibeatur quidquid contra dilectionem illi debitam committi potest: sed etiam affirmatiuum, quo Deum actu aliquo interno diligere obligamur. Ita S. Thom. quæst. 44 art. 1, & euidenter constat ex his Christi Domini verbis S. Matth. 22. *Diliges Dominum Deum tuum ex toto corde tuo, &c.* quibus cùm adiungit hæc alia *hoc est primum & maximum mandatum*, illud ab alijs mandatis distinctum esse ostendit.

Quæres quo tempore præceptum illud obliget. Respondetur 1. certum esse & in confesso apud omnes, tunc nos ad actum charitatis eliciendum teneri, cùm ad actum perfectæ contritionis eliciendũ obligamur: siue in articulo mortis, cùm aliter Deo reconciliari non possumus: siue cùm in statu peccati mortalis Sacramentum aliquod suscepturi vel administraturi sumus, deestque copia Confessarij: actus enim perfectæ contritionis charitate formari debet, vt habetur in Conc. Trid. sess. 14 c. 4.

Respondetur 2. probabile esse quod Nauarrus cap. 11. numero 8. & quidam alij docent, hominem ad actum charitatis exercendum obligari, vbi primùm rationis vsum adeptus est, ipsique sufficienter innotescit Deum esse summum bonum vltimum finem, ad quem se suaque omnia per charitatis actum ordinare tenetur: quamuis Bonacina disp. 3. de charit. qu. 14. punct. 2. & alij Theologi negent, ad actum charitatis tunc eliciendum obligatum esse sub reatu peccati mortalis. Quidquid sit autem de illa Nauarri sententia, indubitatum est apud omnes, omissionem illam non fore peccatum mortale in eo, qui de illa obligatione nihil vnquam audiuisset, aut nusquam cogitaret se ad actum charitatis eliciendum obligari, vel qui Doctorum illorum sententiæ subscribere nollet, & contrariam saltem vt probabilem amplecteretur.

8 Iam quod spectat ad peccata charitati opposita, quamuis mortalia omnia, quatenus sunt quædam Dei offensæ, huic virtuti maximè aduersentur: duo tamen sunt, quæ illi ex propria & peculiari ratione opponuntur.

Primum est, odium Dei, quod peccator concipere potest, vt docet S. Thomas quæst. 34. art. 1. ex consideratione quorumdam effectuum diuinæ voluntatis, qui deprauatæ voluntati suæ repugnant, qualis est inflictio pœnæ peccatis debitæ. Deum enim propter se præcisè odisse nullus potest, cum in eius natura nihil nisi infinitè diligibile occurrat. Et hoc peccatum haud dubie peccatorum omnium grauissimum est, vt asserit idem S. Doctor art. 2. cum per illud homo maximè à Deo auertatur.

Alterum peccatum est, acedia, quæ vt docet S. Thomas quæst. 35.

art.1.& sequent. nihil est aliud, quàm tristitia, & tædium quoddam voluntarium & deliberatum de bono spirituali, in quantum est bonum diuinum, id est quatenus per illud bonum spirituale, puta per Sacramentorum susceptionem aliaque bona opera, homo intendit in Deum, illi obsequitur, illum glorificat, &c. & vt sic opponitur directè charitati, cuius proprius effectus est gaudium de bono diuino.

Explicatis ijs, quæ ad charitatem pertinent, in quantum Deum respicit, doctrinæ ordo postulare videbatur, vt de charitate proximi aliquid diceremus; verùm cùm plurima quæ ad virtutem illam spectant, in præceptis secundæ Tabulæ contineantur, commodiùs existimauimus, quod etiam præstitit Nauarr. cap. 14. num.3. & ante illum S. Bonauent. in 3. dist. 37. agere de iis quæ ad charitatem proximi spectant, cùm quarti præcepti & sequentium explicationem aggrediemur.

§. V.

De virtute Religionis, peccatisque illi oppositis.

1 RELIGIONIS nomine secundùm mentem S. Doctoris qu. 81. art.1. intelligitur virtus illa, per quam homines Deo debitum cultum & honorem exhibent; quæ quidem non est Theologica; sed prima & præcipua inter morales: cum pro immediato obiecto, non ipsum Deum, sed cultum & honorem illi exhibendum respiciat.

Illius actus, sicut & aliarum virtutum, sunt duplicis generis: alii siquidem sunt eliciti, quibus homo subijcitur Deo, illique debitum honorem & cultum exhibet, cuiusmodi sunt adoratio, sacrificium, oblatio, oratio, votum, &c. Per adorationem, supremam Dei Maiestatem reueremur, nosque illi, quanta possumus animi ac corporis demissione, subjicimus: Per sacrificium, ipsum Deum colimus, tanquam supremum vitæ ac necis arbitrum: Per oblationem, eiusdem Dei absolutum ac summum in res omnes dominium profitemur: Per orationem, ad illum recurrimus, vt ad fontem & principium totius boni quod speramus: Per votum denique eundem agnoscimus tanquam vltimum finem, in quem nos & nostra omnia speciali affectu referre volumus. De quibus omnibus & singulis pleniùs agit Sanctus Doctor quæst.84. & sequent.

Alij autem sunt actus religionis imperati, cuiusmodi sunt omnes aliarum virtutum actus, qui ad Dei cultum referri possunt. quo sensu dicit S. Iacobus cap.1. *Religio munda & immaculata hæc est, visitare pupillos & viduas in tribulatione eorum, &c.*

Quod

Quod spectat ad peccata virtuti religionis opposita, varia sunt & multiplicia, de quibus non solum hic, sed etiam in duabus sectionibus sequentibus agendum erit.

Primum & præcipuum ac veluti radix cæterorum est superstitio, qua (vt docet S. Thomas quæst. 92. art. 1. vel Deo cultus illegitimus, vel creaturæ cultus indebitus exhibetur: prior illa subdiuiditur in duas species; quarum altera est, cùm Deo exhibetur cultus falsus, vt si quis nunc veteris legis sacrificia offerret: hic enim cultus, vt obseruat S. Doctor quæst. 95. art. 1. falsus esset, cum fuerit institutus ad significanda vitæ ac mortis Christi Domini Mysteria tanquam futura, quæ tamen iam peracta sunt: ad quod peccatum, vt monet Toletus lib. 4. cap. 14. reducitur illud, quod quis falsas reliquias pro veris supponeret, vel falsa miracula fingeret, vt, ementito illo religionis nomine, eleemosynas hinc inde corrogaret.

Altera species est, cum exhibetur Deo cultus superfluus; id est, vt explicat S. Doctor art. 2. cùm aliquid fit, quod neque confert ad Dei gloriam, neque ad hoc vt mens hominis in Deum feratur, aut carnis concupiscentiæ inordinatæ refrenentur; aut etiam quod est præter Dei institutionem, vel contra legitimam & approbatam Ecclesiæ consuetudinem: *Hoc enim totum*, inquit S. Doctor suprà *reputandum est superfluum & superstitiosum*.

Superstitio autem illa, qua cultus indebitus creaturæ tribuitur, quinque sub se includit species: scilicet Idololatriam, Magiam, Diuinationem, Vanam obseruantiam, & Maleficium.

Idololatria est, cum cultus diuinus alicui creaturæ tanquam Deo exhibetur. Obseruat autem rectè Toletus lib. 4. cap. 14. Idololatriam non modo religionis, sed etiam fidei esse oppositam; sicut enim vera adoratio non est, nisi præcedat in intellectu fides, qua illius excellentiam agnoscimus cui nos subijcimus, sic adoratio falsa, qualis est Idololatria, supponit errorem in intellectu, quo æstimamus creaturam aliquam honore diuino dignam.

Magia est potestas quædam inordinata collata per dæmones, pacto cum illis inito, qua medijs prauis & superstitiosis fit aliquid, quod est suprà naturæ vires, non tamen ipsius dæmonis naturales vires excedit. Pactum autem illud magi cum dæmone fit, vel expressè cum ipso dæmone visibiliter apparente, aut cum aliquo alio Mago vices dæmonis supplente: vel tacitè per dæmonis inuocationem, quæ non solùm fieri censetur, cùm homo conceptis verbis auxilium dæmonis inuocat, sed etiam, vt rectè monet Martinus Delrio lib. 6. disqu. magic. quoties homo intentat aliquid facere per ea, quæ neque ex se, nec virtute aliqua supernaturali diuinitus indita, talem effectum producere possunt, vt cùm certa verba vel characteres ad morbos depellendos adhibentur.

eſt, quando ad cognoſcendas res futuras vel occultas ſuperſtitiosè conſideratur aliquid in diſpoſitionibus quarumdam rerum, quod ex ſe nullam habet naturalem connexionem cum rebus illis futuris & occultis: vt enim rectè dixit S. Auguſt. lib. 2. de doctr. Chriſt. cap. 2. *Iſta opiniones quibuſdam rerum ſignis humana præſumptione inſtitutis, ad eadem illa, quaſi quadam cum dæmonibus pacta, referenda ſunt.*

Quod ſi ad hunc diuinandi finem motus vel ſitus ſiderum conſideretur, hæc diuinatio dicitur Aſtrologia: ſi garritus animalium aut auium, dicitur Augurium: ſi earumdem auium volatus, Auſpicium: ſi verba quædam hominum caſu prolata retorqueantur ad prænotionem aliquam futurorum, dicitur Omen: ſi lineamenta quædam manus ſuperſtitiosè obſeruentur vocatur Chiromantia.

6 Porrò circa Aſtrologiam obſeruandum eſt ex S. Doctore q. 95. art. 5. quod, quamuis per illam ſcientiam aliqui effectus naturales præcognoſci poſſint, vt Eclypſes, aeris immutationes, &c. item inclinationes, complexiones, & aliæ ſimiles corporis humani diſpoſitiones (quod, licet valdè incertum ſit in particulari, nihilominus in generali ex Philoſophia compertum eſt, aſtra & cœlos in humana corpora aliquo pacto influere) certum eſt tamen duobus præſertim in caſibus mortale peccatum eſſe Aſtrologica eiuſmodi ſcientia vti. Primò, ad ea cognoſcenda, quæ à ſola diuina voluntate pendent: puta ad cognoſcendam prædeſtinationem, ſalutem, damnationem, &c. alicuius hominis. Secundò, ad ea præcognoſcenda tanquam certè euentura, quæ ex libera hominis voluntate pendent: vnde S. Aug. lib. 4. Confeſſ. c. 3. dicit eiuſmodi aſtrorum conſultores, quos vocat *Planetarios, à Chriſtiana pietate repelli & damnari*: & lib. 2. de doctr. Chriſt. c. 10. vocat Aſtrologiam illam iudiciariam genethliacorum *pernicioſam ſuperſtitionem*; dicitque illius ſectatores *nimis errare, & vendere imperitis hominibus miſerabilem ſeruitutem*. Diximus, tanquam certo euentura; quia, ſi quis per illam ſcientiam ex cognitione complexionis & habitudinis naturalis, alicuius hominis conijceret tantum euenire poſſe, vt hoc vel illud ageret; tunc licet alioqui vanum & valdè incertum eſſet tale iudicium, non eſſet tamen peccatum mortale; niſi in eo caſu, quo quis ita addictus eſſet eiuſmodi aſtrologicis obſeruationibus, vt illis tanquam prima & præcipua regula in ſuis actionibus vteretur: ita vt niſi priùs conſultis aſtris, neque vllum negotium aggredi, neque quidquam alicuius momenti agere vellet.

Eſt præterea genus alterum diuinationis per ſortes, circa quod aduertendum eſt ex S. Th. alias eſſe ſortes diuinatorias, quæ adhibentur ad aliquid occultum vel futurū ſciendum; alias conſultorias ad cognoſcendū quid in aliquo caſu agēdū ſit: alias diuiſorias, ad determi-

terminandum quid in alicuius rei partitione cuique eueniat: & in sortibus quidem diuinatorijs est semper peccatum mortale; quia in illis semper tacita dæmonijs inuocatio reperitur: cum neque ex diuina institutione, neque ex aliqua virtute naturali sortes illæ connexionẽ vllam necessariã habeant cum eo, quod per illas inquiritur.

In sortibus autem consultorijs est etiam peccatum mortale, quando resolutio expectatur à dæmone, non verò quando per illas Deus consulitur; quod tamen fieri non debet, nisi cum triplici conditione. Prima est, vt non ex curiositate, sed ex graui aliqua necessitate id fiat, ex gr. *Si inter Dei Ministros*, vt id verbis & authoritate S. Augustini Epist. 180. ad Honorat explicemus; *sit disceptatio, qui eorum persecutionis tẽpore maneãt, ne fuga fiat omnium, & qui eorũ fugiant: ne morte omnium deseratur Ecclesia: si hac disceptatio aliter non potuerit terminari, quantum mihi videtur qui maneant, & qui fugiant, sorte legendi sunt*: & lib. de doct. Christ. aliud profert exemplum. *Si*, inquit cap. 28. *abundaret aliquid, quod oportet dari ei qui non haberet, nec duobus dari posset: si tibi occurrerent duo, quorum neuter alium vel indigentia, vel aliqua erga te necessitudine superaret, nihil iustius faceres, quàm vt sorte eligeres, cui dandum esset, quod duobus dari non posset.*

Secunda conditio est, vt fiat cum reuerentia: vnde obseruat Beda super cap. 1. Act. Apostolos nonnisi collecto fidelium cœtu, & precibus ad Deum fusis sortes dedisse, vt in locum Iudæ alium Apostolum substituerent.

Tertia denique conditio est, vt verba sacræ Scripturæ, quæ in sortibus consultorijs adhiberentur ad negotia terrena non conuertantur: vnde S. Augustinus Ep. 119. ad Ianua. *His* inquit, *qui de paginis Euangelicis sortes legunt: etsi optandum sit vt id potius faciant quàm ad dæmonia consulenda concurrant, tamen etiam ista mihi displicet consuetudo, ad negotia sæcularia, & ad vitæ huius vanitatem diuina oracula velle conuertere.*

Diuisoriæ autem sortes licitæ sunt, dummodo triplex adsit conditio, vt docet Toletus lib. 4. cap. 15. Prima est, vt nihil in illis fiat contra bonum publicum, vt si dignitates sorti committerentur inter eos, quorum aliqui essent ad illas inepti. Secunda, vt nihil etiam fiat contra iustitiam. Tertia denique, ne fiant eiusmodi sortes in beneficijs & dignitatibus Ecclesiasticis, in quibus sortitione vti non licet. His stantibus conditionibus, sorte diuisoria vti licitum est, dũmodo euẽtus illius nõ expectetur à dæmone, sed sit purè fortuitus.

Vana obseruatio in eo differt à diuinatione; quod hæc præsertim spectet conditionem rerum quarumdam occultarum modo indebito consequendam, illa vero referatur ad commoditates aliquas corporis vel animi, per media quædam inutilia & superstitiosa obtinen-

tinendas: quod si id fiat ad nocumenta inferenda, vocatur maleficium. Certum est autem eiusmodi vanam & superstitiosam obseruationem esse ex genere suo peccatum mortale: in ea siquidem vel expressa vel tacita dæmonis inuocatio semper reperitur, vt docet S. Augustinus lib. de doct. Christ. cap. 20.

Illius vero tres sunt præsertim species. Prima est ars notoria, quæ orationes quasdam & ieiunia, tanquam media certa & infallibilia, adhibet ad acquirendas scientias, sine vllo labore & studio, ad modum scientiarum infusarum: quod quidem fieri sine mortali peccato non potest, vt docet S. Thomas qu. 96. art. 1. Secunda est, obseruatio sanitatum: cum quis nimirum ad sanitatem recuperandam, aut alteri conferendam, media quædam inutilia, & superstitiosa adhibet: vt quasdam orationes certis quibusdam verbis, & non alijs conceptas, certos characteres brachio colligatos, &c. Et hæc vana obseruatio, nisi inuincibilis ignorantia excuset, mortale peccatum est: cum, vt docet S. Thomas art. 2. in ea subsit semper tacita aliqua dæmonis inuocatio: vnde S. Augustinus suprà dicit, quod *ad superstitionem pertinent ligatura & remedia, quæ Medicorum quoque disciplina condemnat, &c.*

10 Neque dicas orationes esse media optima, & religioni valdè consentanea: id enim verum est, si adhibeantur solum ad postulandum à Deo sanitatem; non vero, si illis ex superstitiosa persuasione inesse credatur vis ad conferēdam sanitatem: vel si existimetur per illas orationes sanitatem infallibiliter esse impetrandam, dummodo talibus verbis & non alijs constent, &c. quis enim non videat obseruationes eiusmodi vanas & inutiles esse, proindeque & orationi & religioni repugnantes?

Idem iudicium ferendum est de ijs, qui collo appensas gestant reliquias Sanctorum, aut verba quædam Euangelica: si enim id fiat ex vero & sincero religionis affectu ad colendum Deum, & Sanctos eius honorādos, licitum est & pium: si vero vana aliqua circumstantia obseruetur: vt quod vas reliquiarum debeat esse talis formæ: quod verba Euangelica in charta virgine sint scripta: aut quod certo credatur reliquijs illis & verbis inesse vim infallibilem efficiendi, vt quis v. g. in bello, aut in statu peccati mortalis non moriatur: id haud dubie superstitiosum est, ac proinde illicitum, vt docet Tolet. lib. 4. cap. 16. post S. Thomam sup. art. 3. ad 3.

11 Tertia denique est, vana obseruatio futurorum euentuum: vt cum quis ex quarumdam rerum impertinentium occursu, mala aliqua, vel bona sibi vel alijs euentura ominatur. Varia illius vanæ obseruationis exempla profert S. Aug. cap. 20. suprà: vbi dicit, quod *Ad pacta cum dæmonibus inita pertinent millia inanium obseruationum: puta si membrum aliquod salierit; si iunctim ambulantibus ami-*

amicis, lapis, aut canis, aut puer medius interuenit : si quis cum se calceat sternutauerit : si vestis à soricibus rodatur, & plus timeatur suspicio mali futuri, quàm præsens damnum doleatur.

Quod spectat ad maleficium, breuiter dicimus speciem quandam esse vanæ obseruationis, qua quis dæmonis ope alijs siue in corpore, siue in anima, siue in bonis exterioribus nocet vel nocere intendit. Vnde patet quæ sit differentia inter Magum & maleficum, vt obseruat Tolet. lib. 4. cap. 16. Magus enim ope dæmonis vtitur, præsertim ad propriam ostentationem & admirationem sui excitandam; maleficus verò ad nocumentum alijs inferendum.

Est autem duplex maleficium, amatorium scilicet, aut veneficum: maleficium amatorium illud est, quo vtuntur malefici ad amorem carnalem excitandum, vel è contrà ad odia, vel diuortia inter personas coniugatas excitanda: circa quod obseruandum est, vt rectè monet idem Toletus sup. dæmonem nullam posse voluntati humanæ necessitatem inferre, sed eam tantummodo allicere, vel immutando phantasiam & imaginationem, & rem amatam exhibendo tanquam amabiliorem, vel carnis appetitum inflammando & excitando; quibus non obstantibus voluntas libera semper manet, potestque homo, si velit, gratiæ diuinæ auxilio adiutus, illecebras omnes eiusmodi abijcere.

Maleficium veneficum illud est, quo vtuntur malefici, vt alicui noceant, vel in corpore dolores & infirmitates quasdam inducendo, vel in bonis exterioribus ventos, grandines & tempestates ope dæmonis excitando, quibus animalia interimantur, arbores eradicentur, domus subuertantur, &c. certum est enim dæmonem ista & alia similia, Deo ita permittente, posse efficere, vt manifestum est ex cap. 1. & 2. libri Iob.

12 Porrò aduertendum est maleficos, præter peccatum maleficij initi, multis insuper alijs horrendis peccatis esse irretitos: quapropter ab illis in Confessione inquiri debet, num aliquod pactum expressum vel tacitum cum dæmone inierint; num Christi Domini fidem & Baptismum eiurauerint? num aliquid erroneum contra fidem crediderint? num dæmonem inuocauerint, vel ipsi adorationem, aut alios diuinos honores detulerint, vel ab ipso aliqnid in hac vita vel in futura sperauerint, num sacrilegium aliquod commiserint, & an rebus aliquibus sacris, puta oleo sancto, aqua benedicta, ad impia & nefanda facinora patranda abusi fuerint; Perpendenda item damna, quæ ex eorum maleficijs fuerint subsecuta, vt reparatio eorum iniungatur: quæ omnia & plura alia videri possunt apud Martinum Delrio lib. 6. sect. 3. & Toletum loco suprà cit. vbi etiam rectè monet maleficos peccare, non solum quando vtun-

vtuntur maleficijs ad nocendum, sed etiam cum eandem artem adhibent ad soluendum maleficium quod intulerunt, imò nec licitum esse petere à malefico, vt maleficium altero maleficio dissoluat, sed orationibus, exorcismis, Sacramentorum digna susceptione, & alijs pijs operibus id à Deo postulãdum & expectandum esse.

15 Præter quinque supradictas superstitionis species, duo sunt adhuc peccata religionis virtuti speciatim opposita, scilicet, tentatio Dei, & sacrilegium.

Tentatio Dei est, cum quis dubitans de aliqua perfectione Dei aliquid agit, vt experiatur vtrùm Deus talem perfectionem habeat necne; v.g. vtrùm Deus sciat vel possit aliquid. Hoc autem peccatum ex genere suo mortale est, vt docet Tolet. cap. 19. vbi etiam obseruat duobus modis illud committi posse: vno modo expressè; cum quis aliquid facit hac intentione, vt experiatur vtrùm Deus aliquid facere possit.: altero modo tacitè, quando quis, licet non habeat expressam intentionem Deum tentandi, id tamen agit, quod ex se in illam Dei tentationem tendit, vt cum quis neglectis medijs à diuina prouidentia constitutis, expectat effectum aliquem à solo Deo, nulla necessitate aut causa rationabili ad id mouente; vnde S. Augustinus lib. 2. contr. Faust, c. 39. dicit, quod Christus Dominus *fugiendo & latendo, hominis instruebat infirmitatem, ne Deum tentare audeat, quando habet quod faciat, vt quod cauere oportet, euadat.*

Quod si necessitas aliqua vel rationabilis causa subsit, tunc, vt docet Sanctus Thomas, q. 97. art. 2. non tentaret Deum, qui auxilium aliquod extraordinarium ab eo postularet, aut expectaret, iuxta illud 2. Paralip. 20. *Cum ignoramus quid agere debeamus, hoc solum habemus residui, vt oculos nostros ad te dirigamus.*

Sacrilegium, vt docet S. Thomas qu. 99. art. 1. & seq. est violatio rei sacræ, seu cultui diuino destinatæ: quæ violatio contingit, cum aliquid circa eam fit, quod repugnat cum eo cultu, ad quem destinata est, vt rectè obseruat Gregorius à Valentia disp. 6. q. 15. de Sac. punct. 1. Tres autem sacrilegij species distinguit S. Doctor supra: prima spectat personas sacras, secunda loca sacra, tertia res sacras, prout à personis & locis distinguuntur.

Ad primam speciem pertinet quidquid fit contra personam sacrã (qualis est Clericus, vel persona religiosa) quando reuerentia eius conditioni debita, aut immunitas eidem, quatenus Deo sacra est, concessa violatur, aut læditur, vt si quis manus violentas in Clericum injiciat, aut cum persona sacra fornicetur.

Ad secundam speciem spectant actiones illæ, quæ specialiter repugnant cultui diuino, ad quem sacer locus est destinatus, qualia sunt effusio iniusta sanguinis humani in Ecclesia, item fornicatio, & quæuis

quæuis alia illicita seminis effusio in eodem loco: furtum item, non modo rei sacræ, quod ad tertiam speciem pertinet, sed & cuiuscumque alterius in loco sacro perpetratum, vt ex communi Theologorum sententia docet Valentia supra.

Ad tertiam denique sacrilegij speciem pertinet abusus sacramẽtorum, aliarumque rerum sacrarum, vt olei sacri, aquæ benedictæ, &c. item profanatio vasorum & ornamentorum sacrorum, violatio imaginum sacrarum. Addit Caietanus apud eundem Valentiam supra, ad hanc quoque sacrilegij speciem pertinere sacrarum scripturarum abusum, vt si ad superstitiones inducendas, vel hæreses confirmandas, vel etiam ad res ludicras adhibeantur.

Cæterùm rectè obseruat idem Valentia suprà p. 1..2. sacrilegium quodcunque ex formali intentione, & cum diuini cultus contemptu perpetratum, esse peccatum mortale; nec vllam materiæ leuitatem excusare, eo quod ratione contemptus, si non materia, certè malitia grauis semper in eo reperiatur: secùs autem, si quis absque vllo diuini cultus contemptu, re aliqua sacra vtatur præter eum finem, ad quem destinata est; aut enim tantummodo erit peccatum veniale, si prudentis viri iudicio materia leuis esse censeatur; si verò grauis sit, erit mortale.

§. VI.

Quot modis peccetur in primum Decalogi præceptum.

1 CONTRA hoc primum Decalogi præceptum peccant in primis, qui Idololatriam ac Iudaismum profitentur, aut à fide, vel religione Catholica per apostasiam recedunt.

Qui dogmatibus hæreticorum, alijsque erroribus ab Ecclesia damnatis & proscriptis pertinaciter adhærent: qui hæreticos in causa hæresis fouent & protegunt: cùm illis temerè de fide disputant, eorum libros legunt, aut concionibus vel ceremonijs intersunt.

Qui de cuiusuis articuli fidei veritate dubitant; qui fidem negant, vel dissimulant, cum illam exteriùs profiteri tenentur; qui fidei mysteria præcipua, aliaque ad salutem scitu necessaria, vt Symbolum fidei, Orationem Dominicam, Decalogum, & sacramenta culpabiliter ignorant

Qui de misericordia & gratia Dei præsumunt: vel de illa desperant, qui Deum propter flagella sibi inflicta oderunt; de eius prouidentia obmurmurant: vel eius obsequiem animo deliberato fastidiunt.

Qui Deo cultum superstitiosum & indebitum, vel creaturæ cul-

cultum soli Deo debitum impendunt: qui dæmonem expressè, vel tacitè inuocant: vel pactum expressum vel tacitum cum eo ineunt.

2 Qui rerum futurarum vel occultarum cognitionem, per modos superstitiosos & indebitos inquirunt, vt per præstigia, somnia, necromantiam, geomantiam, &c. item per Astrologiam iudiciariam ab Ecclesia reprobatam, augurium, auspicium, omen, chiromantiam, sortes, & alios similes modos à dæmonibus in perniciem hominum inuentos.

Qui diuinos & ariolos de rebus illis futuris vel occultis cõsulunt: ab ijsque, quid sibi prosperum aduersumve euenturum sit, perquirunt: qui vt communiter dicitur, cribrum farinaceum aut annulum vertunt, vt v.g furti alicuius authorem detegant.

Qui reliquias vel imagines Sanctorum cum quibusdam obseruationibus superstitiosis collo vel brachio appensas ferunt, qui orationes quasdam & ieiunia adhibent, tanquam media infallibilia ad scientias aliquas sine vllo studio comparandas.

Qui ad sanitatem recuperandam, vel alijs conferendam certis verbis, orationibus, characteribus, & alijs superstitiosis modis nullam ex natura sua ad talem effectum producendum vim habentibus, vtuntur: qui vanis & friuolis quibusdam obseruationibus euentura sibi bona ominantur.

Qui maleficijs amatorijs, aut veneficis vtuntur; à quibus quærendum, num damnum aliquod intulerint, vt illius restitutio iniungatur: qui per quasdam ligaturas Matrimonij vsum & consummationem impediunt.

Qui Deum tentant, neglectisque medijs ab eius prouidentia ordinatis, effectum aliquem sine vlla necessitate aut ratione ab eo expectant.

Qui sacrilegium aliquod perpetrant, personas Deo sacras polluunt, vel iniuriosè percutiunt, aut immunitates illarum iniustè violant, qui templa vanis, immodestis, vel obscænis colloquijs, aut peioribus adhuc actibus; puta furto, fornicatione, aut simili aliqua fœditate, aut iniusta sanguinis effusione polluere ac profanare non verentur.

Qui Sacramenta indignè suscipiunt vel ministrant, vasa & ornamenta Ecclesiæ, aliasque res sacras ad vsus prophanos vel superstitiosos adhibent, imagines Sanctorum contumeliosè tractant; sacræ Scripturæ verbis ad res superstitiosas, ridiculas, vel falsas abutuntur.

SECTIO II.

Explicabitur secundum Decalogi præceptum.

Non assumes nomen Domini Dei tui in vanum.

HVIVS secundi præcepti verbis ex vna quidem parte prohibetur abusus diuini nominis, & irreuerentia illa, quæ committitur a blasphemis, periuris, aut temerè iurantibus: & ex altera præcipitur, vt summa reuerentia nomini diuino exhibeatur, iuramenta seruentur,& vota Deo facta fideliter adimpleantur,Quapropter ad illius faciliorem & pleniorem explicationem de tribus præsertim hìc agendum est, scilicet de iuramento, de blasphemia, & de voto.

§. I.

De Iuramento.

1 OBSERVANDVM est, secundùm doctrinam S. Thomæ qu. 89.art.1.& sequent. iuramenti nomine significari actum religionis, quo quis Deum in testem adhibet, eiusque testimonium inuocat, in confirmationem eorum quæ, asserit vel promittit: eaque ratione promittitur diuinam veritatem esse indefectibilem.

Fit autem iuramentum vel expressè, cum quis iurat per Deum, aut per Christum, &c. vel tacitè, vt cum quis iurat per creaturas aliquas, quatenùs in illis diuina bonitas vel potentia elucet; vt quando quis iurat per sanctos, per animam suam, per solem, per ignem, &c.in his enim & similibus iuramentis censetur creaturam testem adduci, non per se, sed quatenùs dicit ordinem ad Deum, præsertim si addatur nomen ipsius Dei, v. g. si iuretur per ignem Dei: quod si quis creaturas illas nominaret sine vllo ad Deum respectu, ille non censeretur iurare: vnde etiam Nauarrus cap.12. & alij Doctores existimant istos loquendi modos, *per fidem meam, in fide probi viri, in conscientia.* non sufficere ad veram & propriam iuramenti rationem; qui enim ijs vtuntur, si nihil aliud intendant, significare tantum videntur, se aliquid asseuerare ex veracitate & virtute, quæ virum probum decet.

Est etiam alius iurandi modus,quem S.Thomas art.6.dicit fieri per execrationem; quando quis sibi vel suis malum aliquod imprecatur,

tur, sicque Deum non modo in testem, sed etiam in vindicem inuocat, nisi dicta sua veritati consonent.

Quocumque autem modo iuretur, vt id licitè fiat tres in iuramento conditiones requiri docet idem S. Thom. art. 3. vt scilicet iuretur in veritate, in iustitia, & in iudicio. iuxta id quod habetur Hierem. 4. *Iurabis, viuit Dominus, in veritate, in iustitia, & in iudicio.* Veritas iuramenti in eo consistit, prout explicat S. Doctor, vt id quod iuramento asseritur, existimetur esse verum ab eo qui iurat: iustitia, vt iuramentum fiat de re licita & honesta: iudicium, vt non fiat nisi ex graui & necessaria causa.

Cùm autem iuramenta, vt suprà insinuatum est, alia sint assertoria, alia promissoria; hoc istorum proprium est, quod is, qui sub iuramento promisit se aliquid facturum, illud adimplere sub peccato mortali teneatur, etiamsi illud quod promissum est, leue sit & parui momenti, vt docet Tolet. lib. 4. cap. 22. & cum illo communiter omnes.

Sunt tamen aliqui casus, vt monet idem author, in quibs nulla est, vel cessat iuramenti promissorij obligatio; vt si quis iuret de re aliqua mala facienda: tunc enim iurans peccat, nec tenetur, imò nec licitè potest illam exequi. Similiter cessat obligatio iuramenti: si res per illud promissa fiat impossibilis, vel si absque peccato impleri non possit. Tollitur etiam eadem obligatio dispensatione Episcopi, & alijs modis, quibus voti obligationem cessare infra dicetur. Spectanda etiam est in multis casibus intentio iurantis, vt ex illa iuramenti interpretatio petatur: exempli gratia, qui iurat se filium aut seruum castigaturum, non ita intendit se ad id obligare, quin sibi reseruet facultatem, si ita expedire videatur, pœnam illam remittendi: similiter qui volens alteri honoris causa primum locum cedere, se in illo non sessurum iurat, non intendit ita se obligare, quin si alius acceptare nolit, possit locum illum sibi retinere. In ijs tamẽ & similibus casibus longè consultius est, à iuramentis eiusmodi abstinere, cùm nulla sit tunc iurandi necessitas: vnde iuramenta illa à peccato saltem veniali excusari non possunt.

4 Quamuis verò iuramentum licitum sit, non est tamen de genere bonorum, vt rectè monet S. Doctor art. 5. quæ sunt per se bona & appetenda, vt ratio, eleemosyna, &c. sed illorum quæ tantum bona sunt & appetenda, posita aliqua necessitate; sicut medicina, quæ nõ nisi premẽte ægritudine prodest: vnde similiter iuramentũ, cùm sit veluti remedium quod in fidei humanæ defectum assumitur, nõ nisi raro & vrgente necessitate vsurpandũ est, quo sensu dixit Christus Dominus S. Matth. 5. *Ego autẽ dico vobis, nõ iurare omnino, neque per cælum, &c.* quæ verba explicãs S. Aug. 1. de serm. Dõ. in mõte c. 17. *Ita ergo,* inquit, *intelligitur, præcepisse Dominũ, ne iuretur,*

ne quisquam sicut bonum appetat iusiurandum, & assiduitate iurandi ad periurium per consuetudinem dilabatur: quapropter qui intelligit non in bonis, sed in necessariis iurationem habendam, refrenet se, quantum potest, vt non ea vtatur, nisi in necessitate, &c.

Porrò quàm perniciosa sit iurandi consuetudo, varijs in locis Scriptura diuina testatur, ac præsertim Eccl. 23. *Iurationi non assuescat os tuum: multi enim casus in illa, &c. vir multum iurans implebitur iniquitate, & non discedet à domo illius plaga.* Qua vero ratione praua hæc consuetudo tolli & euelli possit, docet S. Crysost. hom. 5. ad pop. Antioch. his verbis: *Vis discere quomodò ab hac impia consuetudine iurandi liberari possis? ego te quendam docebo modum, quem si tenueris, superabis omninò. Cùm videris te ipsum vel alium quemque seruorum vel filiorum, vel vxorem hoc malo captos, & sapius commonefactos, nec tamen correctos iube incanatos cubare, & hanc tibi illisque damnationem impone, damnationem, inquam, non damnum, sed lucrum ferentem.* Item in hom. ad baptizandos hoc aliud remedium proponit: *Ab omnibus coniunctis hoc postula, hoc pete beneficium, vt te iurantem arguant & confundant.* Optime S. Hieron. Epist. 14. ad Celantiam. *Mentiri*, inquit, *& iurare lingua tua prorsus ignoret: tantusque in te sit amor veri, vt quidquid dixeris, iuratum putes.*

§. II.

De Blasphemia.

1 BLASPHEMIA secundùm doctrinam S. Thomæ 2.2. quæst. 13. art. 1. est peccatum, quo quis ex prauo cordis affectu de excellentia diuinæ bonitatis detrahit, illique contumeliam infert, vel negando aliquid quod ipsi proprium est, vel aliquid imponendo, quod minimè ei conuenit, siue id ore fiat, siue solùm mente concipiatur.

Alia est autem blasphemia simplex, alia hæresi coniuncta: illa dicitur hæresi coniuncta, quæ aliquid de Deo asserit, vel de illo negat, quod est fidei contrarium, vt si quis dicat Deum esse crudelem, non esse prouidum, &c. quod obseruare debent Confessarij, ac pœnitentes qui se de talibus accusant, interrogare, num ita esse crediderint.

Blasphemia vero simplex est ea, quæ non tam fit per modum assertionis seu enunciationis, quàm per modum detestationis, ac veluti cuiusdam imprecationis in Deum: vt si quis Deo maledicat, aut verba probrosa in Deum proferat: item si contumeliosè partes quasdam corporis Christi nominet, vt Caput, Sanguinem, Mortem Dei,

Dei, quasi ob illa Dei Filium contemptibilem æstimet, illique stupenda prorsùs impietate exprobret, quod propter nimiam in nos charitatem carni & sanguini communicare voluerit, & in carne assumpta pro nobis mori.

Quamuis autem is, qui cum debita reuerentia, in re maximi momenti, ad confirmandam dictorum suorum veritatem, Christi Domini nomen interponeret, eiusque Corpus, Sanguinem vel Mortem pro nobis perpessam honoris causa nominaret, nullum blasphemiæ reatum incurreret; vt rectè obseruat Bonacina disp. 3. quæst. 8. de blasph. pun. 2. nihilominus supradicti loquendi modi, qua ratione proferri solent, vix à peccato blasphemiæ excusari possunt; cùm semper in illis reperiatur formalis aliquis aut saltem tacitus Dei contemptus; nisi fortè, vt docent Nauarrus capite 13. n. 1. linguæ ac mentis præcipitatio, vt accidit in ijs qui subita aliqua ira corripiuntur, ob indeliberationem & inaduertentiam à peccato mortali excuset: quæ tamen excusatio locum non habet in ijs, qui prauam illam blasphemandi consuetudinem deliberatè contraxerunt, nec vllo modo illam corrigere aut emendare curant.

3 Docet autem S. Thom. sup. art. 1. ad 2. blasphemiam non modò in Deum, sed etiam in Sanctos committi posse; vt enim laudare Sanctos, quatenùs ad Deum pertinent, eiusque amici ac filij charissimi sunt, ipsi per charitatem & gloriam coniuncti, est actus virtutis religionis; sic illis maledicere, aut contumeliam aliquam irrogare, est peccatum blasphemiæ.

Ad eandem blasphemiam reducitur peccatum illud, quod committitur maledicendo creaturas, quod quatuor modis fieri potest, vt obseruat Tolet. lib. 4. c. 13. Primò, ea considerando quatenùs sunt creaturæ Dei, & hac de causa illis maledicendo & hoc est peccatum blasphemiæ. Secundò, alicuius creaturæ rationalis, cuius illæ sunt; v. g. maledicere aut imprecationem aliquam facere contra armenta, vineas, &c. quia huius vel illius sunt: & hoc est peccatum contra charitatem proximi. Tertiò creturæ irrationales aut inanimatæ possunt considerari secundùm se præcise: & ea ratione illis maledicere, est actus otiosus, & peccatum veniale. Quartò denique, considerari possunt ratione alicuius mali vel incommodi quod inferunt, & ea ratione illis maledicere, non est peccatum: est enim hoc potiùs ipsi maló quàm creaturæ maledicere; sic Iob maledixit diei, in quo natus est; Dauid montibus Gelboe, in quibus Saul occisus est.

§. III.

De Voto.

1 QVATVOR præsertim circa votum inuestiganda sunt 1. Quid sit votum, & quotuplex. 2. Quænam personæ votum emittere possint. 3. Quanta sit ipsius voti obligatio. 4. denique, Quibus modis hæc voti obligatio cessare possit.

Quod ad primum spectat, votum, vt docet S. Thom. 88. a. 1. & 2. est *Promissio deliberata, Deo facta, de aliquo meliori bono.*

Dicitur *Promissio*: quia non est nudum & simplex propositum, vt constat ex c. *Litteraturam* de voto: sed ad illius rationem requiritur promissio cum vera voluntate se obligandi.

Dicitur *deliberata*: promissio enim subita & inconsiderata non sufficeret ad rationem voti, vt ex communi Theologorum consensu docet Nauarr. qui etiam recte obseruat tantam ad votum faciendum deliberationem requiri & sufficere, quanta requiritur & sufficit ad peccatum aliquod mortale committendum.

2 Dicitur, *Deo facta*: quia votum cum sit actus religionis & latriæ, vt docet Sanctus Thomas, soli Deo fieri debet: quod si interdum apud quosdam Authores, vt apud Eusebium lib. 13. de præpar. c. 7. vota Sanctis Martyribus & aliis in cælo Beatis nuncupari dicuntur, id intelligi debet ad eum modum quo Templa, & Altaria Sanctis dicari dicuntur, quia Deo in honorem Sanctorum dedicantur; vel in quantum censetur homo vouere ipsi Deo id, quod Sanctis se impleturum promittit. Quod si promissio alicuius pij operis fiat alicui Sancto præcise ad honorem eius & sanctitatis ac gloriæ testificationem, tunc eiusmodi promissio sacra quidem est, & ad Dei cultum mediate ordinata; sed non est proprie votum, neque actus latriæ, sed solum duliæ siue obseruantiæ, vt fusius explicat Suarez.

Dicitur denique *De bono meliori*: quibus verbis significatur materiam voti duplicem habere conditionem. Prima est, vt sit opus bonum, siue sit tantum in consilio, siue in præcepto. Secunda, vt opus illud bonum quod vouetur, melius sit quam eius oppositum; id est, vt non sit ex se alicuius operis excellentioris & perfectioris impeditiuum.

3 Aliud est autem votum personale, aliud votum reale: aliud item absolutum, aliud conditionale: aliud simplex, aliud solemne: aliud expressum, aliud tacitum.

Votum personale est, quo promittitur aliquid, quod personam vouentis spectat; vt cum quis vouet peregrinationem: reale, cùm res aliqua Deo promittitur, vt eleemosyna. Et hæc est veriusq; differentia,

rentia, quod etiam ad hæredes transeat obligatio voti realis, non item personalis, vt communiter Theologi docent, & colligitur ex cap. *Parte*, de censibus.

Votum absolutum est, quod independenter à quauis conditione emittitur: cõditionale verò quod non fit nisi sub aliqua conditione: vt si quis peregrinationem voueat, si à tali morbo liberetur, & eiusmodi vota non obligant, nisi posita illa conditione; quæ tamen conditio contraria esse non debet vel substantiæ, vel honestati ipsius voti; vt si quis voueat ea conditione, vt ad implendum id quod vouit non obligetur; vel si quis voueat sub ea conditione, quod in lite iniusta, victor euadat: hæ si quidem conditiones votum irritum & inualidum reddunt, vt docet Bonacina disp.4.quæst.2.de voto, pun.2.

Votum simplex consistit in nuda & simplici promissione Deo facta: solemne vero illud est, quod vel susceptioni ordinis sacri, vel professioni religionis approbatæ coniunctum est, vt habetur c. vnico de voto in 6.

4 Quod spectat ad personas voti emittendi capaces, docet S. Thomas suprà art.8.& 9. duo præsertim ex parte illarum requiri. Primum est, vt qui vouet, vsum rationis sufficienter adeptus sit, illiusq; compos existat; vnde pueri ante vsum rationis, & amentes ac furiosi votum emittere nõ possunt. Quoniam verò difficile est discernere, quo præcisè temporis puncto sufficiens illud rationis lumen pueris exoriatur, ideo ex communi Doctorum consensu, vt docet Laymann.tract.4.de voto cap.7. vota ante septennium edita censentur irrita & inualida esse, nisi probabilissimæ coniecturæ suadeant sufficientem rationis vsum in tenera illa ætate adfuisse; & è contrà vota post septennium emissa, valida esse & obligatoria, nisi certa indicia ostendant sufficientem rationis vsum defuisse.

Secundum est, vt persona, quæ vouet, sui iuris sit quoad illud quod vouet: nullus enim subditus, vt asserit S. Doctor q.88.art.8. firmiter voto se obligare potest in ijs, in quibus potestati alterius subiacet, nisi consensus eius accedat.

Obseruat autem rectè Gregorius à Valentia disp.6.q.6. de voto, pun.6. S. Doctorem non dixisse votum subditi esse nullum, sed solummodo non esse firmum, nisi accedat consensus Superioris: votum, siquidem à persona subdita emissum, est verum votum, pendens tamen ex Superioris consensu, tanquam ex conditione, quæ si accedat, tunc censetur validum; si verò Superior contradicat, fit irritum.

Hinc colliges 1. vota omnia siue personalia, siue realia impuberum irritari posse à patre, tutore, aut alijs personis, quorum potestati subsunt: quod & de Religiosis professis similiter intelligendum est respectu Superiorum: ad quam irritationem, vt docet Nauar-

rus c. 12. nu. 69. sola Superioris voluntas sufficit, nec vlla alia causa aut ratio requiritur.

Colliges 2. quod quamuis vota realia puberum, antequam ætatem à lege præscriptam attigerint ad plenam & liberam bonorum dispositionem, ab eorum parentibus irritari possint, illorum nihilominùs vota personalia, quæ patriæ potestati nullum afferunt præiudiciũ, valida sunt, nec ab eorum parentibus possunt irritari. Ita Sanctus Thomas art. 9. vbi docet pueros vel puellas post annos pubertatis, scilicet in pueris post 14. in puellis verò post 12. posse quocunque voto simplici, vel etiam solemni religionis, se obligare; iure tamen nouo Concilij Tridentini sess. 25. art. 15. ad votum solemne professionis religiosæ requiritur ætas 16. annorum completorum, ante quam ætatem, sicut & ante tempus annuæ probationis exactum, professio illa irrita esse censetur.

Colliges 3. vxoris vota quæ ab ea fiunt de ijs, in quibus meritò subest, posse ab illo irritari, vt habetur cap. *Scriptura*, de voto: sed difficultas est inter Theologos, quænam sint ea, in quibus vxor marito ita subest, vt sine illius consensu de ijs vouere non possit. Quidam enim, vt Sotus, Paludanus, & alij apud Layman. tract. 4. de vot. cap. 7. existimant vxorem æquè viro subditam esse, ac Religiosum Prælato vel Superiori: vnde inferunt quælibet illius vota posse à marito irritari: alij tamen probabilius & veriùs existimant, mulierem tantùm subesse marito quoad coniugij vsum & familiæ gubernationem, eaque proinde tantummodo vota, quæ vel vsui coniugij; vel familiæ gubernationi præiudicium aliquod afferunt, posse ab eius marito irritari. Ita Syluester verb. votum, Nauarr. c. 12. n. 64. Azor. cap. 17. quæst. 12. Suar. lib. 6. de voto, capite 4. alijque multi.

Addit etiam Laymann. suprà, vxorem similiter posse mariti sui vota rescindere, quæ derogant iuri quod habet in corpus eius e. g. si voueret immoderatam aliquam abstinentiam, aut longinquam aliquam & diuturnam peregrinationem: imò & existimat vota quoque realia mariti posse ab vxore rescindi, si cedant in detrimentum notabile dotis vel aliorum bonorum, quæ ipsi sunt cum marito communia, & quorum administratio penes ipsum est.

§. IV.

Quanta sit voti obligatio, & quibus modis cessare possit.

1 QVOD ad primum spectat, certum est votum esse obligatorium; ita vt qui illud implere omittit, peccati reatum incurrat, vt docet S. Thomas, & constat ex Scriptura, Deut. 23.

Cum

Cum votum voueris Deo tuo, non tardabis reddere, &c. quod si moratus fueris, reputabitur tibi in peccatum : & ad Timoth. 5. *habentes damnationem, quia primam fidem irritam fecerunt* : quæ Apostoli verba in Concilio Carthag. 4. cap. 104. & Toletano 4. cap. 55. intelliguntur de viduis, quæ votum castitatis violauerant.

Quamuis autem voti transgressio sit peccatum ex genere suo mortale, nihilominùs ob materiæ leuitatem, potest esse tantùm veniale, vt docet Nauarrus capite 12. num. 65. Toletus lib. 4. c. 17. & alij communiter : votum enim se habet per modum cuiusdam priuatæ legis, quam vouens sibi imponit : vnde non videtur maiorem inferre obligationem, quàm lex diuina vel Ecclesiastica, cuius transgressio in materia leui, nonnisi peccatum veniale esse censetur.

2 Verùm super hac voti obligatione, quæres 1. quo tempore incumbat obligatio voti adimplendi, seu quandiu citrà peccatum, illius executio differri possit ? Respondetur cum distinctione : vel enim vouens ipse tempus determinauit, vel non : si primum, executio voti vltrà illud sine peccato differri non potest ; & eo maior erit culpa, quo diuturnior erit mora, vt docet Suarez & alij apud Laymannum supra c. 3. si verò vouens tempus illud non determinauit, debet votum suum adimplere, cum primum commodè poterit, alias si absque causa & ratione differat, peccabit, vt docet S. Thom. art. 3. ad 3. sup.

Rectè autem obseruat Laymann. irrationabilem dilationem voti, quo quis se obligauit ad ordinem sacrum suscipiendum, aut religiosum statum amplectendum, citiùs ad mortalem culpam pertingere ; quia cum ex vi talis voti, obligatus sit homo ad perpetuum & speciale obsequium Deo præstandum, quanto magis eius executionem differt, tanto maiorem obsequij Deo promissi veluti partem aufert: quod non eodem modo in alijs votis, v.g. peregrinandi, ieiunandi, &c. hæc enim, tametsi differantur, integrè tamen impleri possunt.

Quæres 2. an quis possit voto suo alterum obligare : v.g. an parentes qui vouent filios statum religiosum amplexuros, voto suo filios ad statum illum amplectendum obligent ? Respondetur negatiuè : quia obligatio voti, sicut & cuiuscunque promissionis, ex propriæ voluntatis consensu nasci debet : vnde sequitur quod non alium quàm ipsum vouentem obliget ; si tamen filij votum illud parentum approbent & ratum habeant, tunc ad illud implendum tenebuntur. Ita Suarez lib. 4. de voto, cap. 9. Bonacina disp. 4. qu. 2. de voto, punct. 5. & alij.

Quæres 3. quandò in voti executione suboritur aliqua difficultas,

qua ratione illius voti obligatio sit interpretanda ? Respondetur spectandam in primis esse vouentis intentionem, ex qua vis omnis & modus obligationis nascitur. Quod si de illius intentione non satis constet, verba quibus votum suum explicauit, erunt expendenda, & secundùm magis communem significationem erunt accipienda, iuxta illud Deu.23.*Facies, sicut promisisti Domino Deo tuo, & propria voluntate & ore locutus es.* Quod si neque intentio vouentis, neque illius verba rationem voti satis explicent, spectanda erit ipsius voti materia, & secundùm eius naturam ac conditionem votum erit exequendum: exempli gratia, qui vouit certa die se ieiunaturum, votum exequi debet secundùm formam ieiunij Ecclesiastici; ita vt abstineat à carnibus, & vnica refectione contentus sit: qui vouit se recitaturum Rosarium, debet illud pie & attente recitare; quia scilicet talis est ratio & conditio ieiunij & orationis. Ita Suarez sup.c.7. Valentia disp.6.q.6.de voto, puncto 4.& alij.

Quod spectat ad secundum, quatuor præsertim modis obligationem voti cessare Doctores asserunt.

4 Primus est, quando talis & tanta rerum mutatio accidit, quæ si ab initio præuisa fuisset, votum illud in tali casu emissum non fuisset. Ita Nauarrus, Suarez & alij, quos citat & sequitur Bonacina disp. 4.qu.2.de voto, punc.7.e.g. si quis voueat se ieiunaturum omnibus diebus Veneris, illique superueniat ægritudo talis, quæ ab obseruatione ieiunij Ecclesiastici excusaret: tunc non censebitur ad ieiunium illud seruandum obligari.

Secundus est, quando votum irritatur & rescinditur, vt quando Superior irritat votum Religiosi sibi subditi, tutor pupilli, vir vxoris: tunc enim cessat obligatio eiusmodi voti adimplendi, vt paragrapho præcedenti explicatum est.

Tertius, quando Superioris authoritate cum vouente super voto dispensatur. Quod vt faciliùs intelligatur, obseruandum est ex Nauarro c.12.n.65.hanc esse differentiam inter dispensationem & irritationem voti, quod dispensatio propriè spectet ad Potestatem spiritualem, & vt valida sit causam aliquam legitimam requirit; irritatio verò pertineat ad potestatem dominatiuam, siue spiritualis illa sit, siue naturalis, vel politica; neq; ad hoc vt valida sit vllam aliam causam requirit, præter voluntatem Superioris.

5 Hac obseruatione supposita, certum est extare in Ecclesia veram & legitimam potestatem dispensandi in votis, & alijs obligationibus, quibus homo erga Deum obstrictus tenetur, vt docet S.Th.art.10.& 12.& constat tum ex illimitata potestate soluendi à Christo Domino Ecclesiæ concessa, S.Matth.16. tum ex eiusdem Ecclesiæ perpetua praxi.

Neque dicas obligationem ad vota seruanda esse iuris diuini,

proin-

proindeque Ecclesiam dispensare non posse vt vota non impleantur sicut nec dispensare potest, vt alia legis diuinæ præcepta non seruentur. Respondetur enim cum S. Doctore a. 10. ad 2. per dispensationem non dari licentiam, vt quis votum suum transgrediatur: sed authoritate legitima Superioris dispensantis fieri, vt hoc, quod continebatur sub voto, amplius sub illo non contineatur, in quantum determinatur non esse congruam materiam voti.

Certum est præterea ex eodem S. Doctore sup. & alijs communiter Theologis, potestatem dispensandi in votis iure ordinario, competere solis Ecclesiæ Prælatis, iurisdictionem in foro exteriori habẽtibus; proindeque Romanum Pontificem, vtpotè supremum Ecclesiæ Rectorem, in quibuslibet fidelium votis, siue simplicibus, siue solemnibus dispensare posse, vt docent S. Antoninus 3. part. tit. 22. c. 7. Henricus Gandauensis quodlib. 5. qu 28. Richardus in 4. dist. 33 art. 9. qu. 1. Durandus eadem dist. qu. 2. Maior ibid. qu. 3. Nauarr. cap. 12. nu. 65. & plures alij, quos citat & sequitur Lessius lib. 2. cap. 40. dubit. 19.

Quod spectat ad Episcopos, certum est etiam illos in omnibus votis subditorum suorum dispensare posse, si quinque tantummodo excipiantur, nimirùm perpetuæ continentiæ, religionis, peregrinationis Hierosolymitanæ, vel ad limina Apostolorum Romam, vel ad Sanctum Iacobum Compostellam, vt obseruat Nauarrus suprà: vnde patet Episcopum dispensare posse in voto castitatis non perpetuæ, & in voto non nubendi, quod differt à voto perpetuæ castitatis, cum per fornicationem non violetur; item in voto suscipiendi sacros Ordines, quod differt etiam à voto perpetuæ castitatis, quod est illi tantummodo annexum. Addit Lessius sup dub. 18. & plurimorum Theologorum authoritate probat, Episcopum dispensare posse in quibusdam voti reseruati conditionibus: exempli gratia, si quis vouit ingredi religionem strictam, potest dispensare vt ingrediatur laxiorem: item vt professus in arctiore transeat ad laxiorem, nisi fortasse obstet statutum aliquod peculiare à summo Pontifice confirmatum: similiter posse dispensare cum eo, qui emisso perpetuæ castitatis voto matrimonium contraxit, & consummauit, vt stante tali matrimonio petere possit debitum. Toletus lib. 4 cap. 18. etiam existimat quinque illa vota tunc solum censeri Summo Pontifici reseruata, cum absoluta sunt; quando verò sub conditione aliqua edita sunt, Episcopum ab illis dispensare posse; vbi etiam rectè obseruat, neque Summum Pontificem, neque Episcopos, aut quosuis alios Superiores posse, sine iusta & rationabili causa, in votis dispẽsare, aliàs dispensatio non modo illicita: sed etiam inualida fore &, quod etiam docet Nauarrus & plures alij apud Laymann. tract. 4. de vot. c. 8. potestas enim spiritualis non in destructionem: sed

sed in ædificationem à Christo Domino Ecclesiæ Prælatis collata est.

Cæterùm iustæ causæ dispensandi in votis ex quadruplici præsertim capite peti debent, vt obseruat idem Laymannus ibidem. Primò ex ipso actu vouendi, vt si quis absque perfecta deliberatione, ex quadam præcipitatione, vel animi leuitate aliquid vouerit, vt habetur ex cap. 2. de voto. Secundò, ex materia voti, si nimirùm spectata corporis constitutione, animi imbecillitate, & alijs similibus dispositionibus, dispensatio voti in maiorem ipsius vouentis vtilitatem spiritualem (quæ præsertim hìc spectanda est) cessura videatur. Tertiò, ex difficultate voti adimplendi posteà superueniente, vel antè non præuisa. Quartò, denique ex aliqua necessitate notabili, vel vtilitate magna Reipublicæ, aut etiam familiæ, vt si quis longam vouisset peregrinationem, cum præstaret illum Reipublicæ regendæ aut gubernandæ familiæ potiùs interesse. Quo vero maius seu dignius est votum, eo etiam maior & grauior causa requiritur, vt licitè & validè super illo dispensari possit, & vtplurimum ad maiorem cautelam consultum est, pium aliquod opus per modum cuiusdam compensationis iniungere illi, cum quo dispensatur.

Quæres an sicut Prælatus cum subditis, sic etiam possit secum in proprijs votis dispensare. Respondetur posse indirectè, dando alicui ex subditis potestatem secum dispensandi, sicut Sacerdoti sibi subdito dare potest facultatem, qua ipsum à peccatis sibi reseruatis absoluat. Addit Lessius sup. dub. 17. posse illum etiam directè secum in votis ex causa iusta dispensare, probatque ex eo, quod secundùm doctrinam Sancti Thomæ, quam ibidem citat, possit sibi ipsi dare Indulgentias.

Quartus denique modus, quo cessare potest voti obligatio est, per ipsius voti commutationem: circa quam dicimus primo posse vouentem propria sua authoritate votum suum commutare in id quod, spectatis omnibus, melius est & Deo acceptius, dummodo tamen votum illud non sit Summo Pontifici reseruatum. Ita Sotus, Suarez, Azorius, & alij, quos citat & sequitur Laymannus sup. cap. 8. & constat ex capite primo de voto, & ex capite *Peruenit* de iureiurando; vbi dicitur quod *Promissum non infringit, qui illud in melius commutat.* Imo docet Sanctus Thom. vota quæcunque etiam summo Pontifici reseruata, propria, cuiusque authoritate commutati posse in vota illa, quæ in professione religiosa emittuntur; quod expresse declarauit Alexander III. capite *Scriptura* de voto, vbi dicit quod, *Reus fracti voti non habetur, qui temporale obsequium in perpetuam Religionis obseruantiam noscitur commutare.* Rationem hanc affert Sanctus Doctor art. 12. ad 1. quod alia omnia vota sunt

quo-

quorumdam particularium operum; sed per religiosam professionem homo totam vitam suam Dei obsequio deputat; particulare autem in vniuersali includitur.

5 Dicimus 2. commutationem voti in aliud opus æquale proprio vouentis arbitrio fieri non posse. Ita Suarez & alij apud Laymannum supr. cap. 8. Ratio est, quia non potest aliud pro alio solui, non consentiente promissario: atqui Reus non videtur consentire, vt ab obsequio sibi per votum promisso ad libitum vouentis recedatur, nisi causa aliqua iusta vrgeat, cuius cognitio ad Superiorem pertinet; vel nisi obsequium aliquod euidenter meliùs ipsi exhibeatur: tunc enim promissionem non violat, sed auctorem reddit.

Dicimus 3. illum, cui iure ordinario vel per delegationem competit facultas dispensandi in votis, competere etiam facultatem vota commutandi: quia iuxta regulam iuris reg. 53. in 6. *Cui licet quod est plus, licet vtique quod est minus*: at plus est posse dispensare in voto, quàm illud commutare.

Quæres vtrùm ad commutationem votorum validè ac licitè faciendam causa aliqua requiratur, sicut suprà requiri diximus ad dispensationem. Respondetur nullam requiri, quando commutatio fit in aliquid melius, vt docet Nauarrus cap. 12. num. 63. Si verò fiat in æquale vel minus, existimat Suarez lib. 6. de voto, cap. 19. causam aliquam rationabilem requiri non tantùm vt licita, sed etiam vt valida sit commutatio; sufficere autem arbitratur Laymannus, si is qui vouit, voti sui commutationem instanter petat: tùm enim idonea ratio adesse videtur, vt eius fragilitati condescendatur, quo maiore cum solatio & animi alacritate voti sui debitum in alia materia ad quam magis affectus sit, exoluat.

Cæterùm quæ de voti irritatione, dispensatione, &c. hactenus dicta sunt, similiter de iuramenti irritatione, dispensatione, &c. intelligenda esse docet & fusè explicat Laymann. tract. 3. de iur. cap. 11.

§. V.

Quot modis peccetur in secundum Decalogi præceptum.

1 CONTRA secundum Decalogi præceptum peccant illi, qui iuramento falsum asseuerant, scientes, aut existimantes esse falsum, aut dubitantes num sit verum; siue id contingat in re leui aut graui, siue iocandi, aut se excusandi gratia id faciant: & qui se periculo falsum iurandi exponunt; aut qui aduertentes ex praua iurandi consuetudine se frequenter iurare falsum de emendatione non curant.

Item

Item qui iuramento pollicentur se aliquid facturos, quod tamen non intendunt; aut qui, postquam se iuramento obstrinxerunt ad aliquid faciendum, illud adimplere nolunt; vel qui iurant de re aliqua mala facienda.

Peccant etiam contra hoc præceptum, qui verum quidem iurant, sed absque necessitate, vel in re leuis momenti: & hoc peccatum, vt docet Toletus, vt plurimùm tantummodò veniale est, nisi fortè ob prauam iurandi consuetudinem & periculum periurandi fiat mortale, vt plerumque contingere potest in illis, qui quacunque data occasione adorandum Dei nomen irreuerenter, & non sine aliquo contemptu rebus ludicris, & friuolis interponunt, vel se ob res leuissimas dæmoni deuouent, aut alio iuramento execratorio vtuntur.

2 Peccant prætereà illi, qui blasphemias in Deum vel Sanctos proferunt; illos iniuriosè & contumeliosè nominant; illis detrahunt, maledicunt, aut imprecantur, qui non minus impiè quàm irreuerenter quibuslibet rebus etiam aliquando turpibus aut nefarijs, corpus, caput, & sanguinem Dei interponunt.

Peccant denique qui vouent aliquod malum, vel aliquod bonum, sed malo & peruerso fine: item qui votum adimplere omittunt, aut illius executionem sine vlla necessitate vel causa differunt; qui vota realia illius, cuius exceperunt hæreditatem, adimplere non curant: qui alios ad vouendum vi, metu, vel dolo inducunt: qui voti dispensationem obtentu causæ alicuius falsæ impetrare nituntur.

SECTIO III.

Explicatur tertium Decalogi præceptum.

Memento vt diem Sabbati sanctifices.

1 HOc tertium Decalogi præceptum, vt asserit S. Doctor q. 121. a 4. ad 1. partim est morale, partim cæremoniale: morale quidem, quatenus per illud præcipitur vt homo, sepositis alijs temporalibus negotijs, aliquod vitæ suæ tempus diuino cultui religionisque exercitijs deputet: cæremoniale vero, quatenus dies Sabbati designatur, in quo temporalia opera intermittere, & soli Deo eiusque cultui vacare iubetur: idque tum in memoriam beneficij creationis; Deus enim vniuersum mundum sex diebus perfecit; & septimo die ab operibus quieuit: tùm etiam in figuram Christi Domini, peracto Redemptionis opere, toto æternitatis beatæ Sabbato quieturi.

In

2 In quantum morale est, omnes semper & eodem modo obligat; cum, vt ait S. Doctor sup. ab ipsa lege diuina naturali deriuetur; in quantum vero cæremoniale, morte Christi Domini antiquatum est, vt declaratur in Catechismo Romano part. 3. cap. 4. vbi dicitur Apostolos ex septem Hebdomadæ diebus illum, qui primus est, loco septimi subrogasse: & diuino cultui in memoriam Dominicæ Resurrectionis consecrasse; illumque diem idcirco Dominicum vocatum fuisse: præter quem, aliæ pari obseruatione, ac cultu obseruandæ Festiuitates, quæ in honorem Christi Domini & Sanctorum eius institutæ sunt: partim summorum Pontificum decretis, de quibus speciatim agit Suarez lib. 2. de Festis c. 5. & seq. partim Episcoporum statutis populos illis subditos obligantibus, vt habetur cap. vlt. de Ferijs, & in Conc. Trid. sess. 25. c. 12. de reform. partim etiam consuetudine, Episcoporum consensu expresso vel tacito approbata.

§. I.

Quænam requirantur ad Festorum dierum sanctificationem.

1 DVO præsertim requiruntur ad sanctificationem dierum Festorum. Primum est, vt ab operibus seruilibus abstineatur; id est ab illis operibus ignobilioribus, quæ ipsius corporis commoditatibus inseruiunt, qualia sunt arare, fabricare, sutoriam vel tonsoriam, aut alias eiusmodi artes mechanicas exercere. Id constat ex varijs Conciliorum Pontificumque decretis, quorum vnum aut alterum hìc apponemus: in Concilio Romano sub Eugenio II. apud Antonium Augustinum lib. 20. tit. 19. c. 1. hæc habentur: *Constat omninò obseruare, vt die Dominico nullas audeant operationes mercationesque peragere, præterquam in cibarijs rebus; ita vt liberè possint, ac debite, in eo secundùm possibilitatem omnes ad Ecclesiam concurrere, &c. qui verò rustica opera die Dominico agere præsumpserit, contra diuina præcepta egisse non dubitet.* Et apud S. Gregor. lib. 11. Epist. 3. *Dominico verò die à labore terreno cessandum est: omni modo orationibus insistendum, vt quod negligenter per sex dies agitur, per diem Resurrectionis Dominicæ precibus expietur.*

Operibus seruilibus iunguntur duo alia operum genera, quæ licet minimè seruilia sint, diebus tamen Dominicis & festiuis Ecclesiastico iure prohibentur, eo quod animam temporalibus rebus magnoperè applicent, nimiumque à diuino cultu abstrahant; mercatus scilicet, id est mercium emptiones, & forenses ac iudiciales actus. Id similiter constat ex varijs Conciliorum Pontificumque sanctionibus,

nibus, ac nominatim in Concilio Parisiensi sub Gregorio IV. circa annum Domini 820. celebrato capite 50. vbi hæc habentur. *Imperialis celsitudo flagitanda, vt eius à Deo ordinata potestas cunctis metum incutiat, ne in hac sacra & venerabili die* (Dominica scilicet) *mercatus, & placita, & ruralia quæcumque opera facere præsumant:* Et in Concilio Arelatino sub Carolo Magno c. 16. prohibetur, *Ne in Dominicis diebus publica mercata, neque causationes disceptationesque exerceantur.*

2 Dubitatur autem apud Theologos de quibusdam operibus, an seruilia sint, proindeque an diebus Festis sint prohibita: de quibus breuiter dicimus secundùm Nauarr. c. 17. q. 4. Suarem lib. secundo de Festis c. 24. & alios, non esse opus seruile, nec prohibitum diebus Festis iter facere, scribere, venari recreationis causa: quod & de piscatione & pictura similiter dici potest: quamuis quidam Doctores, vt Sylu. verb. *Dominica*, Angelus V. *Feria*, & quidam alij merito dubitent, an transcribere aut pingere lucri & quæstus causa, eademque ratione piscationi aut venationi vacare diebus Festis licitum sit; cùm eiusmodi opera mercenariorum & seruorum propria sint, quando principaliter fiunt ob quæstum: ac proinde seruilia censeri possint; quare tutius est ab illis abstinere.

Docet autem Nauarrus supra ex S. Doctore sup. art. 4. ad 3. sex operum genera licitè diebus Festis exerceri posse. Primò, ea, quibus in diuino cultu obsequium aliquod exhibetur. Secundò, illa, quibus spiritualia exercentur, qualia sunt docere verbo vel scripto. Tertiò, quæ sunt necessaria ad salutem propriam, siue animæ, siue corporis. Quartò, quæ ad salutem proximi spiritualem vel corporalem similiter necessaria sunt. Quintò, quæ ad vitandum damnum sibi vel proximo imminens, sunt necessaria. Sextò denique, quæ ad ciborum præparationem requiruntur.

3 Et generatim loquendo, quæcunque opera etiam seruilia, licita redduntur ratione alicuius vrgentis necessitatis, siue publicæ, vt dicitur capite *Licet* de Ferijs, siue priuatæ, vt cùm tempore messis segetes ob pluuiam superuenturam exportantur, vel simile opus fit ad graue aliquod damnum euitandum: qua etiam ratione pauperes artifices interdum licitè diebus Festis laborare possunt, dummodo absit scandalum, si aliter familiæ suæ ea, quæ ad victum necessaria sunt, nullatenus subministrare queant: quanquam in ijs casibus tutius semper sit adire Superiorem, puta Episcopum, aut in eius absentia Parochum, & ab illo licentiam postulare. Similiter opera seruilia licita fiunt, quando pietatis aut religionis causa exercentur, vt si Altaria ordi-

ordinanda sint, aut præparanda ea quæ ad exequias requiruntur: quæ tamen si antecedente die commodè peragi possent, in diem Festum non essent differenda. Consuetudo etiam legitimè præscripta, & à Superioribus minimè improbata in quibusdam operibus aliàs prohibitis à peccato excusat, v. g. nundinis publicis, alijsque similibus casibus, vt obseruat Toletus libro 4. cap. 4. 25.

Porrò in huius præcepti transgressione materiæ leuitas à peccato saltem mortali excusare potest: v. g. si quis seruili alicui operi breui temporis spatio incumbat, puta vnius horæ, non censebitur, secluso tamen scandalo, peccati mortalis reatum incurrere, vt docet Suarez lib. 2. de Festis cap. 21.

4 Obseruandum est tamen multa esse opera, quæ, quamuis seruilia non sint, diebus tamen Festis illicita censentur, propter temporis excessum, quod in illis impenditur: qua ratione dierum illorum sanctificationi omninò videntur oppositæ: quis enim à peccato excusare possit eos, qui ludis, choreis, comessationibus, venationibus, negotijs sæcularibus, alijsque similibus rebus totos dies Festos transigunt: vnde meritò conqueritur sanctus Cyrillus Alexandrinus lib. 8. in S. Ioan. cap. 5. *Quamplurimos Christianorum diebus festis aut ludis illiberalibus, aut crapula, choreis, aut alijs mundi vanitatibus deditos, cùm Deo obsequium diligentiùs exhibere, cùm Templa Dei frequentare, orationibus insistere, atque Ecclesiastico officio interesse deberent: tunc maxime Deum suis dissolutissimis moribus irritare. Id ne est, ò Christiani, celebrare diem festum, indulgere ventri, & inconcessis voluptatibus habenas laxare, &c. Diebus ad exercenda seruilia opera concessis vnusquisque suo intentus est operi, & abstinet à crapula, ludis, & vanitatibus: diebus autem festis passim concurritur ad cauponam, ad ludos, ad spectacula, & choreas, in irrisionem diuini nominis & diei præuaricationem.*

5 Quamuis autem honesta aliqua & moderata recreatio festis diebus post persoluta religionis officia, minimè prohibeatur, *Ita tamen*, inquit Sanctus Chrysostomus hom. 8. de resur. *sanctorum dierum festiuitas agi debet, vt relaxatione corporum puritas non corrumpatur animorum, sed potius abstinentes ab omni luxu, ebrietate, lasciuia, dantes operam sobriæ remissioni & sanctæ sinceritati id efficere tentemus; vt quidquid tunc corporali abstinentia non adipiscimur, mentium puritate quæramus.*

Secundum quod ad sanctificationem Festorum dierum requiritur, est, vt dies illi cultui diuino, alijsque pijs operibus impendan-

pendantur. Præ cæteris autem religionis & pietatis exercitijs, quæ ad debitam Festorum celebrationem pertinent, vnum præsertim iniungitur, nimirum vt diebus Dominicis & Festis omnes & singuli fideles vsum rationis habentes, sanctissimo Missæ Sacrificio intersint, cum ea deuotione & attentione quæ tantum mysterium decet. Hoc præceptum Ecclesiasticum expressum habetur cap. *Si quis etiam*, & cap. *Omnes fideles*, & cap. *Missas* de consecr. & satis constat ex vniuersali & continua Ecclesiæ praxi.

Ad hoc vero vt quis huic præcepto satisfaciat, duo præsertim requiruntur. Primum est, vt corpore sit præsens, & mente in Deum attentus: qui enim sciens in aliqua Ecclesia Missam celebrari, domi se contineret, mentemque solam circa mysteria Missæ applicaret, huic præcepto non satisfaceret; sicut nec ille, qui corpore quidem præsens esset; sed animo vanis cogitationibus per notabilem aliquam Missæ partem deliberatè distraheretur. Non est vero necessarium (vt rectè obseruat Toletus lib. 6. c. 6.) auribus audire, vel intellectu percipere ea quæ in Missa dicuntur, vel Sacerdotem celebrantem oculis videre; sed morali præsentia corporis, & virtualis saltem attentio mentis sufficit.

Potest etiam quis, vt docet idem Toletus & alij plures Theologi, eo tempore, quo Missæ interesse tenetur, simul recitare horas canonicas, precesque aliquas ad quas obligatur, & vtrique obligationi simul satisfacere: dummodo, vt monet Nauarrus cap. 12. n. 8. ita preces illas recitet, vt attentionem auditioni Missæ necessariam non amittat, sciatque & velit Missam audire, & saltem virtualiter huius Sacrificii oblatione Deum colere.

6 Quæres, an qui, dum Missa celebratur, peccata sua confitetur, illius audiendi præcepto satisfaciat? Respondetur quod, quamuis Suarez & Azorius, quos citat Bonacina Qu. de Missa pun. 11. existiment non satisfacere: nihilominus probabilissime dici potest, eos qui tempore Missæ, præsertim solemnioris, parochialis, v. g. per aliquod breue temporis interuallum confessioni faciendæ incumbunt, præcepto Missæ audiendæ satisfacere: tum quia in illo pœnitentiæ actu plurium aliarum virtutum actus, puta contritionis, humilitatis, boni propositi, &c. exercentur, qui ex se nihil obstant, imò plurimum conferunt ad hoc, vt quis deuotè sacrificio Missæ intersit: tum etiam quia communis vsus & praxis ita obtinuisse videtur; in Ecclesijs siquidem parochialibus, illis præsertim, in quibus vna tantùm aut altera Missa celebrari solet (quod in vicis & pagis frequens est) solent vtplurimum confiteri pœnitentes, interim dum Missa cui intersunt celebratur; nec vllus adhuc Episcopus aut Superior id prohibuit.

Secundum, quod requiritur, est, vt Missa integra audiatur, saltem

tem vſque ad Sacerdotis benedictionem, iuxta Canonem 47. Concilij Agathenſis, & cap. *Cum ad celebrandas*, de conſecr. diſt. 1. qui enim partem aliquam Miſſæ prætermittit abſque iuſta cauſa, peccat, venialiter quidem, ſi pars ſit exigua: mortaliter verò, ſi ſit notabilis, vt docet Nauarrus cap. 21. num. 1. & 2. Diſp. q. vlt. de Miſſa, pun. 11.

2 Quænam autem ſit notabilis pars Miſſæ, quam proinde omittere ſit peccatum mortale: Nauarrus, Suarez, Toletus, quos citat & ſequitur Bonacina, exiſtimant illam Miſſæ partem, quæ à principio vſque ad Epiſtolam incluſiue protenditur, eſſe notabilem, nec ſine peccato mortali omitti poſſe: Syluester tamen, Coninchus & Azorius ab eodem citati, partem illam notabilem extendunt vſque ad initium Euangelij. Addit Toletus lib. 6. cap. 9. ex Nauarro, & alijs, poſſe vtcunque huic præcepto ſatisfieri ſi quis partem alteram audiat ab alio: quod quamuis ipſi probabile videatur, recte tamen monet conſultius eſſe & tutius integram vnius Sacerdotis Miſſam audire. Obſeruat etiam ibidem, nullam eſſe obligationem, ne quidem in die Natalis Domini, plures Miſſas audire: ſed vnam ſufficere ad hoc vt præcepto ſatisfiat.

Porrò à præcepto Eccleſiaſtico Miſſam diebus feſtis audiendi excuſat Impotentia ſiue phyſica, ſiue moralis: impotentiam phyſicam dicimus, cùm quis nullo modo id poteſt: puta cum eſt in carcere detentus, vel lecto per ægritudinem affixus, aut nauigat in mari, &c. nam iuxta regulam iuris. 9. *Ad impoſſibile nemo poteſt obligari*. Per impotentiam verò moralem intelligimus, quando quis nonniſi cum ſumma difficultate aut graui detrimento, ſpirituali vel alieno Miſſam audire poteſt, vt ſi quis timeat, ne adeundo Eccleſiam, ab hoſtibus in via occidatur: vel ſi domum deſerat, ne à furibus expiletur: vel ſi infirmum ſolum relinquat, ne graue aliquod incommodum patiatur. Ita Nauarrus, Suarez, & alij apud Bonacinam diſp. 44. quæſt. vlt. de Miſſæ Sacrificio, punct. vlt. apud quem plurimi alij ſimiles caſus videri poſſunt.

§. II.

Quot modis peccetur in tertium Decalogi præceptum.

1 PECCANT in primis, qui diebus feſtis contra Eccleſiæ prohibitionem opera ſeruilia, abſque vlla cauſa legitima exercent, qui alios ad id cogunt vel inducunt: peccant etiam Superiores politici, qui diebus feſtis ſibi ſubditos operibus illis ſeruilibus vacare permittunt.

Item qui diebus feſtis, citra neceſſitatem, vendunt aliquid aut

emunt, præsertim si enim emptione illa aut venditione tempus aliquod notabile insumatur ; qui diebus illis officinas apertas tenent, aut merces vendendas exponunt.

Peccant & Iudices & illorum Officiales, si nulla vrgente necessitate, diebus festis, citationes, testium iuridicas auditiones, & alias iudiciales actiones exercent: Item qui totos dies festos, aut maximam & præcipuam illorum partem, aleis, choreis, comessationibus, & aliis vanis aut profanis actionibus impendunt.

2 Peccant, qui diebus festis Missam audire omittunt, vel illam integram non audiunt, vel qui audiunt quidem, sed sine attentione, ac per illius partem aliquam notabilem vanis confabulationibus ac superfluis cogitationibus deliberatè distrahuntur.

Peccant denique patres familias, aliique Superiores, qui à filiis & subditis Missam diebus festis audiri non curant, aut eos talibus occupationibus detinent, ex quibus fit vt Missam audire non possint.

SECTIO IV.

Explicatur quartum Decalogi præceptum.

Honora Patrem tuum, & Matrem tuam, &c.

CVM iuxta doctrinam S. Thomæ 2. 2. qu. 33. a. 2. præcepta, quæ pertinent ad officia charitatis proximo impendenda, ad hoc quartum Decalogi præceptum reducantur: idcirco, antequam explicemus particularia illa officia, quibus erga parentes & alios Superiores obstringimur, videtur doctrinæ ordo, quem etiam Nauarrus secutus est, postulare, vt prius de ipsa charitate proximi, illiusq; generalibus præceptis & obligationibus tractemus: quod vt distinctius exequamur, tria præsertim hìc explicanda sunt. Primò, quænam personæ sint ex charitate diligendæ. Secundò, quis ordo sit in illa dilectione seruandus. Tertiò, quinam sint actus charitatis, & quo tempore ad illos exercendos obligemur. Exinde ipsius quarti præcepti specialem obligationem aggrediemur; & inuestigabimus quænam personæ patris ac matris nomine designentur, & quem honorem illis impendere debeamus.

§. I.

§. I.

Quanam persona sint ex charitate diligenda.

1 DOCET S. Thomas quæst. 13. a. 22. quatuor præsertim esse ex charitate diligenda, iuxta mentem S. Augustini lib. 1. de doctr. Christ. c. 23. *vnum, quod supra nos est, scilicet Deum: alterum, quod nos sumus: tertium quod iuxta nos est, scilicet proximum: quartum, quod infra nos est, scilicet pro prium corpus.* Atque in primis de dilectione ipsius Dei, sectione 1. egimus. Quod verò spectat ad dilectionem illam, qua nos ipsos ex charitate diligere tenemur, docet S. Thomas art. 4. quod cùm charitas, qua Dũ diligimus, etiam ad ea, quæ ipsius Dei sunt, debeat extendi: cumque iuxta Apostolum ad Rom. 14. *Nemo nostrum sibi viuat, nemo sibi moriatur; sed siue viuimus, siue morimur, Domini sumus,* & quidem tot titulis, quot in eius diuinitate perfectiones fulgent; quot ab eius bonitate beneficia in nos effluunt: Ideo vnusquisque sei psũ, non propter se, sed propter Deum, vt aliquid ipsius Dei, debet ex charitate diligere.

Quod spectat ad corpus nostrum idem Sanctus Doctor a. 5. dicit illud duobus modis considerari posse, vel secundùm eius naturam, vel secundùm infectionem culpæ, & corruptionem pœnæ. Cum igitur natura eius à Deo sit, possimusque vti corpore nostro ad ipsius Dei obsequium, & vt loquitur Apostolus Rom. 6. *exhibere membra nostra, arma iustitia Deo*: ea ratione debemus etiam corpus nostrum diligere: Sed infectionem culpæ, aut corruptionem pœnæ, in corpore nostro nullatenus diligere aut fouere debemus, imo potius ex vero charitatis affectu amouere: vnde intelligitur quo sensu dixit Apost. Coloss. 3. *Mortificate membra vestra, qua sunt super terram, &c.*

Quod denique spectat ad proximum, quem ex charitate diligere debemus, S. Doctor ab illa proximi denominatione excludit in primis creaturas rationis expertes, quia sunt incapaces beatitudinis supernaturalis, in cuius communicatione charitas fundari debet: Excludit deinde damnatos & dæmones; quia ipsis bonum æternæ vitæ velle non possumus, cùm ipsis illud Deus non velit, imo contrarium pro tota æternitate decreuerit.

Nomine igitur proximi S. Doctor a. 6. 8. & 10. asserit significari Sanctos Angelos, & homines, siue beatos, siue viatores, siue peccatores, siue iustos, siue amicos, siue inimicos: quos quidem ita ex charitate diligendos esse dicit, vt eos nunquam actu ipsi charitati contrario, odio scilicet, prosequamur: neque vllum eorum ab illa generalitate dilectionis proximi excludamus, & prætereà vt secundũ

animi dispositionem semper parati simus, charitatis actus, siue internos elicere, siue externos exercere erga quoscunque, etiam peccatores aut inimicos, quotiescunque id ex diuinæ legis præscripto faciendum esse nobis innotescet.

Quod autem spectat ad inimicos, in quibus est specialis difficultas, certum est illos ex charitate propter Deum esse diligendos. quod expressè præcipit Christus Dominus, Sanct. Matth. 5. *Ego autem dico vobis, diligite inimicos vestros*: illisque dilectionis signa generalia exhibenda, quæ communiter alijs eiusdem conditionis hominibus, nos æquè attingentibus, exhibere solemus, & in casu extremæ vel grauis necessitatis illis æquè ac alijs auxilia & beneficia præstanda: quod etiam iussit Christus Dominus, cum dixit: *Benefacite ijs, qui oderunt vos*. Imo etiam iniuria ab eis accepta propter Deum ipsi est condonanda, 8. Matt. *si enim* (vt dixit Christus Dominus) *non dimiseritis hominibus, nec Pater vester cælestis dimittet vobis peccata vestra*: & c. 18. dicit condonationem illam, non solum exteriùs, sed ex interiori cordis affectu esse præstandã: quod si actio iniuriarũ ciuilis aut criminalis ab eo qui damnum aut læsionem passus est, instituatur, sicut id iure potest, sic ex odio & vindictæ appetitu facere non debet: sed ciuilem quidem, eo tantum fine vt damnum illatum compensetur: criminalem vero, ex amore iustitiæ aut alicuius alterius virtutis motiuo, vt docent Richardus, Gabriel, Nauarrus, & alij apud Layman. tr. 3. de char. cap. 4. non vero ex motu odij, aut appetitu vindictæ.

Qamuis autem hæc ita se habeant, certum est nihilominùs licitum esse & honestum, in peccatoribus & inimicis odisse ac detestari peccatum, illudque per emendationem tollere: si id iure possumus: vel optare, vt à Deo aut à Superioribus puniatur: vnde Apostolus dicebat Gal. 5. *Vtinam abscindantur qui vos conturbant.* Quin & de eiusmodi punitione lætari possumus, quatenùs per illam tollitur malum peccati: & è contrario tristari, si peccatorum prauos conatus prosperare videamus: quod optimè explicat S. Gregor. lib. 22. Mor. cap. 11. his verbis: *Euenire plerumque solet vt non amissa charitate & inimici nos ruina lætificet, & rursus gloria sine inuidia culpa contristet: cum & ruente eo, quosdam bene erigi credimus, & eo proficiente, quosdam iniuste opprimi formidamus.*

§. III.

§. III.

Quis ordo in charitate seruandus sit.

1 CERTVM est ordinem aliquem in dilectione charitatis esse seruandum, vt docet & probat S.Thomas quæst. 26. art. 1. 2. & 3. Hic autem ordo, vt idem explicat, exigit à nobis vt Deum amore appretiatiuo plusquam res alias quascunque, absque vlla comparatione aut exceptione, diligamus: tùm vt post Deum nos ipsos, exinde proximos nostros, ac vltimo loco corpus nostrum eadem charitatis dilectione complectamur.

Cùm autem diligere nihil aliud sit quàm bonum velle, sintque tria præcipua bonorum genera, quæ nobis ipsis vel proximis velle possumus spiritualia scilicet, vt gratiam, virtutes, gloriam, &c. corporalia vt vitam & sanitatem corporis, &c. exteriora denique, vt famam, diuitias, &c. ordo charitatis suprà relatus postulat, vt post Deum (de cuius dilectione iam suprà egimus) quisque primo seipsum diligat, quoad bona spiritualia: deinde proximum quoad eadem bona spiritualia: posteà seipsum quoad bona corporalia, & exinde proximum quod ad eadem bona corporalia: & sic deinceps seipsum & proximum, quoad alia bona exteriora. Ita S.Th. per totam quæst. 26. vbi id fusè explicat.

2 Vnde sequitur 1. nunquam licitum esse, cuiusuis boni alijs procurandi prætextu, spiritualem aliquam animæ iacturam per peccatum quantumuis exiguum deliberatè incurrere: *Quid enim prodest homini:* vt ait Christus Dominus S Matth. 8 *si vniuersum mundum lucretur, anima verò sua detrimentum patiatur?* & cap. 22. ponit dilectionem sui ipsius, tanquam regulam & normam dilectionis proximi: *Diliges proximum tuum sicut teipsum*: regula autem, vt docet S. Th. art. 4. prior est & potior est quàm regulatum.

Sequitur 2. quoad alia bona corporalia & exteriora, cæteris paribus, vnumquemque debere magis seipsum diligere quàm proximum: vnde vt ait Sanct. August. lib. de mendacio c. 6. *Si quis exponat vitam corporalem propriam pro vita corporali alterius, iam non diligit proximum sicut seipsum, sed plusquam seipsum: quod,* vt postea subiugit, *sana doctrina regulã excedit.* Non est tamen cõtra hunc charitatis ordinẽ, si quis ex motiuo alicuius virtutis, vitã propriã pro tuẽda amici vita exponeret, quod à sancto Hieronymo in c. 7. Mich. & S. Ambrosio lib. 3. de Officijs c. 12. tanquam honestæ & perfectæ amicitiæ officium commendatur: & à fortiori posset, imo aliquando deberet quis pro salute temporali communitatis

suæ, puta ciuitatis aut patriæ, vitam, & alia bona exteriora exponere; cum rationis ordo postulet vt pars pro suo toto periclitetur.

Sequitur 3. si de bonis diuersi generis agatur, tunc bonum spirituale proximi, bono nostro corporali præferendum esse, ac proinde proximo versanti in extrema necessitate spirituali, etiam cum certo propriæ vitæ periculo, succurrendum esse: dummodo tamen probabilis spes iuuandi proximum affulgeat. Ita Sanct. Thomas quæst. 44. art. vlt. ad 2. vnde Sanct. Ioannes Epist. 1. cap. 3. *Et nos debemus*, inquit, *pro fratribus animas ponere.*

Et in extrema quidem ac moraliter insuperabili necessitate spirituali tenetur quilibet Christianus hunc charitatis ordinem seruare, vt ex ante dictis constat, & etiam docet S. Augustinus, & post illum communiter omnes Theologi: pastores autem, & ii, quibus animarum cura incumbit, subditis suis non solùm in extrema, sed etiam in graui necessitate constitutis succurrere debent, etiam cum propriæ vitæ periculo, vt fusiùs docet & probat, variisque exemplis illustrat Gregorius à Valentia disp. 3. q. 4. de ord. cap. 4.

3 Quod autem spectat ad ordinem charitatis in proximorum dilectione seruandum, certum est in primis quotiescunque agitur de auxilio præstando in extrema vel graui necessitate corporali alicuius, ordinem charitatis postulare, vt personas nobis secundùm carnem magis coniunctas, aliis secundùm carnem minus coniunctis præferamus: vnde sequitur patrem & matrem aliis omnibus esse præferendos; exinde vxorem, posteà filios, fratres & alios consanguineos, prout quisque illorum nobis secundùm carnem coniunctior existit, vt docet Sanct. Thomas art. 8. & sequent. & post illum Isambertus, tract. de charit. disp. vltim. art. 2.

Quod si fiat comparatio eorum qui secundùm carnem, cum alijs qui secundùm spiritum nobis coniuncti sunt: quamuis variæ sint Doctorum sententiæ, nec satis dilucidè constet quænam super hac quæstione fuerit mens S. Doctoris, probabilissima tamen nobis videtur eorum sententia, qui asserunt, quod quamuis absolutè loquendo illi, qui sunt meliores & sanctiores, alijs minus bonis & sanctis obiectiuè magis diligi debeant, id est amore approbationis & complacentiæ, quo illorum virtutem & sanctitatem magis æstimemus & amemus: appretiatiue tamen eos, qui nobis secundùm carnem propinquiores sunt magis diligere debemus iis qui nobis spiritualiter tantum sunt coniuncti. Ita Richardus, Bannes, & alij, quos citat & sequitur Isambertus suprà.

Quod tamen non obstat quin amicum vel benefactorem insignem præferre interdum liceat aliquibus consanguineis, vt post Dominicum Bannem docet Valentia sup. pun. 5. fieri etiam potest, vt ali-

vt aliquando causæ aliquæ rationi maximę contentaneæ occurrant, ob quas ordo charitatis suprà relatus licitè ac honestè inuerti possit, vt expressè docet S. Th. q.32. art.9. e. g. in fauorem personæ bono publico maximè vtilis.

§. III.

De actibus charitatis erga proximum ac præsertim de eleemosyna corporali.

1 VARII sunt & multiplices actus charitatis erga proximum, quorum præcipuos enumerat S. Doctor quæst.27.28. & sequent. scilicet dilectionem, qua alteri per charitatem bonum volumus: beneficentiam, qua bonum quod ei volumus, quantum possumus, reipsa illi tribuimus: gaudium, quo de illius bono, v. g. conuersione à peccatis, profectu in virtute, &c. lætamur: pacem, qua simul cum proximo conspiramus in iis, quæ ad illius bonum spirituale conferunt: misericordiam, qua, illius miseriis tanquam nostris condolemus, easque, quantum possumus, subleuamus.

Sunt autem duo præcipui actus ipsius misericordiæ, de quibus Theologi fusius disputare solent, eleemosyna scilicet, & correctio fraterna.

Eleemosyna, vt docet S. Thomas, quæst.32.art. 1. est actus charitatis, quo quis propter Deum proximo indigenti subuenit. Cum autem duplex indigentia reperiri possit in proximo, spiritualis scilicet ac corporalis, ideò etiam duplex eleemosynæ species à S. Doctore art.2. assignatur: alia spiritualis, qua indigentiæ spirituali succurritur, de qua paragrapho sequenti agemus: alia corporalis, qua miseria & indigentia corporis subleuatur.

2 Circa hanc verò eleemosynam corporalem, certum est illam esse, non solum in consilio, sed etiam in præcepto, vt docet & probat S. Th. art. 3. & apertè colligitur ex varijs Scripturæ locis Ezech.16. *Hac fuit iniquitas Sodomæ, manum egeno & pauperi non porrigebant*. Et S. Matt.25. Christus Dominus flammis æternis adiudicat eos, qui misericordiæ opera exercere omiserunt. Idipsum SS. Patres vnanimiter asserunt: S. Ambrosius lib. de Nabute, loquens de eleemosyna *Debitum*, inquit, *reddis, nõ largiris indebitum: ideoque tibi dicit Scriptura: Inclina pauperi aurem tuam, & redde debitum tuum*. S. Basilius concione in illud dictum diuitis: *Destruam horrea mea*: dicit diuitem illum *non cogitasse de superfluo pauperibus erogando, nullamque præcepti diuini habuisse rationem*: S. Gregorius Nazianz. orat. de pauperum amore dicit nos *Mandato diuino atque exemplo ad eleemosynam largiendam excitari*.

Verùm difficultas est, cum præceptum illud affirmatiuum sit, quo potissimum tempore obliget: quod vt melius & certius dignoscatur, obseruandum est ex S. Doctore, obligationem faciendæ eleemosynæ ex duplici capite oriri: Primò, ex parte dantis si habeat bona superflua: siue ea sint superflua naturæ, id est non necessaria ad vitam suam & suorum sustentandam; siue sint superflua personæ, id est non necessaria ad personæ conditionem, dignitatemque tuendam. Secundò, ex parte accipientis, si aliqua prematur necessitate: quæ quidem triplex esse potest: vna extrema, cui nisi succurratur, hominis vita periclitabitur; altera grauis, cui nisi subueniatur, vitam ægrè ac difficulter sustentabit: tertia communis, qualis est fermè eorum qui ostiatim mendicant.

3 Hac obseruatione supposita, in quæstione valde perplexa & difficili, quæ Doctores in varias distraxit sententias, breuiter dicimus, probabilissimam nobis videri sententiam illorum qui asserunt, vnumquemque obligari sub peccato mortali ad eleemosynam erogandam de superfluis naturæ, iis qui sunt in extrema necessitate constituti: de superfluis verò personæ, iis qui graui necessitate laborant. Ita Tolet. lib. 8. c. 35. vbi pro hac sententia citat S. Doctorem, & plurimos alios Theologos, probatque illam ex his Christi Domini verbis: *Ite maledicti in ignem æternum: esuriui enim, & non dedistis mihi manducare, &c. Hospes eram, & non collegistis me, &c. infirmus & in carcere, & non visitastis me*: manifestum est enim has necessitates non esse extremas; & tamen condemnari hominem, qui in illis proximum suum subleuare omisit.

An verò ex superfluis illis personæ vnusquisque sub peccato mortali teneatur ad erogandam eleemosynam in omnibus pauperum necessitatibus; itavt nullus licitè possit superflua sibi retinere, sed pauperibus, qui nunquam & nusquam desunt, illa distribuere obligetur: idem Toletus suprà asserit communiorem Doctorum sententiam esse negatiuam, quamuis non desint, qui affirmatiuam amplectantur; proindeque nullum sub peccato mortali ad eroganda pauperibus superflua teneri, extra graues aut extremas necessitates; aitque se non audere ad id obligare sub mortali eos, quos tot & tanti Doctores ab illo citati excusant.

Rectè tamen monet eos, qui habent superflua, non omninò securos esse debere; sed timere ne fortè sibi suæque cupiditati nimis blandiantur: & seriò perpendere, quàm diuersa sint iudicia Dei à iudicijs hominum: ideoque longè tutiùs esse, vt superflua illa status & dignitatis in opera charitatis aut alia Deo grata & honorifica impendant, quàm otiosa apud se retineant, præsertim cùm SS. Patres, quorum plurimos citat, sint hac in re longè rigidiores, videanturque asserere vniuersim homini Christiano illicitum esse superflua

perflua retinere, quandiù sunt aliqui pauperes, in quos illa erogare possit.

Addit prætereà idem Author, aliter hoc eleemosynæ faciendæ præcepto teneri eos, qui aliorum curam habent, præsertim Ecclesiasticam & spiritualem; aliter eos, qui non habent: hi enim satisfaciunt indigentibus illis qui occurrunt, eleemosynam erogando; illi verò insuper inquirere aliquo modo tenentur, num sibi subditi, suæque curæ commissi grauem aliquam egestatem patiantur, vt eis succurrant. Docet præterea personas Ecclesiasticas, siue beneficia & redditus Ecclesiasticos obtineant, de quibus infrà suo loco, siue bona tantùm patrimonialia possideant, eodem faciendæ eleemosynæ præcepto arctius obligari, eo quod in illis superfluum magis inueniri possit quàm in Laicis: cum enim neque vxores, neque filios aut filias habeant, cumque modum ac modestiam in victu ac vestitu seruare teneantur, non tot rebus indigent, nec ad tantas expensas faciendas obligantur.

Quæres, num omnes personæ eleemosynam erogare licitè possint. Repondet S. Doctor art. 8. illum, qui est sub alicuius potestate constitutus, de re illa, secundùm quam Superiori subiicitur, eleemosynam licitè facere non posse, nisi de consensu illius cui subditus est; vnde sequitur religiosos, filiosfamilias, ac seruos eleemosynas absque consensu Superiorum, parentum, aut dominorum erogare licitè non posse, nisi extrema aliqua indigentis necessitas eos ad id obliget: possunt tamen filiifamilias ex bonis castrensibus, aut quasi castrensibus, id est ex illis quæ vel in bello, vel in alicuius officij publici exercitio consequuntur, erogare eleemosynas, sicut & de ijs, quæ in proprias expensas ipsis à parentibus conceduntur. Ita Toletus lib. 8. c. 31.

5 Quod autem spectat ad vxorem, quamuis de bonis communibus absque mariti consensu eleemosynas erogare non debeat: poterit tamen, vt idem Toletus docet suprà cap. 29. id facere, si vltra dotem quam attulit, aliquid sibi proprium reseruauit: aut si per alterius donationem vel proprium laborem & industriam aliquid illi obueniat: in quo tamen locorum consuetudinem seruandam esse dicit. Item si maritus sit amens, aut ipsi vxori rei domesticæ administrationem relinquat, aut sit suprà modum tenax & auarus; neç eleemosynas vllas, etiamcum tenetur, erogare velit: tunc enim vxor id poterit exemplo Abigail 1. Reg. 25. quæ Dauidi dedit, viro suo nesciente. Addit idem Author posse etiam de bonis sibi cum marito communibus facere modicam eleemosynam, propter quam maritus nullam indigentiam patietur.

§. IV.

§. I V.

De eleemosyna spirituali, & correctione fraterna.

1 DOCET S. Th. q. 32. 1. septem præsertim modis spiritualem eleemosynam exerceri posse, scilicet docendo ignorantem, consilium dando dubitanti, afflictum consolando, corripiendo peccantem, tolerando benigne illos qui graues sunt & onerosi, condonando iniurias, & pro viuis ac defunctis orando.

De hac autem spirituali eleemosyna idem quod de corporali dicendum est, seruata tamen debita proportione; scilicet vnumquemque teneri eo quo potest modo ad succurrendum proximo constituto in extrema & moraliter insuperabili necessitate spirituali, vt dictum est §. 2. & etiam in graui, id est, quando nonnisi ægre & cum summa difficultate necessitas illa spiritualis superari potest: quamuis hæc obligatio succurrendi in graui necessitate spirituali, non adeo stricta sit in Laicis, ac in Sacerdotibus; illis præsertim quibus animarum cura commissa est, qui proinde ratione officij sui debent instruere ignorantes, de rebus illis, quæ ad salutem necessaria sunt; consilium rectum de iisdem rebus ad salutem necessarijs præbere; item afflictis quam possunt impendere consolationem, ne malorum pondere oppressi in desperationem incidant: similiter & aliorum defectus tolerare, condonare iniurias, corripere peccantes, ac pro viuis & defunctis orare, quoties id ab illis charitatis ordo, aut muneris sibi impositi ratio exigit.

2 Verùm peculiaris est difficultas circa correctionem fraternam peccantium; quo nomine à Theologis intelligitur qualiscumque sermo, quo quis vel mouendo vel reprehendendo, vel hortando, vel rogando, vel instruendo, aut alia simili ratione nititur proximum à peccato reuocare, & ad officium virtutemque reducere, idque ob ipsius proximi proprium ac peculiare bonum.

De hac autem fraterna correctione supponimus tanquam certum, inesse obligationem ad illam faciendam non solum ex consilio; sed ex præcepto, vt docet S. Thomas, qu. 33. art. 2. & cum eo Theologi omnes, qui id communiter probant ex his Christi Domini verbis S. Matt. 18. *Si peccauerit in te frater tuus, vade, & corripe eum, &c.* id est, si te sciente, peccauit frater tuus, vt explicat S. Aug. serm. 16. de verb. Dom. qui hæc Christi Domini verba tanquam de præcepto dicta intelligit.

Hoc supposito, tria præsertim de correctione fraterna quæri possunt. Primum, quod facienda sit. Secundum, à quo facienda sit. Tertium, quis ordo in illa seruandus.

3 Ad primum quæsitum respondetur, hoc præceptum, cum affirma-

matiuum fit, non quouis tempore obligare, sed solum concurrentibus quatuor conditionibus. Prima est, vt noueris peccatum proximi: si enim illud ignores, corrigere non teneris, imò nec curiosius inquirere debes; hoc enim ad Superiorem illius propriè pertinet, vt docet S. Thomas art. 2. ad 4. vnde Prou. 24. *Ne quæras*, inquit Sapiens, *impietatem in domo iusti & non vastes requiem eius*. Secunda est, vt ille qui peccauit, nec emendatus sit, nec mox siue per alium, siue per seipsum credatur, emendatus sit, vel proximè emendandus existimetur, correctione tua non indiget, nec proinde ad illam faciendam obligaris, vt docet Valentia disp. 3. quæst. de correct. fraterna part. 2. Imò valdè probabilis est sententia Syluestri, Turriani, & aliorum, quos citat & sequitur Laymannus tract. 3. c. 7. de correct. fratern. peccatum merè præteritum si non subsit periculum recidendi, non cadere sub obligationem præcepti correctionis fraternæ: vnde Eccl. 19. dicitur: *Corripe proximum, ne fortè iteret.* Tertia est, vt speres aliquem fructum tuæ correctionis: si enim nulla sit emendationis spes, imo verearis ne is qui peccauit, correctione tua deterior fiat, tunc manifestum est te ad illam minimè obligari: vnde Sanctus Augustinus dicit lib. 1. de ciuit. cap. 9. ad charitatem pertinere, vt quis *corripiendis male agentibus parcat: quia ipsis metuit ne deteriores ex hoc efficiantur.* Excipiendus est tamen casus ille, in quo ex defectu correctionis alij scandalum paterentur: tunc enim correctio facienda, ne alij inde peccandi occasionem arripiant. Quarta deniq; cōditio est, vt locus, tempus, aliæq; ad corrigendum circunstantiæ opportunæ sint: si enim alterius temporis, vel loci opportunitatem ad proximum corrigendum commodiorem expectes, non teneris statim illum corrigere, sed laudabiliter id differre potes. Ita docet S. Th. a. 2. ad 3. & S. Aug. suprà dicit esse consilium charitatis, si *aliquis propterea obiurgandis & corripiendis male agentibus parcat; quia opportunũ tempus requirit.*

Quod spectat ad secundum quæsitum, quinam videlicet ad correctionem fraternam obligentur, asserit S. Doctor art. 3. omnes teneri ex virtute charitatis: quod etiam constat ex Eccl. 17. vbi dicitur quod Deus *Mandauit vnicuique de proximò suo*: & S. Matth. 18. vbi Christus indefinitè præcipit: *Si peccauerit in te frater tuus, corripe eum, &c.* Prælati tamen & Superiores, quibus aliorum cura incumbit, strictiùs ad correctionem faciendam obligantur: quæ quidem, si spectetur vt est actus iustitiæ vindicatiuæ, ad illos solos pertinet, vt obseruat idem S. Doctor.

Quod denique spectat ad tertium quæsitum; videlicet quis ordo in correctione fraterna seruandus sit: & an ordo à Christo Domino in Euangelijs præscriptus, sit ex præcepto necessarius; vt scilicet peccans primò priuatim admoneatur; tum si hæc admonitio nihil

profit,

uiora eiuſmodi peccata diſſimulare: niſi talia ſint, quæ vel ſcandalum aliorum, vel grauioris alicuius peccati committendi occaſionem præbere poſſint. Ita Nauarr. cap. 24. n. 13. vbi addit aliquando licitum eſſe expectare, vt peccator rurſus incidat in peccatum, in quo deprehenſus poſſit cum fructu corrigi.

Tertia difficultas eſt, an teneamur admonere & corripere illum, qui ex ignorantia peccat? Reſpondetur nos ad id teneri, ſi eius ignorantia ſit vincibilis, id eſt, de re, quam quis ſcire poteſt & debet: ſi autem ſit inuincibilis, diſtinguendum eſt: vel enim ſperatur fructus aliquis ex illa correctione, vel minimè ſperatur. Si primum, inſtruere tenemur ignorantem, præſertim ſi illius cura nobis commiſſa ſit: ſi ſecundum, bonæ fidei relinquendus eſt, dummodo tamen inde alterius damnum aut ſcandalum non ſequatur. Ita Bannes, Malderus, Azorius, Nauarrus, & alij, quos citat & ſequitur Bonacina diſp. 3. q. 4. de charit. punct. 7.

Quarta & vltima difficultas eſt, quale peccatum ſit fraternæ correctionis omiſſio. Reſpondetur illum peccare mortaliter, qui commodè ac facilè impedire vel tollere poteſt correctione fraterna grauem miſeriam ſpiritualem proximi, quale eſt peccatum aliquod mortale, ſed non audet ob alicuius mali temporalis timorem vel alicuius temporalis boni cupiditatem, quæ in eius animo fraternæ charitati præponderat, vt conſtat ex dictis §. 1. illum autem, qui propter Paſſionem aliquam timoris, verecundiæ, aut puſillanimitatis non exiſtimat ſe tam ſtrictè ad hoc obligari, vel minus ſe idoneum reputat ad correctionem faciendam, ideoque illam omittit: plerumque nonniſi venialem culpam incurrere, vt docet S. Thom. art. 12. ad 3. quod tamen intelligendum videtur cum exceptione, niſi is qui corrigere omittit, ſit ſuperior, aut ex illa omiſſione graue aliquod ſcandalum ſequatur.

§. V.

Quænam peccata charitati proximi aduerſentur.

1 QVATVOR ſunt præſertim peccatorum genera, quæ proximi charitati opponuntur, & ad quæ reliqua poſſunt reuocari, odium ſcilicet, inuidia, diſcordia, & ſcandalum: de quibus agit S. Doctor qu. 34. & ſequent. vbi docet eſſe duplex proximi odium, abominationis ſcilicet, & inimicitiæ. Odium abominationis eſt alienatio & auerſio voluntatis à proximo, propter aliquod malum quod in eo concipimus: odium verò inimicitiæ, eſt illud, quo malum aliquod proximo volumus: vtrumque odium ex genere ſuo peccatum mortale eſt, ſi quis, verbi gratia, proxi-

mum

mum suum aduersetur & abominetur quatenus homo, vel quatenus Christianus est, item si graue malum aliquod illi optet, quatenùs illi malum est, iuxta illud quod dicitur 1. Ioan. 3. *Omnis qui odit fratrem suum, homicida est*: defectus tamen deliberationis aut materiæ leuitas à peccato mortali excusare posset; imò nullum esset peccatum, si quis peccatorem odio prosequeretur, non quatenùs homo est, sed quatenùs peccator, id est, si abominaretur eius peccatum, vel si optaret illi aliquod malum, non quatenùs eius malum est; sed quatenùs ad destructionem & exterminium peccati conferre potest, vt patet ex ijs, quæ paragraphis præcedentibus dicta sunt.

2 Inuidia, vt docet S. Thomas quæst. 36. est deprauatus voluntatis affectus, quo quis tristatur de bono proximi, quatenùs est propriæ excellentiæ imminutiuum, quod vt melius intelligatur, obseruandum est ex Toleto lib. 8. cap. 63. septem potissimum modis contingere posse, vt quis tristetur de bono proximi. Primò, quia inde aliquod malum sibi timet; vt si quis tristetur de electione alicuius in aliquam dignitatem, eo quod sibi inde damnum aliquod prouenturum vereatur; quod si damnum illud sibi iniustè inferendum rationabiliter timeat, nullum erit peccatum: si autem iustè, v. g. si fur aut sicarius tristetur, eo quod electus sit in iudicium vir integerrimi animi, a quo scelerum suorum vindictam sibi metuit, peccabit: quia sicut non liceret illi talem virum dignitate sua & potestate ob hunc metum priuare; sic nec etiam de ea tristari licitum est.

Secundò tristari potest aliquis de alterius bono, eo quod simili bono careat: vt quando quis videns hominem doctum, tristatur non quia doctus sit; sed quia ipse pari doctrina non sit præditus: & tristitia dicitur æmulatio, estque licita & honesta, si bona quæ quis æmulatur, ad salutem animæ diuinamque gloriam conducant: vt si quis videns hominem pœnitentem, zelo feruentem, tristetur, non de illius bono; sed ex eo quod se virtutibus eiusmodi destitutum videat; si autem æmulatio illa sit de temporalibus bonis, quæ non referantur in vllum honestum finem, tunc erit mala, vel indifferens, ratione motiui vnde orietur.

3 Tertiò tristari potest quis de bono alterius, quia eum tali bono indignum iudicat: & hæc est indignatio; quæ quidem bona vel mala est pro ratione motiui, ex quo concipitur: si enim aliquis tristetur, v. g. quod sceleratus aliquis & flagitiosus dignitatem aliquam consecutus sit: quia indignus est, & rationabiliter creditur abusurus, non peccabit: si verò ex prauo aliquo affectu temerè iudicet alium bono quod illi obuenit, indignum, ideoque de illo tristetur, peccatum committit graue vel leue pro ratione grauitatis vel leuitatis ipsius materiæ.

Quar-

Quartò potest tristari quis de bono alterius, quia est erga illum malè affectus: quando enim malo animo in aliquem sumus, bonum eius nobis displicet: & hoc pertinet ad odium, de quo supra.

Quintò potest quis tristari de bono alterius, quia est propriæ excellentiæ diminutiuum, & hoc propriè pertinet ad inuidiam, quæ (vt docet S.Thom. supr.) ex genere suo est peccatum mortale, nisi defectus aduertentiæ aut materiæ leuitas excuset: & si peccauit Saul inuidens gloriæ Dauidis, quatenus existimabat suam ab illa obscurari & minui.

Sextò potest tristari quis de bono temporali alicuius: quia est maioris boni spiritualis impeditiuum: & hoc pertinet ad charitatem:

Septimò de eodem bono temporali tristari potest; quia modo aliquo iniusto acquisitum est in damnum priuatum vel publicum: & hoc ad zelum iustitiæ pertinet.

Discordia est dissensio voluntatis à voluntate proximi, circa aliquod bonum, in quo tenetur quis consentire. Ita S.Thomas qu.37. dissentire enim a proximo in re aliqua mala bonum est: imo etiam dissentire in re aliqua bona, sed quam quis velle minimè obligatur, non est per se malum: sed tunc solummodo discordia peccatum est, quando quis in re aliqua bona, quam velle tenetur, ab alijs ex voluntatis prauitate dissentit.

4 Quod si hæc discordia sit circà veritatem, quam quis cum altercatione verborum impugnet, vocatur contentio: & si veritas illa quæ impugnatur, diuinum honorem aut notabilem proximi vtilitatem spectet, vt quãdo veritates ad fidem aut morum rectitudinem spectantes impugnantur, est peccatum mortale: si eo vsque procedat discordia illa & dissensio voluntatis, vt quis seipsum ab vnitate Ecclesię seiungat, nolitque esse capiti visibili, nimirum Romano Pontifici subesse; dicitur Schisma, estque graue peccatum mortale, vt docet S.Thom.qu.39.

Si ad discordiam animorum accedat etiam armorum violentia, qua proximo nocumenta aliqua in bonis fortunæ vel corporis iniustè inferantur, vocatur bellum; si tamen bellum ob causam aliquam iustam suscipiatur, si ab eo, qui legitimam potestatem habet, si cum recta intentione: tunc enim non est peccatum, vt docet ibidem Sanctus Thomas quæst.10. in eo pugnare licitum est. Aliàs, si vna ex tribus his conditionibus desit, peccatum mortale est, & quidem eo grauiùs, quo grauiora per illud damna proximo inferuntur. Quod quamuis ita sit, non debent tamen subditi de intentione Principis iudicare, sufficit enim vt illis manifestè non constet de iniustitia belli: imò quamuis dubitent an bellum iustum sit, possunt, & etiam

etiam interdum debent, quando ipsis à Principe ita præcipitur, pro illo militare: quod optimè explicat S.August.lib.22.cont.Faust.cap. 75.his verbis: *Vir iustus, si fortè sub Rege homine etiam sacrilego militet, rectè potest illo iubente bellare: si quod sibi à Principe iubetur, vel non esse contra Dei præceptum certum est: vel vtrùm sit, certum non est, ita vt fortasse reum faciat Regem iniquitas imperandi; innocentem autem militem ostendat ordo seruiendi.*

3 Scandalum denique, vt docet S.Thomas quæst.43.art.1.est dictum, vel factum minus rectum præbens alteri occasionem ruinæ. Dicitur 1.dictum vel factum quia interiores actus, cum alijs noti non sint, illis nocere non possunt. Dicitur 2.minus rectum, vt significetur posse aliquando scandalum oriri ex aliquo dicto vel facto, quod non sit ex se malum, sed quod habeat tantum speciem mali: Dicitur deniq; præbens alteri occasionem ruinæ, non verò causam eo quod propriè loquendo humana voluntas à nulla causa efficaciter induci possit ad peccandum: sed solummodò veluti oblata occasione sponte in illud consentiat.

Docet autem S.Thomas art.2.aliud esse scandalum actiuum, aliud passiuum. Scandalum actiuum est ipsummet dictum vel factum minus rectum, quod est alteri occasio ruinæ, siue id fiat ex certa & directa intentione alium inducendi ad peccandum: siue quamuis eiusmodi intentio non adsit, id tamen quod fit, ex se natura sua alium inducere potest ad peccandum. Scandalum passiuum est ipsa spiritualis ruina eius, qui scandalizatur. Potest autem aliquando scandalum actiuum esse sine passiuo: vt si quis aliquem inducere conetur ad peccandum, nec ille consentire velit. Potest etiam scandalum passiuum esse sine actiuo: vt si quis ex facto vel dicto alterius, quod ex se ad peccandum nulla ratione inductiuum est, occasionem ruinæ aut scandali per voluntatis prauitatem accipiat, quale fuit scandalum Pharisæorum occasione verborum Christi Domini. Et scandalum quidem passiuum mortale vel veniale peccatum est, vt declarat S.Doctor art.4.pro qualitate criminis, in quod quis propter dictum vel factum alterius impingit: similiter scandalum actiuum mortale est vel veniale, secundùm rationem dicti vel facti, quo præbetur alteri occasio ruinæ, vel secundùm intentionem illius, qui eiusmodi occasionem præbet. Quamuis verò scandalum passiuum non sit speciale peccatum, nec opus sit vt qui peccatum aliquod commisit, in confessione declaret se ab alio ad id inductum fuisse: scandalum actiuum tamen est peccatum speciale præcepto correctionis fraternæ oppositum, ac proinde in confessione declarandum, præsertim quando quis deliberatè alterū ad peccandum induxit: quod si præter eius intentionem id accidat, quamuis Caietanus in art. 3.

qu.43.

quæst.43.& quidam alij Theologi negent in eo casu scandalum actiuū esse peccatum speciale, probabilius tamen alij affirmant, vt Maior, Syluester, Nauarrus, quos citat & sequitur Valentia disp. 3. quæst. 18. de scand. punct. 8. vnde is qui aduertit aliquod dictum vel factum suum minus rectum posse alium ad peccandum inducere, nec tamen ideò ab illo dicto vel facto desistit, debet secundùm illos Doctores circunstantiam illam in Confessione declarare, si mortale fuit illud peccatum, cuius occasionem præbuit.

6 Deinde monet S. Doctor art. 7. spiritualia bona ad salutem propriam vel alterius necessaria, nunquam esse dimittenda, licet inde scandali passiui occasionem aliquis accipiat: nec ad euitandum huiusmodi scandalum, vllum vnquam peccatum, ne quidem veniale, committi debere, imò neque vllum opus bonum, licet minimè præceptum, omittendum esse, si scandalum ex sola alterius malitia oriatur: si tamen ex ignorantia vel infirmitate oriretur, tunc ad vitandū scandalum pusillorum, præstaret quoduis opus bonum minimè præceptum omittere, & quiduis aliud secluso peccato facere. Exemplum vtriusque habemus in ipsa Christi Domini persona, qui Matth. 15. ob scandalum Pharisæorum minimè ab incepto sermone destitit, & è contra cap. 17. ad vitandum populi scandalum vectigal, ad quod minimè tenebatur, soluere voluit.

§. VI.

Quænam sint obligationes filiorum erga parentes. & parentum erga filios.

1 PRAETER obligationes generales, quæ vnumquemque proximorum spectant; sunt aliquæ speciales filiorum erga parentes, & vicissim parentum erga filios: quæ hoc quarto Decalogi præcepto præscribuntur.

Docet autem Catechismus Romanus par. 3. ca. 5. nomine honoris parentibus exibendi, tria præsertim significari, amorem scilicet, reuerentiam, & obedientiam; tenentur siquidem filij speciali modo ad amorem erga parentes: ita vt odium parentum longè prauius peccatum sit, quam cuiuscumque alterius personæ; vnde Nauarrus c. 14. nu. 11. & Tolet. l. 5. c. 1. existimant in peccato odij circunstantiam personæ parentum esse in confessione declarandam. Neque sufficit amor internus, sed exterioribus effectibus prodere se debet, adeo vt teneantur filii parentum necessitatibus siue corporaribus siue spiritualibus, quantum in ipsis est, subuenire: v. g. alimenta & alia ad vitam necessaria, si ad egestatem grauem redacti sint, eis præbere; si in ægritudinem inciderint, vel in carcerem detrusi sint, illos

visitare, & quo poterunt modo ipsis ad sanitatem vel libertatem recuperandam succurrere, & à fortiori curare, ne absque digna sacramentorum susceptione ex hac vita decedant, neve pia opera parentum testamentis præscripta differantur, neve suffragijs Ecclesiæ & alijs subsidijs quocumque modo debitis post mortem fraudentur.

Tenentur etiam filij reuerentiam parentibus exhibere: *Sunt enim* (vt loquitur Catechismus Rom. sup.) *immortalis Dei quasi quadam simulacra:* quare olim edixerat Deus Exod. 21. *qui maledixerit patri vel matri, morte moriatur.* Vnde contumeliæ, conuitia, irrisiones, & similia peccata, quæ plerumque ob leuitatem materiæ in alijs personis nonnisi venialia forent, in parentibus ob circumstantiam personæ, vtplurimum mortalia censentur: simili ratione percutere, quantumuis leuiter, parentes; imo illis solummodo interminari, grauis respectu illorum censetur iniuria, proindeque peccatum mortale, vt asserunt Graffius, Reginaldus, Nauarrus & alij, quos citat & sequitur Bonacina disp. 6. de 4. Decal. præc. q. vn. punct. 2.

Tenentur denique filij obedire parentibus: vnde Apostolus pluribus in locis illud inculcat: Coloss. 3. & Ephes. 6. *Filij obedite parentibus:* & ipse Christus Dominus, vt huius obedientiæ in se præberet exemplum, sanctissimæ matri eiusque sponso S. Iosepho *erat subditus.* S. Luc. 2.

2 Atque in primis tenetur filius patri obedire in ijs, quæ ad gubernationem domus pertinent; ita vt, si recuset obedire in re graui & alicuius momenti, maximè si ex contemptu vel animi obstinatione id faciat, peccet mortaliter, vt docet Toletus lib. 5. ca. 1. Tenetur etiam obedire in ijs, quæ ad bonos mores pertinent: ita vt peccet mortaliter, si cum pertinacia nolit acquiescere præceptis patris, quibus illum à peccato mortali, aut illius occasionibus, vt à prauis conuersationibus, ludis, &c. abstrahere conatur, vt docet idem Toletus, & plures alij apud Bonacinam suprà.

Quamuis autem, vt docet S. Thomas, 2. 2. q. 189. art. 6. filius post pubertatis annos directè parentibus non subdatur in ijs, quæ ad statum vitæ amplectendum, puta religionis vel matrimonij, pertinent: docet tamen Toletus suprà, filium peccare mortaliter, qui contra voluntatem patris vxorem conditioni suæ minimè conuenientem ducit. Existimant etiam Abulensis, Sanchez, & alij apud Bonacinam supr. pun. 5. filium teneri ab ingressu religionis abstinere, vt subueniat parentibus, quos ad extremam necessitatem redactos, aut breui redigendos præuidet.

Sicut autem filij erga parentes: sic etiam parentes erga filios ad tria præsertim charitatis officia obligantur, vt docet idem Toletus suprà.

suprà. Primum est ad alimenta, & alia vitæ adiumenta necessaria ipsis præbenda: quod intelligendum est, quandiu illis indigent, nec sibi prouidere possunt, vt rectè notat Bonacina suprà, pun. 6. Secundum est, illorum curam gerēdam, quoad ea, quæ salutem æternam & spirituale animæ bonum spectant: vnde tenentur parentes procurare, vt filij addiscant rudimenta fidei, Symbolum scilicet Apostolorum, Orationem Dominicam, præcepta Dei & Ecclesiæ, aliaque ad salutem consequendam necessaria. Debent etiam illos verbis & exemplis ad bonos mores inducere, & à peccatorum occasionibus auertere, eosdemque, si fortè delinquant, non ex ira, sed ex charitate corripere, vt fusiùs explicat Bonacina supr. Tertium denique officium parentum erga filios, est, vt illos relinquant liberos ad eligendum statum illum, ad quem ipsos à Deo vocari cognouerint, itavt neque à bono aliquo statu amplectendo eos inuitos sine vlla legitima causa abstrahant, neque ad statum aliquem, siue Sacerdotij, siue religionis, siue Matrimonij amplectendum inuitos cogant, vt docet idem Toletus suprà.

Quæ autem de officijs filiorum erga parentes, & parentum erga filios dicta sunt, eadem etiam intelligi debent, seruata tamen debita proportione, de officijs pupillorum erga tutores & alios; qui parentum vices gerunt: item de officis seruorum, subditorum, & quorumcumque inferiorum erga dominos, vel quoscumque Superiores, & è contra: vt docet Nauarr. cap. 14. num. 21. & 22. vnde infert Bonacina sup. pun. 8. suprà, Christianos omnes teneri sub mortali peccato Summo Pontifici in re graui & iusta ad fidem vel disciplinam Christianam pertinente obedire: similiter diœcesanos Episcopis: Parochianos Parochis: seruos dominis: subditos Superioribus; & populos Principibus in ijs in quibus respectiuè illis subditi sunt: *Neque tantum probis & modestis*, vt loquitur Sanctus Petrus, *sed etiam discolis*: illisque non modò obedientiam & reuerentiam, sed etiam amorem specialem, illusque amoris officia; quotiescumque recta ratio id ab illis postulabit, exhibere. Secundò, Superiores omnes vicissim teneri ad gerendam curam inferiorum tam in temporalibus quàm in spiritualibus; prout cuiusque officium postulat. Et quidem quod spectat ad temporalia, tenentur Domini seruis alimenta præbere, mercedem debitam soluere, & alia præstare, quæ iustitia vel charitas ab illis exigit: quoad spiritualia verò procurare vt in rebus ad salutem necessarijs instruantur, vt à peccatis abstineant, vt festos dies debitè sanctificent, & alia præcepta diuina & Ecclesiastica seruent, neque in morbis Sacramenta & alia spiritualia subsidia illis desint.

In ista verò spirituali cura inferiorum, certum est longè strictiorē esse obligationem Pastorum & aliorum, quibus id ex officio incūbit.

§. VII.

Quot modis peccetur in quartum Decalogi preceptum.

CVM (vt initio huius sectionis dictum est) in hoc quarto Decalogi præcepto, non solùm præscribantur ea, quæ inferiorum & superiorum mutua officia spectant, sed etiam alia omnia quæ ad charitatem proximi pertinent: idcirco hìc adnotare debemus peccata, quæ hac & illa ratione huic præcepto aduersantur, & vt à peccatis charitati proximi oppositis incipiamus,

Peccant contra proximi charitatem, qui omittunt exercere opera charitatis siue corporalia, siue spiritualia in ijs casibus, in quibus ad ad illa exercenda obligantur: qui in extrema necessitate proximum deserunt: qui illum ad grauem necessitatem redactum eleemosynis iuuare non curant: qui cum habeant multa superflua, nec ad vitæ aut status conseruationem honestam vllo modo necessaria, in vanos ac inutiles sumptus illa expendũt, nec vllas, aut nonnisi raras & exiles eleemosynas pauperibus erogant, qui proximum peccantem corripere, illumque à peccati statu, aut occasione abstrahere negligunt, cum possint & debeant: qui odia & inimicitias cum aliquo exercent, illi mortem aut aliquod malum optant vel imprecantur: qui iniurias & offensas acceptas ex corde remittere nolunt: qui fictè & verbo tenùs cum inimicis reconciliantur, vel quamuis condonent offensas, exteriora tamen charitatis officia exhibere recusant.

Item qui ex inuidia aut prauo aliquo affectu tristantur de proximi bonis, aut de eiusdem infortunijs lætantur, qui ex praua quadam animi dispositione cum proximo discordant in ijs, quæ bona & iusta sunt, aut verbis cum illo contendunt, veritatemque agnitam impugnant: qui se ab vnitate Ecclesiæ, & obedientia summi Pontificis subducunt.

Item qui militant in bello, quod iniustum esse certo sciunt, vel in bello quidem iusto: sed cum praua intentione, v.g. vt expleant cupiditatem, libidinem, ambitionem, &c. vel qui in bello res sacras diripiunt; aut contra ius belli opprimunt vel spoliant innocentes.

Item qui scandali occasionem alijs præbent, illosque ad peccandum inducunt, siue id directè & expressa intentione faciant, siue indirectè aliquid agendo: vnde sciunt alios ad peccandum fore inducendos.

Iam quod spectat ad specialia filiorum, parentum & similium personarum officia, peccant in primis filij, qui parentibus amorem, reuerentiam & obedientiam debitam denegant: qui parentes odio pro-

prosequuntur: mortem aut aliquod malum illis optant: qui in egestate illis subuenire, aut in aduersis opem & solatium ferre non curant: qui morientibus subsidia ad salutem necessaria, aut mortuis Ecclesiæ suffragia debita non procurant: qui eorum testamenta & vltimas voluntates adimplere negligunt, aut nimis diu differunt.

Item qui parentes contemnunt, aut irrident, in eos conuicia, aut contumelias proferunt, illos percutiunt, vel percussuros minantur, qui eorum iussa parui pendent, illis iusta & rationabilia, præcipientibus obedire renuunt.

3 Similiter contra hoc præceptum peccant omnes inferiores, qui Superioribus obedientiam in ijs rebus, in quibus illis subsunt, deferre nolunt.

Et ex aduerso contra idem præceptum peccant parentes, qui infantes exponunt: qui filijs indigentibus, nec sibi prouidere valentibus alimenta denegant: illos in rebus ad salutem necessariis non instruunt, nec instrui curant: qui illos ad peccandum vel iussione, vel prauo exemplo inducunt: qui illos peccantes non corripiunt: vel nonnisi irati & furentes id præstant: qui auertunt illos ab aliquo statu perfectiori amplectendo, ad quem Deo inspirante vocantur: aut è contra inuitos cogunt ad statum religiosum amplectendum, aut Matrimonium contrahendum.

Peccant item domini, qui alimenta aut mercedem seruis debitam non tribuunt: qui illos in fidei rudimentis alijsque ad fidem necessarijs instrui non curant, eos peccantes non corripiunt, imò potiùs ad peccandum imperio aut prauo exemplo inducunt.

SECTIO V.

Explicatur quintum præceptum.

Non occides.

AD faciliorem huius quinti præcepti explicationem ea, quæ de illo dicenda nobis sunt, quinque paragraphis complectemur, in quorum primo explicabimus, quomodo præceptum hoc intelligi debeat: in secundo agemus de homicidio & mutilatione sui ipsius: in tertio de homicidio vel mutilatione alterius: in quarta inquiremus quot modis peccetur contra hoc præceptum: in quinto denique ininuestigabimus, quænam restitutio propter alterius injustam occisionem aut mutilationem facienda sit.

§. I.

Quomodo hoc quintum Decalogi præceptum intelligi debeat.

1 HOc præcepto, secundùm explicationem & ampliationem à Christo Domino summo Legislatore appositam S.Matt. 5. tria præsertim prohibentur. Primum est quodcunque nocumentum corporale proximo iniustè illatum, vel per seipsum, vel per alium, iubendo, consulendo, consentiendo, aut alia quacunque ratione cooperando, vt explicatur in Catechismo Romano part. 3. c. 6. Secundum est quodcunque conuicium aut probrosum & iniuriosum verbum, ex ira & vindictæ appetitu prolatum. Tertium est quilibet deliberatus iræ motus, & vindictæ appetitus iniustus, etiamsi neque actu, neque vllo verbo, aut signo exteriore se prodat. Hoc apertè colligitur ex his Christi Domini verbis S.Matth. 5. *Audistis quia dictum est antiquis: Non occides. Ego autem dico vobis: quia omnis, qui irascitur fratri suo, reus erit iudicio: Qui autem dixerit fratri suo, racha, reus erit concilio: qui autem dixerit, fatue, reus erit gehennæ ignis.* Quibus verbis, Christus Dominus docet, hoc Decalogi præcepto, non modò prohiberi homicidium: sed etiam quemlibet iniustum vindictæ appetitum, & quodlibet probrosum & conuiciosum verbum, aut aliud iræ & maleuolentiæ exterius signum: quibus veluti gradibus inter rixantes ad vltimum iræ & vindictæ effectum, homicidium scilicet, peruenitur: quæ peccata, cum mortalia sint, digna esse censentur æterna pœna, quæ nomine iudicij, concilij & gehennæ, tanquam varijs gradibus distincta, significatur, prout hunc locum explicant Hugo Cardinalis, Maldonatus, & alij communiter Interpretes.

2 Si tamen plena rationis aduertentia & deliberatio deesset, aut si vindicta aliqua leuis duntaxat appeteretur, peccatum non esset nisi veniale: imo nullum esset peccatum, si iusta aliqua irascendi causa subesset, & si correctionis solum gratia verba aliqua asperiora proferrentur: dummodo tamen nec ira nec lingua vltrà præscriptos à recta ratione limites excurrant: vnde S.Chrysost. in illa Psalm. 4. verba (*Irascimini & nolite peccare*) *Licet*, inquit, *iuste irasci: nam & Paulus Elymæ succensuit, & Petrus Saphiræ: sed id non iram dixerim absolute, sed Philosophiam, curam, & œconomiam: Irascitur enim pater filio, sed eius curam gerens: ille est qui temerè irascitur, qui seipsum vlciscitur.* Et S.Gregorius in cap. 5. Iob. *Sciendum est*, inquit, *quod alia est ira, quam impatientia excitat: alia quam zelus iustitia format: illa ex vitio; hac ex virtute generatur.*

Imo

Imo etiam ipsum homicidium actu perpetratum, quandoque iustum & licitum esse potest, vt in sequentibus explicabitur.

§. II.

De homicidio & mutilatione sui ipsius.

CVM hoc præcepto prohibeatur occisio iniusta & mutilatio, aut quæuis alia corporalis læsio alterius, à fortiori etiam sui ipsius iniusta occisio, mutilatio, & quælibet corporis læsio prohibita esse censetur. Sunt tamen aliqui casus, in quibus occisio vel mutilatio sui ipsius aut alterius, iusta, proindeque licita esse potest.

Atque in primis quod spectat ad occisionem vel mutilationem sui ipsius, certum est grauioris alicuius mali deuitandi causa licitum esse seipsum mutilare, aut ab altero mutilari permittere; vt si ad mortem euitandam quæ ex putrefactione alicuius membri sequeretur, aliquis sibi eiusmodi membrum abscindat, aut abscindi permittat: vt ex communi Theologorum sententia docet Toletus lib. 5. a. 6. quod quamuis possit: ad id tamen faciendum aut permittendum sub peccato mortali non tenetur, sicut nec ad medicamenta quædam difficillima acceptanda, quamuis ex medicorum consilio ad vitæ conseruationem necessaria, vt obseruat idem author.

Certum est præterea se ipsum interimere grauissimum esse peccatum, neque id in vllo casu licitum esse, vnico solum excepto, si nimirum Deus ita iubeat: quod fusè explicat & probat S August. lib. 1. de ciuit. c. 21. & sequent. vbi expendit factum Sampsonis, qui se ipsum interfecit, & sanctarum quarumdam virginum, quæ ex peculiari Dei instinctu se ipsas interemerunt.

Cum hæc duo certa sint, vnum est, de quo dubitatur inter Theologos, nimirum an liceat seipsum permissiuè occidere: id est, an licitum sit, vt quis permittat se ab alio occidi, cum prohibere possit. Respondet Toletus suprà id esse licitum, & ex se peccatum mortale, cum homo vitæ suæ non sit dominus, illique proinde secundùm rectam rationem, in quantum potest, consulere teneatur.

Sunt tamen duo casus (vt idem author docet) in quibus homo, cuius vita bono publico minimè necessaria esset, illam exponere, seque ab alio occidi permittere potest. Primus est ob amici periclitantis defensionem aut liberationem, iuxta illud S. Ioannis 15. *Maiorem hac dilectionē nemo habet, quàm vt animam suam ponat quis pro amicis suis*: Secundus casus est bonum spirituale proximi; e.g. si

quis ab alio inuasus eo redigatur vt fugere non possit, nec aliter mortem euadere nisi occidendo inuasorem: tunc, quamuis licitè possit vim vi repellere, illumque occidere, potest etiam ex motiuo charitatis permittere se ab illo occidi, ne scilicet hostis in peccato mortali moriatur.

Addit idem author tres alios casus, in quibus homo non solùm licitè potest; sed etiam tenetur vitam exponere, seque occidi permittere. Primus est in fidei vel virtutis defensionem, verbi gratia si quis sub interminatione mortis cogeretur fidem negare, aut peccatum aliquod committere; tunc enim mortem potiùs oppetere teneretur, quàm in vllum peccatum consentire, vt per se patet. Secundus est, quando vitam exponere necessarium est, ob boni publici conseruationem: e.g. si aliqua ciuitas obsessa non posset aliter ab expugnatione aut euersione liberari, nisi persona aliqua innocens ad mortem hosti traderetur; tunc enim deberet innocens ille hosti postulanti se tradere: imo Nauarrus, Lessius, Valentia, & alij, quos citat & sequitur Laymannus tr. 3. de iust. part. 3. c. 1. asserunt in tali casu Principem vel Magistratum ciuitatis, sicut alia virtutum officia bono publico necessaria; sic etiam istud illi præcipere posse, quod tamen negat Toletus suprà, qui asserit, quod quamuis tunc innocens tradere se teneatur, ad id tamen iustè à ciuibus aut magistratu compelli non posse. Tertius deniq; est, quando quis iuridicè ad mortem est condemnatus; tunc enim non solum potest; sed etiam tenetur mortem quæ illi infertur, subire, nec inferenti resistere: fugere quidem potest, si occasio se offerat; non tamen vi aut armis se ex lictorum manibus liberare, vt docet idem Toletus suprà.

3 Quæres an peccent illi, qui ioco, vel lucri alicuius captandi gratia, se probabili periculo mortis exponunt: v.g. funambuli, aut isti, qui ad probandam theriacam hauriunt venenum. Respondet Nauarrus c. 15. num. 8. & post illum Toletus suprà, peccare quidem eos, qui se præcipitio aut certò mortis periculo exponerent, quod euadere neque scirent, neque possent: non verò qui ex artis peritia vel certa experientia compertum habent, se probabiliter nullum subituros mortis periculum.

Vnum hìc ex eodem Toleto superest obseruandum, nimirum, quod quamuis licitum sit, imò valdè laudabile, & etiam aliquando necessarium, ieiunijs & alijs macerationibus proprium corpus affligere, illiusque vires debilitare, siue vt promptius & facilius spiritui subijciatur, siue vt iustitiæ diuinæ satisfactio aliqua exhibeatur, iuxtà quod dixit Apost. 1. Corinth. 9. *Castigo corpus meum, & in seruitutem redigo*: & Coloss. 1. *Adimpleo ea quæ desunt Passionum Christi, in carne mea, &c.* Si quis tamē id indiscreto feruore, & cum notabili vitę, aut viriū detrimento præstaret, haud dubiè peccaret &

qui-

quidem mortaliter, vt asserunt Sairus, Petr. de Nauarra, & alij apud Laymannum supra; nisi fortè inculpabilis ignorantia aut inaduertentia illum excusaret.

§ III.

De homicidio & mutilatione alterius.

1 CERTVM est homicidium iniustum alterius esse peccatum mortale: Vnde Apocal. 22. homicidæ à cælesti gloria excluduntur. Nomine autem homicidij intelligimus cuiusuis hominis occisionem, est enim in confesso apud omnes, vt docet S. August. lib. 1. de ciuit. cap. 20. occisionem animalium ad sustentationem humanæ vitæ non esse illicitam.

Sunt tamen aliquæ causæ, ob quas hominis occisio à peccato excusari potest: imo aliquando redditur licita & iusta: tres communiter a Theologis numerantur, scilicet iustitia, necessitas, & inconsideratio: ex quibus duæ priores homicidium reddunt licitum; tertia verò illud à peccato saltem mortali excusat. De singulis breuiter aliquid dicendum est.

Homicidium ex iustitia fieri dicitur, quando simul concurrunt quatuor conditiones, quarum prima est, vt fiat authoritate publica, Principis v. g. aut Magistratus ab eo potestatem habentis, ad quem tanquam Dei Ministrum pertinet ius gladij, vt declaratur Rom. 13. sine qua authoritate nemini priuato licet alium quantumuis flagitiosissimum & nocentissimum interficere, vt docet S. Thomas 2. 2. q. 64. a. 3. Secunda conditio est, vt fiat ex causa iusta, eaque graui ad bonum publicum vt pertinente, vt docet idem Toletus supra. Tertia conditio est, vt fiat ex recta intentione, verbi gratia ex zelo iustitiæ, amore boni publici, &c. si enim iudex, verbi gratia ex aliquo prauo & inordinato affectu, puta iræ, inuidiæ, &c. iudicium capitis proferat in aliquem sibi aliàs infensum, quantumuis legitima authoritas & causa iusta subesset; grauiter tamen peccaret, vt per se manifestum est. Quarta denique conditio est, vt fiat secundùm iuris ordinem qui (vt docet Toletus & Laymannus tractatu 6. de iudicijs capite 2.) postulat in primis, vt præcedat accusatio vel denunciatio, aut saltem inquisitio iuridica, si nullo accusante aut denunciante iudex ex officio procedere debeat. Deinde vt crimen probetur sufficientibus testimonijs aut indicijs, vel propria ipsius rei confessione sponte facta. Denique vt citetur reus locumque ac tempus se defendendi accipiat: quamuis interdum (vt rectè obseruat Toletus supr. reus etiam inauditus morte plecti possit; si nimiùm ob potentiam nimiam formidandum se præbeat,

nec

nec aliter iustitia possit effectum suum sortiri: in quo tamen casu crimen debet esse notorium, vel tam euidenter probatum, vt nulla subsit ratio de illo dubitandi. Plura semper hac iudiciorum forma in octaui præcepti explicatione dicentur.

Secunda causa, quæ homicidium licitum reddit, est necessitas, quando scilicet quis eò redactus est, vt vitam propriam aliter tueri non possit, quàm occidendo inuasorem: quod quidem licitum est, dummodo fiat cum moderamine inculpatæ tutelæ, vt docet S. Th. Quod autem de propria vita, hoc etiam de vita personæ alterius, consanguinitatis aut amicitiæ vinculo coniunctæ intelligendum esse docet Toletus, suprà; & habetur Clement. vn. de homicidio. Obseruat autem idem Toletus, quod si inuasor esset persona bono reipublicæ admodum necessaria, puta ex cuius occisione bella ciuilia & alia similia damna publica emergere possent, tunc licitum non esset illum occidere; sed mors potiùs oppeti deberet.

Quæres an sicut ad vitæ defensionem; sic etiam ad bonorum exteriorum conseruationem liceat inuasorem occidere, quando aliter bona illa saluari non possunt; Respondetur etiam licitum esse, dummodo bona illa sint magni alicuius valoris, nec aliter conseruari possint. Id constat in primis ex Scriptura, Exod. 22. vbi dicitur: *Si effrigens fur domum, siue suffodiens fuerit inuentus, & accepto vulnere mortuus fuerit, percussor non erit reus sanguinis*. Constat præterea ex cap. *olim* de restitutione spoliatorum; & ex cap. *Dilecto*, de censura excomm. in 6. Idque docent S. Antoninus, Maior, Syluester, Caietanus, Sotus, & alij, quos citat & sequitur Laymannus tract. 2. de iust. part. 3. cap. 3. Addit tamen Toletus suprà; id solummodo esse laicis licitum, non verò Ecclesiasticis, quos (vt habetur cap. *suscepimus* de homicidio) *satius est, post tunicam relinquere pallium, quàm pro rebus transitorijs tam acerbè in alium exardescere.*

Quod autem de bonis fortunæ, hoc etiam de fama & honore dici posse existimat idem Tolet. quod etiam docent Sotus, Nauar. Syluest. & plures alij, quos citat & sequitur Lessius lib. 2. de iust. & iur. cap. 9. dub. 8. iuxtà quorum sententiam, quamuis nobilis ab alio inuasus posset vitam fugiendo saluare, si tamen inde aliquam notabilem contrahat infamiam, non tenetur fugere, sed inuasorem occidere potest, si aliter vitam tutari nequeat. Obseruat autem Toletus id non licere, nisi nobilibus & personis ijs, quæ suum honorem tutari maximè obligantur, idque solummodo ad vitandam aliquam notabilem infamiam, non vero ad iniuriam acceptam vlciscendam, aut ad vanum aliquod nomen fortitudinis sibi comparandum. Addit insuper idem quoque censendum esse de castitatis, & pudicitiæ defensione: potest enim mulier ob defensionem

sionem castitatis occidere inuasorem, si aliter illam propugnare nequeat.

Quod autem hîc de occisione alterius dictum est, id etiam de illius mutilatione intelligi debet, scilicet ad vitæ, vel bonorum, seu honoris vel pudicitiæ iustam & necessariam defensionem licitum esse alium mutilare: imo, si illum mutilando vita vel honor &c. propugnari potest, occidere non licet.

Quamuis verò licitum sit parentibus, dominis, & alijs Superioribus, vt docet S. Thomas, correctionis causa verberare & percutere filios, seruos, & alios inferiores, non tamen licet illos mutilare: vnde peccant, quando in correctione ex nimia ira modum excedunt, itavt inferiores mutilentur, aut notabiliter in corpore lædantur.

Tertia denique causa, quæ homicidium à peccato excusat, est inconsideratio, si v.g. aliquis inaduertenter & præter omnem intentionem alium occidat: cùm enim, vt docet S. Thomas quæst. 64. art. 8. ea, quæ ex casu & præter intentionem accidunt, sint inuoluntaria, hinc sequitur non esse peccata, cùm nullum sit peccatum nisi voluntarium. Rectè tamen obseruat S. Doctor, & post illum Lessius suprà dub. 15. contingere posse, vt id quod non est voluntarium in se sit voluntarium in causa, vt quando quis aliquid facit vnde periculum est, ne sequatur mors alterius: tunc enim nisi sufficientem ad periculum illud euitandum diligentiam adhibeat, homicidium, quod inde, licet casu & præter illius intentionem, sequetur, censebitur voluntarium in sua causa: e.g. nobilis aliquis venatur, & ictu sclopi existimans impetere feram, occidit hominem: tunc enim si sufficientem non adhibuit diligentiam vt occisionem illam præcaueret, censebitur ei voluntaria, eritque proinde illius homicidij reus. Est autem sufficiens illa diligentia pensanda, iuxta maius vel minus periculum quod imminet; si enim, v.g. locus illius venationis erat iuxtà viam publicam, per quam multi transire solebant, maior haud dubie ad vitandum homicidij periculum adhiberi debebat diligentia, quàm si fuisset desertus.

Idem quoque dici debet iuxtà S. Doctoris mentem, de illo qui omittit aliquid facere ad quod tenebatur, ex qua omissione sequitur præter eius intentionem mors alterius: tunc enim pro ratione maioris vel minoris negligentiæ aut ignorantiæ, quæ illius omissionis causa fuit, maioris vel minoris peccati reus censebitur: e. g. si ex aliqua Medici ignorantia vel negligentia mors infirmi sequatur, reus erit peccati grauioris, aut leuioris provt maior vel minor fuerit illa eius ignorantia aut negligentia: quod iudicio viri prudentis perpendendum est.

Quæ

Quæ autem hìc de occisione dicta sunt, eadem etiam proportionaliter de mutilatione intelligi debent.

§. IV.

Quot modis peccetur in quintum Decalogi præceptum.

1 PECCANT in primis, qui iniustum vindictæ appetitum deliberatè concipiunt: qui se motu aliquo iræ, vltrà rationis aut charitatis limites abripi sinunt: qui verba contumeliosa & conuiuis plena in alios proferunt; qui sibi ipsis ex desperatione mortem optant, aut inferre conantur: qui se temerè & sine vlla rationabili causa periculo mortis exponunt.

Qui aliquem sibi non subditum verberant aut percutiunt; aut sibi quidem subditum, sed sine iusta causa, aut licet ex iusta causa, tamen cum notabili excessu; vnde læsio grauis aut mutilatio, & etiam mors sequatur.

Item qui sine legitima authoritate alterum mutilant vel occidunt: aut cum legitima authoritate; sed sine iusta & sufficienti causa, vel ex praua intentione: qui alium occidunt ob vitæ vel honoris, aut pudicitiæ, vel fortunarum defensionem, sed non seruato moderatione inculpatæ tutelæ: qui alium casualiter quidem & præter intentionem occidunt: sed non adhibita sufficienti diligentia, aut qui ignorantia vel negligentia omittunt aliquid facere ad quod tenebantur, ex quo tamen sequitur mors alterius.

2 Peccant etiam qui alios ad duellum prouocant, aut prouocationem illam acceptant: item qui in duellum aliorum consentiunt, aut non impediunt cùm possint, qui duello tanquam patrini, vt loquuntur, aut spectatores intersunt, aut qui consilio, fauore, aut quauis alia ratione duello cooperantur.

Peccant etiam contra hoc præceptum mulieres, quæ pharmacum sumunt, aut aliquod aliud adhibent remedium directè tendens ad impediendam conceptionem fœtus, vel ad expulsionem & abortum illius, siue animatus sit, siue non: peccant matres, quæ infantes in eodem lecto secum ponunt, cum periculo illos opprimendi.

Sunt autem hìc obiter obseruandæ duæ circunstantiæ homicidii in Confessione necessario declarandæ. Prima circumstantia est personæ occisæ aut mutilatæ, v. g. sit sacra & Ecclesiastica, vel laica; & si laica est, an sit pater, vel mater, aut Superior, &c. Secunda circumstantia est loci, nimirum an occisio, vel percussio alterius facta sit in Ecclesia, aut aliquo loco sacro cum sanguinis effusione, vnde locus ille pollutus fuerit.

§. V.

§. V.

De restitutione ob alterius occisionem vel mutilationem facienda.

1 DVo præsertim circa restitutionem illam explicanda sunt. Primò, quantum sit ob mutilationem vel occisionem alterius restituendum. Secundò, quibus sit restituendum.

Quod ad primum spectat certum est pro alterius occisione aut mutilatione nullam præcisè loquendo condignam restitutionem fieri posse; cùm vita hominis nullo pretio pecuniario æstimari possit, vt ex communi Theologorum consensu docet Lessius lib. 2. de iust. & iure, c. 9. dub. 13. Quod quamuis verum sit, ordo tamen iustitiæ postulat, vt damna omnia ex occisione, vel mutilatione alterius secuta, resarciantur ab eo, qui iniustè occidit vel mutilauit, siue aggressor fuerit, siue seipsum defendendo moderamen inculpatæ tutelæ notabiliter excesserit, vt rectè obseruat Nauarrus c. 25. n. 27. & Lessius suprà, dub. 21. Atque in primis expensæ omnes factæ pro curatione mutilati vel occisi restitui debent: item restituenda sunt lucra omnia & emolumenta, quæ, is qui occisus est, ex artificio, negotiatione, vel officio probabiliter consequi poterat, detractis tamen his, quæ ipse consumpsisset: quod etiam similiter dici debet de eo, qui mutilatus est pro eo tempore, quo ratione læsionis acceptæ artificium, negotiationem aut officium exercere non potuit. Quæ omnia viri prudentis & docti iudicio, in casibus particularibus determinanda sunt, vt præfati Authores fusiùs docent.

Quæres, quomodo facienda sit æstimatio lucri futuri cùm ignoretur quandiù victurus fuisset is qui occisus est. Respondetur non posse ad id dignoscendum regulam certiorem, & commodiorem præscribi, quàm vt tantum restituatur, quantum probi prudentesque viri spectatis viribus, ætate, complexione illius, qui occisus est, alijsque similibus circũstantijs, & habita ratione lucri cessantis, vel damni ex illius occisione emergentis, æquum esse iudicauerint. Quod etiam seruari proportione debita dici debet, si alicuius vita ex iniusta percussione, aut quauis alia læsione breuior effecta sit; tunc enim erit facienda similiter æstimatio temporis, quo ille vitam vlteriùs secundùm communem naturæ cursum fuisset producturus.

Rectè etiam monet idem Lessius supr. dub. 25. æquissimum esse, vt is, qui alium iniustè occidit, pro illius anima orationibus, eleemosynis, alijsque pijs operibus Deo satisfaciat, ac præsertim sanctum Missæ Sacrificium pro refrigerio illius offerri curet: idque proinde pro aliqua satisfactionis Sacramentalis parte illi conuenienter iniungi posse.

3 Quod

3 Quod spectat ad secundùm; quibus scilicet restitutio ob iniustam alterius occisionem facienda sit, docent communiter Doctores faciendam illam esse parentibus, filijs, & vxori. Ita Bannes, Sotus, & plures alij, quos citat & sequitur Lessius supr. dub.26. Obligatio autem ad illam restitutionem (quod obseruandum est) oritur, non ex iure quod hæ personæ habent in bona defuncti, cum ipse defunctus nullum ius habuerit ad illam restitutionem, cuius faciendæ obligatio non aliunde quàm ex eius morte orta est; sed ex arctissima illa coniunctione, quæ inter defunctum & eiusmodi personas intercedebat: ratione cuius censebantur quodammodò vna cum ipso defuncto persona, & competebat illis speciale quoddam ius postulandi ab eo alimenta, & alia ad decentem vitæ sustentationem necessaria: vnde sequitur quod occisor eadem illis præstare obligetur, ad quæ occisus obligatus fuisset.

Quæres an similiter creditoribus defuncti restituere teneatur. Respondetur plures Theologos, quibus subscribit Laymannus tract. 3. de iustitia part. 3. cap.6. existimare illum teneri; Lessius verò suprà dub. 23. contendit, neque creditoribus, neque etiam hæredibus occisi (si tamen parentes, vxor & filij excipiantur) vllam ex rigore iustitiæ restitutionem esse faciendam; cum neque creditoribus, neque etiam hæredibus defuncti ius vllum nisi in bona competat; ea verò, quæ ob illius occisionem restituuntur inter eius bona connumerari non possint. Quæ quidem sententia tùm ob illam rationem, tùm ob etiam Bannis & Soti, quos pro illa citat, authoritatem, probabilis ac in praxi tuta videtur.

SECTIO VI.

Explicatur sextum Decalogi præceptum.

Non mœchaberis.

MONET Catechismus Romanus part. 1. cap. 7. specialem cautelam ac prudentiam, nec non delectum verborum requiri in explicanda huius præcepti materia, *quæ*, vt ait, *moderationem potiùs desiderat, quàm orationis copiam*: quod vt præstemus, & breuitati simul ac honestati consulentes, nihil omittamus eorum quæ à Sacerdotibus sciri debent, vt lepram à lepra discernere possint; omnia quæ dicenda nobis sunt, tribus paragraphis complectemur: in quorum primo inuestigabimus, quid hoc sexto præcepto prohibeatur: in secundo quot

modis

modis in illud peccetur: in tertio denique restitutiones quasdam in certis casibus ob huius præcepti transgressionem faciendas explicabimus.

§. I.

Quid hoc sexto præcepto prohibeatur.

1 SANCTVS Augustinus quæst. 17. super Exod. explicans hoc sextum præceptum, docet illo prohiberi non modò adulterium, quod nomine mœchiæ designatur: sed in genere omnem illicitum concubitum, ac quemcunque luxuriæ actum, siue externum, siue internum.

Sunt autem sex luxuriæ species, vt docet S.Thom. 2. 2. quæst. 14. art. 1. & sequent. & declaratur capite *Lex illa*, 36. quæst. 1. scilicet fornicatio, stuprum, adulterium, incestus, raptus, & peccatum contra naturam; quibus aliqui Theologi addunt sacrilegium, quando peccatum istud committitur cum persona Deo sacra; quod tamen S.Thom. reducit ad speciem adulterij; quia personæ sacræ connubio quodam spirituali sunt Deo coniunctæ.

Fornicatio est concubitus illicitus soluti cum soluta, id est hominis nullo coniugij vinculo aut castitatis voto, aut Religiosi, vel Ecclesiastici status conditione obligati, cum fæmina, quæ nec virgo est, nec coniugio, aut aliquo voto castitatis obstricta, nec Religiosi status susceptione Deo mancipata. Hanc autem simplicem fornicationem esse peccatum mortale adeò certum est, vt oppositum pertinaciter asserere sit hæreticum, vt definitum est in Clement. *Ad nostrum*, de hæreticis; & expressis verbis dicit Apostolus Eph. 5. *quòd omnis fornicator aut immundus non habet hæreditatem in regno Christi*. Excipitur tamen casus ille, in quo mulier vim ab alio pateretur; tunc enim, quamuis delectationem sentiat, si tamen impudico actui non consentiat, nullatenus peccat, vt fusè declarat & probat S. Aug. lib. 1. de ciuit. cap.

2 Ad hoc peccatum reducitur concubinatus: quo nomine nihil aliud intelligitur, quàm fornicatio continuata cum certa persona soluta, & cohabitatio cum illa. Est autem hoc peccatum graue & periculosum, eo quod hominem in continuo statu peccati detineat: nec absolui debent concubinarii, nisi prius à concubinis separentur.

Porrò rectè obseruat Lessius lib. 4. de iust. & iur. cap. 3. dub. 7. fornicationis peccatum in Christianis specialem habere deformita-

initatem, ratione Sacramentorum Baptismi & Eucharistiæ, per quorum susceptionem singulari quodam modo vniuntur Christo Domino, & membra illorum fiunt membra Christi: vnde Apostolus; *Nescitis*, inquit, *quoniam corpora vestra membra sunt Christi; tollens ergo membra Christi faciam meretricis? absit.*

Stuprum est virginis defloratio; estque hoc peccatum grauius simplici fornicatione, eo quod præter illius malitiam habeat specialem deformitatem propter violationem signaculi virginalis, & maximum deinceps peccandi periculum, cui virginem sic defloratam exponit. Existimat tamen Lessius lib. 2. cap. 10. dub. probabiliter dici posse, stuprum tunc solummodo esse peccatum, specie distinctum à simplici fornicatione, quando virgini vis infertur, illaque per violentiam defloratur.

Adulterium est illicitus concubitus cum persona coniugata, siue vir tantum aut mulier, siue vterque coniugio copulati sint. Est autem grauius fornicatione & etiam stupro, tum propter violationem fidei coniugalis, tum etiam propter damnum filiorum legitimorum, & alia similia mala, quæ ex eo peccato consequuntur, de quo loquens Iob. cap. 51. *Hoc nefas est*, inquit, *& iniquitas maxima, & ignis vsque ad perditionem deuorans, & eradicans genimina.*

Sacrilegium est illicita copula cum persona sacra, seu quæ Deo consecrata est & dicata, siue per votum castitatis, siue per ordinis sacri susceptionem. Addit etiam Toletus lib. 5. c. 12. sacrilegium committi, si quis in minoribus constitutus luxuriæ peccatum committat, vel si quis in loco sacro actum venereum exerceat, quamuis sit coniugalis, vt existimant Paludanus, Tabiena, & alij apud eundem Toletum: vnde circa hoc peccatum circunstantia personæ vel loci declaranda est. Locus autem sacer dicitur, qui solemni ritu, diuino cultui dicatus est, vt Ecclesia, & capellæ illi adiacentes, necnon sacristia, vt pars illius, ac etiam cœmeterium.

Incestus est copula illicita cum persona consanguinitatis aut affinitatis nexu intra quartum gradum coniuncta. Quàm vero graue sit hoc peccatum, ex eo colligitur, quòd in veteri lege constituta erat mortis pœna in incestuosos: & additur hæc causa Leuit. 10. *quia rem nefariam operati sunt*. Est autem eo grauius peccatum quo maior est inter peccantes personas coniunctio, imo specie distinctum esse existimat Nauarrus c. 16. n. 3. asseritque proinde gradum consanguinitatis aut affinitatis esse declarandum.

Obseruat etiam Lessius violationem cognationis spiritualis per actum luxuriæ, quamuis propriè ad hanc incestus speciem non pertineat, habere tamen specialē deformitatē: ratione cuius, circunstantiam cognationis spiritualis in Confessione declarandam esse existimat.

stimat. Quod similiter dicendum est, si hoc peccatum committeret cum filia spirituali Confessionis, id est cum ea, cuius quis Confessionem Sacramentalem excepit: quod quam graue peccatum sit constat ex capi. *Omnes*, & capite *Non debet*. 30. quæst. 1. vbi depositio ab Ordine Sacerdotali, & perpetua pœnitentia vsque ad exitum vitæ decernitur in eum, qui tale scelus perpetrauerit.

Raptus, quantum ad ipsum actum luxuriæ, modis omnibus supradictis committi quidem potest: sed addit præterea violentam, & iniustam personæ à domo sua, vel paterna substractionem, & in aliena detentionem: vnde raptus cum simplici fornicatione, vel adulterio, vel sacrilegio, vel incestu simul cōmitti potest, & hæ circumstātiæ cū illa, quæ ipsius raptus est propria, debent in Confessione declarari.

Peccatum denique contra naturam est illud (vt explicat Sanct. Doctor quæst. 154. art. 11. (*quod repugnat naturali ordini venerei actus, qui conuenit speciei humanæ*, additque illud quatuor præsertim modis contingere posse: *vno quidem modo, si absque omni concubitu, causa delectationis venereæ, pollutio procuretur, & vocatur mollities: alio modo, si fiat per concubitum ad rem non eiusdē speciei, & vocatur bestialitas: tertiò si fiat per concubitum ad non debitum sexum, puta masculi ad masculum, fœminæ ad fœminam, vt Apostolus dicit Rom. 1. quod dicitur Sodomiticum vitium: quartò si non seruetur naturalis modus concumbendi, aut quantum ad instrumentum non debitum, aut quantum ad alios monstrusos & bestiales concubendi modos*.

Et hi quatuor modi specie distinguuntur, vt obseruat Lessius lib. 4. cap. 3. dub. 13. cum vnusquisque illorum contineat specialem turpitudinem castitati repugnantem. Quam nefandum autem & quàm detestabile sit illud peccatum, satis constat ex horrenda punitione Sodomitarum, Gen. 19. & Onam filii Iudæ Gen. 38. vbi dicitur quod *percussit eum Dominus, eo quòd rem detestabilem faceret:* & Leuit. 20. morti adiudicantur, qui peccatum istud commiserint: neque tantum diuinis legibus, sed & humanis hæc peccatorum monstra damnantur, in Codice Theodosiano lib. 9. tit. 7. edicitur quod *huiusmodi scelus spectante populo flammæ vindices expiabunt*.

Est autem obseruandum circa peccatum mollitiei pollutionem omnem directè in se voluntariam esse peccatum mortale: nec vnquam quouis prætextu etiam tuendæ sanitatis, esse licitam, vt ex communi Doctorum consensu probat & docet Lessius sup. dub. 14. imò & illam etiam, quæ indirectè tantùm voluntaria est; id est quæ sequutura præuidetur ex aliqua causa, quæ tamen non euitatur, cùm possit & debeat euitari.

Si tamen iusta aliqua ratio subsit eiusmodi causam non euitandi, vt si quis libros de ejusmodi rebus tractantes legat, vt alios doceat

aut confessionibus excipiendis vacet; vnde turpes imaginationes & delectationes in parte inferiori, ac exinde pollutiones consequantur; tunc non erit peccatum, dúmodo non subsit periculum consensus vt docent Lessius sup. Nauarr. c. 19. n. 6. & alij communiter. Quod si pollutio nullo modo sit voluntaria: vt quando inter dormiendum accidit, neque postquam quis plenè expergefactus est, in delectationem ex illa prouenientem deliberatè consentit, tunc non est peccatum, vt iidem authores proximè citati docent;

Præter has luxuriæ species, sunt alij plurimi eiusdem peccati actus tam exteriores quàm interiores ad vnamquamque illarum pertinentes, hoc sexto præcepto prohibiti. Atque in primis prohibentur morosæ delectationes, quæ ex rebus obscœnis cogitatione vel imaginatione apprehensis, cum pleno & deliberato voluntatis consensu percipiuntur: & etiam ipsæ cogitationes & imaginationes turpes; quamuis nulla ex illis sequatur turpis delectatio, si tamen illius percipiendæ causa animo versentur & foueantur, æqualé cum ipsis obscœnis delectationibus censentur habere malitiam, scilicet mortalem, quamuis nulla subsit voluntas rem illam turpem opere implendi: quod melius explicare simul & probare non possumus, quàm his sancti Augustini verbis lib. 12. de Trinit. cap. 2. *Totus*, inquit, *homo damnabitur, nisi hæc, quæ sint voluntate operandi, sed tamen cum voluntate animum talibus oblectandi, solius cogitationis sentiuntur esse peccata; per mediatoris gratiam remittantur*;

Prohibentur etiam à fortiori obscœna omnia desideria & turpes affectus, quando quis deliberate appetit & vult actum aliquem luxuriosum perpetrare. Et hæc desideria eandem cum ipsis actibus desideratis deformitatem induunt: vnde qui mulierem coniugatam turpiter concupiscit, *iam mæchatus est eam in corde suo* vt ait Christus Dominus, Sanct. Matth. 6. & coram Deo adulterij reus efficitur.

Prætereà oscula, tactus, quæ fiunt ob carnalem & veneream delectationem, quæ ex illis percipi potest, sunt etiam peccata mortalia hoc præcepto prohibita: quamuis enim, vt rectè obseruat S. Doctor 2. 2. quæst. 154. art. 4. hæ & similes actiones sint ex genere suo indifferentes, possintque secluso quouis libidinoso affectu licitè exerceri; e. g. si quis mulierem osculetur eam salutando, quia talis est consuetudo patriæ, vel ob aliquam aliam causam rationalem. si tamen nulla eiusmodi causa subsit, nec aliud in osculis, tactibus & aspectibus intendatur, quàm delectatio illa quæ carnem afficit & ad libidinem excitat, tunc secundùm mentem S. Doctoris peccati mortalis reatus incurritur.

§. II.

§. II.

Quot modis peccetur in sextum Decalogi præceptum.

1 EX dictis colligi potest quot & quam variis modis peccetur in hoc Decalogi præceptum. Atque in primis peccant contra illud qui turpium rerum cogitationibus, aut imaginationibus deliberatè intendunt vt illis delectentur: qui delectationes illas suboriri aduertunt, nec illas protinus abiiciunt, sed potiùs fouent: qui legunt libros impudicos, vnde tales cogitationes & delectationes plerumque oriri solent: qui intendunt in imagines aut picturas obscœnas, & ad libidinem aspectu sui excitantes; aut illas domi expositas habent, vnde alii occasionem peccandi sumere possunt: qui turpes cantilenas, aut verba obscœna proferunt, aut ab aliis prolata libenter audiunt, qui comædiis aut aliis spectaculis, vel saltationibus & choreis delectantur in quibus aduertunt se graues aduersùs castitatē tentationes experiri, iisque vtplurimum succumbere qui notabiliter in cibo vel potu excedunt, vnde in ipsis motus impudici, & aliquando pollutiones oriri solent, quibus ferè semper cōsensum præbent.

Qui vestitu aut gestu aliquo immodesto, vel aspectu, aliis huius peccati occasionem præbent: qui se vel alias personas impudicè aspiciunt: qui osculis aut tactibus libidinosis delectantur: qui voluntate sola, aut etiam actu ipso committunt peccatum fornicationis, stupri, adulterii, sacrilegii, incestus, aut raptus, qui in peccatum mollitiei deliberate incidunt, pollutionibus deliberatè delectantur, aut eas sibi tactibus impudicis vel aliis modis procurare conantur: qui infandum Sodomiæ aut bestialitatis crimen perpetrant, aut aliis illicitis, aut infamibus concumbendi modis se polluunt.

§. III.

Quænam restitutiones ob huius præcepti transgressionem facienda sint.

1 DVOBVS præsertim casibus obligatio restitutionis alicuius faciendæ huius præcepti transgressoribus incumbere potest, nimirùm ratione stupri, vel adulterii.

Quod ad stuprum spectat; certum est in primis illum, qui virginē aliquam coniugii promissione decepit, & sub eiusmodi spe, corporis illius vsuram impetrauit, ad eam in matrimonium ducendam obligari, etiam si fictè tantùm & dolosè promiserit. Ita Nauarrus, Sotus, Adrianus, & alii apud Lessium lib. 2. cap. 10. dub. 3. si tamen esset

conditionis valdè inæqualis; aut si promissionem adimplere non posset, puta quia est coniugatus: aut si ex illius promissionis impletione graue aliquod scandalum timeatur: tunc promissioni satisfacere censebitur, si sufficientem illi, pro ratione conditionis, & status, dotem tribuat: vt docet Nauarrus c.16. n.8. & post illum Toletus, lib.5. cap.11.

Certum est etiam illum, qui violentia, aut importunis precibus, aut falsis & dolosis persuasionibus virginem ad stuprum induxit, teneri illam vel ducere, vel conuenienter dotare, vt habetur ex c. *si seduxerit*, de adulterijs. Quod si virgo nulla vi aut promissione, nullis item importunis precibus, aut dolosis persuasionibus ad peccatum inducta est, sed ipsa sponte & liberè in illud consensit, nulla restitutionis faciendæ obligatio incumbit, vt docet Nauarrus suprà, Lessius sup.2. & alij: quia iuxtà regulam 28. iuris in 6. *Scienti & consentienti non fit iniuria*: legesque Canonicæ, vt obseruat Nauarrus ibid. non obligant ad restitutionem, nisi eum, qui aut violentiam, aut dolum seu deceptionem ad stuprum perpetrandum adhibuit: quod etiam similiter dicendum existimat idem Nauarrus, si virgo per stuprum deflorata æquè commodè & conuenienter nupsit, ac si minimè peccasset, quia stuprum illius nemini innotuit: tunc enim, quamuis ille qui eam ad peccandum induxit, grauem & rigidam pœnitentiam coram Deo subire teneatur, ad nullam tamen restitutionem illi faciendam tenebitur; quia scilicet nullum damnum passa est, quod pecunia æstimari possit.

Quod spectat ad adulterium, si mulier coniugata filium ex adulterio susceperit; tenetur omnibus modis, quibus potest, citrà famæ dispendium, aut vitæ periculum, procurare ne legitimi hæredes ratione huius illegitimæ prolis aliquid detrimenti patiantur: vnde si habet bona aliqua præter dotẽ sibi propria, quę possit quibus velit tribuere, tenetur ex illis tantum legitimis hæredibus applicare, quantùm satis erit ad compensationem damni per spurium illati aut inferendi. Ita Caietanus opusc.31. resp.14. Nauarrus c.16. num. 47. Toletus lib.5. capite 11. Lessius libro 2. c.10. dub. 7. & alij communiter.

3 Quòd si mulier nulla eiusmodi bona possideat, neque vllo alio modo damnum illud compensare possit, quærunt Theologi an teneatur etiam cum periculo vitæ, vel dispendio famæ, crimen suum marito vel filio suo spurio prodere. Respondetur ex cõmuni Doctorum sententia, vt videre est apud Lessium & Toletum suprà, non teneri cum periculo vitæ: quamuis autem aliqui existiment ad id obligari cum honoris & famæ dispendio, probabilis tamen & tuta in praxi est sententia Scoti, Innocentij, Panormitani, Caietani, Nauarri, & aliorum, quos refert & quibus subscribit Lessius suprà, dub.7.

qui

qui negant mulierem cum notabili famæ honorisque dispendio, ad crimen suum marito vel filio spurio reuelandum obligari: quorum ratio est, quòd fama, cùm sit bonum superioris ordinis, non videatur in tali casu necessariò exponenda pro alio bono inferioris ordinis; præsertim cùm illius dictis neque maritus, neque spurius filius credere teneantur: ***Alleganti suam turpitudinem***, iuxtà regulam iuris, ***nulla debetur fides***, proindeque ex illa peccati sui declaratione nihil aliud sequeretur, nisi scandalum in familia, & discordia inter filios: vnde etiam cap. *Officij*, de pœnit. & remiss. nihil aliud præscribitur respectu mulieris, quæ filium supposuerat, nec suppositionem illam marito reuelare volebat, sicut nec alterius qui prolem ex adulterio susceperat, nisi vt competens satisfactio per discretum Sacerdotem vtrique iniungatur; vnde iuxta illum canonem prudentis erit Confessarij eiusmodi mulieri, præter alia opera satisfactoria præcipere, vt solitas expensas, quantùm poterit, habita ratione status, valetudinis, &c. imminuat, & maiori sedulitate rem domesticam administret: & si quid lucri proprio labore captare possit, illud in compensationem filiorum aut hæredum applicet & alia similia præstet, quibus si non totum damnum, saltem illius partem aliquam compensare conetur.

Quæres vtrùm ipse adulter ad restitutionem aliquam faciendam obligetur. Respondetur, si moraliter ei certũ sit filium, qui ex muliere cum qua peccauit, natus est, esse suũ, obligari adulterũ ad cõpẽsationẽ damnorũ, quæ legitimo marito aut eius hæredibus obuenire possunt, siue ratione alimentorum, quæ illi præstantur, siue ratione hæreditatis, quam cum alijs legitimis filijs tanquam vnus ex illis aditurus est. Et hæc est communis sententia Doctorum, paucis exceptis, quorum opinionem, vt minus probabilem & tutam, meritò reijcit Lessius suprà dub. 6.

SECTIO VII.

Explicatur septimum Decalogi præceptum.

Non furaberis.

1 CVM hoc septimo præcepto, vt obseruat Catechismus Rom. part. 3. cap. 8. Deus in tutelam veluti suam bona nostra exteriora susceperit: ita vt nullus ea iniustè surripere, aut inuitis nobis, detinere possit quin iniuria illa in ipsum etiam Deum refundatur, ac obedientia illi debita violetur: hinc patet, quanti facienda sit huius præcepti obseruatio, & quo studio illius obligationes omnes peruestigandæ sint, præsertim cum innumeris propè modis in

illud peccetur. Vt igitur maiori cum luce in illius explicatione procedamus ipsius iuris ac iustitiæ principia breuiter consideranda nobis sunt, vt ex illis posteà rationes omnes, quibus erga proximi bona obstringimur, enucleatiùs cognoscamus.

§. I.

Quid iuris, quid iustitiæ nomine intelligendum sit.

1 NOMINE iuris (vt illius varias & multiplices acceptiones omittamus) in duplici præsertim significatione sumi solet. Primò pro lege tam naturali quàm positiua, siue diuina, siue humana: quo sensu dicimus, e.g. parentibus honorem deferre, esse de iure naturali; Sacramentum Baptismi recipere esse de iure diuino positiuo: eo etiam sensu legum & sanctionum Ecclesiasticarum Collectionem iuris Canonici nomine indigitamus. Secundò sumitur pro facultate illa seu potestate legitima, quam quis habet ad rem aliquam obtinendam aut retinendam, vel ad aliquid faciendum, ita vt ab illius rei obtentione aut retentione, vel ab illa actione facienda impleri licitè non possit.

Similiter iustitiæ nomen duobus potissimùm modis accipitur. Primò pro virtute quadam generali, quam Sanctus Anselmus dialog. de verit. c. 13. vocat *Rectitudinem voluntatis*; quo sensu virtutes omnes in se complectitur, & pro illis siue generatim siue speciatim significandis plerumque in Scriptura ponitur, vt Matth. 5. *Beati qui esuriunt & sitiunt iustitiam*, & cap. 6. *Attendite: ne iustitiam vestram faciatis coram hominibus, vt videamini ab eis.*

Secundò pro virtute particulari, quæ à Sancto Doctore 2.2. q. 58. art. 1. & à Iurisconsultis communiter definitur: *Constans & perpetua voluntas ius suum vnicuique tribuendi*: Quorum verborum sensus est, iustitiam esse virtutem, quæ inclinat & firmat voluntatem ad tribuendum vnicuique quod suum est: qua in acceptione vna est ex quatuor illis virtutibus, quæ à sancto Ambrosio in cap. sextum Sancti Lucæ vocantur *Cardinales*, eo quod sint aliarum virtutum tanquam cardines; ita vt sicut ostium in cardine, sic (vt loquitur S. Gregorius lib. 2. mor. cap. 36.) *omnis honesta vitæ ratio, & vniuersa boni operis structura, illis inniti quodammodò videatur*.

3 Diuiditur autem iustitia à sancto Doctore q. 61. art. 1. in commutatiuam & distributiuam. Iustitia distributiua illa est, quæ diuidit & distribuit munera, officia, onera, bona, & alia similia communitatis alicuius propria secundùm proportionem quam vocant geometricam: id est, considerando non solùm valorem & quantita-

tem

tem bonorum illorum aut onerum, &c. sed etiam personarum conditionem, idoneitatem, merita,&c. Commutatiua verò illa est, quæ constituit æqualitatem inter personas particulares secundùm proportionem arithmeticam: id est considerando solùm valorem vel quantitatem rerum sine vllo respectu ad personas: v. g. mutuatus est aliquis centum aureos, qualiscunque sit: diues aut pauper, nobilis aut ignobilis, debet centum aureos reddere.

§. II.

Quid sit ius ad rem, & ius in re.

1 CELEBRIS illa diuisio iuris, quæ à Theologis & Iurisperitis tractatur, lucem dabit varijs difficultatibus circa huius præcepti violationem occurrentibus, ideoque à nobis prætermitti non debuit. Ius igitur ad rem est illud, quod habetur per alicuius contractus stipulationem, puta per donationem, emptionem, &c. antequam illius rei quæ donata vel empta est, traditio fiat. Ius in re est illud, quod per ipsam rei traditionem acquiritur.

Hæc est autem vtriusque differentia, quòd ius in re ita faciat illam propriam eius qui acquisiuit, vt quocunque in loco sit, & in cuiuscunque manus peruenerit, facultatem habeat, eam vbicunque repererit, recipiendi, & à quocunque repetendi, obligeturque ex iustitia eam ei restituere, quisquis acceperit. Ius verò ad rem, non tribuat facultatem eiusmodi in ipsam rem; sed solummodò titulum iustum & aptum ad habendum illius rei dominium: v. g. quis emit equum ab altero, illiusque pretium soluit, si equus ille nondum ei à venditore traditus sit, habet tantum ius ad illum equum, non verò in illo; vnde si venditor fraudulenter eundem equum alteri vendat & tradat, primus emptor non potest ab illo altero equum repetere; sed agere tantùm potest in venditorem, vt pretium restituat, sibique præterea persoluat quantum sua intererat, contractum illius venditionis anteà celebratum, firmum esse & ad plenum effectum perduci: è contra si equus ille venditus, sed nondum traditus, moriatur, aut furto abducatur, venditori perit & non emptori.

2 Ex quibus intelligi potest quid sibi velint leges ciuiles, dum dicunt, ei qui habet ius in re, competere actionem realem, quæ *vendicatio* vocatur, qua res ipsa repeti & sumi possit vbicunque reperiatur: ei verò qui habet tantummodò ius ad rem, competere actionem personalem, non qua res ipsa in cuiuscunque manus deuenerit, possit vindicari & accipi; sed qua traditio eius possit exigi à persona, cum qua stipulatio de illa intercessit.

§. III.

Quid sit dominium, & quibus personis competat.

1 PLVRES sunt iuris particularis species variæque rationes, quibus competere potest alicui facultas accipiendi aut retinendi rem aliquam, vel de illa disponendi, inter quas præcipua, & ad quam reliquæ aliquo pacto reducuntur, est dominium: ex cuius proinde explicatione, quid de alijs sētiēdū sit, facilè poterit intelligi.

Ac in primis obseruandum est, duplex esse dominium, iurisdictionis scilicet & proprietatis. Dominium iurisdictionis est potestas gubernandi sibi subditos; illis aliquid præcipiendi, aut prohibendi, illos iudicandi, puniendi, vel præmiandi.

Dominium verò proprietatis, est ius possidendi rem aliquam, & de illa tanquam sua disponendi: estque rursum duplex, perfectum scilicet & imperfectum. Dominium perfectum, quod & plenum dicitur, continet proprietatem rei & commodorum eius, extenditque se ad omnem eius vsum & dispositionem, nisi lege aliqua diuina vel humana prohibeatur: Dominium verò imperfectum habet tantum proprietatem absque emolumentis, vel emolumenta absque proprietate. Primum vocant Iurisperiti dominium directum, quale est principis respectu feudorum, aut illius qui dedit agrum in emphyteusim: secundum vocant dominium vtile, quale habet feudatarius, emphyteuta, vsufructuarius, &c.

Quod autem spectat ad subiectum dominij, seu personas illius capaces, Theologi communiter docent, illud nonnisi naturæ rationali competere posse; cùm per solam rationem quisque potestatem habeat immediatè in actus suos, & per hos in alias res exteriores.

2 Atque in primis certum est, Deum in omnes creaturas summum quoddam & absolutissimum obtinet dominium: quod scriptura innumeris propè in locis testatur: proindeque illum liberè; & prout ipsi placuerit, de omnibus creaturis sine cuiusquā iniuria disponere posse. Certum est etiam hominem esse dominij capacem, iuxta illud Genes. 1. *Faciamus hominem ad imaginem & similitudinem nostram, vt præsit piscibus maris, bestijs terræ, &c.* vbi tribuitur homini præfectura & dominium in alias creaturas inferiores, ratione imaginis diuinæ quam gerit, quæque in intellectu rationis capaci, & libera voluntate consistit. Sed difficultas est de quibusdam hominibus in particulari, an de facto dominium aliquod, & quarumnam rerum habeant: ac præsertim de filijsfamilias, de quibus breuiter dicimus, quod secundùm iuris dispositionem, quamdiù sub patria potestate constituti sunt, duo sunt tantummodò genera bonorum,

rum, quorum perfectum dominium habere possunt; castrensia scilicet, & quasi castrensia. Bona castrensia sunt illa, quæ in militia vel occasione militiæ iustè acquiruntur, vt stipendia, donaria ducum, &c. Quasi castrensia verò sunt ea, quæ ex beneficio Ecclesiastico; aut officio publico iudicis, v.g. aut aduocati, aut ex professione alicuius artis liberalis proueniunt. Bonorum autem illorum, quæ aduentitia vocantur, id est, quæ vel ex aliorum donatione, vel ex propria industria, negotiatione, &c. proueniunt, dominium quidem directum habere censentur, non tamen de ijs disponere possunt, absque consensu patris, penes quem illorum administratio & vtilitas remanet. Quæ omnia fusiùs explicata videri possunt apud Nauarrum c. 17. n. 42. Lessium lib. 2. c. 4. dub. 3. & alios.

§. IV.

Quibus modis dominium proprietatis acquiratur.

RES externæ quæ sub dominium proprietatis cadere possunt duplicis sunt generis: vel enim nullius sunt, vel alicuius propriæ: & de vtrisque quæstio proposita intelligi potest.

1 Atque in primis quod spectat ad res illas, quæ nullius domini sunt, dicendum est, spectato communi naturæ ac gentium iure, illas fieri primi occupantis, nisi leges ciuiles & locorum consuetudines de aliquibus in particulari aliter constituant: proindeque hæc occupatio est legitimus modus, quo prædictarum rerum dominium acquiritur. Id patet ex § *feræ*, instit. de rer. diuis. & ex leg. 1. ff. de acquirenda possess. item ex l. 1. & 3. ff. de acquirendo rer. domin. quibus legibus omnes Theologi subscribunt.

Hinc colliges feras & animalia syluestria, quæ in nullius potestate sunt, vel quæ iam ab aliquo capta illius potestatem euaserunt, & in libertatem naturalem se vindicarunt; vbicumque reperta fuerint, capi posse è contra verò animalia illa, quæ natura mansueta sunt & domestica, quamuis è domini domo effugerint: vbicumque oberrantia reperiantur, esse restituenda: quia tanquam ad dominum pertinentia considerantur, vt fusiùs explicat Lessius lib. 2. de iust. & iure c. 5. dub. 6. vnde parag. *Gallinarum*, instit. de rerum diuisione ille dicitur furtum committere, qui eiusmodi animalia, cùm effugerint, detineret. Simili ratione lapilli, gemmæ, margaritæ, & alia similia, quæ nunquam dominum habuerunt, & in littore maris aut in alijs locis inueniuntur, sunt primi occupantis.

Secus verò dicendum est de rebus illis, quæ Dominum habuerunt, & casu aliquo fuerunt amissæ, v. g. quæ naufragio facto eiectæ sunt ad littus maris, quisquis enim res eiusmodi repetit; illas

domi-

dominis restituere debet, si dignoscere possit, & ad illos dignoscendos moralem diligentiam adhibere tenetur, Quod si illarum rerum domini dignosci non possint, tunc secundùm S. Doctorem 2.2.quæst.66.art.5. cui plurimi alij Theologi subscribunt, sunt illæ pauperibus erogandæ, vel in alios pios vsus insumendæ. Ratio est, quia rerum illarum non desinit esse dominus qui ea amisit, ideoque, si ipsimet restitui nequeunt, saltem restitui debent illis, quibus velle præsumitur: nemo est autem, qui amissam rem suam non malit pauperibus dari, quàm in alios vsus expendi.

3 Non desunt tamen Doctores qui sententiam contrariam tueantur, asserantque res illas inuentas domino minimè comparente, post diligentem inquisitionem, ab inuentore posse retineri, cum nullo iure naturali aut Ecclesiastico id prohibeatur. Ita Sotus, Medina, & alij apud Laymannum lib.3. de iust. tract.1. cap.5. qui rectè concludit, quod, quamuis hæc posterior sententia sit probabilis, neque temerè damnandus esset qui eam sequeretur, prior tamen sit magis pia & in praxi tuta: præsertim, cum secundùm illam, vt monet Nauarrus c. 17. n. 170. possit inuentor, si aliqua egestate laboret, sibimet rem inuentam aut partem illius retinere, maximè de consilio prudentis Confessarij, cuius erit determinare, quid in eiusmodi casu magis expedire videatur.

Quod spectat ad res illas, quæ sunt alicuius propriæ, dicendum est rerum eiusmodi dominium acquiri, vel per voluntatem propriam domini rei illius suæ dominium in alterum transferentis, quod duobus potissimum modis in genere fieri potest: scilicet vel per aliquem contractum, puta venditionem, permutationem, &c. aut absque contractu per donationem, promissionem, &c. vel per voluntatem Superioris, aut dispositionem legis ob iustas causas, rei alicuius dominium ab vno in alterum transferentes; quod præsertim fit per præscriptionis legem. De quibus omnibus & singulis in sequentibus paragraphis agendum erit.

§. V.

De Præscriptione.

1 PRAESCRIPTIO seu vsucapio vt loquuntur Iurisperiti, est modus quidam acquirendi dominij per possessionem alicuius rei, certo temporis spatio legibus definito continuatam. Hic autem acquirendi dominij modus ciuili iure introductus est; *Ne diu & ferè semper*, vt habetur lege 1. de vsurp. & vsucap. *quarumdā rerū dominia incerta essent:* & locum habet, non solum in foro exteriori, sed etiam in foro conscientiæ; ita vt possit quis licitè rei alicu-

alicuius dominium, titulo præscriptionis, acquirere, vt pluribus probat Lessius lib.2.cap.6.dub.17. dummodo tamen præscriptio illa legitima sit, habeatque requisitas à iure conditiones, quæ quatuor communiter à Doctoribus numerantur. Prima est possessio: nam secundùm regulam iuris, Reg.3.in 6. *Sine possessione præscritio non procedit.* Secunda est bona: siquidem vt ibidem habetur, Reg.2. *possessor malæ fidei vllo tempore non præscribit*. Tertia est titulus probabiliter præsumptus; puta donationis, emptionis, successionis, &c. vt constat ex digest.leg.41. tit.4. & seq. Quamuis interdùm bona fides etiam sine titulo ad præscriptionem sufficiat; quando scilicet nulla præsumptio in contrarium habetur, nec ius commune contradicit. Quarta denique est continuatio possessionis tempore legibus definito.

Quæres quantùm temporis requiratur ad legitimam præscriptionem. Respondetur ex communi Doctorum sententia apud Lessium sup.c.6 dub.2.3.4.& seq. ad præscriptionem seu vsucapionem rerum mobilium quarumcumque, cum titulo probabiliter præsumpto, requiri possessionem per triennium bona fide continuatam; sine titulo vero, per triginta annorum spatium: e.g. aliquis bona fide tibi rem alienam dedit, quam suam putabat: tuque bona fide illam acceptauisti; tunc triennij possessione tibi acquiritur res illa ratione tituli donationis: quod si nullo titulo, bona tamen fide illam possideas, tua non sit, nisi triginta annorum continuata possessione.

Ad præscriptionem autem rerum immobilium cum titulo requiri spatium decem annorum, inter præsentes, id est eos, qui in eodem territorio habitant, quamuis non in eadem vrbe; viginti annorum inter absentes: triginta vero annorum, si nullus adsit titulus, vt suprà de mobilibus rebus dictum est.

Excipiuntur tamen bona immobilia Ecclesiæ, Monasterij, Hospitalis, & aliorum piorum locorum, ad quorum præscriptionem requiruntur anni quadraginta: quod si bona illa sint Ecclesiæ Romanæ, nonnisi annorum centum spatio præscribi possunt. Bona verò pupillorum siue mobilia siue immobilia, quandiù in illa ætate sunt, nullo temporis lapsu præscribuntur, sicut nec res Ecclesiæ quæ alienari prohibitæ sunt, aut vsibus tantùm sacris sunt destinatæ.

Est autem obseruandum non easdem vbique leges circa tempus & modum præscriptionis esse receptas: ac proinde cuiusque regni aut loci speciales leges & legitimas consuetudines esse super hac re consulendas.

§. IV.

§. IV.

De contractibus in genere.

1 NOMINE contractus intelligitur conuentio aliqua inter duos facta, ex qua in vtroque, vel saltem in alterutro illorum, obligatio aliqua nascitur. Sunt autem alij contractus, qui vocantur *nominati*, alij *innominati*, dicuntur. Contractus, *nominati* sunt illi, qui speciali nomine inter se distinguuntur, vt emptio, venditio, locatio, &c. Contractus verò *innominati*, sunt illi, quibus nullum speciale nomen assignatum est, diuiduntúrque à Iurisperitis in quatuor species, quæ his verbis exprimuntur: *do, vt des: do, vt facias: facio vt des: facio, vt facias.*

His prænotatis dicendum 1. contractum omnem sponte ac liberè factum, quamuis in eo non non seruentur iuris formalitates, obligare tamen in foro conscientiæ; ita vt alterutro contrahentiū inuito, rescindi non possit, nisi iure aliquo positiuo irritus sit, aut irritari possit. Ita Gomesius, Couarruuias, & alij quos citat & sequitur Lessius sup. dub. 4. Ratio est, quia iure naturæ tenetur quisque tenere quod promisit altero acceptante, vt ex infrà dicendis pleniùs constabit.

Dicendum 2. contractum illum in quo contingit error circa substantiam rei; iure naturæ irritum & inualidum esse. Ita S. Antoninus, Sotus, Caietanus, & alij apud eundem Lessium suprà dub. 5. quia vt dicitur leg. 9. C. de iuris & facti ignorantia. *Errantis nullus est consensus*: sine consensu autem nullus est contractus: e. g. si quis gemmam vendat existimans esse crystalli fragmentum, emptor re comperta tenebitur ad restitutionem gemmæ, aut ad iustum eius pretium venditori persoluendum: secùs verò si error solummodò sit circa qualitatem rei; vt si cognoscens esse gemmam, sed valorem eius ignorans: vili pretio eam vendiderit: tunc enim validus quidem erit contractus, tenebitur quidem emptor, postquam id resciuerit, supplere id, quod iusto gemmæ pretio defuit, vt docent suprà citati Authores.

Dicendum 3. contractum illum cui alterutrius contrahentium dolus causam dedit, non esse omnino iure naturæ irritum; sed tamen pro arbitrio eius, qui deceptus est, si contractus solubilis sit, irritari posse. Ita Ægidius Koninch, & alij apud Laym. lib. 3. de iust. tr. 4. c. 5. & Lessius suprà. Quod non sit irritum, patet ex eo quod si is qui deceptus est, velit contractum subsistere, deceptor resilire non potest: *Ne lucrum ex dolo suo reportet*, vt habetur cap. 1. de eo qui duxit in matrimonium: quod vero irritari possit, pro arbitrio illius

qui

qui deceptus est, constat etiam ex eo quod qui dolo inducit alterum ad contrahendum, iniuriam ei facit; & proinde tenetur eum restituere in integrum, & reddere omnia infecta si deceptus velit.

Dicendum 4. contractus omnes ex aliquo graui metu iniustè incusso celebratos non esse quidem iure naturæ irritos; sed irritari posse, & reuocari in foro conscientiæ, qui arbitrio eius qui metum iniustè passus est. Ita Sotus, Paludanus, Richardus & alij apud Lessiũ suprà dub. 6. Id patet tum ex eo quod, vt habetur c. 1. de his quæ vi metusque causa fiunt, *quæ vi & metu fiunt, debent in irritum reuocari*: tum etiam quia, vt dicit S. Thomas 2. 2. qu. 89. art. 7. ad 3. *qui vim intulit, hoc meretur, vt ei promissio non seruetur.* Eadem etiam ratio quæ suprà de dolo allata est, potest de metu iniustè illato intelligi; qui enim metum iniustè incussit, iniuriam alteri intulit; vnde tenetur illum in priorem statum restituere; & alter ius habet exigendi hanc restitutionem. Per metum vero grauem intelligimus illum qui est de malo aliquo, quod viro constanti formidabile est, eumque merito commouere potest: qualis est metus mortis, exilij, carceris, infamiæ, amissionis bonorum, &c. ad metum quoque grauem pertinere dicit Lessius suprà metum reuerentialem, quo filius timet grauem offensionem patris, subditus Principis, vxor mariti, &c. vbi rectè obseruat metum etiam grauem dici posse illum, qui respectiuè solum talis est, vt si sit de aliquo malo, quod, quamuis viro constanti non sit formidabile, fœminæ tamen vel puero, vel seni formidandum meritò videtur.

§. VII.

De promissionibus, donationibus, & testamentis.

1 PROMISSIONIS nomine intelligimus hìc promissionem illam quæ fit sub aliquo onere vel conditione, quæque vt sic extendi potest ad omnes fere stipulationes & contractus, in quibus vt plurimum promissio aliqua reciproca interuenit, sed promissionem simplicem & gratuitam, qua ex mera liberalitate aut gratitudine aliquid alteri promittitur, de qua

Dicendum 1. promissionem antequam acceptetur, nullam parere obligationem naturalem aut ciuilem: quod & similiter de donatione intelligendum est: vnde sequitur quod vtraque ante acceptationem possit licite reuocari. Ita Sotus lib. 4. de iust. qu. 5. art. 1. Suarez tom. 2. de relig. lib. 8. c. 2. Lessius lib. 2. c. 18. dub. 6. & alij communiter. Ratio est, quia omnis promissio & donatio suapte natura respectiua est, cuius proinde obligatio ex alterius partis consensu dependet.

Exci-

Excipiunt tamen Doctores aliqui promissiones factas Ecclesiæ, Hospitali, Monasterio, alijsque locis pijs, existimantque etiam ante acceptionem, promissiones & donationes eiusmodi obligare; alij vero Theologi hanc exceptionem non admittunt, asseruntque vniuersim promissionem non acceptatam minimè obligare: quam sententiam probabilem & in praxi tutam existimat Laymann. sup. tr. 4. c. 1. & pro illa Sotum, aliosque Doctores citat.

Dicendum 2. promissionem serio & deliberatè factam, & ex animo verè promittendi, seque alteri obligandi, ex virtute fidei seu fidelitatis, vbi acceptata fuerit obligare, etiam sub peccato mortali, si res promissa sit alicuius momenti. Ita Nauarrus, Sotus & plures alij, quos citat & sequitur Lessius supr. dub 8. Ratio est, quia omnis promissio dat ius ad rem promissam, quod etiam ad hæredes promissarij transit: & si fiat per formam stipulationis, datur etiam actio in foro exteriori, & promissor cogi potest sententia Iudicis ad promissionem implendam: vnde sequitur illam inducere strictam aliquam obligationem quæ proinde sub peccato obliget. Quod si quis vtatur verbis quidem promissorijs, non tamen animo seriò promittendi; sed solummodo ad significandum solum propositum, vel ad firmiùs asseuerandum, vt ei credatur tunc, vt rectè obseruat idem Lessius, non censetur obligatus sub peccato mortali ad implendum id quod sic promisit, nisi fortè ex ficta illa promissione notabile aliquod dānum alterius sequatur; & hoc sensu dicit intelligendas esse promissiones plurimorum, qui solent multa se promittere facturos; cum tamen non intendant seriò se ad id obligare, aut alijs ius exigendi tribuere, sed duntaxat firmiter id asseuerare.

Quæres quanti valoris aut momenti esse debeat res promissa, vt promissionis violatio censeatur esse peccatum mortale? Nauarrus cap. 18. num. 6. existimat sufficere valorem rei promissæ talem esse, qui in furto ad peccatum mortale sufficeret: probabilius tamen Lopes lib. 2. de contr. cap. vltimo, & Lessius suprà docent in promissione ad materiam peccati mortalis constituendam longè maiorem valorem quàm in furto requiri; qui tamen valor difficile determinari potest, sed viri prudentis iudicio ex æquo & bono dijudicari debet; certè communi hominum æstimatione maior iniuria fieri censetur, si quis aureum vnicum surripiat, quàm si quatuor vel quinque aureos ex liberali promissione debitos non soluat.

Dicendum 3. promissionem alteri factam, & ab eo acceptatam desinere obligare, si res promissa fiat inutilis, aut illicita, aut impossibilis; item si status rerum aut personarum ita mutetur, vt secundùm iudicium viri prudentis promissor non videatur illum euētum voluisse comprehendere: quod ex conditione rei promissæ, aut ipsius promissionis, vel etiam promissarij, alijsque circunstantijs dijudican-

dicandum est. Ita Caietanus, & alij quos citat & sequitur Lessius supr. dub. 10. Ratio est, quia promissio non censetur habere vim, nisi ex ea voluntate & intentione, quam promittens explicitè & implicitè habuit, dum promisit: ex quo sequitur quod vltra hanc intentionem expressam vel prudenter interpretatam non possit obligari.

Dicendum 4. donationem illam, quæ dicitur inter viuos, id est, cum quis ex mera liberalitate sic donat, vt etiam se viuo velit rem donatam esse alterius, factam ab eo qui donare potest, id est, qui dominium & administrationem habet rei quam donat, cum facultate illam alienandi, posse etiam post donatarij acceptationem reuocari, ob quasdam causas legibus expressas, quarum præcipua est ingratitudo ipsius donatarij: vt si donatarius iniurias atroces in donantem effuderit: si violenter illum percusserit: si ex certa malitia notabile damnum bonis eius intulerit: aut si ad grauem inopiam redactum non aluerit. Ita Syluester, Gomesius, & alij, quos citat & sequitur Lessius citat. suprà, dub. 14. vbi tamen obseruat donatarium ante iudicis sententiam non teneri ad restitutionem, quia est pœna, quæ prærequirit donatoris querelam, & ingratitudinis probationem.

Dicendum 5. donationem, quæ fit causa mortis, id est cum quis ita donat, vt rem non velit absolute & irreuocabiliter esse alterius, nisi post suam mortem, qualiter in testamentis & codicillis fieri solet, posse ad arbitrium donantis reuocari. Ita communiter Doctores: vnde Apostolus Heb. 19. dicit quod *Vbi testamentum est, mors necesse est intercedat testatoris, alioquin nondum valet dum viuit qui testatus est*: & Iurisperiti communiter dicunt: *Ambulatoriam esse testantis voluntatem vsque ad supremum vitæ exitum*. Est tamen difficultas inter Theologos, vtrùm testamentum si validum in foro consciētiæ, si desint ei solemnitates legibus requisitæ Omissis aliorum sententijs, probabilis & in praxi tuta videtur esse illa, quā propugnant Adrianus, Angelus Tabiena, Syluester, Ioannes, Medina, Lopes, & alij quos citat & sequitur Lessius supr. cap. 19 dub. 3 quæ asserit eiusmodi testamentum in foro conscientiæ validum esse, & licitè retineri posse id quod ex tali testamento habetur sine titulo hereditatis, siue legati. Ratio est, quia, vt dicitur paragrapho, *Per traditionem*, institutionū de rerum diuisione, *nihil est tam conueniens naturali æquitati, quàm voluntatem Domini volentis, rem suam in alium transferri, ratam haberi*. Præterea testamentorum solemnitates à legibus eo solùm fine introductæ sunt, *ne quid falsitatis in testamentis incurrat*: vt dicitur *l. quæstionem* 23. C. de fidei commissis: quare dummodo certò constet de vltima testantis voluntate, potest quis rem, sibi eius testamento relictam, tuta conscientia retinere.

§. VIII.

§. VIII.

De emptione & venditione:

1 DVÆ sunt præcipuæ conditiones in qualibet emptione & venditione obseruandæ, vt docet S. Thomas 2.2. qu.77. art.1. & seq. Prima est, vt fraus omnis & dolus absit, tam ex parte venditoris quàm emptoris; ex quo sequitur contra iustitiam esse, si quis vendat rem habentem vitium aliquod, seu defectum in quantitate aut qualitate, eodem pretio, quo venderetur, si eiusmodi defectu & vitio careret; proindeque peccare, qui mensuras adhibent illegitimas aut pondera dolosa, iuxta illud Prou. 10. *Statera dolosa abominatio est apud Deum:* item qui mixtione aliqua res efficiunt deteriores; vt caupones aquam vino miscentes: frumentarij, qui tritico miscent alia semina deteriora, sicut illi Amos 8. dicebant: *quisquilias frumenti vendamus.*

Vnde idem S. Doctor sup. art 3. asserit rei quæ venditur, vitia occulta quæ ab emptore deprehendi non possunt, quæque illius valorem notabiliter diminuunt, aut illam emptori inutilem vel incommodam reddunt, esse manifestanda. Quod etiam docuit S. Ambr. lib.3. de offic. cap.10. *In contractibus*, inquit, *vitia eorum quæ veneunt prodi iubentur: ac nisi intimauerit venditor, quamuis in ius emptoris transierint, doli actione tenetur.*

Quæ autem de venditore, hæc etiam de emptore intelligi debent: omnem scilicet fraudem ab emptione abesse debere: proindeque contra iustitiam esse rem aliquam pretiosam pro vili, puta gemmam pro fragmento vitri, emere ab alio, qui eius valorem ignoret: secus si in aliqua regione res parui æstimarentur, quæ tamen alibi censentur pretiosissimæ, puta margaritæ, gemmæ, aut alia id generis, quæ vt plurimum in Indijs & alijs dissitis regionibus pro cultellis, tintinnabulis, & alijs similibus crepundijs licite permutantur.

Secunda conditio ad iustitiam emptionis & venditionis ex mente S. Doctoris necessaria est, vt res neque cariùs vendatur, neque viliùs ematur quàm illius pretium exigat. Pro cuius intelligentia obseruandum est, duplex esse iustum pretium alicuius rei. Primũ est, quod à potestate publica taxatum est; & vocatur a Doctoribus pretium legitimum, quasi lege definitum: & illud augere in vendendo, aut minuere in emendo non licet. Secundum est, illud, quod communi hominum æstimatione determinatur, quando à publica potestate minimè taxatum est, & pretium vulgare seu commune dicitur, habetque quandam latitudinem: cum enim ex plurimorum æstimatione pendeat, qui non eodem modo de rerum valore iudicant, hinc

fit

sit quod aliqui, verbi gratia, decem nummis valere arbitrantur, quod alij vndecim, alij verò tantum nouem æstiment: vnde à Doctoribus hoc vulgare & commune pretium triplex esse dicitur, infimum scilicet, medium, & summũ, quod etiam rigorosum nominatur. Quamuis autem in exteriori foro, actio minimè detur ei, qui emendo cariùs vel vendendo viliùs non est deceptus vltrà dimidium iusti pretij: in foro tamen conscientiæ omnis venditio, in qua iusti pretij latitudo exceditur, & omnis emptio, in qua iusti pretij quantitas nõ attingitur, iniusta est, & diuinæ legi cõtraria. Ita S. Th. art. 1. ad 1. & hæc est etiã expressa doctrina sancti Aug. lib. 13. de. Trinitate c. 3.

Sunt tamen duæ causæ, ob quas licitum est rem pluris aliquando vendere quàm per se valeat. Prima est ratione officij mercandi: mercatori siquidem merces suas paulò pluris vendere licitum est, quàm ab aliis venderentur, qui non ex officio, sed ex occasione aliquid vendunt. Ita Ioannes, Medina, Caetanus, & alij apud Lessium supr. cap. 1. dub. 4. Ratio est, quia pretio aliquo æstimabile censetur, quod mercator curas & cogitationes suas, ac omne tempus suum in mercibus illis conquirendis, conseruandis & distrahendis assiduè impendit. Secunda est, ratione damni emergentis, aut lucri cessantis; quando quis in solam emptoris gratiam rem aliquam vendit, quæ sibi est plurimùm vtilis, commoda & etiam necessaria: quo in casu, vt dicit S. Doctor suprà art. 1. *Iustum pretium erit, vt non solum respiciatur ad rem quæ venditur, sed etiam ad damnum quod venditor ex venditione incurrit: & sic licitè poterit aliquid vendi plusquàm valeat secundùm se*, quod quidem est iudicio viri prudentis æstimandum. Si verò res quæ venditur, esset maxime commoda emptori, nec venditor ex illius distractione damnum vllum aut incommodum pateretur: tunc, vt rectè monet Sanctus Doctor suprà, *Non deberet eam superuendere: quia vtilitas quæ alteri accrescit, non est ex vendente, sed ex conditione ementis: nullus autem debet alteri vendere id quod non est suum*.

4 Sunt etiam duæ causæ, ob quas interdum potest quis licite rem minori pretio emere quàm aliàs valeret. Prima est, si emptori parum vtilis sit, illamque solummodo emat in gratiam venditoris; quia tunc pretium & valor illius secundùm communem hominum æstimationem vilescere censetur, vt docet Lessius suprà: in quo tamen cauendum est, ne à pauperibus aliisque quos adigit egestas ad propriam supellectilem, v. g. distrahendam, aliquid vilius quàm par sit emendo, iustitia vel charitas violetur. Secunda causa oritur ex ratione & modo vendendi, vt in auctionibus publicis, in quibus sicut aliquando rerum commune pretium ex emptorum contralicitatione augetur, sic etiam interdùm ex defectu emptorum minuitur, vt obseruat Nauarrus c. 23. num. 85.

Quæres quid de quibusdam rebus censendum sit, quæ nullum certum pretium habent, vt sunt quædam gemmæ, picturæ veteres, &c. an scilicet tanti eas vendere liceat, quanti vendi poterunt. Respondet Lessius sup. cap. 21. dub. 3. quamuis Sotus & quidam alii Theologi ita fieri posse arbitrentur, longè tamen probabilius esse & tutius in conscientia, res eiusmodi non posse licitè vendi pro arbitrio venditoris, sed iuxtà æstimationem intelligentium, aut etiam ipsius venditoris, spectatis bona fide circumstantijs omnibus ad ipsius rei valorem facientibus.

§. IX.

De mutuo, commodato, deposito & locato.

1 HORUM quatuor contractuum, qui frequentiores sunt, & ad quos cæteri aliquo pacto reduci possunt, notitiam hìc aliquam generalem proponemus, vt facilius dignosci possit, quibus in casibus hoc septimum Decalogi præceptum occasione illorũ violetur, & etiam qua ratione sub illorum obtentu vsuræ interdum palliatæ committantur, de quibus posteà.

Per mutuum intelligitur traditio rei alicuius numero, pondere, vel mensura constantis facta eo animo, vt sit accipientis: cum oblagatione tamen, vt similis in specie ac bonitate restituatur.

Per commodatum verò, rei alicuius quoad solum vsum gratuita concessio, cum obligatione eandem numero restituendi.

Per depositum rei alicuius ad solam custodiam traditio, cum obligatione eandẽ integram restituendi.

Per locatum denique seu locationem significatur rei alicuius ad vsum fructum, certa pretii couentione facta, concessio.

Differunt autem inter se hi contractus; primo in eo quòd mutuũ fiat tãtũ de rebus mobilibus; reliqui tres cõtractus de rebus etiã fieri possint, vt fusè ex diuersis legibus declarat immobilibus Lessius.

4 Differunt 2. in eo quod per mutuum transferatur rei mutuo datæ dominium, sufficiatque vt similis in specie restituatur; per alios verò tres contractus non transferatur rei dominium, sed eadem numero debeat restitui, vt docet idem Lessius, & ex iisdem legibus probat lib. 2. cap. 20. & sequent.

Differunt 3. in eo quod mutuatarius rem mutuò datam pro libito consumere possit; cõmodatarius & locatarius ea tantũmodò vti, vel fructus illius percipere; depositarius verò nec illa vti, ex ea fructus vllos suos facere licitè possit, vt explicat & probat idẽ Lessius.

3 Differunt 4. in eo, quod si res mutuo data & tradita pereat, soli mutuatario pereat, cùm in dominio eius, quoad alios verò contractus,

tractus, in quibus dominium non transfertur, si res aliena apud depositarium vel commodatarium, vel locatarium casu fortuito, & sine vlla eorum culpa pereat, domino suo pereat; nec illis incumbat vlla faciendæ restitutionis obligatio, nisi aliter expressè conuentum sit, vel aliqua alia ratio specialis ad id obliget, vt ex communi legum vsu & Theologorum consensu tradit idem Lessius. Quod si res illa ex aliqua culpa pereat, commodatarius quidem, ob cuius solius vtilitatem res gratuito commodata est, illam tenebitur restituere; si vel leuissima eius culpa perierit vt habetur c. vn. de commodato: locatarius vero, qui rem alterius conduxit pretio, nonnisi ex leui; depositarius autem, qui rem alienam gratuito custodit, nonnisi ex culpa lata: quia scilicet locatum cedit in commodum locatarij simul & domini: depositum verò solius domini vtilitatem respicit.

Differunt denique in eo, quod ratione mutui præcise vt mutuum est, nihil à mutuatario vltrà rem mutuatam aut illius valorem exigere licitum sit: in contractu verò locationis id licitè & iustè fieri possit, vt ex antedictis intelligitur, & pleniùs ex dicendis constabit.

§. X.

Quid hoc septimo Decalogi præcepto prohibetur.

1 HOc septimo præcepto prohibetur, non solùm quæuis iniusta rei alienæ acceptio & detentio, quæ furti nomine designatur; sed etiam (vt explicat S. Aug. q. 71. in Exo.) quæuis alia iniusta rei alienæ contrectatio, aut damni illatio, & consequẽter deliberata quæuis voluntas alterius rem iniuste vsurpandi, vel detinendi, aut damnum illi inferendi; vt enim docet, S. Th. 1.2. q. 72. a. 7. peccata voluntatis & operis eiusdem sunt speciei; cum hac tamen differentia, quod peccata operis contra hoc septimum præceptũ ad restitutionẽ obligent, non verò pecata solius voluntatis.

Est autem obseruandum, solam illam rei alienæ inuito domino vsurpationem ac detentionem, quæ iniusta est, hoc præcepto prohiberi: quia, vt ex communi Theologorum doctrina obseruat Toletus, lib. 7. cap. 14 varijs ex casibus ablatio rei alienæ inuito domino fieri potest absque vllo iustitiæ detrimento; v. g. cum fit ex legitima superioris authoritate, qui ex causa iusta & rationabili, bona vnius in alterum transfert qua ratione Israelitæ non peccauerunt, cùm Deo iubente spoliauerunt Ægyptios: item cùm fit in vtilitatem domini, vt cum à furioso ensis subripitur, ne vllum percutiat: dummodo tamen valor & pretium eius in vtilitatem domini conuertantur: qua ratione dicit idem author non committi furtum ab vxore, quæ pecunias clam aufert à marito suo, ne (quod sæpissimè fit ab illo

fieri) ludis & comessationibus eas profundat: dummodo tamen in vsum familiæ pecunias illas conuertat: nec etiam peccare illum, qui vinum alterius diffundit, ne inebrietur: nec qui chartas rumpit & lacerat, ne alij ludendo blasphemias proferant, aut alia ratione peccent.

4 Docet etiam idem Toletus non committi furtum ab eo, qui clã aliquid accipit, quod sibi aliàs debetur: quando scilicet certo scit illud sibi deberi, nec potest coram Iudice debiti solutionem exigere, quia debitor est potens, aut debitum probare non potest, aut inde sibi aliquod malum timet, si enim via iuridica debiti solutionem obtinere posset, peccaret occultè rapiendo; quamuis ad restitutionem minime teneretur: monet tamen cauendum esse, ne ex illa secreta ablatione, quamuis iusta, scandalum aliquod aut damnum alterius sequatur: puta ne alij in suspicionem furti veniat: ne ve is à quo accepit, rursus idem debitum soluat: ac denique vt nihil aliud accipiat, præterquam quod ipsi debetur, verbi gratia si pactum de certa sit mercede inter dominum & famulum intercessit, & famulus libere in illud consensit, non potest famulus vltrà illam quidquam sibi sumere, nisi forte adigatur ab ipso domino ad alia opera præstanda, de quibus inter eos non conuenerat: tunc enim teneretur dominus soluere vltra pactum, & eo denegante, famulus, quod sibi iuste deberetur, posset accipere.

Sunt autem duæ species iniustæ ablationis rei alienæ: scilicet furtum, cùm aliquid secreto ab alio iniuste aufertur: & rapina cùm palam & violenter aufertur, qua ratione, vt docet Sanct. Thom. 2. 2. q. 63. a. 4. & 9.) rapinæ peccatum non solum specie differt à furto: sed & illo grauius est, quia præter iniustam rei alienæ ablationem, violentiæ illatæ iniuria etiam in eo reperitur, quæ circumstantia ideo in confessione declaranda est.

5 Cùm verò quæuis rei alienæ ablatio & detētioini usta, sit ex genere suo mortale peccatum, vt docet Sanctus Thomas suprà, art. 6. nisi rei furto ablatæ paruitas excuset; difficultas est inter Theologos quænam quantitas, seu quisnam valor rei ablatæ sufficiat ad peccatū mortale in materia furti constituendum. Variæ sunt Doctorum super hac re sententiæ: Nauar. c. 17. nu. 4. dimidium regalem (qui ætate illius quinqne solidis aut circiter æstimabatur) existimant sufficere ad peccatum mortale in materia furti: Toletus lib. 5. capite 6. vnum regalem aut duos etiam respectu ditissimi: Sotus libro 5. quæstione 3. art. 3. ad 3. vnum vel duos aureos. In re maximè difficili probabilissime loqui videntur illi, qui hanc furti quantitatem viri prudentis & pii arbitrio esse definiendam existimant, idque non solùm ex valore aut quantitate rei ablatæ: sed etiam spectatis circumstantijs tum personæ cui ablata est, tum damni quod iniuste illatum

latum est: tum etiam prauæ dispositionis illius qui rem alienam abstulit: ex quo fit vt peccatum mortale committatur interdum rem modici valoris auferendo, si persona cui surripitur inops sit, vt si quis viduæ Euangelicæ Christi Domini ore laudatæ duo illa minuta, quæ in gazophylacio misit, abstulisset, totum illius victum (vt idem Dominus loquitur Matth. 12.) surripuisset: item si quis rem modicam furetur, vnde damnum aliquod notabile sequatur, vt si à sartore acum, à sutore subulam, à scriba calamum surripiat, qui eiusmodi instrumenta ad præstanda opera sua plurium dierum spatio reperire non possent: item si quis modicum quid furto acciperet, sed animo & voluntate plura surripiendi: haud dubiè in his & similibus casibus modicus valor & exigua quantitas, ad peccatum mortale furti constituendum sufficere posset. Prætereà vix est vllus conscientiæ vtcunque timoratæ, qui si dimidiam vel etiam tertiam partem aurei à quocunque furetur, se peccatum mortale committere non arbitretur. Vnde videtur magis expedire, vt prudens Confessarius in hac furti materia, siue pro restitutione iniungenda siue pro pœnitente suo ab hoc peccato infami deterrendo, rigidiorem potius quàm laxiorem sententiam amplectatur, vt sapienter monet Lessius, c. 12. dub. 8.

Quæres 1. quid censendum sit de eo, qui plura modica furta committit? Respondetur cum distinctione: si enim per modica illa furta intendat conquirere notabilem aliquam quantitatem, peccat mortifere per illam prauam intentionē, & etiam per quoduis exterius furtum licet modicum, quod ex illa intentione fit: si verò absque tali intentione, sed ex occasione solum res aliquas modicas diuersis vicibus furetur; licet vnaquaque vice in particulari non peccet, nisi venialiter, ob materiæ leuitatem, vbi tamen res illæ simul iunctæ constituunt quantitatem notabilem ad peccatum mortale sufficientem, tunc si hoc aduertat, resque illas iniuste acceptas velit retinere, aut aliquam aliam, quæ quantitatem illam peccati mortalis compleat, denuo surripere, peccabit mortaliter, vt ex communi Doctorum consensu docet Lessius suprà dub. 8. qui etiam rectè obseruat moraliter loquendo maiorem quantitatem ad peccatum mortale requiri, quando quis valde dissitis temporum interuallis aliquid eidem subtrahit, quàm si breui tempore aut simul accipiat: item maiorem adhuc quantitatem requiri, quando quis à diuersis modicas res furatur, quàm si ab vno easdem res furetur: eo quod minùs illi singuli lædantur: quàm si aliquis solus totum illud damnum sustineret.

§. XI.

Quot modis peccatur contra hoc septimum Decalogi preceptum.

1 EX paragraphis præcedentibus satis constat quàm varij sint & multiplices modi, quibus in hoc præceptum diuinum peccatur.

Ac in primis peccant contra illud, qui rem alienam furantur, aut iniuste detinent, vel furari aut detinere iniuste volunt, qui debita non soluunt, aut soluere nimis diu differunt, cum possint, præsertim si creditor dilationem illam moleste ferat, aut ex illa incommodum aut damnum aliquod patiatur: qui cum violentia rem alienam rapiunt: & qui metu iniustè incusso aut dolo aliquo alterum adigunt, vt contractui oneroso atque damnoso subscribat.

Qui rem aliquam suam, vel sibi debitam, apud alterum furtim surripiunt, quando illam cōmodè alia ratione repetere possunt: præsertim si inde sequatur scandalum aliquod aut damnum alterius, cui licet innocenti furtum illud fortasse imputabitur.

Qui promissionem alteri serio factam, & ab eo acceptatam in re notabili exequi nolunt: qui cum sint alterius hæredes aut testamenti executores, illius debita aut legata soluere non curant.

Qui damnum aliquod alteri deliberatè inferunt, vel alterius damno cooperantur aliquo ex nouem modis, quos memoriæ iuuandæ causa Doctores duobus his versibus complexi sunt.

Iussio, consilium, consensus, palpo, recursus,
Participans, mutus, non obstans, non manifestans.

I. *Iussione*, filios, seruos, aut alias personas sibi subditas, ad furtum faciendum, aut damnum alteri inferendum compellendo, aut furtum factum aut damnum illatum ratum habendo. 2. *Consilio*, alteri suadendo, vel promissionibus aut precibus illum promouendo. 3. *Consensu*, iniustæ alicui actioni consensum præbendo. 4. *Palpatione* seu adulatione, ac ementitis laudibus alterum ad aliquid contra iustitiam faciendum inducendo. 5. *Recursu*, offerendo vel præbendo refugium ijs qui damnum iniustum alteri intulerunt eorum instrumenta occultando aut furta receptando, & sic peccatū illorum fouendo. 6. *Participatione*, siue in actione furti, rapinæ, &c. siue in præda & lucro inde obueniente. 7. *Silentio* seu omissione correctionis; aut inhibitionis ad furtum aut damnum alterius impediendum necessariæ, si sit superior; vel recti & æqui consilij; si consultor: vel debitæ vigilantiæ, & custodiæ si custos existit. 8. *Non obstando* damno quod iniuste infertur, & id minimè faciendo quo damnum impedire

possit,

possit, præsertim si ad id ex officio teneatur 9. *Non manifestando* malefactorem cum ad id tenetur ex officio, siue vt damnum impediatur antequam fiat, siue vt resarciatur postquam factum est.

3 Peccant etiam contra hoc præceptum, qui rem aliquam emunt, quam sciunt vel dubitant esse furtiuam, vt sibi retineant; secus vero, vt eam vero domino restituant.

Qui res inuentas, cum possint, vero domino non restituunt, vel diligentiam requisitam ad illum dignoscendum adhibere non curant.

Qui emendo aut vendendo dolo vel fraude vtuntur: qui rem aliquam notabiliter pluris vendunt, aut minùs emunt quàm valeat: qui rem defectuosam pro integra vendunt, nec illius defectum occultum emptori patefaciunt, qui in pondere, numero, aut mensura fraudem aliquam committunt: qui monopolium aliquod iniustè faciunt, quando scilicet plures mercatores simul conspirant, vt merces omnes alicuius generis coemant, easque posteà vltrà iustum pretium pro arbitratu suo vendant.

Qui seruis aut mercenarijs stipendium debitum aut mercedem detinent, aut absque vlla ratione solutionem notabiliter differunt: quod quidem peccatum adhuc grauius est, si ex illa dilatione damnum aut incommodum aliquod notabile illis obueniat.

Peccant etiam qui ad lucrum in ludis vel sponsionibus faciendum fraude vel dolo vtuntur: qui res alienas ludo & aleis exponunt; vel proprias, sed alendæ familiæ necessarias: qui alium minis, conuitijs, fraude aliqua, &c. ad ludum pertrahunt: qui aleis & similibus ludis iure ciuili prohibitis immodicam pecuniæ quantitatem exponunt.

Denique contra hoc septimum præceptum peccant illi, qui ex mutuo vsuras exigunt; quæ, quoniam varijs artibus vtplurimum teguntur & palliantur, idcircò paulò fusiùs de illis agendum est.

§. XII.

Quibus modis vsura peccatum committatur.

1 SVPPONIMVS vsuræ nomen iuxta communem & vsitatam significationem sumi; vel pro lucro vsurario, quod ex mutuo prouenit; vel pro actione qua tale lucrum iniustè acquiritur; seu pro contractu, in quo mutuum datur cum pacto expresso vel tacito, aut saltem cum voluntate accipiendi à mutuatario vltra sortem principalem aliquid pretio æstimabile, tanquam debitum ratione ipsius mutui: vnde S. August. dixit in Psalm. 36. *fœnerari esse mutuam*

pecuniam tuam dare ei, à quo aliquid plusquam dedisti, expectes accipere. Ex quo intelligitur vsuram tripliciter committi posse, scilicet vel sola voluntate & intentione, vel pacto explicito, vel implicito: vnde consurgit vsura mentalis, vsura formalis, & vsura palliata.

2 Est autem certum quascunque vsuras, & quouis modo fiant, esse illicitas ac prohibitas. Id constat in primis ex scriptura Psalm. 14. vbi postquam Propheta Regius dixit: *Domine, quis habitabit in tabernaculo tuo?* Respondet; *qui pecuniam suam non dedit ad vsuram*. Ezech. 18. vbi Propheta declarans, quis vere iustus dici possit, inter alias conditiones hanc apponit: *si ad vsuram non commodauerit, & amplius non acceperit*. Et S. Luc. 6. vbi Christus expressis verbis edixit: *Mutuum date, nihil inde sperantes*. Quæ Christi Domini verba continent non modo consilium, vt scilicet mutuum detur ex mera charitate, & nihil inde ne quidem grauitum speretur; sed etiam præceptum prohibitum ne quid ratione mutui exigatur tanquam ex iustitia debitum: quo sensu verba illa intellexit Vrbanus III. cap. *Consuluit*, extra de vsuris, vbi postquam quæstionem hanc sibi factam proposuit: *An ille in iudicio animarum quasi vsurarius debeat iudicari qui non aliàs mutuo traditurus eo proposito mutuam pecuniam credit, vt licet omni conuentione cessante, plus tamen forte recipiat, &c. Item an negotiator pœna consimili debeat condemnari, qui merces suas longe maiori pretio distrahit, si ad solutionem faciendam prolixioris temporis dilatio prorogatur, quam si ei in continenti pretium persoluatur.* Respondet: *verum quia quid in his casibus tenendum sit, ex Euangelio Lucæ manifeste cognoscitur, in quo dicitur: date mutuum nihil inde sperantes: huiusmodi homines pro intentione lucri quam habent (cum omnis vsura & superabundantia prohibeatur in lege) iudicandi sunt male agere*. Id constat præterea ex capite *Quia in omnibus*, ibidem, in quo prohibitum est ne vsurarij manifesti ad communionem altaris admittantur, neue Christianam, si in hoc peccato decesserint, accipiant sepulturam, & Clement. vn. de vsuris in Concilio Viennensi decernitur velut hæreticum esse puniendum illum, qui pertinaciter affirmare præsumpserit exercere vsuras non esse peccatum.

Id etiam hac ratione probat S. Doct. 2. 2. q. 98. art. 1. quia illicitum est ac iniustum, vt pro eadem re duplex pretiũ exigatur, vel vt vẽdatur id, quod non est vendentis, atqui is qui vsuras exigit, duplex eiusdem rei pretium exigit: aut vendit id quod non est suum: vel enim vsuras accipit pro pecunia quam mutuo dedit, vel pro vsu illius pecuniæ: si primum, duplex pretium eiusdem rei accipit, nempe summam sorti principali æqualem, & prætereà vsuræ fœnus: Si

secun-

ſecundum, vendit rem non ſuam: cum enim per mutuum transferatur dominium rei mutuatæ in mutuatarium, conſequenter vſus eſt illius, non vero mutuantis.

Ex dictis concludes peccatum vſuræ committi, quotieſcunque hæc duo ſimul concurrunt, verum ſcilicet mutuum, & pactum vel propoſitum, ſeu intentio recipiendi aliquid pretio æſtimabile, vltra ſortem principalem tanquam ratione mutui debitum. Ex qua regula dignoſci poſſunt varij & multiplices caſus, in quibus aliquando vſuræ peccatum incurritur, aliquando verò minimè incurritur.

3 Atque in primis ſequitur ex illa regula vſuræ peccatum in cenſibus minimè reperiri, cum in illis non ſit verum mutuum, ſed potiùs ſpecies quædam venditionis, vt explicat Leſſius lib. 2 cap. 22. vbi etiam docet & pluribus probat, non tantum cenſus reales, ſed etiam perſonales (qui hodie vbique ſunt in vſu) eſſe licitos, nec, (ſi modò nullus ſubſit fucus) vſuram vllo pacto redolere: in illis ſiquidem venditur & emitur non vſus pecuniæ, ſed ius exigendi quotannis certam pecuniæ quantitatem, cuius pretium iuſtum vel ex Principis lege, vel ex naturali æquitate dijudicandum eſt.

Sequitur 2. in Cambijs, ſi bona fide & ſecluſa omni ſimulatione fiant, nullam ineſſe vſuram: in reali enim & legitimo Cambio non reperitur mutuum verum, ſed permutatio pecuniæ pro pecunia, ſiue fiat localiter, ſeu vt vulgo dicitur per litteras, quando v.g. datur pecunia Pariſijs vt tantundem Romæ reddatur: ſiue fiat ſimplex mutatio numiſmatum diuerſæ rationis & ſpeciei, vt aureorum cum argenteis, patriorum cum externis: in ijs enim permutationibus ſiue ratione translationis & aſſecurationis pecuniæ, vt in cambijs localibus, ſiue ratione officij campſoris regia aut publica authoritate conſtituti, vt in cambijs ſimplicibus, ſiue ob alias quaſdam rationabiles cauſas quæ in cambijs occurrunt (de quibus fusè Leſſius agit c.23. dub. 2.) lucrum aliquod moderatum licitè accipi poteſt, quod, cum non accipiatur ratione mutui, ad vſuram minimè pertinere dignoſcitur. Si vero in illis propter ſolam dilationem ſolutionis aliquid exigeretur, cambium illud eſſet vſurarium: tunc autem cenſetur in cambio lucrum ob ſolam dilationem accipi, quando pecunia ſoluitur cum augmento in eodem loco, in quo accepta fuit, ob fictam illius in alium translationem.

5 Sequitur 3. neque etiam in ipſo mutuo committi vſuram, ſi non ratione mutui, ſed aliqua alia de cauſa lucrum aliquod vltra ſortem accipiatur: duæ autem eiuſmodi cauſæ à Doctoribus præcipuæ aſſignantur. Prima eſt ratione damni emergentis, vt docet S. Th. ſupra art. 1. ad 1. ſi enim mutuás damnum aliquod aut incōmodū pretio æſtimabile in rebus ſuis patiatur ratione mutui, poteſt licitè

damni

damni illius compensationem aliquam à mutuatario accipere. Secunda est ratione lucri cessantis; quamuis enim quidam Doctores id negent: Ioannes Maior tamen, Medina, Caietanus, Lessius, & plures alij, quos citat & sequitur Laymannus lib.3.de iust. tract.4.c. 16.supr. id licitum esse docent, dummodò, vt monet Nauarrus c. 11.n.211.& commentario de vsuris num.43. omnis dolus, & fraus, aut vsuræ palliatio absit. Obseruat autem rectè Lessius, vt hæc pactio licita sit, requiri, vt mutuatio sit verè causa lucri cessantis, v.g.si quis mutuet alteri pecuniam, quam habet proximè destinatam negotiationi aut emptioni rei frugiferæ: item vt compensatio lucri illius cessantis non ad æqualitatem: sed ex æquo & bono secundùm viri prudentis & pij iudicium fiat, deducta existimatione laborum & expensarum, & etiam periculi, quod lucri illius faciendi causa subeundum fuisset.

Addunt aliqui tertiam causam, ob quam in mutuo vltrà sortem aliquid accipi possit, scilicet ratione periculi, cui pecunia mutuata interdum exponitur: vt si quis mutuum det homini decoctori, aut dubiæ fidei, vel à quo nonnisi difficulter & cum multis fortasse expensis pecunia mutuò data recipi poterit: docentque periculum illud ac expensarum & difficultatum metum esse quid pretio æstimabile. Ita Syluest. Medina, Corduba, & alij quos citat & sequitur Lessius supr.dub.13.quorum sententia licet probabilis videatur, contraria tamen, quæ lucrum huiusmodi licitum esse asserit, quamque Nauarrus cap.23.num.81. amplectitur, asseritque esse communem Theologorum & Canonistarum, probabilior videtur & in praxi tutior, ea præsertim ratione, quod, quamuis prior illa sententia pluribus rationibus quas affert Lessius, niti videatur; in praxi tamen (quod maximè attendere debent Confessarij) sit periculosa, & vsuris facilem aditum præbeat: quis enim in quacumque mutui dandi occasione non deprehendat varias timendi causas, ne pecunia mutuata periclitetur, neve in illius recuperatione difficultates aliquæ subeundæ sint, aut expensæ faciendæ, sicque possit semper obtendere quasdam rationes lucri vltra sortem principalem accipiendi?

Ex eadem regula infertur contraria ratione plurimos contractus esse vsurarios, qui prima specie tales esse minimè videntur, quales sunt illi, in quibus ratione mutui exigitur à mutuatario vltrà sortē principalem, non quidem pecunia, sed aliquid aliud pretio æstimabile, quodcumque tandem illud sit: verbi gratia, si quis mutuo det pecunias alteri, vt domum eius viliori pretio conducat: vt ab illo munus aliquod vel obsequium à lingua vel à manu accipiat, vt satisfactionem aliquam ex iustitia, ratione iniuriæ debitā ipsi remittat, &c. ista enim & similia sunt pretio æstimabilia, proindeque ratione mutui

mutui accipi aut intendi sine labe vsuræ non possunt: quare diligenter & attentè perpendendum est: quoties in mutuo conditio aliqua onerosa mutuatario imponitur: an sit pretio æstimabilis, & an ratione mutui apponatur: quia in eiusmodi appositione vsura deprehenditur.

§. XIII.

Soluuntur quædam dubia circa vsuræ materiam frequentius occurrentia.

1 PRimvm est, an liceat dare mutuum ea conditione, vt si mutuatarius termino constituto non reddat mutuum, in pœnam dilationis aliquid vltra sortem principalem soluat. Respondetur iuxta sententiam Syluestri, Medinæ, Nauarri, & aliorum apud Lessium dub. 15. id licitum esse; dummodo tamen nulla fraus aut intentio vsuraria subsit: aliàs si mutuans lucrum illud principaliter intendat, & terminum aliquem breue mutuatario præscribat, eo solùm fine, vt causam aliquam lucri ex mutuo captandi prætexere possit, vsuram haud dubiè committit: quod etiam de illo dicendum videtur, qui principaliter intendens ex mutuo lucrum, nullam quidem pœnam conuentionalem apponit, sed cum mutuatario conuenit, vt termino aliquo breuissimo, quem illi ad soluendum præscribit, elapso, eum coram iudice pro mutui solutione citet: vt sic à à die primæ citationis ad soluendum interesse vt vocant, sententia iudicis pro pecunia mutuata obligetur: in hoc enim casu & alijs similibus committitur vsura mentalis; cùm ipsius mutuantis intentio primo & principaliter in lucrum ex mutuo, sola mutui ratione percipiendum feratur.

Secundum est, vtrùm liceat creditori pignus aliquod frugiferum accipere in assecurationem debitorum: & ex illo donec debita soluantur fructus percipere: e. g. fundum aliquem frugiferum, puta hortum, pratum, &c. ex quo fructus aliquos annuatim colligat, donec mutuatarius ei debitum restituat. Respondetur posse quidem eiusmodi pignus percipere, seu teneri fructus collectos in sortem principalem sibi debitam computare, vt docet Nauarrus, & alij apud Lessium dub. 19. Ratio est, quia eiusmodi fructus nullo alio quàm mutui titulo sibi retinere potest: atqui, vt iam dictum est, sola mutui ratione lucrum nullum, nullique proinde fructus licitè accipi possunt.

Excipitur communiter vnus casus, qui habetur capite *Salubriter,*

briter, de vsuris: vbi Innocentius III. decernit *generum ad fructus possessionum, quæ sibi à socero sunt pro numerata dote pignori obligata, in sortem computandos, non esse obligandum:* quod æquissimè à Pontifice constitutum est, non ratione mutui, quo socer erga generum obligatur, sed ratione damni emergentis propter onera matrimonij sustinenda, quibus gener titulo promissæ dotis, & tamen nondum solutæ, obstringitur.

Addit etiam Nauarrus c. 17. n. 217. si feudatarius debeat aliquid domino directo, eique in pignus tradat feudum; item si Emphyteuta simili ratione oppigneret domino directo rem Emphyteuticam: quod in vtroque illo casu dominus directus feudi vel rei Emphyteuticæ potest illius fructus sibi retinere, nec illos in sortem principalem computare tenetur: idque non ratione mutui: sed ne res apud dominum directum existens fructificet alteri: quod rationi consentaneum minimè videtur.

3 Tertium est, vtrùm licitum sit inire societatem cum altero, ea conditione, vt saluo capitali, lucrum aliquod certum quotannis accipiatur. Vt huic difficultati, quæ hactenus difficillima etiam doctissimis Theologis visa est, lucem aliquam afferamus, supponimus hunc societatis modum tribus cõmuniter contractibus perfici.

Primus contractus est, quo quis præsentes habens pecunias, societatem init cum viro industrio: puta cum mercatore, easque illi credit ad lucrum ex illis in negotiando industria laboreque suo comparandum, ea conditione, vt sicut cum illo lucri obuenientis particeps esse intendit, sic etiam damni partem sustineat, si quod in illa negotiatione ferendum sit. Secundus contractus est, quo cum mercatore illo paciscitur aliquam lucri sibi obuenturi partem illi cedendo: vt assecuret sibi summam illam principalem sibi collatam: ita vt quocunque euentu salua illi & integra remaneat. Tertius denique est, quo, ad suspiciones tollendas, & euitandas molestias reddendarum rationum, cum eodem rursùs conuenit vt certum aliquod lucrum annuum illi assecuret: minus tamen illo: quod ei verisimiliter ex eiusmodi negotiatione obuenire posset.

4 Cùm igitur hi tres contractus seorsim licitè fieri posse videantur: quæritur an etiam coniunctim cum vno eodemque licite possint iniri.

Multi graues & magni nominis Theologi id licite fieri posse asserunt, quorum antesignanus fuit olim Ioannes Maior almæ facultatis Parisiensis Doctor celeberrimus in 4. Sententiarũ distinctione 15. quæstione 49. cui posteà subscripserunt Gabriel, Syluester, Angelus, Nauarrus, Couarruuias, Toletus, & plures alij, quos citat & sequitur Lessius c. 25. dub. 3. & nuperrime Ludouicus Baillius Propœnitentiarius Parisiensis in triplici examine titulo de examine pœnitent.

tent. quæstione 70. & Raymundus Bonaldus in cursu Theologiæ moralis authoritate Illustrissimi Archiepiscopi Tholosani recenter edito tom.1.tract.16. lect.26.

E contra Caietanus, Sotus, & plures alij non minus eruditi Theologi, tres illos contractus coniunctim factos omnino repudiant, & plane vsurarios esse contendunt.

Quamquis in quæstione adeo ancipiti atque perplexa nobis præstaret silere potius quàm eloqui: ne tamen lectorem dubium & incertum relinquamus, tria hic breuiter dicimus.

5 Primum est posse salua fide in vtramque partem super hac quæstione disputari: quod satis constat ex eo quod tot & tam magni nominis Theologi, tam veteres quàm recentiores, quæstionis circa præfatos contractus propositæ partem alij negatiuam, alij affirmatiuam amplectuntur & propugnant, quod proculdubio minimè facerent, si salua fide facere non liceret: neque enim Bulla Sixti V. quę incipit *Detestabilis auaritia*, tres illos contractus condemnat, prout suprà explicati sunt, vt fuse ostendit Lessius supr. vnde etiam, vt idem author obseruat, post Bullam illam publicatam Toletus & alij Doctores Romæ tres illos contractus licitos esse publicè docuerunt, & scriptis ediderunt: quod haud dubie non fecissent, si id prohibitũ fuisset: atque, dum nihil adhuc super quæstione definitum expresse ab Ecclesia fuerit, nullus temerario aut præcipiti zelo condemnãdus est: vnde merito Ioãnes Gerson lib. de vita spirit. an. lection. 4. Theologos omnes admonet *Ne faciles sint asserere actiones aliquas aut omissiones esse peccata mortalia, præsertim sub verbo vniuersali, & dum prædicandum erit ad populum.* Additque se à litterato quodã & expertoviro didicisse, *Perniciosam esse in omni arte vel doctrina assertionem audacem & extremam, maxime vbi obseruatio communis obnititur, obuiatque; & nunquam quemlibet obliuisci debere, quã incerta sit scientia nostra: ita vt sæpe idem homo breui momento tẽporis, nunc in hanc, nunc in oppositam feratur sententiam.* Et subiungit, *fieri quandoque vt per tales assertiones publicas nimis duras & strictas, præsertim in nõ certissimis, nequaquã eruãtur homines à luto peccatorũ, sed in illud eo profũdius quo desperatius immergãtur.*

6 Secundum, est præfatum contractum societatis ex tribus alijs suprà explicatis conflatum, quamuis speculatiue loquendo videatur inniti rationibus aliquibus probabilibus: in praxi tamen doctis quibusdam & pijs viris merito videri suspectum. Primo, propter periculum prauæ & vsurariæ intentionis, quæ illi vtplurimùm subesse potest: quotus enim quisque est hodie inter homines, qui in eiusmodi negotiatione hoc primum & solum sincerè coram Deo intendat, scilicet societatem inire cum mercatore, & cum illo de lucro ac damno periclitari: posteaque perspecto eiusdem mercatoris animo

animo, illi potiùs quàm sibi gratum aliquid præstare cupiens, de capitalis sui ac lucri certi assecuratione, abstrahendo semper ab omni vsurario affectu, cum illo pacíscatur? quis non videat quàm lubrica sint ista, & quam dubius & incertus in eiusmodi angustijs iustitiæ limes, à quo si vel minimum deflectas, in horrendum vsurarum, fraudum, & cuiusuis iniustitiæ barathrum delabaris? Deinde quis non perspiciat eiusmodi societatis contractum omnibus alijs contractibus vsurarijs aditum, non modo patefacere, sed etiam præmunire? quamuis enim non iam mercatori aut industrio viro, sed pauperi & egestate laboranti pecunia mutuo detur: nullus est, qui si ex illo mutuo lucrum, id est vsuram accipere velit, obtendere non possit causam lucri cessantis, ac dicere se ad contractum dictæ societatis cum alio mercatore ineundum semper paratum esse.

Tertium denique est, quod quamuis ob rationes allatas longe tutius sit, ab his & similibus lucris, & negotiationibus, quæ vsuram vtcunque redolent, abstinere: si tamen aliquis bona fide, & virorum aliquorum piorum & doctorum consilio fultus, præfatos contractus aut alios similes ineat: non ideo præcepti iudicio damnandus, aut à tribunali pœnitentiæ arcendus est: sed aliquando consultissimum erit, si aliud ei suaderi non possit, illum in bona fide relinquere: ac dummodo dispositiones aliæ necessariæ non desint, illi beneficium absolutionis impertiri, præsertim in ijs casibus, in quibus sine scandalo aut salutis periculo denegari non potest.

§. XIV.

De restitutione ob violationem huius septimi præcepti facienda.

1 RESTITVTIONIS nomine intelligitur actus institiæ commutatiuæ, quo res alterius, quæ iuste retineri non potest, eidem restituitur, vel damnum iniustè illatum compensatur. Hanc autem ad salutem esse necessariam constat ex S. Doctore, & communi Theologorum omnium consensu, quibus suffragatur Sanctus Augustinus Epist. 54. ad Macedonium, vbi sic loquitur: *Si res aliena, propter quam peccatum est, reddi possit, & non reddatur: pœnitentia non agitur, sed simulatur: si autem veraciter agitur, non remittitur peccatum, nisi restituatur ablatum, si (vt dictum est) restitui possit.*

Est autem restitutio ita necessaria, vt non modo non possit absolui, quia alienum iniustè retinet, nec illud vult restituere: sed etiam

etiam (vt rectè docet & probat Lessius lib. 5. dub. 1.) continuè actu peccet toto eo tempore, quo non restituit, si id possit, non quidem addendo nouum peccatum, sed idem iniustitiæ peccatum continuando, quod ea ratione singulis momentis crescit, tum ratione diuturnioris durationis, tum etiam ratione maioris nocumenti, quod per illam iniustam rei alienæ detentionem diutiùs continuatam eius domino infert: vnde Confessarius non modo non debet absoluere illum qui restituere non vult cum tenetur & potest, sed etiam illum qui restituere neglexit, quando commodè potuit, nisi prius actu restituat, aut ita seriò id promittat, vt Confessarius verbis illius fidem meritò adhibere possit;aliàs cum in statu peccati remaneat, incapax est absolutionis.

Ex varijs autem & multis, quæ circa restitutionis materiam disputari à Theologis solent, nos præcipua & scitu maxime necessaria selegimus, maiorisque facilitatis gratia propositis aliquot quæstiunculis, explicabimus.

QVÆSTIVNCVLA I.

Quisnam restituere teneatur.

1 AD restitutionem faciendam obligatur primo is, qui iniustè rem alienam accepit, vel qui iniustè alteri damnum intulit, idque non modo cùm per se, sed etiam cum per alios, siue directè, siue indirectè id præstitit: quod S.Thomas qu.62.art.6.& 7. docet posse fieri nouem modis suprà §.XI. citatis.

Circa quos rectè obseruat Valentia dis. 5. qu.6. de restitut.pun. 3.duo requiri ad restitutionis obligationem inducendam. 1. vt effectu ipso res aliena fuerit iniustè ablata, aut damnum iniustè illatum. 2. Vt quis causam iniustæ illius ablationis aut damnificationis verè dederit, siue directè iussione, consilio, consensu, adulatione, recursu, participatione alium ad id ita inducendo, vt reipsa propter huiusmodi iussionem, consilium, &c. res aliena fuerit iniustè ablata, aut damnum illatum, siue indirectè non obstando ac impediendo, quando scilicet ad id ex officio & iustitia tenebatur, vt docet S. Thom.supr.art.7.ad 3.

Quod si plures simul concurrant ad vnam & eandem iniustam actionem, vt ad spoliandam vel incendendam domum, tunc quilibet illorum tenetur in solidum ad totius damni compensationem, quia (vt ex Caiet. & alijs adnotat Valentia (quilibet tunc est causa totius damni, quamuis non solus: qui enim vnà cum alio aliquid efficit, vere illud efficere censetur.

Quod si vnus illorum damnum illatum resarciret, non amplius obliga-

obligarentur alij ad restitutionem erga illum qui damnum passus est, sed vnusquisque teneretur refundere pro rata sua parte ei, qui totum damnum compensauit, vt docet S. Thomas suprà ad 2.

Obligatur 2. ad restitutionem is, qui rem iniustè acceptam apud se habet, siue bona fide, siue mala illam habeat: e. g. si quis equum furto ablatum emat à fure, sciens eiusmodi equum esse furtiuum, dicitur mala fide possidere; si autem nesciat esse furtiuum, nec eius venditorem esse furem, tunc bona fide possidere dicitur & vtrouis modo possideat, tenetur semper illum vero domino restituere, cum hac tamen differentia, quod malæ fidei possessor, quomodocumque pereat res illa, quam mala fide possidet, teneatur non solùm eam vero domino restituere, sed etiam omne damnum, quod ex mora restitutionis sequitur, compensare: at verò possessor bonæ fidei tenetur tantum ad restitutionem rei, si adhuc illam habeat, quando alterius esse deprehendit: non verò si stante bona fide res illa perijt, aut in eius potestate esse desijt: & ad ea solummodò restituenda, in quibus factus est ditior: id est ad ea quæ habet vltrà id quod habiturus fuisset, si rem illam non habuisset.

Quod si postquam deprehendit rem, quam bona fide possidet, esse alienam, illam vero domino restituere negligat: tunc si res pereat, tenetur ad restitutionem, sicut de malæ fidei possessore dictum est, eo quod ampliùs eam bona fide non possideat. Ita Toletus lib. 5. capite 17.

Præterea qui bona fide rem alienam possidet, potest illam præscribere, id est si toto tempore ad præscriptionem à iure præfinito bona fide illam possideat: amplius illam restituere non tenebitur: at verò malæ fidei possessor nullo tempore præscribere potest, vt docet idem Toletus, & ex antè dictis constat.

Obligatur denique ad restitutionem is, qui rem alienam apud se iusto quidem titulo habet, sed quam iuste contra domini voluntatem diutiùs retinere non potest: & hac ratione, quicumque habet apud se rem commodatam, locatam, vel depositam, elapso tempore præfixo, illam inuito domino retinere non potest; sed illi tenetur restituere, vt ex communi Theologorum sententia docet Toletus supr. similiter qui mutuum accepit, termino constituto, illud soluere tenetur; aliàs inuito domino rē illius detinere, si restituere possit, est illicitum: vnde qui sine vlla ratione diuturnas trahunt moras in soluendis debitis, aut in reddendis rebus alienis, quas apud se habent, haud dubiè contra iustitiam peccant; præsertim si illi, ad quos pertinent, dilationem solutionis aut restitutionis inuiti ferant, aut ex illa damnum patiantur.

QVÆ-

QVÆSTIVNCVLA II.

Cui sit restituendum.

1 SANCTVS Doctor supr. art. 5. dicit restitutionem illi ipsi faciendam esse, à quo res accepta est, vel cui damnum illatum est: quod si ille mortuus sit, eius hæredibus: quod si rei illius dominus, aut eius hæredes ignoti sint, nec lapsu temporis possint deprehendi, tunc Christo Domino (*quem*, vt ait Apostolus Heb. 1. *Deus constituit hæredem vniuersorum*) in membris suis, id est, pauperibus secundùm mentem S. Doctoris debet fieri restitutio: & si is, qui ad illam tenetur pauper sit, poterit de consilio pastoris aut Confessarij partem rei restituendæ, vel etiam totam illam sibi applicare, vel ex eiusdem consilio erogare Ecclesijs, alijsque pijs locis, vt ex communi Theologorum doctrina docet Nauarrus cap. 17. num. 93.

2 Dubitant autem Theologi vtrùm, qui rem emit à fure, teneatur eam vero domino restituere, etiam cum dispendio pretij quo illam emit: & vtrùm licitum sit illi ad recuperandum pretium datum, illam furi restituere. Nauarrus suprà respondet cum distinctione, asseritque illum, qui bona fide rem eiusmodi emit à fure, posse illi reddere, vt pretium suum recuperet illum verò qui mala fide, id non posse, sed ad restituendum vero domino teneri. Verùm Alexander Alensis, Syluester, quos citat & sequitur Toletus suprà, probabilius existimant vtrique id licitum esse, si fiat, non ex animo verum dominum re sua fraudandi, sed pretium à se datum recuperandi,

QVÆSTIVNCVLA III.

Quid, quando, & quo ordine sit restituendum.

1 DOCET Sanctus Thomas quæst. 63. art. 2. id quod iniustè ablatum est, necessariò esse restituendum, id est rem eandem quæ alterius est, & inuito illo iuste retineri non potest, ipsi esse reddendam: nec satisfaceret is, qui solùm illius valorem daret, vt obseruat Toletus suprà cap. 22. nisi in tribus casibus. Primus est cùm res deperdita est, vel non est ampliùs in potestate illius qui restituere tenetur: tunc enim sufficit rei valorem reddere. Secundus est, cum res accepta deterior facta est: tunc enim vel illius valor reddendus est: aut illius defectus, vel diminutio supplenda, provt dominus elegerit, possessor tamen bonæ fidei, sicut de amissione quam bona fide possidet, sic etiam de illius imminutione aut in deterius

commutatione respondere non tenetur. Tertius casus est, si ex eiusdem rei restitutione fama restituentis periclitaretur, aut aliquod notabile damnum ipsi timeretur; tunc enim sufficit illius valorem reddere.

Qui autem iniustè damnum aliquod intulit, tenetur illud compensare secundùm æstimationem viri prudentis: vnde qui animal aliquod in tenera ætate occidit, vel nouellas arborum plantationes eradicauit, tenetur restituere, non quantum res illæ in perfecta ætate valituræ forent, sed quantum illarum damnum à viris prudentibus hìc & nunc æstimabitur.

Quod spectat ad tempus, docet idem Sanctus Thomas restitutionē rei alienę, quę iniuste ablata est, aut mala fide possidetur, statim, si possibile sit, esse faciendam: & rectè obseruat Toletus suprà cap. 24. vniuersim loquendo, cuiuscunque rei alienæ, quocumque titulo apud alterum sit, restitutionem, vbi primum commode fieri potest, esse faciendam: quando illius dominus est rationabiliter inuitus, nec vllam vult ferre dilationem: aliàs si inuito domino retineatur, contra hoc præceptum peccabitur.

Excipe tamen, si restitutio nonnisi cum summa difficultate aut notabili restituentis detrimento fieri possit: tunc enim, vt docet Toletus suprà, si is, cui facienda est, nullum detrimentum patitur: per aliquod tempus poterit differri: item si is, cui restitutio facienda est, expressè vel tacitè in illius dilationem consentiat, vel eam non multum ægrè ferat, secùs verò si repetat debitum vrgeatque debitorem; vel quamuis vrgere illum præ aliquo illius metu non audeat, sciat tamen debitor illum inuito animo ferre hanc dilationem, tunc haud dubiè peccabit si debitum non restituat cum possit: in quo aliqui interdùm grauiter contra iustitiam peccant, qui notabilem aliquam summam operarijs artificibus, aut mercatoribus debentes, per diuturnum aliquod tempus soluere debita non curant, quamuis commodè possint: multasque alias inutiles ac superfluas expensas, & aliquando etiam eleemosynas, ac largitiones pias ac inordinatas, neglectis creditoribus faciunt.

3 Quod spectat denique ad restitutionis ordinem, si debitor habeat in bonis tantum, quantum satis est ad hoc vt creditoribus omnibus satisfaciat, nullus certus ordo in restitutione necessarius est; dummodo prout tenetur, omnibus satisfaciat: quod si bona eius minimè sufficiant, communis Theologorum sententia est, debita certa priùs soluenda esse quàm incerta, & ex debitis certis priùs reddenda esse illa quæ extant, quorum dominium mansit penes creditorem, vt deposita, commodata, locata, &c. ex debitis autem certis quæ non extant, priùs soluenda illa esse, quæ priuilegiata vocantur, vt dos vxoris, &c. exinde illa quæ sunt antiquiora, nam

(vt habet regula iuris) *qui prior est tempore, potior est iure* : quæ tamen regula exceptionem aliquam recipere potest, vt si creditorum aliquis grauem necessitatem patiatur, tunc enim charitatis ordo videtur postulare, vt illi prius quàm alijs solutio debiti fiat: quæ omnia fusiùs explicata, & probata apud Gregorium à Valentia disp. 5. quæst. 6. de rest. part. 10. videri possunt.

QVÆSTIVNCVLA IV.

Quænam causæ à restitutione excusent.

1 PRIMA est, creditoris remissio, ac debiti condonatio, quæ tamen vt validè excuset, debet esse omnino libera, neque fraude vel metu extorta. Ita Lessius lib. 2. cap. 16. dub. 2.

Secunda est cessio bonorum, quæ tamen, vt rectè monet Nauarrus cap. 17. dub. 86. non excusat in foro conscientiæ, nisi ratione necessitatis; imò non magis excusat, quàm ipsa necessitas sine cessione excusaret: vnde si is qui bonis cessit, ad pinguiorem posteà fortunam redeat, tenebitur integrè debitoribus satisfacere.

Tertia est inopia seu necessitas; cum scilicet quis, aut nullo modo habet vnde restituat; aut si aliquid habet quod restituat, eo tamen indiget ad subleuandam suam necessitatem vel extremam (de qua omnes conueniunt) vel etiam grauem: ita vt, si restituat, status sui decentiam nulla ratione conseruare possit: dummodo tamen status ille sit honestè & iustè acquisitus, & creditor æquè graui necessitate vrgeatur. Ita S. Antoninus, Nauarrus, Sotus, & plures alii apud Valentiam supra pun. 7. Quod si vtriusque necessitas esset extrema, posset debitor sibi potius quam creditori consulere, vt ijdem Doctores sentiunt; in extrema enim necessitate qualiscumque res desinit esse alicuius propria, sed fit communis.

Quarta denique causa excusans à restitutione est damnum graue, quod debitor in rebus propriis incurreret, vt in vita, libertate, fama, vel distractione possessionum suarum vili pretio facienda: dummodo tamen creditor simile damnum non patiatur. Ita præfati authores, qui rectè obseruant in proposito subiecto non esse reputandum magnũ damnum, quod quis multum debens carebit magna pecuniæ summa si debitum reddat; magno lucro, quod ex ea pecunia posset acquirere, neque etiam cuiuscunque famæ iacturam excusare à restitutione, sed tantummodò illius, quæ viri prudentis ac pij iudicio, consideratis omnibus circumstantiis pluris æstimanda censetur, quam commodum quod ipsa restitutio afferret creditori.

SECTIO VIII.

Explicatur octauum Decalogi præceptum.

Non loqueris contra proximum tuum falsum testimonium.

1 HOC præcepto prohibetur non solum iniustitia, quæ per falsum testimonium, aut alia quauis ratione in iudicialibus actibus contra proximum committitur, sed etiam ea quæ extra iudiciales actus per detractionem, contumeliam, iudicium temerarium eidem proximo irrogatur, vt explicant illud Nauar. cap. 18. nu. 1. Bonacina in præf. disp. 10. de hoc Decalogi præcepto, & plures alij Theologi: quæ quidem iniustitia, quoniam vt plurimum cum mendacio solet coniungi, idcirco primum de illo agemus; tum de iustitia, quæ in actibus iudicialibus tam ex parte iudicis quam accusatoris, testis & rei committi potest; ac demum de alijs iniurijs, quæ extra iudicium proximo per detractiones, contumelias, & iudicia temeraria inferuntur.

§. I.

De Mendacio.

1 MENDACIVM (vt docet S. August. lib. 1. contra mendacium cap. 42.) *est Enunciatio falsa cum voluntate ad fallendum prolata*: & cap. 22. Enchiridij, dicit quod *ille mentitur qui contra id quod animo sentit, loquitur voluntate fallendi*. Vnde secundùm eius mentem duo ad rationem mendacij requiruntur, scilicet voluntas fallendi, seu falsum enunciandi, & locutio, seu enunciatio vel significatio aliqua exterior, mentis iudicio contraria.

Fuit autem sentẽtia quorumdam antiquorum (vt videre est apud Cassian. Coll. 17. cap. 8) mendacium aliquando non modo licitum, sed etiam necessarium esse; *Illoque vtendum esse tanquam elleboro quod sumitur imminente aliquo exitiali morbo*. Verùm hæc sententia tanquam erronea & sacræ scripturæ contraria refutata est à S. Aug. lib. 1. contra mendacium c. 5. & seq. & ab Innocentio III. c. *Superior*, de vsura; vbi dicit *Scripturam sacram prohibere, ne quis etiam pro alterius vita seruanda mentiatur*.

Ex quo sequitur omne mendacium esse intrinsece malum, ac proinde peccatum, quando formalis ratio mendacij in eo reperitur Duplex est enim falsitas (vt recte obseruat Sanct. Doctor 2. 2. q. 110. a. 5.

110.art.5.)alia materialis solummodo,quam dicit esse *præter intentionem loquentis*: quando scilicet aliquis falsum dicit, putans esse verum,*qui*(vt ait Sanctus Augustinus c.18.Enchir.)*iudicandus non est mentiri,quoniam quantum in ipso est,non fallit ille,sed fallitur.* Alia verò formalis, quando quis ex intentione fallendi, aliquid tanquam verum asseuerat,quod existimat esse falsum, siue id reuera falsum sit,siue contra eius opinionem verum existat: quia,vt dicit S.Doctor, quidquid sit de re illa quam asseuerat, etiam si de facto vera sit, *Actus eius, in quantum est voluntarius & moralis, habet per se falsitatem,& per accidens veritatem.* Docet autem idem S.Th.mendacium esse aliquando mortale peccatum, aliquando verò veniale: mortale quidem,quando charitati aduersatur;quod dupliciter contingere potest; vno modo secundùm se quando ex falsa significatione,graue aliquod præiudicium in diuinum honorem deriuatur, vel graue aliquod nocumentum proximo infertur, alio modo secundum finem intentum, quando scilicet in aliquem prauum finem dirigitur, v.g.si quis mentiatur, vt proximi famam grauiter lædat, vel vt notabile aliquod damnum eius fortunis inferat: & vtroque isto modo dicitur mendacium perniciosum.

Veniale autem, quando ex ratione sui, aut finis intenti neque Dei, neque proximi charitati contrariatur; quod S. Doctor suprà, contingere ait dupliciter: scilicet in mendacio iocoso, in quo leuis aliqua delectatio intenditur; & in mendacio officioso, in quo vtilitas aliqua proximi spectatur: quod etiam docuit supr. S. Aug. his verbis: *Duo sunt genera mendaciorum, quibus non est magna culpa; sed tamen non sunt sine culpa, cum aut iocamur, aut proximo consulendo mentimur.*

Monet tamen rectè suprà S. Doctor mendacium eiusmodi iocosum vel officiosum, licet ex se non sit nisi veniale, posse per accidens fieri mortale, ratione scandali quod causare potest; vt si quis vir Deo sacer coram alijs mendacium iocosum tale proferat, ex quo aliqui desumant grauis alicuius scandali occasionem.

§. II.

De ijs quæ ad processum iudicialem spectant, ac primò de Iudice.

2 QVATVOR sunt præcipuæ conditiones ad hoc requisitæ, vt quis officio Iudicis ritè fungatur, de quibus agit Sanctus Doctor quæstione 67.art.1.& sequent.

Prima est vt habeat legitimam iudicandi potestatem, quæ quadruplex est, vt obseruat Toletus lib.5.cap.56.vna ordinaria quæ ipsi competit ratione officij:altera delegata,quæ est ex cōmissione ordi-

narij: tertia arbitraria, qualis est eius qui ex consensu partium in Iudicem eligitur: quarta denique accessoria, quam quis habet in eum, qui licet sibi subditus non sit, delictum tamen commisit intra limites suæ iurisdictionis. Qui autem absque potestate legitima se in officium iudicis ingerit, mortalis peccati reatum incurrit; & obligatur ad restitutionem damni, si quod ex illius illegitimæ potestatis vsu sequatur, vt docet Toletus ibid.

Secunda conditio est, vt iudicet secundùm veritatem quæ vt declarat Sanct. Doctor suprà) innotescit illi, tam in generali per leges diuinas ac humanas, quas idcircò optimè callere debet, ne si earum laboret ignorantia (quæ in illo nullatenus excusari potest) aliquid decernat ipsis legibus contrarium, ac proinde iniquum: quam in particulari per instrumenta, testes, aliaque similia documenta, quę (vt monet ibidem S. Doctor) sequi magis in iudicando debet, quàm id quod ipse tanquam priuata persona nouit: ex quo tamen iuuari potest ad probationes inductas accuratiùs discutiendas; vt possit earum defectum inuestigare.

2 Est autem controuersum inter Theologos, an iudex teneatur secundùm allegata & probata ferre sententiam; ita vt condemnare debeat illum, quem ex priuata scientia certo scit esse innocentem? Variæ sunt super hac re illorum sententiæ, alij siquidem existimant nunquam licere Iudici, ne in causis quidem ciuilibus contra veritatem sibi etiam prius priuatim notam iudicare: alij ad solas criminales causas id restringunt: alij verò è contra in omnibus tam ciuilibus quàm criminalibus Iudicem probationes publicas sequi debere asserunt: quorum sententia cæteris probabilior eo præsertim nomine censeri debet, quod illi S. Doctor apertè subscribit sub. art. 2. & post illum plurimi alij magni nominis Theologi, quos citat & sequitur Valentia disp. 5. q. 11. de iud. punct. 2. quibus accedit authoritas S. Ambrosij, qui super illa Psalm. 118. verba: *Miserationes tuæ multæ nimis*, sic loquitur: *Bonus Iudex nihil ex arbitrio suo facit, sed iuxta leges & iura pronunciat: statutis iuris obtemperat: non indulget propriæ voluntati, nihil paratum & meditatum domo refert: sed sicut audit, ita iudicat.*

Quid igitur, dicet aliquis, faciet iudex in eo casu, in quo certo scit innocentem aliquem falsò accusari, & falsis testimonijs ac probationibus de crimine aliquo conuinci? Respondetur in tali casu Iudicem teneri ad faciendum quidquid potest citra populi scandalum, vt sententia contra innocentem non feratur, verbi gratia impediendo accusationem, protrahendo iudicium, aperiendo carceres, testes ipsos per varia interualla pluries interrogando, ab ijsque separatim circumstantias loci, temporis, personarum strictius inquirēdo, vt ex illa inquisitione testimonium illorum falsitatis conuincere possit.

possit. Quod si hæc & similia ad innocentis iustificationem nihil proficiant, sicut non potest ipsum innocentem absoluere, quandiu is secundùm publicas probationes nocens apparet, sic etiam illum quantumuis probationibus illis conuictum morti adiudicare aut condemnare nunquam debet, si eius innocentiam priuatim perspectam habeat: quare vel causam remittere debet ad iudicem superiorem, si ipse sit inferior; ac deposita Iudicis persona, officium testis assumere apud illum, si hac ratione putet innocentem posse liberari: vel quauis alia ratione ab hoc iudicio abstinere, imò etiam potius officium iudicis dimittere, quam innocentis condemnationi subscribere: cum vitam innocenti adimere sit intrinsecè malum, quod proinde nunquam facere licitum est. Ita Panormitanus, Hostiēsis, & plures alij, quos citat & sequitur Lessius capite 29. dub. 10.

3 Tertia conditio est, vt in iudicando formam à iure & legibus præscriptam seruet, ac in ciuilibus quidem causis procedere non solet nisi postulatus: quin & tunc operam dare debet, vt si fieri possit, partes ad concordiam reuocentur, qua ratione l. *quidam* ff. de rebus creditis dicitur quod *Ad officium Iudicis pertinet lites diminuere.*

In criminalibus autem causis duobus modis procedere potest, vel ad petitionem partis, seu instantiam accusatoris, vt paragraph. sequent. dicitur; vel deficiente accusatore, per viam inquisitionis. Quamuis autem (vt ex communi Theologorum sententia docet Lessius sup. dub. 13.) ad inquisitionem generalem faciendam nulla requiratur præcedens personæ vel delicti infamia, cùm in iure præcipiatur Ecclesiasticis, Prælatis & Superioribus, vt suo tempore faciant visitationes & inquisitiones generales, vt habetur ex capite *Perniciosa.* 2. de officio Iudicis, ad inquirendum tamen contra aliquem particularem requiritur vt illius infamia aliqua præcesserit, vt habetur ex cap. *Inquisitioni*, & capite *qualiter* 2. de accusatione, hæc enim infamia (vt ait S. Doctor sup. art. 3. ad 2.) accusatoris vicem supplet.

4 Obseruat autem Laymannus lib. 3. de iustit. tract. 6. c. 2. præter infamiam, alia interdum suppetere posse indicia, ex quibus Iudices præsertim sæculares, boni publici causa moueri solent ad inquirendum, & procedendum contra criminosos, ne, si crimina remaneant impunita, maiorem alijs similia patrandi audaciam tribuant: quod quidem licitum esse docet Lessius sup. dub. 15. si circumspectè & secundùm leges aut consuetudines receptas in furtis, homicidijs, alijsque criminibus reipublicæ perniciosis id fiat.

Hæc autem indicia ex vna parte tantùm maiora requiruntur ad inquirendum de persona aliqua, quanto insigniori dignitate præfulget, vt constat ex canone 2. quæst. 5. & ex cap. *qualiter & quan-*

*do.*2. de accusationibus: ex altera verò parte tanto leuiora plerumque sufficiunt, quanto perniciosius crimen est, de quo Iudex debet inquirere; quale est proditio, hæresis, latrocinium publicum, &c. quæ fusiùs explicata videri possunt apud eundem Laymannum supra.

Quarta denique conditio est, vt in exequenda sententia à se iustè lata, firmus sit & constans: nec vllo fauore, timore, aut respectu humano se flecti sinat: vnde Eccl. 7. dicitur: *Noli quærere fieri Iudex, nisi valeas virtute irrumpere iniquitates, ne forte extimescas faciem potentis.*

5 Quæret aliquis, num Iudex pœnam à iure decretam licite relaxare possit. Respondetur 1. nunquam id licitum esse si sit contra publicam vtilitatem, vt docet S. Thomas sup. art. 4. vnde Deut. 13. dicitur de illo qui seducit alios & ad idololatriam inducit: *Non parcat illi oculus tuus, vt miserearis & occultes eum; sed statim interficies.* Respondetur 2. ex eodem S. Doctore hanc esse differentiam inter Iudices inferiores & supremum Iudicem seu Principem, cui plenariè potestas publica commissa est; quod inferior semper teneatur sententiam ferre secundùm iura, illamque exequi, non modo cum is, qui damnum passus est, id postulat, sed etiam quamuis à tali postulatione desistat, sibique satisfactum esse dicat, licet viam appellationis denegare non debeat, nisi in casibus à iure expressis. Supremus autem Iudex seu Princeps, si is qui passus est iniuriam, velit eam remittere; poterit reum eximere à pœna, si hoc publicæ vtilitati conducere, aut saltem minimè nocere perspexerit: quòd si læsus nolit iniuriam remittere, poterit nihilominus Princeps, satisfactione debita erga ipsum læsum iniuncta, pœnam à iure decretam relaxare, vel in aliam leuiorem commutare; quod tamen nonnisi rarissimè facere debet, & ob causas tales, quæ illum apud summum omnium Iudicem Deum, ab omni culpa immunem reddere possint.

§. III.

De accusatore.

1 DVo præsertim quæri possunt: primum est, quis accusare teneatur: secundum, quomodo in accusatione se gerere debeat.

Quod spectat ad primum, obseruandum est ex communi Doctorum consensu duplicem esse viam iure expressam (vt habetur ex c. *super his* extra de accusationibus) qua crimen aliquod ad publicam potestatem deferri potest, denunciationis scilicet, & accusationis, quæ in eo differunt, quòd accusatori incumbat onus probandi criminis

criminis non item denuntiatori, sed solum aperiendi iudicia, quibus iudex ex officio moueri posset ad vlteriorem inquisitionem. Rursus denũciatio dupliciter fieri potest, vel charitatiuè, cum quis admonitione priuata præmissa, nec secuta proximi emendatione, peccatum eius defert ad Superiorem tanquam ad patrem, vt efficacius remedium adhibeat, iuxta illud Christi Domini S.Matt. 16. *Si te non audierit, dic Ecclesiæ*: vel iuridicialiter, cum quis ad vindictam & punitionem criminum ob bonum publicum denunciat illa Superiori tanquam Iudici.

2 Hac obseruatione præmissa, docet Sanct. Thomas eum, qui crimen aliquod reipublicę maximè perniciosum, qualis est hęresis, proditionis, falsæ monetæ, &c. certò cognoscit, ac probare potest, teneri ad criminosum accusandum, aut saltem iudicialiter denunciandum.

Quod si tale crimen iam emendatum sit, isque qui illud perpetrauit, de eo pœnituit, & ad meliorem frugem se recipit, tunc nullam amplius remanere accusandi, aut denunciandi obligationem docet Toletus lib. 5. c. 57. nisi forte quis de illo iuridicè interrogetur: tunc enim verum respondere tenebitur.

In alijs autem criminibus, quæ non vergunt in detrimentum reipublicæ, nulla est obligatio instituendæ accusationis aut iudicialis denuntiationis; sed tantùm fraternæ correctionis, vt ex S. Doctore probat Valentia disp. 1. q. 12. de accus. pun. 1.

Excipit tamen Toletus suprà, crimen illud, ex quo graue nocumentum personæ alicui immineret, vt si quis sciret alteri parari insidias, in quibus eius vita periclitaretur: tunc enim, si via correctionis fraternæ id impedire non potest, denunciare debet Iudici, aut admonere illum, in quem struuntur insidiæ, vt sibi caueat, non tamen illi aperire, quis sit ille à quo sibi cauere debet: ne aperiendo, contra charitatem peccet. Rectè etiam idem Toletus monet, Clericos in causis criminalibus, ob quas mors aut mutilatio infligi potest non posse accusatoris partes suscipere; sed tantum denunciare iuridicè, præmissa tamen protestatione quod illius, cuius crimen ab ipsis defertur, neque mortem, neque mutilationem intendant.

3 Quod spectat ad modum, quo accusatio vel denunciatio fieri debet, vt neque contra iustitiam, neque contra charitatem peccetur; docet S. Thomas art. 3. accusationem seu denunciationem ex omni parte debere esse iustam, ita vt nullus in ea calumniæ, præuaricationi, aut tergiuersationi locus sit: requiri præterea vt ex intentione iusta & recta procedat, non verò odio, ira, aut alio simili prauo affectu.

Quamuis autem nullus ex iustitia teneatur præmittere secretam & fraternam correctionem ante accusationem aut denunciationem:

tene-

tenetur tamen ex charitate, si delictum sit occultum, sitque spes aliqua reum eiusmodi correctione fraterna esse emendandum, & ad debitam satisfactionem inducendum: si tamen nulla sit eiusmodi spes, nec profutura censeatur admonitio; tunc ad illam præmittendam nulla est obligatio: imò quando crimen est contra bonum publicum, vrgetque illius periculum; tunc sine vlla mora publicæ potestati denunciandum est. Ita Lessius c.30.dub.2. Toletus lib. 5. c.57. Bonacina disp.10.quæst.3.pun.1. & alij communiter.

4 Obseruat tamen Lessius c.29.dub.13. quando crimen occultum est, nec vllo modo probari potest: tunc fore contra iustitiam illud per viam accusationis aut denunciationis iudicialis aperire: cum enim probari non possit non potest quoque puniri, proindeque ex eius manifestatione nihil aliud quàm alterius infamia sequi potest. Excipit tamen duos casus, in quibus licitum est patefacere Superiori crimen occultum alterius, quamuis probari non possit. Primus est, quando id conducere existimatur ad emẽdationem illius qui crimen eiusmodi commisit; tunc Superiori, non quidem vt Iudici, sed vt patri manifestare potest, præmissa tamen admonitione fraterna, vt supra dictum est: Alter est quandò ex occulto illo crimine graue aliquod malum spirituale vel temporale imminet, quod nonnisi Superioris potentia vel authoritate auerti potest.

§. IV.

De Testibus.

1 CERTVM est testem interrogatum à Iudice secundùm ordinem iuris suprà explicatum §.2. obligari ad ferendum testimonium, & ad declarandum crimen, quod ab altero commissum esse cognoscit. Ita Sanct. Doctor quæst.70. art.1. & cum illo communiter omnes.

Excipiuntur tamen aliqui casus. Primus est, si quis crimen ex sola confessione Sacramentali cognoscat: tunc enim nullatenus illud vnquam declarare debet; vt expressè docet S.Th. resp. ad 1. & satis constat ex illis, quæ in tractatu præcedenti c.5. dicta sunt.

Secundus est, quando in causis criminalibus, in quibus mortis vel mutilationis sententia infligenda censetur, testimonium ferendum est; ad illud enim clerici non tenentur; imò nec testimonium in eiusmodi causis ferre debent, vt docet S. Th. sup. ad 3.

Tertius est, si crimen suum quis alteri sub secreto declarauit, consilij vel auxilij petendi causa, ad salutem propriam spiritualem aut corporalem, vt fieri solet Medico, Aduocato, obstetrici, &c. tunc enim nullus arcanum suæ fidei commissum declarare tenetur; nisi

forte

fortè criminis illius testificatio necessaria sit, ad aliquod graue damnum publicum vel priuatum auertendum: tunc enim promissio secreti, etiam iuramento confirmata, non obligat, cum nullum iuramentum promissorium cedens in damnum iniustum alterius obliget: proindeque is, qui crimen eiusmodi nouit, tenetur illud interroganti iudici patefacere. Ita S. Doctor in resp. ad 2. & post illum Lessius sup. cap. 3. dub. 6.

Quartus est, si quando Iudex procedit per viam inquisitionis generalis ad cognoscenda & punienda crimina: tunc enim si quis ab illo interrogetur, v. g. vtrùm in tali loco sint aliqui adulteri, incestuosi, &c. non tenetur, imò non debet adulterium aut incestum alicuius patefacere, si omninò sit occultum, vt patet ex cap. *qualiter & quando*, 2. de accusationibus, & docet Syluester & plures alij apud Lessium suprà

2 Quæres quid igitur faciet testis in casibus suprà relatis, si à Iudice, iuramento interposito, vt semper fit, compellatur ad interrogata respondere: si enim dicat, peccabit contra charitatem: imo contra religionem, & sigillum Confessionis, si manifestet peccatum aliquod in Confessione declaratum: si autem neget id quod verum esse cognouit, mendacij, imo periurij, reatum incurret.

Facilis est aliquorum responsio, testem in casibus illis à testimonio ferendo abstinere debere: & si à Iudice vrgeatur, declarare se iusta aliqua ratione impediri, quominus id facere possit: ad quod si à Iudice, his non obstantibus, cogatur ad veritatem patefaciendam, quid in illis angustijs? Perplexa est haud dubiè & difficilis hæc quæstio, cuius solutio, qualiscunque afferatur, faciliùs carpi & argui poterit, quam prout ad conscientiarum leuamen expedit, explicari: ne tamen lectorem ambiguum & hærentem relinquamus, tria breuiter hic proponimus, ex communi, & recepta probatorum authorum doctrina.

3 Primum est, quod, quotiescunque quis, siue testis, siue reus, secundùm ordinem iuris à iudice, vel Superiore Ecclesiastico, siue laico interrogatur de aliqua re, quæ sine vllo peccato declarari potest, tunc candide ac sincere, & seclusa omni ambiguitate vel restrictione mentali, secundùm mentem interrogantis respondere tenetur: quamuis enim multi Doctores existiment reum non esse obligatum confiteri crimen morte, vel mutilatione dignum, quod aliàs scit plene probari non posse, vt Angelus, Syluester, Armilla verbo (*Delicti confessio*) Rosella verbo (*Accusatus*) Panormitanus cap. 2. de Confessione, Pesantius in 2. 2. qu. 70. disp. vnic. in fine, & alij, quorum sententiam probabilem existimat Bonacina ad 8. Decalogi præceptum, disp. 10. q. 3. punct. 2. num. 7. longe tamen probabilior est aliorum sententia, qui existimant etiam in casu su-

prà

prà relato reum, quando à proprio iudice interrogatur secundùm iuris ordinem; id est de crimine aliquo, de quo præcessit infamia, aut de quo suppetunt indicia aut semiplena probatio, teneri ad fatendum crimen & verum manifestandum, etiamsi ex eius Confessione mors sequatur. Ita docet S. Thomas 2.2.q.69. art 1. & post illum plures alij, ac præsertim Toletus lib.5.c.58. Torres in 2.2. disp. 50. dub. 2. Filliucius tract.40.num.263. Becanus lib.5, manual.cap.21. num.4. Lessius lib.2.cap.31.num.12. & Laymann. tract.6. de iudicijs cap. 5.

4 Secundum est, posse interdum talem causam suppetere, ex qua licitum fiat, imo etiam necessarium non apertè profiteri veritatem; sed illam vel aliquibus verbis multiplici sensu vertibilibus, seu æquiuocatione aliqua vel restrictione aliqua mentali tegere: exemplum profert S. Thomas in 4.dist.1.qu.3. art.1.quæst.1. ad 2. & 3. de Confessario, qui de peccato sibi in Confessione declarato à Iudice interrogaretur; asseritque posse illum etiam iuramento affirmare se nescire eius peccatum, cum hac restrictione mentali: quod nesciat vt interrogantis subditus. Ita cum S. Doctore sentiunt Altisiodorensis lib. 3. summæ, tract. 18. quæst. 2. sub finem: Durandus in 4. dist. 21. q. 4 num. 10. Paludanus ibid. qu. 3. art. 3. Maior ibid. quæst. 3. ad 9. Adrianus in 4. tr. de Confessione quæst. de Confessore: Ioannes Medina, Cod. de pœnitentia, tr. 2. qu. 25. qui omnes vnanimiter idem asserunt, quod ex S. Doctore suprà relatum est, & prætereà Dominicus Soto lib. 5 de iust. qu. 6. art. 2. concl. 7. docet testem qui contrà iuris ordinem interrogaretur de crimine, quod secreto cognouit, posse absque mendacio respondere, & etiam iuramento affirmare se illud nescire, cum hac restrictione mentali, quod nesciat, vt alteri contra iustitiæ ordinem interroganti reuelet: quod etiam asserit & fusè probat Dominicus Bannes in 2.2. qu. 69. art. 2. dub. 1.

Tertium est, causa legitima & rationabili deficiente, nemini vnquam fas esse, vt docent suprà citati authores & alij Theologi communiter, verbis ambiguis aut æquiuocis, vel mentali restrictione inter loquendum vti: aliàs vsus, in quem instituta sunt verba, perverteretur; & omnis colloquiorum & sermonum certitudo; adeoque omne humanum commercium, & fructus ciuilis ac Christianæ societatis tolleretur; semperque inesset ratio suspicandi dolum aliquem in verbis latere, & ambiguitatem & mentalem restrictionem subesse.

§. V.

§. V.

De Reo.

1 TRIA præsertim circa obligationes Rei quæri possunt; Primum est, vtrùm teneatur fateri veritatem, quando à Iudice interrogatur. Responsio facilis est ex dictis paragrapho præcedenti: si enim à Iudice legitimo interrogetur secundùm formam iuris, tenetur verum respondere: è contrà si Iudex legitimam non habeat potestatem, aut formam iuris non seruet; id est, si infamia non præcesserit de crimine de quo fit interrogatio, aut saltem illius criminis semiplena probatio, vel indicia sufficientia non suppetant: tunc respondere ad interrogàta non tenetur; quod si à Iudice cogatur, quod tamen sine peccato facere non potest, nec ab illo per appellationis viam declinare possit; tunc poterit respondendo crimen occultare ac tegere eo modo, quo præcedenti §. explicatum est. Obseruat etiam Toletus lib. 5. cap. 58. simili ratione reum non teneri ad complices suos reuelandos, nisi illorum infamia aliqua præcesserit: id est, nisi ex fama constet illum socios habuisse: vel quando crimen tale est, vt sine socijs non committatur: quod etiam docet Lessius cap. 29. dub. 17.

2 Secundum est, an licitum sit reo ad superiorem Iudicem appellare. Respondet S. Doctor id ei licitum esse, si causam suam iustam esse confidat, vel se ab inferiori Iudice grauatum esse arbitretur: illicitum verò, si appellatio fiat solum ad moram afferendam, ne vel iusta sententia feratur, vel si lata est, executioni mandetur, vt habetur cap. *omninò* 2. quæst. 6.

Tertium est, vtrùm reus condemnatus possit se per vim defendere, ne sententia in eum lata executioni mandetur. Respondet S. Doctor id licitum non esse, si iniuste condemnatus sit: dummodo tamen nullum inde scandalum, neque grauis aliqua perturbatio in communitate timeatur. Addit S. Doctor illum qui ad mortem iuste damnatus est, posse licite fugere, si occasio se offerat: dummodo nullam Iudici, vel eius ministris vim in eorum persona inferat.

§. VI.

famæ occulta & iniusta denigratio; contumelia verò addit nouam iniuriam, qua non tantùm fama, sed etiam honor violatur: non enim occultè in absentia, vt fit per detractionem, sed coram & in præsentia honor per contumeliam cum quodam contemptu impetitur. Ex quo fit, vt quamuis detractio sit ex genere suo peccatum mortale, & quidem grauissimum, vt docet S. Thomas q.73.art.2. contumelia tamen sit peccatum adhuc illo grauius: quia magis lædit, & acerbiorem infert iniuriam.

Diximus detractionem esse iniustam famę alienæ denigrationem: quia non erit detractio, si iustè fama aliena denigretur: v.g. si quis ex motiuo iustitiæ, vel charitatis alicuius crimen, quod vel bono publico perniciosum est: vel alteri iniuriosum & nociuum, Superiori aut alicui alteri aperiat, qui remedium afferre potest: quod si fama auferatur ex intentione nocendi, tunc illius ablatio ad detractionem pertinet.

2 Hæc autem intentio nocendi, vt obseruat Tolet. supr. cap.61. dupliciter in detrahente reperiri potest: vno modo directè, cum quis per detractionem reipsa nocere intendit: altero modo indirectè, cum licet expresè id non intendat: ea tamen dicit, ex quibus nocumentum famæ alterius iniustè sequitur: vt qui ex ioco vel loquacitate alteri notabiliter detrahit.

Docet prætereà S. Thom. art. 1. ad 3. detractionem octo potissimum modis committi posse, nimirùm quatuor modis directè, & quatuor indirectè: Directè quidem 1. imponendo alteri falsum crimen, 2. crimen illius verum verbis adaugendo: 3. manifestando crimen verum, sed occultum; 4. malitiosè ac perperam alterius factum bonum interpretando, qui quartus modus, vt notat Lessius lib.2. cap.31. dub.2. quatenùs per illam prauam interpretationem fama proximi læditur in animo audientis, pertinet ad detractionem, quatenùs vero concipitur in animo illius, qui sic malitiosè interpretatur, pertinet ad iudicium temerarium, de quo sequenti §. agetur.

Indirectè autem committitur detractio. 1. negando recte facta aut egregias dotes alterius. 2. verbis extenuando. 3. reticendo bona alterius eo tempore & loco, quo silentium istud eius famæ nocere potest. 4. remisse ac frigide laudando.

3 Quouis autem modo committatur detractio, siue directe, siue indirectè, siue ex intentione formali & expressa nocendi, siue alio quouis illicito motiuo, censetur semper esse peccatum mortale, quoties quis deliberatè famam alterius lædit in re graui, veniale autem, si tantum in re leui, vt docet S. Thom. art. 2. Grauitas autem & leuitas illa æstimanda est, tum ex qualitate læsionis, quæ per detractionem famæ alterius infertur, tum ex conditione personæ

cuius

cuius fama læditur: fieri siquidem potest, quod rectè obseruat Tolet. cap. 64. vt manifestatio peccati alicuius respectu personæ vnius censeatur infamia leuis, imo interdum nulla, quæ respectu alterius grauem infamiam induceret, aut notabile scandalum secum inueheret: e.g. qui de milite diceret: quod ad duellum prouocatus inimicum occiderit, de adolescente dissoluto, quod amore aliquo illicito implicitus sit, leuem, imo prope nullam maculam illorum famæ inurere censeretur, cum tales vt plurimum de similibus rebus glorientur: qui verò idem de Episcopo, aut persona aliqua Ecclesiastica, vel religiosa diceret, haud dubiè grauissimam eius famæ & maximè scandalosam iniuriam irrogaret,

Hinc etiam colligitur, vt docet Lessius cap. 11. dub. 3. vtplurimum nonnisi venialiter peccare illos, qui aliorum defectus naturales occultos siue corporis, siue animi patefaciunt; vt quod aliquis sit gibbosus, quod ignarus, exilis ingenij, &c. nisi fortè inde; vt idem monet, graue aliquod illius damnum, aut notabilis contemptus in animis audientium, vel scandalum alterius oriretur.

§. VIII.

Soluuntur dubia quædam circa peccatum detractionis.

1 PRIMVM est an peccet mortaliter is, qui alterius peccata audita refert coram alijs, nihil tamen asseuerando. Respondetur quod quamuis per se loquendo id non sit peccatum mortale, quãdo nulla inde infamia oritur, nec apud prudẽtes viros isto loquẽdi modo, qui nullam meretur fidem, alterius fama multum lædatur: si tamen, vt rectè obseruat Lessius dub. 5. crimen esset valdè graue, quod in audientium animis suspicionem aliquam prauam ingeneraret, in illo casu peccaret mortiferè qui huiusmodi crimen referret, præsertim de persona aliqua honesta, respectu cuius suspicio illa graue malum esse censeretur: quod etiam similiter dicendum, si quis peccata alterius audita referat coram ijs, quos probabile est ex sua leuitate credituros.

Secundum est, an peccet mortaliter is, cui peccatum proximi occultum vni aut alteri tantum manifestaret. Respondetur quod, quamuis Nauarrus cap. 18. 21. 33. existimet in tali casu non esse nisi peccatum veniale, si non subsit periculum euulgationis, aut alterius incommodi: probabiliorem tamen & in praxi tutiorem esse eorum sententiam, qui asserunt talem manifestationem esse vt plurimum peccatum mortale: cum fieri possit, vt rectè monet Lessius dub. 11. aliquem malle peccata sua multis externis & plebeijs esse nota,

quam

quàm Prælato, vel alicui graui viro, cum quo assidue versatur, vel à quo dependet.

2 Si tamen aliquis iniuriam sibi ab altero illatam amico aperiret, non quidem animo detrahendi aut nocendi, sed, vt consilium vel consolationem aliquam acciperet, in illo casu idem Lessius dub. 12. censet non esse peccatum saltem mortiferum.

Tertium est, an liceat hominem diffamatum in vno loco, etiam diffamare, seu crimen illius manifestare in altero, vel apud alios qui illud ignorant. Respondetur ex Tolet. sup. cap. 657. id facere ex intentione nocendi esse peccatum mortale, si grauis sit diffamatio, seclusa verò eiusmodi praua intentione, non esse peccatum, si quis alterum criminis notorietate aut publica Iudicis sententia infamatum in aliqua vrbe manifeste, alijs id in eadem vrbe ignorantibus; nisi ob temporis diuturnitatem crimen illius iam obliuioni datum esset, aut vitæ emendatione bonam famam recuperasset: in alijs verò locis id ipsum notum facere, quo fama communis illud breui perlatura creditur, idem Toletus neque iustitiæ, neque charitati repugnare existimat: quod si verisimiliter crederetur, famam illius criminis illuc nunquam aut nonnisi post longum tempus peruenturam esse, existimat Lessius fore peccatum mortiferum, crimen illud in tali loco diuulgare, præsertim si is, qui illud crimen admisit, bonam famam illic consecutus fuisset, vel si ex illa diffamatione aliquod damnum aut incommodum illi aut eius propinquis obueniret: secus verò si ille parum curaret se alibi infamari quod sæpe fieri solet, præsertim si procul absit: aut si quis ob graue crimē fuisset publice punitus: tūc enim sæpe expedit ista ad aliorum exēplū diuulgari.

3 Quartum est an licitum sit aliquando quibusdam de causis crimen alicuius occultum alteri detegere. Respondetur licitum esse, quoties id necessarium est ad impediendum notabile aliquod damnum alterius, siue corporale, siue spirituale, quod alia via impediri non potest. Ita Sotus lib. 5. de iust. quæst. 7. art. 1. Nauarrus cap. 18. num. 31. Lessius suprà dub. 9. e. g. scis aliquem furtis addictum & sæpe in illis deprehensum, monere potes eos quibuscum habitat, vt sibi caueant, &c. similiter nouisti aliquem se gerentem pro Medico, in illa tamen scientia valde imperitum: potes eos monere, quibus ex eius imperitia periculum immineret: imo interdum non solum potes, sed etiam ex charitate teneris alterius crimen occultum manifestare, si ex illo graue aliquod nocumentum publicum, aut etiam particulare immineat, quod censeatur præponderare damno quod is, qui illud commisit in fama vel honore patietur: in dubio autē vtrùm præponderet, inclinandū est potius in fauorem innocentis, e. g. si quis aliqua hæresi occulta laboret, sitque periculū ne alios inficiat: in illo enim casu horū salus illius famæ debet prępōderare.

4 Quintum, an sit peccatum mortale infamare seipsum. Respondetur, quod quamuis per se loquendo hæc infamatio sui non sit peccatum mortale; cùm, vt rectè probat Lessius dub. 6. neque sit contra iustitiam, homo siquidem est dominus suæ famæ, nec illã sicut alia bona dissipando vlli faciat iniuriam: neque etiam contra charitatem, quæ non obligat ad bona exteriora comparanda vel conseruanda, nisi quatenùs necessariæ sunt ad bona spiritualia, vel nostra vel proximorum: si tamen ex infamatione illa sui ipsius sequeretur aliquod scandalum, aut aliorum nocumentum, vt in personis, quorum bona fama ad aliorum salutem necessaria est v. g. Episcopis, Pastoribus, &c. tunc infamatio illa esset peccatum mortale, vt docet idem author suprà.

5 Sextum denique est vtrùm audiens detractorem peccet. Respondetur ex mente S. Doctoris quæst. 73. articulo 4. peccare quoties consentit detractioni iuxta illud Rom. 1. *Digni sunt morte, non solùm qui peccata faciunt, sed etiam qui consentiunt facientibus.*

Potest autem quis dupliciter detractioni consentire, vt obseruat Toletus c. 67. directè scilicet, vel indirectè. Directè consentit, qui vel alterum inducit ad detrahendum, vel illius detractione delectatur: & is non minùs peccat quàm detractor; de eoque intelligi debet illud dictum S. Bernardi: *Detrahere aut detrahentem audire, vtrùm horum detestabilius sit, non facile dixerim*. Indirectè autem consentit detractioni, qui licet nec ad illam inducat, nec ea delectetur; illam tamen non prohibet nec detrahenti resistit, cum possit & debeat: & siquidem detractio sit notabilis, & in materia graui, possitque facile illam impedire, mortaliter peccat: cùm charitas obliget, vt graue damnum proximi, si commodè possimus, impediamus: venialiter verò, si detractio sit leuis, aut si præ nimia verecundia vel animi pusillanimitate resistere detrahenti non audeat; nisi fortè infamia esset valde atrox, vel grauia incommoda putaretur illatura; tunc enim deberet sibi ipsi vim facere; & excussa verecundia, modeste contradicere. Nullo autem modo peccat, qui detrahentem nõ arguit, eo quod probabiliter existimat monitionem suam nihil profuturam: imo potiùs obfuturam si detractor occasionem ex ea sumat magis ac magis oblocutionem suam asseuerandi. Item non peccat, qui rationabili aliqua verecundiâ prępeditur, vt si famulus, domino, vel filius patri detrahenti non resistat, quando se nihil profuturum existimant.

Obseruat tamen rectè Toletus cap. 67. longè strictiùs obligari Superiores respectu inferiorum ad prohibendas detractiones, sicut & alia quæcumque peccata: proindeque verecundiam ac pusillanimitatem illos à peccato mortali minimè excusare, si grauiter detrahenti quando id profuturum arbitrantur; imò quamuis detrahenti

nihil

nihil id prodesset, si alios silentio suo scandalizandos esse aduertant.

Admonet autem S. Doctor art. 4. ad 2. detrahentem corripi posse, non solùm arguendo, sed etiam signis quibusdam exterioribus, vt tristitia faciei, ostendendo sibi displicere detractionem, iuxta dictum Sapientis Prou. 25. *Ventus Aquilo dissipat pluuias, & facies tristis linguam detrahentem*: vel discedendo, vel sermonem aliò diuertendo.

§. IX.

De iudicio temerario.

1 QVONIAM, vt rectè obseruat Nauarrus, cap. 18. mendacia, detractiones, aliæque huius octaui præcepti transgressiones vtplurimum à iudicijs temerarijs proficiscuntur, magnamque cum illis habent culpæ affinitatem, idcirco de ijs breuiter hìc agendum est.

Iudicium autem hìc sumimus: non prout significat actum proprium Iudicis, quo sibi subditis ius dicit: sed prout denotat actum intellectus, quo quilibet particularis de altero apud se aliquid cogitat & definit seu statuit; & eo sensu tres veluti gradus distinguere possumus de iudicio, quod quis de aliquo concipit. Primus est, quo quis de alterius malo dubitat, neutram in partem inclinando. Secundus est, cum suspicatur inesse malum, & cum aliquo debili assensu ita esse existimat, cum formidine tamen oppositi. Tertius est, quando cum pleno assensu & firma animi sententia ita esse iudicat.

Hac obseruatione supposita, certum est in primis dubitare, suspicari, vel iudicare de proximo, esse quid indifferens in genere moris, ac bene vel male se habere posse; bene quidem, si fiat secundùm regulam rectæ rationis: malè autem, si à regula rectæ rationis aberret: vnde Christus Dominus S. Ioan. 1. *Nolite*, inquit, *iudicare secundùm faciem, sed rectum iudicium iudicate*.

Certum est 2. dubitare, suspicari aut iudicare quidpiam mali de altero, quando causæ sufficientes ad id suppetunt, non esse illicitũ, vt communiter Theologi docent, ac præsertim Azorius tom 3. cap. 11. dub. 3. Valentia disp. 5. quæst. 4. de iudicio pun. 3. Layman lib. 1. de iustitia tract. 3. par. 2. cap. 2. vbi tamen recte monet maiores rationes & clariora iudicia requiri ad suspicandum, quàm ad dubitandum, & ad iudicandum quàm ad suspicandum.

Quæres quænam causæ & rationes ad rectè dubitandum, vel suspicandum, vel iudicandum de malo alterius sufficientes esse censeantur. Respondetur nullam certam regulam afferri posse, vt recte

docet Sotus lib. 3. de iustitia q. 4. art. 3. & post illum Valentia suprà pun. 3. sed id iudicio viri prudentis esse definiendum, considerata conditione rei, qualitate personæ, aliisque circumstantijs: quæ omnia; cùm interdùm sint valde perplexa & inuoluta, ideo rectè monet Laymannus sæpe euenire posse vt quis decipiatur existimans sufficientes sibi adesse dubitandi, suspicandi, aut iudicandi rationes; quæ tamen reipsa tales non sunt, præsertim quando ex cognitione operum externorum iudicatur de intentionibus, alijsque actibus internis; vnde rectè concludit longe tutius esse animum ab eiusmodi iudicijs, &c. cohibere, Deoque omnia dijudicanda relinquere, nisi fortè necessitas aliqua, vel vtilitas propria vel aliena nos ad id obliget; & tunc rationis ac prudentiæ partes erunt expendere, quantum exteriores apparentiæ habeant probabilitatis, animumque cohibere, ne vltrà iustitiæ aut charitatis metas progrediatur.

Certum est 3. iudicium temerarium, seu illud quo aduertenter ac deliberatè iudicatur aliquid mali de altero ex leuibus & insufficientibus rationibus ac indicijs, esse peccatum mortale: si malum illud graue sit, eiusque famam notabiliter lædat. Ita S. Thomas quæstione 60. articulo 3. & illud est iudicium quod Christus Dominus prohibuit his verbis S. Matth. 7. & S. Luc. 6. *Nolite iudicare, vt non iudicemini*, vt exponit S. Augustinus lib. 2. de serm. Domini in monte capitulo 18. & Sanctus Basilius in regulis breuioribus reg. 164. aliàs si malum sit leue nec proximi famam multùm lædat, non erit nisi veniale.

Cùm hæc certa sint & in confesso apud omnes, vnum est de quo non conuenit inter Theologos; scilicet quale peccatum sit ex leuibus indicijs & causis suspicari aliquid mali de proximo, vt plerumque solet euenire. Tres sunt super hac quæstione sententiæ. Prima est omnem suspicionem temerariam de graui aliquo proximi malo esse peccatum mortale. Ita Bannes ad quæstionem 60. articulo 3. Secunda est, suspicionem illam, quæ debili tantum assensu nititur cum formidine oppositi, nunquam esse peccatum mortale. Ita Caietanus in hunc a. 3. Nauarrus in rubrica de iudicijs, & Ludouicus Mæratius tract. de iustitia & iure disput. 9. sect. 1. & 2. qui pro hac sententia citat S. Doctorem articulo 3. & S. Augustinum tract. 99. in S. Ioannē vbi dicit genus istud suspicionis *ad humanam tentationem pertinere, sine qua vita ista non ducitur*: concluditque *si suspiciones vitare non possimus, quia homines sumus; iudicia tamen, id est definitiuas firmasque sententias continere debemus*. Tertia denique sententia, quæ omnium probabilissima videtur, est, suspicionem temerariam non esse plerumque nisi peccatum veniale: fieri tamen posse interdum ratione grauitatis materiæ respectiuè ad quasdam personas vt sit mortale, verbi gratia Si quis

Prælatum

Prælatum Ecclesiasticum doctrina & pietate conspicuum, ex leuibus quibusdam iudicijs suspicetur esse hæreticum, aut peccatum aliquod nefandum aut scandalosum commisisse. Ita Sotus libro 3. quæstione 4. articulo 3. & Lessius suprà dub. 3. vbi hanc sententiam fusè probat, præmissa tamen distinctione inter suspicionem illam quæ oritur ex errore quodam intellectus, & eam quæ ex prauo affectu voluntatis; dicitque suspicionem illam esse tantùm peccatum veniale, quæ procedit ex quodam errore intellectus, quo quis apprehendit indicia tanquam sufficientia ad suspicandum de proximo aliquod malum, negligitque perspicere & examinare num illa sint sufficientia; est tamen paratus ad suspicionem deponendam, si aduerteret causam illius non esse sufficientem, suspicionem verò illam esse peccatum mortale, quæ oritur ex prauo quodam affectu voluntatis & maleuolentiæ erga alterum, qua fit vt etiamsi aduertat indicia illa non esse sufficientia, velit nihilominus permanere in sua suspicione, quæ est de graui aliquo proximi malo, quod in maximam illius vergit infamiam.

Optimè S. Augustinus lib. 2. de ferm. Dom. in mont. cap. 18. *Duo sunt*, inquit, *in quibus temerarium iudicium cauere debemus: cum incertum est quo animo quid factum fuerit, vel cum incertum æqualis futurus sit, qui nunc bonus vel malus apparet: si ergo quispiam v. g. conquestus de stomacho ieiunare noluit, & tu non credens, id edacitatis vitio tribueris, temerè iudicabis. Item si manifestam edacitatem ebriositatemque cognoueris, & ita reprehenderis quasi nunquam ille possit corrigi atque mutari: nihilominus temerè iudicabis. Non ergo reprehendamus ea quæ nescimus quo animo fiunt, neque ita reprehendamus quæ manifesta sunt, vt desperemus sanitatem: vitabimus iudicium, de quo nunc dicitur: nolite iudicare, ne iudicetur de vobis.*

Quæres vtrùm ea, de quibus dubium est quo animo fiant in meliorem partem sint interpretanda. Respondetur ex hypothesi, quod æqualia sint vtrinque indicia, si iudicium de proximo ferre velimus, tunc in partem meliorem seu benigniorem esse ferendum: quia (vt docet S. Thomas art. 4. ad 1.) melius est in dubio frequenter falli benè opinando de proximo, quàm male opinando semel decipi.

Monet tamen rectè Lessius capite 29. dub. 4. quando agitur de vitando aliquo damno, vel de adhibendo remedio, tutiùs esse dubia in deteriorem partem interpretari; non quidem existimando proximum, verbi gratia, esse furem vel improbum, vel pro tali habendum esse: sed iudicando ita exterius cauendum esse, & sibi vel alteri consulendum,

ac si dubia esset ipsius proximi probitas. Ita S. Thomas art. 4. ad 3. & hac ratione, dum accipimus personam ignotam in ædes, possumus licitè rebus nostris ita cauere, ac si dubia esset eius probitas, quamuis nullomodò improbam illam iudicemus: sic etiam Superiores, quamuis quoad internum affectum erga subditos dubia in meliorem partem interpretari debeant, ad præcauendum tamen malum & disciplinam obseruandam, ita se gerere possunt, ac si de illorum probitate dubitarent.

§. X.

Quot modis peccetur in octauum Decalogi præceptum.

1 PECCANT in primis contra octauum hoc Decal. preceptũ, qui deliberate mendacium aliquod proferunt; quod quidem erit mortale, si honori diuino aut proximi bono sit perniciosũ: peccant etiam qui per hypocrisim vitæ sanctimoniam fingunt: quod peccatum adhuc grauius erit, si ex illo sequatur aliquod proximi damnum, vt si idem fiat ad disseminandos errores: item qui habitu aut vestibus mentiuntur sexum; vt si fœmina veste virili, aut vir fæminea induatur, si id fiat propter aliquem prauum finem, aut ex eo peccati alicuius aut scandali periculum immineat.

Peccant qui sine legitima authoritate Iudicis sibi officium arrogant, aut illud ambiunt, quamuis legum ac iuris ignari: Item Iudices qui notitiam illam iuris & legum conseruare negligunt: qui de causa aliqua ad se non pertinente iudicialiter cognoscere & sententiam ferre præsumunt: Qui contra allegata & probata, aut contra leges & iura iudicant: qui formã à iure præscriptam in iudicando non seruant; qui sine vlla præcedenti infamia, aut alijs sufficientibus indicijs, de occulto alicuius crimine iudicialiter inquirunt, reum indebitè interrogant & ad respondendũ cogunt: qui fauore vel respectu aliquo humano, aut alio quouis prauo affectu à recto iustitiæ tramite deflectunt, siue iniustam ferendo sententiam, siue causarum expeditionem notabiliter differendo, aut aliquid aliud iustitiæ contrarium faciendo, aut fieri permittendo, qui pro sententia ferenda, alijsque actibus iudicialibus aliquid exigunt vltrà id, quod pro iusto & honesto stipendio ex lege vel legitima consuetudine accipere licitum est.

Peccant qui crimen aliquod bono communi perniciosum non denunciant, quando commodè id possunt: qui contra alterum litem intendunt ex odio, vindictæ appetitu, aut alio quouis prauo affectu: qui fraude, aut iniusto aliquo processu in litibus vtuntur.

Peccant qui ad testimonium ferendum citati, & à legitimo iudice

dice secundùm iuris ordinem interrogati, aliquid falsum aut ambiguum, & contra ipsius iudicis mentem respondent: quod & similiter de ipsis accusatis & reis intelligi debet; qui etiam prætereà peccant, quando iudici legitimè aliquid statuenti, aut iustitiæ ministris illius iussa exequentibus resistunt, aut vim aliquam inferunt.

Peccant etiam contra hoc præceptum, qui alterius honori contumeliam irrogant: in eum verba probrosa & iniuriosa proferunt, eidem peccata occulta palam exprobrant: aut alia quæuis cum irrisione & contemptu obijciunt.

Peccant qui alterius famæ secreto detrahunt; illi crimen aliquod falsum imponunt, aut verum malitiosè adaugent, aut eius peccatum occultum manifestant, vel rectè factum perperam interpretantur: Item qui rectè facta alterius inficiantur vel eadem extenuant, aut de illis silent, vel ea frigidè ac simulatè laudant, cum ex silentio illo & frigida seu simulata laude sequitur aliquod in proximo, famæ dispendium.

Item qui alterum ad detrahendum alliciunt, aut illius detractione delectantur; vel qui cum possint & debeant, detractionem non impediunt: qui susurrationibus causant discordias, qui libellos diffamatorios scribunt, aut in vulgus spargunt; illos prauo animo legunt, asseruant, aut alijs legendos tradunt.

Peccant denique qui deliberatè ac temerè aliquid mali de proximo iudicant, vel suspicantur: qui actiones illius honestas vel indifferentes malè interpretantur.

§. XI.

De restitutione ob huius octaui præcepti violationem facienda.

1 DVPLEX restitutio occurrere potest ob huius præcepti violationem facienda, pro duplici damno famæ seu honoris, ac bonorum fortunæ, quod ex ea oriri potest: de vtraque breuiter aliquid dicendum est.

Atque in primis quod spectat ad restitutionem bonorum fortunæ, certum est ex ijs, quæ præcedenti sectione dicta sunt, ratione mendacij aut contumeliæ vel detractionis incumbere obligationem restituendi, quoties per illud mendacium aut contumeliam illam seu detractionem, damni alicuius causa iniustè data est, aliquo ex modis sectione præcedenti explicatis.

Constat prætereà Iudicem, qui siue in ferenda sententia, siue in toto iudiciali processu iniustitiam aliquam commisit, vnde secutum est damnum innocentis, ad illius compensationem obligari: simi-

liter & illum, qui falso alterum accusauit, aut qui falsum testimonium in iudicio detulit, ad resarcienda damna inde secuta teneri.

Quod vero spectat ad restitutionem famæ & honoris certum est (vt ex communi Theologorum doctrina docet Sotus lib. 4. de iust. q. 6. art. 3. in resp. ad 4. & post illum Valẽtia disp. 5. q. 6. de restit. pun. 5.) famam ablatam restitui debere, si tres concurrant conditiones; prima est, vt fama reipsa ablata fuerit: secunda, vt iniustè ablata fuerit: tertia, vt non fuerit recuperata. His tribus conditionibus concurrentibus,

2 Dicendum 1. eum qui alterum infamauit, asserendo aliquid falsum de illo, ad famam illi restituendam obligari, affirmando se dixisse falsum. Ita Sanctus Doctor qu. 62. art. 2. ad 2. & post illum Richardus, Caietanus, Sotus, Nauarrus, & alij apud Valentiam suprà, qui tamen id ita esse intelligendum existimat, si alia ratione famam alterius à se iniustè læsam sufficienter reparare non possit.

Dicendum 2. illum qui alterum diffamauit, crimen eius verum quidem, sed occultum patefaciendo, ad famam illius restituendam obligari, non quidem dicendo se falsum dixisse; id enim esset mendacium, quod (vt ex antè dictis constat) nunquam licitum est; sed aliqua alia ratione, nimirùm vel dicendo se malè & inconsideratè locutum fuisse, vt monet S. Doctor in resp. ad 4. vel se anteà quidem existimasse id esse verum, sed postea comperisse perperàm à se id esse dictum, vt censet Ioannes Maior in 4. dist. 15. qu. 16. vel si timeatur, ne apud personas eruditas aut perspicacis ingenij similes loquendi modi opinionem de crimine proximi conceptam potius confirment, quam ex animis eorum deleant, Sotus & Nauarrus, apud Valentiam existimat tacendum esse de illo crimine, illumque qui famæ detrimentum passus est, quacunque data occasione de alijs rebus commendandum esse, vt sic quædam iniuriæ compensatio fiat. Addit Valentia posse etiam eum, qui verum dicendo alterum infamauit, aliqua ambiguitate aut mentali restrictione vti ad retractandum id quod à se dictum est, quod tamen vltimum remedium, nonnisi alijs deficientibus, & in graui aliqua famæ reparandæ necessitate cum maxima cautela videtur esse adhibendum.

3 Dicendum 3. illum etiam qui crimen alterius occultum ab alio auditum refert, obligari ad reparationem famæ, si aduertat hoc suum dictum in alijs, vt sæpè fit, sinistram de proximo ingenerasse opinionem: quod præstare poterit, siue adhibendo aliquod ex medijs suprà dictis, siue ostendendo, & quantum poterit alijs persuadendo, quam incerta sint & plerumque falsa, quæ de alijs passim audiuntur & referuntur. Ita Sotus, Nauarrus, & alij apud eundem Valentiam supra. Ratio est, quia quotiescunque damnum famæ proximi iniustè illatum est, toties incumbit illius sarciendi obligatio: atqui hìc, vt sup-

ſupponimus, tale damnum illatum eſt : ergo ſarciendum eſt.

Sunt tamen aliquæ cauſæ ab illa reſtitutione famæ communiter excuſantes eum, qui alterum infamauit. Prima eſt, ſi is, qui infamatus eſt, illi, à quo infamatus eſt, reſtitutionem famę condonauit; niſi fortè talis ſit, qui condonare non debeat: quales ſunt perſonæ illæ, quarum fama bono publico neceſſaria eſt; quam proinde negligere non debent, nec illius reparationem leuiter condonare. Secunda, ſi id, quod contra famam alterius oblocutus eſt, in obliuionem abijſſe prudenter exiſtimetur. Tertia eſt, ſi ex eius oblocutione nulla infamia ſecuta ſit; putà, quia illi, quibus occultum crimen patefecit, iam illud nouerant, aut nullam fidem eius dictis adhibuerunt. Quarta, ſi fama quæ ablata eſt, per aliam viam ſit recuperata. Quinta ſi famæ illius reſtitutio fiat moraliter impoſſibilis. Sexta denique, ſi non poſſit fieri ſine amiſſione famæ, que ſit longe maioris momenti; vt ſi Prælatus aliquis, vel vir valde illuſtris infamauerit plebeium, non tenetur cum notabili iactura honoris ſui famam illam reſarcire : ſed ſufficit vt id faciat eo meliori modo, quo ſine propriæ famæ iactura id poterit, v.g. laudando illum eo genere virtutis in quo infamauit, aut alia ratione ſecundùm iudicium viri prudentis. Ita Sotus, Corduba, Toletus & alij apud Leſſium lib.2.cap.11.dub.26.

13 Quæres, vtrùm in eo caſu, in quo fama reſtitui non poteſt, debeat pecunia compenſari. Reſpondetur probabile eſſe, id quod aſſerunt quidam Doctores, quos citat & ſequitur Valentia, nempe id fieri poſſe, ac proinde faciendum. Probabilius tamen eſſe id quod Nauarrus, Syluester, & alij quos citat, & quibus ſubſcribit Leſſius ſup. dub.6. docent; nullo ſcilicet pecuniæ pretio famam dignè compenſari poſſe, iuxta illud Prou.22. *Melius eſt nomen bonum, quàm diuitiæ multæ*; cum ſit bonum ſuperioris ordinis, nec proinde ad illam compenſationem faciendam vllum obligari.

Quod autem de reſtitutione famæ, idem quoque de honoris læſi compenſatione intelligi debet, quoties quis aliquam contumeliam in alium protulit, aut quocunque alio modo honorem illius iniuſtè læſit: tunc enim illum reparare & perſonæ læſæ ſatisfacere debet, vel ab ea petendo veniam, aut aliquid ſimile faciendo, quod iudicio viri prudentis honoris illius compenſationi ſatis eſſe poſſit.

S E-

SECTIO IX.

Explicantur nonum & decimum Decalogi præceptum.

Non concupiſces vxorem proximi tui, &c.
Non domum, non agrum, &c. & vniuerſa quæ illius ſunt.

1 QVAMVIS ea, quæ his duobus vltimis Decalogi præceptis prohibentur, iam ſexto & ſeptimo prohibita eſſe videātur, in quibus vt in alijs, vetantur non ſolùm actus exteriores, ſed etiam interiores diuinæ legi repugnantes: nihilominùs (vt rectè obſeruat S. Doctor 1.2.q.120. a.4. & 5.) non ſine maxima ratione hæc duo vltima præcepta Deus ſubiunxit alijs præcedentibus, tum vt legum ſuarum perfectionem, & ab humanis legibus differentiam oſtenderet; *Leges ſiquidem humanæ* (vt loquitur Catechiſmus Romanus part.3. cap.10.) *rebus tantum externis contentæ ſunt, diuinæ verò ipſius animi puram ſinceramque caſtitatem atque integritatem requirunt*; tum etiam vt expreſſius moneret quàm cauti & ſoliciti eſſe debeamus in deuitandis illis peccatis, quæ ſola cogitatione & animi propoſito committuntur: cum, vt habetur in Conc. Trid. ſeſſ.14.c.5. *Nonnunquam animum grauiùs ſaucient, & periculoſiora ſint ijs, quæ in manifeſto admittuntur.*

Docet autem Catechiſmus Romanus ſuprà, hoc duplici præcepto non prohiberi illam concupiſcendi vim quæ nobis à Deo vt authore naturæ indita eſt, ſed prauum illius vſum & effrænatam illam cupiditatem, quæ fines à recta ratione conſtitutos tranſgreditur, ſiue res malas appetendo, vt adulteria, ebrietates, &c. ſiue res quidem bonas, ſed iniuſtè & inordinatè deſiderando. Quæ quidem cum ſatis conſtent ex ijs, quæ præcedentibus ſectionibus explicata ſunt, hìc breuiter adiungemus modos aliquos, quibus Romanus Catechiſmus declarat, hæc duo vltima Decalogi præcepta poſſe violari.

2 Atque in primis docet peccare in nonum Decalogi præceptum, non modò illum qui alterius vxorem adultero affectu concupiſcit, ſed etiam qui eam ſibi matrimonio iungi præmaturo & inordinato affectu optat; tum propter illius deſiderij peruerſitatem, tum etiam propter periculum, ne ex illo inducatur ad optandam viri mortem, aut illegitimum vxoris eius complexum concupiſcendum. Quod quidem non ſolùm de mulieribus coniugatis, ſed etiam de illis quæ alteri deſponſatæ ſunt, intelligendum eſſe dicit: has ſiquidem concupiſcere non licet: ſicut nec pacta ſponſaliorum reſcindere, nec fidem datam violare licitum eſt.

Quod

Quod vero ſpectat ad decimum & vltimum præceptum, docet idem Catechiſmus in illud peccare, præſertim eos qui nimis auidè diuitias expetunt, alienis opibus inhiant, qui modis prauis & illicitis artibus opes augere concupiſcunt: qui lucri captandi gratia erga ludos aleæ immoderatè afficiuntur.

3 Peccare item mercatores, qui rerum penuriam annonæque caritatem optant: qui ægrè ferunt vt ſint alij præter ipſos qui vendant aut emant, quo ipſi cariùs vendere aut viliùs emere poſſint: qui alios egere cupiunt, vt vendendo & emendo magis lucrentur. Similiter & milites qui militiæ nomen dant, aut bellum expetunt, vt impune furentur: medicos etiam qui morbos aliorum exoptant: Aduocatos, Procuratores, & etiam Iudices qui lites multiplicari & protrahi cupiunt, artifices denique, qui quæſtus auidi earum rerum, quæ ad vitam aliaſque vitæ neceſſitates pertinent, penuriam exoptant, vt inde plurimum lucri faciant.

Porrò quàm noxia ſint & pernicioſa hæc praua & inordinata deſideria, ſi deliberatè animo foueantur, teſtatur Apoſtolus his verbis 1. Timoth. 6. *Nihil intulimus in hunc mundum: haud dubium quod nec auferre quid poſſumus: habentes autem alimenta, & quibus tegamur, his contenti ſimus: nam qui volunt diuites fieri, incidunt in tentationem, & in laqueum diaboli: & deſideria multa inutilia & nociua, quæ mergunt hominem in interitum & perditionem, radix enim omnium malorum eſt cupiditas.*

Atque hactenùs de Legis diuinæ præceptis ad ipſius ſupremi optimi & maximi Legiſlatoris maiorem laudem & gloriam.

CAPVT QVINTVM.

De Præceptis Eccleſiæ.

1 ECCLESIAE præcepta quinque communiter numerantur, vt videre eſt apud Petrum Caniſium in ſumma doctrinæ Chriſt. c. 3. in quorum primo & ſecundo ſanctificatio dierum feſtorum, & in iiſdem diebus Miſſæ auditio præſcribitur: in tertio ieiunium certis diebus ſeruandum iungitur: in quarto & quinto confeſſio Sacramentalis ſemel ſaltem in anno facienda, & ſacra Euchariſtia ſaltem in Paſchate ſumenda præcipitur. Et de primo quidē & ſecundo egimus ſuprà in explicatione Decalogi: quartū & quintū etiā explicauimus in tractatu de Sacramentis: quare nūc de ſolo tertio, ſcilicet ieiunij ſeruādi præcepto, aliquid dicendū nobis ſupereſt.

SE-

SECTIO VNICA.

Explicatur tertium Ecclesiæ præceptum, quod est de Ieiunio.

§. I.

Quid ad debitam Ieiunij obseruationem requiratur.

1 IEIVNII nomen tribus modis accipi solet. Primò pro abstinentia à vitijs & peccatis, iuxta illud sancti Augustini: *Ieiunium magnum & generale est abstinere ab iniquitatibus & illicitis voluptatibus sæculi, quod est perfectum ieiunium*. Secundò pro abstinentia à quolibet cibo & potu, diciturque ieiunium naturale; quale requiritur ex præcepto Ecclesiastico ad sumptionem Eucharistiæ, vt suprà dictum est tract. de sac. cap. 5. Tertiò denique pro abstinentia quadam & cibi sutractione secundùm formam ab Ecclesia præscriptam: & vocatur ieiunium Ecclesiasticum: de quo proposita quæstio intelligenda est. Pro cuius resolutione,

Dicendum est tria præsertim requiri ad debitam ieiunij Ecclesiastici obseruationem.

2 Primum est ciborum delectus, seu abstinentia à carnibus, vt docet S. Thomas 2.2.q.147.art.8. & constat ex perpetuo Ecclesiæ vsu & traditione, cuius testes sunt S. Basilius hom. 1. de ieiunio, S. August. lib. 20. contra Faustum cap. 5. & alij plurimi apud Azorium lib. cap. 10. quæsito 6. Quamuis autem non à carnibus solum, sed etiam ab ijs, quæ à carne procedunt, vt ab ouis & lacticinijs, in diebus ieiuniorum esset abstinendum, vt habetur ex rescripto S. Gregorij Papæ ad Augustinum Anglorum Episcopum: imo in quibusdam solemnioribus ieiunijs, v. g. sex diebus hebdomadæ sanctæ cibis tantùm aridioribus, pane videlicet, aqua & oleribus vesci liceret, vt testatur S. Clemens lib. 5. cap. 17. & S. Epiphanius hæresi 75. Ecclesia tamen ob causas rationabiles de pristino illo rigore nonnihil remisit, & abstinentiam illam strictiorem cuiusque deuotioni relinquens; in quadragesima quidem vniuersim à carnibus & ouis abstinendum esse censuit, lacticiniorum vsum in plerisq; locis indulsit; in alijs autem ieiuniorum diebus per annum etiam ouorum vsum concessit: de quibus tamen vt rectè monet Bonacina quæst. 1. de præc. Eccl. pun. 2. consuli debet & seruari cuiusque loci legitima consuetudo, quæ est optima legum Ecclesiasticarum interpres.

3 Secundum est vnica in die refectio, vt docet Sanctus Thomas

sup.

sup.art.6. & communiter cum illo Theologi omnes: quod melius probari non potest, vt obseruat idem S. Doctor, & post illum Bonacina supr.puncto 3.quàm ex perpetua & vniuersali Ecclesiæ praxi, cum nullum super hac re decretum reperiatur.

Tertium denique est certum refectionis tempus, ita vt refectio illa vnica, non prandij, sed cœnæ rationem obtineat, vt tradit idem Sanct. Doctor suprà art.7.& constat ex Sanct.Ambrosio serm.8. in Psalm.118. & ex S. Gregorio homil.36. in Euangelia. Et olim quidem alijs ieiuniorum diebus hora nona, quæ est tertia post meridiem, erat ordinarium soluendi ieiunij tempus; in quadragesima verò vsque ad vesperam prorogari solebat, vt testatur S.Bernardus serm.3.de quadrag. *Hactenus*, inquit, *vsque ad horam nonam ieiunauimus soli, nunc, in tempore quadragesimæ scilicet, vsque ad vesperam ieiunabunt pariter vniuersi Reges & Principes, clerus & populus,nobiles & ignobiles, simul in vnū diues & pauper.*

Ecclesia tamen his posterioribus sęculis, tum ob infirmitatem corporum quæ,mundo ipso senescente, minùs vigoris retinent,tum ob alias rationes tacito consensu indulsit, vt hora illa vespertina licitè anticipetur,& in quadragesima diebusque alijs præscriptis,circa meridiem ieiunium solui possit, atque vt præter illam refectionem modicum aliquid cibi sero per modum cœnulę seu collatiunculæ, vt vocant, sumeretur. Ita docent Nauarrus,Armilla,Lessius,Azor. Reginaldus,Toletus,& alij apud Bonacinam,supr.pun.3. & 4.Diximus modicum aliquid cibi: qui enim notabiliter excederet, haud dubiè ieiunium frangeret.

4 Porrò quantum cibi sumere liceat in eiusmodi cœnula, difficile est determinare. Azorius & alij apud Bonacinam sentiunt quantitatem triū vel quatuor vnciarum panis & fructuum licitè sumi posse;Reginaldus apud eundem existimat, non esse notabiliter excedēdam quartam partem eorum,quæ ipsi ieiunanti ad ordinariam cœnam sufficerent:Toletus omnium optimè censet, in eo spectandum esse morē locorū,provt à pijs & timoratis personis seruari solet ieiuniī:& intra illius limites vnūquemq; licite ac tutò cōtinere se posse.

Recte autem monet Laymannus, caute intelligendum esse id quod docet Caietanus c.1.de obseru.ieiun. verbo, *ieiunium*, cap. non referre,quid quisquis in serotina cœnula sumat, si modum non excedat, additque consuetudinem Ecclesiæ à pijs & timoratis seruatam hanc esse,vt in cœnula illa serotina non modò quantitas,sed etiam qualitas & delectus ciborum obseruetur, vtque nihil aliud cum pane nisi fructus aliquot vel oleę in modica quantitate sumantur:neque sibi probari quod aliqui nimis liberaliter adhibent placentas & alia similia obsonia butyro frixa, & quemuis iusculi cocti vsum, nisi hoc fiat vrgente præsertim aliqua infirmitate.

Ex

Ex dictis colligitur 1. crebriore potus sumptione non solui ieiunium, vt docet S. Thomas supr. art. 6. ad 2. licet, si temperantiæ modum in potu excederet, haud dubiè peccaret, grauiter quidem aut leuiter, pro ratione grauitatis vel leuitatis excessus.

Infertur 2. neque etiam solui ieiunium, si aliquid sumatur per modum medicinæ: nisi fortè, vt obseruat Sanctus Doctor suprà ad 3. in fraudem ieiunij aliquid eiusmodi sumatur in notabili quantitate.

Infertur 3. lectores & ministros mensæ in monasterijs alijsque communitatibus aliquid præsumentes non peccare, nec ideò ab illis ieiunium solui, vt ex Nauarro, & Caietano docet Lessius lib. 4. c. 2. dub. 2. cum id ab eis fiat veluti inchoando prandium: sicut etiam ieiunium non solueret is, qui v.g. ob negotium aliquod à mensa auocaretur, & refectionem inchoatam interrumperet, & postmodum negotio absoluto, ad mensam rediret, & prandium seu cœnam perficeret.

Quæres vtrùm anticipare notabiliter horam refectionis in die ieiunij, sit peccatum mortale; Nauarrus & quidam alij affirmant: Toletus tamen & plures alij, quos citat & sequitur Lessius suprà, nonnisi veniale peccatum committi existimant: imò dicit nullum fore peccatum, si iusta aliqua causa subsit: sicut nec si vespertina cœnula manè, vel meridie vrgente aliqua causa rationabili sumeretur, cœna in vesperam dilata.

§. II.

Quæ sit obligatio ieiunij.

1 CERTVM & indubitatum est apud omnes Catholicos præceptum Ecclesiasticum ieiunij obligare ad sui obseruationem sub peccato mortali, vt ex communi Theologorum consensu docet Lessius supr. dub. 5. probatque ex eo quod can. 68. Apostolorum & can. 56. sexti Concilij generalis, item can. 19. Concilij Gangrensis & pluribus alijs, violatores ieiunij excommunicationis pœna plectuntur; quæ tamen ab Ecclesia nusquam nisi ob peccatum aliquod mortale infligi solet, vt infra suo loco explicabitur: vnde sequitur illum peccare mortaliter, qui absque legitima causa ieiunium aliquod ab Ecclesia præscriptum frangit.

Verùm difficultas est, quas personas & quibus temporibus præceptum illud obliget. Quod spectat ad primum, docet S. Thomas art. 4. omnes Christianos, cuiuscunque sint dignitatis aut perfectionis præcepto ieiunij obstringi, nisi iusta aliqua causa excusentur; vnde etiam in Concilio Viennensi, vt habetur c. *Ad nostrum*, de hæreti-

cis

eis inter alia praua Beguardorum & Beguinarum dogmata, damnatum est tanquam hæreticum illud, quo asserebant, solos imperfectos ad ieiunia obligari, perfectos vero ab illis esse exemptos.

2 Diximus, nisi iusta aliqua causa excusentur, sunt enim causæ aliquæ, ob quas excusari potest quiuis ab obseruatione ieiunij: quæ communiter ad tria capita reduci possunt, vt videre est apud Lessium, Bonacinam, Nauarrum & alios locis suprà citatis: scilicet ob impotentiam, laborem, & pietatem.

Ratione impotentiæ excusantur illi, qui sine graui aliquo incommodo vel notabili damno ieiunare non possunt: vt infirmi, conualescentes, debiles, accedente præsertim Medicorum iudicio: item mulieres prægnantes & lactantes: item pauperes, qui non habent quod eis ad vnicam comestionem commodè sufficiat: ob eam causam excusantur pueri & adolescentes vsque ad annum vigesimum primum completum, vt docet S. Thomas art. 4. ad 4. & post illum Abulensis, Nauarrus, Azorius, Lessius, Reginaldus, Toletus, & plures alij apud Bonacinam sup. punct. vltim. & excusantur etiam senes, præsertim sexagenarij: quos tamen ab hac ieiunij obseruatione minimè exemptos esse docet Abulensis apud Bonacinam suprà, si ita robusti sint: vt certum sit eos ex ieiunio nullum detrimentum in viribus corporis pati: sicut è contra Lessius sup. & alij quos citat supr. existimant, etiam ante illam ætatem eximi licitè posse à ieiunio illos, in quibus vires & calor naturalis notabiliter minui incipiunt: Quod si dubitetur, an eiusmodi senes satis virium habeant ad incommoda ieiunij ferenda: tunc ad illud seruandum minimè censentur obligati, præsertim in præfata ætate sexagenaria: vt docet idem Lessius suprà.

3 Ratione laboris eximuntur illi, qui tali labore victum sibi comparant, cum quo ieiunium viri prudentis iudicio consistere non potest: quales sunt agricolæ, fabriferrarij, & similes operarij, siue diuites sint, siue pauperes, vt ex declaratione Eugenij IV. docet Lessius sup. imo Abulensis, Azor. & alij apud Bonacinam censent eiusmodi operarios excusari à ieiunio, non solùm die illo quo laborant, sed etiam eo quo laborem intermittunt, si ieiunando laborem præcedentis aut sequentis diei sine graui incommodo ferre non possint: simili ratione excusantur viatores, præsertim pedibus iter facientes, ob aliqua negotia quæ commodè differri nequeunt; quando itineris laborem simul cum ieiunij molestia sine graui incommodo ferre non possunt.

Qui verò solius delectationis gratia, putà venationis, & deambulationis, iter alioquin longum susciperent, non excusarentur: cum in aliud tempus differre possent: sicut nec artifices, nec operarij illi quorum labor exiguus est, & facile cum ieiunio tolerari

po-

poteſt : quales Bonacina dicit eſſe tonſores, pictores, ſartores, &c.

Demum ratione pietatis excuſantur omnes, qui operibus præſtantioribus vel maioris momenti incumbunt, quæ vnà cum ieiunio abſque graui incommodo perficere non poſſunt : qualia ſunt opera miſericordiæ corporalis vel ſpiritualis : item opera religionis, vt concionari, docere, Sacramenta miniſtrare, ornare Templa, &c.

4 Porrò cum diximus hos vel illos à præcepto ieiunij excuſari, id intelligi debet, quatenus per illud præceptum vnica ſolum refectio præcipitur : non vero quatenus carnium & aliorum huiuſmodi ciborum vſus prohibetur : qui quidem rarius concedi ſolet, nec niſi ratione grauioris alicuius neceſſitatis : quæ ſi euidens ſit & vrgeat, poteſt quis carnibus & alijs cibis vetitis licitè veſci, etiam abſque vlla diſpenſatione, quando Superior commodè adiri non poteſt: quod ſi neceſſitas non vrgeat, vel de illa non tam euidenter conſtet, diſpenſatione Superioris opus eſt, vt docet Leſſius dub. 6. qui addit ex Toleto, ijs quibus carnium vſus conceditur, his etiam cenſeri permiſſam ſecundam refectionem : quod tamen rectè limitat idem Leſſius, ſi ratione alicuius infirmitatis aut debilitatis id conceſſum ſit, non autem ſi ea ſolum de cauſa, qua aliquis à piſcibus abhorret, vel quia piſces eius temperamento nocere cenſentur: tunc enim nulla ſubeſt cauſa, cur ſecunda refectio concedatur.

Quod ſpectat ad tempora ieiuniorum, quæ ab Eccleſia præſcripta ſunt, antiquiſſimum & apud SS. Patres maximè teſtatum & commendatum ſemper fuit ieiunium quadrageſimæ, quod quidem teſte S. Ignatio epiſtol. ad Philippenſes, & Hieronymo epiſt. 54. ad Marcellam, & S. Leone ſerm. 9. de quadrageſima ab Apoſtolis inſtitutum eſt, ad exemplum Chriſti Domini. Hoc autem ieiunium à feria 4. Cinerum vſq; ad Sabbatum ſanctum incluſiue obſeruari debet, ſolis diebus Dominicis exceptis, in quibus ſola à carnibus abſtinentia ſeruatur. vnde mortaliter peccant, qui feria quinta hebdomadæ ſanctæ ſoluunt ieiunium : qui abuſus in Concilio Laodiceno can. 50. omnino improbatur, vbi dicitur, *Non oportere in quadrageſima, quinta feria vltima hebdomada ieiunium ſolui, & totam quadrageſimam inhonorari.*

5 Præter quadrageſimale ieiunium, religioſè obſeruatum fuit in vniuerſa Eccleſia ieiunium quatuor temporum quod quidem vel ab ipſis Apoſtolis, vel non multo poſt Apoſtolorum tempora inſtitutum fuit, vt varijs SS. Patrum teſtimonijs probat Laymannus c. 2. de obſeruat. ieiun. Alia etiam ieiunia indicta ſunt in vigiliis quarumdam feſtiuitatum ſolemniorum, Chriſti Domini, Sanctiſſimæ Virginis Deiparæ, Apoſtolorum, aliorumque Sanctorum: de quibus con-

consulendæ sunt locorum leges,& consuetudines , & id obseruandum quod in qualibet regione seu diœcesi lex seu consuetudo legitima præscribit: sit tamen vigiliæ alicuius ieiunium incideret in diem Dominicam,anticipari deberet præcedenti sabbato,vt habetur cap.*Ex parte*,de obseruatione ieiuniorum, & ex communi Ecclesiæ vsu satis constat.

Singulis quoque hebdomadibus,diebus Veneris & sabbati à carnibus abstinendum est, vt constat ex communi Ecclesiæ praxi,& habetur cap.*Quia dies*,dist.5.de consecr.& ex ca.vlt.de obseruat.ieiun. vbi tamen excipitur, si festum Natalis Dom.in feriam 6. incidat : in illo enim casu *Illi,qui nec voto,nec regulari obseruantia obstricti sunt*,vt loquitur Innocentius III. propter festi excellentiam carnibus vesci possunt,secundùm consuetudinem Ecclesiæ generalis: nec tamen reprehendi debent , qui ob deuotionem voluerint abstinere . In aliquibus etiam Galliæ nostræ partibus concessus est esus carnium, diebus Sabbati à Christi Domini Natali vsque ad Purificationem.

Seruatur etiam abstinentia à carnibus in Festo S.Marci, & in tribus Rogationum: quod quidem iam olim in Romana Ecclesia vsitatum fuisse testatur Ordo Romanus cap. de Litania minore.

§. III.

Quot modis peccetur in hoc Ecclesiæ preceptum.

1 PECCANT in primis qui absque iusta causa aut legitima dispensatione in diebus ab Ecclesia præscriptis non ieiunant, aut ieiunium inchoatum soluunt:qui abstinentiam violant , carnibusque aut alijs cibis vetitis vescuntur;cum hac tamen differentia, quòd quoties quis edit cibos vetitos, toties peccet mortaliter : qui verò per secundam refectionem ieiunium violauit , non amplius peccet,saltem mortaliter,si posteà pluries comedat, vt ex communi Theologorum consensu docet Laymann.suprà,cap. 1.

Peccant quoque mortaliter, qui in die ieiunij crebriùs comedunt aliquid,licet in exigua quantitate:quamuis enim , vt dicit Lessius suprà dub.2.semel vel iterùm paucas bucellas extrà refectionis tempus comedere non sit nisi peccatum veniale;si tamen id crebrius fiat, putà septies vel octies,censebitur esse mortale , quia crebræ illæ comestiunculæ æquiualent notabili refectioni.

Peccant etiam qui in cænula seu collatiuncula vèspertina notabiliter excedunt vltrà quàm ieiunij ratio exigit, prout à pijs & timoratis seruari solet.

Peccant qui alios ad ieiunium violandũ inducunt persuasionibus irri-

irrisionibus, aut alio quouis modo: item caupones qui cœnam seu alteram refectionem apponunt ijs, quos probè sciunt ad ieiunium obligari, quod quidem intelligendum est, vt monet Lessius dub. 4. quando absque graui aliquo suo incommodo illis negare possunt: & etiam quando nullum inde scandalum secuturum vident: aliàs si timeatur ne ij quibus cœna negatur, grauius Deum offendant, blasphemias & conuitia proferendo; aut aliquid simile faciendo, poterit illis apponi: qua ratione dicit Lessius interdum excusari patres aut matresfamilias cœnã famulis & domesticis in die ieiunij permittentes, ne, si denegetur, grauius Deum offendant, aliàs si nihil simile timeatur, permittere non debent, ne peccatis eorum cooperentur.

Ad hoc præceptum quoque reduci potest peccatum eorum, qui temperantiæ & sobrietatis in cibo & potu limites transgrediuntur, etiam in alijs diebus, in quibus nulla est ieiunandi obligatio: qui se cibis ingurgitant, vnde notabile damnum in sanitate percipiunt: qui ex nimio potu inebriantur, seipsosque vsu rationis per ebrietatem priuant: qui alios ad largiùs bibendum inducunt, vnde sequuturam præuident ebrietatem: quod quidem ebrietatis peccatum eò grauius est, si ex illo alia peccata secutura præuideantur, putà blasphemiæ, immunditiæ, & similia.

CAPVT SEXTVM.

De censuris Ecclesiasticis, & irregularitate.

CENSVRAE nomen ex veteri Romanorum iure desumptum est, ab Ecclesia vsurpatum est ad significandam pœnã spiritualem, per quam homo baptizatus delinquens ac contumax, authoritate ipsius Ecclesiæ bonorum quorundam spiritualium vsu priuatur, vt docet & fuse explicat Suarez disp. 1. de censuris sect. 1. & plenius ex infrà dicendis intelligetur.

SECTIO I.

De censuris in communi.

CVM plurima sint & varia, quæ de censuris in genere à Theologis disputantur, nos pro ratione instituti nostri seligemus ea, quæ

ea, quæ cognitu magis necessaria aut vtilia visa sunt, & paragraphis sequentibus breuiter explicabimus.

§. I.

In quibus personis resideat ferendarum censurarum potestas.

1 DICENDVM est potestatem ordinariam ferendi censuras, residere in Prælatis Ecclesiæ, iurisdictionem in foro exteriori non impeditam habentibus, ac proinde in Summo Pontifice, respectu omnium Christianorum: præterea in Episcopis, Archiepiscopis, Patriarchis, respectu sibi subditorum, vt docet S. Thomas in 4. dist. 18. quæst. 2. art. 2. & satis constat ex perpetuo vsu totius Ecclesiæ.

Eandem etiam potestatem ferendi censuras obtinet Legatus à latere Summi Pontificis, vt habetur ex cap. *Legatus*, de officio Legati in 6. Item Vicarius Papæ aut Episcopi, vt Theologi communiter docent, & habetur ex cap. *Licet*, de officio Vicarij. Docet etiam Suarez, quem citat & sequitur Bonacina quæst. 1. de cens. pun. 2. eandem potestatē habere Capitulum Sede vacante, & ipsius Capituli Vicarium: Item Abbates, prouinciales, & alios regularium Præpositos ac Superiores habentes potestatem in foro exteriori respectu sibi subditorum.

2 Hæc autem potestas ferendi censuras ab Ordinarijs delegari potest cuilibet Clerico priuilegijs Clericalibus gaudenti, vt habetur ex cap. vlt. de officio Ordinarij, non verò laico, quamuis religioso; nec etiam Clerico coniugato, vt ex communi Theologorum consensu docet Bonacina supr. ac multo minus fœminæ, vt habetur ex c. *Delicta*, de maioritate & obedientia, & fusius explicat & probat Suarez disp. de cens. sect. 3.

§. II.

In quasnam personas censura ferri possint.

1 DICENDVM est ferri posse in omnes & quascumque personas baptizatas rationis & doli capaces, in statu existentes, illiusque subditas à quo censuræ feruntur.

Dicitur 1. personas illas, quæ censuris feriri possunt, debere esse baptizatas, alias Ecclesia in eas nullam obtinet iurisdictionem, iuxtà illud Apostoli. *Quid mihi de ijs qui foris sunt iudicare* quod etiam constat ex cap. *Gaudemus*, de diuortijs, cap. *Iudæis*, dist. 43.

Dicitur 2. rationis & doli capaces: censura enim est peccati pœna: peccatum verò præsupponit peccatorem esse rationis & doli capacem: vnde infert Suarez, & post illum Bonacina q. 1. de cens. p. 4. etiam impuberes, si doli capaces sint, posse censuris plecti: quamuis id fieri non soleat, nisi postquàm pubertatis annos attigerint.

Dicitur 3. in statu viæ existentes: *Non enim* (vt rectè obseruat Gratianus causa 24. q. 2. *Dominus dixit: quacunque ligaueritis nõ sub terra sed super terram: ostendens scilicet, quod viuentes pro varietate meritorum suorum soluere possumus vel ligare: de mortuis autem sententiã ferre non possumus: sed,* vt ait S. Leo Epist. 90. ad Rusticum. *horum causa Dei iudicio reseruanda est.*

2 Potest quidem Ecclesia vel Prælatus declarare mortuum aliquẽ dum viueret, censuras incurrisse: easque aduersus eum executioni mandare, v. g. priuare illum Ecclesiastica sepultura, vetare ne pro illo suffragia aut sacrificia offerantur: & è contra si aliquis excommunicatus moriens contritionis & pœnitentiæ signa exhibuit, à pœna illius excommunicationis illum eximere, non quidem absoluendo, sed permittendo alijs, vt eum in loco sacro sepeliant, ac pro illo suffragia & sacrificia offerant.

Dicitur denique (subditus eius à quo censuræ feruntur) sicut enim nullus potest legibus suis aut decretis illum obligare, qui non est sibi subditus, sic nec illum ad id pœnis cogere, vel renuentem censuris punire.

§. III.

Ob quam causam censura infligantur.

1 Dicendum est censuras infligi ob peccatum mortale exterius, opere completum, cum contumacia. Dicitur 1. (ob peccatum) quia pœna, vt iustè infligatur, supponit culpam, cum innocens iustè puniri non possit: vnde, vt ex communi Theologorum consensu docet Bonacina suprà, pun. 2. vbi non est peccatum, ibi nullus est censuræ locus.

Dicitur 2. (mortale) quod intelligi debet de censuris grauioribus, purà excommunicatone maiori, suspensione ab Ordine, interdicto generali, &c. eiusmodi enim pœnæ, cum sint grauissimæ, nonnisi ob culpam grauem infligi possunt, vt docent Nauarrus, Suarez, & plures alij apud Bonacinam sup. & habetur ex cap. *Nemo Episcoporum,* & cap. *nullus Sacerdotum* 11. quæst. 3. & ex Concilio Trident. sess. 23. cap. 3. de reform. Vnde sequitur vt rectè obseruat Laymannus cap. 5. de censuris in communi, nullam incurri censuram grauiorem,

uiorem, quandocunque ob ignorantiam aliquam, aut inaduertentiam, seu imperfectionem actus, peccatum commissum non censetur esse mortale.

Quod autem spectat ad censuras minus graues, vt excommunicationem minorem, suspensionem leuem, pro leuioribus interdum & venialibus peccatis infligi possunt, vt ex Suare, Toleto, & alijs docet idem Bonacina suprà.

Dicitur (exterius) quia ob peccatum merè internum censura infligi non potest, cum Ecclesia de rebus occultis & merè internis non iudicet, vt docent Sotus, Syluester, Suarez, & plures alij apud Bonacinam suprà: & habetur ex cap. *Erubescant*, & cap. *sicut suis*, de simonia.

Dicitur 4. (opere completum) ad incurrendam enim censuram requiritur effectus completus, quem Legislator intendit censura punire: v. g. si quis ex voluntate occidendi Sacerdotem, sagittam in eum proijciat, sed illum non attingat; tunc enim, quamuis grauiter peccauerit, non incidit tamen in excommunicationem latam contra percussores Clericorum.

Dicitur 5. (cum contumacia) cùm enim censura sit *Pœna medicinalis*, vt dicitur cap. 1. de sententia excomm. non infligitur per modum vltionis & vindictæ, sed exhibetur per modum medicinæ, ad hominem à peccato auertendum, & ex consequenti præsupponit semper admonitionem aliquam præcedentem, quæ sine contumacia respui non potest. Et de excommunicatione quidem consentiunt omnes, vt videre est apud Bonacinam supr. de reliquis verò censuris idem etiam docet Suarez, Ægidius, & alij apud eundem Laymannum cap. 5. de censur. & constat cit. cap. 1. de sententia excomm.

§. IV

Quæ forma in ferendis censuris obseruanda sit.

1 FORMA in censuris ferendis obseruanda secundùm communem Ecclesiæ praxim duo requirit. Primum est, vt admonitio aliqua præcedat, vt habetur ex cap. *Sacro*, de sententia excomm. & ex cap. *Reprehensibilis*, de appellationibus, & ex cap. *Statutum*, de sententia excomm. in 6. Ratio est, quia censura fertur tantum in contumaces contra Ecclesiam vel Superiorem, vt suprà dictum est. nisi autem admonitio aliqua præcedat, non potest quis censeri contumax. Hæc est autem differentia inter censuras, quæ incurruntur vi alicuius legis aut constitutionis, & eas quæ infliguntur ab homine, quòd illæ non requirant admonitionē distinctā ab ipsa

lege vel constitutione, quæ eo ipso quo promulgatur vel notificatur sufficientem admonitionem continere censetur; hæ verò expressam & distinctam admonitionem requirunt, vt docent Suarez, Filliucius, & alij apud Bonacinam suprà punct. 9.

Triplex autem regulariter admonitio præmitti debet tribus distinctis dierum aliquorum interuallis, vt habetur ex cap. *Omnes decima* 16. *quæst.* 7. & cap. *Constitutionem*: de sententia excomm. in 6. nisi necessitas aliqua aut rationabilis causa trinam illam admonitionem, aut plurium dierum interuallum impediat, vt habetur ex citato capite de sententia excomm.

2 Secundum est, vt censura feratur in scripto, quo exprimatur species censuræ quæ infligitur, nomen illius cui infligitur, & causa ob quam infligitur: aliàs ferens censuram solo verbo sine scriptura, mortaliter peccat (vt ex communi Doctorum consensu docet Bonacina sup. pun. 8.) incurritque suspensionem ab ingressu Ecclesiæ per mensem: quam etiam suspensionem incurrit is, qui parti petenti sententiæ latæ exemplar non concedit intra mensem, vt habetur ex cap. *Cum medicinalis* de sententia excomm. in 6. Eximuntur tamen ab hac suspensionis pœna Episcopi ferentes censuram sine scripto; non enim in citato capite fit mentio Episcoporum: quando autem in censuris suspensionis vel interdicti non fit expressa mentio Episcoporum, certum est Episcopos ijs non obligari, vt habetur ex cap. *Periculosum*, de sent. excomm. Eximuntur etiam ab hac pœna quicunque Superiores ferentes censuram sine scripto, quando id solummodo faciunt ob vrgentem aliquam & iustam causam; vt obseruat idem Bonacina, qui etiam rectè monet, quod, quamuis nulla eiusmodi causa vrgente illicitum sit censuram aliquam ferre sine scripto, hæc tamen censura valida est.

§. V.

Quænam causæ ab incurrendis censuris excusent.

1 QVATVOR præcipuè à Theologis numerantur. Prima est ignorantia inuincibilis seu inculpabilis, tùm iuris, tùm facti. Atque in primis communis est Doctorum sententia, ignorantiam inculpabilem iuris excusare ab incurrenda quauis censura, cùm quis scilicet inculpabiliter ignorat prohibitionem aliquam aut legē latam esse à iure vel ab homine. Ratio est, quia ad incurrendam censuram requiritur contumacia: sed vbi adest ignorantia eiusmodi inculpabilis, nulla committitur contumacia; ergo nec vlla censura incurritur. Ita Syluester, Nauar. Henriquez, Filliucius, Suarez, & alii apud

apud Bonacinam qu. 2. pun. 1. & habetur ex cap. secundo constit. 6. vnde colligitur illum, qui scit quidem delictum aliquod esse diuina lege vetitum, sed nescit illud esse quoque ab Ecclesia speciali lege prohibitum, si delictum illud committat, quamuis alioquin grauiter peccet, nullam tamen censuram incurrere, vt Doctores suprà citati docent.

Quod autem etiam ignorantia facti seu qualitatis facti excuset à censuris incurrendis, asserunt ijdem Doctores, & plures alij apud eundem Bonacinam: & constat tum ex capite *Si verò* 2. de sent. excom. tum etiam ex eo quod eiusmodi facti vel qualitatis facti ignorantia interueniente, nulla quoque adsit aduersus Ecclesiam contumacia: vnde patet eum, qui occiderit Sacerdotem, putans se occidere hominem laicum, quamuis grauiter peccet, non tamen incurrere excommunicationem.

Addit idem Bonacina ex Suare, Nauarro, & alijs quos citat, etiam ignorantiam pœnæ, id est censuræ excusare ab ipsa censura incurrenda: v.g. illum qui sciret quidem Sacerdotis percussionem esse diuina & Ecclesiastica lege prohibitam, sed ignoraret sub excommunicationis pœna prohibitam esse: si Sacerdotem percutiat, quamuis peccet; nullam tamen incurrere excommunicationem.

Secunda causa excusans ab incurrendis censuris est appellatio iusta & debitè facta: quæ tamen causa locum habet solummodò in censuris illis, quæ sub conditione feruntur; vt quando iudex vel Prælatus inferior præcipit alicui sub interminatione censuræ, vt aliquid faciat vel omittat; in eiusmodi enim causa, si appellatio ad superiorem fiat ante conditionis illius positionem, excusabit ab incurrenda censura; non vero si postquam conditio illa posita fuerit. Ita Syluester, Henriquez, Nauarrus, & plures alij apud Bonacinam suprà: e.g. præcipitur alicui sub pœna excommunicationis ipso facto incurrendæ, vt compareat coram Iudice Ecclesiastico intra tres dies, si ab ea sententia ex causa aliqua rationabili appellet ante tres illos dies expletos, appellatio impedit quominùs incurrat excommunicationem: non impedit autem, si post tres illos dies appellationem differat.

3 Tertia causa est impotentia id faciendi, quod sub censuræ alicuius interminatione faciendum præcipitur: siue impotentia illa sit Physica, siue Moralis tantùm: quando scilicet aliquis vel nullo modo, vel sine graui aliquo incommodo id facere non potest; quod similiter dici debet, quando quis ob metum aliquem grauem & cadentem in constantem virum, eiusmodi præcepto non obtemperat, quia (vt Nauarrus, Suarez, Filliucius, & alij apud Bonacinam docent. q 2. pun. 5.) Ecclesiæ præcepta benignè sunt accipienda: nec credibile est illam cum tanto rigore obligare velle: proindeque, cum huiusmodi

impotentia vel metus à contumacia excuset, excusat etiam à quauis censura incurrenda.

Quarta denique causa est voluntas & intentio illius, in cuius fauorem lata est censura aliqua: v. g. si quis creditor ab Ecclesiastico iudice obtineat sententiam excommunicationis aduersus debitores suos, nisi intra sex menses restituant; proroget vero posteà, inscio illo iudice, terminum illum, vsque ad annum, creditores illi nonnisi post annum elapsum incurrent excommunicationem, vt suprà citati Doctores asserunt apud eundem Bonacinam suprà.

§. VI.

Quis absoluere possit à censura, & quæ requirantur dispositiones in eo qui absoluitur.

1 A Censvris quæ nemini reseruantur, absoluere potest quilibet potestatem habens absoluendi à peccatis mortalibus, vt docent Nauarrus, Sotus, Suarez, & alij apud Bonacinam q.3. pun.1. à censuris vero reseruatis absoluere potest qui eas tulit, vel eius Superior aut Successor, aut delegatus, vt ex communi Doctorum consensu docet idem Bonacina; & habetur ex cap. *Perpetua*, & ex cap. *Sacro*, de sentent. excomm. Imo Episcopi à quibusuis delictis annexam censuram Papæ reseruatam habentibus absoluere possunt, dummodo delicta sint occulta: id est non sint publica, vel notoria, aut famosa, nec deducta ad forum contentiosum, vt ex communi Doctorum sententia docet idem Bonacina. In articulo vero mortis potest quilibet Sacerdos, etiam suspensus & degradatus absoluere à quibuslibet censuris, vt in tractatu de Sacramentis cap. 5. dictum est: cum onere tamen, vt qui sic absolutus est, si periculum euadat, Superiorem adeat executurus id quod sibi ab eo præscribetur, vt habetur ex cap. *Eos*, de sentent. excomm. in 6.

Ad absolutionem autem à censuris ex parte absoluentis nulla certa verborum forma necessaria est: sed sufficiunt quæcumque verba ore prolata, vel scriptis expressa quibus ipsa absolutio exprimatur, vt docent Suarez, Filliucius, & alij apud Bonacinam suprà.

Ex parte vero illius qui absoluitur, duo præsertim requiruntur; scilicet ipsius absolutionis petitio, & debita satisfactio, si censura ob illatum alicui damnum illata sit, aut saltem sufficiens cautio de illa præstanda: & prætereà si censura inflicta sit ob aliquod graue delictum, debet absoluendus sub iuramento polliceri, se non ampliùs tale crimen patraturum, seque in posterum mandatis Ecclesiæ obtemperaturum, vt docet idem Bonacina punct. vltim.

In

In absolutione vero solemni à censuris debent ea seruari, quæ in Rituali Romano, aut alijs cuiusque Diœcesis proprijs præscribuntur.

§. VII.

Quotuplex sit censura Ecclesiastica.

1 MVLTIPLEX est censura: alia siquidem est censura *à iure*, quæ lege aliqua aut Canone fertur, & tamdiu viget, quamdiu ipsa lex aut Canon vim suam obtinet: alia *ab homine*, quæ à iudice, aut Superiore fertur, non per modum sententiæ iudicialis, sed præcepti temporalis & transitorij: & hæc censura illo mortuo cessat.

Alia item est censura *lata sententia*, quæ ipso facto incurritur, absque alia iudicis sententia: alia *comminatoria*, seu *ferenda sententia*, quæ non incurritur ante sententiam iudicis. Ex terminis autem quibus censura fertur, dignosci debet, an sit solummodo comminatoria, an vero ipso facto incurratur.

2 Alia præterea est censura *iusta*, quæ præuijs tribus monitionibus, & seruato iuris ordine, iustamque ob causam fertur ab eo qui legitimam habet authoritatem. Alia *iniusta*, in qua deest aliquid ex suprà dictis, & hæc rursùs subdiuiditur in *validam & inualidam*. Censura iniusta & nihilominus valida, ea est, quæ fertur ab eo qui habet authoritatem legitimam, ob causam sufficientem, aliqua monitione præcedente, quamuis aliæ conditiones supradictæ desint. Censura vero iniusta & inualida illa est, in qua deest vna ex his tribus conditionibus: nimirum quæ fertur ab eo qui legitimam non habet authoritatem, vel absque sufficienti causa, aut nulla monitione præmissa.

Denique censura in tres præcipuas species diuiditur, scilicet excommunicationem, suspensionem & interdictum: de quibus sequenti sectione agendum.

SECTIO II.

De censuris in particulari.

1 QVÆ de ipsis censuris in communi dicta sunt, ea de vnaquaque illarum in particulari intelligi debent: cum in ijs simili modo conueniant, & par sit illarum ratio, vt habetur ex cap. 1. de sentent. excom. in 6. quare hîc solum subiungemus ea, quæ cuiusque illarum propria sunt.

§. I.

§. I.

De Excommunicatione.

1 VT ea quæ de censura excommunicationis dicenda sunt, meliùs percipiantur, obseruandum est in Ecclesia esse *Sanctorum communionem*, vt dicitur in Symbolo, id est societatem quandam & vnionem inter fideles, ac communium bonorum participationem: sicut enim corporis naturalis membra, licet in figura, situ, & operationibus diuersa sint, eodem tamen spiritu animantur, ijsdem nutriuntur alimentis, & eadem solatia & subsidia persentiunt; sic cum omnes fideles vnius corporis mystici quod est Ecclesia, membra sint, ideo communibus ipsius Ecclesiæ bonis, v.g. Sacramentis, sacrificijs, diuinis officijs, &c. participant, & prætereà orationibus, eleemosynis, & alijs particularibus virtutum operibus sese iuuare possunt: vnde dicebat Propheta: *Particeps ego sum omnium timentium, &c.* Psal. 118. & hortabatur Apostolus, *Orate pro inuicem, vt saluemini.* Iacob. vlt.

Hac obseruatione supposita facile intelligi potest quid sit excommunicatio. Est enim censura Ecclesiastica, qua homo baptizatus priuatur communione fidelium, id est participatione aliquorum bonorum, quæ sunt omnium fidelium communia.

Dicitur *censura Ecclesiastica*, quo significatur de illa intelligi debere ea, quæ de censuris in communi dicta sunt.

Qua homo baptizatus, quia homo per Baptismum subditur Ecclesiæ, & eius iurisdictioni subiacet. Quod de non baptizatis dici non potest. *Quid enim* (inquit Apostolus) *mihi de ijs qui foris sunt iudicare?*

Priuatur communione fidelium, id est participatione aliquorum bonorum quæ sunt fidelium communia. Non dicitur priuare participatione omnium bonorum, sed tantùm aliquorum, non enim priuat, e.g. gratia, sed priuationem illius per peccatum & contumaciam præsupponit, imo fieri posset vt quis perfectæ contritionis actu gratiam recuperasset, priusquam ab excommunicatione absolueretur. Similiter non priuat bonis spiritualibus particularibus, v.g. effectu orationum, quas aliquis priuatim prò excommunicato offert, sed tantùm communibus.

Est autem duplex excommunicatio, alia maior, alia minor: excommunicatio illa maior dicitur, quæ communione plurium bonorum priuat; minor, quæ pauciorum. Bona verò quibus maior excommunicatio priuat, sex præsertim numerantur à Doctoribus.

Primò

Primò enim Priuat administratione & receptione Sacramentorum.

Secundò participatione suffragiorum communium Ecclesiæ, quæ scilicet à Clericis quatenùs Ecclesiæ Ministris, pro fidelibus offeruntur.

Tertiò iure audiendi Missam & assistendi officijs diuinis publicis; tenetur tamen Clericus in sacris cōstitutus aut Beneficiatus, quamuis excommunicatus, priuatim solus officium recitare, sed in illa recitatione abstinere debet ab illis verbis, *Dominus vobiscum*, vt docet Nauarrus, & alij apud Bonacinam suprà.

Quartò electione passiua ad quęuis beneficia & dignitates Ecclesiasticas.

Quintò sepultura Ecclesiastica.

Sextò communicatione omni humana & ciuili cum alijs fidelibus: quod Doctores hoc versiculo exprimunt.

Os, orare, vale, communio, mensa, negatur.

Os, significat allocutionem, confabulationem, siue fiat per litteras, nutus, aut alia signa: item quæcunque alia signa exteriora amicitiæ, vt oscula, amplexus, &c.

Orare, significat simul cum excommunicato orationem facere, diuinum officium recitare, &c.

Vale, id est excommunicatum salutare, aut honorem aliquem verbis aut gestis illi exhibere.

Communio, id est quæuis societas cum excommunicato, inhabitatione, vel exercitio, aut contactu.

Mensa, id est simul cum illo & in eadem mensa comedere.

Quæ communicationes cum excommunicato prohibentur, in quantùm per illas vnio & amicitia mutua inter fideles fouetur.

Qui autem cum excommunicato communicant, peccant; grauiter quidem ac mortaliter, si hæc communicatio fiat in diuinis; venialiter verò si in alijs casibus: & qui cum illis communicant, incurrunt minorem excommunicationem, quæ priuat tantummodo susceptione Sacramentorum, & electione passiua ad beneficia: aut dignitates Ecclesiasticas, vt habetur ex cap. *Si celebrat*, de Cleric. excomm. ministr.

3 Sunt tamen hìc duo obseruanda. Primum est id, quod habetur in Bulla Martini V. quæ incipit *Ad euitanda*, & confirmata fuit à Leone X. in Concilio Lateran. referunturque à Nauarro, c. 27. num. 35. qua quidem summus Pontifex ad euitanda animarum pericula, statuit vt nemo deinceps quemquam ratione alicuius sententiæ aut censuræ Ecclesiasticæ à iure vel ab homine generaliter promulgatæ, in Sacramentorum administratione, receptione, aut alijs quibuscunque rebus diuinis vel externis vitare, aut interdictum obser-

obseruare teneatur; nisi sententia vel censura eiusmodi contra certam personam, Collegium, Ecclesiam, &c. specialiter à iudice publicata vel denunciata fuerit, eo excepto, qui ob sacrilegam manuum iniectionem in Clericum, excommunicationem canonis notoriè incurrit, vt factum eius nulla tergiuersatione celari & nullo iuris suffragio excusari possit: nam ab eiusmodi etiam non denunciati communione abstinendum est. Postea vero subiungitur: *Per hæc autem non intendimus ipsos excommunicatos, suspensos, interdictos in aliquo subleuare vel quomodolibet eis suffragari*; id est (vt explicat Layman. par. 2. c. 1. de excom.) quod, quamuis in commodum aliorum hac Pontificis indulgentia vti possint ex communicati illi, qui non sunt denunciati, aut notorij Clericorum percussores: quando tamen agitur de ipsorum excommunicatorum commodo, eadem hæc indulgentia ipsis suffragari minimè possit.

4 Secundum est, ratione necessitatis, vel vtilitatis, vel pietatis licitam interdum esse communicationem aliquam cum excommunicato etiam denunciato, vel notorio Clericorum percussore: vndè Doctores ex capite *Quoniam multos*, 11. q. 3. causas aliquas colligunt, ob quas eiusmodi communicatio licitè haberi potest, quas hoc versiculo communiter exprimunt.

Vtile, lex, humile, res ignorata, necesse.

Vtile, significat vtilitatem spiritualem excommunicati, aut illius, qui cum eo communicat.

Lex, obligationem illi reddendi quod ei iuste debetur, vt si debitor creditori mutuum restituat; si vxor viro debitum coniugale reddat.

Humile, designat subiectionem, & obsequium, quod filius parenti, seruus domino deferre tenetur.

Res ignorata, iuris aut facti ignorantiam inuincibilem, seu inculpabilem.

Necesse, necessitatem spiritualem, aut etiam temporalem, si sit notabilis: vnde licitum est, v. g. in graui necessitate corporali eleemosynam petere & accipere ab excommunicato denunciato.

3 Quæret aliquis quot sint & quinam casus, in quibus excommunicatio maior incurritur: minorem siquidem constat vnico solùm casu incurri, communicatione scilicet cum excommunicato in casibus suprà explicatis. Respondetur in duobus generatim casibus incurri. Primo, quando fit, vel omittitur aliquid quod à iure prohibitum est, vel præscriptum sub pœna excommunicationis ipsofacto incurrendæ. Secundò, quando Iudici Ecclesiastico vel Prælato aliquid sub pœna excommunicationis ipso facto incurrendæ præcipienti, & monitiones aliquas eo fine adhibenti, non obtemperatur.

Et

Et primi quidem generis excommunicationes plurimæ & maximè diuersæ per totum iuris canonici corpus passim pro varijs causis & euentibus latæ reperiuntur, quæ à Toleto lib. 1. cap. 18. 19. &c. summa cura collectæ sunt, & apud illum videri possunt: quas proindè hic sigillatim recensere nimis prolixum foret, & instituti nobis propositi limites excederet. Vnum tantùm casum; qui frequentius accidere potest, hic breuiter adnotabimus, qui habetur cap. *Si quis*, 10. quæstione quarta, his verbis, *Si quis suadente diabolo in Clericum vel Monachum manus violentas iniecerit, anathematis vinculo subiaceat*. Ad cuius Canonis intelligentiam obseruandum est, hac voce, *si quis*, comprehendi omnes vtriusque sexus, ordinis ac dignitatis personas quæ sunt excommunicationis capaces. Nomine *Clerici* intelligi, non modò illum, qui in sacris vel minoribus Ordinibus constitutus est; sed eum etiam, qui prima Tonsura initiatus est, dummodo priuilegium Clericale non amiserit: amittitur autem illud priuilegium primò degradatione, vt liquet ex capite *Degradatio*, de pœnis in 6. secundò professione artis alicuius indecentis, puta histrionis, lenonis, cauponis, vt habetur in 6. & in Clement. I. de vita & honest. Clericorum: tertiò bigamia, vt constat ex cap. *Nuper*, de bigamis par. 2. c. 5. de ex. Imo Bannes, Suarez, & alij apud Laymānum docent, Clericum non gaudere priuilegijs dicti canonis, nisi Clericalem habitum & Tonsuram deferre solitus sit; vel beneficium Ecclesiasticum possideat: vel alicui Ecclesiæ ex mandato Episcopi deseruiat. Additque Laymannus Clericum in sacris constitutum, si dimisso habitu & Tonsura, se negotijs secularibus immisceat, admonitusque ab Episcopo non emendetur, amittere priuilegium canonis, vt habetur ex capite *Audientia*, cap. *Contingit*, 2. de sententia excom. non tamen priuilegium fori; vnde si à iudice sæculari in aliquo crimine deprehendatur 1. fine habitu Clerici, postulare potest, vt ad proprium iudicem Ecclesiasticum remittatur; quod illi à iudice sæculari recusari non debet.

Nomine *Monachi* comprehenduntur religiosi professi aut conuersi, & etiam nouitij: intelliguntur etiam Moniales professæ, aut conuersæ, vel nouitiæ, vt habetur. cap. *Cum illorum*, & cap. *De Monialibus*, de sentent. excomm. & capite *Religioso*, de sentent. excom. in 6.

Per *manus violentas*, significatur quæuis exterior actio iniuriosa seu contumeliosa contra personam Ecclesiasticam vel Religiosam, v. g. eam percutere manu vel pede, eam violenter detinere, aliquid ab ea violenter eripere, eam conspergere aqua, puluere, aut aliquid simile attentare, quod eam notabili aliqua contumelia afficere censeatur, vt fusius explicat Bonacina dis. 1. de ex. quæst. 4. pun. 1. qui rectè obseruat non incurri excommunicationem, si eiusmodi

ma-

manus iniectio fiat ex aliquo subito & indeliberato animi motu;aut si iniuria vel contumelia illata, viri prudentis iudicio, talis non sit quæ ad peccatum mortale sufficiat.

Circa excommunicationes posterioris generis, cum vt plurimùm ferantur à Iudice Ecclesiastico, non modo contra eos, qui crimen aliquod commiserint,vt ijs,quorum interest satisfaciant: sed etiam contra illos, qui crimen aliquod commissum esse probè scientes, illud denunciare aut reuelare noluerint:difficultas est, vtrùm in quibusuis casibus teneatur quis Iudici denunciationem aut declarationem eiusmodi, sub pœna excommunicationis, imperanti obtemperare, & nisi fiat, vtrùm semper excommunicationem incurrat, Pro cuius resolutione dicendum est, varios esse casus, in quibus nulla est obligatio ad eiusmodi reuelationem seu denunciationem, ac proinde nulla ex omissione illius incurritur excommunicatio: ad casus autem illos dignoscendos sequentes regulæ communiter à Doctoribus proponuntur, vt videre est apud Bonacinam supr. qu.6.pun.1.

7 Prima regula est, neminem teneri delictis, quæ in proprium damnum ab alijs commissa sunt,seu in propria causa,denunciare delinquentem,nisi fortè publicum & commune bonum id postulet:cum quilibet possit iniurias sibi factas condonare.

Secunda regula est neque etiam obligationem esse denunciandi, quando ex tali denunciatione notabile aliquod damnum aut periculum imminet denuncianti; neque enim lex humana aut præceptum Superioris cum tanto incommodo censetur obligare; vnde sequitur neque vxorem teneri ad denunciandum crimen mariti, neque maritum vxoris, neque filium patris: quia scilicet damnum mariti vel patris non potest non redundare in vxorem aut filium, vel è contra: Imo Auila & alij DD. apud eundem Bonacinam hanc regulam extendunt ad generos, soceros, fratres & alios intra 4 gradum, & etiam ad seruos & domesticos; quando ex tali denunciatione inimicitiæ, rixæ, aut alia similia incommoda oriri possunt: excipiuntur tamen crimina illa, quæ vergunt in maximum Communitatis aut Reipublicæ detrimentum, qualia sunt crimen hæresis, læsæ Maiestatis, &c. bonum enim commune præferri debet bono particulari.

Tertia regula est,neminem obligari ad reuelandum id quod nouit ex secreto naturali: v.g. quando quis consilij vel auxilij petendi gratia pro salute animæ vel corporis, aut pro defensione honoris, bonorum, &c. crimen suum alicui sub secreto manifestauit: qua ratione Medici, Aduocati, Obstetrices, &c. non tenentur, imo non debent reuelare id quod hac tantùm ratione cognouerunt.

8 Quar-

8 Quarta regula est, neminem obligari ad denunciandum crimen illud, quod scit probari non posse: verbi gratia is solus vidit furtum aliquod committi, quod nullis alijs testibus aut indicijs scit probari posse, non tenetur ad illud denunciandum: crimen enim quod probari non potest, ita se habet, ac si nesciretur, vt colligitur ex capite. *Qualiter & quando*, de accusationibus: excipitur tamen crimen hæresis, aut aliud vergens in graue damnum Communitatis, quod semper denunciandum est, vt docent Bannes, Filliucius, & alij apud eundem Bonacinam: quod similiter dicendum est, quando quis nouit impedimentum aliquod Matrimonij; vnus enim testis sufficit ad impediendum Matrimonium, vt habetur cap. *Postea*, de sponsalibus.

.. Quinta regula est, nullam esse obligationem reuelandi ea, quæ verè & cum certitudine aliqua morali non cognoscuntur, ita vt denũciatio illa nullam in foro externo fidem facere possit: qualia sunt quæ audita sunt ex rumore aliquo incerto, vel à personis aliquibus quæ non sunt fide dignæ, vel quando quis audiuit à fide digno: sed non meminit quis ille sit, à quo audiuit: Idem quando audiuit ab eo qui iam denunciauit. Addit idem Bonacina nec etiam obligationem esse reuelandi quando certo vel probabiliter creditur, nullum remedium facta eiusmodi reuelatione adhibendum esse à Superiore.

Est autem hìc obseruandum excommunicationis sententiam siue à lege, siue ab homine, nunquam ferri posse contra Communitatem aliquam aut Collegium vt habetur ex capite *Romana*, de excomm. in 6. Ratio est, quia (vt ibi dicitur) *exinde contingere posset innoxios huiusmodi sententia irretiri*: proindeque, *in illos duntaxat de collegio vel communitate, quos culpabiles esse contigerit, promulgari debere*.

§. II.

De Suspensione.

1 SVSPENSIO est censura Ecclesiastica, qua prohibetur alicui personæ Ecclesiasticæ vsus seu exercitium officij vel beneficij Ecclesiastici. Ita ex communi Doctorum sententia Nauarrus c. 27. nu. 151. Ex qua definitione intelligitur multiplicem esse suspensionem: alia est enim ab officio tantum, siue officium sit ordinis, siue iurisdictionis: alia à beneficio tantum, seu ab administratione & fructibus beneficij percipiendis, alia ab officio & beneficio simul. Rursùs alia suspensio ab officio in totum, quando quis priuatur omni vsu officij sui, alia est ab officio in partem, qualis est illa,

qua,

qua, verbi gratia, quis ſuſpenditur ab audiendis confeſſionibus, non verò ab alijs Sacramentis adminiſtrandis. Alia præterea eſt ſuſpenſio temporalis, quæ fertur ad certum tempus & illo elapſo, ceſſat; nec eſt opus abſolutione, vt docet Nauarrus ſupra: alia, quæ nullo termino temporis circumſcribitur. Alia denique eſt ſuſpenſio pœnalis, alia medicinalis: penalis eſt ea, quæ fertur in punitionem & vindictam delicti commiſſi, vt quando quis ſuſpenditur ob peccatum merè præteritum quæ quidem non fertur per modum cenſuræ, ſed per modum pœnæ, vt obſeruat Bonacina diſp. 3. de ſuſp. pun. 3. medicinalis eſt illa, qua intenditur emendatio delinquentis: & hæc eſt propriè cenſura.

Qui autem ſuſpenſionem violat, exercetque actum, à quo ſuſpenſus eſt, peccat mortaliter, niſi materiæ leuitas excuſet: & ſi ſuſpenſionem illam violet per exercitium ſolemne ordinis alicuius maioris à quo ſuſpenſus eſt, incurrit irregularitatem, vt docent Suarez, Nauarrus, & alij apud Bonacinam pun. 4. & ex dicendis conſtabit.

Sunt autem variæ ſuſpenſiones in iure: nos eas quæ frequentius incurri poſſunt, hic breuiter ſubijciemus.

2 Prima eſt contra Clericum concubinarium notorium vt habetur ex capite *Quæſitum* de cohabitatione Clericorum & mulierum: quamuis autem Bonacina ſupr. pun. 5. & quidam alij DD. quos citat, exiſtiment ſuſpenſionem illam non incurri, niſi poſt ſententiam Iudicis, præmiſſa monitione; nihilominus Toletus libro 1. capite 7. aſſerit ſuſpenſionem illam ipſo facto incurri ante quamcunque ſententiam. Certè Concilium Tridentinum ſeſſione 45. capite 14. graues decernit pœnas contra Clericos concubinarios; præterquam enim quod innouat pœnas antiquis canonibus latas, ſtatuit prætereà vt, ſi à Superioribus admoniti non reſipiſcant, priuatione beneficiorum, excommunicatione maiori, ſuſpenſione ab ordinibus, inhabilitate ad quæcunque beneficia, officia, & dignitates, degradatione, & alijs ſimilibus pœnis plectantur.

Secunda eſt contra recipientem ſacros Ordines ſub titulo ficto patrimonij vel beneficij, colligitur ex Bulla Pij V. quæ incipit *Romanus Pontifex*, vt docent Quaranta, Suarez, Filliucius & alij apud Bonacinam ſup. quanquam Tolet. exiſtimet ſuſpenſionem illam non incurri ipſo facto, ſed arbitrio Epiſcopi infligendam eſſe.

Tertia eſt contra eum, qui ſacros Ordines recipit extra tempora per Eccleſiam conſtituta, vel ante legitimam ætatem, vel abſque litteris dimiſſorijs, vt habetur in extrauagant. Pij II. quæ incipit *Cum ex ſacrorum*, & altera extrauaganti Sixti V. quæ incipit *Sanctum & ſalutare*, vt docent Suarez, Nauarr. & alij apud Bonacinam ſuprà. A qua ſuſpenſione, vt ibidem dicit, abſoluere poteſt

potest Episcopus, si delictum occultum sit: id est, si non sit notorium, nec deductum ad forum contentiosum.

3 Quæres vtrum recipiens Ordines, non seruatis interstitijs incurrat suspensionem aliquam? Respondetur non incurrere, quamuis peccet is qui interstitia non seruat; nisi id fiat licentia Episcopi, aut consuetudine aliqua excusetur.

Quarta est contra suscipientem duos sacros Ordines in eodem die, aut duobus diebus continuis & immediatis; qui quidem suspenditur ab executione posterioris, vt habetur ex capite *Literas* de tēp. ordinat. similiter suscipiens eodem die minores Ordines cum Subdiaconatu, vt ibidem dicitur. Et hæc suspensio Papæ reseruata est, vt docet idem Bonacina: obseruat tamen Laymann. tractat. 9. capite 10. de Sacram. Ordinis, Cardinalium congregationem supr. sess. 23. Conc. Tridentini capite 13. declarasse eum, qui regionis consuetudine vno eodemque die quatuor Minores & Subdiaconatum recipit, nullam incurrere suspensionem.

Quinta est contra Clericum, qui vacante Sede Episcopali, & non arctatus occasione beneficij recepti aut recipiendi, Ordinem aliquē sacrum recipit cum dimissorijs Capituli, vt habetur in Conc. Trid. sess. 7. c. 10. de reform. vbi prohibetur Capitulis Ecclesiarum, ne Sede vacante infra annum à die vacationis, dent litteras dimissorias, nisi vrgente aliqua necessitate, aliàs statuit vt Capitulum interdicto Ecclesiastico subiaceat; & sic ordinati ad beneplacitum futuri Prælati sint ab Ordinibus susceptis ipso facto suspensi.

4 Sexta est contra Clericum, qui per saltum recipit Ordinem superiorem, antequam receperit inferiorem; v. g. Presbyteratum ante Diaconatum, vt habetur capite vnic. de Clerico per saltum promoto, & ex Conc. Trident. sess. 23. cap. 14.

Septima est contra eum, qui recipit Ordines ab Episcopo excommunicato, suspenso aut interdicto, denunciato; vel etiam simoniaco per sententiam declarato, vt habetur capite 1. & 2. de schismat. & capite *Si quis*, 1. quæst.

Octaua est contra eum qui recipit scienter aliquem Ordinem per simoniam, quamuis occultam, vt habetur cap. *Per tuas*, de simonia.

Nona est, est contra eum, qui excomunicatione aliqua irretitus scienter Ordinem recipit, vt habetur c. *Cùm illorum*, de sent. excommun.

Decima est contra eum qui furtiuè aliquem Ordinem recipit: id est, qui inscio Episcopo non vocatus vel approbatus ad Ordines suscipiendos accedit; aut qui alio præmisso, qui suo nomine examinetur, vocatus, deinde proprio nomine Ordines recipit, vt habetur c. 1. de eo qui furtiuè, &c.

Vndecima est contra Sacerdotem tam sæcularem quàm regularem coniungentem in matrimonium, vel benedicentem subditos alterius Parochiæ, absque licentia Parochi vel Ordinarij, vt habetur in Conc. Trid. sess. 24. cap. 1. de ref.

Duodecima est contra Episcopum conferentem Ordines vel primam Tonsuram extraneo, absque dimissorijs Episcopi: aut ordinationes facientem in aliena diœcesi absque licentia Ordinarij, vt habetur in Conc. Trident. sess. 23. cap. de reform. aut conferentem Ordines vel Tonsuram simoniacè, vt habetur capite pen. de simonia.

Decimatertia est contra Episcopum aliquid etiam spontè oblatum in visitatione accipientem, præter id quod sibi debetur: qui quidem suspenditur ab ingressu Ecclesiæ, nisi intra mensem duplum restituat, vt habetur cap. *Exigit*, de censibus in 6. Et hæc suspensio incurritur etiam ab alijs visitatoribus Ecclesiarum, aut eorum familiaribus, si occasione visitationis munera etiam spontè oblata recipiant, nisi intra mensem duplum restituant.

Sunt aliæ plures iuris suspensiones rariùs occurrentes quæ videri possunt apud Tolet. & alios.

5 Ad suspensionem proximè accedit depositio & degradatio, per quam persona Ecclesiastica ob enorme aliquod crimen remouetur in perpetuum ob omni Ordine, iurisdictione & beneficio: ita vt, quamuis non amittat characterem Ordinis qui indelebilis est, priuetur tamen omni & quocunque illius vsu, sine remissionis spe. Quod si hæc fiat solis verbis, appellatur verbalis depositio: si præter verba quædam aliæ cæremoniæ in Pontificali præscriptæ adhibeantur, vocatur realis depositio seu degradatio. Hæc est autem inter vtramque differentia, vt obseruat Bonacina disp. 4. de leg. punct. vn. quod depositio verbalis fieri possit in absentem: degradatio verò solummodo fiat in præsentem; prætereà depositio verbalis non tollit priuilegium fori, degradatio verò tollit: ita vt degradatus possit à iudice laico eodem modo plecti, ac si nunquam in Christi Domini Clerum fuisset cooptatus.

Obseruat autem Toletus, quod quamuis depositio verbalis ob crimen aliquod enorme arbitrio iudicis infligi possit; degradatio tamen realis fieri non debet nisi ob crimina illa quæ in iure expressa sunt, qualia sunt hæresis manifesta, sodomia calumnia proprio Episcopo irrogata, & alia similia, quæ videri possunt apud Doctores & Canonistas.

§ III.

§. III.

De Interdicto.

1 INTERDICTI nomine intelligitur Ecclesiastica censura, per quam participatio Sacramentorum, diuinorum officiorum, & Ecclesiasticæ sepulturæ prohibetur. Id colligitur ex cap. *Non est nobis*, de sponsalibus, ex cap. *Quod in te*, de pœnitentia & remissione.

Interdictum aliud est locale, aliud personale, aliud mixtum. Locale est, quo interdicitur, ne in eo diuina officia celebrentur, sacramenta administrentur, &c. quamuis eiusmodi loci incolæ possint alibi diuinis officijs assistere, Sacramenta recipere, &c. Personale est, quo persona aliqua particularis vel communitas aliqua personarum, putà populus ciuitatis aut prouinciæ alicuius interdicitur, ne vbicunque sit, diuinis officijs assistat, Sacramenta recipiat, &c. Mixtum verò complectitur vtrumque, personale scilicet & locale. Ita Nauarrus, Syluester, & alij apud Bonacinam disp. 5. de interd. punct. 1.

2 Rursus interdictum aliud est generale, aliud particulare. Interdictum particulare est, quo locus aliquis particularis interdicitur, v. g. Ecclesia aliqua ob crimen aliquod in ea perpetratum, vel quo personæ aliquę afficiuntur, non vt membra ciuitatis, sed personæ particulares; v. g. quando interdicuntur omnes & singuli qui tale facinus patrarunt. Interdictum verò generale est, quod fertur in locũ aliquem generalem, qui à communitate aliqua occupatur, v. g. regnum, diœcesim, ciuitatem; vel ipsam communitatem; vt est corpus aliquod politicum, v. g. in populum alicuius regni, ciuitatis, &c. Et eiusmodi interdictum constringit omnes qui ex illa communitate sunt, etiam innocentes qui proinde illud seruare tenentur, nisi speciali aliquo priuilegio sint exempti, vt fusiùs explicat Bonacina sup.

Quamuis autem per interdictum prohibeatur participatio sacramentorum, diuinorum officiorum & Ecclesiasticæ sepulturæ; hæc prohibitio tamen varias recipit exceptiones.

3 In primis enim sacramenta Baptismi, & Confirmationis solemniter tempore interdicti ministrari possunt, vt habetur cap. *Quoniam*, & cap. *Alma mater*, de sentent. excomm. in 6. Sacramentum etiam Pœnitentiæ, vt ibidem dicitur, ministrari potest, prætérquam ijs qui sunt in causa culpabili, ob quam latum est interdictum, nisi priùs satisfecerint, aut satisfaciendi idoneam dederint cautionem, vel saltem se satisfacturos esse iurauerint. Sacramentum item Eucharistiæ tẽpore interdicti nonnisi in articulo mortis per modũ viatici

ministrari potest. Sacramentum verò extremæ vnctionis, secluso extremæ necessitatis casu, quando alia suscipi non possunt, item Ordinis, & matrimonij tempore interdicti neque ministrari, neque suscipi licitè possunt, vt fusiùs docet, & varijs authoritatibus probat Bonacina suprà; quamuis Nauarrus cap. 27. num. 179. & alij probabiliter existiment, Matrimonium tempore interdicti licitè contrahi posse.

4 Quod spectat ad officia diuina, obseruandum est eo nomine significari Sacrificium Missæ, Horas Canonicas, quæ publicè cantantur in Ecclesia: Benedictiones solemnes, & alia omnia, quæ publicè ad cultum diuinum fiunt à personis Ecclesiasticis, quæ omnia prohibita esse censentur: cum hac tamen limitatione, sicut habetur cap. *Alma mater*, vt tempore interdicti quotidie in Ecclesiis specialiter non interdictis celebrentur Missæ, & alia diuina officia, sed ianuis clausis, sine campanarum sono, voce submissa, exclusis excommunicatis & interdictis, præter quàm in festis Natalis Domini, Paschæ, Pentecostes, & Assumptionis B. M. V. quibus additus fuit à Martino V. dies festus Corporis Christi cum octaua, & à Leone X. dies Conceptionis B. M. V. in quibus diebus licitum est tempore interdicti generalis, Missas & diuina Officia celebrare publicè & solemniter, ianuis apertis, cum sono campanarum, admissis quoque interdictis, illis etiam, quorum causa latum est interdictum, modò isti longè sint ab Altari, nec ad oblationes aut communionem admittātur. In Ecclesiis verò specialiter interdictis, in quibus asseruatur Eucharistia, licitum est tantùm semel in hebdomada Missam celebrare ad renouandam Eucharistiam, vt docent Henriquez, Nauarrus, & alij apud Bonacinam suprà cap. 2. de interd.

5 Quod spectat denique ad priuationem sepulturæ Ecclesiasticæ, obseruat Laymann. quòd quamuis tempore interdicti localis, non possint laici, licet non interdicti, sepeliri in loco interdicto: possint tamen Clerici, dummodo personaliter interdicti non sint, etiam in loco interdicto sepeliri, in silentio tamen sine campanarum pulsu sicut & laici etiam personaliter interdicti, si denunciati non sint, possunt in loco sacro non interdicto sepeliri.

Quæres, quibus in casibus incurratur interdictum. Respondetur interdictum locale generale præsertim incurri, quando dominus terræ iniuriosè Episcopum percutit aut cædit, aut id fieri mandat: item quando impedit ne Legatus aut Nuntius Apostolicus officium suum exequatur: & in alijs etiam casibus, qui quoniam rarius eueniunt, & apud Bonacinam supra, aliosque Doctores videri possunt, à nobis prætermittuntur: circa quos casus tamen obseruat Bonacina ex Suarez, Filliucio, & alijs nullam esse obligationem seruandi interdicti ante denunciationem.

Proximè

Proximè ad interdictum accedit cessatio à diuinis, quæ quidem non est censura, neque etiam pœna: sed simplex prohibitio diuinorum officiorum, & administrationis Sacramentorum, ac sepulturæ Ecclesiasticæ in signum mœroris alicuius grauissimi, propter atrocem aliquam iniuriam honori diuino aut Ecclesiæ illatam: & hæc cessatio seruari debet eodem modo, quo de interdicto suprà explicatum est, vt ex probabiliori Theologorum sententia docet Laymann. cap. 6. de cessat. à diuinis

SECTIO III.

De Irregularitate.

1 IRREGVLARITAS non est censura, sed impedimentum Canonicum susceptionem O dinum Ecclesiasticorum vel eorum vsum impediens. Ita ex communi Theologorum doctrina Suarez, Henriquez, Filliucius, & alij apud Bonacinam disp. 7. de irregularit. qu. 1. punct. 1. Ex duplici autem capite contrahitur irregularitas, scilicet ex defectu, vel ex delicto: de vtraque in sequentibus §§. Breuiter agemus.

§. I.

De irregularitate qua oritur ex defectu.

1 DEFECTVS ex quibus oritur irregularitas, sunt in genere ij, qui aliquam inhabilitatem, vel indecentiam causant ad Ordines Ecclesiasticos conuenienter suscipiendos aut exercendos: & ij septem præsertim à Doctoribus adnotantur, vt videre est apud Toletum lib. 1. c. 57. & seq. & alios.

Primus est defectus animę, qualis reperitur in ijs, qui vsu rationis carent, qui morbo epileptico laborant, qui sunt lunatici, energumeni, omnino illiterati, neophyti publicam pænitentiam agentes, vt fusius explicat Toletus sup. cap. 62.

Secundus est defectus corporis: quando scilicet aliqua in corpore mutilatio, vel deformitas, aut debilitas inest, quæ reddit hominem inhabilé ad functiones Ordinum exequendas, aut talem efficit, vt eas exercere non valeat, nisi cum notabili indecentia & deformitate, quæ maximum illius contemptum & horrorem ingeneret: vt si sit membro aliquo mutilatus, mutus, cœcus, aut altero oculo præsertim sinistro carens: Item si sit leprosus, si monstruosum aliquid & valdè difforme præ se ferat, vt pluribus docet idem Toletus cap. 63.

Tertius est defectus natalium: quando quis non ex legitimo matrimonio: sed ex fornicatione, adulterio, aut alio quouis illicito concubitu procreatus est, vt explicat idem Toletus cap.58.

Quartus est defectus bonæ famæ: quando quis contraxit infamiam aliquam, siue ea sit juris, qua ratione circulatores, histriones, mimi, comœdi, & alij, artes eiusmodi aut officia exercentes, iure tum ciuili, tum Ecclesiastico censentur infames: siue infamia sit facti: vt quando quis crimine aliquo notorio & scandaloso contraxit infamiam, v.g. proditione, sacrilegio, & alijs similibus, quæ degradatione vel depositione digna sunt, vt habetur apud eundem Toletum cap.62. & 74.

Quintus est defectus ætatis ad suscipiendos Ordines requisitæ, de quo dictum est sup. tract. de sacram. c.7.

Sextus est defectus Sacramenti, qui in bigamia reperitur: quando quis pluries matrimonium contraxit: quamuis enim id licitè fiat, tale, nihilominùs matrimonium pluries iteratum perfectionem suam omnimodam non habet, quantùm ad significationem Sacramenti: non enim perfectè significare potest vnionem Christi Domini cum Ecclesia: quando vnus vel vna cum pluribus successiuè contraxit, vt fusius explicat idem Toletus cap.65. Est autem triplex bigamia, vt docet idem author: vera, quando quis verè & realiter pluries nupsit: interpretatiua, quando viduam in matrimonium duxit: & similitudinaria, vt loquuntur Doctores, quando quis post votum solemne Castitatis, matrimonium, etiam obtenta dispensatione, contrahit.

3 Septimus denique est defectus lenitatis: quando quis directè vel indirectè morti vel mutilationi alterius, quamuis modo aliquo licito & iusto, cooperatur: vt iudices morti reum adiudicantes, accusatores, testes, scribæ, & alii officiales capitalis sententiæ executioni cooperantes: hi enim omnes, quando mors vel mutilatio alterius sequitur, sunt irregulares. Item qui alios consilio vel suasionibus inducunt ad accusandum, & ad litem criminalem intentandam, si ex eâ lite sequatur accusati condemnatio, & eius mors vel mutilatio: non tamen incurrit irregularitatem iudex Ecclesiasticus, qui aliquem degradat, & tradit brachio sæculari, maximè præmissa protestatione se non intendere vllam pœnam sanguinis, vt docet Bonacina disp.7. qu.4. de irreg. pun.1. non etiam Inquisitores fidei tradendo aliquos iudici sæculari comburendos, etiamsi nullam præmittant protestationem: vt constat ex Bulla Pij V. apud eundem Bonacinam, qui etiam rectè docet Clericum qui alium accusat, si non vindictam, nec vllam sanguinis pœnam petat, sed tantum satisfactionem sibi iuste debitam, non fieri irregularem, etiam si posteà sequatur accusati mors vel mutilatio, quod tamen limitari debet, quando quis in causa propria postulat satisfactionẽ, pręmissa protestatione, se nullam

nullam sanguinis pœnam petere: secus vero si accuset de iniuria illata personis extraneis : tunc enim, quamuis præmittat protestationem : si tamen mors vel mutilatio sequatur, incurrit irregularitatem, vt habetur ex cap. *Prælatis*, de homicidio : vbi permittitur quidem Clerico conqueri coram iudice de malefactoribus suis, non verò de ijs qui alijs nocuerunt : aliqui tamen Doctores vt Auila, Henriquez, & alij apud Bonacinam suprà, probabiliter existimant nullam incurri irregularitatem à Clerico, qui conqueritur coram iudice de illis, qui damnum domesticis suis aut alijs valde propinquis, v.g. parentibus, aut fratribus intulerunt : quia damnum illud propter vnionem, quæ cum eiusmodi personis intercedit, vt proprium censetur.

4 Qui autem fert testimonium coram iudice contra reum aliquem, si ex eius testificatione mors vel mutilatio sequatur, fit irregularis. vnde personæ Ecclesiasticæ nunquam ferre debent testimonium in eiusmodi causis, vt pluribus docet & probat idem Bonacina pun. 1.

Similiter qui pugnat & occidit in bello iusto, quamuis licite id faciat, fit tamen irregularis, vt habetur ex cap. *Petitio tua*, de homicidio : non tamen fit irregularis ille, qui proficiscens ad bellum iustum alio fine quàm pugnandi, hostem inuadentem occidit ad propriæ vitæ defensionem : neque qui hostem oppugnantem muros vrbis, in sui suorumque defensionem occidit, aut qui hortatur milites ad fortiter pugnandum hostemque repellendum : & generaliter quicunque in sui vel aliorum defensionem, vel etiam in propugnationem honoris sui aut rerum suarum alterum occidit, seruato tamen moderamine inculpatæ tutelæ, non fit irregularis, vt fusius explicat & probat idem Bonacina punct. 6.

§. II.

De irregularitate quæ oritur ex delicto.

1 QVINQVE sunt præsertim genera delictorum, ob quæ irregularitas contrahitur.

Primum est iteratio Baptismi : quando quis scienter rebaptizat aut rebaptizatur : vterque enim contrahit irregularitatem, quod tamen intelligendum est de Baptismo absoluetè reiterato : qui enim sub conditione rebaptizaret infantem, de quo dubitaret an valide baptizatus esset, nec peccaret, nec vllam incurreret irregularitatem, vt docent Nauarrus, Suarez, & alij apud Bonacinam disp. 7. quæst. 3. pun. 3.

Secundum est violatio censuræ in susceptione, vel exercitio Or-

dinum; v.g. si quis maiori excommunicatione ligatus recipiat Ordines, aut si excommunicatione, suspensione, vel interdicto irretitus exerceat solemniter aliquos actus maiorum Ordinum, vt si Missam celebret, aut Sacramentaliter absoluat, talis enim fit irregularis, vt habetur ex capite *Si quis Episcopus*, 11.q.3.& capite *Is qui*, de sententia excomm. Obseruat tamen Bonacina, quod si quis censura aliqua ligatus exerceret actum Ordinis, vrgente graui aliqua necessitate, aut ad euitandum aliquod scandalum, non incurreret irregularitatem: sicut nec ille qui ex ignorantia, aut inaduertentia, vel obliuione inculpabili idem faceret.

Tertium est indignum & indebitum sacrorum Ordinum exercitium absque legitima ordinatione: si quis v.g. solemniter ministret in Ordine aliquo sacro, quem non habet, vt si Sacerdos exerceat actus Ordinis Episcopalis, si simplex Clericus Baptismum solemniter administret: in his enim, & similibus casibus incurritur irregularitas.

Quartum est crimen hæresis: nam hæretici omnes & apostatæ à fide, necnon eorum fautores & defensores sunt irregulares etiamsi sint occulti, vt habetur ex cap. *Qui in aliquod*, & cap. *Presbyteros* dist.5.& etiam hæreticorum filij vsque ad secundam generationem, quamuis ab errore parentum recesserint, & veram fidem amplexi sint, vt habetur ex cap. *statutum* de hæreticis: si tamen parentes eorum ante mortem Ecclesiæ reconciliati fuerint, tunc quamuis ipsi parentes etiam post hæresis obiectionem maneant irregulares, filij tamen nullam ab ijs contrahunt irregularitatem.

Quintum denique est homicidium & mutilatio; quicunque enim alterum iniustè quocunque modo occidit & mutilat: vel illius iniustæ occisioni vel mutilationi cooperatur, iussu, consilio, auxilio, aut alio simili modo, fit irregularis, vt fusè explicat & probat Bonacina sup.pun.8.& Toletus lib.1.c.79. & sequent. neque solùm incurritur irregularitas ex homicidio voluntario, sed etiam ex casuali, quod accidit præter intentionem occidentis, si debita diligentia adhibita non fuit: quæ si adhibita fuisset, eiusmodi homicidium sequutum nō fuisset: quod & similiter de mutilatione dicendum est: quod quidem varijs Exemplis explicat Toletus sup. quæ apud illum videri possunt.

§. III.

Qua ratione tollatur irregularitas.

1 QVATVOR modis tolli potest irregularitas, nimirum susceptione Baptismi, professione religiosa, ablatione seu remotione causæ, & dispensatione legitima.

Per

Per Baptiſmum tollitur quæuis irregularitas ex delicto proueniens, vel (vt magis propriè loquamur) per Baptiſmum fit, vt Baptizatus nullam incurrat irregularitatem delictorum, quæ ante Baptiſmum commiſit: non tollit verò irregularitatem, quæ oritur ex defectu, ſi poſt Baptiſmum idem defectus remaneat

Per profeſſionem religioſam tollitur ſolummodo irregularitas ex defectu natalium proueniens quoad Ordines, non verò quoad prælaturas, vt habetur c. 1. de filijs presbyterorum.

Aufertur etiam irregularitas ex defectu proueniens, ſublata cauſa, ob quam fuerat inducta; v.g. tollitur irregularitas ex defectu ætatis proueniens per aduentum legitimæ ætatis, & ſic de alijs: vt docet Bonacina qu. 5. punct. 2.

2 Demum tollitur irregularitas per diſpenſationem legitimam: atque in primis ſummus Pontifex pro ſuprema authoritate, quam in vniuerſam Eccleſiam obtinet, diſpenſare poteſt in quauis irregularitate, quæ iure humano introducta eſt, vt ex communi Doctorum conſenſu docet Bonacina punct. 1. & conſtat ex his quæ dicta ſunt ſup. c. de Legibus.

Epiſcopus etiam diſpenſare poteſt cum ſuis ſubditis in irregularitatibus prouenientibus ex delicto occulto, id eſt, ex delicto, quod non eſt publicum ſeu notorium in ratione delicti, e.g. ſi quis maiori excommunicatione occultè ligatus publicè celebret, & ſic contrahat irregularitatem, poterit Epiſcopus in illa diſpenſare, quia licet celebratio ſit publica, delictum tamen non eſt publicum, vt explicat Bonacina ſup.

Excipitur tamen irregularitas ex homicidio voluntario proueniens, & ex quocunque delicto deducto ad forum contentioſum, à qua ſolus ſummus Pontifex diſpenſat; ſicut & à quauis alia irregularitate, quæ ex defectu aliquo prouenit, vt ex communi Theologorum conſenſu docet Bonacina ſuprà, q. 2. pun. 1.

3 Poteſt nihilominùs Epiſcopus diſpenſare cum illegitimo ad Tonſuram & minores Ordines, ſicut & ad beneficium ſimplex, ad Ordines verò ſacros, & alia beneficia quæ Ordinem ſacrum requirunt, diſpenſare non poteſt, vt habetur cap. de filijs Presbyterorum in 6.

Atque hactenùs de cenſuris Eccleſiæ ad maiorem Dei gloriam & ipſius Eccleſiæ vtilitatem.

Clerum cooptari cupiunt, vt antequam illius sanctuarium ingrediantur, serio apud se perpendant num se ad sublime illud vitæ genus diuino nutu vocatos agnoscant, *Neque enim quisquam sumit honorem* vt ait Apost. Heb. 5. *sed qui vocatur à Deo tanquam Aaron.*

2 Quod vt facilius & certius quisque perspicere possit, considerare debet num à Deo acceperit ea, quæ ad ministeria Ecclesiastica rite obeunda requiruntur: quos enim vocauit hos (iuxta dictum eiusdem Apostoli) *idoneos effecit Ministros noui Testamenti.*

Atque in primis debet attendere num vlla Censura, Irregularitate, aut alio simili impedimento sit obstrictus; num aliquibus prauis inclinationibus aut vitijs cum Clericali vitæ sanctimonia è diametro repugnantibus obnoxius sit, num litteraturam sufficientem sit adeptus, aut saltem ad illam adipiscendam idoneus iudicetur? Consideret præterea quæ sit eius mens, quod consilium, quis voluntatis scopus, in hoc clericali statu amplectendo? quonam eius intentio feratur: *Vniuersos enim* (inquit S. Bernardus super illa verba: *Ecce nos reliquimus omnia, &c.*) *in Ordinibus Ecclesiasticis, cæterisque ad sanctuarium pertinentibus, honorem quærentes proprium, aut diuitias, vel corporis voluptatem, postremo quæ sua sunt non quæ Iesu Christi, manifeste prorsus & indubitanter non ea quæ ex Deo est charitas, sed aliena à Deo, & quæ omnium malorum radix est, cupiditas introducit.*

Denique quod præcipuum est, Superioris & Prælati voluntatem auscultet, non precibus importunis; aut aliorum interuentu animum eius flectere nitatur, nihil abscondat eorum quæ ab eo sciri debent; sed totum se illius discretioni & prouidentiæ permittat.

Porrò ad vocationem illam diuinam certius dignoscendam, conducere plurimùm potest, si (quod à plerisque Sanctorum factum legimus) qui Clericali militiæ adscribi cupit, paululum se à negotijs sæcularibus & mundi conuersatione subducat, & in aliquo secessu anteactæ vitæ rationem à seipso reposcat, conscientiæ sordes diligenter abstergat, vt purgato mentis oculo, adspirante cœlestis gratiæ luce, clarius perspicere possit, quæ sit in re tanti momenti diuina voluntas: ad quod etiam viri prudentis consilio plurimum iuuari poterit: certè S. Paulus ad Apostolatum ipsiusmet Christi Domini voce destinatus, & cælestibus gratijs vsque ad miraculum perfusus, nonnisi Ananiæ interuentu diuinæ voluntatis consilium agnouit.

AR-

ARTICVLVS II.

De habitu, & Tonsura Clericali.

1 DE his aliquid sup. tra. 1. c. 7. sacræ ordinationis doctrinã explicantes delibauimus, quæ quoniam non minimi momenti esse censentur, paulò accuratius, breuiter tamen hìc denuo attingere non erit inutile.

Atque in primis obseruandum est Ecclesiam sapienti consilio voluisse, *vt Sicut Clerici à laicis discreti esse debent in conuersatione* (vt dixit S. Anacletus Papa Epist. ad Ecclesias per Galliam institutas circa annum Domini 167.) *ita & in Tonsura, & in omni habitu discreti apparerent*. Ex quibus Pōtificis verbis obiter colligi potest, quam sit antiquus ipsius Tonsuræ Clericalis vsus, quem ab ipso etiam S. Petro incepisse testatur Rabanus lib. 1. de inst. Cler. ca. 2. asseritque sanctum illum Apostolum *hunc ritum primum sumpsisse, vt formam & similitudinem Christi in capite gestaret, dum pro redemptione nostra crucis patibulum subiturus, à nefanda Iudaorum gente acutis spinarum aculeis coronaretur*.

Hæc autem Tonsura Clericalis duo præsertim secundùm Ecclesiæ institutum requirit, primò vt Clerici comam non relaxēt aut nutriant: quod in plurimis Concilijs sub anathemate prohibitum est, nominatimque in Concil. Barcinonensi sub Vigilio Papa can. 3. Conc. Romano sub Gregorio II. cap. vlt. Conc. Moguntino 1. sub Leone IV. can. 15. Conc. Triburiensi sub Formoso can. 27. & alijs.

2 Secundò in modum circuli & coronæ Tonsuram in capite gestent: quod etiam plurimorum Conciliorum decretis statutum reperitur ac potissimum Concilij Aquisgranensis 1. sub Stephano V. capite 1. Conc. Lateranensis sub Innocentio III. capite 19. Concilij Oxoniensis sub Honorio III. capite de habitu Clericorum, Conc. Rauennatis sub Honorio IV. rubrica 3. & Conc. Palentini sub Vrbano VI. rubrica de Clericis coniugatis.

Similiter etiam clericalis habitus deferendi lex, quæ in ijsdem Concilijs lata est, & in plurimis alijs etiã nostri huiusce sæculi confirmata, duo præsertim capita continet. Primum ipsius habitus materiam spectat, de qua in Concilio Nicæno 2. Can. 6. id memorabili decreto constitutum fuit: *vt Episcopi & Clerici ex sericis texturis variatum vestimentum non habeant, nec se splendidis vestibus exornent*. Quod etiam simili modo sancitum reperitur in Conc. Palentino, cap. sexto, & in Cōcilio Lateranensi sub Leone X. in bulla reformationis, & in Concilio Senonensi paulò ante Trident. & in

Con-

Concilio Mediolanensi 1. sub Sanct. Carolo Borromæo, in quibus, & plurimis alijs Concilijs tum prouincialibus, tum Diœcesanis prohibitæ sunt in priuato habitu Clericali sericæ vestes, & lanearum solummodò vsus vniuersali propemodum Ecclesiæ praxi approbatus fuit.

3 Secundum eiusdem Clericalis habitus formam respicit: vt scilicet vestes eiusmodi sint talares: quod habetur ex collectione antiquorum Canonum à S. Martino Bracharensi Archiepiscopo facta circa annum Domini 572. & in Concilio Romano sub Zacharia can. 31. ac vt alia plurima Concil. omittamus, demum in Concilio Senonensi c. 24. his verbis: *Vestes sint talares, nec nimia amplitudine superflua, nec plus æquo cōstricta, in quibus Clericalis ordinis honestas & modestia deprehendatur, fastus, iactantia, vel elationis vitium deuitetur.* Præterea vt vestes Clericales nigri sint coloris, quamuis enim olim violaceus color apud quoscunque Clericos in vsu esset (vt obseruat Baronius ad an. 393. n. 48.) nihilominus communis Ecclesiæ vsus obtinuit nunc, vt colore violaceo Episcopis reseruato, alij Clerici fusco seu nigro vterentur, quod etiam in Concilio Mediolanensi 1. c. de Clericorum vestitu, & in Concilio Burdegalensi ann. 1583. & Aquensi, 1585. constitutum est: quas quidem sanctiones Apostolica Sedes confirmauit.

His autem Conciliorum adeoque Ecclesiæ vniuersæ toties repetitis decretis, omnes omninò Clericali militiæ adscriptos constringi manifestum est: quod, quamuis hisce vltimis temporibus, relaxata nonnihil Ecclesiastica disciplina, non ita strictè exigatur ab ijs, qui Clericali solummodo tonsura initiati sunt; certum est tamen Clericos beneficia aut officia Ecclesiastica obtinentes, aut Ordinibus Ecclesiasticis præsertim sacris initiatos, ad Tonsuram & habitum Clericalem strictè obligari: quod Conc. Trid. sess. 14. c. 6. de ref. expressis his verbis declarauit: *Omnes Ecclesiasticæ personæ quantumcunque exemptæ, quæ aut in sacris fuerint, aut dignitates, personatus, officia, aut beneficia qualiacunque Ecclesiastica obtinuerint, si postquam ab Episcopo suo etiam per edictum publicum moniti fuerint, honestum habitum Clericalem illorum Ordini & dignitati congruentem, & iuxta ipsius Episcopi ordinationem & mandatum non detulerint, per suspensionem ab Ordinibus ac officio & beneficio, ac fructibus, redditibus & prouentibus ipsorum beneficiorum; nec non si semel correpti denuò in hoc deliquerint, etiam per priuationem beneficiorum eiusmodi coerceri possint & debeant.*

Ex cuius decreti tenore sequitur hodie Clericos Tonsuram & habitū Clericalem contēptui aut neglectui habere sine graui peccato nō posse; cum pœna suspensionis generalis in illius legis violatores decernatur, quam nōnisi ob peccatum aliquod graue decerni ex antè di-

ctis

ctis constat. Vnde Nauarrus, Reginaldus, Riccius, Henriquez & alij apud Bonacinam disp. 8. de sa. or. qu. vn. pun. vlt. docent Clericum in sacris Ordinibus constitutum aut obtinentem beneficium peccaturum mortaliter, si notabili aliquo tempore Tonsuram, aut habitum Clericalem non deferat. Verum est quidem in Concil. Mediol. tit. de Clericorum vestitu, num. 18. permitti vt Clerici in itinere constituti, breuiori & cōtractiori veste, quam vulgò Sotanellam vocant, vti possint, quod etiam concessum reperitur in Conc. Aquensi an. 1585. approbato à Sixto V. Sūmo Pōtifice: nec non in Cōstitutionib. Synodalibus Diœcesis Aletensis, & quarundam aliarum Diœceseon. Sed tamen accipi debet eo sensu, vt solummodo in itinere, non vero domi, aut ruri, deambulationis gratia, licitum sit Clericis vti hac veste breuiori & contractiori: quæ nihilominus talis esse debet vt infrà genua delabatur, quod in supradictis Concilijs expresè declaratum est, & vt ex eius forma Clericus à laico facilè distingui possit.

ARTICVLVS III.

De Beneficijs Ecclesiasticis.

1 NOMINE beneficij Ecclesiastici intelligitur ius perpetuum percipiendi fructus ex bonis Ecclesiasticis, propter aliquod officium spirituale authoritate Ecclesiæ constitutum. Ita Lessius lib. 2. de iust. & iur. cap. 34. dub. 1.

Sunt autem alia beneficia regularia, quæ solis regularibus competunt; & alia sæcularia, quæ sæcularibus conferuntur. Item alia sunt beneficia duplicia, vt loquuntur Canonistæ apud Rebuffum in praxi pag. 6. alia simplicia. Duplicia vocantur illa, quæ adiunctam habent aliquam administrationem aut eminentiam in Ecclesia; qualia sunt beneficia curata, Archidiconatus, Episcopatus, &c. beneficia simplicia dicuntur illa, quæ nullam administrationem aut eminentiam eiusmodi habent, sed tantùm instituta sunt ad preces Deo fundendas, aliaque diuina officia obeunda; tales sunt Capellaniæ, &c. vt docet Nauarr. & alij apud Lessium sup. dubio 2.

His breuiter prænotatis, ex varijs ac plurimis, quæ à Theologis circa beneficia disputari solent, præcipua & maximè scitu necessaria, ex communi & magis recepta probatorum Authorum doctrina hic breuiter subijecimus, & quæstiunculis aliquot explicabimus.

QVÆ-

QVÆSTIVNCVLA. I.

Quot modis beneficia Ecclesiastica licitè obtineri possint.

1 QVINQVE præsertim modis beneficia hodie obtineri possunt 1. Præsentatione seu nominatione patroni, & institutione collatoris. 2. Electione & confirmatione. 3. Collatione libera. 4. Resignatione in fauorem cum secuta collatione. 5. Permutatione.

Præsentatio seu nominatio est personæ alicuius idoneæ per patronum Episcopo vel alteri, ad quem institutio seu collatio pertinet, legitimè facta exhibitio: institutio autem est ipsius beneficij iuriumque illius collatio & attributio: & hæc institutio seu collatio fieri solùm potest per Ecclesiasticos: præsentatio vero etiam per laicos.

Electio in eo differt à presentatione, quod electio fiat à pluribus, vt à Capitulo, & à solis Ecclesiasticis, per suffragia, præsertimque in prælaturis locum habeat: præsentatio vero etiam ab vna persona etsi laica, & in quouis beneficij genere. Confirmatio verò est collatio beneficij facta electo, sicut institutio est eadem collatio facta præsentato seu nominato.

Collatio libera dicitur, quando beneficium solo iure Prælati datur, nec subest iuri Patronatus.

Resignatio est, quando quis beneficium suum liberè resignat, seu dimittit in manibus collatoris, in fauorem alterius.

Permutatio denique, quando hæc resignatio fit causa permutandi beneficij cum alterius beneficio. De quibus videri potest Lessius sup.

2 Quæres vtrùm beneficia sint semper dignioribus conferenda. Respondetur quod licet is, qui resignat beneficium in fauorem alterius, non teneatur quærere dignissimum, sed sufficiat si dignus sit resignatarius, electores tamen, præsentatores & collatores tenentur semper quantùm in ipsis est, curare vt dignissimis conferantur beneficia, præsertim curam animarum annexam habentia, vt ex S. Thoma, & pluribus alijs Theologis docet Lessius suprà, dubio 14. idque varijs SS. Patrum authoritatibus fusè probat, ita vt peccet mortaliter, is qui eligit, præsentat, aut confert beneficium, præsertim curam animarum annexam habens, digno, prætermisso absque vlla causa legitima eo, qui notabiliter dignior & aptior videtur, speraturque multò melius functurus officio. Quod etiam confirmari potest ex Concil. Trident. sess. 24. cap. 1. vbi dicitur expressè, *Omnes & singulos, qui ad promotionem præficiendorum quomodocunque ius habent, mortaliter peccare, nisi quos digniores, & Ecclesia magis*

gis vtiles ipsi iudicauerint, non quidem precibus vel humano affectu, aut ambientium suggestionibus, sed eorum exigentibus meritis præfici diligenter curauerint.

Dictum est, absque legitima causa, quia si v.g. patronus præsentet dignum, collator conferre tenetur, etsi alios magis idoneos nouerit: Item si beneficium ex institutione sua conferendum sit alicui ex certa familia: tum enim aptissimo ex illa familia conferendum erit, non verò alijs etsi aptioribus.

Quocunque autem modo beneficium aliquod obtineatur, cauendum est præ cæteris simoniæ peccatum, quod in prædictis omnibus obtinendi beneficij modis reperiri potest, tam ex parte obtinentis, quàm conferentis aut patroni: de quo quidem peccato, quoniam nimis crebro euenire solet, paulò accuratiùs nobis agendum est.

QVÆSTIVNCVLA II.

Quibus modis simonia, tum in alijs casibus, tum præsertim in obtinendis beneficijs committi possit.

1 SIMONIAE peccatum à Simone Mago nomen accepit, eò quod primus dona Spiritus sancti pecunia emere voluerit, Act.8. & vt loquitur S.Aug. tract. 10. in Sanct. Ioan. *Volebat emere Spiritum Sanctum, quia volebat vendere Spiritum sanctum*: ex quo factum est vt peccatum illud, quo spirituale aliquid aut spirituali annexum, pecunia, aut aliqua re prætio æstimabili emitur aut venditur, *Simonia* nuncupetur. Quàm graue sit autem illud peccatum, patet tum ex obiurgatione asperrima, qua S.Petrus erga præfatum Simonem vsus est; tum etiam ex eo quod c.*Reperiuntur*, 1.q.1. appellatur, *Execrabile flagitium*: & cap. *sicuti* 1. de simonia, dicitur, *Simoniacam pestem sui magnitudine alios animæ morbos vincere*, & c. *sane* 15. dicitur: *Instar publici criminis læsæ Maiestatis esse puniendam*.

2 Est autem triplex simonia (vt docet Toletus lib.5.cap.86.) mentalis, conuentionalis, & realis. Simonia mentalis duplici modo contingere potest: primò, cum quis deliberatè vult emere aut vendere aliquid spirituale: secundò cum aliquid exterius facit cum intentione emendi aut vendendi aliquid spirituale, sine vllo pacto externo; vt si quis obsequium præstet prælato aut patrono hac intentione, vt conferatur illi beneficium in obsequij mercedem.

Simonia conuentionalis est quando aliquod pactum externum, inter-

interuenit: quod tamen siue ex vtraque, siue ex alterutra nondum executioni mandatum est.

Simonia realis est, quando ex vtraque parte pactum executioni mandatum est.

Quocunque autem modo simonia committatur, est semper grauissimum peccatum; non tamen incurruntur pœnæ aduersùs simoniacos decretæ, nisi propter simoniam realem, aut propter conuentionalem, quæ in confidentia reperitur, vt docet & probat Lessius sup. n.27. & ex infra dicendis patebit.

3 Quoniam verò innumeris propè modis hoc peccatum committi potest, quos sigillatim persequi nimis prolixum foret; proponemus hìc regulam generalem communiter à Theologis, receptam, qua dignosci poterit in quouis casu particulari, vtrùm simonia committatur, nec ne. Ad cuius faciliorem intelligentiam supponimus 1. nomine rei spiritualis, quæ per simoniam vendi aut emi dicitur, intelligi à Theologis vt rectè obseruat Lessius libro 2. ca.35. dub. 1. non id omne aut solum, quod est incorporeum; sed id quod est aliquod supernaturale, siue sit aliquid reale, siue aliquid morale tantum, siue in modũ actus siue in modũ habitus, vt sunt virtutes supernaturales, gratiæ gratis datæ aut gratum facientes, Sacramenta, quiuis vsus potestatis alicuius supernaturalis: vel etiam id quod est rei supernaturali annexum, vt sunt beneficia Ecclesiastica, &c.

Supponimus pecuniam, aut aliquid pecunia æstimabile, vario & multiplici titulo pro aliqua re spirituali dari posse; scilicet vel per modum pretij ipsius rei supernaturalis, vel per modum eleemosynę & sustentationis, quæ Ministro Ecclesiastico tribuitur, vel per modum oblationis quæ Deo fit in persona Ministri; vel per modum liberalis & gratuitæ donationis, aut denique per modum laudabilis consuetudinis ab Ecclesia approbatæ.

Supponimus 3 ex communi & recepta Theologorum doctrina, cuius probatio videri potest apud Lessium sup. dub. 4. duplicem esse simoniam, aliam iure diuino, aliam iure humano & Ecclesiastico prohibitam: e. g. venditio quæuis aut emptio rei spiritualis supernaturalis est simonia iure diuino prohibita, vt ex varijs Scripturæ locis probat Lessius; venditio autem vel emptio rei alicuius temporalis, quæ alicui rei spirituali annexa est, v.g. emptio aut venditio beneficiorum, quoad partem temporalem, simonia est Ecclesiastico iure vetita: quia, vt idem Lessius fusè declarat, quamuis ius ad percipiendos fructus beneficij materialiter & seorsim à quouis officio spirituali & sacro consideratum, sit aliqnid temporale, quod proinde diuino iure non est inuendibile; Ecclesiasticis tamen legibus, quæ ab eodem Lessio & alijs Doctoribus fusè citantur, ob reuerentiã rei spiritualis annexæ prohibitum fuit, ne tale ius vẽdi

posset: vnde sicut Ecclesia potest decreto aliquo suo locum materialem diuino cultui dicatum reddere immunem, ita vt qui violat immunitatem illam Ecclesiastico iure introductam; peccet contra virtutem religionis, adeoque peccatum sacrilegij committat: ita rem temporalem rei spirituali annexam, propter annexionem illam potest à vēditione reddere immunē, ita vt si vendatur aut ematur pretio aliquo temporali, venditio illa aut emptio simoniaca censeatur.

4 His suppositis, ad dignoscendum in quibus casibus simoniæ labes incurratur, vel non incurratur, generalis regula hæc esto, quotiescunque aliquid spirituale vel spirituali annexum, eo sensu qui suprà explicatus est, emitur aut venditur: id est, quotiescunque pro tali re accipitur aut datur aliquid pecunia æstimabile tanquam illius pretium, toties peccatum simoniæ cōmittitur; secus verò si alio titulo detur, vel accipiatur: tunc enim perpendendum est qualis sit ille titulus, an verus & legitimus, an verò fucatus & ad palliandam simoniam appositus.

Ex quo intelligitur ad rationem simoniæ duo præsertim requiri, quorum vnum est pretium, qualis est pecunia, aut quiduis aliud pretio aliquo æstimabile, quale est munus à lingua, vel à manu, vel ab obsequio, vt communiter docent Theologi: alterum est veluti merx, scilicet res aliqua spiritualis, aut spirituali annexa, quæ tali pretio æstimatur, eoque venditur aut emitur: vnde quotiescunque hæc duo simul concurrunt, toties committitur simonia; si verò vel vnum illorum desit, non committitur.

Ex antedictis sequitur 1. non esse simoniam, si pretium aliquod vel merx recipiatur pro munere docendi scientiam aliquam naturali industria comparabilem: quia eiusmodi scientia non est quid supernaturale; & prætereà, vt recte obseruat Alensis 2. p. 158. num. 3. merx illa proprie loquendo, non tam datur pro doctrina, quam pro labore docendi, qui est pretio inæstimabilis; qua ratione etiam licite merces aliqua honesta pro tradenda Theologiæ doctrina dari & accipi potest, ratione laboris, qui in scientia adeo sublimi & ardua recte explicanda, nonnisi maximus esse potest; quique proinde ipsius corporis vires valde exhaurire solet: quod etiam docent Adrianus, Caietanus, Victoria, Sotus, Suarez, & alij apud Laymann. cap. 7. de sim. §. 4.

Sequitur 2. neque etiam cōmitti simoniam, si Sacerdotes stipendium seu honorarium accipiant pro celebrationibus Missarum, exequiis mortuorum, alijsque functionibus Ecclesiasticis, quando illud non datur per modum pretij; sed per modum eleemosynæ & sustentationis aut laudabilis consuetudinis ab Ecclesia approbatæ: vnde Apostolus 1. Cor. 9. dicit quod *Qui in sacrario operantur, quæ de sacrario sunt, edunt, & qui Altari deseruiunt, cum Altari participant:*

cipant : & cap. *ad Apostolicam audientiam* de simonia expresse habetur, quod quamuis Sacerdotibus & Clericis, pro his & similibus pecuniam exigere & extorquere prohibitum sit: laici tamen laudabilem consuetudinem, pia erga sanctam Ecclesiam deuotione introductam infringere non debent, sub prætextu canonicæ pietatis, sed quod per Episcopum ad id possunt compelli.

Sequitur 3. nullam quoque committi simoniam, quando pre dote puellæ, quæ vitam religiosam vult profiteri, aliquid ab ea vel ab eius parentibus accipitur; cùm id accipiatur per modum sustentationis: secùs vero si præcisè pro ipsa susceptione ad statum religiosum aliquid acciperetur, quia tunc esset id omnino simoniacum, vt docent S. Thomas, Sotus, Syluester, Suarez apud Laymann. cap. vlt. de sim. §. 4. qui etiam meritò dubitat, vtrùm, quando Monasterium diues est, licitum sit aliquid eiusmodi titulo sustentationis exigere: certè Sanctus Doctor 4. dist. 25. qu. 3. art. 2. qu. 2. ad 7. apertè declarat, *Quando sine grauamine Monasterij recipi potest nouitius, simoniacum est aliquid exigere*: cui subscribunt Caietanus, Victoria Rosella, Armilla, Lessius, Suarez, & alij apud Laymann. sup. & Innocentius III. in Concilio generali Lateranensi cap. 64. habeturque cap. *Quoniam*, de simonia, penitus prohibuit, ne Moniales pro alijs in cœtum & Monasterium suum cooptandis, & admittendis, pretium vllum recipiant prætextu paupertatis, non quidem veræ, sed fictæ & simulatæ. Quamuis autem Lessius cit. cap. 35. dub. 12. Tolet. lib. 5. cap. 89. & quidam alij Theologi nitantur excusare praxim illam, quæ in omnibus fermè Monasterijs etiã ditissimis nunc viget, vt in ea nonnisi mediante dote ac pretio sub prætextu sustentationis pateat aditus; idem tamen Lessius fatetur id esse verum auaritiæ signum, & speciem simoniæ redolere.

Sequitur 4. nullam esse simoniam, quando calices & alia vasa & vestimenta sacra venduntur aut emuntur, quia vt ex communi Theologorum consensu docet Suarez lib. 4. cap. 4. num. 12. hæc & similia, quamuis consecrata & cultui diuino dicata, remanent semper secundùm se pretio æstimabilia, ac proinde vendibilia: consecratio enim nonnisi accidentaliter illis annectitur: si tamen maiori pretio venderentur, quia consecrata sunt, tunc simonia committeretur, vt docet Toletus suprà, & satis per se patet.

Quod autem spectat ad simoniam quæ in beneficijs Ecclesiasticis reperiri potest, vt faciliùs & certiùs dignosci possit in quibusnam casibus id contingat, obseruationes aliquas ex magis communi & recepta Doctorum sententia hîc breuiter subijciemus.

Prima est, nullam esse simoniam resignare beneficium in fauorem tertij cum clausula, *Non aliter, non aliàs*, quando eiusmodi resignatio fit in manibus Summi Pontificis, vt ex Rebuffo, Nauarro,

& alijs docet Lessius cap. 35. dub. 14. & satis ex communi vsu & praxi constat.

Secunda, nullam quoque esse simoniam, resignare beneficium in manibus eiusdem Summi Pontificis, reseruata aliqua moderata pensione, vt docet idem Author dub. 15. & ex communi vsu satis patet. Imò qui vult resignare in fauorem tertij sub onere alicuius pensionis, potest licitè cum illo transigere de illa, non quidem absolutè, sed sub beneplacito Pontificis; aliàs si absolutè, faceret, simoniam committeret.

Quæres vtrùm is, qui resignat sub onere pensionis, ad faciliorem & tutiorem illius solutionem de hypotheca aliqua aut fideiussore cum resignatario conuenire licitè possit? Respondetur posse, dummodo fiat sub eiusdem Summi Pontificis beneplacito, & illius authoritate confirmetur: aliàs illicitum fore, ac simoniam redolere, vt docet idem Lessius: qui etiam rectè monet, in resignationibus quibuscunque, omne pactum de onere temporali, quod iure non est annexum, licitè fieri non posse, absque legitima authoritate Superioris: quod maximè obseruandum est.

Tertia, resignare vel conferre beneficium alicui in confidentiam, id est ex intentione illum obligandi, vt post aliquod tempus, propinquo vel amico resignantis, aut conferentis, aut cuiuis alteri resignet, aut vt pensionem ex eo alteri soluat, esse simoniam confidentiæ mentalis: si verò pactum intercedat, esse confidentiam simoniæ realis, quæ pœnas iuris infert, vt docet idem Lessius dub. 16. & habetur in Pij V. Bulla quam refert Nauarrus cap. 23. num. 110.

Quarta est, beneficia non posse licitè permutari sine Prælati authoritate: & hanc permutationem non modo illicitam esse ac simoniã redolere, sed etiam irritam ac inualidam, vt habetur apud eundem Lessium dub. 17.

Quæres vtrùm in permutatione beneficiorum compensari possit fructuum inæqualitas. Respondetur posse, dummodò id fiat ex licentia & authoritate Summi Pontificis, vel reseruando pensionem ex beneficio quod ampliores habet prouentus, vel aliquid præstando, quod ab ipso Pontifice, tanquam iustum & licitum approbetur, vt docet idem Lessius sup.

Quinta est, illum, qui habet ius in beneficio aliquo, seu cui beneficij collatio legitime facta est, posse pretio redimere vexationem iniustam, si forte quis illum à possessione capienda impediat, nec in ea redemptione vllam committi simoniam, vt ex S. Doctore, Soto, Nauarro, & alijs docet Lessius dub. 18.

QVÆ-

QVÆSTIVNCVLA III.

Quanam sint pœna contra simoniacos constituta.

1 POENAE illæ secundùm iuris dispositionem non incurruntur, nisi ob simoniam commissam in religionis ingressu, Ordine, & beneficijs.

Atque in primis excommunicantur tam dantes, quàm recipientes aliquid simoniacè pro ingressu religionis; & qui sic admissi sunt, nonnisi ex dispensatione Ordinarij in Monasterio illo manere possunt, vt patet ex extrauag. Vrbani IV. quæ incipit: *Sane non in vinea Domini*.

Similiter is, qui confert Ordines simoniacè, est excommunicatus vt habetur extrauag. *Cum detestabile*, de simonia: est etiam suspensus à collatione cuiusvis Ordinis, etiam Tonsuræ, & ab executione omnium munerum Pontificalium; interdictus est etiam illi Ecclesiæ ingressu & à perceptione fructuum omnium suorum beneficiorum, nullusque potest illum absoluere præter Summum Pontificem etiam si delictum sit occultum. vt habetur in Bulla Sixti V. edita in malè promouentes & promotos: quod intelligendũ est pro ijs locis, in quibus Bulla illa promulgata & recepta fuit: existimat siquidẽ Lessius dub. 24. illam plerisque in locis ignorari, proindeque non esse receptam.

Qui autem Ordinem aliquem simoniacè susceperit, est excommunicatus ipso facto, vt habetur cit. extrauag. *Cum detestabile*: est etiã suspensus ab executione suorum Ordinum, vt ibidem dicitur, per supradictam Bullam Sixti V. priuatur omnibus dignitatibus officijs, beneficijs, & efficitur inhabilis ad omnia, nec ab alio, quàm a Romano Pontifice absolui posse dicitur.

Denique qui beneficium simoniacè confert, aut conferri procurat, eligendo, præsentando, confirmando, commendando, est ipso facto excommunicatus, vt habetur ex cit. extrauag. *Cum detestabile*: quę pœna etiam ibidem decernitur contra illos, qui operam suam interponunt, vt beneficium simoniacè obtineatur, vel vt Ordo simoniacè conferatur.

Qui verò beneficium per talem simoniam acquirit, est ipso facto excommunicatus, & communicatio ac prouisio beneficij nulla est: nullumque ius tribuit, vt in eadem extrauaganti statuitur, ac insuper fit inhabilis ad ideum beneficium obtinendum, vt habetur cap. *Nobis fuit*, de simonia, & capite penultimo de electione. Quæ pœnæ similiter inflictæ sunt contra eos, qui simoniam confidentiæ committunt, vt fusiùs explicat Lessius dub. 26.

Quæres vtrùm pretium simoniacè acceptum sit restituendũ. Res-

 pondetur,

pondetur quod, quamuis Nauarrus cap. 23. num. 103. & 104. & quidam alij Theologi existiment nullam ad id esse obligationem; probabilior tamen & tutior videtur sententia Adriani, Henrici, Soti, & plurimorum aliorum Doctorum apud Lessium dub. 28. qui asserunt pretium illud esse restituendum, non quidem ei qui dedit, sed Ecclesiæ vel pauperibus, vt ex S. Thoma, & alijs probat idem Lessius dub. 31.

QVÆSTIVNCVLA IV.

Vtrùm licitum sit plura simul beneficia possidere.

VT huic quæstiunculæ satisfiat, nihil aptius afferre possumus, quàm ipsius Concilij Tridentini decretum, in quo quis esset vniuersæ Ecclesiæ sensus super hac re, declarauit sess. 24. cap. 17. his verbis: *Cum Ecclesiasticus ordo peruertatur, quando vnus plurium officia occupat, sanctè sacris Canonibus cautum fuit, neminem oportere in duabus Ecclesiis adscribi: verum quoniam multi improbę cupiditatis affectu seipsos, non Deum decipientes, ea quæ benè constituta sunt, varijs artibus illudere, & plura simul beneficia obtinere non erubescunt, sancta Synodus debitam regendis Ecclesiis disciplinam restituere cupiens, præsenti decreto, quod in quibuscumque personis quocunque titulo, etiamsi Cardinalatus honore fulgeant, mandat obseruari: statuit vt in posterum vnum tantum beneficium Ecclesiasticum singulis conferatur: quod quidem si ad vitam eius, cui confertur honestè sustinendam non sufficiat; liceat nihilominus aliud simplex sufficiens, dummodo vtrumque personalem residentiam non requirat, eidem conferri. Hacque non modo ad Cathedrales Ecclesias, sed etiam ad alia omnia beneficia tam sæcularia quàm regularia quæcunque etiam commendata pertineant, cuiuscunque tituli ac qualitatis existant.*

Ex quibus Concilij verbis quædam scitu necessaria, & obseruatu dignissima colligere possumus.

Primum est, quod quamuis habere plura beneficia non sit intrinsecè malum, alioquin nullo in casu super illis dispensari posset, non est tamen ex se omninò indifferens; sed ex genere eorũ quæ deformitatem quandam & inordinationem præ se ferunt, cùm Concilium dicat pluralitate illa ordinem Ecclesiasticum peruerti; proindeque nonnisi adhibitis certis circumstantijs cohonestari posse: quæ est expressa S. Thomæ doctrina quodlib. 9. art. 15. cui communiter alij Theologi subscribunt.

Secundum est pluralitatem illam præsertim in beneficijs curam animarum habentibus, censeri illicitam, vt expresè declaratur in Conc-

Concilio Tridentino loco sup. cit. & in Concilio Lateranensi sub Alexandro III.cap.13. quod etiam similiter intelligendum est de alijs quibuscunque incompatibilibus, quales sunt dignitates, personatus, officia, & alia omnia beneficia quæ residentiam requirunt: quæ quidem plura simul retineri non possunt: quamuis vnumquodque eorum seorsim ad vitam honestè sustentandam non sufficiat, vt ex Concilij verbis satis constat. Est tamen verum aliquando in ista pluralitate beneficiorum incompatibilium Summum Pontificem dispensare posse, quando euidens & notabilis Ecclesiæ necessitas, vel vtilitas id exigit, qua ratione S. Gregorius, Martinum, Paulinum, Agnellum, & alios Episcopos, duobus simul Episcopatibus præesse voluit: verùm de illa necessitate & vtilitate Ecclesiæ, an talis sit, quæ pluralitatem illam coram Deo excuset, penes ipsum Summum Pontificem esto iudicium.

Tertium est, licitum esse plura beneficia compatibilia simul obtinere, si ita necesse sit ad honestam vitæ sustentationem, vt ex citato Concilij decreto habetur. Compatibilia autem beneficia in diuersis quidem Ecclesijs censentur ea, quorum saltem alterum ad residentiam personalem non obligat: in eadem autem Ecclesia compatibilia beneficia dicuntur ea, quæ non sunt vniformia, seu quæ ad easdem functiones minimè concurrunt, quæ proinde in casu supradictæ necessitatis simul retineri possent, nisi alicuius specialis Ecclesiæ constitutio, vel consuetudo repugnet, vt docet Nauarrus, Lessius, & alij apud Laymannum tract.10.c.8.de benef.n.6.

Qualis autem sit honesta vitæ sustentatio, cuius necessitas pluralitatem illam beneficiorum coram Deo excuset, prudentis ac timorati viri iudicio determinandum est, qui spectatis & perpensis circunstantijs, status, conditionis, ætatis, personæ, & alijs similibus, id ex æquo & bono dijudicare debet: alia siquidem censetur esse honesta vitæ sustentatio requisita in Episcopo, alia in Sacerdote inferioris ordinis: alia item esse solet ratio victus in persona multum nobili & illustri, alia in ignobili. Constat etiam virum doctum, ingenijque dotibus præcellentem; ac pro bono communi Ecclesiæ laborantem, vberiori annona indigere, non quidem ad delicias aut fastum; sed ad sustentandas corporis vires, vel ad alia adiumenta necessaria comparanda.

Quartum denique est, cessante causa rationabili & iusta, siue honestæ sustentationis, siue necessitatis, aut vtilitatis ipsius Ecclesiæ (vt supra dictum est) illicitum esse plura beneficia, quamuis compatibilia simul retinere, nec ad id vllam Summi Pontificis dispensationem posse suffragari, cum hæc beneficiorum qualiumcunque pluralitas iuri naturali repugnet, quando nulla iusta & rationabili causa cohonestatur. Ita sentit Sanctus Bernardus Epist.271.ad Theo-

baldum Campaniæ Comitem, & lib.3. de consideratione ad Eugenium cap.6.& Sanctus Thomas cit.quodlib.9.art.5.Ita etiam docent Paludanus, Adrianus, Gabriel, Syluester, Maior, Caietanus, Azorius, Nauarrus, & plures alij, quos citat & sequitur Laymannus suprà: quibus addere possumus Cardinalem Bellarminum in Epistola ad Episcopum Theanum nepotem suum; vbi postquam dixit sacros Canones horrere multiplicitatem beneficiorum, addit Theologos Parisienses post longam disputationem anno 1238.definijsse, *neminem posse duo beneficia, si vnum sufficeret ad eum alendum, obtinere sine peccato mortali*.

Cæterum an præter Ecclesiæ necessitatem & vtilitatem, & honestam vitæ sustentationem, subesse possit aliqua alia causa iusta & rationabilis, ob quam dispensatio super pluralitate beneficiorum compatibilium licitè postulari & validè impetrari queat, Doctorum iudicio discutiendum relinquentes, hoc solùm obseruamus huic beneficiorum pluralitati absque vlla legitima causa, minimè suffragari consuetudinem & vsum à multis introductum: cum (vt rectè monuit Bellarminus admonitione ad Clement. VIII.) vsus ille tanquam prauus, & abusiuus à Concilio Tridentino sit abrogatus.

QVÆSTIVNCVLA V.

Qualiter se beneficiarij gerere debeant in expendendis beneficiorum suorum redditibus.

1 TRIA sunt genera bonorum, quæ beneficiarij possidere possunt: *Patrimonialia*, quæ ipsi hæreditate, vel industria, vel alio modo, quo laici solent sibi acquirunt: *Quasi patrimonialia*, quæ ipsis tanquam Clericis obueniunt, ob functiones aliquas Ecclesiasticas, v.g. ob Missæ celebrationem, concionem, cantum Ecclesiasticum, &c. *Merè Ecclesiastica*, quæ ratione beneficij alicuius, v.g. Canonicatus, Decanatus, &c. percipiuntur. Et de bonis quidem patrimonialibus certum est beneficiarios (secundùm doctrinam S.Thom. 2.2.q.158.art.7.Less.lib.2.cap.4.dub.6.Layman.c.3.de benef. & aliorum communiter Theologorum liberè disponere posse; cum eiusmodi bonorum verum habeant dominium, perinde ac laici: neque enim per Clericatus aut Ordinis susceptionem fiunt dominij incapaces, neque se donorum dominio abdicant, proindeque bona patrimonialia pro libito expendere possunt, dummodo tamen in eis expendendis nihil ab ipsis fiat, quod iustitiæ vel charitati repugnet. Idem quoque de bonis quasi patrimonialibus dici posse censent Ioannes

Maior,

Maior, Couarruuias, Nauarrus, Leſſius, & alij, quos citat & ſequitur Laymannus ſup. & etiam de bonis merè Eccleſiaſticis, ſeu de redditibus beneficiorum, quoad eam partem tantum, quæ congruæ cuiuſq; ſuſtentationi neceſſaria eſt.

Difficultas igitur præcipua eſt de ea parte reddituum & prouentuum Eccleſiaſticorum, quæ congruæ & honeſtæ ſuſtentationi minimè neceſſaria eſt, ac proinde ipſis beneficiarijs ſuperflua: de qua quæritur qualiter ab ipſis expendi debeat. Cuius quidem difficultatis reſolutio pendere videtur ex altera quæſtione, num ſcilicet beneficiarij habeât verum & proprium dominium illius partis fructuum & reddituum ſuorum, quæ congruæ & honeſtæ illorum ſuſtentationi neceſſaria non eſt; de qua re duæ ſunt celebres Doctorum ſententiæ.

Prior eſt Maioris, Paludani, Nauarri, & aliorum apud Leſſium ſuprà, qui cenſent beneficiarios non eſſe dominos illius partis redundantis, ſed tantùm diſpenſatores; proindeque obligari ex iuſtitia ad partem illam in pios vſus expendendam; aliàs ſi ſecus fecerint, non modò peccare mortaliter, ſed etiam ad reſtitutionem obligari, id eſt teneri tantumdem ex alijs bonis in pia opera impendere. Poſterior ſententia eſt eorum, qui docent poſt erecta beneficia, cæteroſque prouentus ſingulis titulis aſſignatos, beneficiarios effici abſolutè dominos omnium prouentuum, ita vt quamuis partem ſuperfluam in profanos vſus expendendo mortaliter peccent, non tamen ad vllam reſtitutionem faciendam obligentur. Ita Sotus, Couarruuias, Franciſcus Sarmiento, & alij quos citat & ſequitur idem Leſſius ſuprà.

Quamuis autem ambæ illæ ſententiæ propter authoritatem grauium & inſignium Theologorum qui eas propugnant, & rationes quibus fulciuntur, ſint valde probabiles: prior tamen, vt ipſemet Leſſius fatetur tutior eſt, & in praxi conſulenda, licet damnari non debeat is, nec à Sacramento Pœnitentiæ arceri, qui poſteriorem amplecteretur, nec ab illa recedere vellet,

Cæterum ſiue beneficiarij cenſeâtur eſſe domini reddituum ſuorum, ſiue ſolummodo diſpenſatores, certum eſt & apud omnes in confeſſo, peccaturos illos ſi portionem illâ redundâtem in prophanis vſibus, aut propinquis ditandis impendant: quod apertè conſtat ex Concilio Tridentino ſeſſ. 25. cap. 1. de reformat. quod quidem caput quoniam multa ſuper quæſtione quam tractamus, continet obſeruatu digniſſima, quæ quiuis in beneficijs & dignitatibus Eccleſiaſticis conſtitutus maximè ob oculos habere deberet, integrum hîc ſubijcimus; ſic igitur Concilium: *Optandum eſt*, inquit, *vt ij, qui Epiſcopale miniſterium ſuſcipiunt* (ea verò quæ de Epiſcopis, de quibuſcunque etiam alijs beneficiarijs intelligenda eſſe infrà declarat) *qua ſua ſint partes agnoſcant, ac ſe non ad propria commoda, non ad diuitias aut luxum, ſed ad labores & ſollicitudines*

dines pro Dei gloria vocatos esse intelligant. Nec enim dubitandum est, & fideles reliquos ad religionem innocentiamque faciliùs inflammandos, si præpositos suos viderint, non ea quæ mundi sunt, sed animarum salutem, ac cœlestem patriam cogitantes. Hæc cùm ad restituendam Ecclesiasticam *disciplinam præcipua esse sancta Synodus animaduertat, admonet Episcopos omnes, vt secum ea sæpè meditãte, factis etiam ipsis ac vitæ actionibus, quod est veluti perpetuum quoddam prædicandi genus, se muneri suo conformes ostendant: in primis verò, ita mores suos omnes componant, vt reliqui ab eis fragilitatis, modestiæ, continentiæ, ac quæ nos tantopere commendat Deo sanctæ humilitatis exempla petere possint. Quapropter exemplo Patrum nostrorum in Concilio Carthaginensi, non solum iubet vt Episcopi modesta supellectili & mensa, ac frugali victu contenti sint, verum etiam in reliquo vitæ genere, ac tota eius domo caueant, ne quid appareat quod à sancto hoc instituto sit alienum, quodque non simplicitatem, Dei zelum, ac vanitatum contemptum præseferat. Omnino vero eis interdicit, ne ex reditibus Ecclesiæ consanguineos familiaresve suos augere studeant: cùm & Apostolorum Canones prohibeant, ne res Ecclesiasticas, quæ Dei sunt, consanguineis donent; sed si pauperes sint, ijs vt pauperibus distribuant, eas autem non distrahant, nec dissipent illorum causa: imò quam maxime potest eos Sancta Synodus monet, vt omem humanum hunc erga fratres, nepotes, propinquosque carnis affectum, vnde multorum malorum in Ecclesia seminarium exstat penitus deponant. Quæ vero de Episcopis dicta sunt, eadem non solum in quibuscunque beneficia Ecclesiastica, tam sæcularia quàm regularia obtinentibus pro gradus sui conditione obseruari, sed & ad sanctæ Romanæ Ecclesiæ Cardinales pertinere decreuit; quorum consilio apud Sanctissimum Romanum Pontificem, cum vniuersalis Ecclesiæ administratio nitatur, nefas videri potest, non ijs etiam virtutum insignibus & viuendi disciplina eos fulgere, quæ meritò omnium in se oculos conuertant.*

QVÆSTIVNCVLA. VI.

Quæ sit obligatio Beneficiorum ad residentiam.

1 RESIDENTIAE nomine intelligitur assiduitas commorationis in loco beneficij, ad obsequia Ecclesiastica personaliter reddenda: vnde colligitur, vt rectè obseruat Syluester, verbo *Residentia*, illum qui in loco beneficij commoraretur, sed nullum vnquam per se præstaret officium, cum posset & deberet, non censendum esse residere.

Ad residentiam igitur personalem, eo modo intellectam, obligan-

tur

tur in primis omnes habentes beneficia quibus animarum cura incumbit, vt expresſè declaratur in Concilio Tridentino ſeſſ.23. cap. 1. de reform. his verbis: *Cum præcepto diuino mandatum ſit omnibus quibus animarum cura commiſſa eſt, oues ſuas agnoſcere, &c. quæ omnia ab ijs nequaquam præſtari & impleri poſſunt, qui gregi ſuo non inuigilant & aſſiſtunt, ſed mercenariorum more deſerunt, &c. declarat ſancta Synodus omnes Cathedralibus præfectos obligari ad perſonalem in ſua Eccleſia vel diœceſi reſidentiam, vbi iniuncto ſibi officio defungi teneantur, &c.* & infrà: *eadem omninò etiam quoad culpam, amiſſionem fructuum & pœnas de Curatis inferioribus, & alijs quibuſcunque, qui beneficium aliquod Eccleſiaſticum curam animarum habens obtinent, ſacroſancta Synodus declarat & decernit.* In illo tamen capite permittitur Epiſcopis ſingulis annis, ſiue continuè, ſiue interruptè, à ſuis Eccleſijs, ſiue diœceſibus, ex iuſta aliqua cauſa abeſſe per duos, aut ad ſummum tres menſes.

Ex eodem etiam capite colligunt Doctores Curatos ſeu Parochos, & quoſvis alios beneficium Eccleſiaſticum curam animarum habens obtinentes, ab Eccleſijs ſeu Parochijs, per duos tantummodo menſes ſiue continuè, ſiue interruptè quotannis abeſſe poſſe, idque nonniſi iuſta aliqua ex cauſa, & dummodo idoneos vicarios ab Ordinarijs approbatos ſubſtituant; ita vt grex ipſorum curæ commiſſus nihil ex eiuſmodi abſentia detrimenti patiatur.

Vtrùm autem huius bimeſtris abſentiæ cauſa per Epiſcopum approbari debeat, illiuſque licentia obtineri, non ſatis expreſsè declarauit Concilium: Leſſius approbationem illam & licentiam Epiſcopi requiri affirmat loco ſuprà citato; Nauarrus verò cap. 25. n. 121. negat; videtur autem probabiliſſima ſententia Laymanni, qui hac in re tutiſſimum eſſe dicit, cuiuſque diœceſis conſuetudinem & ſtatuta Epiſcopalia ſequi.

Qui autem ſiue Epiſcopi, ſiue Curati, vltrà præfatum tempus, à iure conceſſum non reſident: præter culpam mortalem quam incurrunt, etiam fructus pro tempore abſentiæ ſuos non faciunt, vt habetur ex citato decreto Concilij: quod tamen Laymannus intelligi poſſe exiſtimat eo ſolum caſu, quo ex paſtoris abſentia damnum aliquod notabile illatum Eccleſiæ foret.

Quod ſpectat ad alios beneficiarios, qui officiũ aliquod in Eccleſijs quibus adſcripti ſunt, perſonaliter præſtare debent, quales ſunt ij, qui obtinent dignitates, Canonicatus, præbendas, vel portiones & in cathedralibus vel collegiatis Eccleſijs, decreuit Concilium ſeſſ. 24. cap. 12. de ref. vt illis non liceat vigore cuiuslibet ſtatuti, aut conſuetudinis, vltra tres menſes ab ijs Eccleſijs quolibet anno abeſſe, ſaluis nihilominùs earumdem Eccleſiarum conſtitutionibus: quæ longius ſeruit[illegible] priuandos eſſe [illegible]

fructibus decernit; super qua re legitima cuiusque Ecclesiæ consuetudo consulenda est & seruanda.

Sunt autem quædam causæ, ob quas diuturnior absentia quorumcunque beneficiorum etiam curam animarum habentium licita reddi potest, quales sunt (vt loquitur Concilium sess. 23. c. 1.) *Christiana charitas, vrgens necessitas, debita obedientia, ac euidens Ecclesiæ, vel Reipublicæ vtilitate*: quę tamē causæ vt legitimæ censeantur, à Superioribus probari debent, nisi quando absentia contingit ob aliquod munus & reipublicæ officium Episcopatibus aut alijs beneficijs adiunctum.

QVÆSTIVNCVLA VII.

Quænam requirantur dispositiones, vt quis censeatur idoneus ad beneficium aliquod Ecclesiasticum.

1 PRIMA est, vt sit ex legitimo thoro procreatus: illegitimus enim cuiuscunque beneficij incapax est, nisi cum eo dispensetur: dispensatio autem illa in Episcopatibus & alijs beneficijs curam animarum habentibus, nonnisi per Summum Pontificem dari potest; in alijs autem beneficijs simplicibus etiam per Episcopum. Ita habetur ex cap. 1. de filijs Presbyterorum in 6.

Secunda est, vt sit saltem prima Clericali Tonsura initiatus, aliàs inhabilis censetur ad quoduis beneficium: id constat ex capite *Cum Deo*. 17. de rescriptis, & cap. *Ex litteris in 6.* de transactionibus. Requiritur, prætereà vt is, qui Ecclesiam parochialem adeptus est, promoueatur ad Ordinem Presbyteratus intra annum à tempore pacificæ possessionis, aliàs ipso iure beneficio illo priuatus censebitur. Ita capite *Liceat Canon.* 14. & cap. *Commissa* 35. de electione in 6. qui autem dignitatem, personatum, præbendam, portionem, & aliud simile beneficium in Ecclesijs Cathedralibus vel Collegiatis obtinet, tenetur infrà annum ordinem officio sibi proprio conuenientem suscipere, v. g. si ad Euangelium cantandum ratione officij sui deputatus est, Diaconatum suscipere debet; si ad Missam celebrandam, presbyteratum: In Ecclesijs tamen Cathedralibus tenentur Canonici intra annum ad Ordinem sacrum presbyteratus, aut diaconatus, vel saltem subdiaconatus promoueri vt statutum est in Concilio Tridentino, sess. 22. c. 4. & sess. 24. cap. 12. qui verò Episcopatum adeptus est, nisi munus consecrationis intra tres menses susceperit, ad fructuum perceptorum restitutionem tenetur: & si totidem posteà menses neglexerit, Episcopatu ipso iure priuatus est, ex eodem Concilio Tridentino sess. 23. c. 2.

Tertia est, vt non sit coniugio copulatus, & habetur c. 1 2. & 8 de Cle-

Clericis coniugatis, & in Trid.sess.22.c.4 Vnde si quis Clericus beneficium habens, & nondum sacro Ordine initiatus Matrimonium contrahat ipso iure, illud amittit, vt ex communi Doctorum consensu & Ecclesiæ praxi constat.

Quarta est, vt nulla sit censura irretitus aut irregularitate affectus, collatio enim beneficij facta excommunicato excommunicatione maiori, suspenso, interdicto, vel irregulari, nulla est, & ipso facto irrita, vt habetur ex c. *Postulatis* 7. de Clerico excommunicato cap. *Cum dilectus* 8. de consuetudine c. 1. de postulatione Prælatorum, & c. *Tanta* 18. de excessibus Prælatorum.

Quinta est, vt probis moribus, & doctrina sufficienti præditus sit id habetur ex capite *Cum in cunctis*, de electione, & ex Concilio Trid. sess. 24. c. 12.

Sexta denique est, vt habeat determinatam intentionem status Ecclesiastici, Ordinisque muneri suo necessarij, nec non in suscepto beneficio sincerè & bona fide Deo inseruiendi: id constat ex capite *Super inordinata* & cap. *Grani*, de præbendis, & ex communi Theologorum consensu docet Lessius cap. 34. dub. 26. vnde sequitur illum peccare mortaliter, qui acceptat beneficium aliquod absque recta & Deo grata intentione, sed solummodo vt fructus per aliquod tempus percipiat v.g. donec studiorum cursum absoluerit, vel opulentam vxorem inuenerit, vt ex Nauarro & alijs probat Lessius sup. qui etiam docet eundem teneri ad restitutionem fructuum perceptorum, nec posse beneficium illud licitè retinere.

ARTICVLVS IV.

De Horarum Canonicarum recitatione.

1 HORARVM Canonicarum nomine intelliguntur publicæ quædam ac determinatæ preces horis diurnis nocturnisque ab Ecclesiasticis personis ex sacrorum Canonum decreto, Ecclesiæ nomine, ad Deum persoluendæ, quæ etiam interdùm officij diuini vel Ecclesiastici nomine significantur.

Quatuor autem præsertim de Horarum Canonicarum recitatione quæri solent. Primum est, quinam ad horas illas recitandas obligentur. Secundum, quomodo horæ illæ recitari debeant, vt obligationi illi satisfiat. Tertium, quibus pœnis subiaceant illi qui recitare omittunt. Quartum denique, quæ sint causæ ab hac horarum recitatione excusantes.

QVÆSTIVNCVLA I.

Quænam personæ obligentur ad recitandas Horas Canonicas.

1 HORARVM Canonicarum recitandarum obligatio ex triplici capite oritur, nimirùm ex susceptione Ordinis sacri, ex beneficio Ecclesiastico, & ex religiosi status professione: ac proinde tria sunt genera personarum quæ ad recitationem illam obligantur: initiati sacris Ordinibus, beneficium aliquod obtinentes, ac Religiosi.

Atque in primis certum est, omnes & quoscunque Clericos in sacro aliquo Ordine constitutos, ad Horas Canonicas priuatim recitandas, sub culpa mortali obligari, etiamsi nullum Ecclesiasticum beneficium obtineant: Ita communiter Doctores, ac præsertim Angelus, Syluester, Azor. Couarruuias, Medina, Suarez, Toletus, & alij apud Laymann. tract. 1. de Horis Canonicis 4. & apertè constat tum ex capite *Dolentes*, de celebratione Missarum, tum maximè ex generali totius Ecclesiæ praxi & consuetudine, quæ vim legis obtinere meritò censetur, vt rectè obseruat Nauarrus c.7.n.2.

Certum est prætereà, omnes ac quoscunque Clericos beneficium aliquod Ecclesiasticum obtinentes, licet nullo sacro Ordine insignitos, ad easdem Horas Canonicas recitandas similiter obligari, vt habetur ex cap. *Quia per ambitiosam*, de rescriptis in 6. & ex Concilio Lateranensi sub Leone X. sess. 9. in Bulla reformationis: §. *Statuimus*, quam constitutionem posteà renouauit & explicauit Pius V. in Bulla sua 138. quæ refertur apud Nauarrum c.26.n.122.

Quod verò spectat ad Religiosos, quamuis quidam Doctores existiment illos ad Horarum Canonicarum recitationem minimè teneri, nisi vel sacrum aliquem Ordinem susceperint, vel speciali aliquo regulæ suæ statuto ad id obligentur; vera nihilominus & in praxi tenenda est contraria sententia, quæ asserit Religiosos omnes, ac singulos (exceptis nouitijs, ac laicis conuersis) qui profitentur Religionem Choro addictam, non minus quàm Clericos maioribus Ordinibus initiatos sub mortali peccato ad Horas Canonicas recitandas obligatos esse, idque vi generalis consuetudinis, quæ in omnibus religionibus choro addictis recepta est. Ita S. Antoninus, Bartholomæus, Medina, Emmanuel, Rodriquez, Suarez, Azorius, Valētia, Bellarminus, Lessius, & alij quos citat & sequitur Laymann. c. 4. de Horis Canonicis Toletus etiam lib.2.cap.12. non modo Religiosos, sed etiam Moniales professas ad easdem Horas recitandas obligari; quod tamen cum duplici limitatione intelligendum videtur.

Pri-

Prima est, vt illæ tantum ad id obligentur, quæ religionem choro addictam professæ sunt: vnde Religiosæ illæ, quæ se ad infirmorum obsequium totas deuouerunt, ab huiusmodi recitatione vtplurimum censentur immunes. Secunda est, vt ex instituto Ordinis sui, aliæ preces loco Canonicarum recitandæ, illis præscriptæ non sint: qua ratione Moniales illæ, quæ ex instituto suo ad recitandum Officium paruum B.M V. solummodò tenentur, ad maius Officium persoluendum non censentur obligatæ.

QVÆSTIVNCVLA II.

Quomodo Horæ Canonicæ recitari debeant.

1 QVATVOR in recitatione Horarum Canonicarum præsertim obseruanda sunt, qualitas scilicet illarum, ac integritas, & in ijs recitandis aptum tempus, & modus debitus.

Quod spectat ad primum, omnes qui ad Horas Canonicas obligantur, tenentur eas recitare iuxtà præscriptum Breuiarij Romani à Pio V. editi, & a Clemente VIII. reformati, exceptis Ecclesijs & Conuentibus, qui iam à ducentis annis ante illius editionem, alio Breuiario vsi fuerint, quibus permittitur vt illud deinceps retineant, nisi malint cum Episcopi seu Prælati & Capituli consensu Romanum Breuiarium acceptare. Ita expresse habetur in Bulla Pij V. ipsi Breuiario Romano præfixa. Addit Suarez tom.2. de relig.lib.4. c.11. postquam dictæ Ecclesiæ Breuiarium suum cum Romano semel commutarit, non posse deinceps, hoc relicto, suum antiquum accipere, eo quod Pontificiæ concessioni antiquum ritum retinendi, renunciasse censentur.

Quamuis autem in publica recitatione officij quæ fit in choro, vsus proprius cuiusque Ecclesiæ seruari debeat; & maximè deceat Clericos in priuata eiusdem Officij recitatione, Ecclesiæ ritum sequi; multi tamen Doctores probabiliter existimant, cuiuis extrà chorum licitum esse, posthabito Ecclesiæ suæ Breuiario, Romanum recitare. Ita Nauarrus, Rodriquez, Emanuel Sà, Lessius, & alij quos citat & sequitur Laymann.c.5.de Hor.Can.

2 Quod si (vt interdum contingere potest) ex inaduertentia, quis Officium mutet, v.g. Officium de Feria, pro Officio alicuius festi proprio recitet, quamuis laudabile sit vt postquam id aduerterit, Officium prætermissum repetat; ad id tamen sub peccato non obligatur; quia dummodo septem Horæ Canonicæ integræ recitentur, præceptum Ecclesiasticum quoad substantiam seruari censetur. Ita Syluester, Caietanus, Azorius, Lessius, & alij apud eundem

eundem Laymann.supr.qui tamen addit ex Suare, si Officium vtrumque sit æquiualens, consultum esse ea subiungere, si commodè fieri possit, quæ intermisso officio propria sunt: si autem officium, quod per errorem recitatum est, multo breuis sit, v.g. de Sancto, cum de Dominica fieri debuisset, compensationem aliquam esse faciendam, dicendo, v.g. nouem Psalmos ex primo Dominicæ Nocturno, ne tam notabilis pars Officij intermissa remaneat. Similiter si quis ex obliuione, vel ex aliqua causa ordinem Horarum inuerterit, si v.g. Vesperas recitauerit ante Sextam, aut Nonam, sufficit vt omissas horas repetat, nec enim vllum peccatum est, saltem mortiferum, ordinem horarum inuertere, cùm eiusmodi ordo extra Chorum non sit sub præcepto nisi secundario, & tanquam circumstantia minoris momenti, vt docet Lessius cap. 37. dub. 12.

3 Quod spectat ad secundum, septem sunt Horæ Canonicæ, scilicet Matutinum cum Laudibus, Prima, Tertia, Sexta, Nona, Vesperę, & Completorium, quæ singulæ integrè recitari debent, idque continuè & sine notabili interruptione, vt habetur capite. *Nihil*. 7. quęst. 1. capite *Nullus*, de consecrat. dist. 1. & in Concilio Basileensi sess. 21. cap. *Qualiter hora*. Sed difficultas est, quale sit peccatum, cùm quis horarum recitationem interrumpit. Respondetur nullum esse peccatum, si hæc interruptio fiat ex causa aliqua iusta, si vocetur quis à Superiore, vel si ex charitate vel necessitate aliquid faciendo occurrat, quod differri commodè non possit: si verò nulla eiusmodi causa subsit, Nauarrus cap. 16. tract. de or. existimat interruptionem illam sine peccato mortali fieri deliberatè non posse: alij tamen communiter censent, quantacumque sit interruptio illa, seclusо contemptu, non incurri nisi peccatum veniale, neque vllam esse obligationem officium aut horam inchoatam repetendi, quæ nullam vt plurimum inter se connexionem habeat, cum singuli Psalmi, imò singuli penè versiculi, per se suam significationem completam retineant. Ita Peltanus, Zechius, Caietanus, Suarez, Lessius, & alij, quos citat Laymann. sup. ca. 5. Monet tamen Comitolus li. 1. resp. quæst. 66. si interruptio quamuis iusta, diuturna tamen fuerit, consultum esse repetitionem facere saltem ab initio nocturni vel Psalmi, si id commodè fieri possit.

4 Quod spectat ad tertium, in recitatione quidē publica horarum tempus à legitima consuetudine præscriptum seruari debet: in priuata autem, etsi laudabile sit, vt singulæ horæ suis temporibus & interuallis recitentur, ad vitandum tamen peccatum mortale, sufficit vt recitentur eo interuallo, quod est inter medium noctis præcedentis & sequentis: qui enim intra illud tempus Horas recitauerit siue initio, siue in medio, siue in fine, satisfacit substantiæ præcepti, vt docet Tolet lib. 2. cap. 1. Lessius suprà, & alij communiter.

Quam-

Quamuis autem id citrà peccatum mortale fieri possit, nihilominus qui ex culpabili negligentia tempus Horis recitandis præscriptum notabiliter inuerteret, peccati venialis reatum haud dubiè incurreret, v.g. absque vlla causa summo mane Horas omnes etiam Vespertinas, & Cōpletoriū aut post meridiē Matutinū illius dieci recitaret.

Obseruat autem Lessius sup. ex consuetudine licitum esse Matutinum & Laudes recitare pridie, post Solis occasum, vt Caietanus, Nauarrus, & alij dicunt; imò etiam ante Solis occasm, post tempus Vesperarum & Completorij, vt docet S. Thomas quodlib. 5. art. 8. vnde vbi hæ absolui solent in Ecclesijs hora quarta pomeridiana, licitum erit priuatim nocturnum Officium sequentis diei inchoare, cui Laudes adiungi vel ab illo disiungi possunt, & in sequentem diem differri: paruæ autem horæ non possunt dici pridie, sed solum post mediam noctem; possunt tamen omnes vsque ad Vesperas exclusiue ob aliquam honestam causam recitari manè, teste Nauarro suprà; imò si causa iusta subsit, etiam Vesperæ adiungi possunt, vt censet idem Lessius, & vt satis aperte colligitur ex cap. 1. de celebratione Missarum: est autem iusta causa, si quis perspiciat se maiori cum deuotione aut animi tranquillitate, horas manè recitare; vel si vereatur ne in alijs temporibus occurrant occupationes aut interpellationes quæ animum distrahant: Optimè & appositè Hugo de Sancto Victore dixit, vt refert Paludanus in 4. dist. 15. quæstione 5. *Ante horam orare prouidentia esse; post horam, negligentia; in hora, obedientia.*

5 Quod denique ad 4. spectat in Concilio Lateranensi sub Innocentio III. cap. *Dolentes*, distinctè præcipitur *vt Diuinum Officium nocturnum pariter & diurnum studiosè ac deuotè celebretur.*

Studiosè *quoad officium oris*, vt Glossa interpretatur: id est, vt verba debitè proferantur, vt habetur in Concilio Basileensi. sess. 2. cap. *Qualiter Hora Canonica: vt non gutture, vel inter dentes, seu deglutiēdo, & syncopādo dictiones, vel verba, sed reuerēter verbis distinctis officium persoluatur.* Quāuis autem si id ex inaduertētia, aut infirmitate aliqua seu balbutie linguæ proueniat, nullum sit peccatum: si tamen ex negligentia aut culpabili præcipitatione, erit peccatum veniale quidem, si non sit magnus excessus; mortale verò si hæc omissio & syncopatio syllabarum ad notabilem aliquam partem Officij pertingat: quo casu recitans tenebitur id, quod indebitè prolatum est, repetere, vt docet Lessius cap. 37. dub. 10.

Deuotè *quoad officium cordis*: quod quidem requirit vt attentè & reuerenter Officium recitetur. Cum autem multiplex esse possit attentio, vel ad sola verba, vt rectè proferantur; vel ad verborum sensum, vt mente & corde percipiatur; vel ad Deum, quem vt præsentē recitans intuetur, ad eūque petitiones suas, & affectus dirigit,

aut circa quem occupatur, veritates aliquas, aut Mysteria fidei considerando, vt sic se ad eius amorem excitet; quæritur quænam attentio necessaria sit ad hoc vt quis Horarum recitandarum obligationi satisfaciat. Quidam Doctores, quos citat Lessius dub. 11. docent primam attentionem, quæ est ad sola verba rectè proferenda, esse sufficientem; quibus etiam subscribit Toletus lib. 2. cap. 12. Alij tamen probabiliùs existimant attentionem illam esse quidem necessariam: non tamen solam sufficere, nisi adsit quoque attentio ad sensum verborum, aut saltem generalis aliqua attentio ad Deum, aut ad ea quæ Dei sunt. Ita Ioannes Gerson, Maior, Sotus, Nauarrus, Caietanus, Suarez, Lessius, & plures alij quos citat Laymannus cap. 5. de Hor. can. quibus accedit authoritas S. Doctoris in 4. dist. 15. qu. 4. a. 2. q. 4. ad 2. & hæc sētētia videtur magis tutior, & in praxi tenēda: quis enim dixerit eum satisfacere præcepto recitandi Officium diuinum, qui animo spontè, & deliberatè vanis cogitationibus distracto, labijs solummodo verba illius Officij protulerit: Ecclesia certè præceptum illud imponendo, Ministris suis intendit, vt ab illis nomine totius populi Christiani Deus laudetur, exoretur, &c. quomodo verò Deus laudari, vel exorari poterit ab ijs, quibus ipse exprobat: *Populus hic labijs me honorat, cor autem eorum longè est à me*? Vnde etiam supradicti Doctores & nominatim Sanctus Thomas, censent distractiones illas voluntarias & deliberatas esse peccatum mortale, quando notabiliter durant; seu cum quis in parte aliqua notabili Officij voluntariè & deliberatè distrahitur, aut quando aduertens se distractionibus implicari, eas à se non abijcit: quamuis enim in Orationibus, ad quas nulla est obligatio, distractio quæuis, licet voluntaria, excluso contemptu, non sit nisi peccatum veniale, vt docet Caietanus, Sotus, Lessius, & alij apud Laymannum suprà; in ijs tamen precibus ad quas sub peccato mortali obligamur, distractio notabilis, absque peccato mortali admitti deliberatè non potest.

Neque dicas, Ecclesiam iudicare non posse de internis actibus, ergo nec illos præcipere; quia vt rectè docet Lessius suprà, Ecclesia potest præcipere actus internos, quando necessarij sunt, vt actus externi ab ea imperati sint actus virtutis: aliàs Ecclesiæ præcepti posset satisfieri per meram hypocrysim, & simulationem, quod quàm absurdum sit, nemo non videt.

Ex his patet ad debitam attentionem, in recitando Officio, requiri vt verba officij debitè proferantur, animo orandi & laudandi Deum; nec interim quidquam profanum spontè voluatur animo: sponte inquam: qui enim inuitus distraheretur, non peccaret, & in eius oratione semper reperiretur attentio, si non actualis, saltē virtualis, ratione primi propositi quod habuit inchoādo Officiū, & hæc

hæc virtualis attentio ficut in alijs actibus virtutis, fic etiam in oratione fufficit.

Porrò ad attentionem illam debitam non minimum confert reuerentia, tùm interior quam excitat fides; tùm exterior quæ ex illa interiori procedit, confiftitque in electione prudenti temporis, loci & externæ compofitionis idoneæ ad orandum; quamuis enim exteriores illæ circunftantiæ ex libera cuiufque electione pendeant, tamen maximè decet, vt is religionis actus cum tali geftu & habitu corporis fiat, quo debitum noftræ erga diuinam Maieftatem fubmiffionis affectum proteftemur; neque vllus eft qui fe non fateatur peccaffe, fi minùs modeftè & reuerenter Officium illud perfoluerit.

Eft autem præfertim cauendum, nedum quis Horas recitat, aliquas actiones fimul exerceat, quæ cum oratione cenfentur omnino incompatibiles, quale eft, v. g. fcribere, aut quid fimile facere; fieri enim poteft, tefte ipfa experientia, vt quis fimul & orationi & fcriptioni attendat, imo tunc ab alijs quibufcunque actionibus exterioribus abftinere confultiffimum eft, quæ vel attentionem minuere, vel reuerentiæ debitæ minùs congruere cenfentur.

QVÆSTIVNCVLA III.

Quibus pœnis fubiaceant ij, qui Horas Canonicas recitare omittunt.

1 CERTVM eft ex communi Doctorum confenfu, obligationem ad Horas Canonicas recitandas, grauem effe, & fub peccato mortali ex fuo genere, cũ fit ex virtute religionis, & in beneficiarijs, etiam ex virtute iuftitiæ Ita S. Antoninus, Medina, Suarez, & alij apud Laymann. cap. 2. de orat. in 6. Requiritur tamen omiffio materiæ notabilis, cuiufmodi eft integrum vnius diei officium, vel aliqua integra hora; imò Nauarrus capite 7. de orat. n. 6. exftimant omiffionem tertiæ partis vnius paruæ horæ, v. gr. vnius Pfalmi cum Hymno, effe peccatum mortale: quod tamen Leffio capite 34. dub. 9. nimis durum videtur.

Iam præter peccati mortalis reatum quem incurrit is, qui totum vnius diei Officium, vel aliquam notabilem illius partem recitare omittit, Concilium Lateranenfe fub Leone X. feff. 9. fpeciali Conftitutione, quæ poftmodum à Pio V. renouata fuit & explicata, vt fuprà initio huius articuli dictum eft, decreuit vt quiuis beneficiarius, qui elapfis fex menfibus à confecutione beneficij, fine legitimo impedimento officium diuinum recitare omiferit, pro tempore illius omiffionis teneatur ad fructuum reftitutionem.

2 Ex qua quidem conftitutione colligitur eum, qui primis fex

mensibus post adeptam beneficij possessionem, officium non recitauerit, peccare quidem grauiter: non tamen ad restitutionem teneri, vi illius constitutionis: quod si post illos sex menses elapsos adhuc omiserit, tunc ad faciendam restitutionem obligabitur, pro rata illius omissionis. Vnde qui per vnum diem officium omisit, tenetur illius diei fructus restituere, qui Matutinum tantùm omiserit, dimidiam partem; & sic, seruata proportione de aliis. Quæ quidem restitutio facienda est fabricæ, vel pauperibus, siue illius loci, vbi beneficium situm est, vel alterius.

Quamuis autem Concilium omnes fructus restituendos esse decreuerit; rectè tamen Sotus, Medina, Henriquez, Toletus, Lessius, & alij apud Layman. cap. 5. de Hor. Can. docent hoc illius decretum intelligi posse cum tali moderamine, vt beneficiarij, qui præter Horarum alia quoque habent annexa onera, eam solummodo fructuum partem restituant, quæ iudicio viri prudentis Horarum Canonicarum recitationi, seruata debita proportione, respondere censetur, qua ratione e. g. Toletus existimat Curatum teneri ad restituendã tertiam partem fructuum, Medina quartam sufficere dicit, Henriquez, & Emanuel Sà quintam: Laymannus supr. omnium optimè censet considerandum esse tùm quantitatem onerum & officiorum, quæ beneficiarius, siue Curatus, siue quilibet alius præter Horarum pensum præstare tenetur, & reipsa præstat, quæ quidem officia interdùm tam multa & grauia sunt, vt viri prudentis arbitrio sextuplo, imò interdum decuplo superent Officium Horarum Canonicarum: tùm etiam quantitatem redditum: fieri enim potest, vt redditus illi interdum vix æquent iustum vitæ stipendium, quod beneficiario ob aliorum munerum præstationem naturali iure deberetur: quibus omnibus perpensis, maiori cum æquitate determinari potest quæ restitutio ob supradictam Horarum omissionem iniungenda sit.

QVÆSTIVNCVLA. IV.

Quanam causa ab Horarum Canonicarum recitatione excusent.

1 PRIMA est grauis infirmitas, quæ talis est, vt sine magna difficultate, aut corporis periculo, Horariæ preces recitari posse non videantur: neque enim Ecclesia in eiusmodi casu obligare intendit, vt sumitur ex cap. *Clericus victum*, dist. 91. & docent Azor. Suarez, Toletus, & alij apud Laymann. cap. 6. de Hor. Can. In dubio autem, an talis sit infirmitas quæ excuset, iudicio Confessarij vel Medici, aut alterius Pij & prudentis viri standum est.

Secunda est grauis & repentina occupatio, quæ sine scandalo vel notabili

notabili detrimento proprio vel alieno omitti vel differri nequit, cum qua tamen Officij diuini recitatio moraliter loquendo, consistere non potest: v.g. si populi tumultus subitò exortus, sedandus sit; si Confessiones infirmorum excipiendæ, quæ nonnisi cum notabili periculo illorum differri possunt: si tamen recitatio illa intra eundem diem naturalem absque maxima difficultate anteponi vel postponi possit, id fieri deberet; Ita citati Authores apud eundem Laymann. suprà.

Tertia est recitandi impotentia, v.g. si quis iter faciens in terris Infidelium, amittat Breuiarium, nec aliud reperire possit, haud dubiè excusabitur, cùm ad impossibilia nemo teneatur.

Quæres vtrùm qui ob causas supradictas integrum diei Officium recitare non potest, teneatur saltem illius partem aliquam recitare, si possit. Nauarrus, Azor. Rodriquez, & alij apud Laymannum existimant, si v.g. quis maiorem saltem, vel præcipuam Officij partem, Matutinum cum Laudibus recitare possit, obligandum esse: non item si partem solùm minorem vel minus præcipuam, v.g. paruas Horas, vel etiam Vesperas: quod quamuis probabiliter dici possit, probabilior tamen videtur, & in praxi tenenda sententia Suarez lib. 4. de Horis Canonicis, cap. 78. num. 27. & Laymann. supr. qui censent eum qui commodè potest integram aliquam Officij Ecclesiastici Horam recitare, teneri ad illam recitãdam: quod si dubitet num possit vnam horam integram recitare, certus sit autem se non posse omnes, præsumere potest se omnino excusatum: in his enim casibus leges Ecclesiæ non obligant cum tanto rigore vt materiam anxietatis & scrupulorum pariant.

Quarta denique causa excusans à recitatione Horarum, est quando beneficiarius nondũ sacris Ordinibus initiatus, nullos, vel adeò tenues fructus è beneficio percipit, vt æstimabilem aliquam partem sustentationis non præbeant; quintam, v.g. aut sextam. Ita Sotus, Arragonius, Lessius, quos citat & sequitur Laymann. cap. 3. de benef. Quod intelligendum est, dummodo non stet per beneficiarium illũ, quo minùs beneficij sui fructus percipiat, neque illos aliquando percepturus sit, vt fusiùs explicat idem Laymãnus. Rectè tamen monet Lessius lib. 2. capite 34. dub. 31. eos, qui tenues reditus è beneficijs recipiunt, quamuis ad quotidianam Horarum recitationem non obligentur, obligari tamen ad Horas illas aliquoties per annum recitandas, aut saltem ad aliquas alias preces, v.g. ad recitandum Officium paruum B. V. singulis diebus Dominicis aut festiuis: quod iudicio pij & prudentis Confessarij determinari debet.

ARTICVLVS V.

Explicantur reliqua iuxta Canonicas sanctiones ad Clericalis vitæ disciplinam spectantia.

1 CONCILIVM Tridentinum sess. 21. capite 1. de reform. totius disciplinæ Ecclesiasticæ Summam paucis complecti volens, hoc decretum scitu & obseruatu dignissimum condidit: quod integrum hic exscripsimus. *Nihil est*, inquit, *quod alios magis ad pietatem & Dei cultum assidue instruat, quàm eorum vita & exemplum, qui se diuino ministerio dicarunt. Cum enim à rebus sæculi in altiorem sublati locum suspiciantur: in eos tamquam in speculum, reliqui oculos conijciunt, ex ijsque sumunt quod imitentur. Quapropter sic decet omnino Clericos in sortem Domini vocatos, vitam moresque suos omnes, cõponere, vt habitu, vt gestu, incessu, sermone, alijsque omnibus rebus nihil nisi graue, moderatum, ac religione plenum præ seferant: leuia etiam delicta, quæ in ipsis maxima essent, effugiant, vt eorum actiones cunctis afferant venerationem. Cum igitur, quo maiore in Ecclesia Dei & vtilitate & ornamento hæc sunt, ita etiam diligentius sint obseruanda: statuit sancta Synodus, vt quæ alias à summis Pontificibus & à sacris Concilijs de Clericorum vita, honestate, cultu, doctrinaque retinenda, ac simul de luxu, comessationibus, choreis, aleis, lusibus, ac quibuscumque criminibus, nec non de sæcularibus negotijs, fugiendis, copiose ac salubriter sancita fuerunt, eadem in posterum ijsdem pœnis vel maioribus, arbitrio Ordinarij imponendis, obseruentur: nec appellatio excusationem hanc, quæ ad morum correctionem pertinet, suspendat. Si qua verò ex ijs in desuetudinem abijsse cõpererint, ea quamprimum in vsum reuocari, & ab omnibus accurate custodiri studeant non obstantibus consuetudinibus quibuscunque, ne subditorum neglectæ emendationis ipsi condignas, Deo vindice, pœnas persoluant.*

2 Ex quo quidem decreto illud præ ceteris habetur hanc fuisse Concilij mentem, vt quæ olim circa vitam, mores, honestatemque Clericorum salubriter sancita fuerant, eadem etiam nunc religiosè obseruarentur: & si quæ in desuetudinem abijssent, in pristinum vsum reuocarentur, & ab omnibus accuratè custodirentur: quapropter operæ pretium duximus, præcipuas ipsius Ecclesiæ super reliquis Ecclesiasticæ disciplinè partibus sanctiones excerpere, easque ex vniuerso iure Canonico collectas sub vnum veluti aspectum ponere, vt quiuis Christi Domini Clero adscriptus, præ oculis habere possit quid secũdùm ipsius Ecclesiæ vota & decreta in eo requiratur, vt (sicut loquitur Apostolus Eph. 4.) *dignè ambulet ea vocatione qua vocatus est.*

Ma-

Maioris autem facilitatis & perſpicuitatis gratia, quæ dicenda ſuperſunt in breues titulos digeſſimus, & cuique vnum aut alterum canonem attexuimus, aliorum præcipuorum decretorum ſi quę ſint, locis tantum breuiter adnotatis.

Quod ſacris Ordinibus initiati, perpetuam continentiam ſeruare teneantur.

1 MINISTRI *altaris Presbyteri, ſiue Diaconi ad Dominicatales eligantur Officia, qui continentiam ſeruent*, S. Lucius Papa diſt. 81. cap. *Miniſtri*.

Nullus Subdiaconorum ad nuptias tranſire aliqua prauaricatione præſumat. Concil. Romanum ſub S. Syluestro cap. 8.

Cauendum eſt his, Diaconis ſcilicet & Subdiaconis, *ne quandoque ſponſionis ſuæ immemores ad terrenas nuptias aut furtiuos concubitus vltro recurrant, quod ſi forte fecerint, vt ſacrilegij rei ab Eccleſia habeantur extranei*. Concilium Toletanum 2. c. 1. Idem habetur quoque conſtitutum in Concil. Romano ſub Nicolao II. ca. 3. in alio Concil. Romano ſub Caliſto II. ca. 20. in Concil. Carthaginenſi I. cap. 3. & 4. & in pluribus aliis.

Quare S. Gregorius Papa lib. 1. Epiſt. 42. ſapienter edixit, *vt nullus ad miniſterium altaris accedat, niſi cuius caſtitas ante ſuſceptum miniſterium fuerit approbata*.

Quoniam verò adeò ſublimis & ardua virtus inter tot huius vitæ ille cebras, nonniſi adhibita ſumma cautela ſeruari poteſt, ad euitanda pericula, ſapienter ab Eccleſia prouiſum eſt.

Ne ſacri Eccleſiæ Miniſtri in eadem domo cum fœminis commorentur.

1 INTERDIXIT *per omnia magna Synodus, non Epiſcopo, non Presbytero, non Diacono, nec alicui omnium qui in Clero eſt, licere ſub introductam habere mulierem, niſi forte aut materteram, aut eas tantum perſonas quæ ſuſpiciones effugiunt*. Concilij Nicænum c. 3.

Idem habetur in Conc. Aquiſgranenſi II. part. 3. cap. 11. Carthaginenſi III. ca. 7. Carthaginenſi IV. ca. 46. Aurelianenſi III. ca. 4. Turonenſi II. cap. 10. Toletano IV. cap. 41. Nannetenſi cap. 3. Mentenſi c. 3. *Ancillas ab eadem manſione, in qua Clericus manet, placuit remoueri* Agathenſi cap. 11.

Concilium autem Moguntinum (habetur capite *Inhibendum eſt*, extra de cohabitatione Clericorum & mulierum) prohibuit, *Ne Sacerdos etiam mulieres illas, quas canones concedunt, matrem, ami-*

tam, & sororem secum in eadem domo retineat, quia instigante diabolo & in illis scelus perpetratum reperitur, aut etiam impedisse quis earum.

Certè S. Gregorius Papa lib. 7. Epist. 39. refert: *quod beatus Augustinus nec cum sorores habitare consenserit, dicens, qua cum sorore mea sunt serore meanon sunt. Docti ergo viri cautela, magna nobis debet esse instructio.*

Appositè S. Hieronymus Epist. ad Nepot. de vita Clericorum: *Hospitioium*, inquit, *tuum aut nunquam aut raro mulierum pedes terant: omnes puellas & virgines Christi, aut aqualiter ignora, aut aqualiter dilige: ne sub eodem tecto manseris, nec in praterita castitate confidas, nec Dauide sanctior, nec Salomone sapientior pores esse &c. agrotanti tibi sanctus quilibet frater assistat, & germana vel mater, &c. periculose tibi ministrat, cuius vultum frequenter attendis, &c. caueto omnes suspiciones: & quidquid probabiliter fingi potest, ne fingatur ante deuita.* Et in Epist. ad Oceanum. *Prima*, inquit, *tentamenta sunt Clericorum, feminarum frequentes accessus: iste sexus reprehensibiles exhibet clericos: quid tibi re vera cum faminis qui ad altare cum Domino fabularis? te in publico cuncti, te in agro rustici, aratores, ac viniteres quotidie lacerabunt, si contra depositum fidei cum feminis habitare contendis, &c. mihi crede, non potest toto corde habitare eum Domino qui faminarum accessibus copulatur.*

Porrò quanto horrore crimen huic sacræ continentiæ oppositum prosecuti sint SS. Patres in Sacerdotibus aliisque altaris ministris, hinc patet, quod cum varijs Concilijs graues pœnæ depositionis, exilij, &c. ea de causa impositæ fuerint; In Concilio Eliberitano, can. 8. summo quidem, sed tamen iustissimo rigore sancitum fuerit, vt *si quis Episcopus, Sacerdos, aut Diaconus infandum hoc mœchia crimen perpetrarit, etiam in fine vita, Corporis Christi communione priuetur*: quem rigorem licet posterioribus sæculis Ecclesia ob causas iustissimas remiserit, nihil tamen hæc eius remissio de sacrilegij huius enormitate diminuit; quod semper æque dignum censeri debet, quod pœna illa, imo adhuc longè grauiori plectatur, si quæ in hac vita reperiri possit.

Ne Clerici temperantia modum in victu exeedant.

4 A CRAPVLA *& ebrietate omnes Clerici diligenter abstineant, &c. Nec ab bibendum quispiam incitetur, &c. Si quis autem super his seculpabilē exhibuerit nisi à Superiore commonitus satisfecerit, ab officio suspendatur.* Concilium Lateranense sub Innocentio III. c. 15.

Ante

Ante omnia Clericis vitetur ebrietas, quæ omnium vitiorum fomes ac nutrix est; itaque eum quem ebrium fuisse constiterit, triginta dierum spatio à communione statuimus submouendum. Concil. Agathense cap. 4.

Ad euitandum excessum illum cibi & potus, maximè conducit si tabernæ, cauponæ, & similia loca vitentur in quibus temperantia omnis & sobrietas vtplurimum periclitatur; ideo sæpius prohibitum fuit, ne Clerici eiusmodi loca edendi & bibendi causa ingrediantur, nisi causa necessitatis, quando sunt in itinere constituti. Ita expressè habetur in Conc. Lateranensi sub Innocentio III. capite 16. Conc. Carthaginensi 3. cap. 27. Laodicensi cap. 24. Aquisgranensi 2. par. 3. c. 7. Cabilonensi cap. 4. & alijs.

5 Neque solùm cauponas, & alia similia loca, sed etiam conuiuia præsertim nuptialia, Clericis euitanda esse censuit Concilium Agathense cap. 39. & habetur dist. 34. his verbis, *Presbyteri, Diaconi, Subdiaconi, vel deinceps, quibus ducendi vxores licentia non est, etiam aliarum nuptiarum euitent conuiuia, ne his cœtibus misceantur, vbi amatoria cantantur & turpia, aut obscœni motus corporis, choreis & saltationibus efferuntur, ne auditus aut obtutus sacris Mysterijs deputati, turpium spectaculorum atque verborum contagione polluãtur.*

Præterea Concilium Toletanum 3. cap. 7. mensam Clericalem lectione sacra condiri voluit. *Pro reuerentia* inquit, *Dei Sacerdotum, id vniuersa sancta constituit Synodus, vt (quia solent crebrò mensis otiosæ fabulæ interponi) in omni Sacerdotali conuiuio lectio diuinarum scripturarum misceatur, per hoc enim animæ ædificantur ad bonum, & fabulæ non necessariæ prohibentur.*

Ne Clerici sæcularium negotiorum procuratoribus implicentur.

6 PERVENIT *ad sanctam Synodum, quia de ijs qui in Clero connumerantur, quidam propter turpis lucri gratiam, alienarum possessionum conductiones, & causas sæculares suscipiunt, & à sacris quidem officijs se per desidiam separant, ad domos autem sæcularium concurrunt, & substantiarum eorum gubernationes auaritiæ causa suscipiunt. Decreuit ergo Sancta Synodus nullum Clericum deinceps aut Monachum conducere possessiones, aut misceri sæcularibus procurationibus, nisi fortè qui legibus ad minorum ætatum tutelas, siue curationes inexcusabiles attrahitur, aut cui ciuitatis ipsius Episcopus Ecclesiasticarum rerum commiserit gubernacula, & orphanorũ ac viduarũ, quæ indefensæ sunt, & earũ personarũ, quæ maximè Ecclesiastico indigẽt adminiculo propter timorẽ Dei. Si quis verò trãsgressus fuerit hæc præcepta, correctioni Ecclesiasticæ subiaceat.*

Con-

eundem Laymann.supr.qui tamen addit ex Suare, si Officium vtrumque sit æquiualens, consultum esse ea subiungere, si commodè fieri possit, quæ intermisso officio propria sunt: si autem officium, quod per errorem recitatum est, multo breuis sit, v.g. de Sancto, cum de Dominica fieri debuisset, compensationem aliquam esse faciendam, dicendo, v.g. nouem Psalmos ex primo Dominicæ Nocturno, ne tam notabilis pars Officij intermissa remaneat. Similiter si quis ex obliuione, vel ex aliqua causa ordinem Horarum inuerterit, si v.g. Vesperas recitauerit ante Sextam, aut Nonam, sufficit vt omissas horas repetat, nec enim vllum peccatum est, saltem mortiferum, ordinem horarum inuertere, cùm eiusmodi ordo extra Chorum non sit sub præcepto nisi secundario, & tanquam circumstantia minoris momenti, vt docet Lessius cap. 37. dub. 12.

3 Quod spectat ad secundum, septem sunt Horæ Canonicæ, scilicet Matutinum cum Laudibus, Prima, Tertia, Sexta, Nona, Vesperę, & Completorium, quæ singulæ integrè recitari debent, idque continuè & sine notabili interruptione, vt habetur capite. *Nihil.* 7. quęst. 1. capite *Nullus*, de consecrat. dist. 1. & in Concilio Basileensi sess. 21. cap. *Qualiter hora*. Sed difficultas est, quale sit peccatum, cùm quis horarum recitationem interrumpit. Respondetur nullum esse peccatum, si hæc interruptio fiat ex causa aliqua iusta, si vocetur quis à Superiore, vel si ex charitate vel necessitate aliquid faciendo occurrat, quod differri commodè non possit: si verò nulla eiusmodi causa subsit, Nauarrus cap. 16. tract. de or. existimat interruptionem illam sine peccato mortali fieri deliberatè non posse: alij tamen communiter censent, quantacumque sit interruptio illa, secluso contemptu, non incurri nisi peccatum veniale, neque vllam esse obligationem officium aut horam inchoatam repetendi, quæ nullam vt plurimum inter se connexionem habeat, cum singuli Psalmi, imò singuli penè versiculi, per se suam significationem completam retineant. Ita Peltanus, Zechius, Caietanus, Suarez, Lessius, & alij, quos citat Laymann. sup. ca. 5. Monet tamen Comitolus li. 1. resp. quæst. 66. si interruptio quamuis iusta, diuturna tamen fuerit, consultum esse repetitionem facere saltem ab initio nocturni vel Psalmi, si id commodè fieri possit.

4 Quod spectat ad tertium, in recitatione quidē publica horarum tempus à legitima consuetudine præscriptum seruari debet: in priuata autem, etsi laudabile sit, vt singulæ horæ suis temporibus & interuallis recitentur, ad vitandum tamen peccatum mortale, sufficit vt recitentur eo interuallo, quod est inter medium noctis præcedentis & sequentis: qui enim intra illud tempus Horas recitauerit siue initio, siue in medio, siue in fine, satisfacit substantiæ præcepti, vt docet Tolet lib. 2. cap. 1. Lessius suprà, & alij communiter.

Quam-

Quamuis autem id citrà peccatum mortale fieri possit, nihilominus qui ex culpabili negligentia tempus Horis recitandis præscriptum notabiliter inuerteret, peccati venialis reatum haud dubiè incurreret, v.g. absque vlla causa summo mane Horas omnes etiam Vespertinas, & Cōpletoriū aut post meridiē Matutinū illius dieci recitaret.

Obseruat autem Lessius sup. ex consuetudine licitum esse Matutinum & Laudes recitare pridie, post Solis occasum, vt Caietanus, Nauarrus, & alij dicunt; imò etiam ante Solis occasm, post tempus Vesperarum & Completorij, vt docet S. Thomas quodlib. 5. art. 8. vnde vbi hæ absolui solent in Ecclesijs hora quarta pomeridiana, licitum erit priuatim nocturnum Officium sequentis diei inchoare, cui Laudes adiungi vel ab illo disiungi possunt, & in sequentem diem differri: paruæ autem horæ non possunt dici pridie, sed solum post mediam noctem; possunt tamen omnes vsque ad Vesperas exclusiue ob aliquam honestam causam recitari manè, teste Nauarro suprà; imò si causa iusta subsit, etiam Vesperæ adiungi possunt, vt censet idem Lessius, & vt satis aperte colligitur ex cap. 1. de celebratione Missarum: est autem iusta causa, si quis perspiciat se maiori cum deuotione aut animi tranquillitate, horas manè recitare; vel si vereatur ne in alijs temporibus occurrant occupationes aut interpellationes quæ animum distrahant: Optimè & appositè Hugo de Sancto Victore dixit, vt refert Paludanus in 4. dist. 15. quæstione 5. *Ante horam orare prouidentia esse; post horam, negligentia; in hora, obedientia.*

5 Quod denique ad 4. spectat in Concilio Lateranensi sub Innocentio III. cap. *Dolentes*, distinctè præcipitur *vt Diuinum Officium nocturnum pariter & diurnum studiosè ac deuotè celebretur.*

Studiosè *quoad officium oris*, vt Glossa interpretatur: id est, vt verba debitè proferantur, vt habetur in Concilio Basileensi. sess. 2. cap. *Qualiter Hora Canonica: vt non gutture, vel inter dentes, seu deglutiēdo, & syncopādo dictiones, vel verba, sed reuerēter verbis distinctis officium persoluatur.* Quāuis autem si id ex inaduertētia, aut infirmitate aliqua seu balbutie linguæ proueniat, nullum sit peccatum: si tamen ex negligentia aut culpabili præcipitatione, erit peccatum veniale quidem, si non sit magnus excessus; mortale verò si hæc omissio & syncopatio syllabarum ad notabilem aliquam partem Officij pertingat: quo casu recitans tenebitur id, quod indebitè prolatum est, repetere, vt docet Lessius cap. 37. dub. 10.

Deuotè *quoad officium cordis*: quod quidem requirit vt attentè & reuerenter Officium recitetur. Cum autem multiplex esse possit attentio, vel ad sola verba, vt rectè proferantur; vel ad verborum sensum, vt mente & corde percipiatur; vel ad Deum, quem vt præsentē recitans intuetur, ad eūque petitiones suas, & affectus dirigit,

aut circa quem occupatur, veritates aliquas, aut Mysteria fidei considerando, vt sic se ad eius amorem excitet; quæritur quænam attentio necessaria sit ad hoc vt quis Horarum recitandarum obligationi satisfaciat. Quidam Doctores, quos citat Lessius dub. 11. docent primam attentionem, quæ est ad sola verba rectè proferenda, esse sufficientem; quibus etiam subscribit Toletus lib. 2. cap. 12. Alij tamen probabiliùs existimant attentionem illam esse quidem necessariam: non tamen solam sufficere, nisi adsit quoque attentio ad sensum verborum, aut saltem generalis aliqua attentio ad Deum, aut ad ea quæ Dei sunt. Ita Ioannes Gerson, Maior, Sotus, Nauarrus, Caietanus, Suarez, Lessius, & plures alij quos citat Laymannus cap. 5. de Hor. can. quibus accedit authoritas S. Doctoris in 4. dist. 15. qu. 4. a. 2. q. 4. ad 2. & hæc sētētia videtur magis tutior, & in praxi tenēda: quis enim dixerit eum satisfacere præcepto recitandi Officium diuinum, qui animo spontè, & deliberatè vanis cogitationibus distracto, labijs solummodo verba illius Officij protulerit: Ecclesia certè præceptum illud imponendo, Ministris suis intendit, vt ab illis nomine totius populi Christiani Deus laudetur, exoretur, &c. quomodo verò Deus laudari, vel exorari poterit ab ijs, quibus ipse exprobat: *Populus hic labijs me honorat, cor autem eorum longe est à me*? Vnde etiam supradicti Doctores & nominatim Sanctus Thomas, censent distractiones illas voluntarias & deliberatas esse peccatum mortale, quando notabiliter durant; seu cum quis in parte aliqua notabili Officij voluntariè & deliberatè distrahitur, aut quando aduertens se distractionibus implicari, eas à se non abijcit: quamuis enim in Orationibus, ad quas nulla est obligatio, distractio quæuis, licet voluntaria, excluso contemptu, non sit nisi peccatum veniale, vt docet Caietanus, Sotus, Lessius, & alij apud Laymannum suprà; in ijs tamen precibus ad quas sub peccato mortali obligamur, distractio notabilis, absque peccato mortali admitti deliberatè non potest.

Neque dicas, Ecclesiam iudicare non posse de internis actibus; ergo nec illos præcipere; quia vt rectè docet Lessius suprà, Ecclesia potest præcipere actus internos, quando necessarij sunt, vt actus externi ab ea imperati sint actus virtutis: aliàs Ecclesiæ præceptis posset satisfieri per meram hypocrysim, & simulationem, quod quàm absurdum sit, nemo non videt.

Ex his patet ad debitam attentionem, in recitando Officio, requiri vt verba officij debitè proferantur, animo orandi & laudandi Deum; nec interim quidquam profanum spontè voluatur animo: sponte inquam: qui enim inuitus distraheretur, non peccaret, & in eius oratione semper reperiretur attentio, si non actualis, saltē virtualis, ratione primi propositi quod habuit inchoādo Officiū, &

hæc

hæc virtualis attentio sicut in alijs actibus virtutis, sic etiam in oratione sufficit.

Porrò ad attentionem illam debitam non minimum confert reuerentia, tùm interior quam excitat fides; tùm exterior quæ ex illa interiori procedit, consistitque in electione prudenti temporis, loci & externæ compositionis idoneæ ad orandum; quamuis enim exteriores illæ circunstantiæ ex libera cuiusque electione pendeant, tamen maximè decet, vt is religionis actus cum tali gestu & habitu corporis fiat, quo debitum nostræ erga diuinam Maiestatem submissionis affectum protestemur; neque vllus est qui se non fateatur peccasse, si minùs modestè & reuerenter Officium illud persoluerit.

Est autem præsertim cauendum, nedum quis Horas recitat, aliquas actiones simul exerceat, quæ cum oratione censentur omnino incompatibiles, quale est, v. g. scribere, aut quid simile facere; fieri enim potest, teste ipsa experientia, vt quis simul & orationi & scriptioni attendat, imo tunc ab alijs quibuscunque actionibus exterioribus abstinere consultissimum est, quæ vel attentionem minuere, vel reuerentiæ debitæ minùs congruere censentur.

QVÆSTIVNCVLA III.

Quibus pœnis subiaceant ij, qui Horas Canonicas recitare omittunt.

1 CERTVM est ex communi Doctorum consensu, obligationem ad Horas Canonicas recitandas, grauem esse, & sub peccato mortali ex suo genere, cũ sit ex virtute religionis, & in beneficiarijs, etiam ex virtute iustitiæ Ita S. Antoninus, Medina, Suarez, & alij apud Laymann. cap. 2. de orat. in 6. Requiritur tamen omissio materiæ notabilis, cuiusmodi est integrum vnius diei officium, vel aliqua integra hora; imò Nauarrus capite 7. de orat. n. 6. existimant omissionem tertiæ partis vnius paruæ horæ, v. gr. vnius Psalmi cum Hymno, esse peccatum mortale: quod tamen Lessio capite 34. dub. 9. nimis durum videtur.

Iam præter peccati mortalis reatum quem incurrit is, qui totum vnius diei Officium, vel aliquam notabilem illius partem recitare omittit, Concilium Lateranense sub Leone X. sess. 9. speciali Constitutione, quæ postmodum à Pio V. renouata fuit & explicata, vt suprà initio huius articuli dictum est, decreuit vt quiuis beneficiarius, qui elapsis sex mensibus à consecutione beneficij, sine legitimo impedimento officium diuinum recitare omiserit, pro tempore illius omissionis teneatur ad fructuum restitutionem.

2 Ex qua quidem constitutione colligitur eum, qui primis sex

mensibus post adeptam beneficij possessionem, officium non recitauerit, peccare quidem grauiter: non tamen ad restitutionem teneri, vi illius constitutionis: quod si post illos sex menses elapsos adhuc omiserit, tunc ad faciendam restitutionem obligabitur, pro rata illius omissionis. Vnde qui per vnum diem officium omisit, tenetur illius diei fructus restituere, qui Matutinum tantùm omiserit, dimidiam partem; & sic, seruata proportione de aliis. Quæ quidem restitutio facienda est fabricæ, vel pauperibus, siue illius loci, vbi beneficium situm est, vel alterius.

Quamuis autem Concilium omnes fructus restituendos esse decreuerit; rectè tamen Sotus, Medina, Henriquez, Toletus, Lessius, & alij apud Layman. cap. 5. de Hor. Can. docent hoc illius decretum intelligi posse cum tali moderamine, vt beneficiarij, qui præter Horarum alia quoque habent annexa onera, eam solummodo fructuum partem restituant, quæ iudicio viri prudentis Horarum Canonicarum recitationi, seruata debita pròportione, respondere censetur, qua ratione e. g. Toletus existimat Curatum teneri ad restituendã tertiam partem fructuum, Medina quartam sufficere dicit, Henriquez, & Emanuel Sà quintam: Laymannus supr. omnium optimè censet considerandum esse tùm quantitatem onerum & officiorum, quæ beneficiarius, siue Curatus, siue quilibet alius præter Horarum pensum præstare tenetur, & reipsa præstat, quæ quidem officia interdùm tam multa & grauia sunt, vt viri prudentis arbitrio sextuplo, imò interdum decuplo superent Officium Horarum Canonicarum: tùm etiam quantitatem redditu um: fieri enim potest, vt redditus illi interdum vix æquent iustum vitæ stipendium, quod beneficiario ob aliorum munerum præstationem naturali iure deberetur: quibus omnibus perpensis, maiori cum æquitate determinari potest quæ restitutio ob supradictam Horarum omissionem iniungenda sit.

QVÆSTIVNCVLA. IV.

Quænam causæ ab Horarum Canonicarum recitatione excusent.

1 PRIMA est grauis infirmitas, quæ talis est, vt sine magna difficultate, aut corporis periculo, Horariæ preces recitari posse non videantur: neque enim Ecclesia in eiusmodi casu obligare intendit, vt sumitur ex cap. *Clericus victum*, dist. 91. & docent Azor. Suarez, Toletus, & alij apud Laymann. cap. 6. de Hor. Can. In dubio autem, an talis sit infirmitas quæ excuset, iudicio Confessarij vel Medici, aut alterius Pij & prudentis viri standum est.

Secunda est grauis & repentina occupatio, quæ sine scandalo vel notabili

notabili detrimento proprio vel alieno omitti vel differri nequit, cum qua tamen Officij diuini recitatio moraliter loquendo, consistere non potest: v.g. si populi tumultus subitò exortus, sedandus sit; si Confessiones infirmorum excipiendæ, quæ nonnisi cum notabili periculo illorum differri possunt: si tamen recitatio illa intra eundem diem naturalem absque maxima difficultate anteponi vel postponi possit, id fieri deberet; Ita citati Authores apud eundem Laymann. suprà.

Tertia est recitandi impotentia, v.g. si quis iter faciens in terris Infidelium, amittat Breuiarium, nec aliud reperire possit, haud dubiè excusabitur, cùm ad impossibilia nemo teneatur.

Quæres vtrùm qui ob causas supradictas integrum diei Officium recitare non potest, teneatur saltem illius partem aliquam recitare, si possit. Nauarrus, Azor. Rodriquez, & alij apud Laymannum existimant, si v.g. quis maiorem saltem, vel præcipuam Officij partem, Matutinum cum Laudibus recitare possit, obligandum esse: non item si partem solùm minorem vel minus præcipuam, v.g. paruas Horas, vel etiam Vesperas: quod quamuis probabiliter dici possit, probabilior tamen videtur, & in praxi tenenda sententia Suarez lib. 4. de Horis Canonicis, cap. 78. num. 27. & Laymann. supr. qui censent eum qui commodè potest integram aliquam Officij Ecclesiastici Horam recitare, teneri ad illam recitãdam: quod si dubitet num possit vnam horam integram recitare, certus sit autem se non posse omnes, præsumere potest se omnino excusatum: in his enim casibus leges Ecclesiæ non obligant cum tanto rigore vt materiam anxietatis & scrupulorum pariant.

Quarta denique causa excusans à recitatione Horarum, est quando beneficiarius nondũ sacris Ordinibus initiatus, nullos, vel adeò tenues fructus è beneficio percipit, vt æstimabilem aliquam partem sustentationis non præbeant; quintam, v.g. aut sextam. Ita Sotus, Arragonius, Lessius, quos citat & sequitur Laymann. cap. 3. de benef. Quod intelligendum est, dummodo non stet per beneficiarium illũ, quo minùs beneficij sui fructus percipiat, neque illos aliquando percepturus sit, vt fusiùs explicat idem Laymãnus. Rectè tamen monet Lessius lib. 2. capite 34. dub. 31. eos, qui tenues reditus è beneficijs recipiunt, quamuis ad quotidianam Horarum recitationem non obligentur, obligari tamen ad Horas illas aliquoties per annum recitandas, aut saltem ad aliquas alias preces, v.g. ad recitandum Officium paruum B. V. singulis diebus Dominicis aut festiuis: quod iudicio pij & prudentis Confessarij determinari debet.

ARTICVLVS V.

Explicantur reliqua iuxta Canonicas sanctiones ad Clericalis vitæ disciplinam spectantia.

1 CONCILIVM Tridentinum sess. 21. capite 1. de reform. totius disciplinæ Ecclesiasticæ Summam paucis complecti volens, hoc decretum scitu & obseruatu dignissimum condidit: quod integrum hic exscripsimus. *Nihil est*, inquit, *quod alios magis ad pietatem & Dei cultum assidue instruat, quàm eorum vita & exemplum, qui se diuino ministerio dicarunt. Cum enim à rebus sæculi in altiorem sublati locum suspiciantur: in eos tamquam in speculum, reliqui oculos conijciunt, ex ijsque sumunt quod imitentur. Quapropter sic decet omnino Clericos in sortem Domini vocatos, vitam moresque suos omnes, cōponere, vt habitu, vt gestu, incessu, sermone, alijsque omnibus rebus nihil nisi graue, moderatum, ac religione plenum præ se ferant: leuia etiam delicta, quæ in ipsis maxima essent, effugiant, vt eorum actiones cunctis afferant venerationem. Cum igitur, quo maiore in Ecclesia Dei & vtilitate & ornamento hæc sunt, ita etiam diligentius sint obseruanda: statuit sancta Synodus, vt quæ alias à summis Pontificibus & à sacris Concilijs de Clericorum vita, honestate, cultu, doctrinaque retinenda, ac simul de luxu, comessationibus, choreis, aleis, lusibus, ac quibuscumque criminibus, nec non de sæcularibus negotijs, fugiendis, copiose ac salubriter sancita fuerunt, eadem in posterum ijsdem pœnis vel maioribus, arbitrio Ordinarij imponendis, obseruentur: nec appellatio excusationem hanc, quæ ad morum correctionem pertinet, suspendat. Si qua verò ex ijs in desuetudinem abijsse cōpererint, ea quamprimum in vsum reuocari, & ab omnibus accurate custodiri studeant non obstantibus consuetudinibus quibuscunque, ne subditorum neglectæ emendationis ipsi condignas, Deo vindice, pœnas persoluant.*

2 Ex quo quidem decreto illud præ ceteris habetur hanc fuisse Concilij mentem, vt quæ olim circa vitam, mores, honestatemque Clericorum salubriter sancita fuerant, eadem etiam nunc religiosè obseruarentur: & si quæ in desuetudinem abijssent, in pristinum vsum reuocarentur, & ab omnibus accuratè custodirentur: quapropter operæ pretium duximus, præcipuas ipsius Ecclesiæ super reliquis Ecclesiasticæ disciplinè partibus sanctiones excerpere, easque ex vniuerso iure Canonico collectas sub vnum veluti aspectum ponere, vt quiuis Christi Domini Clero adscriptus, præ oculis habere possit quid secūdùm ipsius Ecclesiæ vota & decreta in eo requiratur, vt (sicut loquitur Apostolus Eph. 4.) *dignè ambulet ea vocatione a qua vocatus est.*

Ma-

Maioris autem facilitatis & perspicuitatis gratia, quæ dicenda, supersunt in breues titulos digessimus, & cuique vnum aut alterum canonem attexuimus, aliorum præcipuorum decretorum si quę sint, locis tantum breuiter adnotatis.

Quod sacris Ordinibus initiati, perpetuam continentiam seruare teneantur.

1 MINISTRI *altaris Presbyteri, siue Diaconi ad Dominicales eligantur Officia, qui continentiam seruent*, S. Lucius Papa dist. 81. cap. *Ministri*.

Nullus Subdiaconorum ad nuptias transire aliqua prauaricatione præsumat. Concil. Romanum sub S. Syluestro cap. 8.

Cauendum est his, Diaconis scilicet & Subdiaconis, *ne quandoque sponsionis suæ immemores ad terrenas nuptias aut furtiuos concubitus vltro recurrant, quod si forte fecerint, vt sacrilegij rei ab Ecclesia habeantur extranei*. Concilium Toletanum 2. c. 1. Idem habetur quoque constitutum in Concil. Romano sub Nicolao II. ca. 3. in alio Concil. Romano sub Calisto II. ca. 20. in Concil. Carthaginensi I. cap. 3. & 4. & in pluribus aliis.

Quare S. Gregorius Papa lib. 1. Epist. 42. sapienter edixit, *vt nullus ad ministerium altaris accedat, nisi cuius castitas ante susceptum ministerium fuerit approbata*.

Quoniam verò adeò sublimis & ardua virtus inter tot huius vitæ illecebras, nonnisi adhibita summa cautela seruari potest, ad euitanda pericula, sapienter ab Ecclesia prouisum est.

Ne sacri Ecclesiæ Ministri in eadem domo cum fœminis commorentur.

1 INTERDIXIT *per omnia magna Synodus, non Episcopo, non Presbytero, non Diacono, nec alicui omnium qui in Clero est, licere sub introductam habere mulierem, nisi forte aut materteram, aut eas tantum personas quæ suspiciones effugiunt*, Concilij Nicænum c. 3.

Idem habetur in Conc. Aquisgranensi II. part. 3. cap. 11. Carthaginensi III. ca. 7. Carthaginensi IV. ca. 46. Aurelianensi III. ca. 4. Turonensi II. cap. 10. Toletano IV. cap. 41. Nannetensi cap. 3. Mentensi c. 3. *Ancillas ab eadem mansione, in qua Clericus manet, placuit remoueri* Agathensi cap. 11.

Concilium autem Moguntinum (habetur capite *Inhibendum est*, extra de cohabitatione Clericorum & mulierum) prohibuit, *Ne Sacerdos etiam mulieres illas, quas canones concedunt, matrem, ami-*

Ante omnia Clericis vitetur ebrietas, qua omnium vitiorum fomes ac nutrix est; itaque eum quem ebrium fuisse constiterit, triginta dierum spatio à communione statuimus submouendum. Concil. Agathense cap. 4.

Ad euitandum excessum illum cibi & potus, maximè conducit si tabernæ, cauponæ, & similia loca vitentur in quibus temperantia omnis & sobrietas vtplurimum periclitatur; ideo sæpius prohibitum fuit, ne Clerici eiusmodi loca edendi & bibendi causa ingrediantur, nisi causa necessitatis, quando sunt in itinere constituti. Ita expressè habetur in Conc. Lateranensi sub Innocentio III. capite 16. Conc. Carthaginensi 3. cap. 27. Laodicensi cap. 24. Aquisgranensi 2. par. 3. c. 7. Cabilonensi cap. 4. & alijs.

5 Neque solùm cauponas, & alia similia loca, sed etiam conuiuia præsertim nuptialia, Clericis euitanda esse censuit Concilium Agathense cap. 39. & habetur dist. 34. his verbis, *Presbyteri, Diaconi, Subdiaconi, vel deinceps, quibus ducendi vxores licentia non est, etiam aliarum nuptiarum euitent conuiuia, ne his cœtibus misceantur, vbi amatoria cantantur & turpia, aut obsceni motus corporis, choreis & saltationibus efferuntur, ne auditus aut obtutus sacris Mysterijs deputati, turpium spectaculorum atque verborum contagione polluātur.*

Præterea Concilium Toletanum 3. cap. 7. mensam Clericalem lectione sacra condiri voluit. *Pro reuerentia* inquit, *Dei Sacerdotum, id vniuersa sancta constituit Synodus, vt (quia solent crebrò mensis otiosa fabula interponi) in omni Sacerdotali conuiuio lectio diuinarum scripturarum misceatur, per hoc enim anima ædificantur ad bonum, & fabula non necessaria prohibentur.*

Ne Clerici sæcularium negotiorum procuratoribus implicentur.

6 PERVENIT *ad sanctam Synodum, quia de ijs qui in Clero connumerantur, quidam propter turpis lucri gratiam, alienarum possessionum conductiones, & causas sæculares suscipiunt, & à sacris quidem officijs se per desidiam separant, ad domos autem sæcularium concurrunt, & substantiarum eorum gubernationes auaritia causa suscipiunt. Decreuit ergo Sancta Synodus nullum Clericum deinceps aut Monachum conducere possessiones, aut misceri sæcularibus procurationibus, nisi fortè qui legibus ad minorum ætatum tutelas, siue curationes inexcusabiles attrahitur, aut cui ciuitatis ipsius Episcopus Ecclesiasticarum rerum commiserit gubernacula, & orphanorū ac viduarū, qua indefensa sunt, & earū personarū, qua maximè Ecclesiastico indigēt adminiculo propter timorē Dei. Si quis verò trāsgressus fuerit hac præcepta, correctioni Ecclesiastica subiaceat.*

Con-

Concilio Chalcedonense cap. 5. Idem constitutum habetur in Concilio Lateranensi sub Innocentio III. capite 16. & in Concilio Lateranensi sub Alexandro III. cap. 12. & etiam Melchiade Papa cap. *Decreuit*. dist. 18. & à Gelasio cap. *Consequens est*, ibid. & ab Honorio III. cap. *ex litteris*.

Et in Conc. Carthaginensi 3. prohibetur Clericis, *Ne fiant conductores vel procuratores*, in Conc. Calcedonensi cap. 3. *Ne aliena prædia conducant, nec tractent administrationem rerum sæcularium*: & in Concil. Cabilonensi sub Carolo Magno cap. 12. *Ne fiant villici*.

Ne Clerici aleis, venationibus & histrionum ac Ioculatorum spectaculis vacent.

7 CLERICI *mimis, Ioculatoribus, & histrionibus non intendant, &c. ad aleas & taxillos non ludant, ne eiusmodi ludis intersint*. Conc. Lateranense sub Innocentio III. cap. 6.

Idem quoad histriones & mimos constitutum habetur in Concilio Laodiceno, c. 54. Turonensi sub Carolo cap. 7. Cabilonensi cap. 9. Parisiensi sub Ludouico & Lothario lib. 1. cap. 36.

Similiter venatio, illa præsertim quæ fit cum strepitu & clamore, prohibetur Clericis in Concilio Romano sub Eugenio II. cap. 12. Moguntino sub Carolo cap. 14. Turonensi cap. 8. Et ne canes ad venandum aut accipitres habeant in Conc. Agathensi c. 55. Epaunensi c. 2. Vormac. cap. 17.

Appositè S. Hieronymus in cap. 2. Micheæ, & citatur cap. *Quorumdam*, dist. 34. *Esau*, inquit, *venator erat quoniam peccator erat, & penitùs non inuenimus in Scripturis sanctis Sanctum aliquem venatorem*.

Ne Clerici militent, aut criminalibus causis se immisceant.

8 S*I quis Clericus relicto officij sui Ordine, Laicam voluerit agere vitam, vel se militiæ tradiderit, excommunicationis pœna feriatur*. Conc Turonense c. 5. Idem etiam constitutum habetur in Concilio Meldensi cap. 37. Pictauiensi cap. 10. Metensi cap. 3. Claromontano capite 4.

Quod spectat ad causas criminales, Innocentius III. in Concilio Lateranensi capite 18. prohibuit, *Ne vllus Clericus sententiam sanguinis dictet vel proferat: sed nec sanguinis vindictam exerceat, aut vbi exercetur, intersit, &c. Nullus quoque Subdiaconus, Diaconus, vel Sacerdos illius Chirurgiæ partem exerceat, quæ adustionem vel incisionem inducit.*

Ne

Ne Clerici absque litteris commendatitijs Episcopi sui discedant, ne ve ab vllo suscipiantur.

PEREGRINOS *Clericos in aliena vrbe sine commendatitijs litteris Episcopi, nullo modo ministrare oportet.* Concilium Chalcedonense capite 13.

Presbyteri vel Diaconi, qui de alio Episcopo ad alium transeunt, vel quicunque Clerici sine commendatitijs à suo Episcopo litteris, non recipiantur. Concil. Romanum sub Gregorio VII. cap. 23. Idem habetur quoque in Conc. Mileuitano cap. 41. Agatensi cap. 38. Andegauensi cap. 2. Turonensi cap. 12. & alijs.

Ne clerici sint illiterati.

LITTERIS *carens, sacris non potest actus esse Mysterijs.* Gelasius in Epistola ad Episcopos Lucaniæ cap. 18.

Presbyteri sint litterati, aliter enim quomodo erunt Magistri qui non fuerunt discipuli; &c. Isti sunt canes muti non valentes latrare. Conc. Romanum sub Eugenio I. c. 4. idem habetur strictè constitutum à Summis Pontificibus Clemente Epist. 1. Leone Epist. 23. Item in Concilio Toletano 4. cap. 24. dicitur quòd *Ignorantia mater cunctorum errorum maxime in Sacerdotibus vitanda est qui docendi officium populi susceperunt.*

Porrò circa hanc Sacerdotum scientiam conqueritur S. Hieronymus Epist. 146. ad Damasum, *Sacerdotes Dei, omissis Euangelijs & Prophetis, Comœdias legere, amatoria bucolicorum versuum verba canere, Virgilium tenere, & id quod in pueris necessitatis est crimen in se facere voluptatis.* Et alibi rectè monet in caput. 1. Epist. ad Tit. *si quis artem Grammaticam docuerit, & inter falsa & vera dijudicet, non improbamus, Geometrica quoq; & Arithmetica, & Musica habent in sua scientia veritatem; sed non est scientia illa scientia pietatis; scientia pietatis est noscere legem, intelligere Prophetas, Euangelio credere, Apostolos non ignorare.*

Appositè Sanctus Ambrosius super S. Lucam in explanat. Proœmij loquens de multiplicibus libris, qui interdum ob varias causas legendi occurrunt: *Legimus*, inquit, *aliqua ne negligantur, legimus ne ignoremus, legimus non vt teneamus, sed vt repudiemus.*

Coronidem huic operi idem S. Pater imponet his verbis ex Sacerdotis animo nunquam delendis, in l. de dignitate Sacerdotali; vbi Sacerdotes omnes ipse veluti consacerdos alloquens. *Digne cognoscamus*, inquit, *quid sumus, & quod sumus professione, actione po-*

potius quàm nomine demonstremus: nomen congruat actioni, actio respondeat nomini: ne sit nomen inane & crimen immane! ne sit honor sublimis, & vita deformis: ne sit deifica professio, & illicita actio: ne sit gradus excelsus, & deformis excessus: ne habeatur in Ecclesia Cathedra sublimior, & conscientia Sacerdotis reperiatur humilior: ne locutionem simulemus columbinam, & mentem habeamus caninam: ne professionem monstremus ouinam, & ferocitatem habeamus lupinam: ne digne nobis per Prophetam respondeatur à Domino: populus hic labijs me honorat, cor autem longè est à me.

Sanct. Amb. lib. de dign. Sacer. c. vlt.

Age iam nunc sanctificus Spiritus, qui nos in hoc opere diuinis inspirationibus adiuuisti; cunctos Sacerdotes adiuua, & præsta vt faciant quæ in hoc opusculo ipse eloqui inspirasti, vt eis vnà mecum tribuas sæculorum regna, quæ sanctis in regna sæculorum dare promisisti, Amen.

AD MAIOREM DEI PRÆPOTENTIS gloriam.

I N-

INDEX

ERRORVM FIDEI VERITATIBVS aduerſantium, qui paſſim in hac ſecunda Medullę Theologicæ parte referuntur & refutantur.

Circa Pœnitentiam.

Circa Indulgentias & Purgatorium.

Circa Extremam vnctionem.

Circa Ordinem.

Circa Matrimonium.

Circa peccata.

Circa leges.

Obseruabit lector, præter errores hic recensitos, alias plurimas veritates fide diuina credendas, tum in hac posteriori, tum etiam in priori huius operis parte passim explicari & probari, ex quibus plurimarum aliarum hæreseon, quarum, in hoc indice nulla mentio fit, refutatio satis poterit intelligi.

INDEX

RERVM PRÆCIPVARVM QVÆ in hac ſecunda Medullæ Theologicæ parte continentur.

QVÆ QVIDEM IN EVM ORDINEM digeſtæ ſunt, vt quid de vnaquaque notatu dignum varijs in locis ſparſim continetur, ſub vno veluti aſpectu poſitum reperiatur.

Actus humanus.

Aſtrologia.

Quæ-

De-

Delectatio.

Depositio & degradatio.

Detractio.

Discordia.

Diuinatio.

Dominium.

An

An

An

Quæ

In-

An

Quæ-

An

An

An

Quæ-

CA-

CATECHESIS CHRISTIANA EX IIS, quæ in vtraque huius operis parte continentur, breuiter & methodicè concinnata, & ad commodiorem Catechiſmi praxim accommodata.

CVm Vniuerſa Catechiſmi Chriſtiani Doctrina communiter ad quinque capita ſoleat reuocari; videlicet ad fidem, ſpem, charitatem, officia iuſtitiæ Chriſtianæ, & Sacramenta, quibus continentur omnia quæ à quolibet Chriſtiano ad ſalutem æternam conſequendam credi & præſtari debent: Idcirco breuiter hic adnotabimus ea quæ ſuper vnoquoque illorum quinque capitum, in varijs huius Medullæ Theologicæ locis explicata reperiuntur, vt ex ijs tanquam ex fontibus vberioribus, quiſque haurire poſſit, quæ vel ad propriam, vel ad aliorum inſtitutionem neceſſaria aut vtilia eſſe exiſtimauerit.

CAPVT PRIMVM.

De Fide.

FIdes eſt virtus ſupernaturalis Theologica, qua homo firmiter aſſentitur ijs, quæ Deus reuelauit, & per Eccleſiam credenda propoſuit; ſiue illa ſcripta ſint, ſiue non ſint.

Vide explicationem illius definitionis. *par.* 1. *tract.* 1. *cap.* 1. *ſect.* 1.
Quotuplex ſit fides, *ibid.*
Quid ſit fides actualis, quid habitualis, quid item explicita vel implicita, formata vel informis, viua vel mortua, *ibid.*
An fides ſit neceſſaria ad ſalutem neceſſitate præcepti, vel medij, *ſect.* 2. & 3.
An ſit ad ſalutem neceſſarium aliquorum myſteriorum fidem explicitam habere, & quorum, *ſect.* 4.
An, & qua ratione extrema fidei confeſſio ſit ad ſalutem neceſſaria, *ſect.* 5.
An fuerit neceſſarium condi Symbolum aliquod fidei, quod præcipua fidei capita complecteretur, *cap.* 2. *ſect.* 5.

Symbolum Apostolorum.

CRedo in Deum Patrem Omnipotentem Creatorem cęli & terræ.
Et in Iesum Christum Filium eius vnicum Dominum nostrum.
Qui conceptus est de Spiritu Sancto, natus ex Maria Virgine.
Passus sub Pontio Pilatò, crucifixus, mortuus & sepultus.
Descendit ad inferos, tertia die resurrexit à mortuis.
Ascendit ad cęlos, sedet ad dexteram Dei Patris omnipotentis.
Inde venturus est iudicare viuos & mortuos.
Credo in Spiritum Sanctum.
Sanctam Ecclesiam Catholicam, sanctorùm Communionē.
Remissionem peccatorum.
Carnis resurrectionem.
Vitam eternam. Amen.

Credo,

Quomodo actus fidei fit in praxim redigendus, *cap.* 3. *sect.* 9..

In Deum.

Quomodo distinguantur credere Deum, credere Deo, & credere in Deum? *cap.* 1. *sect.* 1.
De Vnitate, æternitate, immensitate Dei, alijsque eius perfectionibus & attributis. *Vide. tr.* 2. *c.* 1, 2, *&* 3.

Patrem,

De Mysterio Trinitatis. *tr.* 3. *de Trinitate, cap.* 1.
De Persona Patris. *cap.* 2. *sect.* 1.
Quomodo loquendum sit de Mysterio Trinitatis. *sect.* 8.

Omnipotentem.

De Efficacitate diuinæ voluntatis. *tract.* 2. *cap.* 2. *sect.* 8.

Crea-

Creatorem.

Celi & terræ.

Et in Iesum Christum,

Filium eius vnicum,

Dominum nostrum,

Qui

Qui conceptus est de Spiritu sancto.

De veritate mysterij Incarnationis. *tract.5.cap.1.sect.1.2.& seq.*
An conueniens fuerit Incarnatio Verbi diuini ? *sect.5.*
An fuerit ad reparationem Generis humani necessaria ? *sect.6.*
Quomodo loquendum de Mysterio Incarnationis? *c.3.sect.1.& seq.*
Qua ratione Christus dicitur conceptus de Spiritu sancto. *c.7.sect.1.*

Natus ex Maria Virgine.

De Natiuitatis Christi Mysterio. *eodem cap.7.sect.1.*
De perpetua Virginitate Mariæ Virginis. *ibid.*
De Sanctitate & excellentia eiusdem Mariæ Virginis. *cap.8.sect.3.*
Qua ratione Maria Virgo verè & propriè dicatur Mater Dei. *ibid.*
De Baptismo, & miraculis Christi Domini. *cap.7.sect.3.*

Passus sub Pontio Pilato, crucifixus, mortuus & sepultus

De Passione & morte Christi. *cap.7.sect.4.*
Quid Christus per Passionem & mortem nobis meruerit? *c.6.sect.4.*
An Christus pro omnibus mortuus sit? *sect.5.*
Qua ratione Christi merita nobis applicentur. *ibid.*

Descendit ad Inferos,

De Christi Domini ad inferos descensu. *cap.7.sect.5.*

Tertia die resurrexit à mortuis,

De Christi Domini Resurrectione. *sect.6.*

Ascendit ad celos,

De Ascensione Christi Domini ad Cælos. *sect.7.*

Sedet ad dexteram Dei Patris omnipotentis,

De Christi Domini sessione ad dexteram Patris. *ibid.*

Inde venturus est iudicare viuos & mortuos.

De Iudiciaria Christi Domini potestate. *sect.9.*

An

An potestatem illam iudiciariam in morte cuiusque exerceat? *ibid.*

Credo in Spiritum Sanctum,

De persona Spiritus sancti. *tract.3.cap.2.sect.4.*

Sanctam Ecclesiam Catholicam,

Quænam sit vera Ecclesia, & quibus notis dignoscatur? *tract. 1.cap. 2.sect.4.*
De Romano Pontifice summo totius Ecclesiæ Pastore, *part.2.tract. 2.cap.3.sect.5.§ 3.*
De Concilijs Generalibus, quæ Ecclesiam vniuersam repræsentant. *ibid.§.2.*
De Episcopis alijsque Ecclesiæ Prælatis. *ibid.§.3.*

Sanctorum Communionem,

Quid per Sanctorum Communionem intelligatur. *part. 2. tract. 2. cap.6.sect.2.§ 1.*

Remissionem peccatorum,

De remissione peccatorum per Sacramentum Baptismi & Pœnitentiæ percipienda. *part.2.cap.2.sect.6. & cap.5. & sect.*

Carnis Resurrectionem,

Qua ratione Christi resurrectio sit causa nostræ Resurrectionis. *part.1.tract.5.cap.7.sect.4.*
De Corporum resurrectione & glorificatione. *tract.6.cap.5.sect.6.*

Vitam æternam,

In quo consistat vita & beatitudo æterna. *tract.6.cap.5.sect.6.*
quænam sint aureolæ Beatorum: *ibid.*
De clara & intuitiua diuinæ essentiæ visione. *tract.2. cap.6.sect.1.2. & seq.*
Deus velit omnes homines saluos fieri, *tract.6.cap.2.sect.5.*
An loco inferni, & damnatorum pœnis. *part. 2.tract.2. cap.2. in digress. post sect.2.*

An

An

Quæ-

CATECHESIS CHRISTIANA EX IIS, quæ in vtraque huius operis parte continentur, breuiter & methodicè concinnata, & ad commodiorem Catechiſmi praxim accommodata.

CVm Vniuerſa Catechiſmi Chriſtiani Doctrina communiter ad quinque capita ſoleat reuocari; videlicet ad fidem, ſpem, charitatem, officia iuſtitiæ Chriſtianæ, & Sacramenta, quibus continentur omnia quæ à quolibet Chriſtiano ad ſalutem æternam conſequendam credi & præſtari debent: Idcirco breuiter hic adnotabimus ea quæ ſuper vnoquoque illorum quinque capitum, in varijs huius Medullæ Theologicæ locis explicata reperiuntur, vt ex ijs tanquam ex fontibus vberioribus, quiſque haurire poſſit, quæ vel ad propriam, vel ad aliorum inſtitutionem neceſſaria aut vtilia eſſe exiſtimauerit.

CAPVT PRIMVM.

De Fide.

FIdes eſt virtus ſupernaturalis Theologica, qua homo firmiter aſſentitur ijs, quæ Deus reuelauit, & per Eccleſiam credenda propoſuit; ſiue illa ſcripta ſint, ſiue non ſint.

Vide explicationem illius definitionis. *par.1.tract.1.cap.1.ſect.1.*
Quotuplex ſit fides, *ibid.*
Quid ſit fides actualis, quid habitualis, quid item explicita vel implicita, formata vel informis, viua vel mortua, *ibid.*
An fides ſit neceſſaria ad ſalutem neceſſitate præcepti, vel medij, *ſect.2.& 3.*
An ſit ad ſalutem neceſſarium aliquorum myſteriorum fidem explicitam habere, & quorum, *ſect.4.*
An, & qua ratione extrema fidei confeſſio ſit ad ſalutem neceſſaria, *ſect.5.*
An fuerit neceſſarium condi Symbolum aliquod fidei, quod præcipua fidei capita complecteretur, *cap.2.ſect.5.*

Symbolum Apostolorum.

CRedo in Deum Patrem Omnipotentem Creatorem celi & terræ.
Et in Iesum Christum Filium eius vnicum Dominum nostrum.
Qui conceptus est de Spiritu Sancto, natus ex Maria Virgine.
Passus sub Pontio Pilatò, crucifixus, mortuus & sepultus.
Descendit ad inferos, tertia die resurrexit à mortuis.
Ascendit ad celos, sedet ad dexteram Dei Patris omnipotentis.
Inde venturus est iudicare viuos & mortuos.
Credo in Spiritum Sanctum.
Sanctam Ecclesiam Catholicam, sanctorùm Communionē.
Remissionem peccatorum.
Carnis resurrectionem.
Vitam eternam. Amen.

Credo,

Quomodo actus fidei sit in praxim redigendus, *cap. 3. sect. 9.*

In Deum.

Quomodo distinguantur credere Deum, credere Deo, & credere in Deum? *cap. 1. sect. 1.*
De Vnitate, æternitate, immensitate Dei, alijsque eius perfectionibus & attributis. *Vide. tr. 2. c. 1. 2. & 3.*

Patrem,

De Mysterio Trinitatis. *tr. 3. de Trinitate, cap. 1.*
De Persona Patris. *cap. 2. sect. 1.*
Quomodo loquendum sit de Mysterio Trinitatis. *sect. 8.*

Omnipotentem.

De Efficacitate diuinæ voluntatis. *tract. 2. cap. 2. sect. 8.*

Crea-

Creatorem.

Celi & terræ.

Et in Iesum Christum,

Filium eius vnicum,

Dominum nostrum,

Qui

An poteſtatem illam iudiciariam in morte cuiuſque exerceat? *ibid.*

Credo in Spiritum Sanctum,

De perſona Spiritus ſancti. *tract.3.cap.2.ſect.4.*

Sanctam Eccleſiam Catholicam,

Quænam ſit vera Eccleſia, & quibus notis dignoſcatur? *tract. 1.cap. 2.ſect.4.*

De Romano Pontifice ſummo totius Eccleſiæ Paſtore, *part.2.tract. 2.cap.3.ſect.5.§.3.*

De Concilijs Generalibus, quæ Eccleſiam vniuerſam repræſentant. *ibid.§.2.*

De Epiſcopis alijſque Eccleſiæ Prælatis. *ibid.§.3.*

Sanctorum Communionem,

Quid per Sanctorum Communionem intelligatur. *part. 2. tract. 2. cap.6.ſect.2.§ 1.*

Remiſſionem peccatorum,

De remiſſione peccatorum per Sacramentum Baptiſmi & Pœnitentiæ percipienda. *part.2.cap.2.ſect.6. & cap.5. & ſect.*

Carnis Reſurrectionem,

Qua ratione Chriſti reſurrectio ſit cauſa noſtræ Reſurrectionis. *part.1.tract.5.cap.7.ſect.4.*

De Corporum reſurrectione & glorificatione. *tract.6.cap.5.ſect.6.*

Vitam æternam,

In quo conſiſtat vita & beatitudo æterna. *tract.6.cap.5.ſect.6.*

quænam ſint aureolæ Beatorum: *ibid.*

De clara & intuitiua diuinæ eſſentiæ viſione. *tract.2. cap.6.ſect.1.2. & ſeq.*

Deus velit omnes homines ſaluos fieri. *tract.6.cap.2.ſect.5.*

An loco inferni, & damnatorum pœnis. *part. 2.tract.2. cap.2. in digreſſ.poſt ſect.2.*

CAPVT SECVNDVM.

De Spe.

SPes est virtus supernaturalis Theologica, qua homo fidelis in presenti quidem sæculo bona salutaria; in futuro verò ipsam æternam beatitudinem, à Deo cum fiducia per Christi merita, expectat.

Vide explicationem illius definitionis, *part.2.tr.2.cap.4 sec.1.§.2.*
Omnia verò, quæ à Deo sperare & postulare possumus & debemus continentur in septem petitionibus orationis Dominicæ, quæ sequitur.

Pater noster qui es Cælis.
Sanctificetur nomen tuum.
Adueniat Regnum tuum.
Fiat voluntas tua sicut in cælo & in terra.
Panem nostrum quotidianum da nobis hodie.
Et dimitte nobis debita nostra, sicut & nos dimittimus debitoribus nostris.
Et ne nos inducas in tentationem.
Sed libera nos a malo.

De oratione, *part. 2. tract. 2. cap. 4. sect. 1. §. 3.*
Quid sit, & quotupliciter fiat oratio? *ibid.*
An oratio necessaria sit ad salutem? *ibid.*
Quo tempore fieri debeat oratio? *ibid.*
Quis possit & debeat orare? *ibid.*
Ad quem debeat dirigi oratio, seu quis debeat orari? *ibid.*
Pro quibus orandum sit? *ibid.*
Quomodo sit orandum?
Quænam in oratione sint postulanda? *ibid.*
Quis sit singularum petitionum orationis dominicæ sensus? *ibid.*
Orationi dominicæ communi Ecclesiæ vsu subiungitur salutatio Angelica, cum precatiuncula quæ sequitur.

Aue Maria, gratia plena, Dominus tecum, benedicta tu in mulieribus, & benedictus fructus ventris tui, Iesus. Sancta Maria, Mater Dei, ora pro nobis peccatoribus, nunc & in hora mortis nostræ, Amen.

CAPVT TERTIVM.

De Charitate.

CHaritas est virtus supernaturalis Theologica, qua Deus summè super omnia diligitur propter seipsum, & proximus propter ipsum Deum.

Cum verò præcipuus charitatis actus sit obseruatio diuinæ legis, dicente Christo (Qui habet mandata mea & seruat ea, ille est qui diligit me. *Ioan.* 14.) ideò agendum est hìc de decalogo seu de præceptis diuinæ legis, quæ in scriptura recensentur his verbis.

Decalogi præcepta.

EGo ſum Dominus Deus tuus.

I. Non habebis Deos alienos coram me. Non facies tibi ſculptile vt adores illud.

II. Non aſſumes nomen Domini Dei tui in vanum.

III. Memento vt diem Sabathi ſanctifices.

IV. Honora Patrem tuum & matrem tuam, vt ſis longæuus ſuper terram, quam Dominus Deus tuus daturus eſt tibi.

V. Non occides.

VI. Non mæchaberis.

VII. Non furtum facies.

VIII. Non loqueris contra proximum tuum falſum teſtimonium.

IX. Non concupiſes vxorem proximi tui.

X. Non domum, non agrum, non ſeruum, non ancillam, non bouem, non aſinum, & vniuerſa quæ illius ſunt.

Ego ſum Dominns Deus tuus; non habebis Deos, &c.

Vide explicationem primi præcepti, *part. 2. tract.2.cap.4.ſect* 1.

Quidnam primo illo præcepto circa virtutes fidei, ſpei, aut charitatis præcipitur aut prohibetur? *ibid.* §. 1. 2. & 3.

Quid eodem præcepto circa virtutem Religionis, illiuſque actus præcipitur aut prohibetur, §. 4.

Quot modis peccetur in primum decalogi præceptum. §. 5.

Non aſſumes nomen Domini, &c.

Vide explicationem ſecundi præcepti, *ſect.* 2.

De iuramento, quot modis fiat, & qua ratione licitum ſit aut illicitum. *ibid.* §. 1.

De blaſphemia, quid ſit & quot modis committatur? §. 2.

De voto, quid ſit, & quotuplex, §. 3.

Quænam perſonæ votum emittere poſſint? *ibid.*

Quæ & quanta ſit voti obligatio, & quibns modis ceſſare poſſit? *ibid.* §. 4.

Quot modis peccetur in ſecundum decalogi præceptum, *ibid.* §. 5.

Me-

Memento vt diem Sabbathi sanctifices.

Vide explicationem huius tertii præcepti, *sect.* 3.
Quænam requirantur ad debitam festorum dierum sanctificationem? §. 1.
Quænam sint opera seruilia, à quibus abstinendum sit diebus festis? *ibid.*
An præter illa quæ seruilia sunt, sint aliqua alia opera diebus festis prohibita, & quæ? *ibid.*
Quidnam adhuc præter abstinentiam ab operibus seruilibus requiratur ad festorum dierum sanctificationem, *ibid.*
Quænam dispositiones requirantur vt quis Missæ sacrificio debitè ac religiosè intersit? *ibid.*
Quot modis peccetur in tertium decalogi præceptum *ibid.* §. 2.

Honora patrem tuum & matrem tuam, &c.

Vide explicationem huius quarti præcepti? *sect.* 4.
Quænam sint officia & obligationes filiorum erga parentes, & inferiorum quorumcunque erga Superiores? *ibid.* §. 6.
Quænam vicissim sint officia & obligationes parentum erga filios, & Superiorum quorumcunque erga inferiores? *ibid.*
Quot modis peccetur in quintum decalogi præceptum? *ibid.*

Non occides.

Vide explicationem huius quinti præcepti, *sect.* 5. §. 1.
An liceat occidere vel mutilari seipsum? §. 2.
An sint aliquæ causæ iustæ, ob quas liceat alterum occidere vel mutilare? §. 3.
Quot modis peccetur in quintum decalogi præceptum §. 4.
Quænam restitutio, ob alterius occisionem vel mutilationem sit facienda? *ibid.* §. 5.

Non mechaberis.

Vide explicationem huius sexti præcepti? *sect.* 6. §. 1,
Quot sint luxuriæ species? *ibid.*
Quot modis peccetur in hoc sextum præceptum? §. 1.
An aliqua restitutio quandoque facienda sit ob violationem huius præcepti? §. 3.

Non furaberis.

Vide explicationem huius septimi præcepti, *sect.6.*
Quænam requirantur ad iustitiam seruandam in varijs contractibus v.g.in emptione, venditione, mutuo, locato, & alijs, vid. *ibid.*§. 6.7.8.9.
Quidnam prohibeatur hoc septimo præcepto? §.10.
Quot modis peccetur in illud? §.11.
Quibus modis peccatum vsuræ committatur? §.12.
Quænam restitutio facienda sit ob violationem huius præcepti? §. 14.

Non loqueris contra proximum tuum, &c.

Vide explicationem huius octaui præcepti? *sect.8.*
Quid sit mendacium, & quotupliciter committatur? *ibid.*§.1.
Quid sit detractio, & quot modis committatur? §.7.*&* 8.
Quid sit iudicium temerarium? §.9.
Quot modis peccetur in hoc præceptum? 10.

Non concupisces vxorem proximi tui.
Non domum, non agrum, &c. nec vniuersa quæ illius sunt.

Vide explicationem noni & decimi præcepti, *sect.9.*
Quænam concupiscentia his duobus præceptis prohibeatur? *ibid.*
Quot modis in illa duo vltima decalogi præcepta peccetur? *ibid.*

Præter diuina Decalogi præcepta, sunt etiam alia precepta Ecclesiæ, quę à quolibet Christiano cum omni reuerentia suscipi, & humiliter ac fideliter seruari debent; dicente Christo, illum, qui Ecclesiam audire, ipsique obedire noluerit, habendum esse tanquam ethnicum & publicanum.

Sunt autem quinque præcipua Ecclesię precepta cuique Christiano, & scitu, & obseruatu necessaria.

I. Statutos ab Ecclesia festos dies celebrato.
II. Sacrum Missæ officium diebus festis reuerenter audito.
III. Ieiunia certis diebus temporibusque indicta seruato.
IV. Peccata tua propria Sacerdoti tuo annis singulis confitetor.

V. Sa-

V. Sacro ſanctam Euchariſtiam ad minimum ſemel in anno, idque circa feſtum Paſchæ ſumito.

CAPVT QVARTVM.

De Officijs Iuſtitiæ Chriſtianæ.

IVſtitiæ Chriſtianæ nomine nihil aliud intelligitur quàm animæ munditics & rectitudo : hoc eſt ab omni labe peccati ſaltem mortalis puritas, & verum ac ſincerum pietatis ac bonorum operum ſtudium.

Ex quo infertur, quod etiam ex ſacris litteris diſcimus, duo eſſe præcipua Chriſtianæ iuſtitiæ officia.

Primum eſt, declinare à malo, id eſt peccatum quodcumque ſolicitè deuitare;

Et ad hoc explicandum eſt.

Secundum officium Iustitię Christianę est facere bonum, id est opera bona, & coram Deo meritoria exercere.
Et ad hoc videndum,

CAPVT QVINTVM.

De Sacramentis.

CVm Sacramenta sint eo fine diuinitus instituta, vt nobis conferant gratiam, sine qua nec Deo placere, nec opera illi placita exequi possumus; ideò post virtutum Theologicarum, & Iustitię Christianę Doctrinam, populus Christianus de ipsis Sacramentis instrui maximè debet, vt nouerit quid de illis credere teneatur, & qua ratione se ad illa debitè & fructuosè recipienda disponere possit, vt illorum virtute ac efficacia gratias illas obtineat, quæ ad iustificationem consequendam, & ad virtutes exercendas sibi necessaria est, atque in primis de ipsis Sacramentis in genere, tum de ijsdem in particulari agendum est.

De Sacramentis in genere.

SAcramentum est signum aliquod sensibile, quod ex institutione Dei Sanctitatis & Iustitiæ tum significandæ, tum efficiendæ vim habet.

De Baptismo.

BAptismus est Sacramentum nouę legis à Christo institutum, in quo per exteriorem corporis ablutionem aqua naturali factam sub præscripta verborum forma, confertur gratia.

An

De Confirmatione.

Confirmatio est Sacramentum nouæ legis à Christo institutum, in quo virtute vnctionis Chrismatis ab Episcopo factæ, & verborum ab eo prolatorum, gratia in Baptismo accepta augetur, & perficitur; & robur confertur ad fidem Christi interiùs retinendam & exteriùs profitendam.

An

De Eucharistia.

EVcharistia est Sacramentum nouæ legis nobilissimum & excellentissimum, in quo sub speciebus panis & vini, continetur verum corpus, & verus sanguis Iesu Christi, & per illius dignam sumptionem gratia confertur ad sanctificationem & perfectionem animarum.

De Sacrificio Missæ.

MIssæ nomine significatur actio illa religiosa, diuinitùs instituta, per quam Christi Domini corpus & sanguis, sub speciebus panis & vini, à Sacerdote, cum sacris quibusdam ritibus ab Ecclesia præscriptis, consecratur, & in verum ac propriè dictum sacrificium offertur, & ab ipso offerente sumitur.

De Pœnitentia.

POenitentia est Sacramentum à Christo Domino institutum, quosdam hominis pœnitentis, & Ministri absoluentis actus complectens; quo, ab hoc, ille Deo reconciliatur, & à peccatis post baptismum commissis absoluitur.

Qua

De Indulgentijs & Purgatorio.

CVm per Indulgentias condonetur pęna peccatis quoad culpam remissis debita, pro qua satisfactio esset exoluenda, & in Purgatorio post vitam pęna illa luatur, pro qua satisfactio in hac vita non esset exoluta, ideò Doctrinæ de satisfactione rectè subiungitur ea, quæ est de Indulgentijs & Purgatorio.

Quis-

De Extrema Vnctione.

EXtrema Vnctio est Sacramentum à Christo institutum, in quo virtute vnctionis super infirmi corpus à Sacerdote factæ, adiunctis certis precibus, gratia ipsi infirmo confertur, ad resistendum tentationibus dæmonis, & ad ęgritudinem patienter tolerandam, imò & ad sanitatem pristinam, si eius saluti conducat, recuperandam.

De Ordine.

ORdo est Sacramentum à Christo institutum, quo confertur potestas, ad exercendas ministeriorum Ecclesiasticorum functiones; & gratia ad easdem dignè & fructuosè obeundas.

Quis

De Matrimonio.

MAtrimonium est Sacramentum à Christo institutum, quo vir & mulier vinculo indissolubili vniuntur, & eisdem gratia confertur, vt status coniugalis officia debitè implere, & onera conuenienter ferre possint.

FINIS.